PĂRINȚI ȘI SCRIITORI BISERICEȘTI

PSB

3

SFÂNTUL VASILE CEL MARE

Epistole

Editura *Basilica* a Patriarhiei Române

PATRIARHIA ROMÂNĂ

SFÂNTUL VASILE CEL MARE

Epistole

COLECȚIA
PĂRINȚI ȘI SCRIITORI BISERICEȘTI
INIȚIATĂ ÎN ANUL 1977 DE PATRIARHUL
IUSTIN († 1986)
ȘI RELUATĂ, ÎN SERIE NOUĂ, ÎN ANUL 2007
CU BINECUVÂNTAREA PREAFERICITULUI PĂRINTE
DANIEL
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

PĂRINȚI ȘI SCRIITORI BISERICEȘTI
3

SFÂNTUL VASILE CEL MARE
Epistole

Traducere din limba greacă,
introducere și note de Pr. Teodor Bodogae

Ediție revăzută de Tudor Teoteoi

Carte tipărită cu binecuvântarea
Preafericitului Părinte
DANIEL
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Editura *Basilica* a Patriarhiei Române

București, 2010

Corectură: Mircea Adrian BĂICULESCU
Tehnoredactare: Aurelia DROANĂ
Viziune grafică: Maria COMAN

Tipografia Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă
Consilier Patriarhal – Preot Valer ULICAN

Carte tipărită cu sprijinul financiar al Parohiei Krezulescu din București
condusă de Pr. prof. dr. Vasile Răducă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
VASILE CEL MARE, sfânt (329-379)
Epistole / Sfântul Vasile cel Mare; trad. din lb. greacă, introd. și note de Pr. Teodor Bodogae; ed. rev. de Tudor Teoteoi. - București: Basilica, 2010.

ISBN 978-606-8141-08-4

I. Bodogae, Teodor (trad.)
II. Teoteoi, Tudor (ed.)

227.9.07

ISBN 978-606-8141-08-4

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Volumul de față este dedicat *Corespondenței* Sfântului Vasile cel Mare, latură dintre cele mai reprezentative ale bogatei moșteniri culturale și duhovnicești a marelui părinte capadocian al Bisericii creștine și primul dintre cei Trei Ierarhi pe care lumea ortodoxă îi serbează în chip neîntrerupt din veacul al XI-lea până astăzi, la fiecare dată de 30 ianuarie. Această Corespondență este importantă nu numai pentru teologi, ci și pentru istorici, în egală măsură, oferind valoroase informații cu privire la trecutul îndepărtat al creștinismului din părțile noastre, ca și la alte aspecte ce ilustrează avatarurile prin care trecea romanitatea orientală atunci. Fie și numai aceste considerații sunt suficiente pentru a justifica reeditarea unui asemenea model epistolar la mai puțin de un sfert de veac de la prima lui ediție românească sistematică și, s-ar putea spune, integrală.

Dincolo de utilitatea prezentului demers, această reeditare se dorește a fi și un omagiu postum adus strădaniilor meritorii, pline de râvnă și erudite depuse de realizatorul primei ediții la care ne referim. Este vorba de regretatul Părinte Profesor Teodor Bodogae (1911-1994), lucrător harnic pe ogorul teologic și istoric deopotrivă, fin și avizat cunoscător al diverselor fațete ale limbii grecești, ca și al intenselor relații eclesiastice româno-grecești din trecut, în special al legăturilor multiple și variate pe care strămoșii noștri le-au întreținut cu Muntele Athos, direcție de cercetare continuată prin valoroase realizări chiar în ultimele decenii și în vremea din urmă. Teza sa de doctorat privitoare la *Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos,* susținută în 1938 la Facultatea de Teologie din Cernăuți și tipărită apoi la Sibiu, a revăzut lumina tiparului la Editura „Paralela 45”, în anul 2003.

Nu era necesară, la început, o expunere biografică asupra Sfântului Vasile cel Mare, întrucât ea există la vol. 1 din colecția P.S.B., reluată recent și unde este reprodus, în virtutea unei logici similare cu a noastră, textul regretatului Dumitru Fecioru la prima ediție de *Omilii și cuvântări.* A fost lăsat

deci și de către noi neschimbat „Studiul introductiv” de la prima ediție, considerând în egală măsură că el își păstrează pe deplin valoarea, actualitatea și mai ales utilitatea pentru cititorii Corespondenței, care găsesc în paginile introductive o expunere metodică și sistematică a tematicilor acesteia, în funcție de preocupările și de faptele esențiale din viața autorului capadocian și a persoanelor mai importante cu care el s-a aflat în corespondență, făcute de cel mai bun cunoscător al acesteia, nimeni altul decât chiar traducătorul ei în limba română. Ne-am permis doar ușoare corecturi, cu neînsemnate modificări, iar în câteva cazuri chiar scurtarea unor fraze prea lungi, pentru a spori cursivitatea lecturii, precum și unul sau două adaosuri, pentru stricta actualizare a informației.

Același ultim deziderat a fost avut în vedere și la Bibliografia selectivă întocmită de editor la prima ediție, din care nu am scos nimic, adăugând în schimb foarte puține titluri de lucrări apărute între timp (în cea mai mare parte a lor), inclusiv de volume publicate la noi în țară, pentru ca orice cititor să dispună de o strictă informare asupra vastei bibliografii de specialitate, aflând în primul rând unde s-o poată căuta. Adaosurile făcute de noi la Bibliografie sau în notele alcătuite tot de T. Bodogae la textul *Scrisorilor* au fost trecute de regulă între paranteze unghiulare, de genul < >. Menționăm că între notele la Corespondență întocmite de regretatul traducător și editor român și cele ale lui Yves Courtonne, editorul textului grec al acesteia, însoțit de traducerea ei franceză justapusă, există o oarecare legătură, dar și o considerabilă independență. Trimiterile, inclusiv la textele biblice, sunt bogate, uneori chiar mai numeroase în traducerea română, decât în ediția franceză. Nu am indicat în niciun fel modificările pe care le-am adus textului primei traduceri. Pe alocuri substanțiale, acestea pot fi însă observate de către oricine dorește să compare ambele versiuni, urmărindu-le textul în paralel.

Misiunea noastră principală a fost aceea de a revedea traducerea anterioară în ceea ce privește fidelitatea față de textul grec, exactitatea, coerența exprimării și cursivitatea stilului. Numeroasele intervenții făcute de noi la această traducere, începând de la neînsemnate scăpări de litere până la propoziții sau fraze pe alocuri cam lungi, au izvorât din dorința de a face întregul text cât mai plăcut la citire, clar, inteligibil, ușor de parcurs și util atât marelui public, cât și specialiștilor, fie ei istorici sau teologi deopotrivă. Am considerat că în acest mod nu micșorăm întru nimic meritele traducerii anterioare, ci, dimpotrivă, le punem mai bine în evidență, împreună cu tot par-

fumul limbii române care se degajă din ea, o limbă care nu este nici învechită, nici foarte modernă, ci cât mai aproape de spiritul cumpănit al vechilor cazanii ori al cronicarilor, ca și al marilor creatori ai limbajului nostru literar și de specialitate. Faptul acesta a fost facilitat și de cunoașterea unor mai vechi traduceri românești ale unora din aceste scrisori de către regretatul autor al acestei transpuneri românești integrale a lor. Întrucât la scrisoarea nr. 8 lipsea traducerea ultimului capitol (al XII-lea), am efectuat noi această traducere și am adăugat-o în ediția de față.

Sfântul Vasile se referă adeseori la sine însuși folosind pluralul maiestății. Părintele Bodogae a folosit în multe asemenea cazuri persoana I-a singular în traducere, soluție cât se poate de logică, dar nu și fidelă versiunii grecești originale; am considerat deci mai indicat ca în aceste situații să readucem traducerea la plural, în spiritul menționatei fidelități.

Desemnând consubstanțialitatea, epitetul *de o ființă* apare scris de multe ori separat, dar și într-un singur cuvânt în „Studiul introductiv", deoarece în literatura teologică se mai întâlnește și substantivizat ca *deoființime*. Am lăsat însă neschimbată forma *indicțion* (în scrisoarea 54), deși mai corect ar fi femininul *indicțiune*.

O chestiune încă nerezolvată în limba română este aceea a unei redări corecte, consecvente și unitare a numelor proprii de origine greacă sau preluate prin filieră grecească. Am lăsat ca atare forma *Vasile* (nu *Vasilie*), dar *Grigorie* (nu *Grigore*), precum și *Atarvios,* în loc de *Atarbios*, sau *Inochentie,* chiar în eventualitatea că ar putea fi vorba de papa Inocențiu I (402-417); episcopul din scrisoarea 81 e Inochentie în titlu, dar Inocențiu în note. Considerând în schimb că forme precum *Iezechiil* ori *Carmil* provin dintr-un respect exagerat al traducătorului față de pronunția neogreacă, le-am corectat în *Iezechiel,* respectiv *Carmel,* având în vedere și faptul că, spre exemplu, un ordin monastic apusean nu poate fi numit „carmilit", în loc de „carmelit". În chip similar, susținem că forma *Capadocia* e mai românească decât *Capadochia.* Tot pentru respectarea principiului fonetic de redare a numelor proprii în limba română, am consimțit, în chip tacit cel mai adesea, la forme precum *Ancira, Cezareea* ori *Tiana,* în loc de *Ankyra, Kaisareia* (sau *Caesarea*), repectiv *Tyana,* cum ar cere ortografia etimologică.

Ultimul aspect asupra căruia mai stăruim privește numeroasele calificative folosite de Sfântul Vasile la adresa diverșilor destinatari ai epistolelor sale, precum *aidesimos* (cu superlativul *aidesimôtatos*), *akribeia, asebeia, eleutheria,*

eulabeia, eusebeia, hêmerotês, hosiotês, kosmiotês, logiotês, megalonoia, megalophyïa, megalopsychia, orthotês, philotheos, phronêma, phronêsis, semnoprepeia, semnotês (cu adjectivul superlativ *semnotatos), synesis, tapeinôsis, teleiotês, theophilestatos, theosebeia, timiotês,* de unde adjectivul superlativ *timiôtatos,* folosit ulterior din ce în ce mai mult, nu numai în Bizanţ, ci şi în lumea grecităţii post-bizantine. Dacă nu putem pretinde a fi rezolvat definitiv dificila misiune a traducerii nuanţate a fiecărui termen în parte, ne-am manifestat în schimb toată deschiderea faţă de orice sugestie primită şi mulţumim acum tuturor apropiaţilor pentru orice observaţie sau remarcă făcută în acest sens ori cu privire la strădaniile noastre, considerând oricum că am întreprins câţiva paşi în direcţia clarificării acestui spinos deziderat, rămânând ca stăruinţe ulterioare să-l rezolve pe deplin, sau cel puţin mai bine decât am izbutit noi aici.

T. T.

STUDIU INTRODUCTIV

Înainte de a fi avut tratate dogmatice, expuneri istorice ori colecții de predici, Biserica creștină a avut o literatură de gen epistolar. Din cele 27 de cărți ale Noului Testament, 21 sunt epistole. Prin ele, slujitorii altarelor și mirenii înșiși își desfășurau activitatea ori își exprimau părerile, luminând pe semenii lor asupra tuturor problemelor ivite în decursul timpului. În condițiile de atunci, diaconița Febe, căreia Sfântul Pavel îi încredințase în Corint înmânarea Epistolei către Romani[1]*, îndeplinea aceeași muncă de epistolat, muncă pe care peste 120 de ani o vor îndeplini „robii lui Hristos", prietenii martirilor din Lyon și Vienne, când îi vor „întări pe frații lor" din Asia și Frigia cu istorisirea în chip de epistolă a suferințelor lor mucenicești*[2]*. Tot gen epistolar a îmbrăcat și în secolul al III-lea literatura de felul „Exortației la martiriu", pe care marele dascăl Origen o trimitea în anul 235 unor clerici*[3]*.*

Desigur, la redactarea acestor lucrări autorii lor nu vor fi avut la dispoziție prea mult timp nici în portul Chenchrea, în veacul I, și nici în Alexandria veacului al IV-lea, unde Sfântul Atanasie se grăbea să încheie, tot sub formă de epistolă, „Viața Sfântului Antonie", când „se apropia vremea plutitului"[4]*, iar din exilul său nici Sfântul Ioan Gură de Aur nu va fi avut nici el prea mult timp să șlefuiască stilul minunatelor sale „Scrisori către Olimpia"*[5]*. În ceea ce privește viața creștinilor din părțile Dunării, se știe ce importanță deosebită prezintă știrile epistolare în legătură cu moartea martirică a Sfântului Sava cel înecat în Buzău, despre care vom reproduce și noi câteva mărturii documentare în cele ce urmează.*

Cu excepția lui Isidor Pelusiotul și a lui Nil Sinaitul[6]*, de la nici un alt scriitor bisericesc nu ni s-au păstrat atâtea epistole ca de la Sfântul Vasile cel*

---

1. *Rom.* 16, 1.

2. Textul ei în *Actele martirice* traduse de Pr. prof. I. Rămureanu, în P.S.B. 11, București, 1982, pp. 61-72.

3. Tradusă de Pr. Prof. C. Galeriu în P.S.B. 8, pp. 351-395. A se vedea și lucrarea lui Pierre Nautin, *Lettres et écrivains chrétiens des II-e et III-e siècles*, Paris, 1961.

4. Text în colecția Migne P.G. 26, 835, iar în românește de Ștefan Bezdechi, *Bucăți alese din opera Sfântului Atanasie cel Mare, patriarhul Alexandriei*, Cluj, 1925, p. 18.

5. St. Jean Chrysostome, *Lettres à Olympia*, ed. A. M. Malingrey, „Sources chrétiennes" vol. 103, Paris, 1964.

6. Numărul scrisorilor păstrate de la Isidor Pelusiotul († 440) depășește cifra de 2000 - M. Balanos, *Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης*, Atena, 1922, p. 17. Ale Sf. Nil Sinaitul trec peste 1050 - Cayré, *Patrologie*, ed. III, Paris, 1938, vol. I, p. 496.

Mare, pe care le prezentăm acum în traducere românească. Şi cu toate că viaţa lui s-a frânt înainte de a fi împlinit măcar 50 de ani, aşa cum „Istoria bisericească" a lui Eusebiu de Cezareea ne-a păstrat aproape întreagă memoria primelor trei veacuri creştine, aşa putem spune că cele 366 (resp. 368) de epistole păstrate sub numele Sfântului Vasile n-au pereche în toată literatura creştină prin mulţimea şi varietatea informaţiilor privitoare la viaţa bisericească în general, la controversele dogmatice, morale, ascetice, canonice, dar şi literare şi culturale din acel timp. Personalitatea lui uriaşă a fost primul factor care a contribuit la formarea aproape a unui cult la adresa lui. Fraţii săi Grigorie şi Petru îl numesc „cel mare" şi „sfânt" încă fiind în viaţă[7]. Retorul Libaniu recunoştea că în redactarea scrisorilor Vasile se arăta adeseori biruitor[8]. Împăratul Valens şi miniştrii lui au trebuit să dea înapoi atunci când l-au ameninţat cu exilul[9], în aceeaşi situaţie punându-se şi guvernatorii când au îndrăznit să-i ceară socoteală în ce scop ridică aşezăminte filantropice[10].

Dar ceea ce a contribuit şi mai mult la creşterea prestigiului deosebit al Sfântului Vasile pe tărâmul literaturii epistolare a fost admiraţia marelui său prieten, Grigorie Teologul, care a şi dispus să se multiplice textul scrisorilor sale şi să fie prezentate ca „model al genului", încât nu va trece poate un veac de la moartea sa şi un număr însemnat din colecţia epistolelor sale vor fi deja strânse în volum, care se va îmbogăţi cu timpul.

Desigur că, în vederea acestui scop, s-a vorbit, nu fără temei, de o reală influenţă a epistolografiei greceşti din epoca sofisticii târzii asupra scriitorilor capadocieni. Semnificativă este în această privinţă epistola 51 a Sfântului Grigorie Teologul adresată unui nepot al său, Nicobul, în care, imitând principiile retoricii unui Gorgias din dialogurile lui Platon, recomanda un scris cu fraze cât mai concise, cât mai clare şi compuse cât mai fermecător şi mai elegant. Căci, zicea el, „cea mai bună şi mai reuşită epistolă e cea care va putea convinge în acelaşi timp atât pe omul simplu, cât şi pe cel cult, fără să mai fie nevoie de comentarii. Frumuseţea frazei nu o dau nici ornamentul şi nici încărcătura podoabei, ci felul în care foloseşti o sentinţă, o zicală, o glumă chiar, dar să le ştii doza în aşa fel încât să nu abuzezi afectând prin grosolănie, prin risipă de vorbe ori prin aluzii prea provocatoare. Cea mai mare frumuseţe constă în aceea de a nu te lăuda cu ea"[11].

7. Gregorii Nysseni, *Opera*, vol. VIII, 2: *Epistulae*, ed. G. Pasquali, Leiden, 1959, pp. 45-46; 85; 88-89; 91.

8. Epist. 338 (în acest volum) etc.

9. Grigorie Teologul, *Oratio*, 43.

10. Epist. 94 (în acest volum).

11. Migne, P.G. 37, 105.

Or în privința aceasta Sfântul Vasile s-a dovedit un maestru al genului. Însuși Grigorie, care a fost un poet și un scriitor genial, va declara într-o altă epistolă: „Totdeauna am pus pe Vasile deasupra mea, cu toate că el gândea că lucrurile ar sta invers. Din respect față de adevăr, totdeauna am pus scrisorile lui înainte, abia pe locul al doilea lăsând să urmeze ale mele. Doresc să fim mereu puși unul lângă altul fără să mă dau pe mine drept pildă de cumpătare și de condescendență"[12].

În felul acesta, ca prim inițiator al colecției trebuie socotit Sfântul Grigorie Teologul, același care ne-a salvat și copierea și multiplicarea textului „Filocaliei" (întocmită de Sfinții Vasile și Grigorie după operele lui Origen) atunci când a cerut episcopului Teodor din Tiana să înnoiască textul acestei lucrări care „se deteriorase"[13]*. De altfel, cititorul atent va putea surprinde și din textul mai multor epistole diferite cazuri când însuși Sfântul Vasile a folosit tahigrafi pentru copierea și răspândirea unora din scrierile sale, dar și cazuri când colaboratorii mai apropiați (așa cum a fost Amfilohiu de Iconium) i-au sugerat compunerea unora din aceste scrieri (inclusiv din epistole), ba au fost cazuri când însuși Sfântul Vasile a trimis spre consultare sau „recenzare" unele din epistolele sale.*

La început, colecția întocmită de Nicobul a cuprins, cum era și firesc, epistolele trimise de Vasile lui Grigorie Teologul, precum și unor rudenii ale sale. Dar e tot așa de posibil ca să se fi încadrat aici și o serie întreagă din epistolele nesemnate, așa cum putem vedea destule din cele cuprinse între numerele 291-360. Desigur, va fi jucat un rol deosebit în creșterea colecției și contactul pe care Sfântul Vasile îl va fi avut cu retorul Libaniu, probabil și cu Iulian Apostatul. În chipul acesta, unii cercetători sunt de părere că încă nu va fi trecut un veac de la moartea ierarhului și colecția va fi și ajuns aproape de completare. La nici 50 de ani după moartea Sfântului Vasile, îl auzim pe Isidor Pelusiotul exprimându-se despre el cu respect, numindu-l „inspirat de Dumnezeu"[14]*. Cei mai cunoscuți codici care conțin epistolele marelui ierarh datează din sec. X-XII. Aceștia conțin între 200-300 epistole, deci majoritatea absolută a epistolelor cunoscute azi*[15].

Să dăm și câteva mostre de exprimare elegantă și concisă de care a dat dovadă arhiepiscopul Capadociei, care explică pe deplin faima epistolelor sale.

Drept exemplu de concizie, lui Olimpiu, un bogătaș din Neocezareea, vechi prieten al ierarhului, dar cam leneș la scris, îi adesează un scurt bilet în care-i spune în iarna lui 363-364: „După cum toate produsele își au un anotimp al lor: florile primăvara, grânele vara și poamele toamna, tot așa un

12. Migne, P.G. 37, 109.
13. Origen, *Scrieri alese*, vol. II, trad. T. Bodogae, în P.S.B. 7, p. 299.
14. Isidor, *Epistole* I, 61. Citat după M. Balanos, *op. cit*, p. 50.
15. *Athous Vatopedi 72, Patmiacus 57, Barrocianus 121 și Marcianus 61.*

produs al iernii pot fi scrisorile"[16]. *Altuia îi trimite rândurile următoare: „Dacă există un semn că ești în viață, acela e cuvântul. Cum s-ar putea crede că mai ești pe pământ dacă tu nu vorbești nicicând ? Pune capăt tăcerii, scrie-mi și arată că mai ești în viață"*[17].

Sau altcuiva: „Să știi că-mi ești drag, iată ți-o spun și în scris. Că tu mă urăști, am înțeles-o din faptul că mă treci sub tăcere. Scrie măcar de acum înainte, iar pe cei care te iubesc, iubește-i și tu cu un condei, cu cerneală și cu o foiță de hârtie"[18].

Alte modele de claritate:

Unui episcop: „Dacă nu ești invitat, te plângi; dacă ești invitat, nu răspunzi la chemare. Ceea ce s-a întâmplat acum, a doua oară, dovedește că de prima oară te-ai servit doar de un pretext ireal. În realitate, n-ai fi venit nici dacă ai fi fost invitat. Drept aceea, răspunde acum pe loc invitației pe care ți-o fac și nu fi iarăși absurd, căci știi că o acuzație nouă dă tărie dublă celei vechi, făcând-o și mai neîntemeiată. Mereu îți cer să mă asculți și pe mine; dacă pe mine nu mă poți vedea, ar fi cu dreptate să nu treci cu vederea măcar pe sfinții martiri, căci tocmai pentru slujba de pomenire a lor ai fost pus pe listă. Arată-ți dar bunăvoința atât față de unii din noi, cât și față de ceilalți; dar dacă nici acest lucru nu-ți convine, atunci fii binevoitor măcar pentru cei mai venerabili, adică față de martiri"[19].

Iată și o scrisoare plină de delicatețe și eleganță, prin care tânărul ascet Vasile ceartă pe la anul 360 pe același Olimpiu, care-i mai făcea donații în bani și în alimente: „Ce-ai de gând, minunate prietene ? De ce vrei să-mi alungi din casă pe iubita-mi sărăcie, mama supremei filozofii ? Cred că dacă ar avea grai ți-ar intenta un adevărat proces de expulzare, spunându-ți: „Iată, eu așa mi-am ales dinainte să conviețuiesc cu Vasile, pentru că el admiră nu numai pe Zenon filozoful, care, după ce a pierdut totul într-un naufragiu, n-a scos din gură nici un cuvânt greu, ci doar a exclamat: „Bravo, destinule, văd că tu mă faci să îmbrac mantaua sărăcăcioasă a filozofului !", ci și pe ucenicul său, Cleant, care noaptea săpa fântâni pentru câțiva bănuți, din care să poată trăi, dar și ca să-și plătească ziua lecțiile de filozofie. Și tot așa nu înceta deloc să admire pe Diogene pentru faptul că făcea orice numai să nu pretindă de la viață mai mult decât dă natura, încât într-o zi a aruncat din mână cupa de lut, căci învățase de la un copil că tot așa de bine se poate bea și când te pleci să-ți iei apă în căușul palmelor. Iată, dar, ce mustrări și înfruntări ți-ar putea face sora mea, sărăcia, cu care mă obișnuisem în casă și pe care ai alungat-o acum prin bucatele cu care m-ai încărcat tu. Și ți-aș

16. Epist. 13.
17. Epist. 332.
18. Epist. 330.
19. Epist. 282. Sfântul Vasile căuta să popularizeze cultul unor martiri care au pătimit chinuri și moarte cu vreo 10 ani înainte, pe vremea lui Iulian Apostatul.

mai putea spune vorbe și mai grele: dacă te mai prind pe aici am să-ți dovedesc că traiul ce l-ai pus până acum pe mine seamănă cu luxul sicilienilor și cu plăcerile sibariților italieni"[20].

Desigur, nu toate epistolele sunt scrise cu aceeași cochetărie. Multe din ele sunt adevărate tratate cu conținut istoric, ascetic, moral, dogmatic sau canonic. În afară de ordinea cronologică, în care ni le-au prezentat călugării maurini în secolul al XVIII-lea, ordine care a rămas în mare aceeași până azi, s-a încercat de către editorii și traducătorii în greaca modernă[21] *și o clasare a epistolelor după conținutul lor. E adevărat că această grupare nu e ușor de întocmit și nici deplin eficientă, întrucât multe din epistole conțin material diferit. Totuși, pentru a ne da seama în general de cuprinsul celor 366 de epistole pe care le prezentăm, e bine să încercăm și noi o grupare similară.*

Pentru mediul familial *și în general despre relațiile cu rudeniile sale Vasile nu ne-a lăsat, din păcate, informații prea bogate. Vom aminti totuși că în cele patru epistole mari cu numerele 204, 207, 210 și 223 se descrie, între altele, foarte pe scurt, atmosfera religioasă în care a crescut ierarhul și influența binefăcătoare pe care a exercitat-o asupra lui Sfânta Macrina cea Bătrână. Mai amintim apoi alte trei epistole, care ne înfățișează un anumit aspect privitor la raporturile Sfântului Vasile cu unele din rudeniile sale. E vorba de întreita „fraudă" comisă de Grigorie (viitorul episcop de Nyssa) pentru a-l împăca pe fratele său, ajuns de curând arhiepiscop la Cezareea, cu bătrânul lor unchi, numit tot Grigorie, care-și avea scaunul de episcop undeva nu departe de metropola Capadociei. Nu știm care a fost motivul supărării dintre ei, poate invidia sau lipsa de condescendență față de noul lor superior ori poate și o lipsă de tact din partea proaspătului arhiepiscop. Oricum, între episcopii sufragani se va fi simțit o opoziție oarecare față de Vasile, mai ales după ce se dusese zvonul că, prin presiunile prefectului Modestos din anii 371-372, se auzise că Sfântul Vasile va fi exilat. În această situație, „naivul" frate (Grigorie) plăsmuiește în trei rânduri câte o scrisoare ca venind din partea unchiului și cerând împăcarea lor. Ne putem închipui reacția Sfântului Vasile. „Cum să atribui numai naivității tale asemenea fapte ?", îi scrie el. „Înșelăciunea a fost descoperită abia în clipa când episcopul însuși mi-a spus cu gura lui că nu el a scris-o. Ce fel de minte slabă poate fi aceea care, după prima și a doua greșeală, îi dă drumul tot necontrolat și la a treia ?". După „săpuneala" aceasta, sfântul totuși răspunde, încheind scrisoarea adresată fratelui Grigorie*[22]*, că se duce bucuros la întâlnire cu unchiul, căruia (după ruperea gheței) îi scrie două scrisori*[23] *de condescendență de*

20. Epist. 4.

21. În colecția „Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας· Μ. Βασιλείου Ἔργα", 3 volume, îngrijite de o echipă de cercetători sub conducerea Prof. P. Hristu și St. Sakkos, Tesalonic, 1972-1973.

22. Epist. 58.

23. Epist. 59 și 60.

la superior la inferior, exprimându-și bucuria împăcării („dacă păcatele mele sunt cauza celor întâmplate, fie ca din clipa aceasta să înceteze amărăciunea mea"); iar în cealaltă epistolă, după ce „de curând" l-a cercetat, îl roagă „să aibă grijă de el" ca o rudă apropiată ce este.

Despre relațiile cu prietenul Grigorie Teologul *ne vorbesc patru epistole: 2, 7, 14 și 71. Cronologic, se pare că prima a fost redactată cea de sub numărul 14, în care îi aduce aminte prietenului de făgăduința făcută încă îndată după întoarcerea de la Atena, că i se va alătura în viața de retragere de pe valea Irisului. Celebră este în această epistolă*[24] *descrierea locului unde s-a gândit să-și găsească „așezarea pentru toată viața"*[25]. *În altă epistolă*[26], *scrisă credem în preajma hirotonirii, Sfântul Vasile cerea prietenului său să se „dedice cu totul apărării adevărului creștin". Era vremea când el lucra la redactarea tratatului „Contra lui Eunomiu", prima sa scriere. Cea mai extinsă dintre epistolele adresate lui Grigorie este cea de sub numărul 2, care e o adevărată pravilă sau îndreptar spiritual al monahului care caută să practice „filosofia înaltă" a slujirii integrale a lui Dumnezeu și a omului. Cu epistola 71, redactată în anul 371, încep să se desprindă deja marile frământări de ordin spiritual și administrativ, epistolă în care ierarhul nostru cere și mai energic prietenului să nu dea ascultare bătrânului episcop din Sebasta Armeniei, Eustațiu, care fusese și pentru Vasile unul din organizatorii monahismului în Asia Mică, dar care alunecase apoi spre orientări ariene; el îi spune acum: „lasă-i pe oamenii aceștia în treaba lor și vino să lucrăm împreună în lupta care ne așteaptă". Era epoca celei mai înfocate persecuții regizate de regimul împăratului Valens, care nu s-a rușinat să încarce pe o corabie 80 de episcopi care apărau linia crezului ortodox de la Niceea și să-i înece în mare*[27]. *Erau anii când, pentru a se frânge curajul marelui ierarh din Cezareea Capadociei, care n-a vrut să se plece noilor curente, i s-a dezmembrat în două arhiepiscopia, pentru a i se slăbi autoritatea, așa cum ne istorisesc multe din epistolele Sfântului Vasile.*

Un mare număr de epistole au conținut amical, de recomandare și de intervenție. *Acestea sunt unele din trăsăturile fundamentale ale caracterului său de mare păstor al Bisericii, un om de acțiune prin excelență*[28]; *aceasta o dovedește felul în care a știut să vorbească oamenilor și cum s-a priceput să-i atragă spre inițiative bune și mari. Așa cum a știut folosi ca puțini alții și moștenirea culturii clasice, așa întâlnim în epistolele sale pagini neîntrecute în care, ca și în așezămintele sale filantropice, știa să vină în ajutor unor*

24. Epist. 14.
25. Epistola era scrisă prin anul 360, când nu era încă nici preot.
26. Epist. 7.
27. Socrate, *Istoria bisericească*, IV, 16.
28. Epist. 74-76. P. Allard, *Basile de Césarée*, în „Dictionnaire de Théologie Catholique" II, 444-445.

nedreptățiți sau unor nevoiași, fără să-i jignească pe unii și fără să-i lingușească pe alții.

Iată, de pildă, ce scria unui guvernator al Capadociei:

„Când ți-am primit epistola am încercat un sentiment straniu: în clipa în care am pus mâna pe ea aveam senzația că primesc un comunicat oficial și, în timp ce desfăceam sigiliul de ceară ca să citesc, m-a apucat o teamă ca și cum m-aș fi așteptat la o sentință de osândire, așa cum primeau spartanii în vremea veche... După ce am citit textul scrisorii am început să râd de-a binelea, nu numai pentru că nu-mi trimiteai nimic periculos, dar și pentru că am început să-ți compar scrisoarea cu a unui al doilea Demostene"[29], după care i-a cerut să ia măsuri împotriva unor răufăcători care au comis furturi pe o moșie a familiei din satul Annisa.

„De ce nu scrii ?" (îl întreabă în altă epistolă[30] pe sofistul Leonțiu, fost coleg de școală), căci se știe doar că „un sofist n-are alt lucru decât să scrie ? Mai mult, pretextând că ți-e lene să pui mâna să scrii, nu ți se va cere nici să scrii pentru că un altul îți poate lua locul la masa de scris. Nu va fi atunci nevoie nici de limba ta, pentru că, atunci când ea nu vorbește, va face acest lucru careva din cei apropiați ai tăi. Iar dacă nimeni din ei nu-i de față, atunci poți sta de vorbă cu tine însuți, dar în orice caz nu vei tăcea, căci ești doar în același timp și sofist și atic, după cum nici privighetorile nu mai tac din clipa în care primăvara le tot îndeamnă să cânte". „Dar acum să vorbesc despre altceva. Ți-am trimis o lucrare scrisă de mine împotriva lui Eunomiu. Ai putea-o socoti drept încercare copilărească, ori ceva mai serios decât așa, - vei judeca singur". Îi cerea să dea dovadă de spirit critic, „căci mai ales prin aceea se deosebesc prietenii de lingușitori: unul vorbește numai ce știe că place, pe când celălalt nu ezită să spună și cuvinte care supără".

Felicitând altădată pe un înalt dregător, cu ocazia intrării lui în slujbă, Sfântul Vasile cere să fie scutit de dări un bătrân care-și pierduse singurul fecior, rămânând acum cu grija de a-l hrăni și pe nepotul său în vârstă de abia câțiva ani[31]. Se știe că listele de dări se revizuiau destul de des în Imperiul Bizantin. „Presupun, zice ierarhul, că nu acest mic prunc va ajunge să facă parte din senatorii care vor propune stingerea dărilor ori vor plăti solda militarilor și nici nu va fi nevoie ca tocmai perii albi ai acestui nenorocit moșneag să fie din nou necinstiți" (prin astfel de măsuri nedrepte).

Către prefectul Modestos, cel care-l amenințase în anul 371 cu exilul, Sfântul Vasile adresează în anul următor următoarele rânduri[32]: „dacă e chiar mărinimia Ta cea care mi-a îngăduit să-ți scriu, atunci te rog să acorzi în duhul adevăratei iubiri de oameni izbăvirea acestei regiuni agricole nenorocite,

29. Epist. 3.
30. Epist. 20.
31. Epist. 84.
32. Epist. 110.

reducând la o cotă acceptabilă obligațiile pe care le au pentru întreținerea armatei locuitorii din regiunea de graniță a munților Taurus".

Sau un alt fragment[33]*: „Aș vrea să-i întreb pe cei care mereu sâcâie urechile Tale loiale: cu ce greșim noi față de cei mai mari dacă ne administrăm singuri bisericile ? Aducem vreun prejudiciu cuiva când ridicăm Dumnezeului nostru câte un lăcaș de rugăciuni sau când ridicăm spitale și aziluri pentru străinii sau pentru bolnavii care trec pe aici ? Sau când facem locuințe pentru infirmieri, pentru medici, adăposturi pentru animalele de povară, atelierele pentru muncitori și tot ceea ce mintea omenească a putut născoci pentru menținerea unei vieți onorabile ?".*

Alteori intervine să fie redus numărul prea mare de cai sechestrați pentru muncile publice[34].

Prin câteva rânduri, Sfântul Vasile exprimă mulțumiri unei văduve mai înstărite pentru că i-a împrumutat catârii, folosiți probabil la lucrările așezămintelor filantropice[35]*. Patrologul J. Quasten a constatat că din cele 366 epistole 72 sunt amicale, iar 66 de recomandare, deci un număr apreciabil*[36].

Un număr de 18 epistole sunt de consolare, de îmbărbătare[37]. *Și cuvântul de consolare se îndreaptă nu numai în cazuri de pierdere fizică sau deces al unui soț (de pildă cazul cu pierderea soției lui Nectarie, viitorul arhiepiscop de Constantinopol, ep. 4) sau al unui copil, ci și de pierdere a unui păstor dintr-o comunitate oarecare. Așa avem cazurile relatate de epistolele 28 și 29, cu ocazia morții episcopului Musonios din Neocezareea, respectiv Vasile de Ancira, apoi de epistola 62 pentru episcopia de Parnasos, dar avem și de îmbărbătare și chemare caldă spre unitate și simțire ortodoxă, așa cum a făcut-o în epistolele 101, 134, 140, 238, în care deplânge lipsa de unitate sufletească în comunități fruntașe ca Alexandria (unde Sfântul Atanasie murise la 2 mai 373), ca Antiohia, unde schisma dura de aproape 40 de ani, Neocezareea și Nicopole, unde spiritul de rivalitate și dezbinare a adus multă amărăciune în sufletul marelui ierarh, care, cu toată sănătatea lui șubrezită, căuta să adune, să mângâie, să ridice moralul tuturora.*

Nu i-au scăpat acestui neîntrecut păstor atenții și de genul celei amintite în epistola 206, în care-l mângâie pe episcopul Elpidiu, care-și pierduse un nepot, dar nici fapte ca acelea din epistolele 256-257, în care caută să-i mângâie pe niște călugări prigoniți de arieni.

---

33. Epist. 94, către Ilie, guvernatorul Capadociei.

34. Epist. 303.

35. Epist. 296.

36. Quasten, *Initiation aux Pères de l'Eglise,* vol. III, Paris, 1963, p. 320. Cele amicale sunt: 1, 3, 4, 7, 12-14, 17, 19-21, 27, 56-58, 63-64, 95, 118, 123-124, 132- 135, 145, 149, 150-158, 162-165, 168, 172-176, 181, 184-186, 192-196, 198, 200-201, 208-210, 232, 241, 252, 254-255, 259, 267-268, 271, 278, 282, 284, 285, 320, 332-334. Cele de recomandare și de intervenție: 3, 15, 31-37, 72-78, 83-88, 96, 104, 108-112, 137, 142-144, 177-180, 271, 273-276, 279-281, 303-319.

37. *Num.* 5, 6, 28-29, 62, 101, 107, 139-140, 206, 227, 238, 256-257, 269, 300 -302.

Fără îndoială că cea mai importantă categorie de epistole sunt cele cu conţinut istoric-documentar, *în care trebuie să încadrăm numeroasele scrisori trimise Sfântului Eusebiu de Samosata, confidentul său cel mai apropiat, căruia îi adresează nu mai puţin de 22 epistole, apoi lui Meletie de Antiohia, căruia îi adresează şase epistole, lui Amfilohiu de Iconium, poate cel mai apropiat colaborator nu numai pe tărâm strict bisericesc, dar şi pe cel literar, către care ni s-au păstrat 17 epistole, Sfântului Atanasie al Alexandriei, căruia i-a scris de 6 ori, lui Diodor din Tars - 2 epistole, Epifanie de Cipru - o epistolă, Asholiu de Tesalonic, autorităţilor civile şi eclesiastice de la Dunăre, cărora le-a scris trei epistole, 155, 164, 165*[38]*, spre a nu uita multele epistole în legătură cu episcopii şi credincioşii din Armenia Mică şi Pont, locul unde şi-a petrecut el copilăria, faţă de care se simţea foarte apropiat, dar cu care a şi avut multe frământări şi amărăciuni chiar din partea unor vechi colaboratori ai săi, cum au fost Eustaţiu de Sebasta şi chiar rudenia sa, episcopul Atarvios de Neocezareea; în sfârşit, s-a adresat şi celor mai depărtaţi, dar care s-au arătat din păcate destul de reci şi de distanţi: episcopii din Italia şi Galia, cărora le-a cerut (în 7 epistole) concursul pentru a face faţă asalturilor ariene şi mai ales a lichida schisma din Antiohia, care dura de atâtea decenii, din păcate şi din vina lor, căci n-au susţinut pe episcopul local (Meletie), ci pe un episcop apusean (Paulin). Cititorul e rugat să citească şi să recitească aceste emoţionante apeluri pentru revenirea la unitate şi pace în Biserici, pe care - chiar şi când scria unor simpli soldaţi*[39]*, studenţi*[40]*, cunoscuţi, dintre ei mari dregători, cum era comitele Terenţiu*[41]*, marele medic Eustaţiu*[42]*, dar şi călugări şi călugăriţe*[43]*, văduve*[44]*, agenţi fiscali*[45] *-, tuturor Sfântul Vasile căuta să le presare în inimă, într-un veac în care discuţiile teologice ajunseseră o adevărată pasiune, evlavie adevărată, pentru că, după cum zice într-una din epistole, în loc să se rămână la „teologie", care trebuie să însemneze preamărirea lui Dumnezeu, interminabilele discuţii se transformaseră într-o „tehnologie"*[46]*. Se ştie că, nefiind stabilit încă, prin sinod, înţelesul clar al termenilor „usia" şi „ipostasis", acum când episcopul Apolinarie de Laodiceea insinua denaturarea doctrinei hristologice, care va frământa mai târziu întreg Răsăritul creştin, iar rătăcirile lui Eunomiu şi*

38. Vezi pe larg despre această problematică Emilian Popescu, „Sfinţii Vasile cel Mare, Bretanion de Tomis şi Martiriul Sfântului Sava «Gotul»", în *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1630 de ani* (= „Studia Basiliana"), vol. II, Ed. Basilica, Bucureşti, 2009, pp. 61-78.

39. Epist. 106.

40. Epist. 276, 300.

41. Epist. 99, 105, 214.

42. Epist. 151, 189.

43. Epist. 44-46, 52, 123, 154, 173, 295 etc.

44. Epist. 10, 107, 174, 283 etc.

45. Epist. 88, 142, 284, 285, 299, 312-313.

46. Epist. 90, 2.

Macedoniu nu vedeau în Duhul Sfânt mai mult decât o făptură a lui Dumnezeu, strădania impresionantă a marelui Vasile, care în bunătatea lui preconiza reprimirea în comuniunea Bisericii chiar și a arienilor, care nu înțelegeau toate implicațiile lui „omousios", dar cu condiția să declare că primesc formula niceeană, a reușit astfel să pregătească atmosfera de la Sinodul II Ecumenic, deși atunci el nu avea să mai fie în viață.

Vor răsuna neuitate cuvintele prin care se deplângea situația nenorocită în care ajunsese Biserica: „năpasta rătăcirii ariene nu se reduce acum doar la două-trei biserici, ci-și întinde pustiirile ei de la granițele Iliriei și până în Tebaida Egiptului. Trufia oamenilor care nu mai cunosc frica de Dumnezeu urcă în primele rânduri. Demnitatea preoțească a dispărut, lipsesc păstorii care să îndrume cu înțelepciune turma lui Hristos, în vreme ce vânătorii de măriri folosesc banii bolnavilor... sub masca luptei pentru ortodoxie, mulți își ascund dușmăniile personale... În multe locuri, mirenii fug sau sunt fugăriți din biserici și, printre suspine și lacrimi, înalță afară, pe câmp sau în pustietăți, mâinile întrebătoare către Dumnezeu"[47].

În astfel de vremuri de restriște, Sfântul Vasile caută și găsește prilejuri să întărească credința preoților din comunitățile rămase fără păstor, de multe ori chiar și pe a mirenilor înșiși, îmbărbătându-i cu înflăcărare că ziua biruinței nu va întârzia. Așa se aude cuvântul din Nord până în orașele de lângă Mare[48], în Samosata, Berea, Chalchida și Edesa Siriei[49], în Coloneea, Nicopole, Satala și alte orașe din Armenia Mică și din Pont. „Conjur pe orice om temător de Dumnezeu și care așteaptă judecata lui Dumnezeu să nu se lase dus de învățături străine", zicea el într-o epistolă adresată celor din Sozopole[50]. „Nu vă înecați la mal, mai sunt doar câteva zile până când toate se vor îndepărta"[51], spunea el în alt loc.

Pentru noi, românii, în afară de „Scrisoarea Bisericii din Gotia către Biserica din Capadocia", care vestea Marelui Vasile modul cum a pătimit Sfântul Sava de la Buzău, rămân tot atât de mult grăitoare cele patru epistole[52] care au în vedere stările de lucruri din Biserica străromână și prin care sfântul spunea: „Când am văzut pe atlet (= Sfântul Sava), am fericit pe îndrumătorul lui, pentru că a pregătit pe mulți a lupta pentru credință"[53], căci, mai adaugă el, „m-am îmbogățit sufletește, gustând cu bucurie cele scrise despre un martir luptător în pământ barbar"[54] peste Dunăre.

---

47. Epist. 92, 2.
48. Epist. 203.
49. Epist. 219-222, 224.
50. Epist. 261, 3.
51. Epist. 243.
52. Epist. 154, 155, 164, 165.
53. Epist. 164.
54. Epist. 165.

Ar trebui să stăruim prea mult subliniind în chip deosebit importanța epistolelor la adâncirea concepției lui moral-ascetice, *la precizarea crezului său* dogmatic *ori la îndrumările lui hotărâtoare pe tărâm* liturgic și canonic.

Cum spunea și în altă parte[55], *„omul nu-i animal monastic". Chiar dacă a călătorit peste mări și țări*[56], *trăsătura fundamentală a crezului său ascetic se apropie totuși mai mult de monahismul sirian, decât de cel egiptean, al lui Pahomie. Mărturisește el însuși acest lucru atunci când recunoaște în Eustațiu de Sebasta pe primul său îndrumător*[57]. *Chiar și în tratatul său „Către tineri" Sfântul Vasile preconiza o teologie a ascezei. De aceea, pe bună dreptate, s-a afirmat*[58] *că epistolele 2 și 22 cu multele lor citate biblice sunt minunate încercări de fundamentare biblică a vederilor lui ascetice. Tot așa ne învață și alte epistole*[59]. *În schimb, față de exagerările lui Eustațiu de Sebasta, care vedea în monahism o viață dusă numai în retragere eremitică și în rugăciune (mesalianism), Sfântul Vasile recomandă munca și rugăciunea, departe de linia anahoretică și legată mai mult de viața socială*[60].

Pentru viața liturgică, *de mare însemnătate sunt cele relatate îndeosebi în două din epistolele sale, în care se descrie rânduiala celor șapte laude și a cântării alternative, așa cum se obișnuia într-o formă destul de avansată pentru veacul al patrulea*[61].

S-au bucurat de o apreciere rar întâlnită în istoria vieții duhovnicești rânduielile canonice *stabilite de Sfântul Vasile nu numai în cele trei „epistole canonice"*[62], *care cuprind sub forma celor 92 de canoane normele pedagogice și educative care au intrat în legislația Bisericii Răsăritene, bucurându-se de o apreciere neîntrecută și intrate ca atare și în viața spirituală a popoarelor ortodoxe*[63], *ci și multe alte epistole care prevăd norme morale și de drept de o rară disciplină. Merită subliniat, între altele, principiul ca epitimia sau*

---

55. Migne, P.L. 31, 917.

56. Epist. 204, 6.

57. Epist. 223, 2.

58. J. Gribomont, *Le monachisme au IV-e siècle*, în „Studia Patristica", II.

59. Epist. 181, 116, 117, 229.

60. A se vedea J. Gribomont, *Saint Basile*, în „Théologie et la vie monastique", Paris, 1961, pp. 109-110.

61. Epist. 204, 207.

62. Epist. 188, 199 și 217.

63. Ralli-Potli, *Sintagma sfintelor și dumnezeieștilor canoane*, vol. I, Atena, 1852 (în lb. greacă), *Îndreptarea Legii*, ediția Academiei R.S.R., București, 1962. Pitra, *Juris eccles. Graecorum historia et monumenta I*, Roma, 1864. N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe II*, 2 pp. 39-149; K. Bones, *Cele trei epistole canonice ale Sfântului Vasile cel Mare*, în „Byz. Zeitschrift", 1951, pp. 62-78. I. Ivan, *Opera canonică a Sfântului Vasile cel Mare și importanța ei pentru unitatea Bisericii creștine*, în vol. „Sfântul Vasile cel Mare", București, 1980, pp. 355-377, <reeditat în *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1630 de ani*, ed. a II-a, revăzută, adăugită și îngrijită de Emilian Popescu și Adrian Marinescu (= „Studia Basiliana", vol. I), Ed. Basilica, București, 2009, pp. 269-287>.

canonul să nu se dea după cantitate, ci după intenția penitentului[64]*. La fel este apreciată concepția sa superioară despre post*[65]*. Patrologul J. Quasten enumera nu mai puțin de 41 de epistole conținând îndrumări canonice și moral-ascetice*[66]*.*

În canonul 84 se spune la un moment dat: „Temându-ne de dreapta judecată și având mereu înaintea ochilor ziua cea înfricoșată a răsplătirii Domnului, noi nu vrem să pierim deodată cu cei ce trăiesc în păcate, drept aceea să-i îndrumăm pe toți cei încredințați nouă..., sârguindu-ne să ne mântuim sufletele", un adevăr pe care-l repetă foarte adeseori în epistolele sale, care ne oferă astfel cel mai bogat material atât pentru cunoașterea vieții lui, cât și a multor aspecte din viața spirituală a vremii.

Dintre cele peste 20 de epistole cu conținut dogmatic, - *deși elemente de acest fel întâlnim în mult mai multe din ele*[67] -, *amintim câteva pasaje mai semnificative.*

Epistola 9, datând din vremea retragerii la Annisa (anii 361-362), e adresată unui vechi cunoscut cu numele Maxim Filosoful, căruia îi face o expunere a felului în care s-a răspândit erezia antitrinitară, și anume din pricina neputinței episcopului Dionisie cel Mare al Alexandriei (258-268) de a combate erezia lui Sabelios, care spunea că în Sfânta Treime nu ar fi trei Persoane, ci numai una, care odată ar apărea ca Tată, (= Creatorul), altă dată ca Fiu (= Mântuitorul), iar altă dată ca Duh Sfânt (= Sfințitorul). Vrând să combată acest antitrinitarism modalist, Dionisie a trecut în extrema cealaltă, făcând, zice Sfântul Vasile, „ca un grădinar care vrând să îndrepteze un pom tânăr crescut strâmb îl răsucește silit, încât trece tocmai în sens contrar", făcând aluzie, desigur, la antitrinitarismul monarhic al lui Pavel de Samosata, care confunda ființa cu Persoanele.

Epistola 52 e adresată unor călugărițe pentru a le desluși deosebirea dintre ființă și Persoane, de aceea li se dau lămuriri în legătură cu termenul „deoființă", insistând și asupra divinității Duhului Sfânt după formula urmată și în tratatul „Despre Duhul Sfânt", că noi „trebuie să credem după cum ne-am botezat și să ne botezăm după cum credem", afirmând prin aceasta egalitatea ființială a celor trei Persoane treimice.

Epistola 105 adresată fiicelor comitelui Terențiu, care erau diaconițe râvnitoare în apărarea credinței, vorbește cam tot despre aceleași probleme.

Despre dumnezeirea Duhului Sfânt ne vorbește Sfântul Vasile în multe alte locuri, accentuând îndeosebi faptul că dacă n-ar fi în El putere dumnezeiască nu s-ar putea explica în general creșterea și dezvoltarea Bisericii în lume[68]*.*

---

65. A se vedea can. 20.

66. Epist. 2, 10, 11, 14, 18, 22-26, 49-65, 83, 85, 97, 106, 112, 115, 116, 173, 174, 182, 183, 219, 220-222, 246, 249, 251, 277, 291-299, 366.

67. Între ele amintim în chip deosebit cele de sub nr. 8 și 38, deși unii le atribuie fratelui său Grigorie.

68. Epist. 113, 114.

O importanță deosebită prezintă epistola 125, care este o mărturisire de credință semnată de mai mulți episcopi, între ei și de Eustațiu de Sebasta, vechi admirator al lui Arie și foarte nestatornic în ale credinței, între altele susținând că Duhul Sfânt ar fi numai făptură, nu Dumnezeu.

Dar cele mai importante sunt cele 4 epistole adresate Sfântului Amfilohiu de Iconium[69]*, în care Sfântul Vasile răspunde la o serie întreagă de întrebări de ordin apologetic, moral și dogmatic. Astfel: despre puterea de cunoaștere a rațiunii omenești, despre ființa și energiile divine, despre ființă și ipostas, despre cunoaștere și credință, despre destin și Providență, despre egalitatea ființială a Persoanelor divine.*

Din atenția deosebită pe care o purta monahilor, *Sfântul Vasile trimite asceților de sub îndrumarea sa*[70] *o lungă scrisoare, în care le atrage atenția să nu se încreadă în calomniile care circulau la adresa lui, e drept și din pricină că nu propovăduiau corect credința despre deoființimea Fiului și a Duhului Sfânt cu Tatăl, dar poate și mai mult din pricina intrigilor și a intereselor personale, încât au încercat să introducă și doi spioni printre călugării din așezământul Sfântului Vasile, care apoi au fost demascați ca reprezentând o acțiune nedemnă a episcopului Eustațiu.*

O altă înscenare nedemnă a acestui Eustațiu este învinuirea adusă Sfântului Vasile că ar întreține relații cu Apolinarie și ar susține chiar învățături ale acestuia, întrucât ar exista și unele dovezi scrise pe care Eustațiu le-a și multiplicat, răspândindu-le printre cei prezenți la întruniri! Amărât peste măsură, marele ierarh răspunde mai întâi într-o lungă epistolă adresată direct lui[71]*, dar în același timp, plângându-se de „lipsa de bună credință" și de duplicitatea acestui om, revine în multe din epistole asupra acestor „relații" care ar fi existat între el și Apolinarie. Mai târziu, Sfântul Vasile a cerut să se aducă de față dovada originală a scrisorii, care de fapt era numai o copie falsificată. În al doilea rând, el recunoaște că scrisese acelui om înainte cu 20-25 de ani, dar numai o scrisoare conținând simple salutări, fără să fi susținut vreodată vreuna din „învățăturile stricate" ale acestui eretic. Dar înscenarea se vede că avusese un ecou destul de puternic între contemporani, încât mulți dintre corespondenți, episcopi, călugări, preoți ori simpli laici îi puneau întrebări în legătură cu acest lucru*[72]*. Iată ce declară el în scrisoarea către preotul Genethlios: „Niciodată până acum nu m-a chemat nimeni vreme de atâția ani să mă judece că aș fi susținut așa ceva. N-am scris, nu aprob astfel de rătăciri (ca ale lui Apolinarie) și le anatematizez chiar, pentru că el confundă ipostasele ca și Sabelios"*[73].

69. Epist. 233-236.

70. Epist. 226.

71. Epist. 223. Istoricul Socrate (*Ist. bis.* I, 3, 14) afirmă că unii spun că Eustațiu ar fi autorul *Asceticon*-ului Sfântului Vasile. N-am putut avea la îndemână studiile lui J. Gribomont, *Histoire du texte des Ascétiques de Saint Basile*, Louvain, 1953.

72. Epist. 129, 131, 224, 244, 263, 265.

73. Epist. 224.

În general, cum am mai amintit, Sfântul Vasile a luat asupra sa, începând cu anul morții Sfântului Atanasie (2 mai 373), rolul de conducător al apărătorilor Crezului ortodox stabilit la Niceea, încercând să adune într-un front unic toate grupările separate ale Bisericii. Din păcate, reacțiunea atingea etapa maximă de prigoană. Grigorie de Nyssa, fratele Sfântului Vasile, urma să fie și el arestat[74]*. Marcel de Ancira, unul din vechii apărători ai Crezului niceean, a greșit, îmbrățișând păreri apropiate de cele ale lui Sabelios și Apolinarie. Epistolele 243 și 263 descriu ultimele încercări disperate ale Sfântului Vasile către papa Damasus și către episcopii apuseni de a obține ajutor de la ei. Sinodul de la Cizic, din anul 376, agravase și mai mult situația. Precipitarea evenimentelor a adus și moartea lui Valens în anul 378, fapt care însemna rechemarea din exil a tuturor episcopilor în frunte cu Eusebiu de Samosata, căruia Sfântul Vasile i-a asigurat și acolo, în Tracia, unde fusese surghiunit, trimiterea regulată a corespondenței*[75]*.*

Peste toate amărăciunile îndurate, nu trebuie să uităm opera caritativă, *sprijinită cu tot entuziasmul de Sfântul Vasile. Scrisorile 27 și 31 ne informează despre activitatea lui în timpul foametei din anul 368. Într-o epistolă, el îl invită pe Sfântul Amfilohiu de Iconium să-i viziteze azilul de săraci*[76]*, iar din alte epistole*[77] *aflăm că și la țară horepiscopii săi (episcopii de la țară) organizaseră astfel de așezăminte de binefacere*[78]*. Astfel de lucrări îl ajutau pe sfânt să-și uite accentele de mizantropie*[79] *sau de susceptibilitate exagerată de care dădea uneori dovadă, poate din pricina sănătății lui greu încercate, dar desigur și din cauza nimicniciei contemporanilor.*

De altfel, va rămâne pentru totdeauna strădania sa pilduitoare de ajutorare, de apărare și de ocrotire a intereselor tuturor celor ce-l solicitau. În această categorie se grupează cele mai multe din epistolele sale, pe care cititorul ar fi bine să le aibă sub ochi în mod deosebit, spre a înțelege mai ușor de ce acest sfânt ierarh a primit, încă de pe când era în trup, supranumele de „cel Mare". De aceea găsim potrivit de a înșira[80] *chiar și numai cu numărul aceste epistole: 15, 32-33, 35-37, 73, 83-85, 88, 96, 104, 107-111, 142, 143, 147-149, 177-180, 273-276, 280, 281, 284-299, 303, 305-309, 311-313, 315-319.*

Nu vom avea deplin rotunjită personalitatea Sfântului Vasile dacă nu vom lua în atentă considerare munca sa de disciplinare a clerului *și, în general, de îmbunătățire a moralității tuturor credincioșilor încredințați lui spre păstorire. Clasice au rămas cuvintele lui prin care combate simonia: „Mi s-a umplut sufletul de durere aflând acest lucru care nu părea de crezut. Dacă*

74. Epist. 100, 225, 237.
75. Epist. 141, 223, 239, 268.
76. Epist. 175.
77. Epist. 162, 163, 164.
78. Epist. 53, 54.
79. Epist. 244.
80. Y. Courtonne, *op. cit.*, I, XI-XII.

după ce va primi scrisoarea mea va mai săvârși vreunul asemenea fapte, acela va trebui să fie îndepărtat de la altar, căutându-și loc altundeva"[81].

Ne putem închipui cum vor fi sunat în urechile multora cuvinte ca acestea: „Mult mă întristează faptul că de acum canoanele Părinților au ajuns să fie trecute cu vederea", scrie el horepiscopilor. „Să curățiți în întregime Biserica, scoțând din sânul ei pe cei nevrednici, iar în viitor să nu primiți decât pe cei vrednici"[82].

Cam atât am crezut necesar să spicuim din mulțimea epistolelor sale, spre a înțelege de ce au zis mulți din cei care i-au apreciat scrisul că epistolele formează, „fără îndoială, partea cea mai importantă a activității literare a Sfântului Vasile"[83]*; pentru că, în fond, în ciuda „neîndrăznelii și timidității tipice"*[84] *de care vorbește într-o scrisoare, oricât de mult s-ar scrie despre viața și opera acestui om, totuși ai impresia că n-ai spus destul și că mereu rămân și alte lucruri care ar trebui spuse.*

Despre limba epistolelor *Sfântului Vasile s-a scris cu elogii. Cu toate că* se *întâlnesc în scrisul său și unele expresii forțate, unele din ele cuprinzând expresii compuse din 2-4 cuvinte*[85] *sau unele provincialisme, totuși, „dintre toate operele, corespondența sa a fost cea mai îngrijită și, prin urmare, și cea mai citită"*[86].

Pe lângă laudele pe care i le-au adus dintre contemporani Sfântul Grigorie de Nazianz și marele retor Libaniu, amintim cele spuse de patriarhul Fotie[87]*: „în toate scrierile sale Vasile e excelent: abil în mânuirea stilului curat, clar și just, cu un cuvânt demn de tribuna și de catedra cea mai clasică. Atunci când e vorba de ordinea și de curăția gândurilor, el strălucește în primul rând, nimeni nu-l întrece: vrea să convingă, e plăcut, sclipitor, stilul e curgător, spontan. În așa măsură convinge stilul. De aceea, cine ar lua ca model predicile sau scrisorile lui, unul ca acela, în caz că nu-i de tot ignorant, n-ar mai avea nevoie nici de Demostene, nici de Platon". Ceea ce-i mai important decât totul, după cum el însuși declara, este faptul că nu scria ca să se afișeze, ci ca să zidească sufletește*[88].

Nu-i de mirare că un polihistor ca Erasmus de Rotterdam îl socotea cel mai mare cuvântător al antichității creștine[89]*, iar un Cassiodor găsea în scrisul lui cea mai reușită încercare de reînviere a stilului antic atticizant*[90].

---

81. Epist. 53.
82. Epist. 54.
83. M. Balanos, *Patrologia*, Atena, 1930, p. 301.
84. Epist. 48.
85. A se vedea, de pildă, în epistolele 40 și 365 câteva specimene de acest fel.
86. A. Puech, *Histoire de la littérature grecque chrétienne*, Paris, III (Par, 1930).
87. Fotie, *Biblioteca*, cod 141 și 143, Migne, P. L. 103, 310, 420-421.
88. Epist. 135. Dacă există și destule pagini cu perioade lungi de fraze retorice, în schimb nu i se poate tăgădui sinceritatea și buna credință.
89. În pref. ed. din Basel a scrierilor sale.
90. *Institutiones*, Migne, P.L. 70, 1110.

Un contemporan de al nostru subliniază și el că „taina scrisului lui a constat tocmai în faptul că a îmbrăcat adevărul veșnic al creștinătății în haina frumoasă a limbajului clasic"[91]*. Și totuși hotărârea unanimă a creștinătății, care a ridicat pe vremea lui Alexie Comnenul (1081-1118) la treaptă de cinstire și de sfințenie deosebită vrednicia Sfinților Trei Ierarhi, a fost faptul că în ceea ce-l privea pe el și-a pus „toată puterea pentru reclădirea Bisericii lui Dumnezeu", cum mărturisea adeseori în epistolele sale.*

E drept că în colecția scrisorilor sale sunt unele care au fost atribuite altor scriitori. Totuși noi am tradus întreaga colecție de 366 epistole, așa cum se află ele în ediția Migne și în cea publicată de Yves Courtonne, semnalând, desigur, în locul respectiv care dintre epistole au fost socotite neautentice sau apocrife. Iată, după o publicație recentă[92]*, lista acestor epistole: 8, 10, 16, 39-45; 47, 50, 81, 166-167, 169-171, 189, 197, 2; 321, 347-360, 365-368 și probabil 46.*

Mulțumind Bunului Dumnezeu pentru bucuria de a putea prezenta cititorilor noștri cuvântul atât de ziditor al scrierilor marelui ierarh din Cezareea Capadociei, rog din toată inima pe acest mare sfânt să-mi fie împreună rugător către Cel de Sus pentru eventualele neajunsuri ale unei lucrări atât de grele, iar Preafericiților noștri Patriarhi le adresez cu acest prilej întregul meu omagiu de gratitudine pentru posibilitatea de a putea evoca în limbajul lui duhul de mare îndrumător și de mare dascăl al celui care a fost Sfântul Vasile cel Mare.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Ediții

1. *Veneția*, 1499, sub îngrijirea cunoscutului umanist Aldo Manutius (se publicau doar 44 epistole, între ele și cele 22 din corespondența cu Libaniu).

2. *Hagenau* (Alsacia), 1528, editor Vincent Obsopocus (cuprinde 59 epistole și 59 ale Sf. Grigorie Teologul).

3. *Basel*, 1552 (reeditate Veneția, 1536, și aceeași Basel, 1551), îngrijită de Ieronim Frobenius și cu prefață de Erasmus de Roterdam (cuprindea 99 epistole).

4. *Paris*, 1618 (reed. 1638), îngrijită de Frontou le Duc și Cl. Morel, cuprindea 214 epistole cunoscute anterior sub numele Sf. Vasile și Grigorie Teologul, la care se adaugă alte 214 ale Sfântului Vasile. Textul epistolelor a fost confruntat și cu câteva variante manuscrise. În 1679 apare la Paris sub îngrijirea lui Fr. Combefis o ediție și mai îngrijită.

5. *Paris*, 1729-1730, sub îngrijirea călugărilor benedictini din ordinul Sf. Maur (*maurini*), J. Garnier și Pr. Maran, care publică de altfel întreaga operă a Sfântului Vasile în trei volume (corespondența se află în volumul III). Textul a fost controlat

---

91. St. Papadopulos, *Mersul gândirii teologice a Sf. Vasile*, în „Mitrop. Ardealului", 1979.

92. P. F. Fedwick, *A Commentary of Gregory of Nyssa on the 38-th Letter of Basil of Caesareea*, în „Orientalia Christiana Periodica", Roma, 1978, p. 32. Acest autor numără 368 de epistole atribuite Sfântului Vasile, între ele aflându-se și una scrisă pe papirus.

Întrucât nu-i ușor să deduci unde se foloseau în epistole formele pluralului de politețe și cel maiestativ am căutat o formulă intermediară, mai apropiată cititorului de azi. Altfel, era greu să alegi între trei astfel de termeni folosiți într-o singură epistolă (cf. ep. 143).

după 9 variante manuscrise şi constituie o operă într-adevăr meritorie. Au fost publicate 365 de epistole în text paralel grec-latin şi cu multe note critice. Până astăzi a rămas în mare parte neschimbată cronologia epistolelor, în trei mari grupe:

1) înainte de episcopat (1-46);
2) din timpul episcopatului (47-291);
3) cu dată necunoscută şi unele dubioase (292-366).

Ediţia maurină a fost reeditată numai cu text latin la Veneţia, 1750-1751, la Bergamo în 1793 şi la Paris în 1835-1840. Cu text grec-latin a mai fost reeditată ediţia maurină în 1839 la Paris de L. de Sinner, iar în 1857 de colecţia Migne, *Patrologia graeca,* vol. 32, col. 219-1114, care a mai sporit cu una numărul epistolelor (366).

6. *În sec. XX* s-a exprimat adeseori dorinţa de a se reedita o ediţie critică a epistolelor Sfântului Vasile. S-a realizat acest lucru prin reeditarea unora dintre epistole, iar pentru toată colecţia notăm trei ediţii:

a) Yves Courtonne, *Saint Basile, Lettres,* 3 volume, Paris, 1957, 1961, 1966.

b) R. Y. Deferrari-Mc. Gurie, *Saint Basil, the Letters,* 4 volume Londra - Cambridge (Mass.), 1950-1953.

c) 'Ελληνες Πατέρες τῆς 'Εκκλησίας· Μ. Βασιλείου, "Εργα I-III, ed. P. Hristu - St. Sakkos, V. Psevtonga şi T. Zisis, Tesalonic, 1972-1973 (cu traducere paralelă în greaca modernă).

Traduceri

1. Germane: *Basilius, sämtliche Werke,* Kempten, 1838-1842.
Basilius, sämtliche Werke, ausgewählte Briefe (97) hrg. V. Gröne, Kempten, 1881.
Bibliothek der Kirchenväter, 46, 4: A. Stegman, Kempten, 1925. W. D. Hauschield, Stuttgart, 1973.

2. Engleze: B. Jackson, A. *Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church,* ed. P. Scheff and H. Wace, Buffalo and New York, 1866-1900. Reeditată în „Grand Rapids", 1952, etc. ser, 2, vol. 8 (1895), pp. 109-327; R. Deferrari, *op. cit,,* A. C. Way, în „The Fathers of the Church", ed. R. J. Deferrari, New York, J947, 13 (1951), 28 (1955).

3. Franceze: Yves Courtonne, *Lettres,* 3 vol., Paris, 1957-1966.

Cărţi şi studii*

<Allard, P., *Saint Basile,* ed. a VII-a, Paris, 1929>
Amand, Dom David, *Essai d'une histoire critique des éditions génerales grecques et greco-latines de St. Basile,* Louvain, 1940-1946.
Balanos, M. S., *Patrologia,* Atena, 1930 (în lb. greacă).
Bardenhewer, O., *Geschichte der altkirchlicher Literatur,* vol. III, Freiburg, 1923.
Bessières M., *La tradition manuscrite de la correspondance de St. Basile,* Oxford, 1923.

* N-avem pretenţia de a prezenta o informaţie bibliografică completă. În comentariile fiecărei epistole am mai indicat deseori unele date bibliografice necesare. Aici amintim doar câteva scrieri mai cunoscute. A se vedea şi bibliografia mai bogată la volumul prim al „Scrierilor" Sfântului Vasile. <La care se poate adăuga bibliografia românească întocmită de Ioana Smeu (pp. 429-454 din vol. „Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârşirea sa", Bucureşti, EIBMBOR, 1980), completată recent de către Adrian Marinescu, inclusiv cu bibliografie străină, în *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1630 de ani,* ed. îngrijită de Emilian Popescu şi Adrian Marinescu (= „Studia Basiliana", vol. II), Ed. Basilica, Bucureşti, 2009, pp. 210/218-236>.

Bodogae, T., *Corespondența Sfântului Vasile cel Mare și strădania sa pentru unitatea Bisericii creștine,* în volumul „Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa", 1980.

Bonis, K., *Cele trei epistole canonice ale Sf. Vasile către Amfilohiu,* în „Byzantinische Zeitschrift", 1951, München, pp. 62-78 (în lb. greacă).

Cavallin, A., *Studien zu den Briefen des hl. Basilius,* Lund, 1944.

Coman, I. Gh., *Patrologia,* București, 1956.

Courtonne, Y., *Saint Basile et l'Héllenisme,* Paris, 1934.

Dräseke, J., *Apollinarius von Laodiceea,* Leipzig, 1892.

Ernst. V., *Basilius des Grossen Verkehr mit den Occidentalen,* în „Zeitschrift für Kirchengeschichte", 10/1896, pp. 626-664.

<Fedwick, P.J., *The Church and the Charisma of Leadership in Basil of Caesarea,* Toronto, Pontifical Institute of Medieval Studies, 1979>.

Fialon, E., *Etude historique et litteraire sur St. Basile,* Paris, 1869.

Gribomont, J., *Le monachisme au IV-e siècle en Asie Mineure de Gangres au messalinisme,* în „Studia Patristica", II, Berlin, 1957.

Hristou, P., *Vasile cel Mare, Epistole,* în seria „Părinții greci ai Bisericii", vol. I-III, Tesalonic, 1972-1973 (în lb. greacă).

Laube, A., De *litterarum Libanii et Basilii commercio,* Breslau, 1913.

Loofs, F., *Eustatius von Sebaste und die Chronologie der Basiliusbriefe,* Halle, 1898.

<Louth A., *The Cappadocians,* in „The Cambridge History of Early Christian Literature", edited by Fr. Young, L. Ayres, A. Louth, Cambridge University Press, 2004>.

Maas, P., *Der Briefwechsel zwischen Basilius und Libanius,* în „Sitzungsberichte der preuss. Akademie d.W., Phil. hist. Klausse.", Berlin, 1912.

Martin, V., *Essai sur les lettres de St. Basile le Grand,* Nantes, 1865.

Melcher, R., *Der achte Brief des Basilius ein Werk des Evagrius Ponticus,* Münster, i. W., 1923.

<Moreschini, Cl., Norelli, E., *Istoria literaturii creștine vechi grecești și latine,* (traducere românească), vol. I-II, Iași, Ed. Polirom, 2001-2004>.

<Pouchet, J.R., *Les 366 lettres de Saint Basile,* în „Studia Patristica", 27, Leuven (Louvain), 1993>.

Quasten, J., *Initiation aux Pères de l'Eglise,* III, Paris, 1963.

<Rousseau, Ph., *Basil of Caesareea,* Berkeley, Univ. of California Press, 1994>.

Rudberg, S. Y., *Etudes sur la tradition manuscrite de St. Basile,* Upsala, 1953.

Seeck, O., *Die Brieie Libanius zeitlich geordnet,* în „T. U.", 30 (Leipzig, 1906), pp. 30-34; 468-471.

Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 de ani de la săvârșirea sa, București, 1980 (cu 20 de studii diferite).

Sfântul Vasile, Arhiepiscopul Cezareii Capadochiei (329-379), traducere de Iosif, Mitropolit Primat, București, 1898.

<*Studia Basiliana* (= *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1630 de ani*), vol. I-III, ed. îngrijită de Emilian Popescu și Adrian Marinescu, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ed. Basilica, București, 2009 (cu bibliografia utilizată de toate studiile publicate în cele trei volume)>.

Truecker, B., *Politische und sozial-geschichtliche Studien zu den Basiliusbriefen,* Bonn, 1961.

Volker, H., *Basilius, Epistel 366 und Clemens Alexandrinus,* în rev. „Vigiliae christianae", Leiden, 1953, pp. 23-26.

I

SCRISORI DATÂND ÎNAINTE DE EPISCOPAT

EPISTOLA 1

Către Eustațiu, filosoful*

Scrisă prin anul 356

Îmi pierdusem deja nădejdea din pricina nedreptăților sorții, datorită cărora a apărut mereu câte o piedică în calea întâlnirii noastre, dar, într-un chip minunat, tu mi-ai redat entuziasmul și m-ai mângâiat prin scrisoarea trimisă. Ajunsesem aproape să mă întreb dacă nu cumva e drept ceea ce spun adeseori cei mai mulți oameni, că există o necesitate și un destin care dirijează treburile noastre, atât cele mărunte, cât și cele mai importante, și că noi oamenii nu suntem stăpâni pe nimic. Or, în caz că lucrurile nu stau chiar așa, atunci nu cumva un noroc oarecare rânduiește parcă toată viața omului ? Vei înțelege mai bine și rostul acestor gânduri când vei afla pricinile care m-au adus aici.

Părăsisem Atena disprețuind stările de lucruri de acolo din pricina renumelui ce-l aveai ca filosof. Am trecut în grabă prin orașul așezat pe malurile Helespontului[1], așa cum nici un Odiseu n-a făcut-o ca să scape de cântecele fermecate ale sirenelor[2]. Și Asia Mică mi-a stârnit multă admirație, eram însă grăbit s-ajung în metropola acestei provincii[3]. De îndată ce am ajuns acasă, te-am căutat ca pe tot ce aveam mai de preț, dar nu te-am putut găsi, pentru că mi s-au ivit multe și variate piedici. Căci se vede c-a fost un destin necruțător să mă îmbolnăvesc, iar din pricina aceasta să stau departe de tine, și astfel să nu pot veni împreună cu tine când a fost vorba să pleci prin Orient, iar când, în sfârșit, după nenumărate oboseli, am ajuns în Siria, s-a întâmplat să nu mă pot întâlni cu filosoful meu, care plecase între timp în Egipt. Și iarăși am fost nevoit să pornesc la drum, de astă dată spre Egipt, „un drum lung și greu", cum zice poetul[4], dar nici aici n-am găsit pe cine căutam.

---

* Filozof păgân admirat de Sfântul Vasile atât de mult, încât chiar și după întoarcerea sa din călătoriile pe la locașurile mănăstirești din Orient dorea să-l revadă. J. Gribomont (*Eustațiu de Sebasta și călătoriile tânărului Vasile din Cesareea,* în „Revue d'hist. ecclés., 1959) îl identifică pe acest Eustațiu cu viitorul episcop de Sebasta, cu care va avea destule conflicte, dar cu care se va împăca până la urmă. De la el a luat unele sugestii în privința vieții monahale, dar a și combătut orientarea acestuia îngustă și potrivnică societății. <Este identic cu Eustathius 1 din PLRE (v. *Infra,* scris. nr. 76, n. 1), p. 310, s.v., unde scrisoarea e datată în anul 357>.

1. Constantinopol.

2. *Odiseea,* M 158.

3. Cezareea Capadociei.

4. *Odiseea,* D 483.

Atât de nefericit mă simţeam în dorinţa mea, încât îmi venea ori să apuc drumul spre Persia şi să mă afund în căutarea ta cât mai departe cu putinţă „prin ţinuturile barbarilor" (căci de bună seamă că şi până acolo ajunseseşi, atât de mare era răutatea diavolului), ori, dacă nu, să rămân aici, în ţara lui Alexandru, ceea ce s-a şi întâmplat. De altfel, se pare că dacă aş fi renunţat să te caut, aşa cum se ţine mielul credincios de păstorul lui, tu te-ai fi încumetat să treci până şi dincolo de pădurea Nyssei din India[5], iar dacă s-ar fi găsit pe pământ vreun colţ mai îndepărtat, tu te-ai fi rătăcit şi până acolo ?[6] Dar de ce atâtea vorbe ?

Ca să încheiem, acum când şi tu trăieşti în aceeaşi ţară cu mine, se vede că nu mi-a fost dat să mă reîntâlnesc cu tine, fiind împiedicat de îndelungate suferinţe. Şi dacă şi de acum înainte aceste boli vor fi tot atât de grele, atunci nici măcar iarna nu voi putea s-o reîntâlnesc pe înţelepciunea Ta. Nu sunt oare toate acestea nişte isprăvi ale destinului, cum te exprimai tu însuţi ? Nu sunt ele un fel de fatalitate ? Astfel de nepotriviri n-au întrecut oare până şi legendele poeţilor privitoare la Tantal[7] ? Dar, cum spuneam mai adineauri, acum mă simt mai bine datorită epistolei Tale şi de acum nici nu mai stărui în vechile mele păreri. Eu spun că trebuie să fim recunoscători lui Dumnezeu atunci când ne face părtaşi la bunătăţile Sale, dar nu trebuie să ne supărăm nici când El nu ni le dăruieşte îndată. Aşa şi noi, în caz că îngăduie să ne reîntâlnim unul cu altul, să vedem în acest lucru Binele cel mai mare[8], precum şi plăcerea cea mai aleasă, dar dacă El amână reîntâlnirea noastră, atunci să suferim această durere cu blândeţe şi răbdare pentru că, fără îndoială, El ne rânduieşte treburile mult mai bine decât am putea s-o facem noi înşine.

EPISTOLA 2
Către prietenul Grigorie (Teologul)*
(din timpul retragerii, anul 360-361)

I

Ţi-am recunoscut scrisoarea aşa cum recunoşti îndată pe copiii prietenilor, a căror înfăţişare seamănă leit cu aceea a părinţilor lor; într-adevăr, ţine

5. Oraş în Pakistanul de azi, socotit de cei vechi patria lui Dionisos.

6. Ficţiune literară folosită de Sfântul Vasile spre a arăta dorul său după viaţa monahală.

7. După mitologia greacă, rege al Frigiei, osândit la foame şi sete veşnică pentru vina de a-şi fi servit propriul său fiu la un ospăţ dat zeilor.

8. Frumoasă încheiere cu referire la Binele cel mai mare după ce a început amintind de credinţa în destin. J. Gribomont, *Eustathe le Philosophe et les voyages du jeune Basile de Cesarée*, în „Rev. d'hist. eccl.", 1959, pp. 115-124.

* Poate tocmai fiindcă se deosebeau profund în temperament şi atitudini, cei doi mari părinţi s-au iubit şi s-au întregit, iar până la urmă au format un cuplu ideal, nu numai pe băncile universităţii din Atena, ci şi mai târziu, în viaţă.

de felul tău tipic de judecată afirmaţia făcută înainte de a şti ceva despre modul în care vieţuim şi suntem organizaţi aici, anume că frumuseţea acestui peisaj[9] n-ar putea fi un imbold serios, în stare să-ţi provoace o astfel de stare sufletească, încât să doreşti să vii aici cu noi. Se vede că în socotelile tale toate cele pământeşti sunt nimic în comparaţie cu fericirea făgăduită <de Evanghelie>.

Mi-e ruşine oarecum şi mie să descriu cu amănuntul ceea ce fac ziua şi noaptea în aceste locuri retrase. E drept că am părăsit viaţa de oraş, socotind-o prilej pentru tot felul de răutăţi. Dar pe mine însumi n-am reuşit încă să mă părăsesc. Dimpotrivă, am ajuns asemenea celor ce călătoresc pe mare, care, din pricina neobişnuinţei în ale navigaţiei, devin neliniştiţi, simţind că-i apucă răul de mare, sunt prost dispuşi din pricina legănării corăbiei, văzându-se zguduiţi când dintr-o parte, când din alta, motiv pentru care ei urcă într-o barcă ori într-o luntre, dar şi atunci îi apucă răul şi ameţeala, pentru că greaţa şi crizele de ficat i-au însoţit peste tot.

Cam printr-o astfel de stare sufletească trec şi eu, întrucât pretutindeni port încă încuibate în mine patimi, care continuu mă tulbură, aşa că din toată această schimnicie şi retragere în singurătate încă n-am dobândit aproape nimic deosebit[10].

În orice caz, din câte ar trebui să facem şi prin care ne-am putea învrednici să păşim pe urmele Celui care ne-a arătat calea mântuirii atunci când ne-a zis: „Oricine vrea să vină după Mine, acela să se lepede de sine, să-şi ia crucea sa şi să-Mi urmeze Mie”[11], cele mai importante sunt următoarele.

II

Mai întâi suntem datori să ne păstrăm *cugetul în linişte*[12], care e ca un ochi. După cum ochiul, care se roteşte în continuu când într-o parte, când într-alta, întorcându-se odată în sus, altădată în jos, nu e în stare să vadă limpede ce se află în faţa lui, ci trebuie mai întâi să-şi fixeze privirea spre obiectul pe care vrem să-l cercetăm, tot aşa nici mintea omului nu-i în stare să vadă limpede adevărul atunci când ea este asaltată de nesfârşite griji lumeşti. Pe cel care încă nu-i unit prin legătura căsătoriei[13] îl tulbură [adeseori] furia patimilor, pofte greu de potolit şi tot felul de dorinţe trupeşti primejdioase, pe câtă vreme pe cel care trăieşte în legătură familială îl ia în primire un alt vârtej de griji; dacă n-are copii, le va duce dorul; dacă are, îl neliniştesc grijile

9. Annisa, actuala Sunisa, la marginea Neocezareii, la 8-10 stadii de satul Ibora, pe malul râului Iris.

10. Sincer şi modest, Sfântul Vasile vrea să-l câştige pe Grigorie şi printr-o susţinută ironie.

11. *Mt.* 16, 24.

12. <*hesychia*, noţiune sortită unui destin special în spiritualitatea bizantină>.

13. Desigur, Sfântul Vasile nu condamnă căsătoria. Aici se are în vedere ruperea de „duhul lumii”, care într-un fel e normativă pentru toţi creştinii, nu numai pentru monahi.

pentru creșterea lor, pentru supravegherea soției, pentru întreținerea casei, îndrumarea slugilor, pierderile la contracte, certurile cu vecinii, neplăcerile de la tribunale, frica de faliment în comerț, munca până la extenuare în agricultură.

Fiecare zi posomorăște sufletul cu câte o supărare nouă, pe când nopțile, care preiau îngrijorările zilelor, amăgesc și mai mult cugetele cu nălucirile lor vinovate. Față de toate acestea există numai o singură scăpare: să te desparți cu totul de grijile lumești. Dar despărțirea de lume nu înseamnă pur și simplu plecare trupească din mijlocul ei, ci rupere sufletească de poftele trupești în așa măsură, încât să nu simți dorul de a trăi în oraș, de a avea casă, avere, prieteni, proprietate personală, mijloace proprii de trai, pofta de a face comerț, de a apărea la întruniri publice, de a nu te mai dori știutor de învățături omenești, fiind în schimb gata să primești în inimă îndrumări izvorâte din învățătura dumnezeiască. Căci pregătirea inimii însemnează tocmai dezvățul de obișnuințele rele, care puseseră până atunci stăpânire pe ea. Nici pe tăblița de ceară nu poți scrie dacă n-ai șters de pe ea ceea ce a fost scris acolo înainte, dar nici în suflet nu se pot întipări învățăturile dumnezeiești dacă nu s-au scos din el mai întâi prejudecățile obișnuinței. De aceea, în vederea acestui scop, retragerea noastră aici, în singurătate, ne este de cel mai mare folos, pentru că potolește patimile, dând minții prilejul de a le stârpi cu totul din suflet. Căci, după cum fiarele sălbatice sunt ușor de stăpânit dacă le dezmierdăm, tot așa și dorințele puternice, cum sunt poftele, mâniile, temerile și mâhnirile, aceste rele care înveninează sufletul, pot fi potolite prin viață trăită în liniște, în loc să le ațâțăm și să le aprindem mai tare prin tulburare neîncetată, astfel biruindu-le mai ușor prin puterea minții. Cu o condiție: să fie locul măcar așa cum este al nostru de aici, rupt de orice contact cu lumea, încât asceza continuă să nu fie întreruptă prin nimic exterior[14].

Deprinderea evlaviei hrănește sufletul cu gândiri cerești. Și ce lucru poate fi mai fericit decât să imiți aici, pe pământ, cetele îngerilor, care îndeamnă la rugăciune încă din revărsatul zorilor și preamăresc pe Făcătorul lumii în laude și în cântece, iar după ce soarele a ajuns să strălucească, să pornești la muncă însoțit pretutindeni de rugăciuni, garnisind munca prin imnuri de laudă, așa cum ai da gust mâncărurilor atunci când pui în ele sare <și mirodenii> ? Căci mângâierea imnurilor ne revarsă în suflet într-adevăr o stare de adâncă seninătate și voioșie.

Așadar, liniștea este începutul curățirii[15]. Când ai liniște sufletească, atunci nici limba nu mai discută despre lucruri omenești, nici ochii nu se mai răsu-

---

14. În fond, Sfântul Vasile nu predica fuga de lume, de societate, ci în primul rând ancorarea în activism. Cf. R. Truecker, *Politische u. sozialgeschichtliche Studien zu der Basiliusbrieien* (Diss. Frankfurt, 1960), Bonn, 1961. Dem. Savramis, *Theologie und Gesellschait*, München, 1971.

15. Ἡσυχία și revenirea în sine (ἐπάνειμι εἰς σεαυτόν) vor fi doi piloni de bază în spiritualitatea răsăriteană vreme de peste 1000 de ani, culminând cu isihasmul.

cesc să surprindă culorile frumoase ori simetria organismelor trupești, după cum nici auzul nu tulbură puterea sufletului prin ascultarea cântecelor compuse anume ca să placă sau prin vorbe ale oamenilor ușuratici sau înfumurați, lucruri care se știe că au putere deosebită de a slăbănogi trezvia sufletească. Căci mintea care nu se împrăștie spre cele din afară și n-o ia razna prin simțuri spre lucruri omenești se întoarce acasă și se ridică prin puterile sale ca să cugete la cele dumnezeiești. Și cu cât e mai pătrunsă și mai luminată de acea frumusețe, cu atâta își uită parcă și de cele trecătoare și nu mai dă prea mult pe hrană, nici nu se îngrijorează de îmbrăcăminte, ci, liberă de griji pământești, își îndreaptă întreaga râvnă spre dobândirea bunătăților celor veșnice, nevoindu-se numai după înțelepciune și bărbăție, după dreptate și cumpătare[16], precum și după celelalte virtuți care izvorăsc din acestea și care dau apoi putința creștinului să-și îndeplinească toate datoriile vieții.

III

Dar calea de căpetenie pentru descoperirea adevărului mântuitor este *cercetarea Sfintelor Scripturi inspirate de Dumnezeu*, pentru că în ele ni s-au transmis atât poruncile privitoare la faptele noastre, cât și viețile fericiților bărbați care stau în fața noastră, vrednice de a fi imitate ca niște icoane vii ale viețuirii în Dumnezeu. Și astfel, în orice parte simte fiecare creștin că-i lipsește ceva, aici își află, ca într-o farmacie de obște, leacul potrivit pentru boala lui, bineînțeles, dacă va fi hotărât să-și urmeze modelul.

De pildă, dacă îndrăgește cineva fecioria, citește adeseori istoria lui Iosif[17], învățând din faptele lui cum să se păstreze curat, și anume nu numai să se înfrâneze de la plăcerile trupești, ci și cum să stăruiască mai mult în virtute. Bărbăția o poate învăța de la Iov, care nu numai când viața i s-a schimbat cu totul, încât într-o clipită din bogat a ajuns sărac și din tată a mulți copii să nu mai aibă nici unul, a rămas neclintit, păstrându-și tot timpul neîncovoiată credința sufletului său, n-a cârtit de mânie nici atunci când prietenii veniți să-l mângâie l-au luat în râs și i-au sporit prin aceasta și mai mult durerea. Și iarăși, dacă chibzuiește cineva cum ar fi cu putință ca în același timp să fie și blând și mărinimos, încât și de mânie să se folosească prin blândețe ca de o unealtă împotriva răutății oamenilor, atunci îl va afla pe David curajos în faptele lui războinice, dar blând și stăpânit în răspunsurile față de dușmani. Tot așa a fost și Moise, care cu grea mânie și-a ridicat întreaga lui statură împotriva tuturor celor care au păcătuit față de Dumnezeu, dar când a fost vorba de învinuirile care i s-au adus, el a răbdat toate cu seninătate sufle-

16. E vorba de virtuțile cardinale, cf. P. S. Timotei Lugojanul, *Spiritualitatea Sfântului Vasile*, în volumul „Sfântul Vasile cel Mare", București, 1980, p. 105 ș.u.

17. Istoria lui Iosif, așa cum ne-o descriu imnele și sinaxarul Săptămânii Patimilor, e foarte apropiată de cugetarea Sfântului Vasile.

tească. Și peste tot, așa cum pictorii, care zugrăvesc icoanele după model, își îndreaptă încontinuu privirile spre original ca să-i poată prinde aidoma trăsăturile, tot așa și cel ce vrea să se desăvârșească în toate felurile trebuie să privească la viețile acestor sfinți ca la niște statui vii și lucrătoare și să-și însușească bunătățile lor, urmându-le întocmai exemplul prin imitare.

IV

Dar și *rugăciunile,* care însoțesc citirile biblice, fac sufletul mai întinerit și mai îmbunătățit, pe măsură ce acesta se simte mai plin de dorul după Dumnezeu. Căci rugăciunea cu adevărat bună este aceea care face să se înfiripeze în suflet o concepție clară despre Dumnezeu, iar sălășluirea lui Dumnezeu în noi constă tocmai în a-L avea pe El temeinicit în gând. Numai atunci devenim temple ale Duhului, când gândirea statornică la El nu se mai lasă întreruptă de grijile pământești și când cugetul nu se lasă tulburat de patimi trecătoare. Cel ce iubește pe Dumnezeu lasă totul de-o parte și se retrage în el, alungând orice patimă care-l ațâță spre necumpătare și săvârșind fapte care duc la virtute.

Și mai întâi de toate trebuie să ne străduim să nu folosim cuvintele în chip neînțelept, să nu punem întrebări în chip arțăgos, nici să răspundem cu aroganță, să nu întrerupem pe om când acesta povestește ceva folositor, nici să nu intervenim forțat peste alții; așadar, să păstrăm măsură atât la vorbe, cât și la ascultare. Să nu ne fie rușine să ne mai cultivăm, dar nici să nu ținem învățătura numai pentru noi, fiind invidioși când și alții ar vrea să învețe, asemănându-ne cu femeile desfrânate care prezintă pe copiii altora ca și cum ar fi ai lor, ci să recunoaștem deschis cine este părintele cuvintelor respective. Să preferăm și o intonație naturală în vorbire, care să nu pună în situație neplăcută pe cel mai slab de ureche, dar nici să nu-l supere prin grăire prea tare, să examinăm mai întâi în noi înșine ce avem de spus și abia după aceea să ne exprimăm. Să nu fim morocănoși în discuții, ci atrăgători în vorbire, dar să nu căutăm să folosim un anume grai ușuratic, ci să păstrăm farmecul povețelor binevoitoare. Chiar și când suntem siliți să mustrăm, de fiecare dată să ne ferim de a fi grosolani, pentru că numai dacă ai dat dovadă mai întâi tu însuți că ești modest și smerit, numai atunci te vei putea apropia ușor de cel care are nevoie de îndreptare. Căci adeseori ne este de folos acest fel de pedepsire întrebuințat de proorocul care, atunci când David a greșit, n-a pronunțat el însuși sentința la condamnare[18], ci a făcut apel la o altă persoană, pe care a făcut-o ca judecător al propriului său păcat, pronunțând dinainte pedeapsa care ar fi căzut pe el, nefiind în măsură să reproșeze nimic celui care i-a reprobat fapta comisă.

---

18. *II Reg.* 12, 1-14.

VI

Unui suflet smerit și retras îi stă bine o privire serioasă și îndreptată numai spre pământ, o *ținută* mai puțin pretențioasă, o pieptănătură nu exagerat de îngrijită, o îmbrăcăminte mai modestă, încât ceea ce se vede la cei aflați în situația de a ține doliu să apară la noi ca ceva nesilit. Rasa să fie strânsă ușor cu o centură pe corp, brâul să nu stea deasupra coapselor, pentru a nu-l asemăna pe călugăr femeilor, dar nici să nu fie prea liber, încât haina să apară încrețită, căci aceasta ar fi semn de moleșire. Nici umbletul să nu fie prea tărăgănat, ca și cum ar da dovadă de slăbănogire a sufletului, dar nici să nu fie prea grăbit sau prea pompos, ceea ce ar trăda o răscolitoare agitație lăuntrică. Rostul îmbrăcămintei este unul singur, acela de a acoperi trupul după necesitate, atât iarna, cât și vara, dar la haine nu trebuie căutate nici culori înflorite, nici țesături fine și moi, pentru că, dacă ar umbla cineva în primul rând după haine și culori deschise, ar da pe față dorul după înfrumusețare, ca femeile care, de dragul modei, își boiesc obrajii și părul cu sulemeneală străină. Dar și grosimea țesăturii trebuie să fie de așa fel încât să nu trebuiască să mai fie luată peste ea încă o a doua îmbrăcăminte pentru a ține mai cald celui ce o poartă. În același timp, și încălțămintea trebuie să fie din material ieftin, dar lucrată în așa fel încât să corespundă întru totul necesității.

Desigur, dacă în privința îmbrăcămintei se cade să ne mărginim la strictul necesar, tot astfel și când e vorba de hrană, e de ajuns pentru întreținere pâinea, iar pentru sete, apa, pe lângă care se va adăuga consumarea diferitelor legume pentru menținerea vigorii trupești, în măsura în care sunt necesare. La masă nu trebuie să se vadă că mâncăm cu lăcomie, ci să păstrăm tot timpul stăpânire de sine, seninătate și cumpătare în toate, nelăsând nici atunci cugetul să rătăcească departe de Dumnezeu, ci și din prilejul gustării alimentelor și din felul în care e alcătuit organismul, pe care îl hrănim, să facem prilej de preamărire a lui Dumnezeu, întrucât până și din multele soiuri de bucate lăsate pentru întreținerea trupului omenesc se poate vedea că ele au fost lăsate de Ziditorul tuturor lucrurilor. Înainte de a ne așeza la masă, se cade să înălțăm sufletul către Dumnezeu, rugându-L să ne învrednicească de darurile Lui atât în prezent, cât și pentru cele ce ni le rezervă în viitor. După prânz trebuie să ridicăm iarăși cugetele către Dumnezeu spre a-I mulțumi pentru toate darurile primite și spre a-I implora bunătatea pentru cele pe care ni le-a făgăduit. Trebuie să se rânduiască pentru masă o anumită oră, aceeași în fiecare zi, din 24 de ore ale zilei; numai această oră să fie închinată grijii de trup, în timp ce pe celelalte ascetul trebuie să le dăruiască nevoințelor duhovnicești.

Somnurile să fie și ele ușoare și scurte, în consonanță cu hrana mai ușoară care s-a consumat, însă vor exista și întreruperi, din când în când, pentru a se ocupa sufletul cu marile probleme ale mântuirii. Pentru că lăsarea în grija unui somn greu, atunci când toate mădularele sunt istovite de oboseală și când ușor pot cădea pradă nălucirilor celor mai nebunatice, îi duce pe cei

adormiți în felul acesta la moarte zilnică. Ceea ce este răsăritul soarelui pentru ceilalți oameni, aceea este miezul nopții pentru cei care se nevoiesc în evlavie, căci atunci acea liniște nocturnă odihnește sufletul în chip deosebit, pentru că atunci nici ochii, nici urechile nu transmit în inimă semnale vătămătoare, ci cugetul întreg comunică numai cu Dumnezeu, iar îmbunătățindu-se pe sine prin rememorarea păcatelor săvârșite și fixându-și reguli pentru ocolirea răului, cere de la Dumnezeu synergia pentru desăvârșirea celor care se străduiesc în acest sens[19].

EPISTOLA 3
Către Candidian*

Scrisă pe la anul 360

Când ți-am primit epistola am încercat un sentiment straniu: în clipa în care am pus mâna pe ea am avut senzația că primesc un comunicat oficial, iar în timp ce desfăceam sigiliul de ceară ca să citesc, m-a apucat o teamă ca și cum ar fi trebuit să mă aștept la o sentință de osândire[20], așa cum primeau spartanii în vremea veche. După ce am dat însă la o parte pielea din jurul sulului și am citit textul scrisorii până la capăt, am început să râd de-a binelea, nu numai pentru că nu-mi trimiteai nimic periculos, dar și pentru că am început să-ți compar scrisoarea cu a unui al doilea Demostene. Căci acel mare orator, cu toate că organiza o adevărată orchestră de dansatori și flautiști, totuși nu mai voia să fie numit Demostene, ci doar un dirijor oarecare[21]. Or, în calitatea Ta de guvernator, Tu conduci mai multe zeci de mii de supuși decât orchestra aceluia. Și iată nu mi-ai scris sub formă de poruncă, ci într-un mod cu totul familiar, dar, în același timp, n-ai uitat deloc nici de râvna pentru bunele exprimări ca un fel de Platon[22] care, în „Republica" lui, cere ca și

---

19. S. Y. Rudberg a studiat (*Etudes sur la tradition manuscrite de Saint Basile,* Upsala, 1953) această epistolă pe baza a 123 de variante manuscrise, socotind-o ca una din cele mai complete scrieri ale sale în privința concepției lui ascetice și morale. Parțial, această epistolă e cuprinsă și în *Vechile rânduieli ale vieții monahale* (după ediția rusă a episcopului Teofan, apărută la Moscova în 1892), editura mănăstirii Dobrușa, 1929, pp. 243-248.

* Candidian era guvernator al Capadociei. Ca atare l-a cunoscut și pe Sf. Grigorie Teologul (Migne, P.G. 37, 36-41). <Despre acest personaj, v. și PLRE (cd. *Infra,* scris. 76, n. 1), pp. 178-179, s.v. Candidianus 2>.

20. Σκυτάλη era inițial „un băț de o anumită grosime, care servea spartanilor să asigure secretul unor mesaje publice, ca sentințele sau ordinele trimise de efori generalilor plecați în expediție. Acesta putea fi citit numai după ce era înfășurat pe un băț de aceeași dimensiune. Cuvântul „scital" a ajuns să însemne însuși mesajul trimis". (*Enciclopedia civilizației grecești,* în românește de Ioana și Sorin Stați, București, 1970, pp. 482-483).

21. Horegul, ὁ χορηγός, era dirijorul care conducea și instruia pe cheltuială proprie corul, care însoțea sub forma unei „opinii publice" desfășurarea unei acțiuni teatrale. *Enciclop. civiliz. gr,* p. 281.

22. Platon, *Republica,* partea III-a, 496 D. (Bd. Noica-Creția, pp. 291-293).

atunci când treburile sunt amenințate de furtună și de grindină, să ne păstrăm sufletul liniștit și adăpostit ca după un zid de întărire, nelăsându-l pradă nici unei patimi, cel puțin atât cât ne stă fiecăruia în putere. Astfel de isprăvi sunt cele mai mari și mai minunate pentru oamenii capabili, deși, dacă le judeci după viața pe care o duc, ele nu sunt în sine ceva chiar atât de ieșit din comun. Acum însă ascultă un caz cu adevărat extraordinar, care era să dea peste mine.

Un om de nimic, din cei care trăiesc pe moșia noastră de la Annisa, după ce a auzit că ne-a murit omul de serviciu, fără să spună că ar fi avut vreun contract și fără să fi venit să mă caute, dar și fără să se fi plâns pentru ceva de mine, fără să-mi fi cerut ceva din ceea ce și așa aveam de gând să-i fac parte - și fără să mă fi amenințat că-și face dreptate dacă nu i s-ar fi dat nimic -, la un moment dat, însoțindu-se cu încă vreo câțiva tot așa de nebunatici ca el, a atacat casa și a început să snopească în bătăi pe femeile care purtau grijă acolo de gospodăria noastră și, după ce au forțat intrările, au luat tot ce au găsit, însușindu-și nu numai ce credea el că ar constitui partea lui, ci a îndemnat și pe ceilalți să fure și ei tot ce voiau. Față de toate acestea, ca să nu fim lăsați în ultimul hal de părăsire și pentru ca să nu apărem în fața tuturor că am ajuns pradă oricui, dovedește-ți, Te rog, interesul ce ni l-ai arătat totdeauna în toate împrejurările. Numai atunci cred că am putea scăpa de griji, dacă am fi luați sub energica Ta purtare de grijă. Am fi mulțumiți dacă numitului i s-ar da o pedeapsă, și anume să fie arestat de autoritățile comunale și să fie osândit și trimis pentru o vreme oarecare în temniță. Asta n-ar constitui numai o mică satisfacție pentru câte am pătimit, ci ar constitui și un fel de învățătură pentru viitor.

EPISTOLA 4
Către Olimpiu*

Scrisă între anii 360-361

Ce-ai de gând, minunate prietene ? De ce-mi alungi din casă iubita-mi sărăcie, mama supremei filozofii ? Cred că dacă ar avea grai, <sărăcia> ți-ar intenta un adevărat proces cu expulzare nedreaptă, spunându-ți: „Iată, eu așa mi-am ales dinainte să conviețuiesc împreună cu Vasile, pentru că el admiră nu numai pe Zenon Filozoful[23], care, după ce a pierdut totul într-un naufragiu, n-a scos din gură nici un cuvânt greu, ci a exclamat doar: «Bravo destinule, văd că tu mă faci să îmbrac mantaua sărăcăcioasă a filozofului !»[24], ci și pe

* Olimpiu era om înstărit, care trimitea donații în bani și alimente pentru a sprijini „experiența asceților", a tinerilor Vasile și Grigorie. Vasile îl dojenește blând.

23. Naufragiul lui Zenon (336-263 î.d.Hr.), întemeietorul stoicismului, pare a fi fost un fapt real, zice comentatorul lui. Diogene Laertios, *Despre viețile și doctrinele filosolilor*, trad. Balmus, comentarii Ar. Frenkian, București, 1963, pp. 330 și 657.

24. Τριβώνιον era mantaua groasă (mai scurtă decât ἱμάτιον). Era haina tipică a lui Socrate și a filozofilor. Cf. Benseler-Schenkl, *Griech.-deutsch. Wörterbuch*, Leipzig-Berlin, 1911 s.v.

ucenicul său, Cleanthes, care [noaptea] săpa fântâni pentru câțiva bănuți, din care să poată și trăi, dar și să-și plătească [ziua] lecțiile dascălilor[25]. Și tot așa nu înceta deloc să-l admire pe Diogene[26], pentru faptul că făcea orice numai să nu pretindă de la viață mai mult decât îi dădea natura, încât a aruncat din mână cupa de lut, căci învățase de la un copil că tot așa de bine se poate bea și atunci când te pleci să-ți iei apă în căușul palmelor".

Iată dar ce fel de mustrări și de înfruntări ți-ar putea face sora mea, sărăcia, cu care mă obișnuisem în casă și pe care ai alungat-o acum prin marea ta dărnicie, adăugând și o altă amenințare, cum că: „Dacă te mai prind pe-aici, am să-ți dovedesc că traiul ce l-ai dus până acum seamănă cu luxul sicilienilor și cu plăcerile sibariților italieni[27]. Și pentru aceasta să știi că am să mă apăr cu propriile mele mijloace, cum numai eu știu !"

Cam atâta despre sărăcia mea. Încolo, m-am bucurat auzind că ai început deja să faci un tratament. Doresc să-și facă efectul, căci, în fond, ceea ce ar prinde mai bine sufletului tău curat ar fi tocmai un organism pentru care nu ar trebui să-ți mai faci nici o îngrijorare.

EPISTOLA 5

Scrisoare de mângâiere adresată lui Nectarie*

Scrisă pe la 359

N-au trecut nici trei sau patru zile de când am auzit despre nenorocirea ireparabilă care a dat peste tine, dar am stat încă la îndoială, pentru că cel care mi-a transmis această știre tristă nu-mi putea da amănunte despre felul cum s-au întâmplat lucrurile, iar pentru că nu eram dispus să admit ceea ce nici n-aș fi crezut că poate fi adevărat, am așteptat până ce am primit o epistolă de la episcopul locului, care mi-a confirmat îngrozitoarea veste. Ce nevoie ar mai fi să-ți spun cât de mult m-a îndurerat și câte lacrimi am vărsat pentru asta ? Căci, într-adevăr, cine ar putea avea așa o inimă de piatră sau ar fi cu totul în afara firii omenești, încât să suporte întâmplarea cu indiferență ori să treacă prin astfel de împrejurări fiind doar puțin afectat ? Moștenitorul unei case strălucite, reazemul familiei, nădejdea patriei, vlăstarul unor părinți evlavioși, care a fost rodul atâtor rugăciuni, a plecat, fiind răpit din brațele tatălui său în floarea vârstei. Ce inimă, de-ar fi ea tare ca diamantul, n-ar înmuia-o

25. Despre Cleanthes, săpătorul de fântâni, D. Laertios, *art. cit.*, VII, V, p. 373; și despre felul cum a băut Diogene apă, *ibid.* p. 304.

26. Filozof cinic, contemporan cu Alexandru Macedon.

27. Orașul Sybaris a fost întemeiat în sec. al VIII-lea î.d.Hr., pe țărmul vestic al golfului Tarent, de niște coloniști greci. Din pricina fertilității solului, cetățenii orașului trăiau în lux și desfrâu, cf. *Enciclop. civiliz. gr.*, 504.

* Admirator al Sfântului Vasile, Nectarie pare a fi una și aceeași persoană cu viitorul arhiepiscop al Contantinopolului (381-397). P. Hristu, *art. cit.*, III, pp. 442-443.

de tot ? Drept aceea, nu-i de mirare că această pierdere m-a atins în chipul cel mai profund și pe mine, care m-am apropiat de tine din toată inima încă de la început atât de mult, încât bucuriile și durerile tale erau și bucuriile și durerile mele. Pe cât se părea până acum că prea puțin te-au încercat necazurile, acum dintr-o dată, prin pizma diavolului, ți-a dispărut toată tragerea de inimă și toată voioșia din casă, iar în locul lor am băgat de seamă că toate s-au îmbrăcat în negru. De aceea, chiar dacă am vrea să plângem pentru cele întâmplate și să lăcrimăm, tot nu ne-ar ajunge viața întreagă, ba nici dacă toți cunoscuții noștri ar plânge împreună cu noi, tot n-ar fi în stare să egaleze cu tristețea lor această suferință. Și chiar valurile râurilor de s-ar transforma în lacrimi, nici ele n-ar putea să plângă îndeajuns durerea pe care am încercat-o[28].

Dar dacă am vrea acum să punem în lumină darul pe care Dumnezeu ni l-a pus în inimi, adică acea judecată înțeleaptă, care e în stare să păstreze în sufletele noastre măsura adevărată atât în clipele de fericire, cât și în cele de întristare, și care ne va aduce mereu aminte de câte am văzut și de câte am auzit, vom înțelege că această viață e mai mult durere și neputință. Cu toate acestea, cei ce credem în Hristos nu trebuie să ne întristăm pentru cei ce mor, ca și cei ce n-au nădejdea în înviere[29], căci numai prin răbdare îndelungă vom dobândi mari cununi de mărire în preajma Celui care S-a luptat și Se luptă încă împreună cu noi, încât numai dacă vom îngădui acestui cuget lăuntric să ne șoptească fără încetare acest adevăr al nostru, poate că numai atunci vom putea afla o alinare cât de mică.

Drept aceea, Te rog, ca pe un bun luptător ce ești, să primești ca cuget împăcat și cu tărie această lovitură grea și să nu îngenunchezi, lăsându-te copleșit de întristare, lăsându-Ți sufletul năpădit de ea. Să fii convins că, indiferent dacă motivele celor rânduite de Dumnezeu nu le pricepem, totuși răsplățile care ni se rânduiesc de către Cel înțelept, Care ne iubește, le vom gusta odată și odată, chiar dacă până atunci vom avea și de răbdat multe dureri. Pentru că El știe ce și cum să rânduiască fiecăruia din ceea ce-i este de folos și motivul pentru care limitele vieții sunt atât de inegale pentru noi, <oamenii>. Căci, într-adevăr, există unele cauze neînțelese de noi, oamenii; de ce anume unii pleacă de aici mai devreme, pe când alții sunt lăsați să se chinuie timp mai îndelungat în această viață plină de dureri ? De aceea, pentru toate trebuie să preamărim iubirea Lui de oameni și să nu ne pierdem nădejdea, aducându-ne aminte de acea adâncă și vestită vorbă rostită de marele luptător care a fost Iov, când a văzut la o cină cum i s-au prăpădit cei zece copii și când a zis: „Domnul a dat, Domnul a luat, cum I-a plăcut Domnului, așa s-a

---

28. Procedeu literar folosit adeseori de scriitorii capadocieni adăpați la școlile culturii greco-romane, hiperbola (sau folosirea de expresii exagerate spre a impresiona) e întâlnită mai ales în *Pasiunile epice ale aghiografiei din sec. IV.* H. Delehaye, *Les passions des martyrs et les genres littéraires*, Paris, 1921, p. 237 ș.u.

29. *I Tes.* 4, 13.

făcut"[30]. Să săvârșim și în viața noastră această minune. Poate că aceasta-i și plata Dreptului Judecător pentru cei care se fac vrednici de astfel de isprăvi. Să zici dar: „N-am pierdut pe fiul nostru, ci l-am dăruit Celui ce ni l-a dat. Viața lui nu s-a nimicit, ci a fost schimbată cu una mai bună. Nu l-a astupat glia pe dragul nostru băiat, ci l-a primit cerul în lăcașurile lui. Să mai avem puțină răbdare și ne vom regăsi iarăși cu cel dorit. Chiar dacă el a ajuns mai repede la capătul drumului, până la urmă toți vom parcurge aceeași cale și pe toți ne așteaptă același sălaș"[31].

Numai de ne-am asemăna și noi cu acest fiu al nostru în curățenia virtuții, încât să ne învrednicim și noi de o odihnă atât de fericită, pe cât de nevinovată e și viața pruncilor care petrec cu Hristos !

EPISTOLA 6
Către soția lui Nectarie
Scrisă între anii 360-364

I

Mă gândisem să nu rup tăcerea în fața decenței Tale, socotind că, întocmai cum la un ochi inflamat cea mai ușoară atingere provoacă iritare, tot așa și în sufletul lovit de adâncă mâhnire, cuvântul, oricât ar încerca el să aducă vreo mângâiere, s-ar putea ca oricum să provoace tulburare când intervine în astfel de clipe zbuciumate. Dar pentru că mi-am dat seama că e vorba de o femeie creștină[32], educată în cele sfinte încă de multă vreme, și care a trecut prin multe în viață, n-am crezut c-ar fi bine să lipsesc de la datoria mea. Știu ce-i în sufletul mamelor și, mai ales când mi-aduc aminte de purtările dumitale bune și blânde față de toată lumea, îmi închipui cât de mare trebuie să-ți fie suferința în actualele împrejurări. Ai pierdut un fiu pe care-l fericeau toate mamele cât timp a trăit, fiu cum și-ar fi dorit să fie și copiii lor, iar când el a murit au plâns cu toatele, ca și când și-ar fi îngropat propriul lor copil. Moartea lui a rănit inima a două patrii, pe a noastră, a celor din Capadocia, ca și pe a celor din Cilicia[33]. Deodată cu el s-a și stins un neam mare și vestit, ca și când un cutremur i-ar fi năruit temelia de susținere.

O, ce fatală ispravă ai făcut, diavole[34], ce groaznică nenorocire ai adus ! O tu, pământule ! Ce te-a făcut să îngădui o astfel de pătimire ? Cred că și

---

30. *Iov*, 1, 21. Același citat și în epist. nr. 2.

31. Plutarh, *Eticele* 113 C.

32. Deși tonul acestei epistole intitulate „cea de mângâiere" diferă de al celei anterioare, totuși e cald, impresionant. P. Hristu (*art. cit.* II, 349) crede că soția lui Nectarie ar fi fost originară din Cezareea și că Sfântul Vasile va fi cunoscut pe ambii soți de la Constantinopol, unde Nectarie ar fi fost retor.

33. Patria lui Nectarie.

34. *Fac.* 2, 17.

soarele s-ar fi îngrozit, dacă ar fi avut simţire, de o aşa privelişte tristă. Şi ce-ar putea spune cel care ar exprima durerile, pe care deznădejdea unui astfel de suflet ar încerca s-o spună ?

II

Dar, după cum am învăţat din Evanghelie, nimic din câte se întâmplă nu-i să nu fi fost cuprins în purtarea de grijă a Providenţei, pentru că nici o vrabie nu piere fără ştirea Tatălui ceresc[35], încât tot ce se întâmplă e după voia Celui ce ne-a creat. Căci voinţei lui Dumnezeu cine-i poate sta împotrivă ? Să privim dar cu înţelegere tot ce se întâmplă, pentru că, dacă ne-am ridica împotriva celor rânduite de sus, n-am aduce nici o îndreptare celor întâmplate, iar pe deasupra ne mai pierdem şi pe noi înşine. Să nu ne ridicăm dar împotriva dreptei judecăţi a lui Dumnezeu, pentru că suntem prea neştiutori ca să controlăm judecăţile cele negrăite ale Lui. Acum ai bunul prilej de a lua ca pildă de răbdare soarta mucenicilor. Mama Macabeilor a ştiut de moartea celor şapte fii ai ei[36], dar n-a plâns, nici n-a vărsat sânge nedemn, ci prin rugăciunile ei de mulţumire către Dumnezeu, în ceasul în care i-a văzut desfăcându-se de legăturile trupului prin foc, prin sabie şi prin chinuri cumplite, a ajuns bineplăcută lui Dumnezeu, iar în faţa oamenilor a rămas neuitată. Mare e suferinţa, mărturisesc şi eu, dar mari sunt şi răsplăţile pe care le dobândesc de la Domnul cei ce le suferă.

Din clipa în care ai ajuns mamă, ţi-ai văzut copilul şi I-ai mulţumit lui Dumnezeu, cred că n-ai uitat totuşi că el e muritor şi că ai adus pe lume tot un muritor. Iar în cazul acesta, ce-ţi pare aşa de straniu că a încetat din viaţă un muritor ? Vei zice: m-a întristat că acest lucru s-a întâmplat prea devreme. Pare necunoscut ceea ce nu-i binevenit şi asta pentru că nu ştim să distingem ceea ce e în folosul sufletelor noastre şi nici nu putem să hotărâm termene fixe în viaţa omenească. Aruncă-ţi ochii pretutindeni în jur, unde locuieşti, şi vei înţelege că toate cele văzute sunt muritoare, că toate sunt supuse stricăciunii. Priveşte cerul de deasupra Ta; odată şi odată şi el va dispărea. Uită-te la soare: nici el nu va rămâne în veci. Toate stelele, toate vietăţile uscatului şi ale mărilor, toate minunăţiile de pe lume, pământul însuşi, toate sunt pieritoare, de la o vreme nici una nu va mai exista. Cugetarea la toate acestea să aducă, aşadar, o mângâiere pentru tot ce s-a întâmplat la voi ! Nu măsura durerea în ea însăşi, pentru că atunci îţi va părea cu neputinţă de îndurat, ci, doar dacă o pui în cântar alături de toate celelalte lucruri omeneşti, abia atunci vei găsi şi în ea vreo mângâiere; mai presus de toate acestea, ţi-aş spune un lucru şi mai important: cruţă întristarea soţului tău, mângâiaţi-vă unul pe altul !

35. *Mt.* 10, 29.
36. *II Mac.* 7, 1, 20.

Nu îngreuia peste măsură suferința, măcinându-te la nesfârșit în tânguire ! În genere, nu cred că există motiv care să ne poată mângâia deplin, dar tot așa cred că la o întristare cum este cea de față ne trebuie și rugăciune.

Doresc deci ca Însuși Domnul, apropiindu-Se de inima Ta, să-ți aprindă cu putere negrăită o lumină în suflet spre gânduri mai bune și spre a regăsi înlăuntrul tău motivele mângâierii.

EPISTOLA 7
Către prietenul său, Grigorie (Teologul)
Scrisă între anii 360-363

N-am uitat niciodată, mai ales când scriam unui om luminat ca tine[37], că până și cea mai precisă definiție e mult mai neputincioasă decât gândirea celui ce vorbește și decât curiozitatea celui ce cugetă. Aceasta pentru că, în mod firesc, cuvântul nu poate fi în stare să redea toată adâncimea ideilor. Și atunci, dacă puterea noastră de gândire e slabă, iar și mai neajutorată decât ea e puterea de exprimare a limbii, oare la ce altceva va trebui să ne așteptăm de pe urma spuselor noastre, decât la scuza că suntem prea săraci în cuvinte ? Desigur însă că acest lucru n-ar putea constitui o pricină pentru care să ne putem opri vreodată de a mai cerceta și întreba, căci ar fi o adevărată trădare dacă nu ne-am sili să punem la îndemâna tuturor celor ce-L iubesc pe Dumnezeu răspunsurile teologice cele mai potrivite. Dar fie că aceste îndrumări sunt destul de clare, fie că mai au nevoie de lămuriri, ele mai pot fi totuși îmbunătățite atunci când împrejurările o cer. Deocamdată îți pun la inimă, așa cum te-am mai rugat și altădată: să te dedici cu totul apărării adevărului creștin și, cu avântul pe care Dumnezeu ți l-a sădit în cuget, să ajuți la consolidarea poziției corecte a învățăturii, căci nu trebuie să ne mărginim doar la aceste țeluri, fără a mai nădăjdui spre nimic altceva, căci fiind și așa cu mult mai slabi decât s-ar crede, mai multă primejdie aducem învățăturii creștine prin slăbiciunea cuvântului nostru, decât adăugind mult prea puțina noastră vigoare pentru apărarea adevărului.

37. La ezitarea repetată a Sf. Grigorie Teologul de a se hotărî într-un fel sau altul, arareori a formulat Sfântul Vasile argumente mai hotărâtoare ca în această scurtă epistolă. Era epoca în care își arăta influența sa primejdioasă erezia lui Eunomie, care voia să refacă întreg sistemul argumentărilor ariene în denaturarea învățăturii despre deoființimea Persoanelor Sfintei Treimi. Dacă și așa - zice Sfântul Vasile - omul nu poate cunoaște adâncul tainelor din pricina sărăciei cuvintelor, atunci măcar puținul cât îl putem face, să-l facem. Așa s-a născut prima lucrare a Sfântului Vasile, tratatul *Contra lui Eunomie*, pe care-l va completa apoi fratele său, Sf. Grigorie de Nyssa. Știa el, Sfântul Vasile, de ce era nevoie să mobilizeze gândirea și condeiul neîntrecut al prietenului său: „îți pun la inimă, așa cum te-am rugat și altădată, să te dedici cu totul apărării adevărului creștin”. Și știm cât de salvatoare vor fi cele cinci cuvântări teologice ale Sf. Grigorie Teologul.

EPISTOLA 8
Către locuitorii din Cezareea, pentru a-și justifica retragerea*

I

M-am întrebat, mirându-mă adeseori, cu ce v-am putut supăra și cum v-ați putut lăsa biruiți de smerenia mea, un om atât de mic și de neînsemnat, care poate că n-are nimic plăcut, în sfârșit, de ce m-ați îndemnat, făcând amintire de patria mea și de prietenie, ca și cum v-ați fi silit prin dragoste părintească să readuceți la voi niște transfugi oarecare. Cât mă privește, eu recunosc că am fost un transfug, fapt pe care nu l-aș putea tăgădui, dar pricina o veți afla îndată dacă vreți. Am rămas atunci foarte mirat de un lucru neprevăzut, asemeni celor rămași răniți masiv de niște zvonuri neașteptate, așa încât nu mi-am mai putut stăpâni gândurile și am luat-o la sănătoasa, adăpostindu-mă destul timp undeva departe de voi, dar de la o vreme parcă mi s-a furișat în suflet un dor după învățăturile cele dumnezeiești și după filozofia lor. Căci mă întrebam: cum mi-aș putea stăpâni păcatul care sălășluiește în mine ? Cum mi-aș putea câștiga și eu un Laban[38], care să mă ocrotească de prigoana lui Esau[39] și să mă deprindă în cea mai înaltă filozofie ? Dar întrucât, cu ajutorul lui Dumnezeu, mi-am atins pe cât a fost cu putință acest scop, prin faptul că am găsit acest „vas ales"[40] și această fântână adâncă, vreau să spun pe Grigorie[41], gura lui Hristos, mai lăsați-ne puțină vreme, vă cerem și vă rugăm, nu pentru că am fi îndrăgit viața de prin orașe (căci nu uit că prin asemenea obișnuințe prinde în cursă cel rău pe oameni), ci pentru că ne gândim că întâlnirea cu cei sfinți ne este de cel mai mare folos. Din vorbirea cât de modestă despre sfintele învățături și din ascultarea lor cât mai deasă ne putem obișnui cât mai mult cu contemplarea, de care nu știu cum m-aș putea lipsi. Deci, în privința noastră, astfel stau lucrurile.

II

Dar, o dumnezeieștii mei și prea iubiții mei, păziți-vă de păstorii filistenilor[42], ca nu cumva fără să băgați de seamă să vă astupe izvoarele și să vă

---

* Epistola de față e cuprinsă numai în codicele *Parisinus Supp. gr. 1020* din sec. al XI-lea. Adresanții nu pot fi locuitorii Cesareei. Nici stilul nu pare a fi al Sfântului Vasile. De aceea, mulți cercetători o atribuie lui Evagrie Ponticul. R. Melcher, *Der achte Brief des Basilius ein Werk des Evagrius Ponticus*, Münster, 1923. Totuși, îndeosebi pasajele privind apărarea divinității Duhului Sfânt sunt tratate în mod similar și în alte epistole ale Sfântului Vasile.

38. Unchiul lui Iacob. (*Fac.*, cap. 29).

39. Acest frate mai mare al lui Iacob îl urmărea pe acesta pentru că reușise să-i ia dreptul de întâi născut. (*Fac.*, cap. 27).

40. *Fap.* 9, 15.

41. Grigorie Teologul.

42. Popor dușman al evreilor.

tulbure curăția cunoștințelor privitoare la credință ! Iată ce pun ei mereu la inimă: să nu luminați cu ajutorul dumnezeieștilor Scripturi sufletele mai plăpânde și să nu strâmbați adevărul cu ajutorul înțelepciunii din afară ! Cel care introduce în credința noastră noțiuni de felul lui „nenăscut" și „născut"[43] și care învață dogmatizând că a fost o vreme când Cel din veci nu exista, ca Acela care există prin firea Lui și e mereu Tată, că Duhul Sfânt nu-i veșnic[44], unul ca acela nu-i oare un fel de filistean ? El este invidios pe oile Patriarhului nostru[45], pentru ca ele să nu bea din apa curată ce țâșnește spre viața de veci[46] și să nu-și atragă asupra lor vestirea proorocului: „Pe Mine, Izvorul apei celei vii, M-au părăsit și și-au săpat fântâni sparte, care nu pot ține apă"[47], fiind deci necesar să mărturisim cum că Tatăl e Dumnezeu, Fiul e Dumnezeu și Duhul Sfânt e Dumnezeu, după cum ne-au învățat dumnezeieștile cuvinte și cei care au scos din ele cea mai înaltă înțelepciune. Iar celor care ne aruncă în față învinuirea că ne-am închinat la trei dumnezei să li se spună așa: noi recunoaștem numai Un singur Dumnezeu, dar pe El nu-L înțelegem numeric, ci după fire. Într-adevăr, tot ceea ce se spune despre unul ca număr, acela nu-i unul în realitate și nici simplu de la natură, căci Dumnezeu e recunoscut de toți ca simplu și necompus. Așadar, Dumnezeu nu-i unul ca număr. Iar ceea ce spun, așa este. Spun, de pildă, că lumea este numericește numai una, dar nu una prin fire, după cum nici simplă nu este, într-un fel cel puțin, într-adevăr, noi o împărțim după elementele care o compun, în fier, apă, aer și pământ. La rândul său și despre om se spune că-i unul numericește. Căci zicem adeseori „un om". Dar, într-un anumit fel, acest om nu-i ceva simplu, întrucât e format din trup și din suflet. Tot așa și despre înger vom spune că-i unul ca număr, dar prin firea lui el nu-i nici unul și nici simplu, întrucât ne reprezentăm ipostasul îngerului ca fiind o ființă însoțită de sfințenie.

Or, dacă nimic din ceea ce este unul ca număr nu-i unul prin fire, dacă ceea ce este unul prin fire și simplu nu-i unul ca număr și dacă zicem că Dumnezeu e Unul prin fire, atunci cum ne pot ei atribui numărul, pe câtă vreme noi îl excludem cu totul din această fericită și spirituală natură ? Într-adevăr, numărul ține de cantitate și cantitatea e adaos la firea corporală, căci numărul ține de firea corporală. Or noi am crezut dintotdeauna că Domnul este Creatorul trupurilor. Tocmai de aceea orice număr designează lucruri a căror soartă este să aibă o fire materială și delimitată; faptul că ceva este unic e o caracteristică a substanței simple și de neînțeles. Așadar, cel care admite că Fiul lui Dumnezeu sau Duhul Sfânt sunt număr ori creatură, unul ca acela introduce în Ei, fără să vrea, o fire materială și delimitată. Și numesc „delimitată" nu

43. Temă frecventă în scrierile Sfântului Vasile, mai ales în tratatul *Contra lui Eunomie*.
44. Teme curente în lupta antiariană.
45. Aluzie la Hristos, Păstorul cel bun (*In.* 10, 11).
46. *In.* 4, 19; *Ier.* 2, 13.
47. *Ier.* 2, 13.

numai firea cuprinsă într-un anumit spaţiu, ci şi pe cea înţeleasă de preştiinţa Celui care trebuia să-l aducă pe om din nimic la viaţă, lucru care poate fi uşor de înţeles chiar şi prin ştiinţă. Deci, orice fiinţă sfântă, care are o fire delimitată şi are o sfinţenie dobândită, poate fi bănuită că ar putea înclina spre rău. Însă Fiul şi Duhul Sfânt sunt Ei Înşişi izvor de sfinţenie, prin care orice făptură cugetătoare se poate sfinţi pe măsura virtuţii sale[48].

III

Or, potrivit învăţăturii celei drepte, noi nu spunem nici că Fiul Se aseamănă cu Tatăl[49], nici că nu Se aseamănă, căci atât primul, cât şi cel de-al doilea din aceşti termeni sunt deopotrivă de imposibili. Într-adevăr, noţiunile „asemănător" ori „neasemănător" se atribuie unor calităţi. Recunoscând identitatea naturii, noi admitem deofiinţimea şi pentru Dumnezeire nu admitem ideea de compus pentru că Cel care, după fiinţă, este Dumnezeu şi Tată a născut pe Cel care, după fiinţă, este Dumnezeu şi Fiu. Acest fapt este cel care ne îngăduie să evidenţiem consubstanţialitatea sau deofiinţimea. Într-adevăr, Cel care, potrivit substanţei sau fiinţei Sale, este Dumnezeu, Acela este deofiinţă cu Cel care, după fiinţă, este Dumnezeu, întrucât şi omul e numit uneori dumnezeu, de pildă: „Eu am zis: Dumnezei sunteţi"[50]. Chiar şi demonul este numit dumnezeu, de pildă: „căci toţi dumnezeii neamurilor sunt idoli"[51]. Însă aceia sunt numiţi aşa printr-un favor, pe când aceştia, printr-o minciună. Singur Dumnezeu este Dumnezeu după fiinţă sau după substanţă. Iar când spun „singur", subliniez tocmai fiinţa lui Dumnezeu, substanţa cea sfântă şi necreată. Într-adevăr, cuvântul „singur" se mai foloseşte şi în legătură cu un om oarecare şi în legătură cu firea luată în chip absolut şi în general; despre un om oarecare, cum am spune, de pildă, despre Pavel, care „a fost răpit singur până la al treilea cer şi a auzit cuvinte de nespus, pe care nu-i slobod omului a le grăi"[52]; despre fire în general, aşa cum a spus David: „Omul, ca iarba sunt zilele lui"[53]. Aici nu se are în vedere un anume om, ci firea omenească în general. Căci, într-adevăr, orice om e trecător şi muritor. Tot aşa credem că au fost rostite tot în legătură cu firea: „Cel care singur are nemurirea"[54] şi „Unuia înţeleptului Dumnezeu"[55] sau „Nimeni nu este bun decât Unul Dumnezeu".

---

48. A se vedea A. Grillmeier, *Le Christ dans la tradition chrétienne*, Paris, 1965, p. 330 şi urm.

49. Se cunosc variantele ereziei ariene: omiusieni, omei, anomei. A se vedea Nicolae Chifăr, *Istoria creştinismului*, vol. II, Trinitas, Iaşi, 2000, p. 11 ş.u.

50. *Ps.* 81, 6.

51. *Ps.* 95, 5.

52. *II Cor.* 12, 2-4.

53. *Ps.* 102, 15.

54. *I Tim.* 6, 16.

55. *Rom.* 16, 27.

Într-adevăr, cuvântul „unul" denotă același lucru ca și „singur"[56]. Și „El singur este Cel ce întinde cerurile"[57]. La fel „să te temi de Domnul Dumnezeul tău și numai Lui sa-I slujești"[58] și „nu este Dumnezeu în afară de Mine"[59]. Cuvintele „unul" și „singur" sunt spuse de Dumnezeu în Scriptură nu pentru a-L deosebi de Fiul ori de Duhul Sfânt, ci împotriva celor care nu sunt dumnezei și care nu sunt numiți așa decât în chip mincinos. De pildă: „și au lepădat de la ei pe dumnezeii cei străini și au început să slujească numai Domnului"[60]. Și au îndepărtat fiii lui Israel baalii și tufișurile Astartei și au început să slujească numai Domnului"[61]. Și iarăși, Pavel: „căci deși sunt unii numiți dumnezei, fie în aer, fie pe pământ, totuși pentru noi este un singur Dumnezeu, Tatăl, din Care sunt toate, prin Care sunt toate"[62].

Dar noi ne întrebăm aici de ce, după ce a zis „un singur Dumnezeu", nu s-a mulțumit cu acest cuvânt (noi am spus că expresia „singur", și cuvântul „unul", atunci când e vorba de Dumnezeu, arată natura) și de ce a adăugat cuvântul „Tatăl", specificând și „Hristos" ? Eu bănuiesc că Pavel, vasul alegerii, a crezut că nu era destul să vestească numai că Fiul este Dumnezeu și Duhul Sfânt este Dumnezeu, ceea ce a arătat prin expresia „un Dumnezeu", dacă nu arăta prin adaosul „Tatăl, de la Care vin toate", dacă n-ar fi desemnat prin mențiunea Domnului, Cuvântul, Cel prin Care sunt toate, și dacă prin adaosul „Iisus Hristos" n-ar fi descoperit întruparea, dacă n-ar fi pus sub ochi patima și dacă n-ar fi arătat cu claritate învierea. Or, expresia „Iisus Hristos" ne descoperă tocmai astfel de idei. De aceea, înainte de patimă, Domnul a refuzat ca să fie anunțat ca Iisus Hristos și obligă pe ucenici să nu spună nimănui că El este tocmai Iisus Hristos[63]. Într-adevăr, după ce Și-a împlinit misiunea, adică după învierea din morți și după înălțarea la ceruri, abia atunci I s-a propus să dea ucenicilor încredințarea că El este cu adevărat Iisus Hristos. Acesta-i înțelesul pasajului următor: „să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat și pe Hristos, pe Care L-ai trimis"[64]. Și tot așa, de la același Apostol: „credeți în Dumnezeu, credeți și în Mine"[65]. Pretutindeni cugetul nostru e asigurat prin Duhul Sfânt, ca nu cumva, mergând spre o realitate, să ne îndepărtăm de cealaltă, ca dedicându-ne teologiei să nu disprețuim planul dumnezeiesc al mântuirii și pentru ca, în neîncrederea noastră, să nu ajungem la impietate.

56. *Lc.* 18, 19.
57. *Iov* 9, 8.
58. *Deut.* 6, 13.
59. *Deut.* 30, 2.
60. *Jud.* 10, 16.
61. *I Reg.* 7, 4.
62. *I Cor.* 8, 5-6.
63. *Mt.* 16, 20.
64. *In.* 17, 3.
65. *In.* 14, 1.

IV

Cuvintele dumnezeieștii Scripturi, pe care dușmanii le mânuiesc, deformându-le după cugetul lor propriu, și pe care ni le pun în seamă spre pierderea măririi Fiului Cel Unul-Născut, să le examinăm în același fel și, după putințele noastre, să le explicăm înțelesul. Și, mai întâi, să ne legăm de expresia „Eu viez pentru Tatăl"[66]. Într-adevăr, acest cuvânt e una din săgețile trimise spre cer de cei care se slujesc de ea într-un chip nevrednic. Dar aici textul nu are în vedere viața de dinainte de veci, după cum cred eu (dintre toate ființele care sunt vii din pricina altcuiva, nimeni nu poate fi viu prin el însuși, după cum cel care a fost încălzit de altul nu poate fi el căldura însăși; or Domnul nostru a zis: „Eu sunt viața"[67]), ci această viață care s-a petrecut în trup și în acest timp pe care L-a trăit din pricina Tatălui. Într-adevăr, prin voința Lui a venit să Se sălășluiască în viața oamenilor; și n-a zis: „Eu am trăit din cauza Tatălui", ci „Eu trăiesc din cauza Tatălui", cu specificarea că acțiunea se petrece la timpul prezent. S-ar putea spune că vorbește și despre viața pe care o trăiește Hristos, având în Sine cuvântul lui Dumnezeu.

Iar că acest lucru vrea să ni-l spună, vom arăta în cele ce urmează. „Și cel ce Mă mănâncă pe Mine va trăi prin Mine"[68]. Într-adevăr, noi mâncăm Trupul Său și bem Sângele Său, făcându-ne participanți (prin întrupare și viață sensibilă) ai Cuvântului și ai Înțelepciunii. El a numit „trup" și „sânge" toată petrecerea Lui tainică și a descoperit învățătura alcătuită din cunoștințe practice, firește și teologice, care hrănește în același timp sufletul, pregătindu-l încă de pe acum la contemplarea realității. Probabil că acest lucru îl descoperă textul.

V

Dar iarăși „Tatăl este mai mare decât Mine"[69]. Făpturile cele nerecunoscătoare, neamurile diavolului, s-au servit și de acest text. Or, eu cred cu tărie că și aceste cuvinte arată că Fiul e deoființă cu Tatăl. Într-adevăr, comparațiile știu că se fac din capul locului, între lucruri de aceeași natură. Zicem, de pildă, despre un înger că e mai mare decât alt înger, un om mai drept decât alt om, o pasăre mai rapidă decât altă pasăre. Dacă deci comparațiile se fac între lucruri din aceeași specie și dacă prin comparație Tatăl a fost mai mare decât Fiul, atunci Fiul e deoființă cu Tatăl.

Dar poate că mai e și altă idee ascunsă în acest text. Ce mirare ar fi dacă s-ar recunoaște că Tatăl e mai mare decât El, din moment ce El e Fiu și S-a făcut trup, întrucât a fost văzut inferior îngerilor ca mărire și oamenilor ca

66. *In.* 6, 57.
67. *In.* 11, 25.
68. *In.* 6, 57.
69. *In.* 14, 28. <Pe aceeași temă, o vie dispută a avut loc și în Bizanțul Comnenilor>.

înfățișare ? „Micșoratu-L-ai, spune Scriptura, pe Dânsul cu puțin față de îngeri”[70]. Și iarăși: „pe Cel ce, scurtă vreme, a fost pus mai prejos de îngeri”[71]. Și apoi: „și L-am văzut pe El și n-avea nici chip, nici frumusețe chipul Lui necinstit și mai sfârșit decât al tuturor oamenilor”[72]. El a răbdat toate înjosirile din pricina marii Lui bunătăți față de lucrarea Sa, pentru ca să găsească oaia pierdută și s-o mântuiască, s-o reintegreze în turmă și să-l readucă sănătos în patria sa pe omul coborât de la Ierusalim la Ierihon și care din pricina aceasta căzuse între tâlhari[73]. Nu cumva ereticul Îl va învinui și în legătură cu leagănul, prin care atunci când încă nu se slujea de puterea minții era hrănit de Cuvânt, și-L va osândi oare din cauza sărăciei, pentru că Fiul teslarului n-a avut nici măcar bucuria să aibă un pat ? Acesta-i motivul că Fiul e mai mic decât Tatăl ! El a murit pentru tine ca să te mântuiască din pierzania morții și să te facă să ai parte de o viață cerească. Aceasta-i ca și cum l-ai învinui pe un doctor pentru că se apleacă spre suferințele bolnavilor, luând parte la mirosul greu al bolii, spre a-i vindeca pe cei încercați de suferințe.

VI

Din pricina ta, El nu cunoaște nici ceasul și nici ziua judecății și totuși nimic nu scapă adevăratei Înțelepciuni, căci toate au fost făcute prin Ea. De altfel, niciodată n-a fost om care să știe tot ce a făcut. Numai că El rânduiește în felul acesta lucrurile, din pricina neputincioșiei tale, pentru ca aceia care au greșit să nu cadă în deznădejde din pricina scurtimii sorocului, ca și cum n-ar mai rămâne timp pentru căință, și pentru ca și cei care duc luptă grea împotriva puterii dușmane să nu plece de la locul lor din pricina lungimii timpului. De altfel, nu-i cruță nici pe unii, nici pe alții prin ignoranța Sa prefăcută: pentru unul prescurtează sorocul din cauza luptei lui viteze, pe când altuia îi rezervă un prilej de pocăință din pricina păcatelor lui. Oricum, după ce S-a socotit în Evanghelii cu cei care nu știu[74], din cauza - cum am zis - a slăbiciunii numărului mare, în Faptele Apostolilor, ca și cum El ar sta de vorbă cu cei desăvârșiți, zice făcând excepție cu El Însuși: „nu este al vostru a ști anii sau vremile pe care Tatăl le-a pus în stăpânirea Sa”[75]. Așadar, să admitem că aceste vorbe, pe temeiul atacului de mai înainte, ar fi fost un răspuns cam prea scurt. De aceea trebuie cercetată cea mai înaltă însemnare a acestui text și bătut la poarta științei ca să văd în ce chip l-aș putea trezi pe stăpânul casei, care să dea pâini duhovnicești celor care le cer, pentru că pe prieteni și pe frați ne grăbim să-i ospătăm.

---

70. *Ps.* 8, 6.
71. *Evr.* 2, 9.
72. *Is.* 53, 2-3 (ed. 1914).
73. *Lc.* 10, 30-34.
74. *Mc.* 13, 32.
75. *Fap.* 1, 7.

VII

Sfinții ucenici ai Mântuitorului, după ce au ajuns până dincolo de contemplare, atâta cât e ea cu putință la oameni, și după ce au fost curățiți prin cuvântul lui Hristos, urmăresc sfârșitul și sunt nerăbdători să cunoască fericirea din urmă, ceea ce Însuși Domnul nostru a spus, că nici îngerii și nici El nu știu. El numește „zi" înțelegerea deplină și exactă a planurilor lui Dumnezeu, iar „ceas" numește contemplarea a ceea ce este singur și unic, a cărui știință o atribuie numai singur Tatălui. Presupun deci că Dumnezeu aceea a zis că știe ce, de fapt, există; și aceea nu știe, ce nici nu există. Într-adevăr, Dumnezeu a zis că dreptatea și înțelepciunea le cunoaște, pentru că, prin natura Sa, El este însăși dreptatea și înțelepciunea, în schimb spune că nu cunoaște nedreptatea și răutatea, căci El, Dumnezeu, Cel care ne-a creat, nu este nici nedreptate și nici răutate. Dacă deci se spune despre Dumnezeu că știe despre Sine că este ceea ce de fapt este, precum și că nu știe ceea ce nu este, și dacă Domnul nostru nu este - potrivit ideii de întrupare și unui învățământ cât de sumar - ultimul bine ce s-ar putea dori, atunci Domnul nostru nu cunoaște sfârșitul și nici fericirea cea mai de pe urmă. Căci se spune: „nici îngerii nu știu"[76], adică nici contemplarea care este în ei, nici temeiurile slujirii lor nu sunt ultimul bine ce s-ar putea dori. Într-adevăr, cunoașterea acestor lucruri este grosolană în comparație cu cea față către față. „Singur Tatăl știe", ni se spune, pentru că El e sfârșitul și extrema dorință. Când nu mai cunoaștem pe Dumnezeu ca prin oglindă ori în ghicitură[77], ci când ne vom împărtăși din El direct și fără intermediar, atunci și noi vom ajunge la ultima țintă. Dar Domnul nostru încă este sfârșitul și extrema fericire potrivit conceptului despre Cuvânt. Căci ce zice Evanghelia ? „Și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi"[78].

El numește „înviere" trecerea de la cunoașterea materială la cea nematerială, iar „ziua cea de apoi", cunoașterea după care nu mai este alta. Atunci cugetul nostru e îmboldit și ridicat la o înălțime fericită, când contemplează singura și unica fericire a Cuvântului. Însă, întrucât cugetarea noastră, care se îngroșase prin lipirea ei de pământ, care-i amestecată cu noroi și neputincioasă de a se stabili pe o cunoaștere directă, din această pricină fiind dusă parcă de mână de frumusețile înrudite ale trupului său, ea se orientează după lucrările Creatorului și de acum învață să sesizeze cauzele după efecte pentru ca - fiind de acum crescut cât de puțin - să aibă cândva puterea de a se apropia direct chiar de Dumnezeire. Cred că în acest înțeles a fost rostit acel cuvânt „Tatăl mai mare decât Mine este"[79], precum și „nu este al Meu a da, ci se va da celor pentru care s-a pregătit de către Tatăl Meu"[80]. Într-adevăr, și aici avem

76. *Mc.* 13, 32.
77. *I Cor.* 13, 12.
78. *In.* 6, 40.
79. *In.* 14, 28.
80. *Mt.* 20, 23.

o mutare pe care Hristos o face din împărăția Lui spre Cel care e Dumnezeu și Tată pentru că e pârgă, iar nu sfârșit, după o învățătură mai sumară, cum am spus și mai înainte, și care a fost spusă ca din partea noastră, iar nu ca din partea Fiului lui Dumnezeu Însuși. Și ca să dovedească cum că așa stau lucrurile, la întrebarea Apostolilor din Fapte: „Doamne, oare în acest timp vei așeza Tu la loc împărăția lui Israel ?", le răspunde: „nu este al vostru a ști anii sau vremurile pe care Tatăl le-a pus întru stăpânirea Sa"[81]; cu alte cuvinte, nu celor care s-au legat de trup și de sânge le e dată cunoașterea unei astfel de împărății. O astfel de contemplare Tatăl a pus-o în stăpânirea Sa proprie, prin „stăpânire" înțelegând pe cei aflați sub puterea Lui, iar „proprii" pe cei în care necunoașterea lucrurilor inferioare n-are nici o parte. Cât despre „anii și vremurile", să nu ți le închipui prea sensibil, ci ca pe niște intervale de cunoaștere aduse de soarele cel înțelegător.

Dar trebuie să ducem până la capăt această rugăciune a Stăpânului. Căci, în realitate, Iisus este Cel care S-a rugat: „dă-le și lor să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una"[82]. Întrucât Dumnezeu este Unul, dacă vine în fiecare, atunci face din toți unul singur, atunci numărul piere prin sosirea unității. În ceea ce mă privește, m-am apropiat de acest text ca un al doilea Esau. Da, dacă cineva poate vorbi mai bine sau dacă poate să răspundă mai creștinește la o astfel de întrebare, să spună și să răspundă, iar Domnul îl va răsplăti în locul meu. Eu nu știu ce-i invidia, pentru că nu prin dorința de rivalitate, nici prin mărire deșartă am venit la acest examen al cuvintelor inspirate, ci din dorința de a fi folositor fraților, pentru ca să nu dăm impresia că vasele de pământ, care cuprind comoara lui Dumnezeu, ar fi căzut pe mâna unor oameni cu inima de piatră, niște netăiați-împrejur, care se întrarmează doar cu o înțelepciune nebună.

VIII

Mai mult, potrivit Pildelor înțeleptului Solomon, cuvântul a luat început după cum stă scris: „Domnul m-a zidit la începutul lucrărilor Lui"[83]. Mai e numit început al căilor evanghelice, care ne duc spre Împărăția cerurilor, nu prin niște creaturi după ființă, ci face drum după planul dumnezeiesc, căci cuvintele „a fi fost făcut" sau „a fi fost creat" au același înțeles. El a fost menit să fie cale, ușă, păstor, înger, oaie, mare preot și apostol: toate aceste numiri sunt date după o anumită considerație sau după alta. Și ce ar mai putea spune ereticul în legătură cu Dumnezeul Cel nesupus și Care „S-a făcut păcat pentru noi" ? Căci, într-adevăr, așa scrie: „iar când toate vor fi supuse Lui, atunci

81. *Fap.* 1, 6-7.
82. *In.* 17, 21.
83. *Pr.* 8, 22.

și Fiul Însuși se va supune Celui ce I-a supus Lui toate"[84]. Nu te temi de Dumnezeu, omule, că din pricina ta El e numit „nesupus" ? Își însușește supunerea și din opoziția față de virtute e numit El Însuși nesupus. Tot în acest înțeles a grăit într-o zi, pe când era prigonit: „Saule, Saule, pentru ce Mă prigonești ?"[85], pe vremea când acesta alerga spre Damasc cu gândul să ducă legați pe ucenicii lui Hristos. Ba se mai numește și gol, dacă vreunul dintre frați e gol: „gol am fost și M-ați îmbrăcat"[86]. Când cineva e în temniță, Se socoate El Însuși întemnițat, căci El S-a încărcat cu neputințele noastre și a purtat slăbiciunile noastre. Iar una din aceste slăbiciuni este neascultarea: și pe ea a luat-o asupra Lui. De aceea, greutățile care s-au ivit Mântuitorul Și le însușește, ia asupra Lui suferințele noastre în virtutea acestei comuniuni prin care petrece cu noi.

IX

Dar și cuvintele „Fiul nu poate să facă nimic de la Sine"[87], dușmanii Domnului le iau ca să încurce mințile celor care îi ascultă. După părerea mea, și acest text ne dă să înțelegem tocmai faptul că Fiul este de aceeași ființă cu Tatăl. Și de fapt, dacă fiecare făptură cugetătoare poate face ceva prin ea însăși pentru că are libertatea să se decidă pentru mai rău ori pentru mai bine, pe când Fiul nu poate face așa ceva, însemnează că El nu-i făptură. Or, dacă nu-i făptură, urmează că-i deoființă cu Tatăl. Mai mult, nici o făptură nu poate face tot ce vrea. Or Fiul a făcut tot ce a vrut în cer și pe pământ, așadar Fiul nu-i o făptură. Și mai mult, toate făpturile ori sunt alcătuite cu ajutorul contrariilor, ori sunt în stare să primească aceste contrarii. Or, Fiul e dreptatea însăși și e nematerial. Deci Fiul nu-i o creatură, iar dacă nu-i una dintre acelea, atunci e deoființă cu Tatăl.

X

Acest examen al textelor propuse pe care l-am făcut este destul când luăm în considerare puterile noastre. Ca să nu mai întârziem, să ne întoarcem cuvântul spre cei care se împotrivesc Duhului Sfânt, ca să mișcorăm în ei orice gând trufaș care se ridică împotriva cunoașterii lui Dumnezeu. Tu zici că Duhul Sfânt e o creatură. Dar orice creatură e roabă a Creatorului ei. Scriptura spune: „toate sunt slujitoare Ție"[88]. Iar dacă e roabă, ea are și o sfințenie câștigată; și tot cel ce are o sfințenie câștigată e susceptibil de o înclinare spre

84. *I Cor.* 15, 28.
85. *Fap.* 9, 4.
86. *Mt.* 25, 36.
87. *In.* 5, 29.
88. *Ps.* 118, 91.

rău. Or, Duhul Sfânt - Care e sfânt prin ființa Lui - e numit „izvor de sfințenie". Așadar, El nu-i o creatură, căci era deoființă cu Dumnezeu. Și spune-mi, cum poți tu numi rob pe Cel care prin Botez te scapă din robie ? Căci zice Scriptura: „Legea duhului vieții în Hristos Iisus m-a eliberat de legea păcatului"[89]. De aceea tu nu vei mai îndrăzni să zici că ființa Lui e supusă schimbării, dacă te uiți la natura puterii potrivnice, care a căzut ca un fulger din cer și a căzut de la viața cea adevărată pentru că avusese numai o sfințenie câștigată, așa încât schimbarea a venit de la sine, ca un semn rău. De aceea, atunci când s-a prăbușit din unitate și și-a pierdut vrednicia de înger, ființa lui s-a schimbat în diavol, pentru că se stinsese și starea lui primordială și fericită și se aprinsese în el această putere vrăjmașă.

Iar dacă mai zice că Duhul Sfânt e creatură, prin aceasta vrea să ne dea să înțelegem că firea Lui e mărginită. Dar atunci cum ar mai sta în picioare acest cuvânt: „Duhul lui Dumnezeu umple lumea"[90] și altul „Unde mă voi duce de la Duhul Tău și de la fața Ta unde voi fugi ?"[91]. Dar se pare că el nici nu mai recunoaște ceea ce e simplu după firea sa. Or, dacă Duhul Sfânt nu-i simplu, atunci e alcătuit din ființă și din sfințenie. Cel ce se prezintă în felul acesta, acela e compus. Și atunci cine va fi atât de nebun să spună că Duhul Sfânt e compus și nu e deoființă cu Tatăl și cu Fiul tocmai din pricina acestei simplități ?

XI

Dacă în acest cuvânt ni se cere să ne îndreptăm, să înaintăm spre probleme mai importante și să ni se ceară să le discutăm, atunci să privim de acum cât se poate mai mult spre puterea dumnezeiască a Duhului Sfânt. În Sfânta Scriptură am aflat trei creații deosebite: una și cea dintâi e aducerea din neființă la ființă; a doua e schimbarea din mai rău în mai bine, iar a treia este învierea din morți. Or, în aceste creații mereu vei afla pe Duhul Sfânt colaborator al Tatălui și al Fiului. Ce zice David despre ceruri când acestea au fost chemate la viață ? „Cu cuvântul Domnului cerurile s-au întărit și cu duhul gurii Lui toată puterea lor"[92]. Iar omul se știe că a fost creat din nou prin Botez: „dacă este cineva în Hristos, este făptură nouă"[93]; și: „mergând învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh"[94]. Vezi, așadar, că și aici Duhul Sfânt e de față împreună cu Tatăl și cu Fiul.

89. *Rom.* 8, 2.
90. *Înț. Sol.* 1, 7.
91. *Ps.* 138. 7.
92. *Ps.* 32, 6.
93. *II Cor.* 5, 17.
94. *Mt.* 28, 19.

Și ce vei mai spune despre învierea din morți, odată ce noi vom fi dispărut și ne vom fi întors în pământul din care am fost luați ? Căci „pământ" suntem numiți și în el vom merge, întrucât „va trimite Duhul Său și se vor zidi și va înnoi fața pământului"[95]. Iar ceea ce Pavel a numit înviere, David a numit înnoire. Să ascultăm din nou pe cel care a fost răpit până la al treilea cer. Ce zice el ? „Voi sunteți templu al Duhului Sfânt, Care este în voi"[96]. Însă orice templu este templu al lui Dumnezeu, iar dacă noi suntem templu al Duhului Sfânt, urmează că Duhul Sfânt este Dumnezeu. Într-adevăr, „Ziditorul a toate este Dumnezeu"[97]. Or, dacă suntem templu al Duhului Sfânt pe motivul că Lui ne închinăm și sălășluiește în noi, vom recunoaște că El e Dumnezeu. „Domnului Dumnezeului tău să te închini și Lui singur să-I slujești"[98]. Iar dacă nu admitem cuvântul „Dumnezeu", atunci să ne învețe ce vrea să însemne acest cuvânt. El S-a numit Dumnezeu tocmai pentru că El a așezat și pentru că vede de toate lucrurile. Or, dacă e numit Dumnezeu pentru că a așezat și privește spre toate lucrurile și dacă Duhul cunoaște tot ce este de la Dumnezeu, după cum și duhul care este în noi cunoaște ce e al nostru, atunci Duhul Sfânt e Dumnezeu. Mai mult, dacă „sabia Duhului este cuvântul lui Dumnezeu"[99], atunci urmează că Duhul Sfânt este Dumnezeu. Într-adevăr, sabia se ține de Cel după care e numit și cuvântul. Iar dacă e numit și „dreapta Tatălui", „dreapta Domnului m-a înălțat, dreapta Domnului a făcut putere"[100] și „Mâna Ta cea dreaptă, Doamne, pe vrăjmași i-a sfărâmat"[101] și dacă Duhul Sfânt e degetul lui Dumnezeu, potrivit cuvântului: „iar dacă Eu cu degetul lui Dumnezeu scot pe demoni"[102] sau, ceea ce scrie în altă Evanghelie, „Eu cu Duhul lui Dumnezeu scot pe demoni"[103], atunci Duhul Sfânt este de aceeași ființă cu Tatăl și cu Fiul.

XII

<Ajungă pentru acest moment ceea ce noi am spus despre adorata și Sfânta Treime, căci nu e posibil să extindem acum dezbaterea cu privire la ea. Primind, așadar, semințele de la smerenia Noastră, v-ați cultivat un spic copt pentru o recoltă bogată, întrucât, după cum știți, ni se cere talantul la <un asemenea capital>. Eu am această încredere în Dumnezeu, că veți produce treizeci, șaizeci și o sută de roade, datorită curăției vieții voastre. „Fericiți cei

95. *Ps.* 103, 31.
96. *I Cor.* 6, 19.
97. *Evr.* 3, 4.
98. *Mt.* 4, 10.
99. *Ef.* 6, 17.
100. *Ps.* 117, 16.
101. *Ieș.* 15, 6.
102. *Lc.* 11, 20.
103. *Mt.* 12, 28.

curați cu inima, căci aceia-L vor vedea pe Dumnezeu"[104]. Și să nu credeți, fraților, că Împărăția cerurilor este altceva decât conștiința adevărată a realităților, conștiință pe care Sfintele Scripturi o mai numesc și fericire. Iar dacă „Împărăția cerurilor este înăuntrul nostru"[105], iar în privința omului interior nu există nimic care să se constituie în contemplare, Împărăția cerurilor ar fi atunci contemplare. Lucrurilor cărora acum noi nu le percepem decât umbrele, întocmai ca într-o oglindă, mai apoi, îndepărtând acest trup de pământ și îmbrăcând un altul, nestricăcios și nemuritor, vom ajunge să le privim arhetipurile. Le vom vedea dacă ne vom cârmui propria viață în chip drept și vom avea grijă de dreapta credință, condiții fără de care nimeni nu-L va vedea pe Domnul. „Înțelepciunea nu pătrunde în sufletul viclean și nu sălășluiește în trupul supus păcatului"[106]. Și nimeni să nu protesteze că neștiind pe cele aflate la nivelul percepției imediate, tu ne faci filosofie despre materia incorporală și absolut imaterială. Căci socotesc absolut deplasat ca simțurile noastre să se umple fără vreo piedică de propria lor materie, iar spiritul să fie ținut la distanță de propria sa atribuție. Căci, după cum simțirea este a lucrurilor sensibile, tot așa și spiritul este posesorul celor spirituale. În același timp, trebuie spus că Dumnezeu, Ziditorul nostru, a făcut ca judecățile naturale să nu aibă nevoie de a fi învățate. Căci nimeni nu predă cum să fie învățate culorile sau figurile, nici auzul zgomotelor sau vocilor, nici mirosul vaporilor frumos sau urât mirositori, nici gustul sucurilor și siropurilor, nici atingerea corpurilor moi sau tari, calde sau reci. Cu atât mai mult nimeni n-ar învăța spiritul cum să se ocupe de lucrurile inteligibile. Și după cum, dacă simțurile suferă de ceva, ele nu au nevoie decât să fie îngrijite pentru a-și îndeplini cu ușurință propria lor atribuție, tot așa și spiritul, înlănțuit de carne și plin de imaginile care provin de la ea, are nevoie de o credință și de un mod de viață drept, care-i pregătesc picioarele ca pe acelea ale unui cerb și care-l poartă pe acesta spre înălțimi[107]. Este chiar sfatul ce ni-l dă înțeleptul Solomon: uneori, el ne-o propune pe furnică[108], excelenta lucrătoare, iar prin ea ne recomandă calea activă; alteori, <ne propune> lucrarea pe care harnica albină o produce odată cu ceara[109], iar prin ea sugerează contemplarea naturală, la care este implicată doctrina Sfintei Treimi, dacă se confirmă faptul că prin sprijinul frumuseții creaturilor este contemplat în chip analog Ziditorul Care le-a dat naștere. Dar aducând mulțumiri Tatălui, Fiului și Duhului Sfânt, să punem punct scrisorii noastre, pentru că orice justă măsură e excelentă, cum spune proverbul>.

104. *Mt.* 5, 8.
105. *Lc.* 17, 21.
106. *Înț. Sol.* 1, 4.
107. *Ps.* 17, 36.
108. *Pr.* 6, 6.
109. *Eccl.* 11, 3.

EPISTOLA 9
Către Maxim, filosoful
361/362

I

Într-adevăr, cuvintele sunt un fel de icoane ale sufletului. Așa te-am recunoscut și pe tine, cu ajutorul scrisorii, recunoscând, cum se spune, leul după ghiare[110], și m-am bucurat când am aflat că nu te arăți cu lenevie față de „cel dintâi și cel mai mare dintre bunuri: iubirea față de Dumnezeu și iubirea față de aproapele"[111]. Ca semn al celei de-a doua, socot prietenia ce mi-o arăți, iar pentru cea dintâi, râvna pe care o ai pentru dobândirea cunoștinței celei dumnezeiești. Că totul se cuprinde în aceste două feluri de iubiri e un lucru cunoscut de orice ucenic al lui Hristos.

II

Scrierile lui Dionisie[112], pe care le cauți, au ajuns până la noi, și încă în număr mare; în schimb, acum nu le am la dispoziție, de aceea n-am putut să ți le trimit. Cât despre mine, iată ce cred despre ele: nu toate scrierile acestui bărbat sunt de admirat, iar unele sunt de-a dreptul de condamnat. Această nelegiuire care se răspândește acum pretutindeni, cu alte cuvinte cea a neasemănării, este, după cât pot ști, cea dintâi care a pus în oameni semințele acestei faimoase impietăți a anomeilor. Iar pricina răspândirii ei cred că nu stă atât în rătăcirea cugetării, cât mai ales în dorința hotărâtă cu care Dionisie a vrut să combată pe Sabeliu[113]. Pe el l-aș compara cu un grădinar care vrea să îndrepte un pom tânăr crescut strâmb și pe care-l răsucește în mod silit în partea opusă, dar, răsucindu-l prea tare, pomul se îndepărtează de creșterea lui firească și crește în sens contrar. Cam așa ceva cred că s-a întâmplat și cu acest om: în lupta sa necruțătoare pe care a dus-o împotriva libianului Sabeliu, Dionisie a ajuns fără voie la răul opus, tocmai din dorul exagerat de a-l cinsti mai mult. I-ar fi fost destul să arate că Tatăl și Fiul nu sunt o singură persoană și, în felul acesta, ar fi câștigat biruința împotriva blasfemiatorului; dar acest om, vrând să câștige o biruință și mai strălucitoare și mai deplină, nu admite numai o deosebire între ipostase, ci și o diferență de substanță, de grade în putere și o inegalitate de mărire. Și astfel, în urma acestei greșeli, el a ajuns să schimbe un rău cu alt rău, îndepărtându-se de justețea credinței. Și tot din pricina aceasta el se contrazice adeseori în scrierile sale: o dată înlătură

---

110. Lucian de Samosata, *Hermotim* sau *Despre secte*, 34.

111. *Mt.* 22, 38.

112. Elev al lui Origen, Dionisie cel Mare a fost arhiepiscop al Alexandriei între anii 248-264.

113. Sabeliu, eretic antitrinitar notoriu, care confunda Persoanele Treimii.

expresia „deofiinţă", din pricina celui care-l folosise în chip greşit, ca să arate că nu acceptă trei ipostase, altă dată îl admite, atunci când scrie omonimului[114] său, luându-i apărarea. Mai mult, chiar şi când e vorba de Duhul Sfânt, el a evitat expresiile care se potrivesc foarte puţin unui om care trăieşte după Duh şi prin care a privat Divinitatea de o cinstire care I se cuvine, coborând-O întrucâtva şi punând-O în rândul făpturilor create şi menite doar slujirii. Acesta-i, aşadar, omul.

III

Cât despre mine, dacă ar trebui să-mi spun şi eu părerea, accept expresia „asemănător ca fiinţă" dacă se pun înaintea ei şi cuvintele „cu totul", dacă e înţeleasă ca „deofiinţă", desigur în înţelesul sănătos al acestei expresii „deofiinţă". Aşa au cugetat şi Părinţii de la Niceea atunci când, numind pe Fiul Cel Unul-Născut „Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat" şi recunoscându-I şi alte însuşiri de acest fel, la urmă I-au adăugat şi termenul „deofiinţă". După cum nu-i cu putinţă ca cineva să-şi închipuie c-ar exista vreo deosebire între lumină şi lumină, între adevăr şi adevăr, tot aşa nu se poate concepe deosebire între fiinţa Celui Unul-Născut şi între cea a Tatălui, din Care S-a născut. Dacă înţelege cineva lucrurile în acest fel, atunci şi eu accept expresia aşa cum am spus. Dar dacă nu înţelege să lege cuvântul „cu totul" de „asemănător ca fiinţă", cum au procedat şi cei din Constantinopol[115], atunci mă îndoiesc asupra acestei expresii, întrucât socot că prin ea se micşorează mărirea care trebuie recunoscută Fiului Cel Unul-Născut. Şi, de fapt, noi obişnuim să întrebuinţăm adeseori termenul „asemănător" chiar şi pentru imaginile mai puţin clare şi mai îndepărtate de originalele lor. Or, eu folosesc cuvântul „deofiinţă" tocmai pentru că prin ea nu se mai poate ajunge la vreun înţeles bănuitor sau înşelător. Dar de ce nu vrei să ne faci o vizită Tu însuţi, dragul meu, pentru ca să stăm de vorbă personal despre aceste lucruri şi să nu lăsăm pe seama unor litere neînsufleţite lucruri de o valoare atât de mare, cu atât mai mult cu cât nici nu m-am hotărât să fac cunoscute în public aceste păreri ale mele ? Dar să nu-mi spui şi Tu ceea ce i-a spus şi Diogene lui Alexandru cel Mare[116], că adică tot atât de departe e drumul de la Tine până aici, cât şi de aici până la Tine ! Pentru că din pricina suferinţei puţin lipseşte ca să nu fiu ţinut mereu în acelaşi loc, ca şi cum aş fi un copac ţinut de rădăcinile lui, ca să nu mai spun şi aceea că socot că trăirea retrasă este una din cele mai mari binefaceri. În schimb, tu, după cât mi se spune, eşti sănătos şi, ca unul care ai ajuns să fii şi un fel de cetăţean al lumii întregi, dreptatea ar impune ca Tu să vii aici, aşa cum te-ai duce tocmai în ţara ta. Şi

114. Dionisie, papă al Romei (258-268), care scrisese şi el împotriva lui Sabeliu.

115. E vorba de sinodul din 360, condus de partida omeilor, care susţineau doar o „asemănare" generală a Persoanelor treimice.

116. Diogene Laertios, *Viaţa*.

dacă într-adevăr un om activ ca tine e familiarizat cu popoarele și cu orașele, unde-ți arăți prin pilda proprie faptele care îndeamnă la virtute, în schimb, pentru contemplare și pentru lucrări duhovnicești, prin care ne legăm de Dumnezeu, gândește cât de prețios ajutor ne este liniștea ! Or, în retragerea noastră, noi cultivăm tocmai această bogată și nesfârșită liniște[117], desigur în unire cu Cel care ne-a hărăzit-o, cu Dumnezeu. Și dacă trebuie neapărat să ne arătăm cât mai respectuoși față de cei mai mari și să fim disprețuiți ca unii care suntem aplecați până la pământ, scrie-ne cel puțin Tu și alte scrisori, că prin aceasta ne faci și mai mare bucurie.

EPISTOLA 10
Unei văduve
Scrisă în timpul retragerii

Iată ce șiretlic folosesc cei care vor să prindă porumbei: după ce au prins unul, îl îmblânzesc până într-atâta, încât pasărea vine și se așază în palma omului și se hrănește de acolo. Atunci i se ung aripile cu ulei bine mirositor și apoi i se dă drumul să zboare liber spre stolul celorlalți porumbei. Buna mireasmă a acestui ulei face întreg acest stol sălbatic proprietate a stăpânului porumbelului celui îmblânzit, întrucât se lasă și ele atrase de cel care miroase bine și astfel intră și ele în colivie.

De ce credeți că mi-am început scrisoarea tocmai cu această istorioară ? Pentru că, prinzând pe fiul tău, Dionisie, cel numit altădată Diomide[118], și ungându-i cu parfum dumnezeiesc aripile sufletului, l-am trimis distincției Tale, pentru ca și Tu să-ți iei zborul și să ajungi la cuibul pe care l-a pregătit cel despre care ți-am vorbit. Dacă voi ajunge să văd aceste lucruri atâta vreme cât mai sunt încă în viață, dacă-mi va fi dat să văd pe distincția Ta înălțată într-o viață și mai îmbunătățită, voi avea nevoie de mai multe persoane demne de Dumnezeu, pentru a-I acorda cinstea care I se cuvine[119].

---

117. P. Hristu *(op. cit.,* III, 376), îl identifică, credem, greșit pe acest Maxim Filozoful cu Maxim Cinicul, prieten al Sfântului Vasile și al Sfântului Grigorie Teologul, dar care a jucat un rol funest în viața Sf. Ioan Hrisostomul.

118. Cunoscut erou din ciclul troian, rege în Argos.

119. O altă ficțiune literară, prin care autorul știa să mângâie și să sugereze cu finețe retragerea spre monahism sau spre opera de caritate.

Editorul epistolelor Sf. Grigorie de Nyssa, G. Pasquali *(Gregorii Nysseni Epistulae,* editio altera, în colecția „Gregorii Nysseni", Opera, vol. VIII, pars II, Leiden, 1959) observă că același text este întâlnit și în epistola 21 a Sf. Grigorie de Nyssa, adresată lui Avlavios, de aceea contestă paternitatea Sfântului Vasile asupra acestei epistole (pp. 68-70, 73). Avlavios pare a fi fost sofist (Gr. Naz. *Epist. 233),* hirotonit mai târziu episcop de Niceea. Varianta din Grigorie de Nyssa are Diogene în loc de Dionisie. A se vedea și I. Opelt *(Die duftgesalbte Taube als Lockvogel,* în „Jahrbuch fur Antike und Christentum", Munster, W. 1958, pp. 109-111), care tăgăduiește și el paternitatea Sfântului Vasile asupra acestei epistole.

EPISTOLA 11
Fără adresă, unui prieten
Scrisă în retragere

După ce am petrecut cu darul lui Dumnezeu ziua cea sfântă, împreună cu fiii noștri, și am prăznuit o adevărată sărbătoare închinată Domnului, în semn de copleșitoare dragoste față de El, i-am trimis mai departe, deplin sănătoși, Nobleței Tale, rugându-L pe Iubitorul de oameni Dumnezeu să le hărăzească un înger de pace, ocrotitor și însoțitor la drum și să Te găsească deplin sănătos și într-o stare de pace desăvârșită, așa încât oriunde ai fi, slujind Domnului și aducându-I mulțumiri, să ne bucuri câtă vreme vom mai fi în lumea aceasta prin cele ce ne vor fi date să le auzim despre tine.

Și dacă Bunul Dumnezeu Îți va ajuta să scapi cât mai repede de îngrijorările prin care treci acum, Te rog să nu socotești altceva mai prețios decât petrecerea Ta la noi. Pentru că nu cred că vei găsi oameni care să-Ți arate atâta dragoste și atâta prețuire ca noi. Drept aceea, în timpul cât durează această despărțire, învrednicește-ne de mângâierea scrisorilor Tale la orice prilej care Ți se ivește[120].

EPISTOLA 12
Către Olimpiu*
(362-364)
Scrisă între anii 362-364

Dacă până nu demult abia-mi scriai câte ceva, acum văd că nu mai scrii deloc, căci zgârcenia ta la scris pare a face așa de mare progres, încât cu timpul pare a se transforma într-un mutism deplin. Întoarce-te mai bine la obiceiurile dinainte și nu-ți voi mai reproșa nici dacă-mi scrii laconic, cum făceau spartanii. Dimpotrivă, oricât de scurte ar fi scrisorile ce-mi vei trimite, ele vor fi mărturia unei mari afecțiuni, pe care o voi prețui în mod deosebit, numai să-mi scrii.

---

120. Încă un model de atragere discretă spre strădaniile călugărești. Sfântul Vasile a găzduit la mănăstire pentru câteva zile pe fiii unui prieten (în scrisoare îi numește „fiii noștri"), iar acum invită pe tatăl lor să treacă pe la mănăstire. P. von der Muehll, *(Basilius u. der letzte Brief Epikurs*, în „Museum Helveticum", 1955, 47-49) află că începutul epist. 11 amintește pe Epicur.

* Același Olimpiu, care-l copleșise altădată pe Sfântul Vasile cu daruri *(Epist.* 4), era acum ocupat peste măsură cu agricultura. El îi va rămâne atașat sufletește și mai târziu, interesându-se mereu de activitatea sfântului (cf. *Epist. 131, 211),* care, cu o deosebită atenție, știa să-l țină apropiat de sufletul lui.

EPISTOLA 13
Către Olimpiu

Scrisă în vremea retragerii la Annisa, prin a. 361

După cum toate produsele își au un anotimp al lor: florile primăvara, grânele vara și poamele toamna, tot așa un fel de produs al iernii pot fi discursurile[121].

EPISTOLA 14
Către prietenul Grigorie (Teologul)

Scrisă în anul 360

I

Fratele meu, Grigorie, îmi scrisese de multă vreme că vrea să mă viziteze[122], adăugând că și tu ai fi luat aceeași hotărâre, dar, știindu-te greu de convins, ca unul care deseori m-am înșelat, și fiind pe drept și peste măsură de ocupat, n-am mai putut să te aștept, căci a trebuit să mă duc în Pont, unde, într-o bună zi, dacă Dumnezeu va vrea-o, voi pune capăt drumețiilor mele. Căci, după ce cu mare greutate a trebuit să renunț la deșartele speranțe pe care mi le pusesem în tine sau, ca să precizez și mai mult, după ce am renunțat la visuri (căci am admis pe cel care a spus că speranțele sunt visuri ale oamenilor treji), am plecat în Pont, ca să-mi fac o așezare potrivită pentru toată viața[123]. Acolo mi-a arătat Dumnezeu un loc care se potrivește cu felul meu de viață, ajungând astfel să văd în realitate în fața ochilor mei ceea ce de multe ori mă obișnuisem să plănuiesc în gând în clipele de răgaz și de odihnă.

II

Există acolo un munte înalt, acoperit de o pădure deasă și udat în partea nordică de ape răcoroase și limpezi. La poalele lui se întinde o câmpie lină, adăpată continuu de apele care se preling din munte. O pădure care a crescut parcă de la sine jur-împrejurul acestei câmpii, bogată în arbori variați și de

121. Epistola nr. 13 este poate cea mai scurtă din câte ne-a lăsat Sfântul Vasile.

122. E vorba de Grigorie de Nyssa.

123. Dezamăgit că și episcopul Dianios al Cezareei Capadociei semnase o formulă ariană, Sfântul Vasile (care între timp fusese hirotonit diacon) se retrage la Annisa, în Pont. Aici făgăduiseră cei doi Grigorie (de Nyssa și Teologul) că vor veni și ei. Fostul coleg de la Atena îi declarase în scris *(Epist. 53* Migne, P.G. 37, 102) că va îmbrățișa aceeași viață de retragere mănăstirească. Dar el tot amâna acest pas. Uneori propunea (ep. 98) ca loc de retragere o prăpastie de lângă Arianz. Sfântul Vasile descria cu entuziasm regiunea Annisei. Fragmentar, descrierea e cuprinsă și în *Vechile rânduelі ale vieții monahale*, Mănăstirea Dobrușa, 1929, p. 242. <Courtonne (*Saint Basile, Lettres*, I, p. 43, n. 1) consideră că ezitările lui Grigorie Teologul în această privință pot fi explicate și prin atașamentul său față de domeniul de la Arianz>.

toate speciile, înconjoară câmpia ca un zid. Nici insula nimfei Calipso, pe care Homer o lăuda[124], parcă mai mult decât pe celelalte, pentru frumusețea ei, nu se poate compara cu acest loc. Dar puțin lipsește acestui loc ca să fie cu adevărat ca o insulă, pentru că din toate părțile este mărginit. Căci de-o parte și de alta se cască două prăpăstii adânci, iar în față un torent mare de apă țâșnește dintr-o stâncă, formând apoi el însuși un zid continuu și greu de trecut. Muntele se întinde de-a lungul celei de-a patra laturi, împreunându-se cu alte două prăpăstii prin niște stânci masive în formă de semilună, neîngăduind astfel trecerea nici din spate. Există, așadar, o singură intrare, acolo unde ne-am făcut sălașul. Propriu-zis, locuința noastră e în spate, într-un alt defileu de care se sprijină coama principală a unui masiv muntos, de unde poți avea în față toată întinderea câmpiei și de unde poți vedea chiar și valurile râulețului care o înconjoară. Cred că nici priveliștea fermecătoare pe care ți-ar oferi-o fluviul Strymon[125] când îl privești pe la Amfipolis nu te încântă mai mult decât aceasta, căci, prin cursul lui leneș, Strymonul se hăituiește, ajungând chiar să nu mai semene cu un fluviu, pe când acest râu al nostru, având curgerea cea mai rapidă din câte cunosc, se rostogolește ca un sălbatic din pricina stâncilor care-l gâtuiesc, încât, la un moment dat, se aruncă furtunos într-o adâncă bulboană, fapt care nu numai că produce o priveliște excepțional de plăcută atât pentru mine, cât și pentru orice privitor, dar în același timp și satură îndeajuns pe toți din jur, prin mulțimea nesfârșită de pești care se adună în vâltorile lui.

Să-ți mai pomenesc și de văzduhul înmiresmat al ținutului și de aerul răcoros de pe valea râului ? Sunt destui care rămân fermecați de mulțimea florilor ori de ciripitul încântător al păsărelelor. Eu însă n-am vreme să mă gândesc la așa ceva. Admirația cea mai mare pe care aș putea-o aduce locurilor acestora este aceea că, fiind în stare să ofere tot felul de bunuri folositoare vieții, locurile acestea ne dau roadele cele mai plăcute din câte pot exista, și anume liniștea, aceasta nu numai pentru că aici ești departe de zgomotul orașelor, ci mai ales pentru că ele nu lasă pe nici un călător să treacă pe aici, în afară de cei care vin și ne ajută la vânat. Căci să nu uit ! În afară de alte bunătăți, ținutul acesta este și foarte bogat în animale sălbatice, nu atât în lupi sau urși - Doamne ferește ! -, cât mai ales în cirezi întregi de cerbi și căprioare, iepuri, care-și află aici din destul hrana, și tot felul de alte asemenea animale[126].

Înțelegi dar în ce primejdie ar fi căzut prostul de mine dacă aș fi acceptat să schimb acest loc cu Tibernina, care-i una din văgăunile și prăpăstiile[127] cele mai adânci ale lumii, un fel de Barathron.

124. Homer, *Odiseea*, I, 51.

125. Strymon (= Struma) izvorăște din masivul Vitoșa de lângă Sofia și se varsă în golful Orfani din Marea Egee.

126. Știm și din *Viața Sfintei Macrina* (trad. T. Bodogae, Sibiu, 1947, pp. 18-21) că hrana câștigată aici se făcea (ca și pe vremea bunicilor lor) prin vânătoare.

127. Acolo, lângă Arianz, pe proprietatea lui, îl invitase Sf. Grigorie Teologul pe Sfântul Vasile, spre a trăi în retragere.

Să nu iei în nume de rău că abia apuc să ajung în acele minunate ţinuturi ale Pontului ! După ce a aflat insulele Echinadelor Ionice, nici Alcmeon nu şi-a mai continuat drumeţiile[128].

EPISTOLA 15
Către Arcadie, comitele vistieriei împărăteşti*

Scrisă în anul 360

Cetăţenii metropolei noastre mi-au oferit un serviciu mult mai mare decât cel pe care l-au primit, dându-mi prilejul de a scrie cinstitei Tale Ilustrităţi. Căci bunătatea Ta, de pe urma căreia ei au primit de la mine această scrisoare, le-a fost evidenţiată încă înainte ca eu să Vă fi scris, datorită blândeţei cu care ne-aţi obişnuit şi pe care firea a sădit-o în atitudinea amabilităţii Tale faţă de toţi.

Cât despre mine, eu am socotit a fi de cel mai mare folos prilejul de a putea saluta în Tine o bunătate inimitabilă, de aceea Îl rugăm pe Bunul Dumnezeu să înaintezi cât mai mult în a le fi pe plac, ca strălucirea care te înconjoară să sporească şi să crească în aşa fel, încât şi noi să rămânem fermecaţi de ea şi să gustăm şi noi din bucuria celor miluiţi. În sfârşit, să-i primim cândva pe cei care Ţi-au înmânat scrisorile, preamărind şi ei alături de toţi oamenii bunătatea Ta, fiind permanent conştienţi <de faptul> că solia mea pe lângă neîntrecuta Ta bunătate nu le-a fost deloc inutilă.

EPISTOLA 16
Împotriva ereticului Eunomiu*

Cel care afirmă despre cunoaşterea lucrurilor că e posibilă va fi urmat oricum o anumită cale pentru a-şi îndruma cugetarea spre cunoaşterea acestor realităţi şi, numai după ce se va fi deprins să pătrundă în adâncime toate lucrurile de mică importanţă, abia atunci se va fi putut ridica până la această imaginaţie comprehensivă, care e mai presus decât orice judecată.

---

128. Alcmeon din Argos a fost urmărit de Furii pentru că a omorât pe tatăl său la îndemnul mamei sale, după cum ne spune tragedia *Cei şapte contra Tebei.*

* Începând de la Constantin cel Mare, conducerea sectorului financiar particular al împăratului bizantin era în mâna aşa-numitului „comes rerum privatarum" (aceasta bineînţeles raportat la procesul de centralizare crescândă a puterii împăratului, G. Ostrogorsky, *Geschichte des* byz. *Staates*, München, 1963, p. 31). În felul acesta înţelegem tonul curtenitor al acestei epistole. <Creştin, avea să şi devină preot în anul 364, personajul este identic cu Arcadius 3 din A.H.M. Jones, J.R. Martindale, J. Morris, *The Prosopography of the Later Roman Empire* (= PLRE), I, (A.D. 260-395), Cambridge University Press, 1971, p. 99, s.v. „Arcadius 3">.

* Aici n-avem propriu-zis o epistolă, ci e capitolul X din tratatul Sf. Grigorie de Nyssa *Contra lui Eunomie*, Migne, P.G. XIV, 828. Nu se ştie cum a putut intra acest capitol al Sfântului Grigorie între manuscrisele cuprinzând textul epistolelor Sfântului Vasile.

Să spună deci cel care se laudă că a priceput știința ultimelor realități, să ne explice cum e alcătuită ființa celei mai mici dintre viețuitoarele pe care le vedem cu ochiul liber, să ne spună, așadar, cum e alcătuită ființa unei furnici; dacă viața ei se menține prin răsuflare și prin respirație; dacă trupșorul său e divizat prin oase; dacă pe ramificațiile ei sunt fixați nervi și ligamente; dacă poziția nervilor e dictată de un înveliș de mușchi și de glande; dacă măduva se întinde împreună cu articulațiile spatelui începând din creștetul capului și până la coadă; dacă prin învelișul membranei nervoase dă ea putere motrică membrelor care se mișcă; dacă există și în furnică ficat, iar deasupra lui un vas cu bilă; dacă există rinichi și inimă, artere, vene, pielițe, pereți; dacă e animal ori dacă are peri; dacă merge pe un singur picior ori dacă are picioare în formă de degete; cât timp trăiește și în ce chip se înmulțește, cât timp durează gestația puiului, de ce nu toate furnicile umblă pe jos și nu toate au aripi, de ce unele fac parte din viețuitoarele care umblă pe jos, pe când altele zboară prin văzduh. Cel care se laudă că ar cunoaște toate să ne explice mai întâi firea furnicii și abia după aceea să discute despre natura puterii dumnezeiești, care depășește orice înțelegere. Dar dacă tu n-ai înțeles nici măcar alcătuirea unei biete furnici, cum te poți lăuda că poți cuprinde în mintea ta puterea cea neînțeleasă a lui Dumnezeu ?

EPISTOLA 17

Către Origen*

Scrisă între anii 361-363

Chiar numai auzindu-ți cuvintele, <retore Origen>, mă farmeci, iar când îți citesc și scrisul, trezești în sufletul meu bucurii și mai vii. Multe mulțumiri trebuie să aduc Bunului Dumnezeu, Care n-a îngăduit să se întunece adevărul creștin în urma trădării venite oarecum chiar din cercurile cele mai înalte ale Imperiului, și Care, prin mijlocirea scrierilor Tale, a apărat deplin învățătura cea adevărată. Aceia, într-adevăr, ca niște cucute, niște măselarițe ori ca alte buruieni otrăvitoare, după ce au înflorit, în scurtă vreme se vor veșteji, pe când Ție, drept răsplată pentru cuvântul rostit, Îți va hărăzi Domnul ca numele Tău să înflorească și să rămână tot timpul proaspăt. Drept aceea, să rânduiască Dumnezeu fericire deplină casei Tale și să reverse binecuvântarea Lui asupra copiilor copiilor Tăi ! Iar pentru acești prunci, strălucitoare mostre ale bunătății Tale, care mi-au făcut totdeauna multă plăcere și pe care i-am îmbrățișat cu drag, mă voi ruga ca Domnul să reverse asupra lor tot ceea ce părintele lor însuși cere în rugăciunile lui.

---

* Retor și prieten cu Sfântul Vasile, acest Origen i-a apărat în scris pe creștini, îmbărbătându-i pe vremea lui Iulian Apostatul. Pentru aceasta, Sfântul Vasile îl felicită și-i binecuvintează strădaniile.

EPISTOLA 18

Către Macarie și Ioan*

Scrisă sub Iulian (361-363)

Pentru țărani truda plugăriei nu-i ceva nou, după cum nici pentru marinari furtuna nu-i ceva neașteptat, tot așa nici pentru negustori sudorile verii nu-s ceva nemaiîntâlnit și, desigur, nici pentru cei ce au ales să trăiască în chip evlavios tristețea clipei de față nu-i ceva neprevăzut. La fiecare din îndeletnicirile arătate se întâlnește o oboseală specifică și cunoscută: nimeni nu-și alege vreuna din aceste îndeletniciri numai de dragul ei, ci pentru ca să se desfăteze astfel de binefacerile așteptate. Nădejdile care țin și mențin în alcătuirea lor toată viața omului îl încurajează pe acesta împotriva greutăților din fiecare etapă. Desigur că există și oameni care se obosesc numai pentru soarta roadelor pământului și care s-au văzut cu totul înșelați în nădejdile lor; unii ca aceștia n-au cunoscut cu adevărat plăcerea decât în închipuire. Căci tocmai cei care au văzut faptele corespunzând așteptării lor au avut nevoie apoi de o nouă nădejde, pentru că cea dintâi s-a scurs și s-a mistuit repede.

De aceea, numai cei care au răbdat oboseala de dragul pietății și al credinței, numai lor minciuna n-a putut să le nimicească nădejdile, iar sfârșitul nu le-a întinat strădaniile, pentru că, sigură și statornică, Împărăția cerurilor numai pe ei i-a primit.

Drept aceea, nu vă lăsați tulburați de calomnii mincinoase, nici nu vă speriați de amenințările puternicilor zilei ! Râsetele și batjocurile casnicilor voștri să nu vă întristeze, cu atât mai puțin osândele aduse de oameni, care dau să se înțeleagă că se îngrijorează de voi ori se prefac, încurajându-vă atâta vreme cât învățătura adevărului va fi apărată de noi.

Dreapta judecată să biruie și să-L roage pe Învățătorul credinței, Domnul nostru Iisus Hristos, ca să ne stea într-ajutor ! Îndurată de dragul Lui, suferința e o plăcere, iar moartea un câștig[129].

EPISTOLA 19

Către prietenul Grigorie*

Scrisă cam prin anul 365

Alaltăieri ți-am primit epistola și ți-am recunoscut-o îndată, nu atât după caracterele ei grafice, cât mai ales după stilul în care a fost redactată. Ai scris

---

* Nu știm din altă parte cine au fost aceste două persoane. Unii cred că au făcut parte dintre monahi. Un lucru este sigur, ei au fost prigoniți pe vremea împăratului Iulian Apostatul pentru credința lor. Sfântul Vasile îi încurajează în credința lor. <Ca persecutori ai lor apar nu numai demnitari imperiali, ci și casnici sau familiari aflați în serviciul lor>.

129. *Filip.* 1, 21.

* Teologul.

doar câteva cuvinte, dar ele spun mult. Nu ți-am răspuns de îndată pentru că plecasem de acasă, iar cel care mi-o adusese abia a ajuns s-o predea cuiva din colaboratorii mei și repede a și plecat. Acum însă-l rog pe fratele Petru[130] să-ți transmită felicitările mele, pe de-o parte, pentru că ți-ai făcut datoria de a-mi trimite salutări, iar pe de alta, pentru că mi-ai dat ocazia să-ți scriu și eu o a doua scrisoare. De bună seamă că redactarea unor astfel de scrisori laconice, cum sunt cele care-mi vin de la tine, nu produce prea mare oboseală la citit[131].

EPISTOLA 20
Către sofistul Leonțiu*

Scrisă la sfârșitul anului 364 și începutul anului 365

E drept că și eu îți scriu rar, dar scrisorile Tale sunt mult mai rare decât ale mele, și aceasta se întâmplă aproape totdeauna când vin la noi mulți din oamenii de pe la voi. Dacă ai încredința fiecăruia din aceștia câte o scrisoare, nimic nu m-ar împiedica să am senzația că mă aflu cu Tine și că Te-aș surprinde cu mine, atât de continuu este numărul celor sosiți de la voi la noi. Și atunci, de ce nu scrii ? Se știe doar că un sofist[132] n-are alt lucru decât să scrie. Mai mult, pretextând că Ți-e lene să pui mâna la scris, nu Ți se va cere nici să scrii, pentru că un altul îți poate lua locul la masa de scris. Nu va fi atunci nevoie nici de limba Ta, pentru că atunci când ea nu vorbește, va face acest lucru careva din cei apropiați ai Tăi. Iar dacă nimeni din ei nu-i de față, atunci poți sta de vorbă cu Tine însuți, dar în nici un caz nu vei tăcea, căci ești doar în același timp și sofist și atic[133], după cum nici privighetorile nu mai tac din clipa în care primăvara le tot îndeamnă să cânte.

---

130. Viitorul episcop de Sebasta.

131. Se poate observa dojana fină față de „datoria" cu greu împlinită de prietenul de la care se aștepta, desigur, nu numai la scrisoare, ci să vină personal alături de el, la Annisa, în retragerea duhovnicească, așa cum promisese.

* În epistola 21 i se spune Leonțiu, altă dată e numit Iulian, desigur o confuzie a copiștilor. Deși de acum Sfântul Vasile era preot, totuși el găsește o adevărată plăcere să folosească limbajul retorilor și al sofiștilor, dar nu în sensul că s-ar fi „uitat peste umăr la alții" (cum ni se spune în *Viața Sf. Macrina*, p. 17), dar totuși cu sentimentul unui om superior (epist. 223). Cât despre curierii atât de deși - de care se amintește la începutul epistolei - se știe că altădată ei lipseau cu totul ori erau greu de găsit.

132. Cuvântul „sofist" n-a avut la început nimic peiorativ, dimpotrivă, el se atribuia unui om priceput, în special unui profesor de filozofie ori de retorică. Sofiștii au apărut către mijlocul secolului al V-lea î.d.Hr. Înainte tinerii primeau doar o învățătură elementară de la un grămătic (scris, citit și socotit), apoi de la un paidotrib (care era un fel de profesor de gimnastică) și de la un horeg (care preda muzica). Sofiștii au fost, așa-zicând, primii profesori de învățământ superior. Ei plecau mereu în turnee, de unde aduceau idei noi, dar și câștigau mult. Cf. *Enciclopedia civ. grec*, p. 519. N. Balcă, *Istoria filozofiei antice*, vol. I, București, 1982, p. 82 ș.u.

133. Caracteristicile aticismului erau: delicatețea, măsura, eleganța, puritatea stilului. Sfântul Vasile le avea pe toate, cum se va vedea din textul lor. Cf. epist. 337-338.

Pentru mine, multiplele ocupații în care mă aflu ar putea servi ca un fel de scuze pentru întârzierile scrisorilor, iar pentru că am pierdut eleganța stilului, în urma desei întrebuințări a limbajului popular, e firesc să nu îndrăznesc să mă adresez unui sofist ca Tine, care, dacă aude ceva nevrednic de înțelepciunea lui, se tulbură și nu rabdă.

E adevărat că, în ceea ce Te privește, Tu folosești orice ocazie spre a-Ți face auzit glasul în public, pentru că, din câte cunosc, nimeni nu vorbește o grecească atât de aleasă ca Tine. Încât n-ar fi nici o scuză pentru Tine dacă taci.

Dar să vorbim despre altceva.

Ți-am trimis lucrarea scrisă de mine contra lui Eunomiu. Ai putea-o socoti drept încercare copilărească ori ceva mai serios decât așa, - te las să judeci singur. Căci, dacă în ce Te privește Tu n-ai nevoie să mai fii instruit în doctrina creștină, sper cel puțin să-Ți folosească drept armă potrivită împotriva certăreților pe care-i vei întâlni. Și spun asta nu ca și cum m-aș încrede prea mult în lucrarea mea, ci pentru că știu bine că ești dibaci și capabil să Te orientezi repede în astfel de probleme dacă ai la îndemână câteva puncte de orientare. Dacă-ți vor părea mai nereușite decât Te-ai fi așteptat în vreun punct oarecare, să nu stai la îndoială să mi le semnalezi. Căci mai ales prin aceea se deosebește prietenul de lingușitor: unul vorbește numai ce știe că place, pe când celălalt nu ezită să spună și cuvinte care supără.

EPISTOLA 21
Către sofistul Leonțiu
Scrisă pe la 364-365

Se pare că bunul Iulian vrea să tragă un profit din starea generală a lucrurilor, exploatând situația în scopurile sale proprii. I s-au adus până acum reclamații și a fost osândit cu tărie, dar mai ales în zilele noastre toți îl copleșesc cu acuzații. Astăzi însă nu-i vorba atât de restanțe în contribuții, cât mai ales de scrisori. Propriu-zis, nu prea știu eu cum a ajuns el debitor, pentru că el totdeauna trimitea și primea. Dar se pare că și la Tine a ajuns în deosebită cinste acea faimoasă „împătrită pedeapsă" (pentru cei restanțieri la impozite). De fapt nici pitagoreicii[134] înșiși n-au cinstit atât de mult numărul „împătrit", pe cât îl cinstesc azi colectorii de impozite. Cred totuși că ar fi fost mai firesc ca, în calitate de sofist și înzestrat cu un atât de mare talent oratoric, să fi fost și Tu pus la sechestru de mine, pentru a-mi plăti „împătrit" cu scrisorile Tale. Să nu crezi cumva că aș fi supărat scriindu-Ți așa. Mi-ai face chiar bucurie criticându-mă, pentru că sunt sigur că între oamenii buni tot ce

134. La pitagorei multiplii cifrei „patru" constituiau ceva sfânt. Diog. Laerțiu o.c. VIII, 7, pp. 397-398. Dar nu trebuie uitați nici zapciii care încasau dările, cerând adeseori plata împătrită a dărilor. Se folosea în acest scop chiar și teroarea, cum relatează pe la anii 300 scriitorul creștin Lactanțiu. Autorul îl mustră astfel cu delicatețe pe prieten.

se lucrează produce plăcere, aşa că până şi supărările şi mâniile sunt un fel de distracţie. De multe ori eşti mai bucuros văzând pe cineva supărându-se, decât să stai pe lângă altul care te copleşeşte numai cu complimente. Aşa că să nu încetezi vreodată de a face reproşuri ! Scrisorile, iată cine vor fi acuzatorii noştri; şi nici un cuvânt nu-mi poate fi mai preţios şi nici nu-mi poate face mai multă plăcere.

EPISTOLA 22

Despre desăvârşirea vieţii călugăreşti*

Scrisă în anul 364

I

Din multele lucruri pe care ni le arată Scriptura cea inspirată de Dumnezeu ca trebuind îndeplinite de cei hotărâţi a bineplăcea Lui, am socotit că e nevoie acum să însemnez într-o scurtă listă numai pe acelea care au fost semnalate deocamdată între voi, iar mărturia pentru fiecare problemă fiind uşor de găsit, voi lăsa s-o descopere cei obişnuiţi cu citirea Scripturii şi care vor putea apoi s-o amintească şi altora. Iată-le:

- un creştin trebuie să cugete lucruri vrednice de chemarea cerească şi să ducă viaţă „vrednică de Evanghelia lui Hristos"[135];

- nu-i este îngăduit creştinului să aibă mintea împrăştiată şi nici să se lase atras de vreun lucru departe de amintirea lui Hristos, de vrerile şi de judecăţile Lui;

- întrucât e superior întru toate celor care s-au îndreptăţit după lege, creştinul n-are voie nici să jure[136] şi nici să mintă;

- nu trebuie să defaime nici să hulească[137], nici să bată, nici să se răzbune, nici să răsplătească răul cu rău[138] şi nici să se mânie[139];

- trebuie să fie răbdător[140], orice ar fi să pătimească, şi să certe în chip cuviincios pe cel care îl nedreptăţeşte[141], nu însă din dorinţa de răzbunare, ci ca să-l îndrepteze pe fratele său după porunca Domnului[142];

---

* La data când scria aceste rânduri, Sfântul Vasile era preot în Cezareea. Aici se cuprind pe scurt principiile generale ale marelui ierarh în legătură cu organizarea vieţii călugăreşti, despre care a tratat mai amănunţit în *Regulile mari* şi *mici*. N-am putut avea la îndemână studiul lui I. Lazzati, *Aristatele perduto*, Milan, 1938. În parte, epistola 22 e reprodusă şi în volumul *Vechile rânduelі ale vieţii monahale*, pp. 258-262.

135. *Filip*. 1, 29; *Lc*. 12, 29.
136. *Mt*. 5, 34.
137. *Tit* 3, 2; *I Tim*. 1, 13; *II Tim*. 2, 24.
138. *Rom*. 12, 19; 17.
139. *Mt*. 5, 22.
140. *Iacob* 5, 8.
141. *Tit* 2, 15.
142. *Mt*. 18, 15.

- nu trebuie să spună nimic împotriva unui frate absent, cu scopul de a-l defăima, lucru care în fond e calomnie, chiar dacă sunt adevărate cele spuse[143];

- trebuie să ne întoarcem cu dezgust de la cel care vorbește cu răutate despre un frate[144];

- nu trebuie să grăiești lucruri ușuratice[145];

- nu trebuie să râzi, nici să-ți placă să se spună glume[146];

- nu se cade să spui deșertăciuni, îngăduind vorbăria goală, care nu folosește nimic nici celor care ascultă[147], nici trebuințelor zilnice ale omului, dar nu sunt plăcute nici lui Dumnezeu. Chiar și cei ce lucrează să se îngrijească pe cât se poate să lucreze în liniște, spunând vorbe bune celor care au ajuns să le fie încredințați, să folosească cu bună rânduială învățătura de zidire a credinței, ca nu cumva să se supere Duhul Sfânt al lui Dumnezeu[148].

- nu trebuie ca cineva care vine în urma altora să-și ia curajul să se apropie de unul dintre frați sau să-i vorbească înainte ca aceia care au fost însărcinați să vegheze la buna orânduială să cerceteze cum Îi place lui Dumnezeu spre folosul obștesc al tuturora;

nu trebuie să ne robim vinului[149] și nici să fim pofticioși după mâncăruri cu carne[150], pe scurt spus să nu căutăm plăcere nici în mâncare și nici în băutură, căci cel ce se luptă duhovnicește este cumpătat în toate.

Din câte ne-au fost date fiecăruia spre folosul nostru, nimeni n-ar trebui să socoată că ar fi ceva al lui propriu[151] și nici să-l depoziteze, în schimb trebuie s-avem grijă de toate, ca nimic să nu se disprețuiască din ceea ce se va fi putut arunca sau pune de o parte, fiind atenți și convinși că e avutul lui Dumnezeu.

Nimeni nu are voie să se facă stăpân pe sine însuși, ci în așa fel să cugete și să lucreze, ca și cum am fi fost predați de Dumnezeu în robie fraților de aceeași credință[152], și, în general, fiecare să rămână în rândul cetei lui[153].

II

Nu trebuie să murmurăm[154] și nici să oftăm pentru că ne-ar lipsi cele necesare, dar nu trebuie nici să ne plângem că ne obosește munca, pentru că în fiecare caz judecata o fac cei încredințați cu autoritatea corespunzătoare.

---

143. *II Cor.* 12, 20; *I Pt.* 2, 1.
144. *I Pt.* 3, 16-17; *Iacob* 4, 11.
145. *Ef.* 5, 4.
146. *Lc.* 6, 21; *Iacob* 4, 9.
147. *Ef.* 4, 29.
148. *Ef.* 4, 30; *I Tim.* 1, 4.
149. *Tit* 2, 3.
150. *Rom.* 14, 21.
151. *Fap.* 4, 32.
152. *I Cor.* 9, 19.
153. *I Cor.* 15, 23.
154. *I Cor.* 10, 10.

Nu se cade să se audă strigăte, nici să ai vreo atitudine ori vreun gest în care să se resimtă pornirea sau distracția unui cuget care nu mai are conștiința deplină că Dumnezeu e de față[155].

Intonarea glasului nu trebuie să se facă mai mult decât e nevoie.

Nu trebuie să răspundem ori să-i facem cuiva ceva în ciudă ori cu dispreț, ci în orice împrejurare să se arate altora măsură și respect[156].

Nu trebuie să se facă semn cu ochiul în chip viclean, nici nu trebuie avută altă atitudine sau gest care ar putea întrista ori batjocori pe frate[157].

Nu trebuie să cauți să te îmbraci numaidecât cu haine mai frumoase ori să umbli numai în încălțăminte frumoasă, așa ceva denotă ușurătate[158].

Nu trebuie să cheltuiești mai mult decât e necesar, nici să faci lux, așa ceva înseamnă abuz.

Nu trebuie să umbli după onoruri ori s-aștepți să ți se dea întâietate[159].

Fiecare trebuie să cinstească pe altul mai mult decât pe sine însuși[160].

N-ai voie să fii nesupus[161].

N-ai voie să mănânci dacă nu muncești[162], ci chiar și când ești ocupat cu una din lucrările a cărei execuție ai vrea să fie desăvârșită, și în astfel de cazuri trebuie, pentru mărirea lui Hristos, să te sforțezi să lucrezi după puterile tale[163].

Fiecare trebuie să-și isprăvească lucrarea sa cu înțelegere și siguranță așa cum au aprobat-o mai marii săi, chiar și când e vorba de mâncare ori de băutură, cu convingerea că totul trebuie făcut pentru mărirea lui Dumnezeu[164].

Nu trebuie să treci de la un lucru la altul fără aprobarea celor însărcinați de regulament cu problemele respective, afară de cazul când ai fost chemat pe neașteptate de o nevoie oarecare în ajutorul cuiva căruia îi lipsesc puterile.

Fiecare e dator să stea la locul unde a fost rânduit, fără să treacă peste granițele lui dacă ar vrea să înceapă lucruri care nu i-au fost încredințate, afară doar de cazul în care cei cărora li s-a încredințat această grijă socot că cineva ar putea avea nevoie de ajutor.

Nimeni nu are voie să fie aflat că umblă dintr-un atelier într-altul.

Nimeni n-are voie să facă ceva din duh de gelozie sau de rivalitate.

---

155. *Ef.* 4. 31.

156. *Rom.* 12, 10; *I Pt.* 2, 17.

157. *Rom.* 14, 10.

158. În general, Sfântul Vasile recomandă simplitate în traiul monahilor. A se vedea epistola 2.

159. *Mc.* 9, 35.

160. *Filip.* 2, 3.

161. *Tit* 1, 10.

162. *II Tes.* 3, 10.

163. *I Tes.* 4, 11.

164. *I Cor.* 10, 31.

III

Nu trebuie să invidiezi buna faimă a altuia[165], nici să te bucuri de metehnele altcuiva.

În dragostea de Hristos, trebuie să ne mâhnim și să ne întristăm de neajunsurile fratelui, precum și să ne bucurăm de izbânzile lui[166].

Nu trebuie să rămânem nepăsători față de cei care greșesc[167] și nici să-i aprobăm tăcând.

Când certi pe cineva fă-o cu toată dragostea[168], mânat fiind de teama față de Dumnezeu și cu gândul de a schimba pe cel care a greșit[169].

Cel care este certat sau blamat trebuie să primească acest lucru cu toată inima, știind că folosul său se află în <această> îndreptare.

În caz că cineva e acuzat, nu-i voie ca de față fiind acuzatul sau alții să contrazică acuzatorul, ci, dacă unuia i s-ar părea că acuza e nedreaptă, acela să se adreseze în particular acuzatorului și să-l convingă ori să se lase convins.

Trebuie ca fiecare, pe cât îl ajută puterile, să potolească pe cel care are ceva împotriva lui.

Nu trebuie să porți ură pe cel care ți-a greșit și care vrea să se pocăiască, ci să-l ierți din inimă[170].

Trebuie ca acela care zice că se căiește de păcat nu numai să fie pătruns de remușcări față de ceea ce a greșit, ci și să facă fapte vrednice de pocăință[171].

Dacă cel care a fost pedepsit pentru primele greșeli și a fost socotit vrednic de iertare greșește din nou, acela își pregătește o judecată de mânie mai grea decât cea dintâi[172].

Trebuie ca omul care și după prima și după a doua pedeapsă stăruie în păcatul său să fie semnalat superiorului său, în caz că observă că se rușinează s-audă de mustrările mai multora. Dacă nici așa nu vrea să se îndepărteze, să fie scos ca o sminteală și să fie socotit „ca un păgân și vameș"[173], pentru siguranța celor care observă cu râvnă ascultarea, potrivit celor scrise: „când cad aceia, drepții se umplu de frică"[174]. Dar pe un astfel de om trebuie să-l și deplângem, întrucât e un mădular rupt din trupul nostru.

---

165. *I Cor.* 13, 6.
166. *I Cor.* 12, 26
167. *I Tim.* 5, 20.
168. *II Tim.* 4, 2.
169. *Iacob* 5, 20.
170. *II Cor.* 2, 7.
171. *Lc.* 3, 8.
172. *I Cor.* 10, 26.
173. *Mt.* 18, 16-17.
174. *Pr.* 29, 16 (ed. 1914).

Nu trebuie ca soarele să apună peste mânia fratelui[175], ca nu cumva să vină noaptea și să ne despartă pe unul de altul și să fie acest lucru pentru ziua judecății o acuză de neînlăturat.

Nu trebuie să așteptăm un anumit prilej ca să ne îndreptăm, pentru că nu suntem siguri pe ziua de mâine[176], întrucât mulți din cei care-și făcuseră astfel de planuri n-au mai trăit până a doua zi.

Nu trebuie să te lași înșelat de ghiftuirea pântecului, din care provin vedenii de noapte.

Nu trebuie să ne apucăm de vreun lucru de care nu suntem în stare și nici să trecem marginile necesarului, după cum spune Apostolul: „având hrană și îmbrăcăminte, cu acestea vom fi îndestulați"[177], pentru că belșugul care depășește strictul necesar seamănă a lăcomie, iar lăcomia e ca un fel de închinare la idoli[178].

Nu trebuie să fim iubitori de arginți și nici să strângem ca să cumpărăm lucruri nefolositoare și de care n-avem nevoie[179].

Cel care vrea să se apropie de Dumnezeu trebuie să îmbrățișeze sărăcia sub toate aspectele ei și să aibă gândul ațintit spre frica de Dumnezeu, după spusa Scripturii: „străpunge cu frica Ta trupul meu, că de judecățile Tale m-am temut"[180].

Să vă dea Dumnezeu să primiți cele spuse cu deplină convingere și să arătați pentru slava lui Dumnezeu roade vrednice de Duh cu bunavoință a lui Dumnezeu și cu sprijinul Domnului nostru Iisus Hristos. Amin[181].

EPISTOLA 23

Recomandări unui călugăr*

Scrisă în timp ce era numai preot în Cezareea

Un om oarecare, osândind - cum zice el - deșertăciunea vieții acesteia, convins că plăcerile veacului își găsesc încă de aici de pe pământ pieirea, întrucât ele nu pregătesc decât o hrană a focului veșnic și că de altfel și trecerea lor este repede, a venit să mă caute, vrând să se despartă de această viață nefericită și vrednică de plâns, să se lase de plăcerile cărnii și să intre

175. *Ef.* 4, 26.
176. *Mt.* 24, 44; *Lc.* 12, 40.
177. *I Tim.* 6, 8.
178. *Col.* 3, 5.
179. *Mc.* 10, 23; *Lc.* 18, 24.
180. *Ps.* 118, 120.
181. După cum se vede, epistola de față e o fundamentare scripturistică a pregătirii ascetice și călugărești preconizate de Sfântul Vasile. Nu poți admira îndestul curăția sufletească și dăruirea totală pe care le recomandă cu atâta căldură Sfântul Vasile celor dornici după desăvâșire.

* Deși în adresă e vorba de un anumit călugăr, scrisoarea de față e un apel pentru toți călugării din Pont și cuprinde sfaturi pentru cei care vor să devină călugări.

de acum înainte în calea care duce la lăcaşurile Domnului. Dacă s-a lăsat condus în chip firesc de dorinţa după o vieţuire cu adevărat fericită şi dacă a dobândit în sufletul său dragostea cea bună şi de laudă, iubind pe Dumnezeu „din toată inima, cu toată puterea şi din tot cugetul"[182], atunci mai trebuie să i se arate din partea cuvioşiei Tale şi greutăţile şi asprimile „căii celei strâmte şi înguste"[183] şi să se întărească el însuşi în nădejdea bunătăţilor pe care nu le vede acum, ci pe care făgăduinţele Domnului le ţin pe seama celor care vor fi vrednici de ele.

Drept aceea, scriindu-ţi aceste rânduri, rog incomparabila Ta desăvârşire, cea în Hristos, ca ea să prindă forme şi în acel om, aducându-i-se la îndeplinire ruperea de viaţa lumească, dacă se poate fără să faci pomenire de mine, ci numai din dorul ca să fie bineplăcut Domnului şi să-şi însuşească elementele de bază ale credinţei, aşa cum au fost ele hotărâte de Sfinţii Părinţi şi cum au fost alcătuite şi în scris. Mai departe, să i se pună în faţa ochilor tot ceea ce ţine de aspra disciplină ascetică şi aşa să fie îndrumat în viaţă, apoi să ia asupră-şi şi legământul că va îndura greutăţile luptei pentru dreapta evlavie şi că va duce bucuros jugul blând al Domnului[184] şi, în sfârşit, că va vieţui după pilda Celui care, „bogat fiind, a sărăcit pentru noi"[185], luând asupră-Şi trup şi avântându-Se potrivit ţintei pe care o urmărea spre răsplata chemării de sus, ca să dobândească favoarea Domnului.

Eu l-am amânat pentru mai târziu, cu toată râvna pe care o are de a lua aici cununa dragostei celei după Dumnezeu, întrucât doream ca împreună cu Cuvioşia Ta să-l ungem în vederea unor astfel de lupte şi să-i dăm ca dascăl pe unul dintre voi, tocmai pe cel pe care l-ar fi cerut el, ca să-l deprindă deplin şi ca să facem din el, după dorinţa lui vie şi fericită, un luptător încercat, în stare să rănească şi să culce la pământ pe căpetenia întunericului şi, împreună cu el, şi pe duhurile răutăţii cu care avem de luptat, după cum ne spune Apostolul[186]. Cu alte cuvinte, ceea ce voisem să fac cu tine, dragostea ta în Hristos s-o aducă la îndeplinire şi fără mine[187].

EPISTOLA 24
Către Atanasie, tatăl episcopului Atanasie

Scrisă în anul 368

Ca viaţa omului să scape de calomnii e unul din lucrurile cele mai grele, să nu spun din cele mai imposibile; eu cel puţin sunt convins de acest lucru şi cred

182. *Lc.* 10, 27.
183. *Mt.* 7, 13.
184. *Mt.* 11, 29.
185. *II Cor.* 8, 9.
186. *Ef.* 6, 12.
187. Epistola e reprodusă şi în *Vechile rânduieli ale vieţii monahale,* ed. cit., pp. 255-256. Se vede că Sfântul Vasile nu primea prea uşor pe oricine în monahism.

că nici bunătatea Ta nu se îndoiește de acest adevăr. Dar ca să nu-ți pese deloc nici de cei care cern prin sită măruntă lucrurile și nici de cei care, ca să ne facă necazuri, pândesc orice greșeală a noastră, așa ceva e cu putință mai ales celor care-și duc viața cu înțelepciune și al căror scop este numai trăirea virtuoasă.

Cât despre mine, să nu mă crezi atât de ușuratic și de credul, încât aș admite fără control observațiile răutăcioase ale primului venit[188]. Căci mi-aduc aminte de porunca sfântă, care ne cere să nu luăm aminte la orice zvon deșert[189]. Și cu toate acestea, chiar și Tu, care practici oratoria[190], spui că cele ce se văd sunt semne ale celor nevăzute. Or, iată care e modesta mea părere. (Să nu te superi din pricina aceasta, întrucât și eu mă exprim ca un dascăl, pentru că tocmai „pe cele slabe și nebune ale lumii"[191] le-a ales Dumnezeu și de ele Se slujește ca să facă parte de mântuire celor ce o caută). Așadar, ceea ce spun și ceea ce sfătuiesc aceasta e: să fim cu grijă în tot ce grăim și tot ce facem trebuie săvârșit cu atenție pentru ca, după porunca apostolească, să nu dăm nici o sminteală[192] întru nimic. Căci eu cred, într-adevăr, că un bărbat a asudat mult până a ajuns să cunoască învățăturile creștine, încât să trezească vâlvă asupra mulțimilor și orașelor, căutând să-i ajungă în virtute pe strămoși, încât viața lui să fie dată ca pildă de virtute.

De aceea, îndrumările pe care vrei să le dai acum fiilor tăi nu trebuie să le prezinți în cuvinte, căci e multă vreme de când îi înveți, întrucât ești doar tatăl lor, așa încât nu trebuie să ai față de ei numai atenția firească, pe care o arată și viețuitoarele necuvântătoare față de puii lor, după cum ai spus-o tu însuți și după cum o știm din experiență, ci ești dator să le arăți o dragoste și mai fierbinte, printr-o sforțare de voință liberă, cu atât mai mult cu cât îți vezi dotați copiii cu niște calități care-i fac vrednici de rugăciunile părinților. De altfel, nu-i nevoie să încerci să mă convingi despre acest lucru: ajunge mărturia faptelor. Totuși, nu va fi nepotrivit s-o punem și pe aceasta în interesul adevărului: nu fratele Timotei horepiscopul e cel care mi-a transmis aceste zvonuri, căci nici din grai viu și nici din ceea ce mi-a scris nu se vede să fi purtat astfel de povești lungi sau scurte despre tine și care să semene a fi calomnioase. De aceea, dacă nu tăgăduiesc că aș fi auzit spunându-se ceva în acest sens, atunci pot spune cel puțin că nu Timotei este cel care a scornit împotriva Ta aceste calomnii. În orice caz, când le vom auzi, dacă nu facem altceva, vom face măcar ceea ce a făcut Alexandru (cel Mare, n.tr.): vom ține una din cele două urechi astupate pentru cel pe care-l calomniază[193].

---

188. Bătrânul Atanasie, tatăl episcopului de Ancira, auzind că Sfântul Vasile știe de unele calomnii în legătură cu felul cum și-a educat el copiii, cere sfântului să-i spună de unde știe acest lucru. Sfântul Vasile îi răspunde, asigurându-l că nu Timotei horepiscopul ar fi cel care i-a spus așa ceva. În fond, nu vorbele contează, ci faptele, zice sfântul.

189. *Ieș.* 23, 1.

190. Bătrânul Atanasie fusese retor, poate cunoscut cu Sf. Vasile din vremea studiilor.

191. *I Cor* 1, 27.

192. *II Cor* 6, 3.

193. Plutarh, *Viețile paralele; Viața lui Alexandru* 42, 2 în trad. rom. vol. III, 401.

EPISTOLA 25
Către Atanasie, episcopul Ancirei
Scrisă în anul 368

I

Câţiva din cei care au venit de la Ancira ne-au spus - şi sunt mulţi aceştia, încât nu-i uşor nici să-i număr, în orice caz toţi sunt de aceeaşi părere - că Tu, preaiubite frate, (nu ştiu cum s-o spun mai puţin grav) vorbeşti despre mine în cuvinte nu prea de laudă şi nu în modul cuviincios cu care ne obişnuisem[194]. Oricum, te informez că pe mine nu mă mai impresionează deloc purtările oamenilor, oricât de neaşteptată ar fi schimbarea oricărora dintre ei, pentru că am învăţat de multă vreme să cunosc slăbiciunea firii omeneşti şi nestatornicia ei. De aceea nu dau prea mult pe faptul că între noi au intervenit, într-un fel sau altul, unele neajunsuri şi în locul stimei de care mă bucuram până acum mi se adresează batjocuri şi jigniri. Dar ceea ce din prima clipă mi-a părut straniu şi monstruos a fost faptul că tocmai Tu eşti cel care te-ai pornit atât de cumplit împotriva mea, încât nu numai că te-ai umplut de ură şi de mânie, ci încă mă şi ameninţi, după cum m-au informat câţiva din cei care te-au auzit!

Ca să-ţi spun drept, am râs din toată inima când am auzit de ameninţările Tale. Aş fi, într-adevăr, prea copilăros dacă m-aş teme de astfel de sperieturi. Dar ceea ce mi s-a părut îngrozitor şi vrednic de toată îngrijorarea e faptul că integritatea ta morală, despre care credeam că va fi şi pentru alţii un reazim în credinţă, iar pentru Biserică o mângâiere, care va rodi ca o sămânţă a unei vechi şi adevărate iubiri (cum am cunoscut-o), a ajuns în ultima vreme să decadă atât de jos, încât la tine calomniile lansate de orice trecător trag mai greu la cântar decât o îndelungată şi verificată prietenie, cum a fost cea pe care o aveam noi doi. Or acum văd că fără nici un temei te laşi pradă celor mai grele bănuieli şi absurdităţi. Ce zic de bănuieli ? Cine poartă mânie şi e în stare să ameninţe, cum mi se pare c-o faci tu, acela dă dovadă de ură pornită din convingere clară şi incontestabilă.

II

Dar, cum am mai spus-o, să punem vina pe vremurile grele de azi. Căci ce oboseală ar fi fost, minunatule, dacă ceea ce ai fi vrut să discuţi numai cu mine ai fi spus-o într-o epistolă sau chiar să mă fi chemat până la tine ? Şi dacă, într-adevăr, ai vrut să-ţi exprimi o părere proprie, iar mânia ta, greu de

194. Fiu al unui episcop cu acelaşi nume (despre care s-a vorbit în epistola nr. 24), acest Atanasie îl acuza pe Sfântul Vasile de lipsă de ortodoxie, motiv pentru care acesta-i cere socoteală, mustrându-l. Nu se ştie precis de ce-l acuza Atanasie pe Sfântul Vasile. Probabil pentru că recomanda primirea în comuniune a arienilor care doreau să revină la ortodoxia niceeană. Cf. epist. *204*.

potolit, nu mai suferea amânare, atunci puteai face uz, ca ajutor al gândurilor tale, de trimiterea până la mine a unuia din cei mai devotați și mai discreți prieteni pe care îi ai. Acum însă, cui dintre cei care m-au vizitat, indiferent cu ce probleme, nu i-ai împuiat urechile cu învinuirea că eu aș scrie și aș născoci fel de fel de lucruri respingătoare ? Pentru că mai ales cei care repetă cuvânt cu cuvânt din spusele tale mărturisesc că acesta ți-e limbajul.

Pe mine însă, cu toate că m-a chinuit mult atitudinea aceasta, nimic nu mă poate scoate din nedumerirea creată. Ba am ajuns până acolo, încât să cred următoarele: nu întâmplător un eretic oarecare, ca să semneze prin înșelăciune numele meu pe vreo operă a lui, ți-a pătat dreapta credință și te-a îndemnat să afirmi acel cuvânt ? Pentru că, de bună seamă, nu vei putea îndrăzni să spui că acea expresie jignitoare ai luat-o din scrierea mea îndreptată împotriva celor ce au avut curajul să spună că Fiul lui Dumnezeu n-are nici o asemănare ființială cu Dumnezeu-Tatăl[195], precum și împotriva acelora care hulesc Duhul Sfânt, spunând că e făptură sau creatură. De aceea, ca unul care a dus înainte mari și grele lupte pentru apărarea ortodoxiei, m-ai scoate din încurcătură dacă mi-ai comunica, fără rezervă, care a fost motivul care te-a îndemnat să porți atâta mânie pe mine ?

EPISTOLA 26

Către Cezarie, fratele lui Grigorie (Teologul)*

Scrisă în anul 368

Se cuvine să mulțumim lui Dumnezeu, Care Și-a arătat minunile și prin tine, pentru că te-a izbăvit de o astfel de moarte, spre bucuria atât a patriei, cât și a noastră. Prin urmare, ceea ce rămâne de învățat aici este să nu ne arătăm nemulțumitori și nevrednici de această binefacere atât de mare, ci, dimpotrivă, trebuie ca, pe cât putem, să vestim tainele lui Dumnezeu și să-I preamărim iubirea de oameni, pe care am cunoscut-o, pe care să ne-o exprimăm nu numai prin cuvinte, ci fiecare din noi să se convingă așa ca și tine acum, când vedem că Dumnezeu este Cel ce săvârșește minuni prin noi.

195. Adeseori revine Sfântul Vasile asupra acestei probleme. Tratatul *Contra lui Eunomiu* a fost scris încă prin anii 364-365.

* Cezarie, fratele Sf. Grigorie Teologul, făcuse studii temeinice de medicină în Alexandria, ajungând medic al împăraților Constanțiu și Iulian Apostatul. Pe vremea lui Valens a fost numit trezorier imperial în Niceea. Aici l-a surprins cutremurul din 10 oct. 368, care i-a distrus parte din agonisita lui. Văzând în salvarea sa un gest al Providenței, el s-a retras din serviciu, rămânând „doctor fără de arginți". A primit botezul în Nazianz, unde moare la începutul lui ian. 369. Înainte de a muri, a lăsat prin testament toată averea săracilor. În afară de cuvintele de mângâiere adresate de Sfântul Vasile în această epistolă și în cea cu nr. 32, știri mai bogate despre el se păstrează de la fratele său, care i-a compus și un panegiric.

Te îndemnăm dar ca de acum încolo să servești și mai mult lui Dumnezeu, sporindu-ți într-una respectul față de El și înaintând astfel în desăvârșire, încât să ajungi iconom înțelept[196] al vieții, pe care ne-a încredințat-o bunătatea lui Dumnezeu. Pentru că, dacă tuturor ni s-a dat poruncă să ne înfățișăm pe noi lui Dumnezeu ca înviați din morți[197], cu atât mai mult s-a dat acelora care s-au ridicat de la porțile morții. Și această poruncă se poate împlini, cred eu, dacă ne vom hotărî să avem totdeauna același cuget pe care l-am avut în timpul primejdiei.

Pentru că o astfel de împrejurare[198] ne-a convins și mai mult de deșertăciunea vieții omenești și de faptul că nimic din cele omenești nu sunt statornice sau durabile, întrucât se schimbă foarte ușor. Fără nici o îndoială că și în mine s-a produs o oarecare părere de rău pentru cele ce s-au întâmplat și am făgăduit în repetate rânduri că, dacă voi fi salvat, voi sluji lui Dumnezeu și voi fi cât mai atent cu mine însumi. Or dacă, într-adevăr, primejdia iminentă a morții mi-a provocat astfel de gânduri, cred că din clipa aceea și în sufletul Tău se vor fi iscat astfel de socoteli, căci suntem făcuți răspunzători pentru plata datoriei obligatorii.

Aceste lucruri mi-am luat îndrăzneala să le amintesc desăvârșirii Tale, ca să exprim bucuria că te-ai împărtășit de darul lui Dumnezeu, pe de altă parte, ca o grijă pentru viitor. Stă la dispoziția Ta să primești cu bucurie și cu plăcere cuvintele mele, cum obișnuiai să faci când discutam împreună, față către față.

EPISTOLA 27

Către Eusebiu, episcopul Samosatelor*

Scrisă în anul 368

Când cu ajutorul lui Dumnezeu și al rugăciunilor Tale păream că mă refac puțin după boală și după ce-mi adunasem toate forțele să mă înzdrăve-

196. *Mt.* 25, 14-23.

197. *Rom.* 6, 13.

198. Aluzie la primejdia cutremurului din care a scăpat.

* Eusebiu de Samosata (sau Arsamosata) fusese cunoscut de Sfântul Vasile încă de prin anii 358-359, când ajunsese și în părțile Siriei ca să se documenteze în legătură cu organizarea vieții mănăstirești. Se pare că Eusebiu l-ar fi și ajutat pe sfânt să urce pe scaunul Cezareei (cf. epist. 47). Cei peste 200 km care despărțeau reședințele lor nu i-au oprit a păstra cele mai strânse legături și mai târziu, așa încât, cu excepția epistolelor trimise lui Amfilohie de Iconium, cele mai multe epistole păstrate de la Sfântul Vasile sunt cele adresate lui Eusebiu, care a fost ca un fel de duhovnic al Sfântului Vasile. Om de o ortodoxie neclintită, Eusebiu a avut parte și de un exil de 4 ani (între anii 374-378) în Tracia, iar după moartea împăratului Valens, când s-a întors din exil, Eusebiu a murit, fiind ucis de niște fanatici. Epistola de față, redactată în anul 368, descrie asprimea iernii anatoliene, dar ne lasă să înțelegem că, fiind ocupat peste măsură cu seceta urmată de foamete (când a făcut minuni de ajutorare a celor înfometați), n-a putut să-l cerceteze.

nesc, iată că a dat iarna peste mine, închizându-mă în casă și obligându-mă să rămân pe loc. Dar, chiar dacă iarna ar fi mai ușoară de îndurat decât de obicei, totuși a fost destulă ca să-mi ia orice posibilitate nu numai de a mai călători pe toată durata ei, ci și de a risca să scot măcar nasul afară din cameră. Totuși, pentru mine bucuria de a mă învrednici să stau în relații de corespondență cu Cuvioșia Ta e un mare avantaj, iar asta îmi dă putere încă de pe acum prin nădejdea răspunsurilor pe care mi le vei da. Dacă vremea ne-ar lăsa, dacă viața ne-ar hărăzi încă puțin timp liber și foametea nu m-ar împiedica să plec la drum, prin rugăciunile Tale repede aș împlini ceea ce dorim amândoi și, întâlnindu-te la căminul nostru, vom putea atunci savura cu răgaz din marile comori ale înțelepciunii Tale.

EPISTOLA 28

Cuvânt de mângâiere adresat Bisericii din Neocezareea[*]

Scrisă în anul 368

I

Cele întâmplate la voi cereau desigur să fiu și eu acolo, atât pentru a arăta împreună cu voi, care i-ați fost foarte apropiați, ultima cinstire răposatului episcop <Musonios>, cel atât de drag vouă, cât și pentru a exprima regretul pentru pierderea lui în împrejurări atât de apăsătoare și pentru a lua împreună cu voi hotărârile necesare. Dar întrucât multe sunt cele care au împiedicat întâlnirea noastră, a rămas să luăm legătură prin scris, pentru a face față stării de azi a lucrurilor.

Desigur că n-aș putea cuprinde într-o singură epistolă minunatele calități ale răposatului, a cărui pierdere ireparabilă a dat peste noi, iar pe de altă parte, nu găsesc momentul potrivit să înșir multele lui realizări, întrucât acum sufletele noastre sunt copleșite de durere. Căci care din faptele lui a putut fi de valoare atât de mică încât să o fi scăpat din memorie sau care să fi putut fi trecută cu vederea ? Nu le putem numi pe toate și deodată, iar dacă am aminti pe câteva numai, am greși față de adevăr.

A plecat dintre noi un om[199] care și-a întrecut în chip izbitor contemporanii prin toate bunele sale însușiri: bastion al patriei, podoabă a Bisericilor, „stâlp și întărire a adevărului"[200], temei al credinței în Hristos, siguranță pentru ai săi, luptător neînfricat împotriva dușmanilor, paznic al așezămintelor

---

* Pe lângă *Viața Sfintei Macrina*, scrisă de Sf. Grigorie de Nyssa, impresionante evocări despre Neocezareea și Annisa ne dă Sfântul Vasile în marile sale epistole 204, 207, 208, 210, 223. În epistola de față el mângâie pe credincioșii din Neocezareea pentru pierderea vrednicului episcop Musonios.

199. Sfântul Vasile compară pe Musonios cu Sf. Grigorie Taumaturgul, a cărui influență asupra Armeniei și Pontului a fost hotărâtoare.

200. *I Tim.* 3, 15.

părintești, dușman al inovațiilor, exprimând prin înfățișarea sa vechiul chip al Bisericii și modelând, parcă după o icoană sfântă, vechea rânduială a Bisericii în așa măsură, încât cei care au trăit cu el să creadă că au trăit împreună cu părinții de mai bine de acum 200 de ani, care străluceau pe atunci ca niște luceferi. Astfel, acest om n-a suferit nici dacă ar fi venit de la el și nici de la alții vreo născocire nouă în problemele credinței, ci, după cuvântul binecuvântat al lui Moise, a știut să scoată din adâncul inimii sale comoara cea mai bună, înfățișându-ne „vechiul ca nou și noul ca vechi”[201].

În întrunirile cu cei de aceeași chemare nu s-a socotit vrednic de locul cel dintâi după vârstă, în schimb îi întrecea pe toți prin bătrânețea înțelepciunii sale, unde cu toții apreciau că el era pe locul cel dintâi. Nimeni nu va pune în discuție la ce folosea această comportare a lui, dacă va arunca privirile spre voi. Căci, într-adevăr, voi sunteți singurii din câți cunosc sau dintre foarte puținii care, în mijlocul unei astfel de furtuni și al unui astfel de uragan, ați dus viață liniștită tocmai datorită direcției sănătoase date de acest înțelept cârmaci. Voi n-ați fost atinși nici de amețeala furtunilor eretice, în stare să aducă ușor catastrofa și naufragierea sufletelor care ușor își pierd cumpătul. Și dă, Doamne, ca acești creștini să nu fie niciodată atinși, căci Tu ai fost Cel ce ai dat demult robului Tău Grigorie (Taumaturgul, n.tr.), cel care de la început a pus bazele acestei Biserici, darul unei liniști atât de îndelungate ! Și aceasta să nu vă părăsească nici în vremurile de astăzi și să nu plângeți ori să lăsați pradă durerii această tradiție, dând astfel prilej dușmanilor care vă pândesc să-și împlinească scopul. Iar dacă suntem oricum nevoiți acum să plângem - fapt pe care nu-l recomand, pentru ca să nu ne asemănăm prin aceasta celor ce n-au nădejde[202] -, dacă credeți de bine, atunci adunându-vă parcă într-un cor funebru, sub bagheta noului vostru conducător[203], plângeți fără bocete, armonios, împreună cu el, cele întâmplate.

II

Cu toate că omul pe care-l deplângem n-a ajuns până la adânci bătrâneți, totuși, dacă se are în vedere timpul în care a condus Biserica voastră, atunci el n-a avut viață chiar atât de scurtă. Cu trupul n-a cultivat decât relații strict necesare, pentru a arăta cât e de mare puterea lui sufletească în mijlocul suferințelor. Poate că-mi veți da dreptate că pentru el timpul va aduce cu sine un spor de simpatie și un adaos de iubire, în loc să fie prilej de scârbă, și veți simți astfel și mai mult golul lăsat, convingându-vă înșivă, cu cât veți gusta

---

201. *Lev.* 26, 10.

202. *I Tes.* 4, 13.

203. Să fi bănuit sfântul că, în loc să fie ales un urmaș vrednic de premergătorul său, va fi ales tocmai un bătrân înăcrit și înrăit, Atarvie, care, deși rudă cu Sfântul Vasile, totuși va face jocul arienilor ?

mai mult din binefacerile pe care le-a lăsat el, că pentru oamenii credincioși până și umbra unui simplu muritor își are vrednicia ei.

Și ar fi de dorit ca să fie chiar mulți dintre voi care nutresc această părere, căci eu nu spun că trebuie să disprețuim pe *om*, ci vă dau sfat chiar să deplângeți pe răposat, dar după cuviință. Așa încât, din tot ceea ce s-ar putea spune despre doliul omenesc, nimic nu-mi scapă. Doar că acum nu trebuie să mai auzim limba care asurzește urechile ca un ocean; în schimb, adâncurile inimii, pe care nimeni nu le putuse înțelege până atunci, zboară și se pierd ca un vis, în măsura cel puțin în care această inimă s-ar adresa exclusiv oamenilor trupești[204]. Cine a fost în stare ca el să prevadă viitorul ? Cine a avut un caracter atât de statornic și de ferm ca el, în stare să pătrundă în același timp lucrurile mai repede decât fulgerul ?

Sărmană cetate Neocezareea, care de atâtea ori ai fost încercată de tot felul de calamități[205], dar care niciodată n-ai fost ca acum atât de păgubită până în măduvă ! Acum ți s-a veștejit cea mai falnică podoabă! Biserica a amuțit, adunările sunt în doliu, sfântul sinedriu își deplânge căpetenia, tainicele cuvinte ale Scripturii își așteaptă exegetul, copiii pe părintele lor, bătrânii pe cel de o vârstă cu ei, marii dregători pe conducătorul lor, poporul pe întâistătătorul, cei nevoiași pe hrănitorul lor; toți îl cheamă cu cele mai dragi nume și fiecare-și exprimă în durerea proprie regretul lui personal.

Dar cum de se lasă răpit cuvântul meu de duioșia lacrimilor ? Oare n-ar fi mai bine să ne înțelegem și să ne recâștigăm stăpânirea de sine ? Să nu privim mai bine spre Părintele nostru al tuturora, Care, după ce a îngăduit fiecăruia dintre sfinții Săi să-și slujească propria generație, i-a rechemat la Sine pe fiecare la timpul potrivit ? Acum ar fi momentul să vă aduceți aminte de vorbele pe care vi le adresa, când în cadrul slujbelor nu înceta să vă facă atenți[206]: „păziți-vă de câini ! Păziți-vă de lucrătorii cei răi, căci sunt mulți câini". Și ce zic câini ? Mai mult decât atât, sunt „lupi răpitori", care-și ascund viclenia sub blană de oaie, sfâșiind turma lui Hristos de pretutindeni. Să ne ferim dar de ei, punându-ne sub paza unui păstor treaz ! E de datoria voastră să vă cereți acum un păstor bun, ferindu-vă inimile curate de orice ceartă și de orice pizmă. E lucrarea Domnului să vi-l rânduiască, El Care, începând de la Grigorie, marele ocrotitor al Bisericii voastre, și până la răposatul Musonios, v-a rânduit pe toți păstorii, unul după altul, așa cum ai pune în ordine una lângă alta pietrele prețioase, ca pe un dar minunat al preafrumoasei Sale Biserici. De aceea, să nu ne pierdem nădejdea că nu vom mai primi păstori ! Domnul Îi cunoaște pe ai Săi și ne poate da pe unii la care nici nu ne așteptăm.

---

204. Se observă aici o oarecare incoerență în gândirea autorului, cf. Y. Courtonne, *op. cit.*, I, p. 68.

205. Neocezarea fusese distrusă în anul 344 de un cutremur.

206. *Filip.* 3, 2; *Fap.* 20, 29.

III

Voiam de mult să pun capăt cuvântului meu, dar durerea inimii nu mi-a îngăduit-o. Vă conjur deci, în numele Părinților, al dreptei credințe și în numele răposatului, să vă înălțați sufletește. Fiecare să facă din ceea ce-i strădanie generală problema sa personală și să fie încredințat că participă el cel dintâi la succesul ori la eșecul de obște. Nu procedați cum fac mulți din cei ce lasă în seama vecinului grija de interesele comunității, pentru ca pe urmă, din pricină că n-a dat aproape nici o însemnătate lucrurilor importante, să ajungeți, fără nici o îndoială, uneltele propriei voastre nenorociri din pricina neglijenței voastre.

Primiți dar cu drag sfaturi, fie c-o faceți din simpatie că vă vin de la un vecin, fie din comuniune de sentimente față de oameni care au aceleași cuvinte, fie - și în acest caz e cel mai adevărat - pentru că vor să asculte de legea dragostei și să se ferească de primejdia tăcerii și a nepăsării. S-aveți convingerea că sunteți mândria noastră, așa cum și noi suntem lauda voastră la ziua Domnului, încât, după ce veți primi pe noul vostru păstor, ori să fim și noi mai strâns uniți cu voi, prin legătura dragostei, ori dacă nu, atunci să știți că mergem spre dezbinare totală. Să dea Dumnezeu să nu se întâmple așa ceva și cu ajutorul Lui cred că nu se va întâmpla, iar cu aceasta n-aș vrea să mai spun nici un cuvânt nesocotit.

În schimb, vreau să știți că și dacă din pricina unor anumite idei preconcepute n-am ajuns, cum mi-a confirmat-o el însuși, să colaborez mai strâns cu răposatul la pacificarea Bisericilor, totuși iau martor pe Dumnezeu și pe cei care au trecut prin aceleași încercări ca mine, că niciodată n-am uitat să mă pun de acord cu răposatul în problemele de doctrină și să-l chem totdeauna părtaș la lupte împotriva ereticilor.

EPISTOLA 29

Consolatorie, către Biserica din Ancira

Scrisă în anul 368, începutul anului 369

Uluirea provocată de trista veste a nenorocirii întâmplate[207] m-a silit să păstrez tăcere multă vreme. După ce mi-am mai revenit întrucâtva din mutismul pe care l-am îndurat, asemeni celor ale căror urechi au fost zdruncinate de o puternică descărcare de trăznet, mă văd silit acum să gem din pricina celor întâmplate și să vă trimit, printre lacrimi, această epistolă nu ca să vă consolez - căci ce cuvinte ar putea vindeca asemenea unui doctor o durere atât de mare ? -, ci ca să vă arăt, pe această cale, în măsura în care pot, cât de mult mi-a îndurerat inima această întâmplare. Aș avea nevoie acum de tânguirea unui Ieremia și a altora dintre acei fericiți bărbați care au dat glas

207. Moartea episcopului lor, Atanasie, care a avut loc în anul 368.

plânsului cu prilejul unor astfel de nenorociri. A căzut un om care, într-adevăr, s-a dovedit „stâlp și temelie adevărului"[208] sau, mai bine spus, el însuși a fost răpit de la noi, mutându-se la viața cea preafericită. În schimb, nu mică este primejdia de a vedea căzând deodată cu el un mare număr[209], acum când acest sprijin le-a fost luat, și astfel urâciunile sufletești ale unora din ei să se facă văzute. Închisă e acum gura care grăise îndrăzneț și drept și de pe a căror buze au zburat multe valuri de cuvinte cu har pentru zidirea sufletească a fraților. Plecat-au sfaturile unei minți care viețuia cu adevărat în Dumnezeu.

Oh, de câte ori (învinuindu-mă pe mine însumi) mi-a venit în minte să mă supăr pe acest om pentru că, fiind stăpânit în întregime de dorul de a pleca dintre noi și de „a fi cu Hristos"[210], a dorit „mai curând să rămână în trup" de dragul nostru ! Cui îi vom mai încredința de acum grijile Bisericii ? Pe cine să luăm părtaș la supărări, pe cine părtaș la bucurii ? Oh, singurătate cu adevărat înfricoșătoare și tristă ! Cât de mult ne asemănăm cu pelicanul din pustie ![211] Dar de bună seamă că membrii Bisericii, care fuseseră până acum uniți între ei într-o singură simțire și într-o comuniune strânsă sub îndrumarea acelui conducător, ca și cum ar fi fost doar un singur suflet, sunt păziți și pe mai departe statornic prin legătura păcii, trăind toți în aceeași atmosferă duhovnicească, așa încât, cu ajutorul lui Dumnezeu, ei vor fi mereu păziți ca să rămână nezguduite și hotărâte faptele acelui suflet sfânt, fapte și hotărâri pe care le săvârșise pentru Bisericile lui Dumnezeu. E de la sine înțeles că nu-i mică nici lupta care trebuie dusă pentru a împiedica unele certuri și neînțelegeri, cum au fost cele ivite cu prilejul alegerii celui răposat, și astfel să se zădărnicească tot ce s-a ridicat cu atâta trudă.

EPISTOLA 30
Către Eusebiu, episcopul Samosatelor
Scrisă în anul 368/369

Dacă aș fi descris pe rând, una după alta, toate cauzele care m-au reținut aici până acum, oricât de mult aș scrie cuvioșiei Tale, ar fi trebuit să compun istorii nesfârșite și lungi. Las deoparte îmbolnăvirile care s-au ținut lanț, asprimea iernilor, precum și presiunea ocupațiilor, pentru că toate acestea sunt lucruri cunoscute și pentru că au fost aduse la cunoștință încă de mai înainte Desăvârșirii Tale[212]. Acuma însă mi-am pierdut și acea ultimă mângâiere pe

208. *I Tim.* 3, 15.

209. Deși fusese ales de o partidă de semiarieni în sinodul din Constantinopol ținut în a. 360, totuși Atanasie a ținut eparhia în unitate și Sfântul Vasile îl respecta. În epistola sa marele ierarh îi mângâie, cerându-le să rămână uniți. A se vedea și epistolele 24 și 25.

210. *Filip.* 1, 23.

211. *Ps.* 101, 7.

212. A se vedea epistola 27, prima pe care Sfântul Vasile o trimisese lui Eusebiu.

care am mai avut-o în viață, pe mama, și încă din pricina păcatelor mele. Și să nu-mi iei în râs faptul că mă plâng încă, la vârsta mea, c-am rămas orfan, și să mă ierți că n-am puterea să îndur ușor despărțirea de un suflet, asemenea căruia cu greu aș găsi altul, căci nu văd altul cu care să se poată asemăna[213].

Acum iar a dat boala peste mine, iar m-am întins în pat, simțindu-mă ca și când aș avea ultima putere și așteptându-mi parcă în orice clipă sfârșitul inevitabil.

Situația Bisericilor este și ea cam așa cum se simte organismul meu și nu văd de nicăieri vreo nădejde de mai bine, întrucât treburile merg tot mai prost. Nu de mult Neocezareea și Ancira au hotărât și au reușit să-și pună urmași după episcopii plecați (din viață, n.tr.)[214]. Până în clipa de față Bisericile lor stau liniștite. E adevărat că nici cei care au complotat n-au reușit până acum să facă vreo greutate pe potriva cugetului și a răutății lor, fapt pe care eu îl atribui intervențiilor Tale în folosul Bisericilor. De aceea, nici să nu obosești rugându-te și mijlocind pentru Biserici ajutorul lui Dumnezeu. Transmiteți calde salutări celor ce s-au învrednicit să slujească împreună cu Sfinția Ta.

EPISTOLA 31
Către episcopul Evsevona

Scrisă în anul 368

Foametea încă nu s-a sfârșit și de aceea rămânerea mea în oraș e necesară atât la împărțirea proviziilor, cât și pentru mângâierea celor sinistrați[215]. Pentru aceea n-aș putea să stau mai mult într-ajutor respectabilului frate Ipatie, pe care nu întâmplător obișnuiesc să-l numesc „frate", ci din pricina rudeniei firești care există între noi, întrucât suntem din același sânge.

De unde provine cauza neputinței lui nu poate fi necunoscut vredniciei Tale. Mă întristează însă faptul că pentru el s-a exclus orice nădejde de ușurare, întrucât cei care au darul medicinii nu permit aplicarea, în cazul lui, a unui tratament obișnuit. De aceea face apel iarăși la ajutorul propriilor voastre rugăciuni. Te rugăm, așadar, să-i arăți ocrotirea obișnuită, atât pe temeiul dragostei pe care o ai față de cei suferinzi, cât și pe temeiul mijlocirii mele proprii pentru el. Dacă se poate mai cheamă lângă Tine și alți frați evlavioși, în așa fel încât toate aceste rugăciuni să se săvârșească în fața Ta, iar dacă acest lucru nu se poate, atunci fă-mi plăcerea și împărtășește această dorință, măcar în scris, fraților de care am pomenit.

---

213. Scriind această epistolă plină de emoție, Sfântul Vasile avea 40 de ani.

214. Musoniu și Atanasie, despre care ni se vorbește în epistolele 28 și 29.

215. Întrucât foametea din anul 368 nu se sfârșise încă, Sfântul Vasile se scuză că nu poate pleca din oraș să cerceteze pe clericul Ipatie, care-i este chiar rudă de sânge. În schimb, înțelegând că boala lui Ipatie lasă puține șanse de vindecare, Sfântul Vasile recomandă asistență duhovnicească prin rugăciuni, la care e bine să fie chemați și alți credincioși.

EPISTOLA 32
Către magistratul Sofronie*
Scrisă în anul 369

I

Are și el parte de binefacerile timpului în care trăim, preaiubitul nostru frate în Hristos, episcopul Grigorie[216]. Suferă întru adevăr și el ca și toți ceilalți insulte venite una după alta ca din senin. Oameni care nu se tem de Dumnezeu și care mai sunt poate în același timp și mânați de patimi mari îl năpăstuiesc spunând, chipurile, că atât timp cât a fost în viață doctorul Cezarie ar fi luat bani de la ei.

Pentru Grigorie nu-i mare lucru pierderea banilor, pentru că a învățat de multă vreme să-i disprețuiască, ci îl supără altceva ! Grigorie și tatăl său (episcopul de Nazianz, n.tr.) n-au ajuns să ia decât foarte puține din lucrurile mortului, pentru că ele încăpuseră pe mâinile oamenilor lui de serviciu și ale unora a căror purtare nu se deosebește de cea a unor slugi. Atât unii, cât și ceilalți și-au împărțit între ei tot ce a fost mai de valoare, nemailăsând adevăraților moștenitori decât foarte puține lucruri. Aceștia, convinși că puținul ce le-a rămas nu mai era îngreuiat de nici o ipotecă, au împărțit repede totul la săraci, atât pentru că așa credeau ei, cât și pentru că aceasta fusese și dorința răposatului, întrucât, în clipa în care își dăduse sfârșitul, Cezarie[217] scrisese: „vreau ca tot ce rămâne după mine să fie împărțit la săraci", lucru pe care executorii testamentului l-au și făcut. Numai că acum se află de o parte sărăcia călugărului creștin, iar de cealaltă, afacerea bănească a negustorului.

În această situație m-am gândit să prezint problema înaintea distinsei Tale bunăvoințe, pentru ca să cinstești pe acest om, pe care-l cunoști de atâta vreme, și ca să preamărești pe Dumnezeu, Cel ce primește de bune toate câte se fac de către robii Lui, dar preamărindu-ne în acest fel și pe noi înșine, care ne numărăm între prietenii Tăi.

---

* Sofronie, destinatarul acestei epistole, era un fost coleg de școală al Sfinților Vasile și Grigorie, de aceea nu ne mirăm că adresate celui dintâi ni s-au păstrat 6 epistole, iar celuilalt 4 (epistolele: nr. 21, 29, 37 și 39). Notăm că era originar din Cezareea Capadociei. Nu știm câtă vreme și-a putut menține postul de prefect al capitalei (corespunzător celui de „praefectus Urbi" de la Roma), creat doar în anul 359; cf. L. Brehier, *Les institutions byzantines*. Paris, 1970, p. 86. După cum știm din epist. 26, Cezarie, fratele Sf. Grigorie Teologul, lăsase prin testament toată averea pentru săraci. Acum apar „creditori" prea mulți. Se cere intervenția lui Sofronie, atât din partea Sfântului Grigorie (epist. 29), cât și a Sfântului Vasile.

216. Pe atunci Grigorie Teologul nu fusese încă hirotonisit episcop. Aici pare a fi intervenit vreun copist, atribuindu-i pe nedrept acest titlu.

217. El a murit la începutul anului 369.

Te rog dar să spui și comitelui Tezaurului[218] cele ce trebuie scrise despre Grigorie, iar pe de altă parte, găsește în marea Ta înțelepciune un mijloc de a-l scăpa de acești indivizi obraznici și de aceste încurcături insuportabile.

II

Mai întâi, nu există nimeni din cei ce-l cunosc pe Grigorie, care să-l bănuiască în stare de acea necinste și să creadă că de dragul banilor el s-ar preta la asemenea lucruri[219]. De aici și posibilitatea de a proba cinstea lui. El e în stare să dăruiască bucuros statului tot ce a mai rămas din bunurile fratelui său, Cezarie, mai întâi, pentru ca acestea să se păstreze mai sigur, iar în al doilea rând, pentru ca avocatul Tezaurului să trateze cu reclamanții și să le ceară dovezi, întrucât acești oameni ai noștri sunt incapabili de asemenea târguri murdare. E ușor pentru înțelepciunea Ta să Te convingi că, în măsura în care a fost posibil, nimeni nu a plecat fără să fi primit din ce a cerut, dar pe de altă parte, fiecare a luat din ce a vrut, ba cei mai mulți regretau că n-au cerut mai mult de la început. Așa se și explică înmulțirea calomniatorilor; luându-se unul după altul, fiecare din ei veneau cu noi și noi pretenții, acuzându-se că n-au luat destul.

Drept aceea, o rugăm pe Onorabilitatea Ta să pui capăt acestor uneltiri, să le zăgăzuiești, cum se zăgăzuiește un torent, și să curmi desfășurarea răului. Știi singur cum să rezolvi problema, fără să aștepți să Te învățăm noi, căci, necunoscând aproape nimic din experiența vieții, habar n-avem cum ar fi cu cale să fim scoși din cauză. Să ne fii, așadar, și sfetnic și protector, găsind singur, cu înțelepciunea Ta, și modul salvării[220].

EPISTOLA 33
Către Aburgios*

Scrisă în anul 369

Cine e în stare ca Tine să prețuiască o veche prietenie, să respecte virtutea și să se întristeze dimpreună cu cei aflați în suferință ? Drept aceea, întrucât preaiubitul de Dumnezeu al nostru frate întru Hristos, episcopul Grigorie (de

218. Echivalent cu Ministrul de Finanțe.

219. Fire de poet, intelectual fin și cu viață de sfânt, Grigorie era cu totul străin de orice combinații bănești, cu atât mai puțin de afaceri dubioase.

220. Se știe că Grigorie Teologul a intervenit atât la Sofronie, cât și la alți demnitari pentru rezolvarea acestor probleme (epist. 24).

* Aburgios, strateg al Bizanțului, era got de origine, iar mama lui, capadociană. Și lui i s-a adresat Sfântul Vasile în repetate rânduri, între altele și în rezolvarea încurcăturilor legate de moștenirea lăsată de Chesarie (epist. 32). Tot lui îi mai sunt adresate și epistolele nr. 75, 147, 198 și 304. Uneori el avea misiunea de a aproviziona armata, alteori pe cea de a trata cu triburi străine (cf. P. Hristu, *a.c*, II, 231).

Nazianz), a dat peste nişte încurcături de nesuferit şi cu totul contrare caracterului lui, am crezut că cel mai bun lucru este să apelăm la patronajul Tău şi să găsim la Tine o cale să scăpăm din necazuri. Într-adevăr, e o insuportabilă nenorocire să trebuiască să se trateze negustoreşte cu un om care din fire şi prin dispoziţii e cu totul străin de aşa ceva şi să vrei să ceri bani de la el, sărac cum e, să-l târăşti prin tribunale şi să cauţi să câştigi acolo, pentru el, bunăvoinţa opiniei publice, după ce el de mult se decisese să-şi petreacă toată viaţa în liniştea mănăstirii. Aşadar, fie că crezi că e mai bine să vorbeşti cu comitele Trezoreriei (ministrul de finanţe, n.tr.), fie că preferi să te adresezi altora, noi lăsăm problema în seama înţelepciunii Tale.

EPISTOLA 34
Către Eusebiu, episcop de Samosata
Scrisă în anul 369 ori la începutul lui 370

Cum aş putea să nu vorbesc despre situaţia prezentă a Bisericii, iar dacă nu pot îndura aşa ceva, atunci cum aş putea găsi temeiuri sigure care să explice evenimentele, încât glasul meu să nu semene numai cu o tânguire, ci de-a dreptul cu un bocet, care să constituie pe deplin o mărturie despre gravitatea situaţiei ? Ne-a părăsit şi Tarsul[221]. Şi ceea ce-i mai grav nu-i numai atâta, cu toate că şi aceasta e ceva de nesuportat; există ceva şi mai rău decât aceasta, şi anume faptul că un oraş atât de mare, cu o poziţie atât de favorabilă, încât prin Tars se face legătura atât cu cei din Isauria, cât şi cu capadocienii şi cu sirienii, a fost dat pieirii ca urmare a nebuniei unuia sau a doi oameni, în timp ce Tu te afli acum în lipsuri, stai de vorbă şi vă uitaţi unul la altul. De aceea, socot că cel mai bun mijloc ar fi să ne însuşim metoda doctorilor (vezi la câte exemple ne duc suferinţele care dau peste noi). Doctorii, când văd că mărimea suferinţei devine insuportabilă, recurg la potolirea durerilor prin medicamente. De aceea, să ne rugăm şi noi ca să aflăm vreun calmant şi pentru sufletele noastre, ca să nu ne apuce dureri de nesuferit.

Dar oricum, cu toate că ne aflăm într-o astfel de mizerie, avem totuşi o mângâiere, aceea de a ridica privirile spre blândeţea şi bunătatea Ta şi să potolim astfel tristeţea sufletului prin privirea şi amintirea Ta[222]. Căci aşa cum se întâmplă cu ochii - atunci când vreodată privim obiecte foarte strălucitoare,

221. După moartea episcopului Silvan, credincioşii din Tarsul Ciliciei n-au reuşit să se menţină unitari, aşa încât arienii profită şi reuşesc să aleagă pe un candidat de-al lor. Totuşi, mulţi credincioşi din Tars vor păstra legătura cu Sfântul Vasile. A se vedea, între altele, epist. 113, 114, 244 etc.

222. Când scria aceste rânduri, Sfântul Vasile era numai preot. Prietenia lui cu Eusebiu a durat toată viaţa. Se ştie că Eusebiu a fost pentru Sfântul Vasile nu numai confidentul cel mai bun, ci şi omul care va sfârşi ca martir pentru statornicia sa de caracter. A se vedea epist. 48, 95, 98, 100, 127, 145, 162, 198, dar mai ales 237, 239 şi 268.

ochii se odihnesc dacă se întorc din nou spre culoarea albastră sau verde -, tot așa și în sufletele noastre amintirea blândeții și a ordinii e ca un fel de atingere plăcută, care îndepărtează orice senzație dureroasă, mai ales când ținem seamă că Tu ți-ai făcut toată datoria câtă era de așteptat de la Tine. Prin faptele Tale ai dovedit, pe de-o parte, că nu s-a pierdut nimic din pricina Ta, dacă judecăm bine lucrurile, iar pe de altă parte, ți-ai câștigat de la Dumnezeu o mare răsplată prin râvna Ta spre bine.

Fie ca Domnul să Te țină pentru noi și pentru Bisericile Lui, spre binele vieții și spre îndreptarea noastră și să mă învrednicești iarăși de favorul de a Te reîntâlni.

EPISTOLA 35
Fără adresă, pentru Leonțiu*
Înainte de episcopat

Ți-am scris în legătură cu multe probleme care mă interesau, dar să știi că-ți voi scrie și despre mai multe. Nu-i cu putință să nu mai existe oameni săraci, dar nu-i cu putință nici ca să refuzăm să-i ajutăm. Și totuși nu există om care să-mi fie mai apropiat, nici care să fie mai în stare să mă consoleze prin toate favorurile, cum este preastimatul frate Leonțiu. Folosește-te de casa lui ca și cum m-ai găsi în ea pe mine însumi, desigur nu în această sărăcie în care mă aflu acum cu Dumnezeu, ci căpătuit cu o oarecare îndestulare și cu moșii la țară. Se vede, într-adevăr, că Tu nu m-ai sărăci, ci mi-ai păstra neatinse averile de acum, sau mi-ai spori și mai mult îndestularea. Acest lucru Te rugăm să-l faci la casa de care vorbesc, cea a omului acestuia. Răsplata pentru toate aceste fapte bune va fi cea pe care o dau de obicei: o rugăciune adresată lui Dumnezeu Cel sfânt pentru oboseala pe care ți-o dai, omule desăvârșit, care preîntâmpini cererile oamenilor ajunși în lipsuri.

EPISTOLA 36
Fără adresă, pentru cerere de ajutor
Înainte de episcopat

Preotul din acest sat e cunoscut, cred, de multă vreme Nobleței Tale, pentru că a crescut deodată cu mine[223]. Ce ar trebui dar să spun mai mult ca să-ți trezesc bunătatea și să ajungi să-i fii binevoitor și să-i vii într-ajutor în

---

* Fost coleg de studii din vremea tinereții, așa cum ne arată și epist. 20 și 21, Leonțiu era acum creștin, dar practica retorica mai departe. Într-un stil plin de curtoazie, Sfântul Vasile îi cere să vină într-ajutor unui oarecare tânăr, care se vede că avea neplăceri cu impozitele.

223. O nouă cerere de intervenție adresată unui înalt demnitar financiar. De astă dată e vorba de familia doicii care-l alăptase chiar pe Sfântul Vasile și căreia i-au fost impuse impozite prea mari.

greutățile pe care le are ? Dacă-i drept că mă iubești, după cum știu într-adevăr că mă iubești, e sigur că vei dovedi atâta înțelegere ca să ușurezi din toată puterea pe cei pe care îi socot ca și cum ar fi vorba de mine însumi. Și ce cer în fond ? Să rămână acest preot cu vechea impunere de impozit. Într-adevăr, el nu se dă înapoi de la nici o oboseală ca să ne stea într-ajutor și să ne îngăduie să trăim, pentru că, după cum știi, noi n-avem nici o avere personală și ne mulțumim doar cu ofrande de-ale prietenilor și ale rudelor noastre. Socoate casa acestui frate ca și cum ar fi casa mea sau mai curând a Ta, iar pentru binefacerea ce i-o vei arăta, Dumnezeu Îți va da Ție, casei Tale și întregii Tale familii să-ți păstrezi toate înlesnirile Lui. Să știi că țin foarte mult ca acest om să nu sufere nici o păgubire, nici măcar din pricina acestei echivalențe (a impozitului, n. tr.)[224].

EPISTOLA 37

Fără adresă, pentru un fost coleg de școală[*]

Înainte de episcopat

Să știi că nu mă prea încântă mulțimea scrisorilor ! Silit și pentru că nu mai pot îndura stingherirea celor care mă caută mereu, îmi vine uneori să strig. Cu toate acestea scriu, neputându-mi închipui alt mod de a mă scăpa de ei decât acela de a le preda scrisori pe care le cer cu fiecare prilej. De aceea mi-e teamă ca nu cumva, fiind mulți curieri, fratele acesta să fie socotit doar un oarecare. Mărturisesc că în țara mea am mulți prieteni și rude și că din pricina acestei chemări, în care ne-a așezat Dumnezeu, am fost pus în rândul părinților. Dar acesta fiind singurul fiu al doicii care m-a hrănit și pe mine, Te rog ca acea casă, în care am fost crescut, să rămână scutită de dări, pentru ca nu cumva prezența Ta, care, de altfel, s-a dovedit binefăcătoare pentru toți, să fie pentru el o pricină de supărare. Și pentru că și acum sunt hrănit tot în aceeași casă, pentru că n-am nici o altă avere personală, ci mă mulțumesc cu mici daruri de la cei care-mi sunt dragi, Îți cer să cruți această casă în care am fost crescut, pentru ca în felul acesta să aibă și ei din ce trăi. Pentru aceasta

---

224. <Sub numele de *exisôsis*, existent și în această scrisoare, practica fiscală atestată aici s-a menținut de-a lungul întregii istorii bizantine, în perioada Paleologilor fiind prezentă în documentele privitoare la viața rurală și ca *apographike exisôsis* [Fr. Dölger, *Beiträge zur Geschichte der byzantinischen Finanzverwaltung*, Leipzig-Berlin, Ed. Teubner, 1927, p. 79 și 81; Idem, *Aus den Schatzkammern des Heiligen Berges*, I (Textband), München, 1948, doc. 66/67, r. 1, p. 194; Jacques Lefort, *Actes d'Esphigménou* (col. „Archives de l'Athos", VI), Paris, 1973, doc. nr. 24 (al protosului Isaac, anii 1353-1356, pe când mitropolit al Thessalonicului era Sf. Grigorie Palamas, menționat în text), p. 151, r. 2]>.

* Probabil că-i vorba de preotul Dorotei, despre care probabil că s-a vorbit și în epistola 36 și care era singurul fiu al doicii care-l alăptase pe Sfântul Vasile. Intervenția privește scutire de impozite.

să dea Dumnezeu să Te învrednicești de odihna cea veșnică ! Vreau, totodată, ca vrednicia Ta să cunoască cel mai curat adevăr: cei mai mulți dintre robii acestui om au venit la noi, acesta e prețul cu care părinții au plătit-o pe doica mea. Și acest preț nu-i un simplu dar, ci-i un uzufruct viager. De aceea, dacă s-ar întâmpla vreun necaz, s-ar putea ca ei să fie trimiși înapoi și atunci eu însumi voi fi supus pe altă cale la impozite și la executori.

EPISTOLA 38

Către fratele Grigorie, despre deosebirea dintre ființă și ipostas*

Scrisă prin anii 369-370

I

Întrucât în dogmele noastre tainice mulți nu fac nici o deosebire între ființă, care e comună, și între ideea despre ipostase sau persoane, care sunt diferite, din pricină că le confundă una cu cealaltă, gândindu-se c-ar fi indiferent dacă spui ființă ori persoană (de unde se și întâmplă că unii din cei care admit astfel de lucruri, fără să le cerceteze, vorbesc de un singur ipostas atunci când vorbesc de o singură ființă; și invers, pe temeiul aceleiași aprobări, cei care acceptă cele trei ipostase cugetă că au drept și ei să vorbească de împărțirea ființei după același număr), în urma acestui fapt, pentru ca să nu ți se întâmple același lucru, am făcut pentru tine un scurt extras rezumativ al problemei. Iată, spre a le explica în câteva cuvinte, care e înțelesul acestor termeni:

II

Dintre toate numirile întrebuințate numeric pentru mai multe lucruri diferite, unele au o însemnătate întrucâtva mai generală, de pildă cuvântul „om".

---

* Editorii maurini observă că această epistolă apare în toți codicii manuscriși care cuprind epistolele Sfântului Vasile. Ei își întemeiază părerile lor și pe faptul că epistola a fost citată și de actele Sinodului IV Ecumenic (Mansi, *Conc. Coll.* 7, 464). Bardenhewer crede însă că această citare se referă la epist. 125. Mai nou însă au apărut o serie de studii care neagă paternitatea Sfântului Vasile, atribuind-o fratelui său, Grigorie, între altele pe motivul că termenii οὐσία și ὑπόστασις au fost utilizați mai ales de Sfântul Grigorie (A. Cavallin, *Studieri zu den Briefen des hl. Basilius*, Lund, 1944, iar mai recent R. Hübner, *Gregor v. Nyssa als Verfasser der sog. Epist. 38 des Basilius*, în „Epektasis", J. Daniélou, Paris, 1971, pp. 462-490). Cercetătorii sunt împărțiți. Harnack susține uneori pe Vasile, alteori pe Grigorie ca autor. Se știe că terminologia dogmatică nu era încă stabilită definitiv. Dar faptic, Sfântul Vasile, susține și în epist. 214, 3-4 idei similare cu cele de aici, folosind în loc de ὑπόστασις termenul πρόσωπα pentru cele trei Persoane treimice. Oricum ar sta lucrurile, „epistola 38 e capitală pentru toată analiza teologică a capadocienilor", zice A. Grillmeier, *Le Christ dans la tradition chrétienne*, Paris, 1973, p. 331. Chiar dacă epistola vorbește adeseori de „comunitatea de substanță" în loc de „ființă", totuși ea e clar opusă „proprietăților deosebitoare", deci persoanelor, sau, cu alte cuvinte, „ipostasul este suma însușirilor specifice fiecărei persoane", dovadă că prin această epistolă s-a adus o serioasă contribuție la precizarea dogmei hristologice.

Cel care a folosit-o, arătând cu ajutorul acestui cuvânt ființa comună, prin acest cuvânt el n-a deosebit de ceilalți pe un om anumit, cel care ar fi recunoscut propriu-zis prin această numire. Căci, într-adevăr, Petru nu-i mai „om" decât Andrei, decât Ioan ori decât Iacob. Deci, ceea ce s-a specificat în mod generic, referindu-se la toate ființele clasate sub acest nume, trebuie să se împartă într-o subdiviziune care ne ajută să cunoaștem nu pe „om" în general, ci, special pe Petru sau pe Ioan. În același timp, celelalte numiri au o valoare demonstrativă mai deosebită, datorită căreia nu comunitatea naturii se are în vedere în ceea ce s-a specificat, ci o însușire deosebitoare a unui obiect oarecare, însușire pe care dacă o judecăm în ea însăși, n-are nimic comun cu ceea ce-i de aceeași natură, de pildă cu Pavel ori cu Timotei. O astfel de numire nu se mai raportează la comunitatea de natură, ci, deosebind de semnificația colectivă o noțiune clară a unor anumite obiecte definite, o prezintă cu ajutorul numelor. Când, așadar, doi oameni sau chiar mai mulți sunt luați împreună, de pildă Pavel, Silvan și Timotei, și căutăm o definiție a ființei umane, atunci nu vom mai da o definiție specială pentru Pavel, alta pentru Silvan și alta pentru Timotei, ci termenii care ne vor ajuta să identificăm pe Pavel se vor potrivi și pentru ceilalți, care sunt între ei de aceeași ființă[225], pentru că sunt specificați prin aceeași definiție a substanței. În schimb, după ce ne-am lămurit asupra însușirilor comune, voi căuta să iau în considerare însușirile specifice prin care se deosebește unul de celălalt, definiția potrivită pentru a cunoaște un lucru, oricare ar fi el, nu se va mai potrivi deplin cu cea dată de oricare alta, chiar dacă se întâmplă ca să aibă cu ea câteva puncte comune[226].

III

Susținem, așadar, următorul lucru: ceea ce-i specificat într-un chip propriu e arătat prin cuvântul „ipostas". Într-adevăr, când spui „om" îți intră în ureche - prin specificarea nedefinită a acestui cuvânt - o idee cam împrăștiată, astfel încât, dacă natura e indicată cu ajutorul acestei numiri, ceea ce se subînțelege și care-i indicat propriu-zis prin numele său nu-i specificat. Dimpotrivă, când spui Pavel, atunci arăți tocmai ființa indicată prin acest nume. Acesta-i ipostasul: nu noțiunea nedefinită a substanței, care nu găsește nici o stabilitate în urma comunității lucrului specificat, ci acea noțiune care delimitează și definește ceea ce-i comun și nehotărât într-un anume obiect determinat cu ajutorul însușirilor sale proprii. E un procedeu asemănător cu cel pe care Scriptura obișnuiește să-l întrebuințeze în multe locuri, în special în istoria lui Iov. Întrucât ea trebuia să descrie suferințele lui, a amintit mai întâi

225. În text: ὁμοούσιοι.

226. Cu aceste ultime cuvinte autorul îl pregătește pe cititor asupra miezului temei tratate: pe de o parte, ființa comună tuturor celor trei Persoane trinitare, iar pe de altă parte, persoana sau ipostasul Fiecăreia.

ceea ce avea comun și cu ceilalți - și a zis „om"; apoi îndată l-a deosebit prin ceea ce avea specific, adăugând cuvântul „oarecare"[227]. Descrierea substanței sale, care în ochii Scripturii nu avea nici un folos pentru scopul propus în istorisirea sa, l-a trecut cu vederea, pe când pe acest cuvânt „oarecare" îl caracterizează cu ajutorul unor semne particulare, arătând locul, însuşirile caracterului și tot ce s-a putut aduna din afară și care trebuia să deosebească acest personaj și să-l depărteze de însemnarea comună, pentru ca descrierea celui despre care ne informa istoria să fie clară în toate privințele, grație numelui, locului, însuşirilor sufletești proprii, precum și însuşirilor exterioare pe care le putem lega de persoana respectivă. Dacă ea ne-ar fi dat o definiție a substanței sau a ființei, nu s-ar fi făcut nici o specificare despre ceea ce s-a spus privitor la persoană. Ar fi fost vorba de aceeași definiție și pentru Baldad de Sauchita, Sofar din Mineea și ceilalți de care se face pomenire.

Așadar, principiul deosebirii, pe care ai recunoscut-o, în cazul nostru, dintre ființă și ipostas, dacă-l transpui ca să-l aplici la dogmele divine nu te vei înșela. Tot ceea ce gândirea ta îți poate sugera în legătură cu modul de existență al Tatălui (și e cu neputință ca mintea să se bazeze pe vreo idee subordonată din cauza convingerii pe care o avem că această existență e mai presus decât orice cugetare) vei putea să cugeți atât despre Fiul, cât și despre Duhul Sfânt. Într-adevăr, noțiunile de „necreat" și de „neînțeles" sunt unice și sunt aceleași atât pentru Tatăl și pentru Fiul, cât și pentru Duhul Sfânt, pentru că nu-i adevărat că Unul ar fi mai de neînțeles și mai necreat și că Altul ar fi mai puțin. Și întrucât în Sfânta Treime deosebirea dintre Persoane se face ținând seama de notele proprii ale fiecăreia din ele, tot așa stau lucrurile și când considerăm ceea ce e comun tuturor celor trei Persoane, de pildă, când vorbesc de o ființă necreată sau care e mai presus de orice înțelegere sau orice altceva asemănător, nu o vom concepe global pentru ca să deosebim ceea ce-i particular; vom căuta numai semnele care ne vor îngădui să distingem clar și fără confuzie noțiunea despre fiecare persoană de cea a persoanelor considerate global.

IV

Iată și modul în care mi se pare potrivit să căutăm principiul acestei deosebiri. Tot ce primim ca bun din partea puterii dumnezeiești zicem că-i lucrarea acestui har care lucrează totul în toți, cum zice apostolul: „și toate acestea le lucrează unul și același Duh, împărțind fiecăruia deosebit, după cum voiește"[228].

Întrebându-ne dacă bunurile care urmează a fi împărtășite celor vrednici provin numai de la Duhul Sfânt, suntem îndemnați în același timp de Sfânta Scriptură să credem că autorul și cauza împărțirii bunurilor pe care Duhul le lucrează în noi este numai Dumnezeu-Fiul Cel Unul-Născut. Căci „toate prin

---

227. *Iov* 1, 1: „Era odată un om pe care-l chema Iov".
228. *I Cor.* 12, 11.

El s-au făcut"[229] și „prin El sunt așezate toate"[230], după cum ne-a învățat însăși Sfânta Scriptură. Și iarăși, ori de câte ori ne ridicăm până la această idee, duși fiind de mâna unui inspirat de sus, înțelegem că toate lucrurile au fost aduse la viață din nimic, dar că ele nu de fiecare dată vin de la aceeași putere fără început, ci mai presus de toate există o Putere care subzistă fără să fi fost născută vreodată, fiind fără început și care-i cauza cauzei a tot ce există. Căci, într-adevăr, din Tatăl Se naște Fiul, prin Care au fost făcute toate și de Care e subînțeles inseparabil și Duhul Sfânt, căci nu poți ajunge să te gândești la Fiul, fără să fi fost mai întâi luminat de Duhul. Deci, întrucât Duhul Sfânt, din Care izvorăște asupra creației orice împărțire de bunuri, e în strânsă legătură pe de o parte cu Fiul, cu Care Îl și concepem în chip imediat, dar pe de altă parte e strâns legat și de Tatăl (Care e cauza Lui, căci din El purcede), judecând-o după ipostas, însușirea proprie a Duhului îl situează în urma Fiului și împreună cu Fiul, dar ființa Și-a luat-o prin purcedere de la Tatăl. Căci Fiul e Cel care face cunoscut și pe Duhul Cel purcezător din Tatăl, ca unul Care, fiind singur născut în chip unic, a ieșit strălucind ca o lumină din Lumina cea nenăscută[231], așa încât, potrivit acestei însușiri distinctive, El nu Se confundă nici cu Tatăl, nici cu Duhul Sfânt, ci Se recunoaște singur după însușirea de care am vorbit.

Cât despre Dumnezeu Cel peste toate[232], El este singurul Care are ca semn distinctiv și întrucâtva privilegiat al ipostasului Său pe acela de a fi Tată și de a nu subzista prin efectul nici unei cauze și ca atare, datorită acestei însușiri, este și El cunoscut într-un chip cu totul deosebit. Din pricina aceasta, în comunitatea de substanță declarăm că nu se împacă și nu se transmit semnele distinctive care se întâlnesc în Sfânta Treime și prin care se încheagă particularitatea Persoanelor care ne-au fost transmise în credință: fiecare Persoană e înțeleasă în chip diferit, datorită semnelor distinctive particulare, în așa fel încât, cu ajutorul acestor însușiri de care am amintit, se poate descoperi ceea ce separă ipostasele între ele. Pentru faptul că Dumnezeirea e nesfârșită, neînțeleasă, necreată, nemărginită de nimic și pentru toate atributele de același fel, nu există nici o diferență între ființa cea dătătoare de viață (mă gândesc la cea a Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt), ci putem considera că între Persoanele divine există un fel de comuniune continuă și indivizibilă. Iar observațiile care ne ajută să înțelegem măreția uneia sau alteia dintre Persoanele pe care credința le admite în Sfânta Treime ne vor îngădui să mai observăm că nu-i nici o deosebire pentru Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt atunci când căutăm să Le vedem mărirea[233], fără ca să existe între Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt nici un interval

229. *In.* 1, 3.

230. *Col.* 1, 17.

231. „Lumină din Lumină", cum se spusese la Sinodul I Ecumenic.

232. Expresie des întâlnită și la Origen.

233. După cum se poate observa și din alte epistole, Sfântul Vasile folosește expresii și imagini originale, plastice și pline de nuanțe.

unde cugetul ar înainta în gol. Într-adevăr, nu-i nimic care să se introducă între cele trei Persoane, nici altceva care ar subzista alături de ființa dumnezeiască și care să se poată împărți în chip intim prin interpunerea vreunui element străin, nici vreun interval fără consistență care să producă o absență în armonia intimă a substanței divine și care să strice armonia prin intercalarea vidului. Ci, când ne gândim la Tatăl, atunci Îl concepem în El Însuși, cuprinzând în același timp și pe Fiul prin reflexie, iar când Îl concepem pe Acesta, atunci nu ne despărțim nici de Duhul Sfânt, ci în chip logic și deodată, potrivit ființei, ți-o reprezinți în ea însăși, concepută în așa fel încât să fie numai una credința în cele trei Persoane. Când zicem doar Duhul, prin această mărturisire înțelegem în același timp pe Cel al cărui Duh este. Și fiindcă Acesta e Duhul lui Hristos, El vine de la Dumnezeu, cum zice Pavel[234]: căci după cum atunci când prinzi una din marginile unui stejar, automat o tragi și pe cealaltă, tot așa când tragi Duh, cum zice proorocul[235], prin El tragi în același timp și pe Fiul și pe Tatăl. Dacă înțelegi cu adevărat pe Fiul, Îl vei vedea din amândouă părțile, El va aduce, pe de-o parte, pe Tatăl și din cealaltă pe Duhul Său propriu. Într-adevăr, Cel care e mereu în Tatăl, Acela nu va putea fi rupt de Tatăl și nu va fi niciodată despărțit de Duhul Său, Care lucrează totul în toți. Și tot așa, dacă primești pe Tatăl, prin puterea Lui primești în același timp și pe Fiul și pe Duhul, pentru că nu-i cu putință în nici un fel să-ți închipui o întrerupere sau o împărțire în așa fel încât Fiul să fie cugetat fără Tatăl sau ca Duhul să fie despărțit de Fiul, ci concepi în același timp în Ei o comunitate și o deosebire negrăită și cumva neînțeleasă, fără ca deosebirea ipostaselor să rupă continuitatea ființei, fără ca această comunitate de substanță să elimine particularitatea semnelor distinctive. Și să nu te miri dacă zicem că Același e în același timp și unit și despărțit, căci de fapt concepem, ca într-o ghicitură, un fel de despărțire unită și o unire despărțită. Dacă nu ascultăm această cuvântare în duh de dispută ori în scop de calomnie, atunci se poate găsi ceva similar chiar și în obiectele noastre sensibile.

V

Primește cuvintele mele ca pe o pildă și ca pe o umbră[236] a realității, nu ca realitatea însăși a lucrurilor, căci nu-i posibil să vezi adaptându-se perfect, ceea ce am amintit în aceste exemple, la scopul pentru care s-au folosit ele. Cum vom putea spune, dar, că ceea ce este în același timp și despărțit și împreunat poate fi dedus din analogia lucrurilor care aparțin simțurilor noastre ? Desigur că ai contemplat, uneori, primăvara strălucirea curcubeului, acel arc de pe cer, pe care limbajul zilnic l-a numit iris. Cunoscătorii în materie spun că el se formează de fiecare dată când o anumită umiditate s-a unit și s-a

234. *Rom.* 8, 9.
235. *Ps.* 118, 13 (ed. 1914).
236. *Evr.* 10, 1.

amestecat cu aerul, când puterea vântului strânge și schimbă în ploaie umezeala din văzduh, care se îngroașă și se face ca un nor. Iată cum se spune că se face curcubeul. Când razele soarelui au pătruns oblic în partea îndesată și opacă a norilor care acoperă văzduhul și după ce au imprimat direct cercul lor într-un nor oarecare, atunci se întâmplă ca lumina să se întoarcă așa zicând și să revină spre ea însăși, pentru că strălucirea lui se reflectă din partea umedă și strălucitoare pe fața opusă.

Întrucât stihiile firii sunt prezente în vibrațiile luminoase ale razelor solare în așa-fel încât căzând pe o suprafață netedă ele se reflectă acolo, iar, pe de altă parte, figura pe care o descriu este rotundă, imprimându-se prin mijlocirea acelor raze pe partea umedă și netedă a văzduhului, urmează că și văzduhul învecinat cu norul e cuprins de lucirea luminoasă după formarea cercului solar[237]. Or, în sinea ei, această lucire e în același timp și continuă și împărțită, căci, având într-un fel multe culori și multe aspecte, ea se amestecă cu ea însăși în chip nevăzut prin florile variate ale culorii ei, răpind ochilor, fără ca să observe nimeni, întâlnirea unora cu altele, a părților a căror culoare e diferită, în așa fel încât n-ai putea descoperi vreo regiune intermediară între albastru și roșu, cea care amestecă prin ea însăși și care desparte diversitatea acestor culori sau cea care se află între roșu și purpuriu sau între această culoare și cea gălbuie a chihlimbarului. Lucirile multicolore și variate ale acestor raze, când le vezi clipind de departe, răpesc ochilor posibilitatea de a distinge modul cum s-au unit unele cu altele, așa încât nu te lasă să spui până unde merge roșul sau verdele din curcubeu și de unde încep să nu mai fie aceste culori pe care le vezi în această luminăție înflorită și strălucitoare.

După cum dar în pilda noastră deosebim clar diferențele culorilor fără însă să se poată sesiza cu simțurile unde se desparte una de alta, tot așa ai putea privi, prin analogie, și dogmele creștine, pe de o parte, însușirile ipostaselor, întocmai ca oricare din florile care apar în curcubeu, strălucesc în fiecare din Persoanele pe care credința le admite în Sfânta Treime; pe de altă parte, cât privește felul în care ni se prezintă ființa, nu poți face nici o deosebire între ele, în schimb în comunitatea de substanță însușirile distinctive strălucesc în fiecare Persoană. Potrivit pildei amintite, și acolo unde ființa care răspândește acea strălucire multicoloră era numai una: cea reflectată de razele solare, dar floarea care se vedea avea mai multe aspecte. Așadar, chiar și prin creație, mintea ne învață să nu ne lăsăm tulburați fără motiv de judecățile asupra dogmei, atunci când - aplecați asupra acestei probleme dificile - suntem duși de vârtej înaintea asentimentului ce trebuie dat ideilor pe care le exprimăm. După cum pentru obiectele văzute de ochii noștri experiența s-a dovedit totdeauna mai bună decât explicarea rațională a cauzelor, tot așa și pentru dogmele care ne depășesc, credința e mai bună decât perceperea prin

---

237. Nu putem reproșa Sfântului Vasile descrierea nu tocmai științifică a modului cum se produce curcubeul.

raţionamente, atunci când învaţă atât despre ceea ce-i separat într-o Persoană, cât şi atunci când vorbim despre ceva unit în aceeaşi fiinţă. Întrucât am vorbit, pe de o parte, de ceva comun în Sfânta Treime, iar pe de altă parte, şi de ceva care e specific sau particular, mintea ne spune că ceea ce-i comun se referă la fiinţă, pe când ipostasul sau persoana e semnul propriu a ceea ce-i specific sau particular[238].

VI

Dar s-ar putea crede că învăţătura pe care am expus-o în legătură cu ipostasul sau persoana nu s-ar împăca cu ceea ce cugeta apostolul atunci când scria despre Domnul (=Fiul) că e „strălucirea slavei şi chipul fiinţei lui Dumnezeu"[239]. Or, dacă am învăţat că ipostasul e suma însuşirilor specifice fiecărei persoane şi dacă admitem că în Tatăl există ceva care e socotit în chip particular şi prin care e recunoscut numai El singur, tot aşa avem aceeaşi credinţă şi când vorbim despre Fiul Cel Unul-Născut, atunci de ce în acest pasaj numele ipostasului e atribuit de Scriptură numai Tatălui şi de ce zice ea că Fiul este chipul Fiinţei Sale, caracterizat prin semne specifice, iar nu prin cele ale Tatălui ? Dacă ipostasul este semnul particular al fiecărei persoane şi dacă admitem că proprietatea specifică Tatălui este naşterea, pe când Fiul este descris prin proprietăţile specifice ale Tatălui, atunci nu mai rămâne Tatălui ca însuşire principală decât să se spună despre El că-i nenăscut, desigur dacă existenţa Fiului Cel Unul-Născut s-a caracterizat tocmai prin însuşirea specifică a Tatălui.

VII

Or nu, eu spun că vorbirea apostolului vizează aici un alt scop, şi tocmai pentru că apostolul îşi fixase privirea asupra acestuia, de aceea s-a servit de aceste cuvinte: „strălucirea slavei şi chip al fiinţei". Dacă-ţi faci din acest scop o idee exactă, atunci nu vei întâlni nimic potrivnic la cele ce am zis, ci vei vedea că vorbirea lui a fost condusă de un gând cu totul deosebit. Cuvântul apostolului nu s-a făcut ca să deosebeşti Persoanele unele de altele prin notele lor specifice, ci pentru ca să înţelegi realitatea ca pe o continuitate şi intimitatea legăturilor Fiului cu Tatăl. Aşa cum n-a spus: „El, Care fiind mărirea Tatălui" (dar totuşi e Adevărul) şi a lăsat deoparte acest lucru, fiind un lucru admis, tot aşa vrând să ne înveţe să nu ne gândim la o altă formă de mărire pentru Tatăl şi alta pentru Fiul, el a definit mărirea Fiului Cel Unul-Născut ca strălucire a măririi Tatălui Însuşi şi îndeamnă cugetarea să împreune pe

238. Formulare clară: fiinţa e ceea ce-i comun în Sfânta Treime, ipostasul e ceea ce-i particular sau specific Persoanelor Sfintei Treimi.

239. *Evr.* 1, 3. Aici Sfântul Vasile construieşte o argumentare fără sens, întrucât în Epist. către *Evrei* e vorba nu de Persoana Tatălui, ci de fiinţa divinităţii.

Fiul cu Tatăl după pilda luminii. Într-adevăr, după cum strălucirea vine de la flacără fără ca lucrarea ei să se producă în urma flăcării, ci flacăra lucește în același timp în care strălucește și lumina, tot așa vrea și apostolul ca Fiul să fie conceput ca venind din Tatăl, fără ca vreo întindere sau vreun interval să despartă pe Cel Unul-Născut de existența Tatălui, vrând astfel ca deodată cu cauza să fie conceput și Cel care provine din ea.

În același fel, ca și cum ar interpreta cugetarea de adineauri, el mai adaugă: „și chipul ființei" și cu ajutorul exemplelor scoase din trupuri, el ne duce de mână și la cunoașterea lucrurilor nevăzute. Într-adevăr, trupul se cuprinde cumva și în chip, dar unul este înțelesul chipului și altul cel al trupului, iar definiția ce s-ar da unuia din aceste două cuvinte nu s-ar potrivi cu cea a celuilalt; totuși, cu toate că mintea poate face deosebire între chip și între trup, ființa nu admite această deosebire, ci le concepe împreună, unul cu altul. Așa crede apostolul că ar trebui să cugetăm. Cu toate că doctrina credinței învață că deosebirea dintre ipostase e clară și distinctă, totuși ea nu ne arată că Fiul Cel Unul-Născut ar fi mai puțin unit cu Tatăl și prin cuvintele rostite constituie un trup împreună cu El și aceasta nu pentru că Cel Unul-Născut n-ar fi El Însuși ipostas aparte, ci pentru că nu admite nici un intermediar în unirea Lui cu Tatăl. Iată cum, dacă privim atent cu ochii sufletului caracterul Fiului Cel Unul-Născut, ajungem și la înțelegerea ipostasului Tatălui, nu că însușirile avute în vedere s-ar schimba ori s-ar contopi ca și cum am presupune fie în Tatăl calitatea de născut, fie în Fiul pe cea de nenăscut, pentru că nu-i posibil dacă Îi despărțim pe Unul de Celălalt s-o concepi singură și prin ea însăși însușirea care rămâne. De fapt, e cu neputință ca pronunțând numele Fiului să nu ajungi să înțelegi și pe Tatăl, căci prin relație această numire desemnează în același timp și pe Tatăl.

VIII

Așadar, întrucât „Cel ce a văzut pe Fiul vede și pe Tatăl"[240], cum zice Mântuitorul în Evanghelie, pentru acest motiv apostolul zice că Fiul Cel Unul-Născut este chipul ființei Tatălui. Iar ca să se facă și mai ușor de înțeles acest gând, voi mai lua și alte expresii ale apostolului, în care ne spune că El e „chipul lui Dumnezeu Celui nevăzut"[241] și tot așa și chipul bunătății Lui, nu pentru că chipul e diferit de modelul Lui, atunci când avem în vedere caracterul Lui nevăzut ori atotbun, ci pentru ca să se dovedească cum că El este același lucru ca și modelul, chiar dacă El este altceva. Nici nu ni s-ar fi păstrat noțiunea chipului dacă el n-ar cuprinde în el și asemănarea expresă și neschimbabilă. Deci, dacă înțelegem frumusețea chipului, ajungem în același timp și la înțelegerea modelului, iar dacă noi concepem rațional cam ce poate fi făptura Fiului, atunci implicit deducem și pecetea ființei paterne: prin Acela

240. *In.* 14, 9.
241. *In.* 1, 15.

Îl vedem pe Acesta. Aceasta nu-i ca și cum am vedea în chipul conturat calitatea de nenăscut a Tatălui (în realitate aceasta ar fi exact același lucru, nu ceva diferit), ci ai recunoaște Frumusețea nenăscută în Frumusețea născută. După cum, adică, uitându-se cineva într-o oglindă curată ar vedea reflectându-se în ea contururile acelei ființe și ar recunoaște astfel chipul celui reprezentat acolo, tot astfel, dacă cunoaştem pe Fiul, recunoaştem în inima Lui și pecetea Persoanei paterne prin cunoașterea Fiului. Într-adevăr, toate cele care aparțin Tatălui le putem vedea oglindite în Fiul, întrucât Fiul rămâne întreg în Tatăl și, în același timp, El are pe Tatăl întreg în Sine Însuși[242]. De aceea, ipostasul Fiului e într-un fel făptura și înfățișarea care ar permite recunoașterea Tatălui, iar ipostasul Tatălui e recunoscut sub forma Fiului, deși atributele pe care le știm în Ei rămân spre deosebirea netă a ipostasurilor.

EPISTOLA 39
<Împăratul> Iulian către Vasile*

Proverbul spune: „Tu nu vei declara război", la care eu aș adăuga aceste cuvinte din comedie: „O, ce vestitor al unor cuvinte de aur !". Ei bine, arată-te prin fapte și grăbește-te să vii la mine, căci vei veni așa cum merge un prieten la alt prieten. Ocupațiile obștești și nesfârșite ale conducerii par - e adevărat - povară pentru cei care și le îndeplinesc ca pe un lucru de puțină importanță, dar pentru cei care le înțeleg așa cum se cuvine sunt convins că ele își au rostul lor bine judecat și în stare de a aduce cele mai bune rezultate. De aceea îmi pot lua un răgaz ca să mă pot și odihni, dar fără să neglijez nimic din datoriile mele. Legăturile pe care le avem unii cu alții nu-s însoțite de prefăcătorii specifice curților împărătești, de care cred că Te-ai izbit și tu destul până acum și care pun în laudele pe care le inspiră o ură atât de mare cum n-ai dori-o nici celor mai răi dușmani, ci - întrucât cu înțelegerea cuvenită ne mai îndreptăm unii altora greșelile și ne mai aruncăm câte o dojană de fiecare dată când trebuie -, nu arătăm unii altora mai puțină dragoste decât țin laolaltă prietenii cei mai uniți. Pe această cale, lăsând la o parte invidia, pot munci serios chiar și în vremea concediului, după cum și când am revenit la muncă pot ocoli oboseala, dar și să dorm fără teamă, întrucât e lucru firesc că, odată trezit, eu nu-s mai treaz pentru mine decât pentru toți ceilalți.

Poate că-Ți par vorbe goale și fleacuri cele cu care Te-am obosit sub imperiul unui sentiment ușuratic (mă aprob pe mine însumi ca un al doilea Astidamas), dar toate acestea le-am scris numai ca să Te conving că prezența Ta va fi folositoare pentru noi, pentru că va fi aceea a unui om iscusit, care nu va

---

242. *In.* 14, 11.

* Nici unul dintre cercetătorii serioși nu socot autentică această epistolă. De altfel, în nici unul din codicii care cuprind epistolele Sfântului Vasile ea nu e cuprinsă. Textul a fost reprodus după colecția Migne. Persoana căreia îi este adresată această epistolă nu este Sfântul Vasile cel Mare.

lăsa să se piardă ceva din această ocazie favorabilă. Grăbește-Te, dar, cum ți-am spus, ca să Te poți folosi și de poșta publică. După ce vei fi petrecut cu mine atâta vreme cât Îți va plăcea, vei merge escortat, în mod cuviincios, de oamenii mei acolo unde vei voi.

EPISTOLA 40
Împăratul Iulian către Vasile

Numai ca să-ți dovedesc seninătatea și iubirea de oameni sădite în mine încă din copilărie, i-am adus până acum în puterea mea pe toți cei care locuiesc sub soare. Iată, dar, că toate neamurile barbare până la țărmurile Oceanului au venit să-mi aducă daruri. Și tot așa și sagadarii[243], pe care i-a hrănit ținutul Dunării, acești oameni cu diferite înfățișări frumoase (:) cu forme pure, dar care n-au aspect omenesc, ci au un exterior sălbatic, până și ei se rostogolesc la picioarele mele și-mi făgăduiesc că vor face tot ce va fi pe placul domniei mele[244]. Și nu mă mulțumesc numai cu atâta, ci trebuie să ajung cât mai repede și în Persia, să înfrâng și pe Sapor, acel nepot al lui Darius, silindu-l să-mi plătească tribut, iar deodată cu ei va trebui să pustiesc și ținuturile inzilor și ale saracenilor, obligându-i să mă recunoască stăpân și să-mi plătească și ei tribut[245]. Iar Tu, cu înțelepciunea Ta pretinzi că ai întrecut și puterea lor, căci de când ai spus că Te-ai îmbrăcat în evlavie, Ți-ai luat obrăznicia să răspândești zvonul că eu m-am făcut nevrednic de Imperiul Roman. Te faci că nu știi ? Doar e lucru cunoscut că eu sunt urmașul prea puternicului împărat Constans.

Dar cu toate că asemenea lucruri mi-au fost spuse despre tine, totuși nu mă depărtez nici acum de sentimentele de prietenie față de tine, acelea pe care Tu și cu mine, încă de pe atunci când eram tineri, le-am împărtășit unul față de celălalt. Și iată că acum, în blândețea sufletului meu, Îți poruncesc ca să-mi trimiți 1000 de livre de aur, cu ocazia trecerii mele prin Cezareea, întrucât sunt nevoit să plec pentru războiul cu perșii.

Așadar, despre aurul de care am vorbit să faci socoteala, pune suma pe cântar și trimite-mi-o prin unul din credincioșii Tăi cei mai apropiați, firește după ce vei fi sigilat sacii cu inelul Tău. Deci, deși suntem în întârziere, va veni o zi cu mai multă blândețe pentru Tine în urma sumelor trimise, căci sunt

243. Poate sadagerii, trib barbar din Scitia Minor, de care pomenește Iordanes, *Fontes Historiae Daco-Romanae*, II, București, 1970, p. 429.

244. Nici un cercetător nu a admis autenticitatea epistolei acesteia și a celei următoare. Ele figurează totuși în multe din manuscrisele care cuprind epistolele Sfântului Vasile, probabil ca „exerciții de școală" ale unor copiști care au vrut să pună în lumină atât aspectul religios al celor doi reprezentanți tipici ai creștinismului și păgânismului, dar și ai modalului de scris epistolar antic. De fapt, ambele epistole sunt lipsite cu totul de valoare literară. Dar ceea ce repugnă mai mult sunt nepotrivirile și contradicțiile interne ale epistolelor. O dată se vorbește de „obrăznicia" Sfântului Vasile, altă dată de „bunătatea" lui Iulian. Și apoi suma imensă de aur, de unde s-o dea Vasile ?

245. Acest text nu apare în ed. Courtonne.

gata să nimicesc cu totul orașul Cezarului[246], răsturnând operele de artă ridicate acolo, zidind în acel loc temple și altare și silind pe locuitorii ei să dea ascultare împăratului romanilor și să nu se mai ridice altele.

EPISTOLA 41
Vasile către împăratul Iulian

I

De astă dată sunt mici isprăvile sorții și cu totul deplorabile faptele de vitejie pe care le-ai dus nu împotriva mea, ci împotriva Ta însuți. Încât mă privește, mă cutremur ori de câte ori mă gândesc cum ai îmbrăcat purpura împărătească și cum capul Tău cel necinstit se împodobește cu coroană, podoabă care, nefiind însoțită de bunătate, schimbă chemarea împărătească nu în onoare, ci în necinste[247].

De altfel, nimeni n-a judecat vreodată lucrurile în mod mai ridicol decât o faci Tu: după ce Te-ai ridicat și ai ajuns la cea mai înaltă demnitate, unde diavolii, care disprețuiesc și urăsc binele, Te-au dus la atâta nesăbuință, încât să Te crezi superior nu numai oricăror făpturi, Te semețești acum să Te ridici chiar și împotriva lui Dumnezeu, ba mai ai acum curajul să înfrunți și Biserica, maica noastră, a tuturor, prin aceea că-mi pui în vedere mie, celui mai neînsemnat dintre oameni, să-ți trimit nu mai puțin de 1000 de livre de aur. Povara acestui aur, oricât de grea ar fi ea, nu mi-a încremenit însă cugetul, ci m-a făcut doar să vărs lacrimi amare pentru pierderea Ta[248] mult prea rapidă. Mă gândeam într-adevăr la timpul când învățăm amândoi literatura frumoasă și cum parcurgeam împreună Scripturile cele inspirate de Dumnezeu[249]: pe atunci nimic nu-ți scăpa, dar azi nu mai ai nici o măsură, pentru că o mândrie bolnăvicioasă a pus stăpânire pe Tine. Știai bine că niciodată eu n-am suferit de pofta nesătulă după bogății, și iată că azi îmi ceri să-Ți trimit 1000 de livre de aur ! Poate vei binevoi să mă cruți, prea bunule, pentru că eu atâtea rezerve de hrană am, încât, dacă am sta să le consumăm, atunci nici nouă nu ne ajung. La noi măiestria bucătarilor nu mai are de lucru, cuțitul lor n-a mai dat prin carne de mult. Cele mai bune bucate sunt la noi ciorbele cu zarzavaturi alternate cu o pâine foarte ordinară și cu câteva înghițituri de vin slab, pentru ca nu cumva, speriate de lăcomie simțurile să se pună în lucrare într-o dorință de nepotolit[250].

---

246. În text „orașul Cezarului" desemnează Cezareea Capadociei.

247. Cu atât mai puțin se pot împăca insultele grosolane din această epistolă cu măsura și eleganța de care știm că dădea totdeauna dovadă Sfântul Vasile.

248. Un răspuns demn de cugetarea Sfântului Vasile.

249. Să fi fost doar un simplu artificiu literar pentru a încurca mai mult conștiința Apostatului ori vor fi parcurs cei doi într-adevăr împreună și citirea Scripturilor Sfinte pe când se aflau în Atena ? Nu se poate ști.

250. Despre austeritatea recomandată de Sfântul Vasile în cercurile monahale de la Annisa a se vedea aici și mai sus, epist. 22.

II

Lausus, vestitul Tău tribun, cel pe oare soarta l-a rânduit să se pună în slujba unor lucrări serioase, mi-a făcut cunoscut că o femeie oarecare a pătruns la Luminăția Ta pentru că-și pierduse un fiu care a murit otrăvit cu carne de pește, fapt pentru care Tu ai dat un decret ca să nu mai existe pești nicăieri, iar unde se vor mai găsi, să fie nimiciți toți, iar în felul acesta n-ar mai fi rămas în viață decât cei folosiți la „lupta" împotriva fiarelor răufăcătoare. Acest decret, chiar dacă l-ai dat pe dreptate, mi-a părut lucru ciudat. Într-adevăr, se știe că un asemenea gest provoacă râsul: Tu încerci să vindeci cu niște leacuri neînsemnate cele mai grele dureri care pot provoca răni. Pentru că ai îndrăznit să-L înfrunți pe Dumnezeu, în zadar Te arăți că porți grijă de văduve și de orfani[251]. Gestul cel dintâi e nebun și primejdios, cel de al doilea denotă un om milos și cuminte. Dacă mie îmi vine greu să dau lecții și să mă împotrivesc unui împărat, pentru că sunt doar un simplu particular, cu atât mai greu va fi pentru Tine când vei ajunge să dai socoteală înaintea lui Dumnezeu. Căci pe cine ai putea găsi ca mijlocitor între Dumnezeu și om ? Ceea ce ai citit, se vede că n-ai înțeles, căci dacă ai fi înțeles, desigur că n-ai fi condamnat[252].

EPISTOLA 42

Către Hilon, ucenicul său*

Scrisă înainte de episcopat

I

Am să mă fac pentru tine, veritabilul meu frate, pricinuitor al lucrării de mântuire, dacă vei primi cu bucurie sfat de la mine pentru ceea ce ți se cuvine să faci, cu deosebire pentru cele la care însuți m-ai rugat să te sfătuiesc. Căci pentru a se încumeta să purceadă la viață singuratică mulți vor fi îndrăznit, dar poate că puțini sunt cei care s-au și nevoit s-o ducă la îndeplinire așa cum

251. Ce rost are aici episodul cu peștii ? Pentru promovarea sănătății publice amenințate de un caz de intoxicare era oare potrivit să se evoce pretenția împăratului cu cele 1000 livre de aur ? O oarecare noimă are, desigur, punerea în cântar a celor două teze, a împăratului și a Sfântului Vasile, dar problema e stufos prezentată. Desigur, scrisoarea e apocrifă.

252. Aluzie la decizia lui Iulian: „am citit și am condamnat", cu care osândea orice rânduială creștină. Acest text nu apare în ed. Courtonne.

* Dintre manuscrisele care cuprind epistolele Sfântului Vasile această scrisoare s-a păstrat numai în codicele *Parisinus* 967 din sec. al XIV-lea, pe care benedictinii maurini nu-l cunoșteau atunci când au publicat textul care a fost reprodus și în colecția Migne. Unii cercetători o atribuie Sf. Nil de Ancira (sec. al V-lea). Astfel, Migne, P.G. 29, 54. C. Holl, *Amphilochius von Ikonium*, Tübingen, 1904, p. 14. În românește epistola a circulat adeseori. Astfel, în *Vasile cel Mare și Grigorie Bogoslovul: Cuvinte*, București, 1826, pp. 110-112, apoi *Vechile rânduieli ale vieții monahale*. Mănăstirea Dobrușa, 1929, pp. 263-270.

se cuvine. Oricum, pentru ca să ajungi la o astfel de îndeplinire nu-i destul numai s-o fi plănuit, ci abia sfârșitul îți poate da deplin câștigul nevoințelor. De aceea, nu-i de așteptat nici un folos de la cei ce nu se grăbesc spre ținta rânduită, care mărginesc doar la început toată viețuirea monahicească, dar ce este mai de râs este faptul că ei leapădă chiar hotărârea luată, lucru pentru care necreștinii îi învinuiesc de lipsă de bărbăție și de nestatornicie[253]. Despre unii ca aceștia zice Domnul: „Cine dintre voi, vrând să zidească un turn, nu stă mai întâi și-și face socoteala cheltuielii, cu ce să-l isprăvească ? Ca nu cumva, punându-i temelia și neputând să-l termine, toți cei care vor vedea să înceapă a-l lua în râs, zicând: Acest om a început să zidească, dar n-a putut isprăvi"[254].

Drept aceea, după un astfel de început se cade să urmeze și sârguința de a înainta în bine. Pavel, acel prea viteaz luptător, nevrând ca noi să rămânem doar la faptele noastre bune din trecut, ci ca în fiecare zi să înaintăm cu spor în drumul nostru spre bine, zice: „uitând ceea ce sunt în urma mea și tinzând la cele dinainte, alerg la țintă, la răsplata dumnezeeștii chemări de sus"[255].

Așa este toată viața omenească: ea nu se îndestulează cu cele trecute, ci se hrănește mai puțin din trecut, cât mai ales din viitor[256]. Căci ce folosește omului sațiul pe care pântecul lui l-a cunoscut ieri, dacă astăzi, flămânzind din nou, nu găsește hrană pentru a se sătura ?

Tot așa nici sufletul n-are nici un folos după fapta bună de ieri dacă în ziua de azi el s-a lăsat de lucrarea dreptății. Căci zice Scriptura: „Cum te voi afla, așa te voi judeca"[257].

II

Deșartă este dar osteneala celui drept și de neacuzat este și obiceiul păcătosului dacă după ele urmează o schimbare: pentru acela, dacă se trece de la mai bine la mai rău, pentru acesta, de la mai rău spre mai bine. Putem asculta acest adevăr și de la Iezechiel, care ne învață ca și cum ar fi de față Însuși Domnul, când zice: „chiar și dreptul dacă se va abate de la calea sa și se va purta cu nedreptate, toate faptele lui bune nu se vor pomeni; și pentru nelegiuirea sa, pe care a făcut-o, va muri în păcat"[258]. Același lucru îl spune și pentru păcătos: „cel nelegiuit, dacă se întoarce de la nelegiuirea sa și face

253. E firească zeflemeaua cu care păgânii priveau această „omorâre a mădularelor care sunt pe pământ" (Col. 3, 5) pe care o preconizau monahii.

254. *Lc.* 14, 28-30.

255. *Filip.* 3, 13-14.

256. În fond, oricare creștin (nu numai călugărul) va fi judecat după starea sufletească din clipa morții, dovadă că tâlharul de pe cruce a putut fi primit în Rai în ultimul ceas al vieții. *Lc.* 23, 43.

257. *Lc.* 19, 22.

258. *Iez.* 18, 24.

judecată și dreptate, își întoarce sufletul său la viață"[259]. Unde au rămas atâtea osteneli ale lui Moise, sluga Domnului, când împotrivirea sa de o clipă[260] l-a oprit de la intrarea în pământul făgăduinței ? Ce s-a ales de mergerea lui Ghehazi la Elisei[261], când din pricina iubirii de argint și-a atras asupră-și lepra ? Ce folos a avut Solomon din atâta noian de înțelepciune[262] și ce a câștigat din aceea că și-a îndreptat întâi cugetul spre Dumnezeu, dacă mai târziu patima lui nebunească după femei[263] l-a făcut să cadă în idolatrie ? Dar nici pe dreptul David rătăcirea cea de o clipă nu l-a lăsat neosândit din pricina greșelii lui față de femeia lui Urie[264]. Pentru cel care vrea să ducă o viață după Dumnezeu ar fi destul să pomenim căderea lui Iuda de la bine la rău: după ce atâția ani a fost ucenic al lui Hristos, el a vândut pe un preț de nimic pe Domnul, iar pentru aceasta și-a agonisit spânzurare. Așadar, acest lucru să-ți fie ție bine cunoscut, frate, că nu cel care începe bine este desăvârșit, ci cel care sfârșește bine, acesta este bine încredințat și plăcut înaintea lui Dumnezeu. De aceea, frate, „nu da somn ochilor tăi, nici dormitare genelor tale, ca să te mântuiești ca o căprioară din cursa vânătorului și ca o pasăre din lațul lui"[265]. Gândește-te că ai să treci printre curse și ai să umbli pe vârful unui zid înalt, de unde nu fără primejdie poate cădea oricine. Așadar, nu te avânta prea devreme spre culmile nevoinței, nu te încrede orbește în tine însuți, pentru ca, nefiind încă destul de iscusit, să nu cazi de la înălțimea nevoinței. Că mai bine este să înaintezi în bine puțin câte puțin[266]. Să te lepezi dar, încetul cu încetul, de plăcerile vieții, stârpind din tine orice obișnuință rea, pentru ca nu cumva, răscolindu-ți toate plăcerile vieții deodată, să atragi asupră-ți mulțime de ispite. Ci, după ce vei fi biruit de tot plăcerea unei patimi, să te poți întrarma împotriva alteia și astfel, cu timpul, vei birui toate plăcerile. Căci numele plăcerii este unul singur, însă lucrările ei sunt diferite și de multe feluri.

De aceea, frate, să fii mai întâi răbdător la orice ispite. Căci prin câte feluri de ispite nu-i încercat cel credincios: pagube lumești, învinuiri, minciuni, nesupuneri, clevetiri, prigoniri ? Prin acestea și prin altele de felul lor e pus la încercare cel credincios.

În al doilea rând, să petreci în liniște, înfrânat la vorbă, neîndărătnic, neiubitor de mărire deșartă; nu le răstălmăci pe toate, ci iubește credinciosia; nu

---

259. *Iez.* 18, 27.
260. *Num.* 20, 3.
261. *IV Reg.* 5, 21-27.
262. *III Reg.* 4, 29.
263. *III Reg.* 11, 1.
264. *II Reg.* 11, 24.
265. *Pr.* 6, 4-5; *Ps.* 131, 4-5.
266. Dacă „și geniul e o îndelungă răbdare", cum se spune adeseori, procesul înaintării în virtute este o „epectază" continuă (Grigorie de Nyssa, *Viața lui Moise* și *Omilia 6 la Cântarea Cântărilor*).

fi vorbă lungă, ci treaz și scurt la cuvânt, gata oricând a învăța tu de la alții, iar nu de a-i învăța tu pe alții. Nu umbla după știri din viața lumească, pentru că din așa ceva nu vei avea nici un folos, după cum spune psalmistul: „să nu grăiască gura mea lucruri omenești"[267]. Căci cel căruia-i place să grăiască bucuros despre treburile oamenilor păcătoși, acela repede trezește în sine pofte spre plăceri. Mai curând fii dornic să cunoști viața oamenilor drepți, căci aceasta îți va fi de mare folos.

Să nu dorești să te arăți în lume, înconjurând satele și casele oamenilor[268], ci ocolește astfel de prilejuri ca pe niște curse ale sufletelor. Iar dacă cineva, pentru multă evlavie, te-ar pofti să intri în casa lui, unul ca acesta să învețe a urma credința sutașului, care atunci când Iisus Se silea spre el pentru vindecare Îl oprea, zicând: „Doamne, nu sunt vrednic să intri sub acoperământul meu, ci zi numai cu cuvântul și se va vindeca sluga mea". Iar când Domnul a zis: „Du-te, fie ție după cum ai crezut", sluga lui s-a vindecat în ceasul acela"[269].

Dar aceasta să-ți fie știut, frate, că nu prin venirea lui Hristos, ci prin credința celui ce a știut s-a vindecat bolnavul de dureri. Tot așa și acum: dacă te rogi din locul în care te afli și dacă bolnavul crede că prin rugăciunile tale va fi ajutat, i se vor împlini toate după dorința lui.

III

Mai mult decât pe Domnul să nu-i iubești pe semenii și pe casnicii tăi, după cum este scris: „Cel ce iubește pe tată sau pe mamă sau pe frați mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine"[270]. Și ce crezi că vrea să spună porunca Domnului ? Nimic altceva decât ceea ce s-a zis în alt loc: „cel ce nu-și poartă crucea sa și nu vine după Mine nu poate să fie ucenicul Meu"[271]. Dacă față de rudele tale după trup tu ai murit împreună cu Hristos, de ce mai vrei să petreci iarăși împreună cu dânsele ? Și dacă ceea ce tu ai stricat de dragul lui Hristos vrei să zidești din nou pentru rudeniile tale, călcător de lege te faci. De aceea, să nu te retragi din locul tău de dragul rudelor tale, căci dacă vei părăsi acest loc, s-ar putea să te retragi și tu din viața pe care o duci[272].

267. *Ps.* 16, 4.

268. Poate că în felul în care pune drept țintă a vieții monahale fuga de lume să se poată găsi un argument serios împotriva autenticității acestei epistole, căci Sfântul Vasile, chiar dacă vorbește de o dăruire totală în monahism (cf. epist. 2, 7, 22 etc), totuși el vede „cetățenia" călugărului nu în pustie, ci aproape de comuniunea cu oamenii. Desigur, și el este împotriva celor vagabonzi - a „girovagilor". Milas, *Canoanele,* I, 2, comentar la can. 4 al Sin. IV Ecum.

269. *Mt.* 8, 8; 13.

270. *Mt.* 10, 37.

271. *Lc.* 14, 27.

272. *Lc.* 9, 59-62.

Nu dori după locuri cu lume multă, nici nu îndrăgi satele sau orașele, ci iubește singurătatea, rămâi de-a pururea în tine însuți[273], nu lăsa mintea să se împrăștie, rugăciunea și cântarea de psalmi să-ți fie preocuparea neîncetată. Nu uita nici citirile, în primul rând cele din Noul Testament, pentru că din Vechiul Testament adeseori ne putem vătăma, nu pentru că s-ar afla acolo scrieri vătămătoare, ci pentru că judecata celor care s-ar putea rătăci este neputincioasă. „Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos spre învățătură"[274]. Toate pâinile sunt hrănitoare, dar pentru cei bolnavi ele pot fi păgubitoare, de aceea nici în Vechiul Testament nu se cuprinde nimic spurcat, dar dacă totuși cineva crede că acolo s-ar găsi ceva necurat, acela să nu uite că doar după mintea lui se poate vorbi de necurăție acolo. „Toate să le încercați, țineți ce este bun. Feriți-vă de orice înfățișare a răului"[275], căci „toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi sunt de folos"[276].

Să nu fii, așadar, pentru cei ce te întâlnesc prilej de poticnire, ci să fii vesel, iubitor de frați, plăcut, smerit la minte, să nu calci porunca de a fi primitor de străini prin aceea că le gătești bucate scumpe, ci îndestulează-te cu cât se găsește, neluând de la nimeni mai mult decât cele de trebuință, fără să iei nimic pentru viața călugărească, dar mai vârtos fugi de aur ca de un vrăjmaș al sufletului, tată al păcatului și slujitor al diavolului. Nu cumva, vrând să-i ajuți pe săraci, să te faci vinovat și iubitor de avuții, iar dacă cineva îți va aduce bani pentru săraci și dacă cunoști cine sunt cei mai lipsiți, atunci sfătuiește pe cel care a adus banii să se ducă el însuși să-i dea nevoiașilor, ca nu cumva primind tu banii să-ți pângărești cugetul[277].

IV

Fugi de plăceri, iubește înfrânarea, deprinde-ți trupul cu osteneli, iar sufletul obișnuiește-l să se împotrivească ispitelor. Socotind că despărțirea sufletului de trup aduce izbăvirea de toate relele, așteaptă desfătarea bunătăților celor veșnice, din care s-au împărtășit toți sfinții. Cumpănind acestea tot timpul, pune în fața nălucirii diavolești cugetul cel temător de Dumnezeu, lăsând acestuia dreptul ca la lăsarea cântarului el să tragă mai mult; și cu deosebire când un gând viclean se va răzvrăti în tine, zicând: „Ce folos ai tu că-ți petreci viața în aceste locuri retrase ? Ce dobândă ai că te-ai depărtat

---

273. Nu împrăștierea, ci rămânerea în sine e una din virtuțile cele mai îndrăgite de monahii răsăriteni, începând de la Ioan Casian și Evagrie Ponticul, până la Simeon Noul Teolog și Grigorie Palama (Viller-Rahner, *Aszese u. Mystik in der Väterzeit*, Freiburg, B. 1939, p. 122 ș.u.

274. *II Tim.* 3, 16.

275. *I Tes.* 5, 21.

276. *I Cor.* 6, 12.

277. Părinții veacului al IV-lea osândesc aspru arghirofilia și mai ales pe cămătari. Așa se face că Sfinții Vasile, cei doi Grigorie (Teologul și de Nyssa), ca și Ioan Gură de Aur ne-au dat cele mai avântate cuvântări despre aceste probleme. Idealul întâlnit la toți este comuniunea perfectă din epoca apostolică; *Fap.* 2, 44-46 și 4, 34-35.

de împreună-viețuirea cu oamenii ? Nu știi că aceia care au fost așezați de Dumnezeu ca episcopi ai Bisericilor Sale trăiesc de obicei împreună cu oamenii și săvârșesc neîncetat întrunirile și prăznuirile cele duhovnicești[278], de la care cei ce sunt de față trag mare folos ? Căci acolo se dezvăluie tainele pildelor pe care le istorisesc învățăturile apostolice, tâlcuirea poveţelor evanghelice, învățarea științei dumnezeiești, întâlnirile cu frații duhovnicești, care, îngăduindu-le să le vadă fața, aduc mare folos celor cu care se întâlnesc. Iar tu te-ai înstrăinat de bunătăți atât de mari, rămânând aici și sălbăticindu-te ca fiarele. Doar vezi ce singurătate mare și ce pustiire aproape neomenească e aici ! Nu găsești aici nici o brumă de învățământ, ești despărțit de ceilalți frați, în cuget e o mare nepăsare pentru ținerea poruncii lui Dumnezeu".

Deci, când acest gând viclean, răzvrătindu-se în tine, vrea să te abată din cale cu aceste momeli și cu altele asemenea lor, atunci în gândul cel bun să pui în fața acestora iscusința adevărată și să zici: „Pentru că-mi spui ce bine e în lume, tocmai de aceea m-am mutat aici, pentru că m-am judecat pe sine-mi nevrednic de acele bunătăți ale lumii. Căci, într-adevăr, în lume sunt amestecate cele rele cu cele bune, dar mai mult covârșesc cele rele. Mergând eu într-o zi la întâlnirile cele duhovnicești, abia am găsit pe un frate care părea că e temător de Dumnezeu, dar care în firea lui era stăpânit de diavolul, și am auzit de la el cuvinte fermecătoare și alcătuite meșteșugit, parcă anume ca să-i înșele pe cei pe care îi vedea. După el, am mai întâlnit o sumedenie de furi, de tâlhari și de asupritori; am văzut și chipul schimonosit al celor ce se îmbătaseră și sângerările celor care au avut de suferit. Am văzut apoi și frumusețea femeilor, care mi-a pus la încercare curăția. E drept că de desfrânare am scăpat, dar în cugetul inimii totuși mi-am întinat fecioria. Am auzit și multe învățături bune și folositoare sufletului, însă la nici unul din dascăli n-am găsit fapta bună care să se fi potrivit cu cuvintele lor. După aceea am auzit nenumărate cântece îmbrăcate în versuri dezmierdătoare. Așa am auzit alăuta răsunând plăcut, baterea din palme a celor ce jucau, glasurile celor ce spuneau snoave, în sfârșit, am auzit multe prostii și năzbâtii, precum și strigătele unei mulțimi întregi. Am văzut lacrimile celor jefuiți, durerile celor ce erau duși în robie, plânsetele celor dați la cazne. Toate acestea le-am văzut și iată nu era o adunare duhovnicească, ci era o mare înviforată și răzvrătită de furtuna care amenința să-i acopere pe toți cu valurile ei.

Spune-mi atunci, o gând rău și duh al dezmierdărilor trecătoare și al măririi deșarte, ce folos am eu să văd și să aud toate acestea dacă nu pot s-ajut pe nimeni din cei asupriți, nici să apăr pe cei slabi sau să-i îndrept pe cei greșiți, ci mai curând pot să-mi gătesc mie însumi pieirea ? Că după cum puțină apă curată se împrăștie și e prăfuită de vânt, tot așa și faptele bune, pe care

278. Ce păcat că nu ni se descrie modul în care se desfășurau aceste întruniri ! A se observa însă și insinuările ispititorului !

credem că le săvârşim în viaţa aceasta, se pierd în noianul faptelor rele[279]. Că la veselie şi la bucurii până şi cântecele celor ce petrec în lume se înfig în noi ca nişte bolduri, ca să întunece curăţia cântărilor de psalmi, iar vaietele şi ţipetele celor ce li se face strâmbătate vin tot de la cei din neamul lor, parcă anume ca să pună la încercare răbdarea săracilor".

V

Atunci ce câştig eu din viaţa aceasta dacă îmi tulbur numai sufletul ? Iată de ce mă mut la munţi ca o pasăre, cum spune psalmistul: „ca o pasăre m-am izbăvit de cursa vânătorilor"[280]. Iată dar, „socoteala mea sucită", de ce petrec eu în pustia în care a petrecut şi Domnul. Aici e stejarul din Mamvri[281], aici scara ce duce la cer şi cetele îngerilor care s-au arătat lui Iacob[282]. Aici e pustia în care poporul curăţindu-se a căpătat Legea[283] şi astfel, intrând în pământul făgăduinţei, a văzut pe Domnul. Aici e Muntele Carmelului, pe care sălăşluindu-se Ilie s-a făcut plăcut Domnului[284]. Aici e valea în care ducându-se Ezdra a găsit, după porunca Domnului, cărţile cele însuflate de Dumnezeu[285]. Aici este pustia în care, hrănindu-se cu lăcuste, fericitul Ioan a propovăduit oamenilor pocăinţa[286]. Aici este Muntele Măslinilor, pe care a urcat Hristos ca să Se roage şi ne-a învăţat şi pe noi să ne rugăm[287]. Aici Se află Hristos Cel iubitor de pustie. Căci zice: „unde sunt doi sau trei adunaţi în numele Meu, sunt şi Eu în mijlocul lor"[288]. Aici e calea cea strâmtă şi îngustă care duce la viaţă[289]. Aici sunt dascălii şi proorocii care „au rătăcit prin pustie şi în munţi şi în peşteri şi în crăpăturile pământului"[290]. Aici sunt apostolii şi evangheliştii şi viaţa călugărilor încetăţeniţi în pustie[291].

„Iată ce am primit eu de bunăvoie ca să dobândesc cele făgăduite mucenicilor lui Hristos şi tuturor celorlalţi sfinţi, ca şi eu să pot zice în chip

279. Multe lucruri neplăcute se întâlneau în veacul al IV-lea şi cu ocazia pelerinajelor, după cum ne informează cunoscuta epistolă a II-a a Sf. Grigorie de Nyssa. (*Epistulae*, ed. I. Pasquali, Leiden, 1959, pp. 13-19).

280. *Ps.* 123, 7.

281. *Fac.* 18, 1-33.

282. *Fac.* 28, 12.

283. *Ieş.* 19, 1-25.

284. *III Reg.* 18, 42.

285. *Ezdra* 10, 3.

286. *Mc.* 1, 6.

287. *Lc.* 22, 39-40.

288. *Mt.* 18, 20.

289. *Mt.* 7, 13.

290. *Evr.* 11, 38.

291. Ca şi arhidiaconul Ştefan (*Fap.* 6-7), dar cu referire mai ales la iubitorii de singurătate, autorul acestei epistole face o amănunţită istorisire a poporului evreu, de la Avraam până la Hristos.

nemincinos: „pentru cuvintele buzelor Tale eu am păzit căi aspre”[292]. Căci știu că Avraam, iubitorul de Dumnezeu, a ascultat glasul Său și s-a mutat în pustie, știu de Isaac cel asuprit, de patriarhul Iacob, cel care mult a pribegit, de Iosif cel neprihănit și vândut, de cei trei tineri păzitori ai curăției, care s-au luptat împotriva focului, de Daniel, cel aruncat în groapa leilor, de îndrăznețul la vorbă Ieremia, care a fost osândit și aruncat într-o groapă cu noroi, de Isaia, văzătorul tainelor celor ascunse, care a fost tăiat cu fierăstrăul, de Israel, care a fost dus în robie, de Ioan, cel care a înfruntat preacurvia și a fost tăiat de sabie, precum și de mucenicii lui Hristos, cei care au fost uciși[293].

„Și pentru ce să mai lungesc cuvântul, când și Însuși Mântuitorul S-a răstignit pentru noi, ca prin moartea Lui să ne dea viață și ca pe toți să-i îndemne și să-i atragă la răbdare ? Către El mă grăbesc și către Tatăl și către Duhul Sfânt. Pentru aceasta mă nevoiesc, ca să mă fac plăcut Lui, ca unul care mă socotesc nevrednic de bunătățile lumii. De altfel, nici eu nu sunt pentru lume, nici lumea pentru mine”.

Acestea, așadar, socotindu-le în sineți, împlinește-le cu silință precum ți s-au spus, luptă-te pentru adevăr până la moarte, căci și despre Hristos s-a zis: „ascultător făcându-Se până la moarte”[294]. Dar și apostolul zice: „luați seama, fraților, să nu fie cumva la vreunul din voi o inimă vicleană a necredinței, ca să vă depărteze de la Dumnezeul Cel viu”[295]. Ci îndemnați-vă și zidiți-vă unul pe altul până ce putem să zicem „astăzi”, căci cuvântul acesta - „astăzi”[296] - înseamnează tot timpul vieții noastre. Deci, dacă așa vei petrece, frate, și pe tine te vei mântui, și pe noi ne vei bucura, și pe Domnul în veci de veci Îl vei slăvi. Amin.

EPISTOLA 43

Mustrare către tineri*

Înainte de episcopat

Ca unul care duci viață singuratică și ca om credincios și iubitor de evlavie, deprinde-te odată și bagă-ți în urechi rânduielile evanghelice, strunirea deplină a trupului, smerenia cugetului, curăția gândirii, stingerea mâniei ! Oricât vei fi de copleșit de treburi, fă-ți și mai multă vreme pentru Domnul;

292. *Ps.* 16, 4.

293. Firește, atât cei aleși ai Domnului, cât și cei ce au ales slujirea călugărească nu pot uita că ea e jertfă și suferință. *Mt.* 23, 34.

294. *Filip.* 2, 8.

295. *Evr.* 3, 12.

296. *I Tes.* 5, 11; *Evr.* 3, 12-13.

* Fragmentul acesta nu-i întâlnit în nici un manuscris care cuprinde epistolele Sfântului Vasile. El a fost strâns de călugării maurini în ediția pe care o reproduce și colecția Migne. Autenticitatea ei e discutabilă. În orice caz, ea nu-i propriu-zis epistolă, ci pare mai curând o omilie trunchiată. Probabil a fost vorba de mai mulți „tineri”; or aici se folosește mereu singularul.

chiar dacă te-a jefuit cineva, nu-l purta prin judecăți; de te urăște cineva, tu răspunde-i cu iubire; dacă ești prigonit, rabdă; dacă ești defăimat, roagă-te; fii mort păcatului, răstignește-te pentru Dumnezeu; aruncă-ți toată povara grijilor pe spatele Domnului, pentru ca să te afli și tu printre miile de îngeri, adunările celor întâi născuți[297], tronurile apostolilor, scaunele de cinste ale proorocilor, toiegele patriarhilor, cununile mucenicilor, laudele drepților. Să dorești și tu să te numeri împreună cu cei drepți, în Hristos Iisus, Domnul nostru. Lui fie mărirea în vecii vecilor. Amin.

EPISTOLA 44
Către un călugăr care a căzut*

I

Nu-ți trimitem salutări, pentru că nu se cuvine să saluți pe cei lipsiți de evlavie. Păstrez încă o îndoială și nu-mi intră la inimă o astfel de monstruozitate, o faptă atât de urâtă, o fărădelege atât de mare pe care ai făcut-o, dacă peste tot a fost cu putință o astfel de faptă cum o știm de acum cu toții. Mă întreb, într-adevăr, cum s-a putut călca în picioare o înțelepciune atât de mare, cum a putut fi uitată o rânduială atât de exactă, cum te-a putut cuprinde o orbire atât de neașteptată, încât, fără să te mai gândești la nimic, ți-ai putut pierde cumpătul într-un chip atât de cumplit ? Căci nu mai încape nici o îndoială că ți-ai aruncat sufletul într-o adevărată prăpastie și, după cum îi auzi pe toți cei ce vorbesc de această nelegiuire, tu te-ai pus parcă în fruntea tuturor. Ai lăsat de o parte credința, ai uitat de lupta cea bună. Nu-ți poți închipui ce supărare mare mi-ai pricinuit ! Ce preot nu se va plânge auzind o astfel de veste ? Ce slujitor al Bisericii nu se va bate în piept de durere ? Care dintre mireni nu se va întrista ? Ce schimnic nu se va tângui ? S-ar putea ca și însuși soarele să se întunece din pricina căderii tale, căci până și tăriile cerului s-au zguduit auzind cum ai ajuns de te-ai pierdut. Chiar și pietrele nesimțitoare au plâns din pricina nebuniei tale, poate că și dușmanii au vărsat lacrimi din pricina nelegiuirii tale, care a întrecut orice măsură. O, ce grea împietrire ! O, ce cruzime înspăimântătoare ! Nu ți-e frică nici de Dumnezeu și n-ai nici rușine de oameni, nu ți-a păsat de prietenie, te-ai înecat dintr-o dată, te-ai dezgolit dintr-o dată. Și acum iată-mă din nou supărat din pricina ta, nenorocitule ! Tu, care spuneai tuturor că te silești să prinzi Împărăția[298] (cerurilor, n.tr.), iată

297. „Întâi născuții", adică creștinii. Expresia „adunările celor întâi născuți" o întâlnim în Epistola către *Evrei* (12, 22-23).

* Textul acestei epistole s-a păstrat numai în doi codici grecești: *Parisinus gr.* 967 din sec. al XIV-lea și *Parisinus Suppl. gr.* 1021 din sec. al XIII-lea. Recent, el a fost comparat cu cel redat de călugării maurini și care a fost apoi tipărit și în colecția Migne. Unii cercetători se pronunță împotriva autenticității lui. Astfel, A. Cavallin, *Studien zu den Briefen des hl. Bas.*, Lund, 1944.

298. *Mt.* 11, 12.

acum ai căzut din această Împărăţie ! Tu, care voiai să inspiri tuturor frica de care vorbeşte învăţătura creştină, iată că nu ai dat dovadă de această frică nici măcar până în faţa ochilor tăi ! Tu, care te lăudai cu sărăcia, te-ai făcut acum de ruşine săvârşind jaf ! Tu, care vorbeai în cuvântările tale despre pedeapsa lui Dumnezeu, ţi-ai atras însuţi o astfel de pedeapsă ! Cum să mă mai plâng din pricina ta ? Cum voi putea să îndur această supărare ce mi-ai făcut ? Nu ştii cum a căzut luceafărul cel ce se scoală de dimineaţă[299] şi care a fost aruncat la pământ ? Tuturor oamenilor le vor ţiui amândouă urechile când vor auzi de această ispravă a ta. Cum a fost cu putinţă ca nazarineanul[300] cel mai strălucitor decât aurul să se facă mai negru decât funinginea ? Cum a fost cu putinţă ca neamul cel de cinste al Sionului să ajungă un vas netrebnic[301] şi de necinste ? Cel pe care-l pomeneau Sfintele Scripturi fiind cântat în toate glasurile şi-a văzut azi cum îi piere pomenirea cu răsunet mare. Cel care avea o minte ageră a pierit repede. Cel care avea o cugetare cuprinzătoare a săvârşit un păcat cu multe ascunzişuri. Într-adevăr, cei care îşi dădeau seama că se ajutorează cu învăţăturile tale au suferit o mare pagubă prin pierderea ta. Cei care ciuleau urechile să-ţi asculte predicile şi le-au astupat acum când a venit zvonul despre pierderea ta. Cât despre mine, nu mă mai opresc din plâns, faţa mi s-a posomorât, m-au părăsit toate puterile, în loc de pâine parcă mănânc cenuşă şi, punându-mi un sac pe răni, nu mai pridideşc adresându-ţi laude sau, mai bine zis alcătuindu-ţi cuvânt de înmormântare, fără să cer nici să mă mângâie cineva, nici să mă uşureze, pentru că mângâierea mi-a ocolit privirea ochilor şi pentru că pe ei nu poţi pune nici bandaj, nici ulei, nici legături. Aceasta-mi este rana cea dureroasă. De unde-mi va veni vindecarea ?

II

Drept aceea, dacă ţi-a mai rămas vreo nădejde de mântuire, dacă te mai gândeşti cât de puţin la Dumnezeu, dacă mai nădăjduieşti cât de cât după bunurile ce vor să vină, dacă mai păstrezi ceva din frica de pedepse care îi aşteaptă pe cei nepocăiţi, atunci întoarce-te din nou la viaţa de înfrânări, înalţă-ţi privirile spre cer, revino în sineţi, scutură-ţi amorţeala simţurilor, lasă-te de patimi, scutură-te de ameţeala care te-a cuprins, ridică-te împotriva celui care te-a doborât[302]. Adună-ţi toate puterile şi ridică-te de jos. Adu-ţi aminte de Păstorul cel bun, Care te va însoţi şi te va ridica. Şi de te-ar ţine cel rău de amândouă mâinile sau chiar de te-ar prinde şi de urechi, tu saltă-te şi fugi din preajma celui ce te-a rănit. Adu-ţi aminte de ceea ce stă scris: „Oare cel ce cade

299. *Is.* 14, 12.

300. Ucenicul lui Hristos sau creştinul. <În literatura bizantină, termenul „nazireu" avea să desemneze în primul rând un preot sau călugăr (pentru acest ultim sens, v. şi G.W.H. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford University Press, 1972, pp. 896-897, s.v. „Naziraios")>.

301. *Plâng. Ier.* 4, 2; *II Tim.* 2, 20.

302. Împotriva diavolului.

nu se mai scoală ? Sau cel ce se abate nu se întoarce ?"[303]. Or, cel ce a fost bătut iată că poate fi îngrijit, cel atacat de fiare le poate îmblânzi, cel care mărturisește nu-i respins. Într-adevăr, „Domnul nu vrea moartea păcătosului, ci să se întoarcă și să fie viu"[304]. Nu fi nepăsător la gândul că ai căzut și că de acum ai rămas în prăpastia relelor. A venit vremea să te ridici, ți s-a dat destulă vreme și îndelungă răbdare, e vremea să te vindeci, vremea să te îndrepți. Ai alunecat ? Trezește-te ! Ai păcătuit ? Liniștește-te ! Nu mai umbla pe calea păcătoșilor[305], ci sari afară din ea ! După ce te vei fi întors și-ți vei fi plâns păcatele, atunci vei fi mântuit, căci sănătatea ne-o dă truda, iar mântuirea, sudorile[306].

Să bagi de seamă ca, vrând să-ți ții legământul încheiat cu alți oameni, să nu calci legămintele față de Dumnezeu, pe care tu ți le-ai luat de față fiind mulți martori. Nu sta dar la îndoială ca, din pricina unor socoteli omenești, să uiți să vii la mine. Eu îmi voi primi mortul, îl voi jeli, îl voi îngriji, voi plânge cu amar pentru loviturile suferite de fiica neamului meu[307]. Toți te vor primi, toți vor fi alături de tine în suferințele tale. Nu te lăsa abătut, adu-ți aminte de zilele de altădată. Există mântuire, există îndreptare. Ai încredere, nu deznădăjdui. Nu există lege care să osândească la moarte, ci o iertare care amână pedepsirea, care așteaptă îndreptarea. Ușile nu s-au închis încă, mirele așteaptă[308], nu păcatul e stăpân. Începe lupta din nou, nu mai sta la îndoială, fie-ți milă de tine însuți și de noi toți în Hristos Iisus, Domnul nostru, Căruia fie mărirea și puterea acum și în vecii vecilor. Amin[309].

EPISTOLA 45

Către un călugăr care a căzut*

Data scrierii nu e cunoscută

I

O teamă îndoită a cuprins cugetul meu din pricina simțămintelor pe care le nutresc față de tine. În primul rând, mă copleșește o stare de scârbă

---

304. *Iez.* 18, 32.

305. *Ps.* 1, 1.

306. Idee centrală în viața duhovnicească a monahismului răsăritean. Macarie Egipteanul, *Omilii duhovnicești*, 5, trad. rom. C. Iordăchescu, ed. II, Chișinău, 1932, p. 32 ș.u.

307. *Ier.* 11, 1.

308. *Mt.* 25, 1-12.

309. Nici stilul, nici încheierea nu sunt cele obișnuite în epistolele Sf. Vasile. Poate nici ușurința cu care e reprimit păcătosul.

* Textul acestei epistole a fost tradus și în românește și a circulat și prin mănăstirile noastre. A se vedea codicele manuscris nr. 1552 f. 139-140 de pe la finele sec. al XVIII-lea, „a Sfântului Vasile trimitere pentru un călugăr căzut". Nu se știe unde va fi trăit și cu ce va fi greșit acest monah. Sfântul Vasile va fi adunat în sufletul său destule experiențe în călătoriile de informare prin Orient, înainte de a înființa așezămintele sale călugărești. Dar experiența sa a crescut mereu și în timpul pastorației.

303. *Ier.* 8, 4 (ediția 1914).

lipsită de milă, care mă duce până la răutate; în al doilea rând, dimpotrivă, dacă aş vrea să privesc lucrurile mai cu milă, starea aceasta m-ar sili să mă schimb în chip nedrept, până a mă arăta prea îngăduitor faţă de păcat. Aşa se face că pe când mă pregăteam să compun epistola aceasta am ajuns ca, pe de-o parte, în urma unor anumite considerente, să-mi fac mai sprintenă mâna care-mi fusese amorţită până atunci; pe de altă parte, faţa care-mi era nedumerită în urma încurcăturii în care tu m-ai pus, n-am avut puterea s-o schimb deloc: atât de tare mă copleşise ruşinea din pricina greşelii tale, încât trăsăturile gurii mi s-au slăbănogit dintr-o dată, iar buzele au început să tremure.

Vai ! Ce să scriu sau ce să gândesc, când stau încremenit şi îmi aduc aminte că prima parte a vieţii tale era stăpânită de atâta mândrie şi când bogăţia curgea gârlă, târându-se cu fală în jurul tău ? Mă cutremur ! Pe atunci roiau în urma ta o mulţime de linguşitori, era voluptatea cu plăcerile ei scurte, însoţite de primejdii evidente şi de nedreptăţi acoperite ! O dată temeri inspirate de slujbaşii tribunalelor risipeau în vânt gândurile de mântuire, altă dată zgomotul afacerilor publice îţi tulbura căminul şi nenorocirile care se ţineau lanţ te opreau să te adresezi Celui care era singurul în stare să te ajute; cu timpul, încet-încet, ai început să-ţi dai seama că Mântuitorul era Cel care, în folosul tău, te punea la încercare, speriindu-te cu câte-o suferinţă, dar Care te scăpa şi te ocrotea pe tine, care, de altfel, te bucurai de El în ceasuri de linişte, aşa încât de la un timp ai început să-ţi schimbi purtarea şi să trăieşti mai înţelept, dispreţuind belşugul plin de primejdii şi de nesocotiri al casei tale, până chiar şi pe soţia ta[310].

Întors în întregime spre cer, ai început de acum să străbaţi satele şi oraşele întocmai ca un străin şi ca un călător, te-ai grăbit s-ajungi şi la Ierusalim, unde eu însumi, rămas împreună cu tine, te-am felicitat pentru aceste isprăvi vrednice de un atlet, când, postind săptămâni în şir, stăteai de vorbă cu Dumnezeu, ferindu-te (tocmai ca să te poţi retrage) de la contactul cu prea multă lume, aşa încât, prin linişte şi singurătate, ai scăpat de zgomotul oraşelor. Fără milă îţi înţepai trupul acoperindu-l cu un sac aspru, cu o cingătoare zgrunţuroasă îţi strângeai rinichii şi astfel cu răbdare îţi striveai oasele. Folosind hrană tot mai puţină, coastele ţi s-au înmuiat, ducându-se spre şira spinării, n-ai vrut să te mai încingi nici măcar cu o panglicuţă moale şi, strângându-ţi pântecele ca într-o ventuză, te sforţai să te lipeşti de regiunile rinichilor; apoi, golindu-ţi carnea de toată grăsimea ei ai zvântat curajos canalele aşezate sub stomac, iar prin abstinenţe, strângându-ţi stomacul în aceste îndoituri, ai făcut din regiunile costale o ieşitură care acoperea părţile buricului. În chipul acesta, reducând

---

310. Avem aici iarăşi un pasaj caracteristic scrisului Sfântului Vasile, care adeseori leagă laolaltă, fără conjuncţie, câte două sau trei fraze. Pe de altă parte, ca sub epitrahil, de unde la început aveai impresia că ni se prezintă ca şi în prima parte a epistolei nr. 44 o viaţă condamnabilă, în cele următoare se insistă asupra unui aspect cu totul de altă natură. E impresionantă această mortificare.

la minimum întreg organismul, dădeai slavă lui Dumnezeu, mângâindu-ți barba udată de râuri de lacrimi.

Dar la ce-mi folosește să înșir toate amănuntele acestea ? Adu-ți aminte câte guri sfinte ai atras spre tine pentru câte o sărutare, câte trupuri sfințite ai îmbrățișat, câți oameni ți-au strâns mâinile cu căldură pentru că le vedeau curate, iar ca să te cinstească mulți slujitori ai Domnului au alergat să-ți îmbrățișeze genunchii.

II

Și cu ce scop amintesc toate acestea ? O acuză de adulter zvonită din mulțime a zburat mai repede decât săgeata și mi-a rănit auzul înfigându-și cu putere acul ei ascuțit tocmai în inima mea. Ce uneltire atât de meșteșugită a celui rău te-a putut duce la o cădere atât de nenorocită ? Ce mreajă întortocheată a diavolului te-a putut cuprinde, punând dintr-o dată cap multelor tale îndeletniciri ? Până unde nu se dusese vestea despre lucrările tale ? Și ar fi oare lucru drept să nu dai crezare acestor zvonuri ? Și cum s-ar putea ca ceea ce e evident să nu lase totuși să acceptăm ca vrednic de crezare ceea ce până atunci rămăsese ascuns, dacă-i adevărat că tu ai închis în jurăminte înfricoșătoare sufletele care-și găsiseră scăpare la Dumnezeu, câtă vreme se știe că ceea ce-i mai mult decât „da" sau „nu"[311] a fost atribuit numai diavolului ? Și astfel, drept chezășie te-ai folosit de un jurământ fals[312] și, în același timp, prin necinstea pe care ai adus-o și vieții sihăstrești, ai făcut să se răsfrângă rușinea până la apostoli și la Domnul Însuși ! Ai făcut de râs mândria fecioriei, ți-ai bătut joc de votul cumpătării. Noi înșine ne-am transformat într-un teatru de prizonieri: iudeii și păgânii râd în comediile lor de noi. Ai împărțit cinstea călugărilor în două cete: pe cei mai conștiincioși i-ai dus la spaimă și la lașitate, făcându-i să se mai și mire de puterea diavolului; din cei căldicei tu ai făcut oameni care se iau la întrecere cu desfrânații. Ai nimicit pe cât ți-a stat în putere mândria lui Hristos, Care a zis: „îndrăzniți, Eu am biruit lumea"[313]. Pentru patria ta tu ai umplut până sus vasul necinstei. Ai împlinit într-adevăr ceea ce se spune în cartea Pildelor: „ca un cerb rănit cu săgeata la ficat"[314].

Și ce-i de făcut acum ? Fortăreața principală a vieții n-a căzut cu atâta, frate ! Leacurile care pot însănătoși din nou nu și-au pierdut puterea, n-a fost zăvorâtă încă cetatea de adăpost. De aceea, nu te situa mai jos decât toate răutățile, nu te duce cu gândul până la a te face ucigaș ! Domnul știe cum să-i

311. *Mt.* 5, 37.

312. Se miră și editorul acestei epistole cum de nu dă Sf. Vasile precizări mai clare în legătură cu natura jurământului făcut de călugăr față de celelalte suflete: Y. Courtonne, *op. cit.*, I, p. 114.

313. *In.* 16, 33.

314. *Pr.* 7, 23 (după ediția din 1914).

ridice pe cei care au căzut. Nu fugi departe, ci întoarce-te iar spre mine. Reia-ți din nou lucrările din tinerețe și nimicește prin fapte virtuoase voluptatea cea lipicioasă care se târăște pe jos. Îndreaptă-ți privirile spre ziua sfârșitului, cea atât de apropiată de viața noastră; înțelege cum au ajuns de acum fiii lui Israel și păgânii să fie duși spre închinarea ce se cuvine lui Dumnezeu și nu te îndepărta cu totul de Mântuitorul lumii. Nu te lăsa să ți se potrivească această hotărâre înfricoșătoare: „Nu vă cunosc pe voi”[315].

EPISTOLA 46

Către o fecioară care a căzut*

Data scrierii nu e cunoscută

I

E vremea să strigăm și noi ca și proorocul și să zicem: „Cine va da capului meu apă și ochilor mei izvoare de lacrimi, ca să plâng ziua și noaptea pe cei loviți ai fiicei poporului meu ?”[316]. Cu toate că o tăcere adâncă le înăbușă, cu toate că au adormit, năucite pentru totdeauna de o lovitură îngrozitoare, și deși rana lor mortală le-a eliminat de acum până și sentimentul răului în care s-au prăvălit, totuși noi nu trebuie să lăsăm să treacă fără lacrimi o cădere atât de nenorocită. Dacă Ieremia socotea vrednici de nesfârșite plânsete pe cei ale căror trupuri fuseseră rănite în luptă, ce s-ar putea spune despre o atât de mare nenorocire sufletească ? „Rănitii tăi, ne spune Scriptura, nu sunt răniți de sabie și n-au murit în luptă”[317]. Boldul morții adevărate și căderea gravă, pe acestea le deplâng și săgețile aprinse ale diavolului care au pârjolit în chip sălbatic atât sufletul, cât și trupul. Desigur că legile lui Dumnezeu[318] ar provoca mari plânsete dacă ar vedea pe pământ o astfel de fărădelege, întrucât ele au oprit mereu săvârșirea ei atunci când strigau: „să nu

315. *Lc.* 13, 27. Bunătatea lui Dumnezeu și nădejdea creștină biruiesc până la sfârșit. Desigur că tocmai acest adevăr va fi atras conștiințele multora asupra acestui caz de întoarcere a unui suflet la Dumnezeu. Ca unul care ne-a lăsat aproape 100 de canoane privind pocăința, Sfântul Vasile ne-a dat și aici o descriere impresionantă privitoare la problematica pastorației creștine de totdeauna.

* Epistola aceasta ni s-a păstrat în doi codici: *Mediceus* 4 și 14 din Florența din sec. al XI-lea și *Coislianus* 237 din Paris din sec. al XI-lea, care cuprind aproape toate epistolele Sfântului Vasile. După ce epistola anterioară ne-a descris soarta unui „călugăr care a căzut”, aici ni se prezintă soarta unei fecioare căzute în păcat și a cărei reprimire în rândul credincioșilor, ca un profund duhovnic ce era, Sfântul Vasile o descrie într-un limbaj de o rară pătrundere psihologică și cu un retorism impresionant. Pentru autenticitatea ei vorbește și faptul că încă în primii ani ai sec. al V-lea Rufin a tradus-o în latinește, Migne, P.L. 31, 1785-1790.

316. *Ier.* 9, 1.

317. *Is.* 22, 2.

318. Y. Courtonne (*op. cit.*, I, 116) vede aici o personificare sau prosopopee a legilor ca la Platon (*Criton*, ed. C. Noica, I, 79), desigur în locul legilor figurinei Hristos.

dorești femeia aproapelui tău"[319], ca și repetarea ei de către Evanghelie: „oricine se uită la femeie, poftind-o, a și săvârșit adulter cu ea în inima lui"[320].

Oh, cât se întristează aceste legi când văd cum însăși mireasa Stăpânului săvârșește adulter fără nici o teamă ! Nici măcar în cugetele sfinților nu mai găsești pe careva care să nu ofteze; Finees cel râvnitor[321], pentru că nu-i era îngăduit să ia în mâini lancea și să răzbune pângărirea printr-o pedeapsă corporală; în schimb, Ioan Botezătorul, pentru că nu a putut ocoli porunca dată de sus, ci a trebuit - ca și altădată în pustie - să alerge să ocărască pe cel care călca legea, și deși știa că va trebui să sufere, a ales mai curând pedeapsa capitală decât să nu vorbească cu toată îndrăzneala. Acest lucru e cu atât mai adevărat când e vorba de cei drepți. Căci, ca și în cazul fericitului Abel, care, deși mort cum este, parcă tot mai vorbește încă, tot așa și azi strigă și vociferează un Ioan mai mare decât cel de altădată în legătură cu Irodiada: „nu ți se cuvine s-o ai de soție"[322]. Dar, chiar dacă, potrivit necesității firești, trupul lui Ioan ar fi trebuit să accepte limita fixată de Dumnezeu, chiar și dacă limba lui ar fi tăcut, „cuvântul lui Dumnezeu totuși nu se leagă"[323]. Dacă acest om și-a păstrat vorbirea lui îndrăzneață până la moarte întrucât vedea nesocotită căsătoria unui soț de robie[324], care ar fi fost simțămintele când ar fi văzut o astfel de necinstire adusă sfintei camere de nuntă a Stăpânului ?

II

Dar tu, care ai călcat în picioare jugul acestei dumnezeiești comuniuni și ai fugit din camera neprihănită a Împăratului Celui adevărat[325], căzând cu rușine în acest necinstit și nelegiuit desfrâu, pentru că nu mai știi cum să scapi din această mistuitoare învinuire și pentru că nu ai alt mijloc de scăpare și altă dibăcie ca să-ți ascunzi păcatul tău îngrozitor, tu pășești totuși cutezătoare. Și deoarece ca și orice nelegiuit căzut în adânci răutăți, care se zbate să se arate nepăsător, tăgăduiești până și înțelegerea încheiată cu Mirele ceresc, strigând că nu ești fecioară și că n-ai făcut niciodată o astfel de făgăduință, iată îți aduc aminte că nenumărate sunt legămintele fecioriei pe care tu le-ai primit, numeroase sunt și cele pe care tu însăți le-ai arătat. Adu-ți aminte[326]

319. *Deut.* 5, 21.

320. *Mt.* 5, 28.

321. *Num.* 25, 6-8; *I Reg.* 2, 25.

322. *Mt.* 14, 4.

323. *II Tim.* 2, 9.

324. În înțelesul de rob al lui Hristos, gândindu-ne că dacă creștinismul n-a putut aduce prin lege desființarea sclaviei, el a făcut-o pe altă cale, mult mai eficientă.

325. Și în Vechiul Testament „poporul ales" era privit adeseori ca fiind logodnica lui Iahve. Despre personificarea din *Cântarea Cântărilor* nu mai vorbim.

326. Încep aici aceleași perioade obișnuite în scrisul Sfântului Vasile. Repetarea: „adu-ți aminte" duce pe cititor mai întâi în trecut, pentru a face apoi comparație cu prezentul apăsător. Sunt pasaje cu adevărat emoționante.

de frumoasa mărturisire pe care ai făcut-o înaintea lui Dumnezeu, în fața îngerilor și a oamenilor ! Adu-ți aminte de distinsa mulțime a celor prezenți, de sfințitele cete ale fecioarelor, de întâlnirea Stăpânului cu Biserica cea sfântă a credincioșilor. Adu-ți aminte și de bătrâna ta bunică în Hristos, a cărei virtute, abia ieșită din tinerețe, ajunsese la cel mai înalt grad, de mama ta care se lua la întrecere cu ea întru Domnul și care, prin munci întrucâtva străine și neobișnuite, se silea să înlăture puterea obișnuinței; tot așa și de sora ta, care le imita și ea în așa măsură, încât să le întreacă în multe lucrări, încât, datorită întâietății feciorieі, întrecea și cele mai frumoase fapte ale bunicilor, care, atât prin cuvintele ei, cât și prin viața ei, fără să se teamă de oboseală, te chema la aceleași lupte, pentru sora ei, gândea ea.

Adu-ți aminte de toate acestea, de ceata îngerilor care însoțea pe Domnul, de viața duhovnicească în trup și de modul de viață ceresc de pe pământ. Adu-ți aminte de zilele liniștite, de nopțile luminate, de cântările sfinte, de psalmodiile armonioase, de sfintele rugăciuni, de somnul liniștit, de mesele cumpătate, de mersul tău feciorelnic[327]. Unde este ținuta serioasă pe care o aveai, unde e acea curăție a moravurilor, acea îmbrăcăminte simplă, care se potrivea atât de bine unei fecioare, acea frumoasă și pudică roșeață și acea nobilă paliditate, acea floare a abstinenței și a vegherii, care strălucea cu mai mult farmec decât cele mai frumoase culori ? De câte ori nu vei fi vărsat tu lacrimi când te rugai să-ți păstrezi fecioria nepătată ? Câte scrisori n-ai scris tu sfinților, cerându-le să se roage pentru tine, nu ca să ajungi la o căsătorie omenească, și cu atât mai puțin la această josnică desfrânare, ci ca să nu te mai desparți de Domnul Iisus ? Câte daruri n-ai primit tu de la Mire ? Ce să mai vorbesc de onorurile pe care, tot din pricina Lui, ți le-au hărăzit sfinții Lui: viața dusă împreună cu fecioarele, ieșirile împreună cu ele, salutări din partea fecioarelor, laudele adresate fecioriei tale, binecuvântările fecioreşti, scrisori scrise unei fecioare oarecare ! Dar pentru că ai primit cea mai mică adiere de vânt, care lucrează acum în fiii neascultării[328], tu te-ai lepădat de toate acestea, iar acest bun prețios, pe care trebuia să-l păstrezi cu orice preț, iată acum l-ai schimbat pe ceva plăcut și de scurtă durată, care-ți unge pentru moment gâtlejul cu o plăcere, dar pe care mai târziu o vei afla mai amară decât fierea.

III

În fața unei astfel de nenorociri, cine n-ar spune plângând: „Cum a ajuns ca o desfrânată cetatea cea credincioasă"[329] a Sionului ? Cum nu va spune Însuși Domnul unuia din cei care umblă acum cu duhul lui Ieremia[330]: ați

327. Idee similară și în epist. 204.
328. *Ef.* 2, 2.
329. *Is.* 1, 21.
330. *Ier.* 18, 12.

auzit ce <lucruri peste măsură de urâcioase> a făcut fecioara lui Israel ?. „Şi te voi logodi pe tine mie întru dreptate şi întru judecată şi întru milă şi întru îndurări", cum i-am făgăduit prin proorocul Osea[331]. Dar ea s-a îndrăgostit de nişte străini şi, pe când încă trăiam eu, soţul ei, ea se comportă ca o adulteră şi nu se teme să se dea altui bărbat. Şi ce ar spune cel care o conducea pe cea logodită, dumnezeiescul şi fericitul Pavel, atât cel vechi, cât şi cel nou[332], datorită învăţăturii căruia, lăsând şi tu casa părintească, te-ai unit cu Domnul ? Oare n-ar spune oricare din ei în urma unei nenorociri atât de mari: „frica de care m-am temut a venit asupra mea şi de ce m-am speriat, aceea m-a întâmpinat"[333] şi „Eu te-am logodit unui simplu bărbat, ca să te înfăţişez lui Hristos fecioară neprihănită"[334] ? Mereu mă temeam că într-un fel sau altul, aşa cum a amăgit-o şarpele pe Eva, prin viclenia lui, să nu ţi se spurce într-o zi şi cugetele tale[335]. Iată de ce mă sileam prin nenumărate sforţări să stăpânesc tulburările patimilor tale şi prin nenumărate griji şi vegheri să păzesc mireasa Domnului. Mereu îţi descriam cu amănunte viaţa femeii nemăritate şi-ţi explicam că singură ea, femeia nemăritată, poate purta grijă de lucrurile Stăpânului, ca să fie sfântă cu trupul şi cu duhul[336], îţi arătam vrednicia fecioriei şi, numindu-te templu al lui Dumnezeu, îţi dădeam parcă aripi, ridicându-te spre Iisus prin focul dorinţei; în sfârşit, prin teama de primejdie, îţi veneam într-ajutor ca să te împiedic să cazi, zicând „de va strica cineva templul lui Dumnezeu, îl va strica Dumnezeu pe el"[337].

Mai adăugam şi siguranţa rugăciunilor în nădejdea că trupul, sufletul şi mintea ta ar putea fi încă păstrate neatinse şi nepângărite în vederea venirii Domnului nostru Iisus Hristos. Dar nu, în zadar m-am obosit: acest rău pentru tine şi amar pentru mine a fost sfârşitul tuturor acestor dulci strădanii, aşa încât n-am avut încotro şi a trebuit să plâng tocmai din pricina celei pentru care ar fi trebuit să mă bucur.

Iată, aşadar, că te-ai lăsat amăgită de şarpe mai cumplit decât Eva. Şi nu numai cugetul ţi s-a întunecat, ci şi trupul ţi s-a tulburat. Ceea ce-l face pe acest trup să tremure, chiar dacă ezit s-o spun, dar nici nu pot tăcea (parcă mi s-a aprins un foc în oase, slăbesc din toate şi nu mă pot ţine pe picioare), e faptul că ai luat mădularele lui Hristos ca să faci din ele mădulare ale unei desfrânate[338]. Acesta e nu numai răul cel mare, care întrece orice comparaţie.

---

331. *Os.* 2, 21-22.
332. Să fie o aluzie la Pavel Eremitul, pe care-l compară cu Pavel Apostolul ?
333. *Iov* 3, 25.
334. *II Cor.* 11, 2.
335. *II Cor.* 11, 3.
336. *I Cor.* 7, 34.
337. *I Cor.* 3, 17.
338. *I Cor.* 6, 15.

El reprezintă o cutezanță cu totul nouă[339] în viața oamenilor: „Treceți în ostroavele Hetimului și vedeți; și în Chidar trimiteți și socotiți foarte și vedeți de s-au făcut unele ca acestea. De și-au schimbat vreun popor dumnezeii săi, deși aceia nu sunt dumnezei"[340]. Însă, fecioara și-a schimbat mărirea pe o rușine. Cerul a rămas încremenit, iar pământul a fost cuprins de un cutremur și mai înfricoșat. Nu mai poți sta la îndoială, ca să nu zici împreună cu Domnul: „două lucruri rele a făcut poporul Meu: M-a părăsit pe Mine, Mirele cel adevărat și sfânt al sufletelor curate, și s-a dat în mâna unui desfrânat nelegiuit și nedrept, care strică și trup și suflet. Așa s-a despărțit și ea de Dumnezeu, Mântuitorul ei, făcând mădularele ei roabe ale necurăției și fărădelegii"[341]. Pe Mine M-a uitat și s-a dus la iubitul ei[342].

IV

Mai bine ar fi fost pentru el ca moara învârtită de un măgar să-i fi fost pusă lui de gât și să-l fi aruncat în mare, decât să sminteascǎ o fecioară a Stăpânului[343]. Ce rob nerușinat ar ajunge până la atâta nebunie, încât să se urce în patul stăpânului său ? Ce tâlhar s-ar lăsa dus de o prostie atât de mare, încât să pună mâna pe darurile aduse lui Dumnezeu, nu pe niște obiecte neînsuflețite, ci pe niște trupuri vii în care sălășluiește un suflet făcut după chipul lui Dumnezeu ? De cine s-a mai auzit altădată spunându-se ca tocmai în mijlocul unui oraș și în plină amiază să fi avut îndrăzneala să deseneze formele unor porci necurați pe chipul unui împărat ? Dacă cineva necinstește căsătoria unui bărbat, el este dat morții fără milă, în prezența a doi-trei martori. Cu o pedeapsă oare de câte ori mai mare crezi că va fi judecat cel care va fi călcat la picioarele Fiului lui Dumnezeu pângărindu-I mireasa, care se unise cu El prin făgăduințe[344], batjocorind duhul fecioriei ? Numai că ea a fost cea care l-a dorit, zice el, nu fără voia ei m-am atins de ea. Fiind lipsită de rușine, cea desfrânată s-a înnebunit după frumusețea lui Iosif, însă nebunia unei nerușinate n-a putut birui virtutea acestui bărbat nevinovat și, cu toate că a pus mâinile pe el, totuși nu l-a putut sili la nelegiuire. - Or, în cazul acesteia, ea a fost cea care l-a hotărât, pentru că nu mai era fecioară, și dacă el n-ar fi vrut, ea totuși s-ar fi pângărit cu altul. - Mai trebuia, zice Scriptura,

339. <Aici este prefigurată mentalitatea generală a lumii creștine medievale, mai cu seamă a lumii bizantine, pentru care orice înnoire ori noutate reprezenta un lucru inacceptabil, care încălca tradiția>.

340. *Ier.* 2, 10-11 (ed. 1914).

341. Cf. *Ier.* 2, 13; *Rom.* 6, 19.

342. *Os.* 2, 13.

343. *Mt.* 18, 6; *Lc.* 17, 2.

344. *Evr.* 10, 28-29.

ca Fiul Omului să fie vândut, dar vai acelui om prin care este vândut; sminteala trebuie să vină, dar vai omului aceluia prin care vine sminteala[345].

V

Şi atunci, „oare cel ce cade nu se mai scoală, iar cel ce rătăceşte drumul nu se mai întoarce"[346] ? De ce s-a îndepărtat fecioara într-un chip atât de neruşinat, ea care auzise pe Hristos, Mirele ei, zicând prin gura lui Ieremia: „După ce a făcut toate acestea i-am zis: întoarce-te la Mine ! Dar nu s-a întors"[347]. „Au doară nu mai este balsam în Galaad ? Au doară nu mai este acolo doctor ? De ce dar nu se vindecă fiica poporului Meu ?"[348]. Desigur că în Sfânta Scriptură vei mai găsi mult ajutor împotriva răului tău, multe leacuri care să ducă de la pieire la mulţumire; tainele care înconjoară moartea şi învierea, cuvintele despre judecata cea înfricoşătoare şi pedepsele veşnice, învăţăturile despre pocăinţă şi despre iertarea păcatelor, tot atâtea pilde despre îndreptare - drahma, oaia, fiul care şi-a mâncat averile cu femeile desfrânate, care era pierdut şi s-a aflat, era mort şi a înviat[349].

Să folosim aceste pilde ca ajutor împotriva răului nostru şi prin ele să ne vindecăm şi sufletul. Închipuie-ţi judecata şi ziua cea din urmă, căci tu nu vei fi singura care vei trăi veşnic: groaza, înăbuşirea, ceasul morţii, sentinţa dumnezeiască gata să se pronunţe, îngerii care aleargă, sufletul în tot mediul acesta tulburat îngrozitor, măcinat tot timpul de biciul unei conştiinţe a păcatului şi care se întoarce cu jale spre lucrurile de pe pământ şi cu necesitatea neînduplecată a acestui drum lung[350]. Închipuie-ţi în cugetul tău tabloul ultimului deznodământ al vieţii universale, când Fiul lui Dumnezeu va veni întru mărire cu sfinţii Săi îngeri, căci „va veni şi nu va tăcea"[351], iar când va veni, va veni să judece viii şi morţii, să dea fiecăruia după faptele lui; când trâmbiţa de pe celălalt tărâm va scoate un sunet puternic şi îngrozitor şi-i va trezi pe cei ce dorm de la începutul veacurilor; o vor lua înainte cei ce au făcut binele, pentru învierea vieţii, iar cei ce au făcut rele, spre învierea osândirii[352]. Adu-ţi aminte de vedenia dumnezeiască a lui Daniel, cum ne înfăţişează el Judecata: „am privit, zice el, până când au fost aşezate scaune şi S-a aşezat Cel vechi de zile; îmbrăcămintea Lui era albă ca zăpada, iar părul capului

345. *Mc.* 14, 21; *Mt.* 18, 7.
346. *Ier.* 8, 4.
347. *Ier.* 3, 7.
348. *Ier.* 8, 22.
349. *Lc.* 15, 4-7; 9-10; 11-32.
350. Descrierea fricii prin care trece sufletul în ceasul morţii celei păcătoase, precum şi a Înfricoşătoarei Judecăţi constituie una din paginile cele mai emoţionante ale scrisului Sfântului Vasile.
351. *Ps.* 49, 3.
352. *In.* 5, 29.

Său, curat ca lâna; tronul Său, flăcări de foc, roțile lui, foc arzător. Un râu de foc se vărsa și ieșea din el; mii de mii Îi slujeau și miriade de miriade stăteau înaintea Lui ! Judecătorul S-a așezat, iar cărțile au fost deschise"[353]. Binele, ca și răul, ceea ce-i vădit, ca și ceea ce-i ascuns, faptele, ca și gândurile, toate se descoperă dintr-o dată cu claritate ca să fie auzite de toți, îngeri și oameni. În această descoperire, ce se alege de cei care au trăit în răutăți ? Unde se va ascunde acest suflet care se va arăta, într-o clipită, plin de rușine privirilor atâtor spectatori ? Cu ce fel de trup vei suferi aceste nesfârșite lovituri de bici, acolo unde e un foc ce nu se stinge, un vierme răzbunător, care nu moare, prăpăstii adânci, întunecate și înfricoșătoare, plânsete amare, urlete de durere nemaiauzite, gemete și scrâșniri de dinți, iar relele nu mai au sfârșit ? De acestea nu te poți mântui nici după moarte și nu există nici o născocire sau vicleșug care să ajute pe cineva să scape de aceste nemiloase pedepse.

VI

Și totuși acum e posibilă o fugă. Și câtă vreme e posibilă, să ne ridicăm din căderea noastră și să nu ne pierdem orice nădejde pentru noi din clipa în care știm cum să ne ferim de răutăți. Iisus Hristos a venit în lume tocmai ca să mântuiască pe cei păcătoși: „Veniți să ne închinăm și să cădem în genunchi înaintea Lui și să plângem înaintea Domnului"[354]. Căci, când ne cheamă la întoarcere, cuvântul strigă, răsună. O cale a mântuirii totuși există dacă o dorim. Moartea și-a înghițit prada, pentru că ea a fost cea mai tare, dar, să știi bine, Dumnezeu a șters toate lacrimile de pe fața tuturor celor ce se pocăiesc. Domnul este credincios întru toate cuvintele Sale. El nu minte atunci când zice: „De vor fi păcatele voastre cum e cârmâzul, ca zăpada le voi albi, și de vor fi ca purpura, ca lâna albă le voi face"[355]. Marele Doctor al sufletelor e gata să vindece și răul tău. Cuvintele sunt rostite de însăși gura Lui, izvor de dulceață și de mântuire, atunci când a zis: „nu cei sănătoși au nevoie de doctor, ci cei bolnavi, că n-am venit să chem pe cei drepți, ci pe cei păcătoși la pocăință"[356]. Mântuitorul vrea să te curățească de rana ta cea dureroasă și să arate lumina după întuneric. Păstorul cel bun te caută, după ce a lăsat oile care nu se rătăciseră. Dacă tu te redai pe tine ție-ți, El nu va mai sta la îndoială și acest Iubitor al oamenilor[357] nu Se va da înapoi de a te lua pe umerii Lui,

353. *Dan.* 7, 9-10.
354. *Ps.* 94, 6.
355. *Is.* 1, 18.
356. *Mt.* 9, 12-13.
357. De reținut cum știe Sfântul Vasile să arate apropierea lui Dumnezeu față de om. Nu degeaba el este între cei mai umaniști Părinți ai Bisericii. Filantropia subliniată de el rar și-a găsit o exprimare mai deplină și mai înălțătoare ca în rugăciunea pe care ne-a lăsat-o în Liturghia sa, în timpul Axionului.

fericit că a găsit oaia cea pierdută. Tatăl stă și așteaptă întoarcerea ta din rătăcire. Vino numai, iar pe când încă vei fi departe, El va alerga și se va arunca pe grumajii tăi și, cu o strângere prietenească, va îmbrățișa ceea ce căința curățise deja ! El va îmbrăca în haina dintâi un suflet care s-a dezbrăcat de omul cel vechi și de faptele lui, va pune un inel în mâinile care s-au spălat de sângele morții și va încălța picioarele care s-au întors acum de pe calea cea rea de dragul chemării la Evanghelia păcii. Va înștiința pe ai Săi, îngeri și oameni, că aceasta e ziua bucuriei și a veseliei, prăznuind în tot felul mântuirea ta. Căci zice: „Adevărat zic vouă: va fi mai multă bucurie pentru un păcătos care se întoarce”[358]. Iar dacă vreunul din cei care se cred în picioare se va plânge că te-a primit prea repede, acest bun Păstor va răspunde în locul tău și va zice: „trebuie însă să ne bucurăm și să ne veselim, pentru că această fiică a Mea moartă a fost și a înviat, pierdută a fost și s-a aflat”[359].

---

358. *Lc.* 15, 7.
359. *Lc.* 15, 32.

II

SCRISORI DIN TIMPUL EPISCOPATULUI

EPISTOLA 47
Către prietenul Grigorie*

„Cine-mi va da mie aripi ca de porumbel"[1] sau cum s-ar putea înnoi bătrânețea mea, ca să pot trece peste întinderea care mă desparte de Tine, preaiubite, ca să-mi astâmpăr dorul și să istorisesc supărările sufletului și să regăsesc prin Tine o mângâiere oarecare în necazurile mele ? Într-adevăr, după moartea fericitului episcop Eusebiu o mare teamă m-a copleșit. Cei care pândeau altădată Biserica metropolei noastre și voiau s-o umple de neghinele eretice nu voiau ei oare să prindă acum un prilej de a smulge prin învățăturile lor tulburătoare credința care fusese semănată cu multă oboseală în sufletele oamenilor și să destrame unitatea acestei Biserici ? Tocmai acest lucru l-au făcut în multe Biserici[2]. Însă, când au sosit scrisorile clericilor, care ne rugau să nu trecem peste voia lor tocmai într-o clipă atât de grea, am privit în jurul meu și mi-am adus aminte de dragostea Ta, de credința Ta dreaptă și de râvna pe care ai depus-o totdeauna pentru Biserică. Iată de ce l-am trimis pe preaiubitul Eustație, codiaconul, să facă apel la onorabilitatea Ta și s-o atragă la toate eforturile anevoioase împlinite în folosul Bisericilor, ba chiar să o mai adauge și pe cea de azi: să-mi liniștească bătrânețea întâlnindu-se cu ea și să corecteze evlavia dreptei Biserici, dându-i împreună cu mine (dacă, bineînțeles, voi fi socotit vrednic să particip și eu la această acțiune sănătoasă) un păstor după voia Domnului[3], care să fie în stare să îndrepteze poporul său. Eu am în fața ochilor un bărbat, care nu-i necunoscut nici Preasfinției Tale: dacă suntem socotiți vrednici de a-L dobândi, vom fi câștigat o mare siguranță în fața lui Dumnezeu și vom săvârși cea mai mare binefacere pentru poporul care ne-a chemat. Dar, Te rog de o mie de ori, lasă la o parte orice șovăială, vino să ne întâlnești și să previi greutățile aduse de iarnă.

---

* Potrivit părerii călugărilor maurini, care au editat epistolele Sfântului Vasile, autorul epistolei acesteia e Grigorie de Nazianz senior, care cere episcopului Eusebiu de Samosata să sprijine candidatura Sfântului Vasile la scaunul episcopal din Cezareea Capadociei.

1. *Ps.* 54, 7.

2. E vorba de arieni, care încercaseră să pună și în Cezareea un episcop arian, așa cum făcuseră în aproape toate celelalte centre mai importante.

3. Acest păstor e tocmai Sfântul Vasile, care avea pe atunci 40 de ani. Cel care vorbea de bătrânețe era tatăl Sfântului Grigorie Teologul.

EPISTOLA 48
Către Eusebiu, episcop de Samosata
Scrisă în anul 370 (371)

Abia am reușit să aflu pe cineva care să meargă în direcția Cuvioșiei Tale, întrucât aici oamenii se înspăimântă de iarnă atât de mult, încât nu îndrăznesc nici măcar să-și scoată nasul din camera lor. De fapt, atât de mult ne-au înecat ninsorile în iarna aceasta, încât după două luni parcă abia azi ne-am trezit din culcușurile noastre, atât de adânc ne-am cufundat în sălașurile noastre[4]. În orice caz, să mă ierți, căci cunoști și neîndrăzneala mea tipică și mișcarea greoaie a capadocienilor, pentru că nu Ți-am scris mai devreme și n-am adus la cunoștința venerabilității Tale noutățile privitoare la situația Bisericii din Antiohia, care s-a mucegăit și a degerat de tot, spre a nu-Ți mai spune și altele, despre care cred că vei fi auzit de mult, cum e firesc[5]. Întrucât însă nu cred că va fi un lucru obositor pentru Tine nici dacă Ți-aș spune lucruri cunoscute, Ți-am trimis epistolele pe care le-a adus curierul meu. Atât despre aceasta.

Constantinopolul îl are de multă vreme ca episcop pe Demofil[6], după cum Îți vor fi comunicat verbal curierii noștri și după cum sigur va fi aflat Sfinția Ta. Ceva urme de ortodoxie și de evlavie se zvonesc despre el, așa am înțeles de la toți care vin de pe acolo, așa încât chiar și părțile dezbinate ale Bisericii din capitală se vor reuni și (sperăm că, n.tr.) unii din episcopii vecini vor primi unirea.

Ai noștri[7] nu s-au arătat a fi peste așteptări, pentru că într-una din vizitele pe care mi-au făcut-o după plecarea Ta au spus și au făcut multe lucruri urâte, iar, până la urmă, au plecat asigurându-mă că s-au despărțit de mine. Acum, numai singur Dumnezeu știe dacă situația s-ar mai putea îmbunătăți și dacă răutățile vor mai înceta.

Restul Bisericii, prin harul lui Dumnezeu, se ține bine și se roagă deodată cu venirea primăverii să Te vadă din nou pe meleagurile noastre și să se reîntinerească prin buna Ta păstorire. Cât privește starea organismului meu, ea nu-i mai bună decât m-a obișnuit să fie.

---

4. Vestită era asprimea iernilor capadociene. Sfântul Vasile face adeseori aceste constatări.

5. Episcopul Meletie de Antiohia revenise de curând din cel de-al doilea surghiun.

6. Arian moderat, urcat în anul 370 de împăratul Valens, fără voia poporului, pe scaunul patriarhal din Constantinopol, Demofil va fi depus în anul 380 de împăratul Teodosie cel Mare pentru că nu acceptase Crezul niceean.

7. O mică partidă de semiarieni din Capadocia, pe care Sfântul Vasile a știut totuși să-i țină la respect. După cum reiese din această epistolă (și din altele), Sfântul Vasile căuta cu râvnă readucerea la comuniune a arienilor moderați.

EPISTOLA 49

Către episcopul Arcadie*

Scrisă în anul 370

Am mulțumit lui Dumnezeu Celui sfânt că am primit epistola Evlaviei Voastre, și mă rog și eu să fiu vrednic de nădejdea pe care V-o puneți în mine. Pentru cinstea pe care mi-o arătați în numele lui Iisus Hristos, doresc și eu ca pentru aceasta să luați răsplată. Îndeosebi îmi exprim mulțumirea pentru că, angajându-Vă să dovediți că sunteți adevărat creștin, ridicați casă în cinstea numelui lui Hristos, pentru că, într-adevăr, „ați iubit bunacuviință a casei Domnului”[8], cum spune Scriptura. Astfel, V-ați pregătit sălaș ceresc gătit spre odihna celor ce iubesc numele lui Hristos.

Dacă putem gândi că există moaște ale martirilor, atunci dorim să ne implicăm și noi în râvna Voastră, pentru că, dacă „întru pomenire veșnică va fi dreptul”[9], atunci poate că și noi vom fi părtași ai pomenirii celei bune, care Vă va fi dăruită de către Sfântul <ale cărui moaște se vor fi aflând>.

EPISTOLA 50

Către episcopul Inochentie*

Scrisă la începutul episcopatului

În cine s-ar cădea să se încreadă cei fricoși și cine i-ar putea trezi pe cei somnoroși, dacă nu Evlavia Ta, care ești o întrupare a cuvioșiei față de Stăpânul nostru, ca unul care mi-ai dat o nouă dovadă de desăvârșire în toate și care ai primit să te cobori până la smerenia mea, ca un adevărat ucenic al Celui care a spus: „Eu sunt în mijlocul vostru”[10], nu ca un oaspete, ci „ca unul ce slujește” ? Ai binevoit să ne dai din bucuria Ta duhovnicească, să ne întărești sufletul cu o prețioasă scrisoare și, ca să zicem așa, să strângi în brațele măririi Tale micimea noastră de copii. Roagă-te dar - cer acest lucru de la buna Ta inimă - să ne învrednicim a gusta din ajutorul unui om mare ca Tine

---

* Nu se știe unde-și avea scaunul acest episcop, căruia îi mulțumește pentru urările făcute cu ocazia alegerii întru episcop, promițându-i totodată că-i va comunica dacă a aflat moaște de martiri.

8. *Ps.* 25, 8.

9. *Ps.* 111, 6.

* Nu cunoaștem pe cine și unde păstorea acest episcop. Să fie una și aceeași persoană cu cea din epistola 81 și care cerea să i se asigure o bună succesiune la scaunul episcopal ? În epistola de față se amintește totuși că Inochentie scrisese înainte ierarhului nostru, lucru pentru care-i mulțumește acum. J. Wittig *(Studien zur Gesch. des Papsts Innozenz I und der Papstwahlen des 5. Jht.*, Thol. Quartalschrift Tub., 1902, 388-439) crede că epist. 50 și 81 au fost scrise de Sf. Ioan Hrisostom papei Inochentie I (401-417).

10. *Lc.* 22, 27.

şi să primim grai şi înţelepciune, ca să îndrăznim a răspunde unui om ca Tine, care eşti condus de Duhul Sfânt, iar întrucât am înţeles că eşti prietenul Lui şi că Tu Îl preamăreşti într-adevăr, suntem adânc mulţumitori pentru dragostea Ta statornică şi nezdruncinată faţă de Dumnezeu. Mă rog dar ca partea mea să fie alături de închinătorii cei adevăraţi, printre care sunt convins că se află şi desăvârşirea Ta. Cer acest lucru marelui şi adevăratului Episcop, care a umplut toată lumea cu minunile Lui, Domnul <nostru>.

EPISTOLA 51
Către episcopul Bosporios

Scrisă în anul 370 (?)

I

Cât crezi că m-am tulburat sufleteşte când am auzit de calomnia cu care mă învinuiau unii din cei care nu se tem de Judecătorul, Care-i „va pierde pe toţi cei ce grăiesc minciuni ?"[11]. Aproape întreaga noapte n-am putut închide ochii după spusele iubirii Tale, într-atâta mi-a atins tristeţea inima. De fapt, zice Solomon, „calomnia îl înjoseşte pe om"[12] şi nimeni nu-i atât de nesimţit să nu-l doară sufletul şi să nu se plece până la pământ când aude din guri uşuratice minciuni şi bârfeli. Iar noi trebuie să le trecem pe toate cu vederea şi să îndurăm, lăsând răzbunarea în grija lui Dumnezeu, Care nu ne va trece cu vederea, întrucât „cine grăieşte de rău pe cel sărac Îl mânie pe Cel ce l-a făcut pe el"[13].

De altfel, cei care au compus această nouă dramă de defăimare împotriva noastră nu-ţi fac impresia c-ar mai crede în Dumnezeu, Care a spus că va trebui să dăm seama în ziua Judecăţii până şi de orice cuvânt deşert pe care-l rostim[14]. Spune-mi dar, l-am anatematizat eu vreodată pe fericitul episcop Dianios ?[15] Căci aşa sunt învinuit. Unde şi când ? Cine mai era de faţă acolo ? Pe ce motiv ? Prin simple vorbe sau în scris ? Luându-mă după altul ori începând şi încumetându-mă eu însumi la o astfel de îndrăzneală ? Vai, câtă neruşinare din partea celor care vorbesc cu atâta uşurinţă toate aceste lucruri ! Cât dispreţ faţă de judecăţile lui Dumnezeu ! Afară dacă nu cumva - adăugând după închipuirea lor şi această tragedie - voi fi devenit cumva nebun într-o bună zi şi atunci nu voi fi ştiut nici ce grăiesc. Or, după câte îmi pot da seama, nu ştiu să fi făcut ori să fi spus aşa ceva, şi nici nu aveam de gând s-o fac. În schimb, ceea ce ştiu sigur e faptul că încă din vârsta copilăriei am fost cres-

11. *Ps.* 5, 7.
12. *Pr.* 29, 23. Sfântul Vasile adeseori se plânge de calomniile colegilor.
13. *Pr.* 14, 32.
14. *Mt.* 12, 36.
15. Episcop al Cezareei Capadociei, care l-a botezat pe Sfântul Vasile. El a murit în anul 362. După el a urmat Dionisie, antecesorul Sfântului Vasile.

cut în dragoste faţă de el şi mă uitam la el ca la un om minunat, cu înfăţişare venerabilă, într-atât de distins, încât să exprime o demnitate sacerdotală în comportare. După ce am ajuns la vârsta înţelegerii, l-am cunoscut şi după calităţile lui sufleteşti şi am avut bucuria de a-i cunoaşte şi anturajul, observându-i modul său simplu, nobleţea şi liberalitatea manierelor, precum şi celelalte însuşiri pozitive ale unui om, cum sunt bunătatea, bunacuviinţă şi blândeţea, chiar strălucirea şi deschiderea împreunate cu distincţia. După toate aceste virtuţi pe care le-am cunoscut la el, eu îl număram între cei mai aleşi şi mai reputaţi prin virtute oameni.

II

Dar spre sfârşitul vieţii - nu voi ascunde adevărul - m-am îndurerat nespus de mult, împreună cu alţi compatrioţi de-ai mei, temători de Dumnezeu, pentru că a subscris la mărturisirea de credinţă cerută de cei din Constantinopol, conduşi de episcopul Gheorghe[16]. Apoi, ca unul care-i privea cu blândeţe şi cu îngăduinţă pe toţi, ca un părinte îndurător ce era, căzut într-o boală din care va şi muri, m-a chemat într-o bună zi şi mi-a spus: „mi-e martor Dumnezeu că, deşi am consimţit, semnând textul din Constantinopol, nicicum nu m-am gândit să aduc vreo ştirbire credinţei expuse de Sfinţii Părinţi de la Niceea şi că nici acum n-am pe inimă altceva decât ceea ce s-a statornicit de la început şi mă rog, mai ales, să nu fiu scos din ceata acelor fericiţi episcopi ai celor 318, care au vestit întregii lumi învăţătura cea adevărată. Astfel încât noi, punând capăt oricărei îndoieli a inimii, să revenim la comuniune şi să încetăm de a ne mai supăra".

Acestea au fost legăturile mele cu el. Dacă spune cineva că m-aş fi făcut vinovat faţă de el defăimându-l, să n-o spună slugarnic şi pe ascuns, ci să aducă lucrurile la iveală, având curajul să mă învinuiască deschis[17].

EPISTOLA 52
Unor călugăriţe
Scrisă la începutul episcopatului

I

Pe cât ne-a întristat mai înainte o veste dureroasă care a ajuns la urechile noastre, pe atât de mult ne-a bucurat episcopul preaiubit al lui Dumnezeu,

16. Gheorghe Capadocianul a fost pus cu sila, de împăratul Constantin, arhiepiscop în Alexandria. Aici e vorba de formularul semiarian de la Rimini (359), care anula credinţa niceeană, dar despre care Dianios nu-şi dăduse seama că ar cuprinde o erezie, de aceea s-a căit, aşa cum ne va spune aici însuşi Sfântul Vasile.

17. Desigur, cei care-l acuzaseră pe Sfântul Vasile de defăimarea binefăcătorului său au făcut acest gest din invidie.

fratele Bosporios[18], cu cele mai bune știri pe care ni le-a dat despre cuvioșiile voastre. El mi-a spus că, slavă Domnului, toate aceste zvonuri erau doar scornituri ale unor oameni care nu cunoșteau bine adevărul în legătură cu voi. A mai spus apoi că a descoperit chiar și între voi niște calomnii îndreptate tot împotriva mea și care sunt atât de nelegiuite, cum numai aceia le pot spune, anume cei care nu se gândesc că vor da socoteală înaintea Judecătorului la ziua dreptei răsplătiri chiar și pentru fiecare vorbă spusă în deșert.

Încât am adus mulțumiri Domnului, vindecat de vătămarea adusă de voi[19], pe care o primisem din cauza calomniei oamenilor, după ce v-ați dat seama să lepădați opiniile false în privința mea, dând ascultare asigurărilor date de fratele nostru. Căci atunci când și-a exprimat înaintea voastră părerile, el a arătat că și ale mele erau la fel.

Într-adevăr, una și aceeași ne este la amândoi credința, și aceasta pentru că suntem moștenitorii acelorași Părinți, care au vestit odinioară, la Niceea, marea învățătură a dreptei credințe. Dar dacă toate părțile acesteia sunt de preluat fără vreo contrafacere, în schimb cuvântul „deoființă" a fost rău primit de către unii; și mai sunt și azi din aceia care nu vor să-l primească. Pentru aceasta, pe bună dreptate, i-ai putea și osândi, dar i-ai putea judeca și cu îngăduință. Pentru că a nu urma pe Sfinții Părinți și a nu acorda graiului lor mai multă autoritate decât îți spune propria ta părere, e o atitudine vrednică de condamnat, întrucât e plină de înfumurare; dar și a socoti acest cuvânt ca suspect numai pentru că a fost respins de alții, o astfel de atitudine s-ar părea că te scoate întrucâtva din învinuirea precedentă. E drept că episcopii care s-au întrunit din cauza lui Pavel de Samosata[20] au atacat această expresie, socotind-o neclară. Ei ziceau că termenul „deoființă" ne duce cu gândul în același timp atât la ființă, cât și la ceea ce provine din ființă, așa încât, odată împărțită, ființa dă numirea „deoființă" și celor în care a fost împărțită. O asemenea concepție poate avea o noimă într-o oarecare măsură atunci când vorbim de bronz și de monedele confecționate din bronz, dar în Dumnezeu-Tatăl și în Dumnezeu-Fiul substanța sau ființa nu-i mai bătrână decât Ei Înșiși, nici situată deasupra Lor, așa încât Persoanele divine nu pot fi socotite Una mai mare decât Cealaltă, căci ar fi mai mult decât nelegiuire să cugeți sau să spui așa ceva. Într-adevăr, ce ar putea fi mai vechi sau mai bătrân decât Cel ne-

18. Episcop de Colonea, despre care s-a vorbit în epistola 51.

19. Atât din epistola 51, cât și din cea de față, reiese că Sfântul Vasile nu avea o părere prea bună despre ținuta morală și teologică a călugărițelor. Trecând peste unele cuvinte calomnioase la adresa sa, de care se făcuseră vinovate călugărițele, sfântul le explică adevăratul înțeles al cuvântului „deoființă".

20. Eretic antitrinitar, osândit în mai multe sinoade între 264-270, pentru că, în rătăcirea lui, el susținea că Fiul și Duhul Sfânt nu sunt Persoane dumnezeiești, ci niște creaturi ale Tatălui.

născut ? Printr-o astfel de blasfemie este nimicită însăşi credinţa în Tatăl şi în Fiul, căci sunt ca şi fraţi cei care-şi iau începutul dintr-o singură fiinţă.

II

Şi întrucât existau şi pe atunci[21] unii care ziceau că Fiul a fost adus din nefiinţă la fiinţă, pentru a elimina această impietate <Părinţii> au adăugat termenul „deofiinţă". Într-adevăr, unirea Fiului cu Tatăl e veşnică şi continuă. Chiar şi cuvintele anterioare arată că aceasta era credinţa acestor oameni. După ce au spus „Lumină din Lumină" şi după ce au mărturisit că Fiul e „născut, iar nu făcut" din substanţa <ori din fiinţa> Tatălui, ei au adăugat la acestea cuvântul „deofiinţă", vrând să arate prin aceasta că explicarea care s-ar da cuvântului „Lumină" pentru Tatăl s-ar potrivi şi Fiului. Căci între o lumină adevărată şi altă lumină adevărată nu există nici o deosebire. De aceea, întrucât Tatăl e o lumină fără început, iar Fiul e o lumină născută, cu alte cuvinte, întrucât şi Unul e lumină şi Celălalt e lumină, Părinţii anume au spus „deofiinţă" pentru ca să se vadă că şi Unul şi Celălalt se bucură de aceeaşi demnitate a firii; şi nu s-a spus „deofiinţă" ca să se arate că cele două Persoane sunt între ele ca fraţii, cum au gândit unii, ci deoarece cauza şi ceea ce îşi ia începutul din ea sunt de aceeaşi fire, cu alte cuvinte sunt „deofiinţă".

III

Acelaşi termen corectează şi rătăcirea lui Sabelie[22], întrucât aceasta desfiinţează identitatea ipostasului şi introduce o noţiune perfectă de persoane. Căci deofiinţimea nu-i ceva ce se refera la sine însuşi, ci e o raportare a unei realităţi către altă realitate. Prin urmare, el precizează bine şi conform cu dreapta credinţă deosebirea dintre ipostase şi evidenţiază similitudinea firii. Când învăţăm deci că Fiul este din fiinţa Tatălui, şi anume că e născut, iar nu făcut, atunci nu trebuie să ne ducem cu gândul la nişte înţelesuri trupeşti ale fenomenelor naturale. Căci fiinţa Tatălui nu a fost împărţită, aşa încât de la Tatăl să treacă şi la Fiul, şi nici nu se naşte printr-un fel de scurgere sau prin producere, aşa cum se întâmplă cu pomii când rodesc fructe, ci chipul naşterii dumnezeieşti nu se poate explica şi nici înţelege de cugetarea omenească. E un semn de cugetare nedemnă şi senzuală să asemeni lucrurile veşnice cu cele stricăcioase şi trecătoare şi să crezi că

21. În vremea Sinodului de la Niceea.

22. Eretic antitrinitar modalist (sec. al III-lea), care tăgăduia existenţa personală a Fiului şi a Duhului Sfânt. Pentru el, Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt sunt moduri diferite ale uneia şi aceleiaşi Persoane, care, acţionând, acţionează o dată în calitate de Creator (= Tatăl), altă dată ca Mântuitor (= Fiul) şi altă dată ca Sfinţitor (= Duhul Sfânt).

Dumnezeu Se naşte aşa cum se nasc fiinţele trupeşti, câtă vreme în vederea dreptei credinţe trebuie să cugetăm cu totul altfel, gândindu-ne că numai fiinţele muritoare se comportă aşa, pe când în cazul lui Dumnezeu Cel nemuritor lucrurile stau cu totul altfel. Aşadar, nici nu trebuie să tăgăduim naşterea dumnezeiască şi nici când contemplăm pe Dumnezeu nu trebuie să ne întinăm cugetul cu noţiuni materiale.

IV

În acelaşi timp, şi Duhul Sfânt e socotit a fi de aceeaşi mărire şi cinste alături de Tatăl şi de Fiul, pentru că şi El întrece orice creatură, fiind rânduit de Domnul, aşa cum am fost învăţaţi de Evanghelia Lui, unde se spune: „Mergând, botezaţi în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh"[23]. De aceea, cine pune pe Duhul înaintea Fiului sau cine crede că El e mai bătrân decât Tatăl, un astfel de om se împotriveşte poruncii date de Dumnezeu şi se îndepărtează de credinţa cea sănătoasă, întrucât nu respectă felul de cinstire pe care l-a primit, ci scorneşte el însuşi un grai nou, ca să fie pe placul oamenilor. Căci dacă socotim că Duhul e superior lui Dumnezeu, atunci El nu mai e de la Dumnezeu, în timp ce în Scriptură se vorbeşte de „Duhul Cel de la Dumnezeu"[24]. Or, dacă El este „de la Dumnezeu", atunci cum ar putea fi El mai bătrân decât Cel de la care Şi-a primit fiinţa ? Şi ce nebunie mai poate fi şi aceea când, nefiind decât un singur „nenăscut", să spună că e altă fiinţă superioară Celui nenăscut ? Însă Duhul Sfânt nu-i nici înaintea Fiului Celui Unul-Născut, întrucât nu există nici un mijlocitor între Fiul şi între Tatăl. Pe de altă parte, dacă Duhul nu-i „de la Dumnezeu" şi dacă a venit prin Hristos, atunci El nici nu există din capul locului. De aceea, această înnoire privitoare la rangul Lui nu înseamnă, nici mai mult, nici mai puţin, decât nimicirea existenţei Sale însăşi, o tăgăduire a întregii noastre credinţe. Aşadar, e un lucru cu totul nelegiuit şi să cobori Duhul Sfânt până la măsura făpturii, dar greşit este şi să-L pui mai presus decât Fiul ori mai prejos decât Tatăl, atât ca timp, cât şi ca rang[25].

Acestea sunt, în legătură cu ceea ce m-am gândit să spun, lămuririle pe care cuvioşiile voastre le doreau, iar dacă Domnul ne va ajuta să ne întâlnim cândva, atunci voi putea spune mai multe ori voi afla poate şi de la voi vreo informaţie în plus la problemele care ne preocupă[26].

---

23. *Mt.* 28, 19.

24. *I Cor.* 2, 12.

25. Ca şi în tratatul *Despre Duhul Sfânt*, Sfântul Vasile a adus o contribuţie majoră la formularea învăţăturii despre divinitatea celei de a treia Persoane din Sfânta Treime, tocmai prin formula simplă de a crede precum ne botezăm şi de a ne boteza aşa cum credem.

26. Fără să jignească, Sfântul Vasile ţine să precizeze cu o ironie fină eventualele „noi informaţii" dogmatice pe care i le-ar putea sugera aceste călugăriţe.

EPISTOLA 53

Către horepiscopi*

Scrisă la începutul episcopatului

I

Ciudată e împrejurarea care m-a făcut să vă scriu, fie și numai pentru că a dat naștere la bănuieli și vorbării, dar, îndeosebi, pentru că mi-a umplut sufletul de durere, întrucât până acum așa ceva nici nu părea de crezut ! De aceea, tot ce vă scriu în această privință să fie socotit ca un leac pentru cel care-și dă seama că a greșit, ca o măsură preventivă pentru cel care n-a greșit și ca un protest pentru cel nepăsător, categorie din care, de altfel, n-aș dori să facă parte niciunul dintre voi.

În fond, despre ce credeți că vă vorbesc ? Se zvonește că unii dintre voi primesc bani de la cei hirotoniți, ascunzând acest lucru sub masca evlaviei[27]. Și acesta e un rău și mai mare, căci când săvârșești un rău căruia te silești să-i dai înfățișarea de bine sau de vrednicie, atunci îți atragi o pedeapsă dublă: faci ceva ce nu se cade, iar ca să desăvârșești așa ceva ai, cum s-ar spune, drept complice binele. Dacă așa stau lucrurile, să nu se mai întâmple de acum încolo astfel de fapte, iar păcătosul să se îndrepteze, căci celui ce primește răsplata trebuie să-i spui ceea ce apostolii au spus celui care voia să dea bani ca să-și cumpere o participare la Duhul Sfânt: „Banii tăi să fie cu tine spre pierzare !"[28]. Într-adevăr, e mai ușor păcatul celui care vrea să cumpere din ignoranță darul lui Dumnezeu, decât păcatul celui care-l vinde. Căci există și vindere, iar dacă tu vinzi ceea ce ai primit ca dar, vei fi lipsit de harul spiritual, ca și cum te-ai fi vândut pe tine însuți lui Satan.

<Prin simonie> tu introduci mica ta negustorie în lucrurile duhovnicești și în Biserică, prin care am primit în gaj Trupul și Sângele lui Hristos. Iar acestea n-ar trebui să se întâmple ! Am să vă spun și de ce șiretenie se folosesc acești oameni: Ei cred că nu păcătuiesc, fiindcă nu primesc banii înainte de hirotonie, ci după [săvârșirea] acesteia. Or, a „primi" înseamnă tot a primi, oricând ar avea loc această primire.

---

* Despre horepiscopi ne vorbesc can. 13 Ancira, 8 și 10 Antiohia, 15 Neocezareea; dar și can. 2, Sin. IV Ec, can. 14 Sin. VII Ec. După N. Milaș (*Dreptul bis. Oriental*, București, 1915, p. 326). La început puteau și hirotoni preoți la țară, cu timpul supravegheau numai pe parohii de la țară, neputând hirotoni; pe urmă, simpli locțiitori, apoi au dispărut cu totul. Milaș, *Canoanele*, II, 1, p. 17.

27. Primirea banilor pentru împărtășirea celor sfinte, în primul rând a hirotoniei, a fost stigmatizată pentru prima oară de Sfinții Apostoli, când au combătut pe Simon Magul, care voia să cumpere cu bani darul lui Dumnezeu. De aici numele „simonie", după numele lui. Simonia a mai fost condamnată de can. 29 apost., de can. 2 al sin. Calcedon etc. Sfântul Vasile combate și el acest păcat (can. 90). Notăm că în sec. al IV-lea nici horepiscopii (arhiereii de la țară) și nici cei de la oraș n-aveau salariu.

28. *Fapte* 8, 20.

II

Vă rog deci să vă lipsiți de acest venit sau mai curând de acest drum care duce la iad, pentru ca nu cumva, întinându-vă mâinile cu astfel de câștiguri, să deveniți nevrednici de a săvârși Sfintele Taine. Iertați-mă, pentru că la început nu credeam, dar după aceea, fiind convins de acest lucru, ameninț. Dacă după ce va primi scrisoarea mea va săvârși vreunul asemenea fapte, acela se va îndepărta de la altarele de aici și-și va căuta alt loc unde să cumpere și să vândă darul lui Dumnezeu. Căci noi și Bisericile lui Dumnezeu n-avem asemenea obiceiuri. Mă voi opri, adăugând un singur lucru: numai din cauza lăcomiei se produc astfel de lucruri. Or lăcomia este rădăcina tuturor relelor și se cheamă „închinare la idoli”[29].

Pentru câțiva arginți să nu prețuiți idolii mai mult decât pe Hristos ! Nu mai urmați pilda lui Iuda, trădându-L din nou, pentru câțiva arginți, pe Cel care S-a răstignit o singură dată pentru noi, pentru că atât câmpiile, cât și mâinile celor care primesc astfel de roade, se vor numi Acheldama[30].

EPISTOLA 54
Către horepiscopi
Scrisă la începutul episcopatului

Foarte mult mă întristează faptul că deja de acum canoanele Părinților au ajuns să fie trecute cu vederea, iar orice bună rânduială și disciplină să fie alungate din Biserici, ba mi-e teamă că, încetul pe încetul, nepăsarea își va face drum și treburile Bisericii vor ajunge într-o totală confuzie.

Potrivit unei tradiții încetățenite de mult, nimeni nu putea ajunge slujitor al Bisericii decât după o foarte amănunțită cercetare. Întreaga lor viață era aspru controlată, <supusă unei riguroase cercetări>, dacă nu cumva erau clevetitori, bețivi, certăreți sau dispuși să meargă în războaie, dacă își înfrânau patimile tinereților, încât să poată excela prin sfințenie, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul[31].

Iar acest lucru îl cercetau preoții și diaconii care locuiau în apropierea candidaților[32], îl raportau horepiscopilor, care, la rândul lor, după ce luau și avizul unor martori de încredere, îl comunicau episcopului, după care, în sfârșit, îl treceau pe slujitor în rândul celor vrednici de preoție.

Acum văd că întâi și întâi ați trecut peste noi și, fără măcar să consimțiți ca să fim și noi înștiințați, v-ați luat asupra voastră toată răspunderea. După

29. *Col.* 3, 5.

30. *Mt.* 27, 8: preț de sânge, cu care Iuda și-a agonisit osânda. Scrisoarea 53 a circulat și în românește prin mănăstiri; astfel, în volumul Sf. Ioan Gură de Aur: *Cuvinte*, București, 1829, pp. 133-135 (B.R.V. II, 1074; 1121) etc.

31. *Evr.* 12, 14.

32. Aici se are în vedere clerul inferior, îndeosebi citeții și ipodiaconii.

aceea, în urma neglijenței în această problemă, ați dat voie preoților și diaconilor să introducă în Biserică pe toți nevrednicii pe care-i doreau ei, fără să le mai controleze viața, mânați doar de un sentiment pe care-l explică înrudirea, prietenia sau alt motiv de simpatie[33]. De aceea, cu toate că poți număra în fiecare târg mulți slujitori, totuși nu-i nici unul din ei vrednic să se apropie de altar, după cum recunoașteți voi înșivă că vă aflați în mare lipsă de oameni din care să-i puteți alege pe cei mai buni.

Deci, deoarece văd că răul a ajuns de nevindecat, mai ales pentru că cei mai mulți, din teama de a nu fi înrolați ca soldați, se înghesuie să intre în preoție, s-a ajuns la inovarea <și alterarea> canoanelor Părinților și vă poruncesc să-mi trimiteți lista slujitorilor din fiecare sat, indicând pentru fiecare de cine a fost îndrumat și care îi este viața. Dar să aveți și la voi această listă, ca să se poată face comparația între acestea și între cele pe care mi le-ați trimis, așa încât să nu fie îngăduit nimănui să înscrie, în mod incorect, pe cine nu se cade. Prin urmare, după primul an al indicționului[34], dacă există din aceia care au fost hirotoniți preoți după prima promovare, aceia să fie scoși afară, în rândul mirenilor. Cercetarea situației lor să fie în întregime refăcută de voi și, dacă sunt vrednici, votul vostru să-i admită. Curățiți în întregime Biserica, scoțând din sânul ei pe cei nevrednici, iar în viitor cercetați pe cei care sunt vrednici și numai pe ei să-i primiți. Dar nu-i înscrieți înainte de a ni se fi relatat faptul sau să luați la cunoștință că va fi socotit laic cel care va fi admis <în slujirea sacerdotală> fără avizul nostru[35].

EPISTOLA 55
Preotului Grigorie*
Scrisă la începutul episcopatului

Ți-am citit scrisoarea cu toată răbdarea și m-am mirat de ce, în loc să-ți aperi cauza prin fapte, scurt și ușor, ai ales mai bine o atitudine de condamnat, încercând să vindeci, prin cuvântări lungi, niște rele de nevindecat. Nu noi am

33. Om al disciplinei, Sfântul Vasile nu putea tolera scăderea nivelului moral al slujitorilor Bisericii.

34. Indicționul era o perioadă de 15 ani, introdusă pentru prima oară, în Imperiul Bizantin, la 3 sept. 312, de către Constantin cel Mare, iar pe linie bisericească, pentru durata păstoririi Sfântului Vasile, primul an începea la data de 1 sept. 372 și se încheia la 31 aug. 373.

35. Nu degeaba spunea despre Sfântul Vasile un teolog de acum câteva decenii că el a fost în primul rând un bărbat cu harul conducerii, al disciplinei (P. Allard, *Basile*, „Dict. de Théol. cath." 2, 445).

* Altă meteahnă din vremea aceea a unor clerici era cohabitarea cu femei sub același acoperiș (*feminae subintroductae*), lucru care provoca sminteală în rândurile credincioșilor. Preotul Grigorie a protestat, spunând că a menținut femeia numai pentru ca să-l îngrijească la bătrânețe (el avea 70 de ani, după unele manuscrise, doar 65 de ani). Totuși, Sfântul Vasile a cerut îndepărtarea femeii.

fost cei dintâi și singurii care să hotărâm, Grigorie, că femeile n-au voie să conviețuiască sub același acoperământ cu bărbații. Citește canonul aprobat de Sfinții noștri Părinți la Sinodul din Niceea, care oprește hotărât ca episcopii să ducă viață comună cu femeile[36]. Căci celibatul își are onoarea în a trăi cineva complet despărțit de femei. De aceea, dacă cineva a făcut legământ că va duce viață virtuoasă, iar, în schimb, el trăiește ca și oamenii căsătoriți, acela ne dă să înțelegem că, dacă urmărește cinstea care cuprinde în sine și fecioria, totuși el nu se ferește de a viețui în necinste.

Ar trebui dar cu atât mai ușor să asculți de cererea noastră, cu atât mai mult cu cât afirmi că ești în afară de orice plăcere trupească. Nu cred, într-adevăr, ca un bărbat de 70 de ani să locuiască în chip pătimaș cu o femeie, iar dacă am hotărât ceea ce am hotărât, aceasta nu-i pentru că s-ar fi săvârșit într-adevăr vreo faptă rușinoasă, ci pentru că am fost învățați de către apostol să nu dăm fratelui prilej de poticnire sau de sminteală[37].

Știm că dacă unii se poartă într-un chip ireproșabil într-o astfel de împrejurare, alții în schimb vor găsi și într-o astfel de purtare prilej de păcat. Iată de ce am hotărât, potrivit poruncii date de Sfinții Părinți, să te desparți de această femeie.

Și atunci de ce mai învinuiești pe horepiscop și mai pomenești și de o veche dușmănie ? De ce mă acuzi că urechile mele ar fi puse numai s-asculte calomnii, în loc să te învinuiești însuți că nu poți îndura să te lipsești de tovărășia acestei femei ? Alungă-o de la tine și trimite-o la mănăstire ! Locul ei să fie acolo, împreună cu fecioarele, iar tu lasă-te slujit de bărbați „pentru ca din pricina voastră numele lui Dumnezeu să nu fie hulit între neamuri”[38]. Câtă vreme însă te încăpățânezi să nu faci așa, oricâte mii de lucruri ai putea scrie, ele nu-ți vor ajuta la nimic: vei muri fără rezultat și vei da seama înaintea Domnului despre nepăsarea ta. Iar dacă, fără să te fi îndreptat, vei persista să mai slujești la altar, vei fi afurisit de tot poporul, iar cei care te vor primi vor fi excomunicați de întreaga Biserică.

EPISTOLA 56

Lui Pergamios*

Epistolă scrisă la începutul episcopatului

Din fire sunt înclinat să uit, iar la aceasta se mai adaugă și o mulțime de treburi care sporesc și ele boala mea cea din fire. De aceea, cu toate că nu-mi aduc aminte să fi primit de la noblețea Ta vreo scrisoare, sunt convins totuși

36. Can. 3 de la Niceea, reluat și de canoanele 5 Trulan și 22-23 de la Sin. VII Ecumenic.
37. *Rom.* 14, 13.
38. *Rom.* 2, 24.
* Prin subtilități sofistice, dar elegant combinate, Sfântul Vasile scrie probabil unui fost coleg de școală, îndemnându-l prietenește la corespondență regulată.

că mi-ai scris, fapt pentru care nu cred că ai fi putut spune minciuni. Dar dacă atunci n-am răspuns, nu eu voi fi fost de vină, ci cel care nu mi-a cerut să-i răspund. Acum însă pleacă de la mine această scrisoare care cuprinde și o scuză pentru trecut, dar, în același timp, ea transmite și un prilej pentru o a doua epistolă. Drept aceea, și când îmi vei scrie să nu ai sentimentul că ai început un nou curs de scrisori, ci că Te recompensezi pentru ceea ce ești dator la scrisoarea de față. Pentru că, cu toate că epistola mea ar fi un răspuns la o scrisoare anterioară, întrucât ea întrece măsura cu mult mai mult decât dublă, va sluji totuși ca răspuns și la cea dintâi scrisoare.

Vezi la ce complicații ne silește lenea ? Dar tu, o preabunule, să nu mai formulezi în fraze scurte acuzații, în comparație cu care nu există altele mai mari, întrucât uitarea prietenilor și disprețul bazat pe putere le întrece pe toate celelalte la un loc. Într-adevăr, dacă nu ne iubim unii pe alții, cu toată porunca Mântuitorului, noi nu mai avem altă însușire după care ne-ar cunoaște cineva[39], iar dacă suntem plini de înfumurare, de cugetare deșartă și de trufie, atunci mintea ni se întunecă și nu mai scăpăm de sub osânda diavolului. De aceea, dacă Te-ai folosit de acele cuvinte întrucât aveai astfel de păreri despre mine, roagă-Te să mă las de răutatea pe care ai băgat-o de seamă în purtările mele, iar dacă limba Ta a ajuns, poate fără să-și fi dat seama, la astfel de cuvinte, să ne mângâiem unul pe celălalt și să rugăm bunătatea Ta să aducă mărturia faptelor.

Și să știi bine acest lucru: necazul de acum mi-a slujit drept prilej pentru a ne face mai smeriți. Oricum, numai atunci Te voi uita, când nu vom mai vrea să ne cunoaștem. De aceea, să nu lași vreodată ca ocupațiile Tale să devină semn pentru un anume mod de viață și pentru obișnuință de răutate.

EPISTOLA 57

Către Meletie, episcopul Antiohiei*

Scrisă în toamna anului 371

Dacă Cuvioșia Ta ar putea să-și dea seama cam cât de mare e bucuria ce ne faci ori de câte ori ne scrii, atunci sigur că n-ai lăsa să treacă nici un prilej fără să ne trimiți vreo epistolă, ba chiar ai avea ideea să ne trimiți de fiecare dată multe scrisori, cunoscând răsplata rezervată de Stăpânul iubitor de oameni pentru curmarea suferințelor sufletești. Aici toate sunt pline de suferințe, așa încât singurul nostru refugiu din astfel de nepăsări este gândul la Cuvioșia

39. *In.* 13, 35.

* În calitatea lui de arhiepiscop, Sfântul Vasile primea și trimitea scrisori tuturor, chiar și celor care nu se bucurau că le-a venit un superior tânăr. Dar el ținea contact cu aproape toți ierarhii timpului, fie din Răsărit, fie din Apus. Întrucât schisma din Antiohia dura de aproape 30 de ani, e lucru firesc ca legăturile Sfântului Vasile cu acest scaun să fie dintre cele mai statornice. Aceasta e prima epistolă adresată epicopului Meletie, care petrecea în exil în ținuturile muntoase ale Armeniei Mici, deci oarecum în apropiere de provincia Pont, unde a copilărit Sfântul Vasile.

Ta, pe care contactul cu epistolele Tale, pline de multă înțelepciune și har, îl face mai limpede. De aceea, ori de câte ori punem mâna pe o epistolă de-a Ta, ne uităm mai întâi cât e de lungă: ea ne este cu atât mai dragă cu cât trece peste mărimea obișnuită a epistolelor. Apoi, pe măsură ce începem să o citim, ne bucurăm de fiecare cuvânt pe care-l întâlnim; în schimb, cu cât ne apropiem de sfârșitul ei, ne întristăm. Astfel încât tot ce ai spune în scrisori este un lucru bun. Căci binele este cel care prisosește totdeauna dintr-o inimă bună.

Iar dacă ne vom învrednici, prin rugăciunile Tale, ca atâta vreme cât vom trăi pe pământ să ne și întâlnim vreodată față către față, ca să luăm prin viu grai hrană folositoare din învățăturile Tale, atât pentru viața aceasta, cât și pentru cea viitoare, acest lucru îl vom prețui ca pe cel mai mare dintre bunuri și-l vom socoti drept semn al bunăvoinței lui Dumnezeu față de noi. Și am și realiza această dorință dacă persoane întru totul iubitoare de frați și de prea bună calitate nu ne-ar fi reținut, iar pentru a nu le divulga intenția prin scrisoare, am expus aceste lucruri fratelui Theophrast, pentru ca să le relateze cu de-amănuntul Desăvârșirii Tale.

EPISTOLA 58
Către fratele Grigorie (de Nyssa)
Scrisă în anul 371

Oare în ce chip să mă bat cu tine prin scrisori ? Cum te-aș mustra în chip demn de tine, pentru naivitatea manifestată în toate privințele ? Spune-mi, cine cade de trei ori la rând în aceleași curse ? Cine cade de trei ori în aceeași plasă ? Nici măcar printre necuvântătoare n-ai găsi una care să comită cu ușurință așa ceva ! Tu ai compus o primă scrisoare și tu singur mi-ai prezentat-o ca și cum ea ar fi fost scrisă de prea venerabilul episcop, unchiul nostru comun[40], inducându-mă astfel în eroare pentru motive pe care eu nu le înțeleg. Am primit-o totuși ca pe o scrisoare a episcopului, deși adusă de tine. De altfel, de ce n-aș fi primit-o ? Am arătat-o mai multora dintre prietenii mei, fiind copleșit de bucurie, și mulțumeam pentru aceasta lui Dumnezeu. Înșelăciunea a fost descoperită abia în clipa când episcopul însuși mi-a spus cu gura lui că nu el a scris-o, fapt care ne-a făcut pe amândoi să ne înroșim de jenă. Aș fi preferat să se deschidă atunci pământul și să mă înghită, așa acoperit de necinstea minciunii și de necinstea înșelăciunii.

Mai târziu mi s-a adus și a doua scrisoare trimisă, chipurile, de același episcop, de astădată prin intermediul slujitorului tău, Asterios. Dar nici aceasta n-o trimisese unchiul, pentru că el însuși a protestat în fața Prea Venerabilului Antim[41], cum mi-a confirmat-o el însuși.

40. Cu numele tot Grigorie.

41. Episcop de Tiana, un om foarte ambițios, care va cauza multe supărări Sfântului Vasile. A se vedea, de pildă, epistola nr. 121.

După aceea a sosit și a treia scrisoare, pe care mi-a adus-o un al treilea, Adamantios.

Cum ar trebui privite scrisorile trimise de tine și de ai tăi ? Aș fi dorit să am inimă de piatră ca să nu-mi mai amintesc nici de cele trecute, dar nici să simt prezentul, pentru ca, cu ochii în pământ, să îndur toate loviturile ca un dobitoc. Ce fel de minte slabă poate fi aceea care, după prima și după a doua greșeală, nu poate accepta nimic fără o atentă cercetare ?

Dacă am scris așa, am făcut-o cu scopul de a dojeni simplitatea ta[42], altminteri convenabilă creștinilor, dar pe care în momentul de față n-o consider deloc potrivită; de aceea, cel puțin pe viitor, să te ferești de a mai face așa ceva, iar pe mine să mă cruți, pentru că trebuie să ți-o spun deschis - în astfel de corespondențe faci impresia unui slujitor care nu-i vrednic de nici o încredere. Așadar, oricine ar fi fost autorii scrisorilor, fiecăruia i s-a răspuns după cuviință.

Deci, fie că m-ai pus tu din nou la încercare, fie că ai primit de fiecare dată epistola de la episcop și mi-ai trimis-o, răspunsul îl ai acum. În orice caz, tu ar trebui să ai alte preocupări în vremurile acestea, pentru că tu ești fratele meu, care nu poate uita legăturile firești dintre noi și care nu poți vedea în mine un dușman: într-adevăr, noi am intrat într-o viață care ne macină trupul și ne chinuie sufletul în așa măsură, încât întrece puterile noastre. Și pentru că și tu ai intrat în același fel de luptă, va trebui de aici înainte să-mi stai și tu într-ajutor și să participi altfel la problemele noastre <bisericești>[43]. Scriptura spune doar că „în nenorociri prietenul ți-e ca un frate"[44].

Iar dacă, într-adevăr, respectabilii episcopi acceptă o întrevedere cu mine, atunci să-mi fixeze un loc și un timp precis și să-mi trimită oameni care să mă invite. Dar după cum nu evit să merg să mă întâlnesc cu unchiul nostru, tot așa, dacă invitația nu se face după procedura cuvenită, nu-i voi da urmare.

EPISTOLA 59
Către unchiul Grigorie

Scrisă în jurul anului 371

„Am tăcut, dar oare veșnic voi tot tăcea și voi răbda"[45] și pe mai departe să se întărească împotriva mea pedeapsa insuportabilă a tăcerii, fără ca eu să scriu și nici auzindu-l pe altul să-mi adreseze o vorbă ? Întrucât am stăruit până acum în această întunecată hotărâre, cred că mi se potrivesc și mie de

42. Naivitatea stratagemei Sfântului Grigorie a ajutat totuși la împăcarea unchiului său cu fratele Vasile, cum reiese din următoarele două epistole.

43. Se știe că în același an (371) au fost hirotoniți, oarecum cu sila, cei doi Grigorie (de Nyssa și Teologul), ca să stea și mai mult în ajutor Sfântului Vasile în lupta împotriva arienilor.

44. *Pr.* 17, 17.

45. *Is.* 42, 14.

acum cuvintele proorocului: „Răbdat-am ca femeia care așteaptă să nască”[46]. Tot timpul am dorit ori întâlnire, ori discuție, dar se vede că, din pricina păcatelor mele, de nimic nu m-am învrednicit. Într-adevăr, nu-mi pot închipui care să fie pricina întâmplărilor la care suntem martori, decât că rămân convins să ispășesc vechile păcate izvorâte din despărțirea de dragostea Ta. Și dacă pot folosi acest cuvânt „despărțire” când vorbesc de Tine, în înțelesul în care e cu putință să te desparți de cineva ca de un prim venit, atunci cu atât mai mult doare acest cuvânt când mă gândesc la noi, căci Tu ne-ai fost de la început ca un al doilea tată.

Dar acum păcatul, care mă acoperă ca un nor gros, m-a făcut să nu mai înțeleg din toate acestea nimic, pentru că ținând seama că, în afară de supărarea pe care mi-o produce acest fapt, nu se ajunge la nici un rezultat fericit, atunci cum să nu atribui stările de față propriilor mele slăbiciuni ? Și dacă păcatele mele sunt cauza celor întâmplate, fie ca din clipa aceasta să înceteze amărăciunea mea; și dacă în această privință s-a urzit și un complot, atunci intenția lui s-a împlinit întru totul, căci nu de scurtă durată[47] a fost această pagubă. De aceea, fiindcă nu mai puteam răbda, iată că am ridicat eu cel dintâi glasul, rugându-Te să-Ți aduci aminte și de mine și de Tine, Tu care, mai mult decât o rudenie oarecare, tot timpul mi-ai fost ca un protector și care iubești de acum acest oraș oarecum și pentru mine, în loc să Te înstrăinezi de el din pricina mea.

II

Or, „dacă este vreo mângâiere în Hristos, de este vreo părtășie a duhului, dacă e vreo voire bună a dragostei, atunci împlinește-mi rugămintea”[48]: pune capăt întristării și dă-mi de acum încolo temei de bucurie, îndrumându-ne Tu însuți pe toți spre perfecțiune, iar nu mergând pe urmele altuia în lucruri care nu se cuvin ! Căci nu s-a recunoscut la nimeni o marcă exterioară care să fie atât de proprie, precum a fost socotit caracterul pașnic și afabil al sufletului Tău. S-ar cădea dar ca prin calitățile pe care le ai să-i atragi și pe alții spre Tine însuți și să oferi tuturor celor care se apropie de Tine posibilitatea de a se umple de dulceața felului Tău de a fi, ca de mirosul frumos al unui parfum. Căci, chiar dacă și acum se mai simte o oarecare împotrivire, nu peste mult timp se vor vedea și roadele păcii. Dar atâta vreme cât, din pricina dezbinării

46. *Is.* 42, 14.

47. P. Hristu (*op. cit.*, I, 93) crede că supărarea dintre unchi și nepot va fi durat doar câteva luni. În schimb, cu alt unchi, Atarvios, episcop în Neocezareea, relațiile vor rămâne aprinse toată viața, oricâtă strădanie va depune Sfântul Vasile (cf. epist. 204, 207, 210; până la urmă acest bătrân înrăit va trece la erezia sabeliană).

48. *Filip.* 2, 1-2.

dintre noi, calomniile vor deține primul plan al vieții <publice>, e necesar ca bănuielile să sporească spre mai rău.

De aceea, dacă nu-i frumos ca ceilalți să mă ignore, atunci cu atât mai mult nu se cade acest lucru Respectabilității Tale. Și dacă greșim într-o privință oarecare, ne putem îndrepta dacă ne vom fi atras reciproc atenția. Dar așa ceva nu-i cu putință până nu ne întâlnim. În schimb, dacă nu am făcut nici un rău, atunci de ce sunt încă urgisit și antipatizat ? Iată ce aș spune pentru a mă apăra.

III

Căci ce anume ar putea spune despre ele însele Bisericile care n-au nici ele nici un câștig de pe urma dezbinărilor noastre mai bine să nu vorbim. Eu nu întrebuințez acest limbaj ca să mâhnesc și mai mult, ci ca să pun capăt mâhnirii. Dar, Cuvioșia Ta, nu numai că nu Ți-a trecut nimic neobservat, ci ai putea afla în cuget posibilitatea de a spune altora lucruri și mai mari și mai deosebite decât ne-am putea noi închipui, pentru că ai prevăzut pierderile acestea care au căzut pentru Biserici, și știu că te întristezi mai mult decât noi, ca unul care ai fost învățat de Domnul să nu disprețuiești nici măcar lucrurile cele mai mărunte. Or, astăzi pericolul nu se mărginește numai la un om sau la doi, ci orașe și popoare întregi au ajuns să pătimească de pe urma supărărilor dintre oameni. Ce nevoie este să popularizăm zvonul că aș fi surghiunit dincolo de granițele țării ?[49] S-ar cuveni deci mărinimiei Tale să lași altora pofta de ceartă, ba, dacă s-ar putea, să le-o scoți chiar din suflet și să Te ridici Tu însuți deasupra oricăror supărări. Răzbunarea e o însușire a oricărui om ajuns la mânie, dar ca să ajungi să-Ți înfrânezi și mânia proprie, așa ceva ține numai de Tine și de cei care Ți se aseamănă prin virtute. Numai aceea n-aș spune-o, anume că cel ce se supără pe mine, acela aruncă mânia asupra unui om care nu ne-a făcut nici un rău.

Așadar, fie prin prezența Ta fizică, fie prin scrisoare, prin invitația de a Te vedea aici sau în orice fel vei voi-o, mângâie-mi sufletul. Dorința mea ar fi ca prin Biserică să-și facă apariția Cuvioșia Ta și să ne mângâi atât pe noi, cât și poporul, atât prin înfățișarea, cât și prin cuvintele harului tău. Iar dacă acest lucru este posibil, este și cel mai puternic <remediu>. Iar dacă alt mijloc ți se pare potrivit, îl acceptăm și pe acela[50]. Te rugăm numai să ne faci cunoscut faptul decis de înțelepciunea Ta.

---

49. Între altele, unchiul și cei din jurul lui popularizaseră zvonul că - în amenințările prefectului Modestos - Vasile e surghiunit peste graniță. (!)

50. Sfântul Vasile își arată aici dispoziția de a accepta foarte multe lucruri, adică de a face importante concesii, pentru pace în general, pentru pacea Bisericilor în special. În fapt, era vorba de războiul pe care i-l declaraseră episcopii provinciei sale. Trebuie să-i recunoaștem deci meritul de a fi umilit în fața adversarului mândria sa rănită. Sacrificiul său a trebuit să fie considerabil în acest sens (nota lui Yves Courtonne, *op. cit.*, I, p. 149).

EPISTOLA 60
Către unchiul Grigorie
Scrisă în anul 371

Şi până acum era o plăcere când îmi vedeam fratele. De ce ar fi altfel, din moment ce e fratele meu, şi încă ce frate ? Acum de curând, când m-a cercetat, m-am bucurat tot aşa de mult, fără să-mi fi scăzut afecţiunea faţă de el. O, de nu s-ar mai întâmpla niciodată să ajung să-mi uit de fire şi să mă lupt cu cei apropiaţi ai mei ! În schimb, în suferinţele mele trupeşti, la care se adaugă şi destule dureri sufleteşti, am privit ca o mângâiere prezenţa acestui om, iar scrisoarea pe care mi-a adus-o din partea Respectabilităţii Tale m-a umplut de bucurie[51]. Căci de mult timp doream să vină, numai şi numai pentru că nu voiam să se mărească şi mai mult istoria întunecată a vrajbei dintre două rude apropiate, vrajba urzită spre bucuria vrăjmaşilor noştri, spre supărarea prietenilor şi mai ales a lui Dumnezeu, Care ne-a cerut să ne iubim între noi, ca semn că suntem ucenicii Lui[52]. De aceea, răspunzându-Ţi, mă simt îndatorat să Te rog să înalţi rugăciuni pentru noi, iar pe viitor să porţi grijă de mine ca de o rudă apropiată ce-Ţi sunt.

Cât despre evenimentele care se petrec acum şi pe care din pricina neştiinţei noastre nu le putem înţelege, m-am hotărât să socot ca adevărat cam ceea ce vei binevoi să-mi înfăţişezi.

Dar este necesar ca restul lucrurilor să fie rânduite de marea Ta minte, în ceea ce priveşte timpul cuvenit şi locul potrivit pentru întâlnirea noastră. Aşa încât, dacă Onorabilitatea Ta suportă să coboare până la umilinţa noastră şi să ne împărtăşească vreo vorbă în acest sens, fie numai mie, fie şi în prezenţa altora, voi asculta, pentru că m-am hotărât, odată pentru totdeauna, să Te servesc cu dragoste şi să fac în toate privinţele cele scrise de Evlavia Ta, spre slava lui Dumnezeu.

Cât despre Prea Venerabilul frate al meu, eu n-am vrut să-l silesc să-mi spună nimic prin viu grai, pentru că până în clipa aceea vorba lui n-a fost confirmată de faptă[53].

---

51. Epistola 60 confirmă primirea unui răspuns de împăcare din partea unchiului. Sfântul Vasile recunoaşte totodată că a fost prea dur faţă de fratele lui. În alte două epistole (170 şi 171), nu va mai vorbi despre „naivitatea", ci despre „nevinovăţia" Sfântului Grigorie.

52. *In.* 13, 35.

53. Aluzie la stratagema „falselor" scrisori.

EPISTOLA 61
Către Atanasie, episcopul Alexandriei
Scrisă în anul 371

Am citit epistola Cuvioșiei Tale, în care exprimi indignarea pentru atitudinea acestui bărbat odios, guvernatorul Libiei[54]. Și am deplâns chiar și patria noastră, care e mama și educatoarea unor astfel de nenorociri, dar am deplâns și vecina voastră, Libia, care gustă și ea din relele noastre deosebite, ca una căreia i-a fost hărăzit acum un bărbat cu suflet de fiară, care se traduce prin cruzime și desfrânare. Așa era și înțelepciunea despre care se spune la Ecclesiast: „vai ție, cetate, care ai un copil rege și - ceea ce e și mai rău - boierii tăi nu mănâncă dis-de-dimineață"[55], ci se întind la desfrâu până spre amiază, dedându-se nebunește la tot soiul de uniuni stranii, în chip mai lipsit de judecată decât dobitoacele. Pe un astfel de om îl așteaptă biciul dreptului Judecător, ca să-l măsoare cu aceeași măsură cu care-i asuprise el pe sfinții Lui.

Din epistola Cuvioșiei Tale s-a făcut cunoscut și în Biserica noastră că toți va trebui să ne ferim de acel om și să nu avem comun cu el nici foc, nici apă și nici adăpost, dacă o osânda comună și unanimă ar mai putea fi de vreun folos unor oameni atât de bolnavi sufletește. Ca să se vadă caracterul lui nelegiuit e destul să se citească în toate ținuturile epistola Ta. În orice caz eu nu mă voi abține să nu le-o arăt tuturor, atât rudelor, cât și străinilor. Oricum, chiar dacă pedepsele nu-l ating curând ca pe Faraon, cândva, mai târziu, tot îi va veni o grea și dureroasă pedeapsă.

EPISTOLA 62
Către Biserica din Parnassos
Scrisă în anul 371

Urmând vechiului obicei care s-a încetățenit în urma unei îndelungate aplicări și dovedindu-vă dragoste întru Dumnezeu, pe care v-o aducem ca pe o dovadă de rod al Duhului, cercetăm pe cuvioșiile voastre cu această scrisoare, luând parte cu voi împreună la mâhnirea care v-a lovit și în îngrijorarea pentru lucrurile care vă stau în față.

---

54. Aceasta e prima dintre scrisorile trimise „Părintelui Ortodoxiei", Sf. Atanasie cel Mare, pe care Sfântul Vasile voia să-l câștige pentru planul lui general de combatere a arianismului. Din epistolă, se desprinde curajul deosebit al Sfântului Vasile, demn de modul în care-l va înfrunta pe prefectul Modestos. Tonul și mai îndrăzneț al scrisorii provine și din faptul că guvernatorul Libiei, care se dovedește a fi și el un aprig sprijinitor al arienilor, era de origine tocmai din Capadocia.

55. *Eccl.* 10, 16 (ed. 1988).

Cât despre cele care vă mâhnesc, zicem numai atâta, că e un prilej de a lua seama la poruncile apostolului și „să nu vă întristăm, ca și cei ce n-au nădejde"[56], dar nici să nu arătăm nesimțire pentru tot ce se întâmplă, ci, dimpotrivă, și noi să luăm parte la pierderea care s-a abătut asupră-ne, să nu ne clătinăm din pricina tristeții, ci să-l fericim pe păstor pentru sfârșitul pe care l-a avut, părăsind viața la bătrânețe înaintată și plecând să se odihnească în cea mai înaltă cinste pe care o poate da Dumnezeu.

N-avem decât să vă sfătuim că se cade ca, lăsând la o parte orice întristare, să dobândiți stăpânire de sine și să luați asupra voastră grija de treburile Bisericii, încât Bunul Dumnezeu să poarte de grijă de turma Lui și să vă dea păstor după dorința Lui, ca să vă pască cu știință[57].

EPISTOLA 63

Către guvernatorul Neocezareei*

Scrisă în anul 371

„Pe bărbatul înțelept, dacă ar locui într-o țară îndepărtată și chiar dacă ochii mei nu l-ar vedea niciodată, tot prieten l-aș socoti", așa spunea tragedianul Euripide. Iată de ce, dacă zicem că suntem prieteni și cunoscuți unul cu altul, cu toate că încă nu știu să ne fi întâlnit față către față, pentru a mă fi bucurat să-l cunosc pe un dregător de atât de mare prestigiu, Te rog să nu socoți aceste cuvinte ale mele drept lingușire. Avem oricum ca promotor al prieteniei noastre renumele, care proclamă cu glas tare vredniciile Domniei Tale înaintea tuturor oamenilor. Oricum, după ce am ajuns să-l cunosc pe prea venerabilul Elpidios[58], aveam credința că Te cunosc tot așa de bine și pe Dumneata și mă simt cucerit cu totul, ca și când Te-aș fi vizitat de multe ori și ca și când o lungă experiență a vieții m-ar fi ajutat să-Ți cunosc de mult calitățile excepționale pe care le ai. Omul amintit - Elpidios - n-a încetat să-Ți descrie, una câte una, calitățile cu care ești împodobit: mărinimia sufletului, distincția sentimentelor, blândețea manierelor, experiența vieții, judecata pătrunzătoare, seriozitatea gândirii, voioșia temperată, puterea cuvântului și

56. *I Tes.* 4, 13.

57. Așezat pe malul râului Halis, orașul Parnassos (din eparhia Capadociei) și-a pierdut păstorul, lucru pentru care Sfântul Vasile îi mângâie pe locuitori, îndrumându-i să-și aleagă un episcop ortodox, opunându-se arienilor care fac presiuni ca să-și pună unul de-al lor. Bănuielile ierarhului s-au împlinit în persoana lui Ipsis, care, după scurt timp, în anul 373 a fost detronat tot de arieni, fiind înlocuit cu Ecdicos.

* Fără să lingușească, dar cu multă eleganță la scris, precum și cu multă condescendență față de mai-marii zilei, Sfântul Vasile prezintă în epistola aceasta un model al genului. Reprezentând drept motto un vers din Euripide *(Fragmente,* ed. Naurk, nr. 902), în legătură cu prietenul care, chiar dacă e departe (la Neocezareea), tot prieten rămâne, ierarhul nostru îl felicită pe noul guvernator cu ocazia instalării lui.

58. Fost guvernator în Neocezareea, Elpidios a fost transferat ca asesor al lui Theraios în capitala Capadociei.

toate pe care le-a enumerat când a stat de vorbă cu mine, dar pe care eu nu le pot înşira fără să lungesc peste măsură textul epistolei. Oricum, am putea oare să nu avem drag un astfel de om ? Cum m-aş putea opri să nu-mi arăt prin strigăte de bucurie emoţia sufletului meu ? Primeşte dar, prea onorate domn, salutul ce Ţi se înfăţişează ca o expresie a unei prietenii adevărate şi sincere, căci felul meu de a fi departe de orice linguşire slugarnică. Înscrie numele meu între prieteni, iar prin scrisori mai dese fă-mă să-Ţi cunosc şi fiinţa, mângâindu-mă chiar şi pentru că nu Te avem faţă către faţă.

EPISTOLA 64

Către Hesychios*

Scrisă în anul 371

Multe erau, încă de la început, cele care mă legau de Respectabilitatea Ta, îndeosebi dragostea noastră comună faţă de învăţătura care a fost răspândită în mai multe locuri de către cei care o ştiu din experienţă, precum şi vechea noastră prietenie cu acel minunat bărbat care este Terentinos. Dar când a sosit cel care este în toate privinţele cel mai bun şi care-i cel mai vrednic de titlul de prieten, prea venerabilul frate Elpidios, şi când a descris amănunţit toate calităţile Tale nobile (pentru că, într-adevăr, e şi cel mai capabil de a deosebi virtutea omului şi s-o caracterizeze prin cuvinte), el a aprins în mine o dorinţă atât de mare faţă de Domnia Ta, încât îmi exprim dorinţa de a Te vedea cândva în vechiul nostru cămin, pentru ca să ne desfătăm de calităţile Tale, nu numai prin auzite, ci şi prin cunoaştere personală.

EPISTOLA 65

Către Atarvios*

anul 371

Care va fi sfârşitul tăcerii, dacă eu, provocându-mă, la vechimea vârstei, aştept să începi Tu cel dintâi cu salutările, pe când dragostea Ta doreşte să stăruie şi mai mult în funesta judecată a calomniei ?

---

* Hesychios, fost coleg de şcoală al Sfântului Vasile, ajuns acum mare dregător împărătesc, era atât de mult apreciat chiar şi de o rudă a împăratului (comitele Terenţiu, adeseori pomenit în aceste scrisori - epist. 99, 105, 214, 215, 216) şi de guvernatorul adjunct al Capadociei. Elpidios (epist. 63, 78, 231), încât e invitat să cultive corespondenţă prietenească. E într-adevăr uimitor ce tact şi câtă deschidere sufletească a dovedit acest ierarh până şi în cercurile cele mai neaşteptate ale societăţii contemporane lui.

* Această ciudată persoană, Atarvios, episcop al Neocezareei, era rudă cu Sfântul Vasile, dar va face mult sânge rău marelui arhiepiscop, care voia să-i împace pe ortodocşi cu arienii (A se vedea epist. 59 şi 60). În realitate, Atarvios se va arăta duşmănos până la capăt (vezi epist. 204, 207, 210 etc). Oricâtă bunăvoinţă îi arăta nepotul, unchiul nu voia să cedeze.

Încât mă privește, socotind că atunci când e vorba de prietenie o înfrângere valorează cât o biruință, mărturisesc că în această luptă a Ta eu recunosc că ai dreptate să crezi că m-ai biruit, așa încât încep să scriu eu cel dintâi, pentru că știu că „dragostea toate le nădăjduiește, toate le rabdă", „nu caută ale sale" și pentru aceasta „niciodată nu cade"[59]. Căci cel ce se pleacă din dragoste înaintea aproapelui, acela nu e deloc de disprețuit. Așa încât și Tu, arătând de acum înainte prima și cea mai mare roadă a Duhului - iubirea -, să înlături tonul posomorât al oamenilor mânioși, pe care-l arăți față de mine prin tăcerea Ta, și să-Ți sădești în inimă veselie și pace față de frații Tăi de aceeași credință, precum și silință și grijă pentru buna păstrare a Bisericilor Domnului. Căci trebuie știut că dacă nu preluăm asupra noastră lupta pentru Biserici, la fel cu cea pe care o susțin, spre distrugerea și completa lor dispariție, cei care se împotrivesc învățăturii sănătoase, nici o piedică nu va mai sta în calea pieirii adevărului după ce acesta va fi biruit de adversarii săi, iar noi vom fi atinși întrucâtva de condamnare, întrucât n-am arătat o grijă sporită pentru unirea Bisericilor cu toată silința și neîntârzierea, pentru buna înțelegere dintre noi și pentru împăcarea voințelor fiecărora.

Te rog, așadar, să-Ți îndepărtezi din suflet orice gând că n-ar fi nevoie să mai păstrăm comuniunea cu alții.

Căci faptul de a te rupe de legătura cu frații nu-i o însușire a omului care trăiește după principiul dragostei și care zice că împlinește porunca lui Hristos. Mai vreau ca buna Ta aplecare de spirit să mediteze și la aceea că nenorocirea războiului ne dă târcoale și-și va putea face uneori apariția și la noi, dacă împreună cu alții nu ne vom împotrivi atacurilor lui și nu vom găsi și noi oameni care să ia parte la durerea noastră, pentru că în vremea prosperității noastre nu ne-am adus și noi partea de contribuție la ajutorarea celor nedreptățiți.

EPISTOLA 66
Către Atanasie, episcopul Alexandriei
Scrisă în anul 371

I

Nu cred că există cineva pe care să-l doară atât de mult ca pe Respectabilitatea Ta situația plină de tulburări în care se află Biserica creștină sau, ca să vorbim mai exact, făcând comparație între ceea ce a fost altădată și ceea ce este acum, singură frăția Ta poți aprecia cât e de profundă schimbarea care s-a produs, așa încât să poți trage concluzia că dacă lucrurile se vor înrăutăți și mai mult, atunci în scurtă vreme nimic nu va mai putea opri Biserica să se

59. *I Cor.* 13, 5; 7; 8.

transforme într-un așezământ cu totul străin de chemarea ei[60]. Am stat adeseori și m-am gândit că dacă stricarea Bisericilor nouă ne apare atât de lamentabilă, oare ce fel de păreri își va fi făcut unul care cunoaște din proprie experiență buna rânduială de altădată și armonia dintre Biserici în privința problemelor de credință ?

Și fiindcă tocmai Desăvârșirea Ta a fost atins în chipul cel mai greu de loviturile acestea, cred că și partea cea mai mare de ajutor pentru îmbunătățirea situației Bisericii tot de la înțelepciunea Ta trebuie s-o așteptăm.

În ceea ce mă privește, după câte mă ajută puterea minții de a înțelege lucrurile, eu am ajuns de multă vreme la concluzia că pentru Bisericile noastre singura scăpare ar fi dacă și episcopii apuseni[61] ar fi de aceeași părere cu noi. Dacă ar arăta măcar atâta înțelegere față de altarele noastre pe cât au dovedit-o măcar câtorva din cei ce au răspândit învățături eretice în Apus, cred că ne-ar fi de mare folos binelui comun al tuturora, în primul rând, pentru că cei de la cârma statului țin seama de părerile celor mulți, iar în al doilea rând, mulțimile ne vor urma în acest caz fără ezitare.

Și cine oare ar fi mai potrivit să ducă la îndeplinire acest lucru dacă nu inteligența Ta ? Cine altul ar putea pătrunde lucrurile mai adânc și să ne spună ce ar fi de făcut ? Cine ar fi mai destoinic să pună lucrurile în acțiune ? A mai arătat cineva înțelegere atât de mare față de durerile fraților ? Cine-i mai respectabil în întreg Apusul decât căruntețele Onorabilității Tale ? Lasă omenirii o amintire demnă de cariera Ta <de excepție>, Părinte prea cinstit ! Împodobește cu această lucrare unică acele mii de biruințe obținute pentru adevărata pioșenie ! Trimite la episcopii apuseni câțiva delegați încercați în învățătura sănătoasă din Biserica Ta, descrie-le stările apăsătoare de la noi, propune-le vreo cale de scăpare, fii un nou Samuel pentru mântuirea Bisericilor creștine, împărtășește soarta popoarelor năpăstuite, înalță rugi de pace, oferă-le condiții demne de pacificare, imploră harul lui Dumnezeu, doar, doar, se va îndura să trimită Bisericii un semn de pace. Știu că scrisorile mele sunt un slab sfătuitor pentru o cauză atât de măreață. Dar, pe de altă parte, mai știu că nici nu ai nevoie de altcineva care să te îmbărbăteze, după cum nici luptătorii cei

---

60. Se știe că în sinodul ținut în Alexandria în anul 362 s-a stabilit o formulă de împăcare între episcopii creștini, în sensul formulei „o ființă în trei ipostasuri", și că, chiar dacă nu se recunoaște formal termenul „deoființă", e primit în comuniune oricine acceptă divinitatea lui Hristos. Tot așa se știe că, la început, episcopul Meletie al Antiohiei semnase o formulă semiariană, dar că pe urmă a revenit la credința niceeană. Din păcate, între timp, în Antiohia s-a creat o schismă care va dura peste 30 de ani. A fost o mare durere faptul că Sfântul Atanasie, marele campion al ortodoxiei, intervenind în problema Antiohiei, n-a reușit să obțină nici un rezultat. Sfântul Vasile preia și el ștafeta de la Sfântul Atanasie, căutând să ajute la lichidarea schismei antiohiene. Era firesc să spună că cel mai greu e faptul că s-au dezbinat ierarhii Bisericii. Epistolele 66-69 au mai fost traduse și de Pr. N. Petrescu (în „Mitropolia Banatului", 1979, pp. 636-642).

61. Planul Sfântului Vasile ținea într-acolo ca, prin mijlocirea Sfântului Atanasie, să se recunoască în Antiohia, ca episcop canonic, Meletie, fiind eliminat Paulin, care era recunoscut de apuseni.

mai curajoşi nu aşteaptă aplauzele copiilor. Căci nu ne gândim să dăm lecţii unui neştiutor, ci vrem doar să împintenim elanul unui om plin de activitate altminteri.

II

De altfel, şi în celelalte probleme ale Orientului Îţi va fi de mare folos să colaborezi cu mai mulţi, iar în această privinţă va trebui să-i aştepţi pe cei din Apus. Dar în primul rând e limpede că buna rânduială din Biserica Antiohiei atârnă tot de puterea de evlavie a Ta: în măsura în care vei reuşi să-i tratezi pe unii cu îngăduinţă, iar pe alţii să-i îndemni la linişte, în aceeaşi măsură vei reuşi ca până la urmă să readuci prin bună înţelegere vigoarea de altădată a Bisericii. Căci ştii mai bine decât oricare altul că, după pilda celor mai înţelepţi doctori, când e vorba de a aduce vindecarea, atunci trebuie să începi mai întâi de la mădularele de primă importanţă. Or, dintre Bisericile lumii, care alta ar fi mai însemnată decât cea a Antiohiei ? Îndată ce în această biserică se va fi reintrodus buna înţelegere, nimic nu va mai putea împiedica Biserica, odată ce capul ei s-a însănătoşit, să ajungă la însănătoşirea întregului ei trup. Numai că, într-adevăr, metehnele din Biserica Antiohiei au nevoie de toată înţelepciunea şi înţelegerea evanghelică a Ta, pentru că ea-i dezbinată nu numai din pricina ereticilor, ci e măcinată şi de alte grupări care afirmă că gândesc acelaşi lucru împreună[62]. Iar reunificarea acestor partide şi strângerea lor din nou într-un corp compact o poate face numai Acela care prin puterea Lui neînţeleasă poate face să crească din nou nervi şi carne chiar şi pe nişte oase uscate[63]. Într-adevăr, aceste mari lucruri le săvârşeşte Dumnezeu prin cei care sunt vrednici de El.

Nădăjduim, aşadar, că şi aici rezolvarea unor probleme atât de grele cade tot în sarcina măreţiei firii Tale, liniştind poporul tulburat şi alungând dintre ei dihonia dezbinării cauzate de protecţiile particulare, aducându-i pe toţi la dragoste reciprocă şi redând Bisericii vechea ei forţă.

EPISTOLA 67
Către Atanasie, episcopul Alexandriei
Scrisă în anul 371

În scrisoarea trecută am crezut că-i suficient dacă spun Respectabilităţii Tale că toată acea parte din poporul Antiohiei care a păstrat încă învăţătura

62. În toate cele şase epistole adresate Sfântului Atanasie (61, 66, 67, 69, 80, 82), ca şi în alte două (nr. 132 şi 266) trimise urmaşilor Sfântului Atanasie, care închidea ochii la 3 mai 373, Sfântul Vasile urmărise acelaşi scop: de a obţine unanimitatea episcopilor răsăriteni şi apuseni pentru rezolvarea schismei antiohiene.

63. *Iez.* 37, 8.

ortodoxă trebuie să fie îndrumată la unire și înțelegere, urmând astfel ca toți cei care au fost până acum despărțiți să caute să se unească laolaltă și să-l recunoască de singur conducător pe prea iubitul nostru episcop Meletie[64]. În acest scop, întrucât și codiaconul nostru iubit, Dorotei[65], - care fusese folosit în acest sens atât ca sol către apuseni, cât și către Meletie - mi-a cerut să-mi expun și eu cât mai deschis punctul de vedere în această problemă, am socotit necesar să subliniez că în întreg Răsăritul[66] Meletie este persoana cea mai bine văzută, cu care mă aflu în comuniune și doresc în tot chipul să-l văd conducând treburile Bisericii lui Dumnezeu din Antiohia, pentru că este ireproșabil în credință[67], iar în conduita lui morală nimeni nu i se poate asemăna. De aceea, putem spune că el este de fapt un fel de întâistătător al întregului trup al Bisericii, pe când celelalte grupări sunt doar niște mădulare rupte din acest trup.

De aceea e nevoie și, în același timp, de dorit în toate privințele să unim în jurul acestui bărbat pe toți ceilalți, așa cum pâraiele mici se adună în râuri mari. Pentru celelalte tabere, să se procedeze cu tactul necesar pentru ca să poată fi câștigați și ei; și astfel să se înfrățească tot poporul în chipul în care va găsi de folos înțelepciunea Ta, în urma cunoscutei experiențe și râvne de care ai dat de atâtea ori dovadă.

Desigur nu va scăpa neîntrecutei Tale inteligențe nici faptul că și apusenii de aceeași credință acceptă aceleași păreri, după cum mărturisește și epistola pe care ne-a adus-o fericitul Silvan[68].

EPISTOLA 68

Către Meletie, episcopul Antiohiei

anul 371

Am voit până acum să-l rețin pe lângă noi pe preaevlaviosul frate Dorotei, codiaconul, pentru ca, trimițându-l abia după ce vom fi isprăvit lucrarea noastră, să facem cunoscut prin el, în amănunțime, Respectabilității Tale rezultatul acesteia. Întrucât am tot amânat-o de pe o zi pe alta, s-a pierdut multă vreme, iar acum, nemaiavând altă ieșire din încurcătură, mi-a venit o idee despre ce anume ar fi de făcut și am trimis pe numitul bărbat să caute pe Sfinția Ta și să-ți raporteze verbal totul, prezentând și părerea mea, așa încât,

64. În epist. 66 Sfântul Vasile a precizat planul de lucru al punerii de acord a episcopilor răsăriteni și apuseni, în legătură cu schisma din Biserica Antiohiei.

65. Din epist. 66 reiese că presbiterul Dorotei s-a înfățișat înaintea Sfântului Atanasie și i-a cerut să vină la Antiohia să acționeze în acest sens. Dorotei era antiohian și a făcut servicii de legătură atât cu Atanasie, cât și cu papa Damasus.

66. Adică Asia Mică, Siria și Palestina.

67. Dușmanii lui au contestat ortodoxia lui Meletie.

68. Din păcate nu s-a fructificat acest gând de a fi recunoscut Meletie titular și Paulin să rămână doar onorific. Apusenii l-au susținut mereu pe Paulin.

dacă ideile noastre vor părea folositoare, să se pună repede în lucrare de Desăvârșirea Ta[69].

Vorbind cât mai pe scurt, la noi s-a încetățenit părerea ca fratele Dorotei să meargă până la Roma ca să-i îndemne pe unii din Italia să ne viziteze, venind pe mare, aceasta ca să nu se întâlnească cu cei care eventual i-ar fi putut împiedica, pentru că am înțeles că cei ce exercită puterea pe lângă împărați nu vor și nu pot să câștige interesul împăratului pentru cei exilați[70], socotind că ar fi un câștig faptul de a nu surveni ceva încă și mai rău pentru Biserici. Dacă, așadar, părerea aceasta pare a fi socotită folositoare și de înțelepciunea Ta, Vă veți învrednici să întocmiți epistole și să redactați memorii în legătură cu ce probleme și cu cine anume să discute. Iar ca să aibă valoare și putere de încredințare epistolele, să introduceți oricum și numele aderenților voștri, chiar dacă aceștia nu sunt de față.

Aici aceste lucruri nu sunt încă sigure, pentru că a venit și un oarecare Evipios, dar acesta încă nu și-a dat pe față părerile. În orice caz, ei amenință cu întrunirea aderenților atât din Tetrapolia Armeniei, cât și din Cilicia[71].

EPISTOLA 69

Către Atanasie, episcopul Alexandriei

Scrisă în toamna anului 371

I

Părerea pe care o avem de multă vreme despre Respectabilitatea Ta se confirmă cu fiecare zi, ba pot spune că prestigiul ei crește tot mai mult, după cum o dovedesc ultimele fapte. Căci în vreme ce majoritatea celorlalți se mulțumesc să poarte de grijă doar de problemele lor, Tu nu Te declari mulțumit numai cu atâta, ci porți grijă și de toate celelalte Biserici în aceeași măsură, ca și de cea care ți-a fost încredințată de Stăpânul comun. Căci iată nu pierzi nici o ocazie de a discuta, de a îndemna, de a trimite scrisori, precum și în toate părțile oameni care să sugereze cele mai bune <soluții>. Așa se face că l-am primit cu multă bucurie și noi deunăzi pe Prea Venerabilul frate Petru, trimis de sacra obște a clerului de la Voi, ale cărui planuri le-am aflat de bune, ca unele care țintesc - potrivit instrucțiunilor Respectabilității Tale - la împăcarea grupărilor contrare.

69. Rezolvarea schismei din Antiohia a fost unul din planurile cele mai statornice ale activității marelui ierarh capadocian. Se gândea la convocarea unui sinod general ori măcar la aducerea la unison, prin corespondență, a părerilor celor mai importanți ierarhi contemporani. Acest plan reiese clar din această epistolă. Tot pentru acest plan s-a adresat el și Sf. Atanasie al Alexandriei, lui Eusebiu de Samosata, episcopilor apuseni, inclusiv papei din Roma.

70. Împăratul Valens (364-378), pătimaș arian, nu aproba eliberarea episcopilor ortodocși exilați.

71. Planul acestora era să contracareze inițiativele Sfântului Vasile.

Întrucât am dori să venim și noi cu unele propuneri privitoare la această acțiune, am socotit că vom da un început foarte potrivit lucrurilor prin faptul ca toate Bisericile să recurgă la sfaturile înțelepte ale Preasfinției Tale și să fii conducătorul nostru al tuturor, sfetnic și îndrumător la toate. În acest înțeles l-am trimis, iată a treia oară, la Preasfinția Ta pe fratele Theodor, diacon, provenit din Biserica Preacinstitului episcop Meletie, căci e om plin de râvnă sfântă pentru corectitudinea credinței și plin de dorința de a vedea iarăși pacea în Biserici, pentru a relata Cuvioșiei Tale și pentru ca, urmând sfaturile tale (pe care singur ești în stare să le dai, atât în virtutea vârstei, cât și a bogatei experiențe și a darului de conducere primit de la Duhul Sfânt în măsură mai mare decât oricare altul), să se pună în aplicare planul comun de acțiune.

Suntem convinși că-l vei primi pe acest sol cu bucurie și-l vei vedea cu dragoste, întărindu-l cu puterea rugăciunilor Tale și prevăzându-l cu scrisori de drum, ba poate îi vei da și câțiva însoțitori dibaci, care să-l călăuzească pe drumuri sigure.

Am mai găsit de cuviință, totodată, să-l înștiințăm și pe episcopul Romei, ca să examineze situația de aici și să-și exprime și punctul său de vedere, trimițându-ne, în acest sens, și o delegație cu o hotărâre generală sinodală, cu alte cuvinte să ia el în mâini problema și să aleagă oamenii în stare să suporte greutățile drumului, distinși în blândețe și în statornicie de caracter, spre a putea îndrepta pe aceia dintre ai noștri care s-au rătăcit. Dar, totodată, ei vor trebui să aibă atâta dibăcie la cuvânt și atâta putere de convingere, precum și întreg dosarul celor petrecute după sinodul de la Rimini[72], pentru ca să se poată anula ceea ce s-a făcut acolo prin silă. Bine ar fi ca acei delegați să călătorească pe mare, fără ca să facă zgomot și fără ca să prindă de veste dușmanii păcii.

II

Câțiva dintre cei de aici mai cer încă un lucru, anume ca apusenii să osândească și ei erezia lui Marcel (de Ancira, n.tr.)[73] ca primejdioasă, stricătoare și străină de credința cea sănătoasă. Până acum, în toate scrisorile pe care le-au trimis, ei au blestemat doar numele urgisitului Arie, pe care nu s-au obosit să-l scoată din Biserici, pe când împotriva lui Marcel (care afișează o impietate tocmai contrară, hulind însăși existența divină a Celui „Unuia-Născut, Fiul lui Dumnezeu” și folosind greșit termenul „Cuvântul”) se pare că n-au exprimat încă nici o critică.

---

72. La Sinodul de la Rimini din anul 359 au luat parte numai episcopi ortodocși din Apus. Dar fiindcă n-au putut fi de față marii susținători ai Crezului niceean, pe care împăratul Constanțiu îi surghiunise, când delegații Bisericilor orientale au ajuns la Constantinopol, au fost forțați să accepte deciziile partidei semiariene așa cum au fost ele formulate la sinodul din Nike (în Tracia). Presiunile împăratului i-au silit pe ceilalți participanți de la Rimini să semneze și ei formula semiariană.

73. Se știe că Marcel de Ancira a fost la început un mare admirator al Crezului din Niceea. Mai târziu el a căzut în rătăcirea extremă, sabeliană, ca și ucenicul său, Fotin de Sirmium.

Într-adevăr, Marcel crede că sub titlul de „Cel Unul-Născut" s-a dat nume Cuvântului, Care a venit în lume ca o necesitate „la plinirea vremii", dar Care apoi S-a întors din nou în lăcașurile de unde ieșise, aceasta pentru că El n-a existat nici înainte de ieșirea din ființa Tatălui și nu există nici după reîntoarcerea Lui acolo. O dovadă „despre această învățătură nebună sunt cărțile pe care le-a lăsat și din care se păstrează câteva și la noi. Pe față se pare însă că Marcel n-a fost osândit, cu toate că persistă vina că l-au primit în comuniunea Bisericii, poate pentru că la început nu cunoșteau starea de fapt a lucrurilor. Situația de azi cere însă ca apusenii să-l treacă și pe Marcel la locul cuvenit[74], pentru ca cei nevinovați, care n-au prilejul, dar care vor să poată trece de partea Sfinției Tale, și care șovăiesc în credință, să vadă limpede cu toții că, de acum încolo, îi recunoaștem ca fiind de o credință cu noi, căci nu luptăm orbecăind ca noaptea, când nu se pot deosebi prietenii de dușmani. Vă rugăm, așadar, să-l trimiteți pe diaconul amintit cu prima ocazie, pentru ca măcar anul viitor să se realizeze măcar o parte din ceea ce dorim.

Lucrul pe care-l cunoști fără ca să Ți-l mai spunem și de care Te rugăm să te îngrijești este acesta: când, cu vrerea lui Dumnezeu, vor veni delegații din Apus, să nu îngădui să se mai continue dezbinarea Bisericii, ci să faci ca ei să-i îndemne a se aduna laolaltă, pe toate căile, pe toți cei de o credință, chiar dacă unii dintre ei vor găsi motive de diferend ale unora față de alții, pentru ca să nu se fărâmițeze și mai mult poporul nostru cel dreptcredincios. Căci trebuie să privim fără ezitare ca totul să treacă pe planul al doilea față de ținta pacificării, prima grijă trebuind s-o avem față de Biserica din Antiohia, a cărei grupare sănătoasă, <aflată de partea dreptei credințe>, să nu slăbească și mai tare, dezbinându-se și pe motive personale. Te rog dar să porți de grijă mai cu seamă de toate acestea și să pui toți factorii în mișcare pentru ca, până la sfârșit, cu ajutorul lui Dumnezeu, să pui mâna pe toate pârghiile care îngăduie stabilitatea Bisericilor.

EPISTOLA 70

Fără adresă, despre un sinod*

Scrisă în anul 371

Înnoirea legilor dragostei și ale păcii de altădată propovăduite de Sfinții Părinți, acest dar ceresc și mântuitor pe care ni l-a lăsat Hristos, dar care s-a

74. În duplicitatea cu care s-au arătat și prin amestecul necanonic în Antiohia (unde au hirotonit pe Paulin în locul lui Meletie), iată acum o altă duplicitate a episcopului Romei și a celor apuseni: faptul că, deși eretic, Marcel de Ancira era socotit de ei ca ortodox.

* Deși în manuscris epistola n-are destinatar, totuși locul, precum și conținutul legat de persoana lui Atanasie și de ideea de a mijloci prin intermediul episcopilor apuseni pentru clarificarea schismei din Antiohia ne duc cu gândul spre papa Damasus, căruia i s-a cerut și în epist. 69 convocarea unui sinod în acest sens.

veştejit cu timpul, iată un lucru pe atât de necesar şi folositor despre care ştiu bine că va plăcea şi inimii Tale atât de iubitoare de Hristos.

Într-adevăr, ce-ar fi mai plăcut decât să vezi uniţi în acelaşi trup al lui Hristos oameni pe care-i despart atât de mari distanţe geografice, care însă colaborează între ei în înţelegere prin lucrarea dragostei ? Preacinstite Părinte, aproape întreg Orientul (şi prin Orient înţeleg ţinuturile din Egipt până în Iliric) e bântuit şi zguduit de o puternică furtună din pricina ereziei semănate altădată de acel duşman al adevărului care a fost Arie, dar care iarăşi se ridică acum fără ruşine din rădăcinile lui amare şi produce nişte roade catastrofale. De acum erezia a ajuns să domine, pentru că, din aproape toate eparhiile, reprezentanţii de seamă ai dreptei credinţe au fost alungaţi din Biserici prin denunţuri şi ameninţări, iar la putere au ajuns acum cei care terorizează conştiinţele creştinilor de rând. Singura scăpare din aceste nenorociri o vedem în vizita binevoitoare a Preasfinţiei Tale.

Totdeauna în trecut ne-a mângâiat dragostea Voastră deosebită şi sufletele noastre s-au reconfortat pentru o vreme prin ştirea plină de bucurie că ne veţi vizita. Dar în clipa când am pierdut această speranţă, nemaiavând răbdare, am ajuns la ideea de a Vă cere, prin această scrisoare, să ne veniţi în ajutor şi să trimiteţi încoace pe unii din cei care au aceleaşi vederi ca şi noi, fie pentru ca să împace pe cei dezbinaţi, fie ca să readucă la împăcare Bisericile lui Dumnezeu, fie cel puţin a identifica mai precis pe autorii tulburărilor, pentru ca pe viitor să ştiţi şi Voi cu cine e bine să staţi în comuniune.

De fapt, noi nu cerem absolut nimic nou, ci numai ceea ce era obişnuit şi la fericiţii iubitori de Dumnezeu de altădată, cât şi la Voi. Căci ştim din tradiţie, informându-ne de la părinţii pe care i-am întrebat atât oral, cât şi prin scrisoarea care se păstrează încă la noi, că Dionisie, acel preafericit episcop care se distingea la Voi prin dreapta credinţă şi prin alte virtuţi, ţinea contact prin scrisori cu Biserica Cezareei[75], îi mângâia prin scrisori pe părinţii noştri şi trimitea oameni să-i răscumpere cu bani pe fraţii noştri[76] ajunşi în robie. Însă acum împrejurările sunt şi mai grele şi mai întunecate, aşa că ne cer o înţelegere şi mai mare. În fond, noi nu deplângem distrugerea unor construcţii pământeşti, ci căderea în robie a Bisericilor. Nu mai e vorba de o robie trupească, ci ceea ce vedem zilnic împlinindu-se de cei ce luptă pentru biruinţa ereziei e o adevărată robire a sufletelor. De aceea, dacă nu Vă veţi ridica încă de acum ca să ne veniţi într-ajutor, în scurtă vreme nu veţi mai afla pe nimeni cui să-i întindeţi mâna, pentru că toţi vor ajunge să fie dominaţi de eretici.

---

75. Dionisie, episcopul Romei, a păstorit între anii 258-268. Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească* VII, 25.

76. E vorba de pustiirile făcute de goţi şi de sciţi. Sozomen, *Istoria bisericească*, II, 6.

EPISTOLA 71
Către prietenul Grigorie (Teologul)
Scrisă în anul 371

I

Am primit scrisorile Cuvioșiei Tale prin intermediul prea venerabilului frate Elinios, care mi-a istorisit cu de-amănuntul și sincer tot ce mi-ai dat să înțeleg și cred că nu-i greu să ghicești starea sufletească ce m-a cuprins auzind de toate acestea[77]. Dar, întrucât dragostea ce-ți port o socot a fi ceva mult mai mare decât orice supărare, am primit tot ce mi s-a adus la cunoștință în modul în care se cuvenea să mă rog Bunului Dumnezeu, ca nici în restul zilelor și ceasurilor vieții mele să nu-mi scadă prețuirea pe care ți-o păstram și până acum, întrucât nu știu să-ți fi greșit cu nimic, nici puțin, nici mai mult.

Iar dacă unul sau altul se va fi mândrit cu aceea că abia de curând a început să țină rânduielile vieții creștine, venirea lui alături de mine i-ar aduce o importanță oarecare, închipuindu-și lucruri pe care nu le-a putut auzi și tălmăcind fapte pe care nu le-a înțeles, lucru care nu-i de mirare. Dimpotrivă, e de mirare și straniu lucru că-i dau ascultare până și cei mai de încredere dintre voi, fraților, și, după cât se pare, nu numai că ascultă astfel de lucruri, ci încep[78] să le și urmeze. Dacă un astfel de om a ajuns să fie luat drept dascăl, iar eu simt jertfa bătăii de joc, înseamnă că vremile tulburi prin care trecem ne-au învățat să le întâmpinăm pe toate cu răbdare. Căci din pricina păcatelor noastre ne-am obișnuit de multă vreme cu ticăloșii mai rele și decât aceasta. Dar dacă eu n-am adus până acum nici o mărturie în legătură cu concepția mea despre Dumnezeu[79], atunci n-o să răspund nimic nici de astă dată. Pentru că pe cei pe care nu i-a putut convinge atitudinea mea de atâta amar de vreme, cum ar putea-o face oare o scurtă scrisoare de-a mea ? Dacă purtarea mea de atâta vreme e destulă mărturie, cele spuse de calomniatorii mei nu trebuie privite decât ca flecăreli. Oricum însă, dacă am îngăduit gurilor neînfrânate și inimilor nesimțite să spună ce vor și am plecat cu plăcere urechile să le ascultăm, atunci nu numai noi am fi cei care ne-am potrivi lor, ci și alții s-ar lua după noi[80].

---

77. Când scria această epistolă, Sfântul Vasile era pus la grea încercare. Provincia Capadocia era scindată în două și sprijinirea episcopilor arieni se făcea pe față. El însuși era amenințat cu exilul și cu confiscarea avutului.

78. Nu ni se dă numele. Se pare că cel vizat e Eustațiu de Sebasta.

79. Pare a fi o aluzie la învățătura despre divinitatea Duhului Sfânt, pe care o tăgăduiau macedonienii. Sfântul Vasile se exprimase despre ea în chip „iconomicos", cerând să se adopte formula uzitată la Botez. E drept că în lucrarea sa *Despre Duhul Sfânt*, Sfântul Vasile nu folosește termenul „deoființă", dar în două locuri din tratatul *Contra lui Eunomiu* (III, 4; III, 5) el folosește atributul „divin".

80. Acuzele ar putea să se refere și la Sfântul Grigorie.

II

Pricina acestor lucruri stă în ceea ce de multă vreme te-am prevenit. Acum sunt dezamăgit și tac pentru ca să nu fac tulburare și mai mare. Pentru că dacă noi am fi trăit împreună în spiritul vechii înțelegeri și în conformitate cu răspunderea pe care ne-am asumat-o față de Biserici, atunci n-am fi dat nici un prilej pentru astfel de bârfeli.

Iar tu dacă crezi, lasă-i pe oamenii aceștia în treaba lor și fă-mi plăcerea și vino să lucrăm împreună în lupta care ne așteaptă, spre a face de rușine pe dușmanul care s-a înarmat împotriva noastră. Chiar și numai arătându-te, le vei stăvili acestora avântul și-i vei împrăștia pe cei care s-au legat să răstoarne liniștea împărăției, căci din darul pe care ți l-a dat Dumnezeu le vei arăta că tu ești conducătorul luptătorilor noștri[81], închizând orice gură nelegiuită care grăiește fărădelege împotriva lui Dumnezeu. Dacă acest lucru se va întâmpla, atunci fapele vor arăta cine te va urma pe drumul cel bun și cine ezită și trădează, în chip viclean, învățătura cea adevărată. Iar dacă interesele Bisericii sunt trădate, atunci puțin mă interesează să mai conving prin vorbe pe oamenii care mă prețuiesc atât cât ar putea prețui cei ce n-au învățat niciodată să se măsoare cu ei înșiși.

De altfel, prin harul lui Dumnezeu, în scurtă vreme calomniile vor fi date pe față prin mărturia faptelor, din clipa în care simt că vom avea să suferim încercări și mai grele[82] pentru cuvântul adevărului. Iar dacă acest lucru nu va avea loc, atunci tot vom ajunge să fim alungați din Biserici și din patrii. Dacă nimic din toate acestea nu se va întâmpla, atunci judecata lui Hristos nu este departe. De aceea, dacă dorești să ne întâlnim în interesul Bisericilor, sunt gata să-ți ies întru întâmpinare până acolo unde dorești, iar dacă ceri să combat calomniile, apoi la așa ceva n-am vreme să răspund.

EPISTOLA 72
Către Hesychios*

Scrisă în anul 371

Cunosc dragostea pe care o ai față de mine și râvna de a face bine. De aceea, trebuind să liniștesc pe preadoritul meu fiu, Calistene, m-am gândit că dacă Ți-aș împărtăși și Ție grijile mele, mi-aș duce și eu mai ușor la îndepli-

81. Îl vor fi durut pe Sfântul Vasile cuvintele de refuz rostite de Sfântul Grigorie cu ocazia hirotonirii „silnice" pentru Sasima: „n-am să iau armura" (epist. 48, Migne, P.G. 37, 100); totuși insistența Sfântului Vasile își va da roadele mai târziu.

82. Presimțire avută de Sfântul Vasile în legătură cu amenințările lui Modestos. Totuși, trebuie observat că nici împăratul n-a îndrăznit să meargă prea departe în legătură cu soarta Sfântului Vasile.

* Scrisoare tipică de împăciuire. Hesychios ne este cunoscut și din epist. 64. A se vedea și epist. 73.

nire treburile mele. Acest om a ajuns la supărare cu preaînțeleptul Eustochios și supărarea lui pare că a venit pe bună dreptate. Îi învinovățește pe slujitorii acestui Eustochios că s-au purtat cu el cu prea mare obrăznicie și chiar nebunește. Drept aceea, îi cerem să pună capăt supărării, să înceteze cearta și să ierte, mulțumindu-se cu frica pe care a produs-o asupra acestor nesocotiți și chiar și asupra stăpânilor.

În felul acesta va câștiga două lucruri: față de oameni un nume bun, iar față de Dumnezeu se va face bineplăcut, dacă va binevoi să amestece mărinimia cu teama. Chiar și Tu, dacă ai ceva legături prietenești cu acest om, cere-i această favoare, iar celor pe care-i cunoști în oraș, în stare să-l facă ezitant, împărtășește-le și lor această grijă a mea, spunându-le că rezultatul îmi va face mare bucurie.

Trimite-l înapoi pe diacon după ce-și va fi îndeplinit lucrarea pentru care a fost trimis. Când oamenii se refugiază la mine, mă copleșește rușinea că nu le voi putea fi întru nimic de folos.

EPISTOLA 73

Către Calistene*

Scrisă în anul 371

I

Am dat slavă lui Dumnezeu când am avut norocul să citesc scrisoarea Nobleței Tale, mai întâi pentru că mi-a venit o salutare din partea unui bărbat care ține să mă cinstească (și eu dau mare importanță legăturilor cu personalitățile cele mai de vază), iar în al doilea rând, pentru bucuria pe care ne-o procură o frumoasă amintire. Și drept semn al acestor amintiri e însăși scrisoarea primită. Abia am luat-o în mână că i-am și înțeles sensul, de aceea am admirat chipul în care, după părerea tuturor, îmi inspirai un respect care nu este datorat decât părinților. Faptul că un om aprins de mânie și pornit să se răzbune față de cei care s-au ridicat împotriva lui ajunge să renunțe aproape cu totul la reacții violente, numai ca să ne facă pe noi arbitru al acestui diferend, iată ce mi-a dat prilejul să mă bucur de comportarea lui ca aceea a unui adevărat fiu duhovnicesc. În fața unui asemenea gest nu îmi rămâne altceva de făcut decât să Te felicit și să-Ți urez numai bine.

* E vorba de împăciuirea amintită în epist. 72. Slugile lui Eustochios se vede că s-au ridicat cu injurii împotriva lui Calistene. Scena se va fi petrecut pe drumul din apropiere de Sasima. Oamenii trebuiau pedepsiți, pentru că nu mai voiau să continuie lucrul. Se pare că și Calistene va fi avut vină în calitatea lui de antreprenor sau constructor de șantier. În aceste împrejurări, se face apel la bunele oficii ale Sfântului Vasile, care căuta să-l convingă pe Calistene să-i ierte.

Dea Domnul să fii cel mai îndrăgit de prieteni, cel mai de temut de duşmani, cinstit de toţi, încât şi cei care au uitat cum să se comporte faţă de Tine, cunoscându-Ţi bunătatea, să regrete că au greşit faţă de un om ca Tine.

II

Dar întrucât ai poruncit ca slujitorii să fie aduşi la locul unde comiseseră dezordinea, am pretenţia să ştiu ce scop îşi propune aici bunătatea Ta. Dacă Te vei prezenta şi Tu însuţi în persoană şi dacă vei dicta însuţi pedeapsa pentru ceea ce au îndrăznit ei să facă, desigur că ei se vor prezenta. Pentru că ce altceva s-ar putea întâmpla dacă aşa ai judecat ? Dar în acest caz nu ştiu ce mulţumire am avea din partea Ta, dacă nici atâta putere n-avem ca să-i scutim pe aceşti oameni de la pedeapsă. Iar dacă vei fi reţinut de alte treburi în cursul drumului şi nu vei putea veni personal, cine va fi acolo ca să-i primească pe oameni ? Şi cine va fi acolo să-i apere în locul Tău ? Dacă peste tot ai hotărât ca ei să se prezinte în faţa Ta, porunceşte ca ei să fie duşi până la Sasima[83] şi acolo să-Ţi arăţi blândeţea sufletului şi mărinimia.

Întrucât, aşadar, Îţi arăţi încă o dată puterea Ta asupra oamenilor care Te-au provocat, după ce vei fi arătat prin aceasta că demnitatea nu trebuie să fie dispreţuită, lasă-i teferi, cum Te-am rugat în scrisoarea trecută, făcându-mi şi mie o bucurie, iar Tu luând de la Dumnezeu răsplata pentru câte faci.

III

Spun acest lucru nu pentru că aşa trebuie să se aranjeze lucrurile, ci pentru a ceda în faţa mâniei Tale. Nu cumva o parte din furia Ta să nu se mistuie şi, după cum la ochii care suferă de inflamaţie par dureroase până şi leacurile cele mai uşoare, tot aşa şi cuvântul meu s-ar putea mai curând să Te tulbure, decât să te potolească. Or lucrul cel mai convenabil şi în măsură să-şi aducă podoaba cea mai mare, iar mie îndeajuns ca semn de onorabilitate pe lângă prieteni şi pe lângă cei de vârsta mea[84], e faptul că răzbunarea delictului ne-a fost încredinţată nouă. În orice caz, chiar dacă Te-ai jurat să-i pedepseşti după lege, nici pedeapsa pe care am da-o noi n-ar fi cu nimic mai puţin onorabilă decât legile care se aplică în viaţa oamenilor, nici legea dumnezeiască nu e mai puţin onorabilă decât cele aflate în vigoare în lumea laică. Ei ar putea deci fi pedepsiţi aici după legile noastre[85], unde şi Tu ai încă nădejde de mân-

83. Sasima, cea atât de dispreţuită de Sf. Grigorie Teologul, era destul de departe de Cezareea. Faptul e semnificativ pentru prestigiul de care se bucura Sfântul Vasile până şi într-un ţinut atât de îndepărtat.

84. Eustochios, Calistene şi poate şi Sfântul Vasile nu mai erau, se vede, atât de tineri. Ei se cunoşteau mai demult.

85. <E vorba de *kanôn* şi de dreptul canonic, diferit de legea laică (*nomos*). Se vede că noţiunea de „canon" nu intrase în uz la momentul istoric respectiv>.

tuire, scăpând astfel de necesitatea de care Te-a legat jurământul și dându-le o pedeapsă în proporție cu faptele lor.

Dar văd că scrisoarea mea iarăși se lungește. Străduindu-mă din toate puterile ca să Te conving, nu pot da înapoi, trecând cu vederea una din ideile care-mi trec prin minte, de teama ca nu cumva pedeapsa să fie fără rezultat pentru că nu Te-aș fi lămurit deplin. Dar Tu, cel mai cinstit dintre oameni, adevărată mlădiță a Bisericii, întărește-mi nădejdile pe care le-am pus în Tine, precum și, totodată, mărturiile unanime privitoare la blândețea și bunătatea Ta. Scrie și soldatului să plece de la mine[86] îndată, căci până acum n-a scăpat nici un prilej de a mă supăra și înjura, pentru că mai curând nu vrea să Te supere pe Tine, decât să-i aibă pe toți ai noștri drept prieteni și familiari.

EPISTOLA 74
Către Martinian
Scrisă în anul 371

I

Cât aș da să ne putem întâlni cândva și să fim împreună câtva timp, să mă desfăt de toate calitățile de care dai dovadă ! Dacă e un mare semn de cultură pentru cineva să fi văzut multe orașe și să fi cunoscut modul de cugetare al multor oameni, cred că acela ar fi și mai repede răsplătit de o astfel de plăcere dacă ar ajunge să poată sta de vorbă cu un om ca tine[87]. Căci ce lucru ar fi mai mare: să vezi pe rând, unul după altul, mulți oameni[88] ori să vezi numai pe unul, dar care a adunat în el experiența lumii întregi ? Mai mult, aș putea spune chiar că din cunoașterea binelui și din descoperirea pe scurt și fără de răutate a virtuții obținem mai repede mărturii de superioritate, fie că e vorba de o faptă bună, de un cuvânt demn de ținut minte sau de rânduieli politice concepute de oameni mai dotați decât alții. Însă toate acestea se află ca într-un depozit în comoara sufletului Tău, așa încât aș dori să Te ascult nu numai un singur an, ca Alcinoos[89] pe Ulise, ci o viață întreagă, pe care mi-aș dori-o cât mai îndelungată din acest motiv, chiar dacă eu sunt destul de prost dispus față de ea.

---

86. Să fi avut Calistene o pază militară pe durata drumului ? Posibil.

87. Profesor de retorică, cunoscut de Sfântul Vasile, probabil, încă din tinerețe, Martinian se bucura de mare trecere în cercurile conducătoare ale capitalei Imperiului Bizantin, cum deducem din aluziile la scrierile homerice și din pierderea prestigiului Cezareei ca oraș al culturii. În această epistolă i se cere să oprească dezmembrarea provinciei Capadocia. Același obiect îl au și următoarele două epistole (75 și 76). <Despre el, v. și PLRE (v. *Infra*, scris. 76, n. 1), s.v. Martinianus 5>.

88. Aluzie la peripețiile pline de învățăminte ale lui Ulise. V. *Odiseea* IX ș.u.

89. Rege al Feacienilor, Homer, *Odiseea* VI, 12.

Dar, în definitiv, de ce scriu acum, când trebuia să mă aflu lângă Tine ? Pentru că patria mea întristată mă constrânge să merg după ea. Căci nu cred, Preabunule, că nu știi cât a avut ea de suferit: ca pe un nou Penteu al Tebei[90], menadele furioase sau demonii înșiși au sfâșiat-o în bucăți. O dezbină și o ciopârțesc ca niște doctori slabi care îmbolnăvesc mai rău bolnavul și-i agravează rănile prin ignoranța lor. Iar pentru că suferă de pe urma acestor dezbinări, patria trebuie tratată ca un bolnav. Concetățenii mă tot presează prin scrisori să mă întorc repede, nu ca și cum ar crede că în felul acesta le-aș ușura singurătatea, ci ca să nu fiu acuzat de dezertare de la datorie. Căci știi că cei aflați în suferință ușor înclină spre speranță, dar sunt și ușurei la defăimare, osândind ceea ce nu li s-a putut împlini.

II

De fapt, tocmai pentru acest motiv aș vrea să Te întâlnesc și să-mi spun părerea, mai bine-zis, să Te rog să găsești vreo soluție îndrăzneață și vrednică de inteligența Ta, să nu rămâi nepăsător față de patria noastră atât de îngenunchiată azi, ci să Te arăți la Curte și să le spui deschis să nu creadă că au două provincii în loc de una. Într-adevăr, ei n-au adăugat dintr-o altă țară teritoriu ca să facă o nouă provincie, ci au făcut ca omul care are un cal sau un bou, pe care îi taie în două, crezând că astfel are doi cai sau doi boi, căci acum nu numai că n-are doi, ci a nimicit și singura vietate pe care o avea. Spune dar dregătorilor celor mari ai puterii să nu „înmulțească" și împărăția în felul acesta, pentru că puterea nu constă în număr, ci în fapte. Căci credem că unii fac acest lucru poate din necunoașterea adevărului, alții pentru a nu cădea asupră-le cu vorbe grele, iar alții pentru că nu le pasă; pe scurt, toți privesc fără atenție la ceea ce se întâmplă. Dacă ai putea intra la împărat ar fi cel mai bine și mai potrivit pentru toate situațiile vieții. Dacă însă acest lucru Ți-ar fi peste mână, fie că n-ar fi potrivit anotimpul sau ar fi la mijloc vârsta, care, cum zici Tu, adesea însoțește lentoarea, atunci să nu-Ți fie greu măcar să scrii.

Iar dacă Te vei hotărî să fii patriei în ajutor prin scrisori, atunci să fii atent mai întâi să nu lași la o parte nimic din ceea ce-Ți stă în putere, iar prin faptul că Te asociezi suferințelor lor vei aduce o mare mângâiere celor apăsați. O, dacă ai putea să fii de față ca să poți vedea cu ochii proprii situația tragică a noastră ! Atunci Te-ar impresiona măcar aparența clară și ai scoate și Tu vreo vorbă, care s-ar potrivi atât cu tristețea Ta sufletească, cât și cu nefericirea orașului. Nu dezminți încrederea ce mi-am pus-o în intervenție ! De ce n-avem un Simonide sau pe un alt poet care să se priceapă să deplângă dezolarea în

90. Rege al Tebei, dat de Dionysos pe mâna menadelor sau a bacantelor furioase, care l-au sfâșiat de viu. (*Enciclop. civil. gr.*, p. 342).

toată gravitatea ei ? Ce zic eu de Simonide ? De Eschil trebuia să vorbesc sau de altul[91] care să reuşească să descrie cu tărie şi să deplângă toată nenorocirea noastră.

III

Căci acele întruniri, cuvântări şi discuţii ale oamenilor celebri din agoraua noastră şi tot ceea ce a făcut altă dată vestit oraşul nostru ne-au părăsit. De acum, tot mai rar se vor putea vedea plimbându-se prin oraş vreun om cult sau mare orator, decât era cazul altădată la Atena cu cei condamnaţi la dezonoare (*atimia*), <fiind privaţi de drepturi cetăţeneşti>, sau cu cei care aveau mâinile necurate. În locul lor a intrat ignoranţa ca la sciţi sau la masageţi[92]. Nu se mai aude azi decât un singur strigăt, acela al agenţilor de dări[93], precum şi al celor biciuiţi de ei. Porticele halelor redau acum şi de-o parte şi de alta ecoul lor lugubru, oftând parcă de tristeţea vremurilor de azi.

Gimnaziile închise şi nopţile neiluminate nu ne îngăduie să ne mai gândim la altceva decât la frica de viaţă. Căci nu-i mic pericolul ca, îndată după retragerea de pe străzi a dregătorilor, totul să se prăbuşească, parcă ar fi un cutremur general. Ce cuvântare ar fi în stare să descrie această nenorocire ? Unii au pornit-o la fugă, o parte din consilieri (şi nu cei mai slabi) au preferat exilul pe viaţă, decât să meargă la Podandos. Când vorbesc de Podandos mă gândesc la o localitate pe care lacedemonienii o numesc Keades[94] sau la o prăpastie a naturii, cum poate ai mai văzut undeva în lume, o localitate de iad caronian[95], iscodită vrând-nevrând pentru a desemna aceste paragini, care exală un aer nesănătos. Gândeşte-te oricum la ceva asemănător pentru Podandos. O treime din slujbaşi fug acum cu femeile şi cu copiii. O a doua treime sunt duşi spre Podandos[96] ca nişte arestaţi, pe când cei mai mulţi din ei, foşti fruntaşi ai oraşului, oferă prietenilor lor o privelişte de plâns, împlinind dorinţa duşmanilor, ca şi cum ar fi dat peste noi un blestem greu. Desigur, cea de a treia parte a rămas pe loc, dar nenorociţii aceştia, incapabili de a suporta plecarea colegilor lor şi convinşi în acelaşi timp că sunt prea slabi pentru a putea face faţă necesităţilor, au ajuns până la a refuza chiar să mai trăiască.

Această situaţie Te rog să o faci cunoscută tuturor prin grai viu şi cu legitima francheţe pe care Ţi-o îmbie viaţa. Avertizează-i că dacă lucrurile nu

91. Simonide din Keos, († 468 î.d.Hr.) a fost unul din marii poeţi lirici. Eschil († 455 î.d.Hr.) a fost unul din cei mai mari poeţi tragici ai grecilor.

92. Popoare nomade din sudul Rusiei, vestite mai mult prin vitejie, decât prin cultură (*Enciclop. civil. gr.*, p. 482). <Fragmentul este important şi pentru istoria românească>.

93. Aspect tipic al fiscalismului bizantin apăsător. Se pare că tocmai el a dus la scindarea în două a Capadociei.

94. Keades era temniţa sau prăpastia subterană unde erau aruncaţi criminalii (Plutarh, *Vieţile paralele, Agesilau* 19, trad. N. Barbu, Bucureşti, 1969, vol. IV, pag. 200).

95. A se vedea şi epist. 14. Charon era luntraşul care trecea pe morţi în infern.

96. Prima capitală a noii provincii Capadocia secunda a fost Podandos. Ulterior, ea s-a mutat la Tiana.

se vor schimba, nu vor mai avea pe nimeni căruia să-i dovedească umanitatea. Vei fi astfel util binelui comun sau vei face măcar ca Solon, care, neputând apăra libertatea concetățenilor, pentru că cetățuia era deja ocupată, a luat armura și s-a așezat în fața porții ca să arate prin atitudinea lui că nu aprobă ceea ce s-a întâmplat[97].

Totuși e ceva ce știm sigur (chiar dacă aceasta nu-i și părerea Ta), că pentru bunăvoința și cumințenia Ta vei primi cele mai mari laude când se va vedea că lucrurile s-au petrecut așa cum le-ai prezis.

EPISTOLA 75
Către Aburgios
Scrisă în anul 371

Oricât de multe ar fi calitățile care înalță caracterul Tău peste al altora, nici una dintre ele nu-i atât de deosebită ca iubirea pe care o ai față de patrie sau de locul unde Te-ai născut. Să știi că prin ea Îți plătești datoria față de cea care Te-a făcut să fii atât de mare[98], încât faima Ta a ajuns să fie cunoscută de toată lumea. Dar patria care Te-a născut și Te-a crescut[99] a ajuns azi într-o stare atât de deplorabilă, ca în vechile povestiri, încât nici unul din cei care au cunoscut-o altă dată foarte bine și care ar veni acum în ea n-ar mai recunoaște-o, atât de pe neașteptate s-a schimbat într-o pustietate. Dintre slujbașii publici mulți au fost îndepărtați încă de mai înainte, iar acum, de curând, aproape toți au fost strămutați la Podandos. Despărțiți între ei prin această transferare, cei ce au rămas pe loc au căzut într-un fel de deznădejde extremă, într-o descurajare atât de mare, încât de-acum orașul nu mai are decât câțiva locuitori și ținutul întreg a devenit un fel de singurătate îngrozitoare[100]. Spectacol lamentabil pentru prietenii noștri, dar care a ajuns multă bucurie și voie bună pentru dușmani, care de multă vreme uneltea la căderea noastră.

Cine să ne mai întindă acum o mână de ajutor? Cine să mai verse dar vreo lacrimă de durere, dacă nu inima Ta blândă, Tu care împărtășești până și suferințele unui oraș străin, ca să nu mai vorbim de ale celui[101] în care Te-ai născut? Așadar, dacă mai poți face ceva, arat-o acum pentru noi, în necazul

---

97. Plutarh, *op. cit.*, *Viața lui Solon*, 42.

98. Pentru omul antic, „patria" era locul unde au trăit părinții (τὰ πάτρια).

99. Ἡ οἰκουμένη = toată lumea locuită.

100. Lumea veche nu cunoștea libertatea individuală. Dacă erai într-un serviciu statul nu te întreba de interese familiale. Ca individ, nu puteai alege decât ascultarea (Y. Courtonne, *St. Basile, Lettres I*, p. 176). Deși Sfântul Vasile nu spune cine a făcut scindarea, se știe că acest lucru l-a decis împăratul Valens.

101. Precizare clară privind locul de naștere și deci „patriotismul" lui Aburgios. <Despre el, v. și PLRE (cf. *Infra*, scris. 76, n. 1), p. 5, s.v. Aburgios. Ocupând demnități importante, poate *quaestor Sacra Palatii* sau *comes rerum privatarum*. Sfântul Vasile i-a mai adresat și alte scrisori, ca nr. 147 ori 178>.

care ne apasă ! Doar ai de la Dumnezeu mare trecere în fața celor mari; nici o clipă nu Te-a uitat, ci Ți-a dat multe dovezi de bunăvoință. E nevoie doar să Te hotărăști să pui la inimă toată grija pentru noi și să faci uz de toată autoritatea pe care o ai, spre a veni în ajutorul concetățenilor Tăi.

EPISTOLA 76
Către Sofronios, magistrul*
Scrisă în anul 371

Mărimea nenorocirilor care s-au abătut dintr-odată asupra patriei noastre m-ar fi obligat să mă înfățișez eu însumi la Curtea împărătească, pentru ca să istorisesc în fața Generozității Tale și a altora care au cea mai mare putere în treburile politice tristețea care a pus stăpânire peste orașul nostru. Întrucât însă greaua mea suferință trupească și grija Bisericilor mă țin pe loc, mă grăbesc să fac cunoscute prin scris plângerile mele înaintea Mărinimiei Tale. Mărturisesc că nici o ambarcațiune scufundată în mijlocul mării de vânturi năprasnice n-a dispărut vreodată atât de neașteptat, nici un oraș nimicit de cutremur sau înghițit sub ape n-a ajuns să-și piardă urma atât de deplorabil, cum s-a întâmplat cu această prăbușire totală care a dat peste orașul nostru, înghițit de această nouă rânduială a treburilor de stat. Din tot ce am avut înainte a rămas acum doar o poveste. Ordinea statului se duce de râpă, ca și întregul corp de cetățeni, care, lăsat pradă descurajării de ceea ce li s-a întâmplat magistraților în funcții și părăsindu-și habitatul urban, rătăcește prin zonele rurale. Nu mai găsești nimic pe piață. Orașul care mai înainte se fălea cu bărbații lui învățați și cu multe altele care fac să înflorească orașele, în care oamenii trăiau fără teama zilei de mâine, a ajuns acum o priveliște de plâns.

Singura mângâiere în aceste nenorociri, cum se întâmplă în astfel de cazuri, este să ne plângem necazurile în fața Amabilității Tale și să Te rugăm, dacă Ți-e cu putință, să dai o mână de ajutor orașului îngenunchiat. Chipul în care ai putea interveni în aceste necazuri nu sunt eu în măsură să Ți-l arăt, dar numai de Tine depinde să ne poți veni în ajutor datorită înțelegerii Tale, folosindu-te de ceea ce vei găsi de cuviință, prin puterea pe care Dumnezeu Ți-a dăruit-o.

---

* Sofronios era unul din cei mai înalți dregători împărătești (*magister officiorum*), căruia îi era încredințată toată administrația Imperiului (G. Ostrogorski *op. cit.*, p. 39), dar și unul din cei mai apropiați ai Sfântului Vasile (epist. 76, 96, 177, 180, 192, 272). <Despre el, v. și PLRE, I (A.D. 260-395), p. 847, s.v. Sophronius 3>.

În scrisoarea aceasta se cere să intervină împotriva scindării în două a provinciei Capadocia.

EPISTOLA 77

Fără adresă, în legătură cu Terasios*

Scrisă în anul 371

Iată una din binefacerile de care ne-a învrednicit marea dregătorie a bunului Terasios: e vorba de prezența continuă a Luminăției Tale la noi. Dar am pierdut această binefacere deodată cu pierderea acestui magistrat. Întrucât cele ce ne-au fost dăruite o dată de Dumnezeu rămân vii și statornice în suflete datorită reciprocității amintirilor, cu toate că suntem despărțiți, ne scriem adeseori și comunicăm unul altuia ceea ce socotim că-i de trebuință, mai ales când iarna ne-a făcut drept dar acest armistițiu. Sperăm că nici Tu nu Te vei depărta de un om atât de admirabil, care e Terasios, și că vei considera că este bine să împărtășești cu acest om astfel de griji și nu vei pierde nici un prilej care-Ți va îngădui să-i vezi pe prietenii Tăi și să fii văzut de ei. Aș avea multe de spus și despre multe lucruri, dar le las pentru o întâlnire viitoare, întrucât cred că nu-i fără primejdie să încredințezi slovelor lucruri de acest fel.

EPISTOLA 78

Fără adresă, pentru Elpidios*

Scrisă în anul 371

N-am uitat că porți un interes atât de mare venerabilului nostru însoțitor Elpidios și nici că prin înțelegerea Ta deosebită ai dat prefectului prilej ca să-și arate omenia față de noi. Acum, prin această scrisoare, Te rugăm să ne faci bucuria deplină și să ceri prefectului ca, printr-un ordin special, să pună în fruntea patriei noastre pe acest om, care a luat asupră-și grija, aproape întreagă, a tuturor treburilor obștești. Și vei găsi multe și bune temeiuri ca să le sugerezi prefectului, prin care să-l poată determina pe Elpidios să rămână mai departe în țara noastră. Care anume e situația și ce se cere unui om ca să îndrepteze bine treburile obștești, desigur că nu ai nevoie să Ți-o spunem noi, căci, datorită inteligenței Tale, Tu însuți o știi foarte bine.

---

* Terasios era guvernatorul împărătesc al provinciei Capadocia. Epistola e de altfel adresată lui Elpidios, adjunctul lui Terasios (epist. 63, 64). Tema scrisorii e voalat vizibilă: aceeași scindare a provinciei Capadocia. Deocamdată, ierarhul nu cere nimic, ci adresează cuvinte alese de curtuoazie.

* Aceeași problemă ca și în epistola precedentă: scindarea provinciei Capadocia. E impresionant atașamentul exprimat la adresa lui Elpidios.

EPISTOLA 79
Către Eustaţiu, episcop de Sebasta
Scrisă în anul 371

Şi mai înainte de a-Ţi primi epistola cunoşteam oboseala ce Ţi-o dai pentru orice suflet şi în chip deosebit pentru smerenia noastră, care ne-am avântat în lupta aceasta.

În clipa când scrisoarea mi-a fost predată de mâna Preacucernicului Eleusinios, am avut senzaţia că Te am cu adevărat în faţa mea, de aceea am dat slavă lui Dumnezeu că mi-a hărăzit un astfel de ocrotitor şi de împreună-luptător spre întrajutorare duhovnicească în lupta pentru dreapta devoţiune. Să ştie deci neîntrecuta Ta evlavie că până acum am suferit câteva atacuri venite din partea unor mari dregători, unele din acestea deosebit de violente, pentru că eparhul (sau prefectul Capitalei - n.tr.) şi cu şambelanul Palatului[102] s-au declarat că-i sprijină pe vrăjmaşii noştri, dar până în clipa de faţă orice atac s-a oprit pe loc, din mila lui Dumnezeu, Care m-a socotit vrednic de ajutorul Duhului, Cel care ne întăreşte în slăbiciuni.

EPISTOLA 80
Către Atanasie, episcopul Alexandriei
Scrisă pe la începutul anului 371

Pe măsură ce situaţia Bisericilor devine tot mai de plâns, tot mai des gândul meu şi al tuturora se îndreaptă spre desăvârşirea Ta, pentru că avem încredinţarea că singura mângâiere care ne-a mai rămas în mijlocul atâtor nenorociri e ajutorul pe care Preasfinţia Ta ni-l poţi oferi. Într-adevăr, toţi câţi o cunosc pe desăvârşirea Ta, mult-puţin, din auzite ori din întâlniri personale, cu toţii avem credinţa că numai Preasfinţia Ta ne mai poate mântui de furtuna care s-a abătut asupra noastră, atât prin puterea rugăciunilor Tale, cât şi prin îndrumările şi ajutorul de a ieşi din răul în care ne zbatem[103].

Drept aceea, Te rugăm să nu încetezi a face rugăciuni pentru sufletele noastre şi a ne ridica moralul prin scrisori. De-ai şti câtă nevoie avem de

---

102. Aici Sfântul Vasile aminteşte de cele două lupte principale pe care le-a avut de dus cu doi din cei mai puternici reprezentanţi ai administraţiei centralizate bizantine, şi anume cu Modestos, prefectul pretorului (un fel de prim-ministru), şi cu Demostene, magistrul Palatului. <(quaestor Sacri Palatii, dar PLRE, I, p. 249, s.v. Demosthenes 1, se referă la *castrensis sacri palatii* sau *castrensianus*). V. şi> G. Ostrogorski, *Geschichte des byz. Staates*, ed. III, München, 1963, pp. 30-31. E celebră scena avută cu cel dintâi, despre care ne informează Sf. Grigorie Teologul (*Orat.* XLIII). Această epistolă e o dovadă că în anul 371 relaţiile dintre Vasile şi Eustaţiu erau încă bune.

103. Prin felul în care e redactată, e uşor de înţeles de ce majoritatea cercetătorilor socot, pe bună dreptate, că această epistolă a fost trimisă înaintea celor de sub numerele 66, 67 şi 69.

amândouă, n-ai lăsa să treacă nici o ocazie fără să ne scrii ! Dacă ne-am putea învrednici de concursul rugăciunilor Tale și am ajunge să Te și vedem la față și să gustăm astfel și mai mult din darurile Tale, adăugând la istoria vieții noastre și pe acela de a ne întâlni cu marele și cu adevărat apostolicescul Tău suflet, am crede că însăși iubirea de oameni a lui Dumnezeu ne răsplătește și ne mângâie de toate asupririle prin care trecem.

EPISTOLA 81
Către episcopul Inochentie*
Scrisă în anul 372

Pe cât de mult mi-am adus aminte de dragostea Ta când Ți-am primit scrisoarea, pe atât de mult m-am întristat când m-ai copleșit cu greutatea grijilor care întrec puterile mele. Căci cum am putea face față, de la o distanță atât de mare, la o administrare atât de grea ? Și câtă vreme Te are Biserica, ea se bizuie pe Tine ca pe propriile ei temelii; în schimb, dacă Domnul va rândui altceva în legătură cu viața Ta, pe cine aș putea trimite, dintre cei de-o seamă cu Tine, ca să poată purta grijă de frații de acolo ?

Aceasta e ceea ce ai cerut și ai procedat bine și înțelept când ai spus prin epistolă că vrei să-l vezi, cât timp vei mai trăi, pe cel ales de Tine ca să conducă mai târziu turma Domnului, așa cum l-a dorit și fericitul Moise și l-a și văzut[104].

Întrucât eparhia Ta este întinsă și renumită, iar activitatea Ta e cunoscută de mulți și „vremurile sunt rele"[105], fiind nevoie de un păstor destoinic, în stare să facă față furtunilor și vijeliilor neîncetate care bântuie în Biserică, n-am găsit că ar fi bine ca să acționez fără temei serios în cazul de față, mai ales când mi-am adus aminte de câte ai scris: că s-ar putea ca în fața lui Dumnezeu Tu să devii potrivnicul meu și să mă învinuiești că n-aș fi fost destul de săritor față de Biserici.

De aceea, pentru ca să nu ajung în contrazicere cu Tine, dar mai ales pentru ca să Te găsesc părtaș al apărării mele în fața lui Hristos, aruncându-mi privirile asupra corpului preoțesc al cetății, am ales „vasul" cel mai de preț, pe nepotul[106] fericitului Hermoghen, care a transcris marele și inatacabilul Simbol al credinței, la acel mare sinod (din Niceea, n. tr.).

---

* Curioasă cerere a făcut acest Inochentie, aflat într-o eparhie îndepărtată de cea a Capadociei, dar nu sub jurisdicția ei. Știindu-se bătrân, Inochentie îi cere lui Vasile să-i trimită un administrator (un fel de episcop vicar), care să-i și rămână mai târziu urmaș, căci, zice el, „aș fi liniștit să închid ochii, cunoscându-l". Sfântul Vasile îi propune un nepot al fostului episcop Hermoghen de Cesareea, cel care a dat citire Simbolului credinței în Sinodul I Ecumenic de la Niceea. A se vedea și notele de la epist. 50.

104. Pe Iosua Navi.

105. *Ef.* 5, 16.

106. <Acest nepot îi era și fiu duhovnicesc lui Hermoghen, care-l preoțise>.

El e de mulți ani preot al Bisericii, statornic în caracter, cunoscător al rânduielilor canonice, corect în ale credinței, trăiește până acum în cumpătare și asceză și, cu toate că râvna pentru o viețuire aspră i-a măcinat de-a binelea trupul, este totuși sărac și n-are nici un venit pe lumea aceasta, încât n-are bani nici pentru pâine, ci-și asigură cele ale trupului prin lucrări manuale pe care le face laolaltă cu frații cu care trăiește împreună. Acesta este bărbatul pe care doream să ți-l trimit.

Dacă un astfel de om Îți poate fi de folos, iar nu vreunul mai tânăr, potrivit pentru muncă de curier, să te slujească doar la nevoile traiului, hotărăște-te să-mi scrii repede, iar cu primul prilej să-ți trimit acest om, care-i alesul lui Dumnezeu și potrivit pentru slujire, venerabil pentru cei pe care-i întâlnește și destoinic să mustre cu blândețe pe cei cu idei contrare.

Pe acesta l-aș putea trimite chiar acum, dar, întrucât tu mi-ai luat-o înainte, cerând un anumit om, care și în alte privințe este bun și drag nouă, dar aflat cu mult înapoi față de bărbatul de care am amintit adineauri, am voit să-ți fac cunoscută părerea mea, pentru ca, în caz că-Ți trebuie omul de care am vorbit, ori să trimiți pe careva dintre frați ca să-l ia în primire cam în vremea postului, ori să-mi scrii, în caz că nu ai pe cineva potrivit să îndure oboseala drumului până la noi.

EPISTOLA 82
Către Atanasie, episcopul Alexandriei
Scrisă la sfârșitul anului 371 sau la începutul lui 372

Când îmi îndrept privirile spre evenimentele de astăzi și cercetez greutățile prin care orice pas înainte e oprit, ca și cum ni s-ar pune bețe în roate, ajung la totală deznădejde. Când însă mă întorc iarăși și privesc spre Distincția Ta și mă gândesc că pe Tine Te-a rânduit Domnul să fii doctor al bolilor prin care trec Bisericile, atunci prind din nou curaj; și, din deznădejdea în care căzusem, mă îndrept iarăși cu nădejde spre zile mai bune. Întreaga Biserică e dezmembrată, lucru care de altfel nici înțelepciunii Tale nu-i este necunoscut. Tu vezi în toate chipurile, ca de sus, dintr-un turn de veghe, cu mintea Ta pătrunzătoare, ceea ce se întâmplă în fiecare loc, ca și cum în același spațiu ar pluti mai multe corăbii purtate și izbite de puterea vânturilor, una împotriva celeilalte, așa încât naufragiul este iminent, atât din pricini exterioare, datorită vânturilor care agită cu putere marea, cât și din tulburarea ce-i cuprinde pe navigatorii care se întâlnesc și se ciocnesc unul de altul. E destul să-mi opresc cuvântul asupra acestei imagini, întrucât nici înțelepciunea Ta nu cere mai mult și nici împrejurările nu ne îngăduie să grăim mai deschis. Și ce cârmaci poate fi la înălțimea acestor împrejurări ? Cine e oare atât de vrednic de încredere, încât să-L trezească pe Domnul[107], pentru ca Acesta să certe

107. *Lc.* 8, 24.

vânturile și marea ? Cine altul decât cel care încă din tinerețe a luat parte la lupta pentru dreapta cucernicie ?

Întrucât dar acum între noi tot ce înseamnă credință sănătoasă e sincer înclinat și legat de credința în unitate și în pace cu toți cei care au aceeași credință, mi-am luat îndrăzneala să vin și să mă adresez indulgenței Tale să ne trimiți tuturor una și aceeași scrisoare și să ne sfătuiești ce anume să facem. Căci toți vrem ca de la Tine să se facă începutul întrunirilor care să restabilească intercomuniunea Bisericilor[108].

Iar întrucât poate amintirea evenimentelor din trecut ar putea să-Ți pară bănuitoare, fă următorul lucru, părinte preaiubit de Dumnezeu: trimite episcopilor scrisori, fie prin vreun om de încredere de la ei, fie prin fratele Dorotei, codiaconul nostru; odată ce le voi fi primit, eu nu le voi da înainte de a avea răspunsurile episcopilor; dacă nu aș face eu acest lucru, atunci „vinovat să fiu față de tine în toate zilele vieții mele"[109]. Desigur că acest cuvânt n-a trebuit să inspire mai multă frică celui care l-a spus mai întâi tatălui său, decât mi-ar inspira mie, care Ți-o spun ție, părintele meu duhovnicesc.

Și dacă nicicum nu vrei să faci ce Te-am rugat, dezleagă-mă de greșeala în care aș putea cădea prin râvna slujbei mele, căci nu am venit cu viclenie și nici cu meșteșugire, ci din dragostea pentru pace și pentru unire frățească a celor care avem aceleași simțăminte pentru Domnul, luând asupră-mi această solie și această mijlocire.

EPISTOLA 83
Către un cenzor sau agent fiscal*

Scrisă în anul 372

N-am avut decât foarte puține legături cu Noblețea Ta, iar întâlnirea noastră personală a fost de scurtă durată; dar cunoștința pe care o am din auzite și prin care m-am apropiat de mulți din bărbații mai de vază nu-i lipsită de importanță și nici nu este de disprețuit. Și chiar dacă după zvonuri ai vreo considerație față de mine, Tu singur știi mai bine. În orice caz, părerea pe care mi-am făcut-o eu despre Tine este aceea pe care am descris-o adineauri.

---

108. Sfântul Vasile îl imploră pe Sfântul Atanasie să înceapă de la el inițiativa de a se face „începutul întrunirilor sinodale ca să se restabilească intercomuniunea Bisericilor". Diaconul Dorotei venise recent de la Roma și era pregătit să meargă din nou cu mesajele acestea. Impresionant este modul în care Sfântul Vasile îl roagă pe Sfântul Atanasie să-l dezlege de această misiune de împăcare a Bisericilor dacă el nu primește inițiativa. Vom vedea în celelalte epistole către apuseni cât de nepăsători s-au arătat aceștia (epist. 90, 91, 92 etc).

109. *Fac.* 43, 9. Acest cuvânt greu a fost rostit de Iuda, feciorul mai mare al lui Iacob, când i-a cerut să-l ducă și pe Veniamin în Egipt.

* Scrisoarea cuprinde un apel al Sfântului Vasile, adresat noului conducător al serviciului financiar al provinciei „Capadocia prima", de a se arăta înțelegător în problemele fiscale.

Dar pentru că Dumnezeu Te-a chemat la o slujbă în care se poate da dovadă de iubire față de oameni și prin care se poate ridica patria noastră, care s-a pustiit de tot, cred potrivit să dau bunătății Tale sfatul ca, în nădejdea răsplății dumnezeiești, să binevoiești a Te arăta destul de omenos, ca să Te poți învrednici de o pomenire nemuritoare și să moștenești odihnă veșnică, pentru că le vei fi ușurat sarcinile celor care au fost apăsați[110].

Iar pentru că și eu am o moșie oarecare în ținutul Hamanene, Te rog să o ocrotești ca și cum ar fi a Ta. Nu te mira că socot ca și cum ar fi ale mele cele ale prietenilor mei, întrucât am învățat să pun alături de alte virtuți și prietenia, aducându-mi aminte de cel care a spus cu înțelepciune că „prietenul e ca un al doilea eu"[111]. Moșia aceasta, care aparține prietenului meu, o încredințez vredniciei Tale ca și cum ar fi a mea și Te rog să ții seama de greutățile pe care le-a cunoscut această casă și, în schimbul anilor trecuți, să le dai mângâiere pentru viitor și să le faci plăcută locuința lor acolo, care și așa e trecătoare și a fost părăsită din pricina multelor dări la care a fost supusă. De altfel, mă voi strădui să mă și întâlnesc personal cu distinsa Ta persoană, când vom discuta mai pe larg despre fiecare problemă.

EPISTOLA 84
Către guvernator*
Scrisă în anul 372

I

Ceea ce am de gând să scriu e aproape de necrezut, dar de dragul adevărului o voi spune: cu toată dorința ce o aveam de a mă întâlni cât mai curând posibil cu Bunătatea Ta, acum, când mi s-a ivit acest prilej de a-Ți scrie, nu m-am grăbit să folosesc acest noroc, ci am stat la îndoială și m-am retras. Această ciudățenie constă în faptul că ceea ce am dorit să se întâmple, îndată ce mi s-a oferit, n-am mai folosit ocazia. Iar pricina e că mi-e rușine să par că aș scrie nu din prietenie curată, ci ca să mă folosesc de fiecare dată de o nevoie oarecare.

Dar peste cugetarea mea s-a făcut stăpân gândul (pentru care și vreau să iei și Tu seama și să nu crezi că noi punem la cale întâlniri în scopuri negustorești, iar nu prietenești) că trebuie să fie o oarecare deosebire între felul cum se adresează cineva către autorități și între felul în care tratăm cu particularii. Pentru că nu-i drept să discutăm în același fel cu un medic cum am discuta

---

110. Abuzurile multor agenți fiscali constituiau o adevărată plagă a vremii. A se vedea cele spuse în epist. 110.

111. Aristotel, *Etica nicomahică*, IX, 4, 9.

* Felicitându-l cu ocazia intrării în slujbă (probabil e vorba de Ilie, de care ne informează epist. 94), Sfântul Vasile prezintă un interesant caz despre felul în care se făceau abuzuri de către organele financiare. Îl roagă să intervină.

cu oricare prim venit și, de bună seamă, nici cu un înalt dregător la fel ca și cu un particular, ci va trebui să ne folosim și de iscusința unuia, ca și de puterea brațelor celuilalt. Căci, după cum cei ce umblă în soare sunt urmați oricum și de umbra lor, chiar și dacă ei n-ar vrea-o, tot așa și întâlnirile cu marii dregători sunt însoțite de un fel de ușurare și de ajutorare pentru cei nevoiași.

Așadar, cel dintâi scop al compunerii acestei scrisori se îndeplinește tocmai prin salutările pe care le transmit Mărinimiei Tale. Acest lucru și trebuie văzut ca primul temei serios, chiar dacă nu ar mai fi nici un alt motiv de a scrie. Primește deci salutările mele, Preabunule, și fie ca toată viața Ta să poți fi de folos pentru toți, urcând din treaptă în treaptă și ajutându-i de fiecare dată pe alții cu puterea pe care o ai. E un obicei de-al meu să procedez așa, iar pe de altă parte, și Tu te simți dator să-i ajuți cu ceva pe cei lipsiți de cea mai mică destoinicie în conducere.

II

După aceste urări, primește și rugămintea mea pentru acest nenorocit bătrân, pe care un decret împărătesc l-a desărcinat din slujba <fiscului>, sau mai degrabă pentru omul căruia însăși bătrânețea lui îi acordase înaintea împăratului scutirea de dări. Și Tu însuți ai întărit acest drept dat de sus din respect pentru fire și din prevedere pentru interesele fiscului, cred, de teamă, ca nu cumva să se calce legile publice de către un om a cărui minte s-a slăbit din pricina bătrâneții.

Dar cum de Ți-a scăpat, Preaminunatule, și cum de l-ai readus pe altă cale pe bătrân iarăși în locul lui de muncă ? Atunci când ai poruncit ca nepotul lui, care n-are încă nici patru ani, să fie cooptat în Consiliul curialilor <de impunere a dărilor>, ce altceva ai făcut decât să readuci iarăși, din ordin, în serviciul public pe bătrân, prin mijlocirea nepotului ? Acum Te rugăm să-Ți fie milă de aceste două vârste și să-i scutești pe amândoi, gândindu-te la temeiurile pentru care amândoi sunt de plâns: unul nu și-a văzut și nu și-a cunoscut părinții și numai prin mâini străine a intrat în această viață, orfan de tată și de mamă încă din leagăn; celălalt a rămas multă vreme în viața pe care n-a cruțat-o nici un fel de nenorocire. Lui i-a fost dat să-și vadă moartea prematură a singurului său fiu, apoi și-a văzut casa fără moștenitori, iar de acum înainte, dacă nu găsești o rezolvare vrednică de umanitatea Ta, va vedea cum ceea ce l-a consolat[112], din lipsă de copii, va fi pentru el prilej de nenumărate rele ! Presupun că nu acest mic prunc va ajunge să facă parte dintre senatorii care vor strânge mâine dările ori vor plăti soldaților solda <în natură>[113] și

112. „Consolarea” o constituie tocmai nepotul.

113. Administrația Imperiului Bizantin prevedea ca în fiecare localitate să se constituie un Consiliu de Impunere (βουλή), care să ajute, între altele, la strângerea dărilor și la plata soldaților (cf. epist. 88). Pentru a-și acoperi mustrarea voalată pe care o face înaltului personaj căruia i se adresează, Sfântul Vasile recurge la o serie de amabilități retorice.

nici nu va fi nevoie ca tocmai perii albi ai acestui nenorocit moşneag să fie din nou necinstiţi. Dă-i deci iertare, potrivit legilor şi potrivit firii; porunceşte să se îngăduie aceluia să rămână la el până când va împlini vârsta majoratului, iar acesta să-şi aştepte moartea în pat. Să continue alţii astfel de servicii şi să ia asupra lor astfel de obligaţii ! Desigur că nu-Ţi stă în fire să-i dispreţuieşti pe cei nenorociţi, nici să faci caz de legi sau să rezişti la cererile prietenilor, chiar dacă te afli în mijlocul treburilor cu care te înconjoară oamenii.

EPISTOLA 85

Că nu se cade să te juri*

Scrisă în anul 372

Nu încetăm să protestăm în toate întrunirile şi îndeosebi în întâlnirile particulare să vorbim despre aceeaşi problemă pentru ca la strângerea dărilor publice slujbaşii financiari să nu mai ceară ţăranilor să depună şi jurământ.

În legătură cu acest lucru trebuie să protestăm şi în scris, atât înaintea lui Dumnezeu, cât şi în faţa oamenilor, căci se cade să încetăm odată de a mai duce la moarte sufletele oamenilor, să căutăm un alt chip de a rezolva lucrurile şi astfel să lăsăm oamenii să-şi păzească sufletele întregi. Îţi scriu aceste lucruri nu pentru că ai avea nevoie să fii încurajat prin cuvinte (căci ai deprins de acasă temeiurile temerii de Dumnezeu), ci pentru ca toţi cei care depind de Tine să înveţe de la Tine să nu mai supere pe Cel Sfânt şi pentru ca, în urma unei rele obişnuinţe, să nu mai privească cu nepăsare un lucru interzis de cele sfinte.

Într-adevăr, ei nu câştigă nimic din faptul că cer oamenilor să se jure, iar pe deasupra mai şi sădesc în suflete un rău sigur. Pe măsură ce oamenii s-au obişnuit să jure strâmb, ei nu se mai grăbesc să fie iertaţi, gândindu-se că au în jurământ o armă înşelătoare şi un prilej de amânare. Deci, fie că Domnul pedepseşte pe loc jurământul fals, şi atunci încasatorii dărilor n-ar mai avea pe nimeni să răspundă în justiţie pentru că datornicii ar pieri din pricina osândei lor, fie că, după cum am spus adineauri, în mărinimia Lui, Domnul Se arată îndurător faţă de cei care, cunoscând din experienţă ce înseamnă răbdarea Lui, ajung să dispreţuiască bunătatea Lui. De aceea să nu calce fără nici un folos legea şi să nu aţâţe împotriva lor înşişi mânia dumnezeiască. Am spus ce mi se cădea ca preot; cei care nu vor să asculte, vor vedea[114].

---

* Un alt gen de abuz făcut de organele fiscului, de astă dată uzând şi de jurământul fals. A se vedea şi cele prevăzute de canoanele 80 şi 81 ale Sfântului Vasile cu privire la jurământul fals.

114. <Prin această ultimă afirmaţie, „mai mult decât un învăţat ori un gânditor, Vasile se dovedeşte a fi un conducător, atât prin argumentarea care-i inspiră deciziile, cât şi prin autoritatea care le impune. Dintre cei trei capadocieni, el este singurul care să fie realmente un şef" (Yv. Courtonne, *op. cit.*, I, p. 190, n. 1)>.

EPISTOLA 86
Către guvernator*
Scrisă în anul 372

Știu că cea mai mare și cea dintâi grijă a Vredniciei Tale este să aperi în tot chipul dreptatea. În rândul al doilea, Îți cunosc și dorința de a face bine prietenilor și de a-i ocroti pe cei care caută scăpare la mărinimia Ta. Acestea sunt și motivele care ne-au îndreptat spre Tine, pentru că și cauza pe care o apărăm e dreaptă, iar mie mi-ar fi și plăcută, ca unuia pe care ai binevoit să-l numeri între prieteni, și la fel și celor care-și găsesc ajutor la bunătatea Ta pentru cele ce au avut de suferit. Grâul din care preadoritul nostru frate Dorotei avea destul pentru trai a fost furat la Berisos de către unii din cei cărora li se încredințase administrarea bunurilor obștești, fie că au venit ei înșiși la această faptă oprită, fie că alții i-au îndemnat s-o facă. De altfel, în nici o privință fapta lor nu poate fi scutită de acuzații, căci de ce ar fi mai puțin rău cel rău de la sine, decât cel care se pune în slujba răutății altora? Pentru cei care au suferit-o, paguba e aceeași. Totuși, eu cer ca omului nostru să i se dea înapoi grâul de către cei care l-au luat și să nu le fie îngăduit să pună vina pe alții pentru îndrăzneala lor. Prețul pe care trebuie să-l dai fericirii de a scăpa de mizeria lipsei de grâu e cel cu care vom prețui binefacerea, pe care o vom primi de la vrednicia Ta, dacă, bineînțeles, vei binevoi să ni-l dai.

EPISTOLA 87
Fără adresă, despre aceeași problemă

M-am mirat cum a fost cu putință să i se facă o pagubă atât de mare copreotului nostru, încât să i se răpească singurul lui mijloc de trai, și aceasta sub guvernarea Ta. Și ceea ce e și mai îngrozitor e faptul că cei care s-au încumetat să săvârșească acest fapt pun vina acțiunii lor pe porunca Ta, care nu numai că n-ar fi trebuit să-l îngăduie, ci să împiedice cu toată puterea să se întâmple asemenea lucru împotriva oricui, și mai ales împotriva preoților noștri, iar dintre ei, împotriva tuturor celor care au aceleași idei cu noi și care pășesc pe același drum al dreptei cucernicii ca și noi.

Dacă, așadar, ai vrea să-mi redai liniștea, fă în așa fel încât lucrurile să se îndrepteze fără întârziere.

Cu Dumnezeu poți da cui vei vrea și aceste reparații, ba chiar și mai mari. Am scris și conducătorului patriei noastre, pentru ca în cazul în care nu vor să se respecte legea, ei să fie siliți s-o facă prin hotărârea tribunalelor.

---

* Amândouă aceste epistole (86 și 87) au ca obiect restituirea unor pagube suferite de preotul Dorotei.

EPISTOLA 88

Fără adresă, în legătură cu un încasator de dări*

Scrisă în anul 372

Greutatea strângerii aurului comercial pentru confecționarea hainelor militare o cunoaște Vrednicia Ta mai bine decât oricine, iar în sărăcia mea n-am nici un alt martor decât pe Tine, care, datorită marii iubiri ce o arăți oamenilor, ai dovedit și pentru mine înțelegere, arătându-mi tot ajutorul posibil, fără ca vreodată să-Ți schimbi blândețea liniștitoare a atitudinilor de teama amenințărilor celor puternici.

Dar întrucât din întreaga sumă ne mai rămâne doar o cantitate mică de aur și întrucât pe acesta trebuie să-l strângem printr-o contribuție, la plata căreia am făcut apel la întreg orașul, rog pe Blândețea Ta să amâne planul acestei operații până ce vom fi înștiințat și pe cei care locuiesc în afara orașului, pentru că, după cum bine știi, cei mai mulți din dregători lucrează la țară. Dacă deci se îngăduie ca din aurul strâns să se trimită cu atâtea livre mai puțin (adică tocmai atâta cât trebuie plătit), Te rugăm să ne faci cunoscut, urmând ca restul să-l trimitem mai târziu. Dacă, dimpotrivă, e absolut necesar ca întreaga sumă să se verse deodată în trezorerie, măcar scadența să fie amânată, așa cum am amintit înainte.

EPISTOLA 89

Către episcopul Meletie

La Paștile anului 372

I

Atunci când Bunul Dumnezeu îmi îmbie prilejuri de a trimite salutări Respectabilității Tale, îmi alină o puternică dorință. Căci El e martor și știe cât de mult doresc să văd persoana Ta și să mă bucur de învățătura Ta bună și ziditoare de suflete. Și acum, prin preaevlaviosul și preavrednicul frate Dorotei, codiaconul, care vine <la Frăția Ta>, Te rog mai întâi să mă pomenești în rugăciunile Tale, ca să nu fiu piedică în popor și nici să stau împotriva rugăciunilor Tale, pentru a-L îmbuna pe Domnul.

În al doilea rând, îți aduc aminte că trebuie să redactezi <o expunere de credință cu> toate cele necesare[115] pentru fratele de care am amintit, iar dacă este nevoie să o și trimiți în Apus, pentru că situația o cere neapărat, iar, pe de altă parte, le voi trimite și eu scrisori prin curierul nostru. În orice caz, să lași să

---

* O impunere tipică făcută locuitorilor din provinciile orientale: să cumpere haine pentru soldați. În celelalte provincii, îmbrăcămintea o dădea Imperiul. În cererea alăturată se cere o amânare a plății. A se vedea și epist. 84, 110 etc.

115. A se vedea epist. 92, care într-adevăr a fost redactată de Sfântul Meletie și pe care o expediază apoi Sfântul Vasile.

se înțeleagă că scrisorile pleacă și de la Tine însuți[116]. În urma întâlnirii cu Sabin, diaconul trimis de ei, eu am trimis scrisori către cei din Iliria și către episcopii Italiei și Galiei, iar în mod special și către unii care mi se adresează personal[117]. E de la sine înțeles că ar fi bine să trimiți și tu vreun delegat care să ducă o nouă scrisoare ca din partea unui sinod comun, pe care s-o ceri să ți se redacteze.

II

În legătură cu preavenerabilul episcop Atanasie, aduc aminte desăvârșitei Tale înțelepciuni, care de obicei cunoaște bine lucrurile, că este cu neputință ca scrisorile mele să poată fi predate și ca să se realizeze ceva din cele care sunt necesare[118] dacă nu s-ar primi și din partea voastră vreo confirmare despre acest lucru, căci voi amânaserăți încă de atunci să intrați în comuniune cu el[119]. Căci, se spune, el s-a străduit mult ca să se unească cu noi și a făcut tot ce a fost cu putință din partea lui, dar s-a întristat că a trebuit să plece fără să fi putut restabili comuniunea, iar astăzi nădejdile ce se mai pun în el sunt foarte slabe[120]. Cum merg treburile în Răsărit desigur că nu va fi scăpat atenției Cuvioșiei Tale și-Ți va istorisi verbal și amănunțit fratele de care am mai amintit. Te rog deci să-l trimiți îndată după Paști, pentru că așteaptă și răspunsurile din Samosata. Primește-i cu bine zelul și, după ce-l vei fi întărit prin rugăciuni, trimite-l să împlinească lucrurile care se impun.

EPISTOLA 90

Către Preasfinții frați și episcopi din Apus*

Înaintea Paștilor anului 372

I

Bunul Dumnezeu, Care nu lasă niciodată supărările neînsoțite de mângâieri, ne-a făcut parte și nouă acum de o mare bucurie prin scrisorile pe care

116. Deci Sfântul Vasile amintește Sfântului Meletie că pentru rezolvarea schismei din Antiohia era necesar ca el însuși să redacteze o mărturisire de credință și s-o trimită în Apus, probabil însoțită și de un memoriu că regretă vechea simpatie pro-ariană.

117. În categoria aceasta intră epist. 90, 91, 197, 242, 243, 263.

118. A se vedea epist. 66, 67 și 69.

119. Despre încercarea Sfântului Atanasie pentru stingerea schismei din Antiohia, Sfântul Vasile va spune mai târziu în epist. 258, cap. 3: „preafericitul Atanasie, venind tocmai din Alexandria, dorea fierbinte să intre în comuniune cu Meletie, dar, din greșeala unor răi sfetnici, unirea lor a fost amânată la o dată mai târzie. Ce bine ar fi fost dacă nu s-ar fi procedat așa !".

120. La 2 mai 373 Sfântul Atanasie va muri.

* Oricât de cald a fost apelul Sfântului Vasile, Apusul s-a arătat neînțelegător. E drept că diaconul Sabin a sosit cu o întârziere de câteva luni, dar reprezentanții celor două Biserici vorbeau, se vede, limbaj diferit. Apusul n-a întreprins nimic în sensul celor cerute cu un an înainte în epist. 70, în ciuda celor relatate între timp de Sf. Atanasie al Alexandriei, care dădea Răsăritului speranțe că Apusul totuși va răspunde solicitărilor răsăritene. Sfântul Vasile e tot mai deprimat că discuțiile sterile seamănă „mai mult a tehnică decât a teologhisire". În

Preacinstitul Părinte Atanasie le-a primit de la Dreptcredincioșiile Voastre și pe care ni le-a transmis și nouă ca pe o mărturie a credinței celei sănătoase și ca pe o dovadă a nezdruncinatei uniri și simțiri care domnește la Voi, fapt ce-i caracterizează pe păstorii care calcă pe urmele părinților și care păstoresc cu bună știință poporul lui Dumnezeu. Toate acestea ne-au bucurat atât de mult, încât au pus capăt tristeții noastre și au picurat în sufletele noastre puțină bucurie în întunecata stare de lucruri în care suntem acum.

Domnul ne-a sporit mângâierea prin preaevlaviosul nostru fiu și codiacon Sabin, care ne-a hrănit inimile prin relatări amănunțite despre situația de la Voi, iar de ceea ce s-a putut convinge despre felul cum stăm noi Vă va aduce la cunoștință și Vouă, încât, în primul rând, să vă întreceți împreună cu noi în rugăciune fierbinte și stăruitoare către Dumnezeu, iar în al doilea rând, să nu vă dați înapoi de a aduce Bisericilor strâmtorate mângâierea pe care o puteți. Pentru că aici toate s-au slăbit, preacinstiți frați, și, în urma loviturilor neîncetate ale vrăjmașilor, Biserica stă să se scufunde ca o corabie izbită și dintr-o parte și din alta de valurile potrivnice ale mării înfuriate, afară poate dacă bunătatea lui Dumnezeu nu ne va cerceta.

După cum dar înțelegerea și unirea din Biserica Voastră le socotim ca și cum ar fi și ale noastre, tot așa Vă rugăm să arătați și voi compasiune față de dezbinările de la noi și să nu Vă depărtați de noi pe motivul distanțării geografice dintre noi, ci, dimpotrivă, întrucât suntem uniți prin legătura Duhului, să ne primiți în armonia unui singur trup.

II

Suferințele noastre sunt cunoscute chiar dacă nu le înfățișăm acum, pentru că de mult timp s-au făcut cunoscute în toată lumea. Dogmele Sfinților Părinți sunt disprețuite, tradițiile apostolice nu mai sunt băgate în seamă; în locul lor stăruie acum în Biserici inovații ale oamenilor noi, oamenii au devenit tehnicieni ai cuvântului omenesc; în loc să teologhisească despre Dumnezeu, înțelepciunea lumească a ajuns să conducă după ce a dat deoparte marele renume al Crucii. Păstorii sunt surghiuniți, în locul lor sunt aduși lupi răpitori, care sfâșie turma lui Hristos; casele de rugăciuni sunt goale acum de cei care se adunau în ele, în schimb pustiurile sunt pline de oameni care plâng. Bătrânii lăcrimează când compară vremurile de altădată cu cele de acum, tinerii sunt și mai de plâns, căci nu-și dau seama ce au pierdut.

---

multe locuri, credincioșii din Răsărit au trebuit să plece din Bisericile lor și să se roage prin pustii. La urmă, Sfântul Vasile face un fierbinte apel pentru statornicirea unei învățături corecte despre Sfânta Treime, în sensul în care se va exprima în epistola-tratat *Despre Duhul Sfânt*, adresată lui Amfilohiu de Iconium. Deși această epistolă e adresată în general Bisericii, ea pare a fi fost înmânată totuși papei Damasus. <Pentru caracterul excesiv și chiar nedrept al reproșurilor adresate Apusului, considerat insensibil la solicitările Răsăritului grecesc, v. și observațiile noastre din *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1630 de ani* (= „Studia Basiliana", vol. III), Ed. Basilica, București, 2009, pp. 35-63, aici p. 60 și n. 64. N.n. - T.T.>.

Desigur că și numai înșirarea acestor fapte poate provoca compătimire în rândul celor care știu ce este dragostea lui Hristos, dar în comparație cu realitatea adevărată cuvintele sunt prea slabe. De aceea, „dacă mai este în voi vreo mângâiere a dragostei, cu orice împărtășire a Duhului, cu orice milostivire și îndurare"[121], atunci hotărâți-Vă să ne veniți în ajutor ! Aprindeți-Vă de râvnă pentru dreapta cucernicie și scăpați-ne din această furtună ![122]. Să răsune și la noi iarăși acea propovăduire bună a Sfinților Părinți, care năruie erezia nelegiuită a lui Arie și zidește Bisericile în învățătura cea sănătoasă, în care Fiul e mărturisit ca fiind deoființă cu Tatăl, iar Duhul împreună mărit și închinat cu aceeași cinste ! În felul acesta să ni se dăruiască și nouă, prin rugăciunile Voastre, prin împreună-lucrarea Voastră, îndrăzneala pentru cuvântul adevărului și mândria de a mărturisi adevărul în dumnezeiasca și mântuitoarea Treime.

De altfel, numitul împreună-slujitor Vă va face cunoscută mai pe larg starea de lucruri de la noi. Ne-am dat și noi consimțământul la tot ce ați hotărât canonicește, aderând și noi la râvna Voastră apostolică pentru ortodoxie.

EPISTOLA 91

Către Valerian, episcopul Iliriei*

Scrisă în anul 372

Mulțumire se cuvine Domnului, Care mi-a dat ocazia să văd în Puritatea Ta un rod al vechii iubiri dintre noi. Deși Te afli trupește la o distanță atât de mare, totuși Te-ai unit cu noi prin scris, îmbrățișându-ne cu dragoste duhovnicească și sfântă, sădind în inima noastră o iubire nespusă. Căci am cunoscut acum, prin experiență, ce înseamnă cuvintele înțeleptului: „precum e apa rece pentru un trup însetat, așa e vestea cea bună dintr-o țară îndepărtată"[123].

Căci, preacinstite frate, în ținuturile noastre există o mare foamete după dragoste. Iar pricina ne-o spune Evanghelia: „Deodată cu înmulțirea păcatului s-a răcit iubirea multora"[124]. Tocmai de aceea scrisoarea ce mi-ai trimis-o mi s-a părut foarte prețioasă și-ți răspund prin același preaevlavios frate și împreună-slujitor (codiacon) Sabin, prin care Te și înștiințăm și Te rugăm să veghezi în rugăciuni pentru noi, pentru ca Sfântul Dumnezeu să dea cândva pace și liniște în treburile noastre bisericești și să certe vânturile și marea

121. *Filip.* 2, 1.

122. Greu s-ar putea justifica lipsa de înțelegere a episcopilor apuseni față de această vibrantă și disperată cerere după ajutor.

* Valerian, arhiepiscopul Aquileii, era un ortodox convins, care a știut să se înconjoare de creștini instruiți, între ei numărându-se și Fer. Ieronim.

123. *Pr.* 25, 25.

124. *Mt.* 24, 12.

înfuriate, ca să scăpăm de furtuna și de tulburarea care a dat peste noi, căci altfel ne amenință pieirea.

Între timp, în marea Sa milostivire față de vremurile grele de azi, Domnul ne-a făcut bucuria să auzim că Voi trăiți în înțelegere și unire și că la Voi dreapta evlavie creștină se vestește nestingherită[125]. Căci (dacă cumva nu va înceta curgerea vremii, ci vor mai rămâne și alte zile pentru viața omenirii), prin împreună-lucrarea Voastră, odată și odată va trebui să se înnoiască credința și în Răsărit și astfel, la vremea cuvenită, să-I aduceți un fel de răsplată pentru toate bunurile pe care le-ați luat de la El. Într-adevăr, partea sănătoasă de la noi, unde se mai ocrotește dreapta cucernicie a Părinților, s-a istovit îndeajuns, pentru că diavolul a zguduit-o prin multe și felurite atacuri, pe care le uneltește și le pune la cale cum vrea.

Dea Domnul ca prin rugăciunile Voastre, care-L iubiți pe Domnul, să se stingă erezia cea perversă și înșelătoare a relei învățături a lui Arie și să strălucească din nou credința cea dreaptă a Părinților care s-au adunat la Niceea, pentru ca felul de închinare adusă fericitei Treimi să se facă potrivit săvârșirii Botezului celui mântuitor[126].

EPISTOLA 92

Către episcopii Italiei și Galiei*

Scrisă în anul 372

I

De Dumnezeu iubitorilor și preasfinților frați împreună-slujitori din Italia și Galia și iubiților lor episcopi de aceeași simțire cu noi, salutare întru Domnul de la episcopii Meletie (de Antiohia, n.tr.), Eusebiu (de Samosata), Vasile (de Cezareea), Bassus, Grigorie de Nazianz (senior), Pelagiu (de Laodiceea), Pavel, Antim (de Tiana), Teodot (de Nicopole), Vitus (de Cara, în

125. Se știe că, spre deosebire de orientarea pro-ariană a împăratului Valens, Apusul s-a bucurat de regimul mai pașnic al lui Valentinian I (364-375). De fapt, arienii ajunseseră într-o vreme dominanți și în Sirmium și chiar în nordul Italiei, inclusiv în Aquileea, dar până la 381 arienii au fost înfrânți. N-am putut avea la îndemână studiul lui M. Tadin: *La lettre 91 de S. Basile a-t-elle été adressée a l'evêque d'Aquilee Valerin*, în „Recherches de Science Religieuse", Paris, 1950, pp. 450-468. El tăgăduiește acest fapt.

126. Aceeași idee din tratatul *Despre Duhul Sfânt*.

* Deși redactată în numele a 32 de episcopi răsăriteni, între care și al Sfântului Vasile, totuși unii cercetători recenți cred că această epistolă a fost compusă de Sf. Meletie al Antiohiei. În sprijinul acestei idei, să se vadă epistola 129. Cf. W.-A. Jurgens, *A Letter of Meletius of Antiochia*, în „New Rev. Theol.", Tournai, 1960, pp. 251-260. În modestia lui, autorul ei crede că ezitarea episcopilor se va datora tot „păcatelor noastre". În descrierea dramatică a situației, nu se vorbește numai de arianism, ci de o adevărată criză a ierarhiei bisericești.

Mesopotamia), Avraam (de Urima, în Siria), Iovin, Zeno (de Tir), Teodoret, Marcian, Baruh, Avraam (de Batria, Siria), Libaniu, Talasiu, Iosif, Bosthus, Athreus, Teodot, Eustațiu (de Sebasta), Barsumas, Ion, Cosroe, Isac, Marsex, Maris, Grigorie și Dafnus.

Pentru inimile îndurerate aduce adeseori oarecare mângâiere chiar și numai un oftat ieșit din străfundul inimii, după cum o lacrimă a cuiva îți alină durerile cele mai adânci. Nouă nu ni se oferă însă spre mângâiere numai un oftat sau o lacrimă, pentru a Vă putea descrie suferințele noastre, ci pentru noi înflorește o nădejde mai bună, anume faptul că, după ce Vă vom înfățișa tristele împrejurări în care trăim, poate vom reuși să Vă hotărâm să ne luați apărarea pe care de atâta vreme o așteaptă de la Voi Bisericile Răsăritului, dar de care încă nu ne-am învrednicit pentru că Dumnezeu, Care cârmuiește cu înțelepciune toate rosturile noastre, se vede că a găsit de bine, după chibzuiala cea neînțeleasă a dreptății Sale, ca să mai fim încă multă vreme puși la încercare prin suferințe.

Pentru că știm, preacinstiți frați, că nu Vă e deloc necunoscută situația noastră, întrucât vestea despre ea a ajuns până la marginile pământului și nu sunteți nici Voi atât de nepăsători față de frații de aceeași credință, deoarece sunteți ucenicii apostolului, care ne învață că iubirea de aproapele e „plinire a legii"[127]. Numai că, după cum am spus, râvna voastră a fost oprită de judecata cea dreaptă a lui Dumnezeu, Care se vede că a trimis aceste năpaste peste noi cam după măsura păcatelor noastre[128].

De astă dată însă Vă cerem ca măcar în ceasul acesta să Vă ridicați cu tărie pentru adevăr și cu înțelegere pentru noi, pentru ca tot ce a scăpat până acum urechilor Voastre să le înțelegeți de acum mai bine de la cucernicul și împreună-slujitorul nostru, Sabin, care Vă va putea istorisi și tot ce se află în scrisoare. Și prin el, Vă conjurăm să Vă îndurați și să Vă milostiviți, lăsând la o parte orice ezitare, și să vă aprindeți de râvnă iubitoare pentru noi, neuitându-Vă nici la lungimea drumului, nici la interesele de acasă sau la alte considerente de ordin omenesc.

II

Primejdia nu amenință azi numai o singură Biserică, numărul celor lovite de această furtună nu se reduce doar la două sau trei, ci năpasta acestei erezii

127. *Rom.* 13, 8.

128. <„Nu ne putem imagina un apel mai emoționant și, s-o recunoaștem, mai disperat. În fața unei elocințe atât de autentice și de firești, în fața umilei mărturii pe care Vasile o face cu referire la greșelile sale, cărora el le atribuie eșecurile înregistrate, ești tentat să-i dai dreptate și chiar să mergi mai departe decât el, pentru a acuza Occidentul de egoism" (Yv. Courtonne, *op. cit.*, I, Paris, 1957, p. 199, n. 1). V. însă și completarea noastră la nota *, făcută de T. Bodogae la scrisoarea nr. 90>.

își întinde pustiirile sale cam de la granițele Iliriei și până în Tebaida Egiptului. Sămânța ei rea a fost aruncată mai întâi de Arie, cel de tristă amintire, iar pentru că s-au găsit mulți dintre noi care au cultivat cu râvnă această impietate, ea a prins rădăcini adânci și dă acum roade distrugătoare. Învățătura dreaptă e răstălmăcită, așezămintele Bisericii călcate în picioare. Trufia oamenilor, care nu mai au frică de Dumnezeu, urcă în primele rânduri, afișându-și întâietatea în chip simțit cu prețul multor nelegiuiri, încât cel ce defaimă mai tare e socotit drept cel mai vrednic de a ajunge păstor de rang episcopal. Distincția ori gravitatea preoțească a dispărut, lipsesc păstorii care să îndrume cu înțelepciune turma Domnului, în vreme ce vânătorii de măriri folosesc banii bolnavilor numai pentru interesul lor propriu și pentru cadouri. A slăbit asprimea canoanelor, în locul ei a crescut libertatea de a păcătui. Căci cei ce au ajuns la conducere prin strădanii prea pământești își arată mulțumirea față de ei prin aceea că îngăduie celor păcătoși tot ceea ce știu că le face plăcere. Nu mai există o judecată dreaptă, fiecare umblă după poftele inimii, răutatea nu mai are măsură, poporul nu mai cunoaște lege și sfat, mai-marii Bisericii nu mai au curajul să vorbească. Cei ce și-au dobândit scaunul episcopal prin intervenții sunt sclavii celor ce i-au ajutat să parvină. Pentru unii chiar și apărarea ortodoxiei e născocită ca armă de războire reciprocă, căci sub masca luptei pentru dreapta credință ei își ascund dușmăniile personale. Alții, în schimb, - ca să nu-i învinuim de cele mai nerușinate fapte - stârnesc popoarele și se urăsc nebunește între ei, pentru ca să-și ascundă, de fapt, sub această ură răutățile lor. Așa se și explică de ce este atât de neîmpăcată această luptă, pentru că cei ce au urzit această calamitate se tem ca nu cumva pacea generală să dea pe față nerușinările lor ascunse.

Am ajuns de râsul păgânilor, cei slabi în credință șovăie, credința e îndoielnică. Ignoranța pune stăpânire pe suflete, pentru că cei ce deformează credința din răutate dau a se înțelege că ei spun adevărul. Gurile celor drepți în cucernicie au amuțit, limba clevetitorilor nu mai cunoaște frâu, cele sfinte sunt profanate, cei mai sănătoși la cap dintre mireni fug de casele de rugăciune, văzând în ele tot atâtea școli ale nelegiuirii, și în pustietăți, printre suspine și lacrimi, înalță spre ceruri inimile lor întrebătoare către Stăpânul <ceresc>. De bună seamă că și până la Voi va fi ajuns știrea despre ceea ce se întâmplă în cele mai multe orașe de la noi, anume că poporul, adică femeile, copiii și bătrânii, se duc dincolo de zidurile orașului, sub cerul liber, și acolo își fac rugăciunile singuri, îndurând cu multă răbdare orice intemperii ale vremii, numai să ceară în liniște și cu evlavie ajutorul Domnului.

III

Ce plânset ar fi oare demn de aceste nenorociri ? Ce izvor de lacrimi ar ajunge pentru relele atât de mari ? De acum, câtă vreme mai stau încă în

picioare câțiva din cei buni, câtă vreme mai este vreo urmă din vechea stare de pace și de bună înțelegere, înainte ca Bisericile să naufragieze de tot, grăbiți-Vă spre noi, veniți repede, căci asta V-o cerem: preaiubiți și autentici frați, întindeți o mână de ajutor celor îngenuncheați ! Să se înduioșeze de noi dragostea Voastră de frate, să fie vărsate chiar lacrimi de compătimire ! Nu îngăduiți ca pe jumătate pământul să fie înghițit de rătăcire, nu lăsați să se stingă credința în cei de la care a pornit mai întâi.

Ce va trebui să faceți ca să ne veniți în ajutor și cum va trebui să Vă arătați dragostea față de cei aflați la strâmtorare, acestea n-aveți nevoie să le aflați de la noi, Însuși Duhul Sfânt Vi le va spune. Se cere însă urgență ca să salvăm pe cei ce au mai rămas și se cere prezența cât mai multor frați, încât numărul celor ce vor veni aici să formeze un sinod la care nu numai vrednicia celor trimiși, ci și numărul lor să creeze încrederea necesară că se vor restabili iarăși treburile[129]. Ei ar putea reînnoi Crezul stabilit de Părinții de la Niceea, ca să readucă înțelegerea între toți creștinii.

Căci, în realitate, acesta-i lucrul cel mai de plâns: că și partea care se pare că a mai rămas sănătoasă e dezbinată în sânul ei[130], încât mi se pare că au dat și peste noi aceleași nenorociri care au dat peste Ierusalim în momentul când era asediat de împăratul Vespasian; fiindcă atunci, pe de o parte, orașul era împresurat din afară de dușmani, iar pe de altă parte, în interior era măcinat de răscoala concetățenilor. La noi, în afară de lupta deschisă, dusă de eretici, mai este una, care a izbucnit între cei ce păreau ortodocși. Și eu cred că aceasta a dus Bisericile la cel din urmă grad de istovire. De aceea și avem mare nevoie de sprijinul Vostru, pentru ca mărturisitorii credinței apostolice să înlăture schismele scornite și pe viitor să le supună autorității suverane a Bisericii.

Și astfel, recâștigându-și vlaga, trupul lui Hristos să se întregească iarăși în toate mădularele lui și să nu fericim numai binele pe care-l vedem la alții, așa cum o facem acum, ci să ne străduim ca și Bisericile noastre să-și recapete vechiul renume de „dreptcredincioase".

Căci, de fapt, merită să fie socotită drept cea mai mare fericire darul ce s-a dat de Domnul dreptei Voastre cuvioșii, acela de a deosebi ce-i fals de ceea ce-i drept și curat, precum și de a vesti fără rezerve credința Sfinților Părinți, această credință pe care și noi am primit-o și o ținem mai departe pentru că poartă în ea pecete apostolică, aprobând-o și pe ea ca și pe celelalte învățături de credință stabilite în chip canonic și legitim în scrisoarea noastră sinodală[131].

---

129. Sfântul Vasile vedea salvarea Bisericii numai prin convocarea unui sinod ecumenic. Din păcate, el nu a mai prins Sinodul II Ecumenic.

130. Aluzia la situația Bisericii din Antiohia e evidentă aici.

131. Sfântul Vasile se gândește aici la formula ortodoxă de la Niceea, dar și la epistola pe care a trimis-o episcopilor sub nr. 125.

EPISTOLA 93
Către patriciana Chesaria, în legătură cu comuniunea cu Sfintele Taine

Scrisă în anul 372

Desigur că împărtășirea zilnică[132] și hotărârea de a primi zilnic sfântul Trup și Sânge al lui Hristos e un lucru bun și folositor, căci El Însuși o spune limpede: „cel ce manâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică"[133]. Cine se îndoiește că participarea continuă la viață n-ar fi același lucru cu a trăi pe mai multe planuri ?

Cu toate acestea, noi ne împărtășim numai de patru ori pe săptămână: duminica, miercurea, vinerea și sâmbăta, precum și în alte zile când se face pomenirea vreunui sfânt deosebit.

Faptul că în vremurile persecuției unii erau nevoiți, în lipsa preotului sau a liturgului, să ia cu mâinile lor împărtășania, e de prisos să mai spunem că nu constituie nici o greșeală, pentru că altădată practica aceasta era întărită de o lungă obișnuință confirmată de faptele însesi. Toți călugării care locuiesc în pustie, unde nu se găsește preot, păstrează cuminecătura acasă la ei și o iau cu mâna lor proprie. La Alexandria și în Egipt, chiar și fiecare laic are în mod obișnuit împărtășania la el acasă și se împărtășește singur când voiește. Din clipa când preotul a săvârșit jertfa și a împărțit-o, cel care a primit-o odată ca întreg, dacă participă la ea zilnic, trebuie să creadă pe bună dreptate că ia parte la ea și o primește din mâinile celui care i-a dat-o. Într-adevăr, în Biserică preotul dă partea care i se cere, cel care o primește o păstrează cu toată libertatea și o duce la gură cu mâna lui proprie. Aceasta vrea să spună că primește de la preot o singură părticică sau mai multe părticele dintr-odată.

EPISTOLA 94
Către Ilie, guvernatorul provinciei Capadocia*

Scrisă în anul 372

Intenționam de mult să o vizitez pe Respectabilitatea Ta, măcar pentru a nu fi pus în inferioritate față de calomniatorii mei, pentru motivul că trăiesc

132. În legătură cu împărtășirea deasă (de 4 ori pe săptămână), ni se relatează un caz tipic: credincioșii simpli pot lua cu ei acasă Sf. Împărtășanie și se pot cumineca ei înșiși când vor. Pentru această problemă, a se vedea și E. Braniște, *Liturgica specială*, București. 1982, p. 35.

133. *In*. 6, 54.

* Despre acest personaj nu avem alte știri decât cele pe care ni le oferă epistolele cu nr. 94 și 98. Din prima epistolă deducem că Ilie a fost pus, între altele, ca să-l supravegheze special pe Sfântul Vasile. Cu toate amenințările împăratului Valens și ale prefectului Modestos, totuși, impresionați de planul mare al construcțiilor „Vasiliade", precum și de hrănirea înfometaților

prea distant, dar, întrucât în ultimul timp boala m-a supărat mai rău decât de obicei, am fost nevoit să recurg la calea scrisului.

Ultima dată când Te-am întâlnit, Preaminunatule, primul meu gând a fost să stau de vorbă cu Luminăția Ta despre toate afacerile curente, iar la urmă să discutăm și despre situația Bisericilor, pentru a nu da prilej la acuze nedrepte. Dar am renunțat atunci, crezând că aș fi părut indiscret dacă aș fi arătat un zel atât de exagerat și oarecum egoist, provocând griji inutile unui om care și așa e peste măsură de copleșit cu o mulțime de treburi. Dar, în același timp, trebuie să spun drept că mi-a fost teamă că, prin discuțiile noastre în contradictoriu, aș putea ajunge într-o zi să-ți spun ceva ce ar jigni un suflet care, după evlavia lui curată față de Dumnezeu, va trebui să se învrednicească de cea mai deplină răsplată a cuvioșiei.

Într-adevăr, dacă Te-aș încărca cu toate problemele noastre, Ți-aș lăsa prea puțin timp pentru afacerile publice și aș face ca și cel care încarcă peste măsură cu marfă pe un cârmaci care conduce pentru prima oară un vapor nou în timp de furtună, tocmai când ar fi trebuit să suprime o parte din încărcătură și să-l ușureze cât mai mult posibil. De aceea, cred că, văzând ce bogat program de construcții ne-am propus, marele Basileu (împărat) ne-a îngăduit să ne administrăm noi înșine Bisericile noastre.

Căci aș vrea să întreb pe cei care agasează mereu urechile Tale loiale: cu ce greșim noi față de stat sau ce fel de interes obștesc, mic sau mare, se nesocotește dacă noi ne administrăm singuri Bisericile ? Afară, poate, de cazul că ar putea spune cineva că aducem prejudicii statului atunci când ridicăm Dumnezeului nostru câte un lăcaș de rugăciune mai spațios, cu câteva locuințe în jurul lui, din care una mai arătoasă rezervată episcopului, iar celelalte mai modeste pentru slujbașii bisericești din subordine, așa cum se petrec lucrurile, de altfel, și în viața de stat.

Pe cine nedreptățim noi oare când construim case de oaspeți și aziluri pentru străinii care vin pe la noi în trecere și care au vreo suferință de tămăduit ? Sau, în sfârșit, când facem așezăminte trebuitoare ușurării lor, cu infirmieri, doctori, animale pentru povară, cu personal auxiliar ? Căci a fost nevoie, într-adevăr, să mai prevedem aici și multe feluri de meserii și ateliere necesare vieții, precum și tot ceea ce mintea omenească a putut născoci pentru

---

de pe urma secetei și foametei din anul 368, l-au dat mână liberă. În schimb, se știe că l-au subminat, dezmembrând în două provincia Capadocia și urmărindu-l de aproape în activitatea lui filantropică. Epistola de față lasă să se întrevadă că s-ar fi făcut și denunțuri scrise împotriva sfântului. Cu o deferență deosebită, dar și cu o demnitate rar întâlnită, Sfântul Vasile justifică importanța umanitară și culturală a acțiunilor sale. Ascultând probabil și de sfatul sfântului de a imita pilda împăratului Alexandru Macedon de a-și astupa o ureche când i se raporta vreo calomnie, Ilie își pierde postul, poate și din pricină că nu ar fi fost destul de vigilent. Așa se explică de ce Sfântul Vasile intervine pe lângă magistrul Sofronie în favoarea acestui dregător „care a făcut pentru provincia Capadocia, doar în câțiva ani, ceea ce alții n-au reușit să facă în mulți ani" (epist. 96).

menținerea unei vieți onorabile; în fine și alte spații pentru diferite munci manuale - lucruri care, în totalitatea lor, sunt o adevărată podoabă pentru orașul nostru și un temei de mândrie pentru guvernatorul nostru, căci și asupra lui se revarsă buna faimă a acestor lucrări.

Dar dacă ai fost pus de sus anume ca să ne îndrumi, nu înseamnă că numai Tu singur ești în stare, grație puterii inteligenței Tale, să reînnoiești lucruri pe care timpul le-a ruinat și să așezi oamenii în ținuturi nelocuite, într-un cuvânt să transformi deșerturile în orașe. Deci, cu cei ce-și dau concursul la aceste opere ce ar fi oare mai rezonabil să faci: să-i alungi și să-i ocărăști, ori să-i cinstești și să-i tratezi cu atenție ? Și apoi, să nu crezi preabunule domn, că noi ne mărginim doar la vorbe; am pornit deja la lucru, materialele sunt deja procurate.

Iată dar cuvântul de apărare pe care-l adresăm guvernatorului nostru. Cât privește răspunsul pe care trebuie să ți-l dau în calitate de creștin și de prieten, grijuliu de reputația mea în fața plângerilor pârâșilor mei, pentru moment cred că n-ar trebui să-l dau aici, pentru că ar depăși lungimea unei scrisori și nici n-ar fi indicat să-l încredințez unor litere fără viață. Iar ca nu cumva până ne vom revedea din nou să Te lași înșelat de calomniile unora și astfel să le retragi o parte din bunăvoința Ta, fă ceea ce făcea Alexandru cel Mare[134].

Căci se spune că acela, în timp ce i se prezentau calomnii asupra unuia din prietenii săi, a întins o ureche spre calomniatori, iar pe cealaltă a astupat-o cu podul palmei, arătând astfel că dacă vrei să judeci drept nu trebuie să te predai în întregime și dintr-o dată celor care te-au văzut prima oară, ci să păstrezi spre apărare, pentru cei care nu sunt atunci de față, cel puțin jumătate din puterea ta auditivă.

EPISTOLA 95
Către Eusebiu, episcop de Samosata
Scrisă în mai 372

Epistola aceasta am adresat-o Cuvioșiei Tale mai de mult, în legătură cu alte probleme, ocazie cu care mi-am propus să Te și întâlnesc, dar planurile de atunci n-au reușit, așa încât ea n-a ajuns în mâinile Respectabilității Tale. În realitate, răposatul diacon Teofrast a ridicat epistola de la mine, dar între timp, pe când fusesem nevoit să plec neapărat într-o călătorie oficială, omul n-a predat-o Cuvioșiei Tale pentru că s-a îmbolnăvit rău și a murit.

De aceea, mă simt îndatorat să-ți scriu din nou și nu pot să trag nici un folos din această epistolă, întrucât limitele de timp care mi s-au fixat sunt mult prea reduse. Căci preaiubiții de Dumnezeu episcopi Meletie și Teodot[135] ne-au cerut să le facem o vizită, socotind această întâlnire ca pe un semn de dragoste, vrând totodată să se discute și despre o îndreptare a lucrurilor care

134. Plutarh, *op. cit.*, *Alexandru*, 42.
135. Episcop de Nicopole (Armenia Mică).

ne întristează acum atât de mult[136] și propunând ca dată a întâlnirii mijlocul lunii viitoare, iunie, iar ca localitate, satul Fargamus[137], cunoscut după vestiții lui mucenici[138] și după întâlnirile a numeroase persoane care au loc acolo în fiecare an.

Întrucât după întoarcerea mea am aflat de moartea răposatului diacon și am dedus că epistola a rămas aici, neatinsă, n-am mai avut liniște, deoarece mai rămăseseră 33 de zile până la termenul fixat pentru întâlnire, așa că am expediat în grabă aceste epistole preavenerabilului frate Eustațiu, colaboratorul meu, ca el să le transmită Onorabilității Tale și tot prin el să mi se expedieze cât mai degrabă și răspunsurile. Iar dacă este cu putință și dacă-ți face plăcere, poți să vii acolo, unde mă vei întâlni și pe mine; dacă nu, cu voia lui Dumnezeu, vom plăti altădată datoria întâlnirii de anul trecut, dacă, bineînțeles, din cauza păcatelor noastre nu ne va surprinde iarăși vreo piedică, urmând ca întâlnirea cu episcopii aceia s-o amânăm pentru o altă dată.

EPISTOLA 96
Către magistrul Sofronios*
Scrisă în anul 372

Cine-i oare atât de bun patriot, încât să-și iubească orașul și să-și cinstească patria care l-a născut și l-a crescut întocmai ca pe părinții săi, așa cum o face Excelența Ta, care Te rogi pentru înaintarea întregului oraș în general, precum și a fiecărui cetățean în special, și care nu Te mulțumești numai să Te rogi, ci mai confirmi puterea rugăciunilor și prin acțiuni personale ? Într-adevăr, mare este puterea pe care o ai de la Dumnezeu, și să Ți-o țină vreme mai îndelungată, așa după cum ești ! Cu toate acestea, pe vremea conducerii Tale, patria s-a îmbogățit numai în vis, căci cel de la care ai preluat-o[139] a fost un om (spun cei care cunosc mai adânc istoria ținuturilor noastre) cum n-a mai fost altul pe scaunul de guvernator, dar acum slujba i-a fost luată de răutatea unora care s-au folosit de caracterul lui prea liberal, care nu știa ce-i lauda, pentru ca să-i declare război și să spună împotriva lui tot felul de calomnii, înșelând astfel urechile Desăvârșirii Tale. Iată de ce întreg orașul, până la unu, s-a întristat când le-a fost luat guvernatorul, pentru că era singurul care ar mai

136. Pentru rezolvarea cazului dureros al schismei din Antiohia, Sfântul Vasile propusese o întâlnire în trei: Meletie, Teodot din Nicopole și Sfântul Vasile. Din păcate, întâlnirea n-a putut avea loc din pricina atitudinii schimbătoare a celui mai nestatornic dintre contemporanii Sfântului Vasile, Eustațiu de Sebasta, care urma să ia parte și el la întâlnirea fixată. Faptul acesta l-a supărat mult pe Sfântul Vasile. A se vedea epist. 99.

137. Fargamus, oraș în Armenia Mică.

138. Cf. epist. 14, 34, 158, 240.

* În această epistolă, Sfântul Vasile intervine pentru readucerea guvernatorului Ilie, căzut în dizgrație. Vezi comentariul la epist. 94.

139. Guvernatorul Ilie.

fi fost în stare să ridice orașul nostru din starea în care a ajuns îngenuncheat[140], fiind un scrupulos paznic al dreptății, prevenitor cu victimele nedreptății, necruțător față de cei ce calcă legea, același atât pentru săraci, cât și pentru bogați și, mai presus de orice, omul care se silea să aducă viața creștină la vechea ei cinste.

Am trecut sub tăcere faptul că el era persoana cea mai integră din câte cunosc și care nu ierta pe nimeni dacă ar fi călcat legea; și aceasta am făcut-o pentru că astfel de merite sunt lucruri mărunte față de celelalte virtuți ale lui.

La drept vorbind, mărturia pe care o aduc acum este tardivă, după cum fac și cei ce cântă singuri ca să se încurajeze pe ei înșiși, dar prin asta nu mai îmbunătățesc situația cu nimic. Dar nu-i fără importanță faptul că marele Tău suflet își amintește de acest om și că păstrezi pentru el recunoștință ca pentru un binefăcător al patriei, iar dacă unul din cei ce s-au supărat că n-au fost preferați dreptății s-ar lega de Ilie, pe care și Tu îl aperi și-l protejezi, atunci să le arăți tuturor că Tu l-ai avut de prieten. Iar drept dovadă că l-ai avut în familiaritatea Ta e buna mărturie pe care ai adus-o despre el și despre experiența lui în administrație, experiență care n-a mai fost întrecută de alții de atunci încoace. Într-adevăr, ceea ce altul n-ar fi făcut în răstimp de mai mulți ani, el a adus la îndeplinire într-un timp scurt. De aceea, noi vom primi destulă favoare și consolare pentru cele întâmplate dacă îl recomanzi împăratului și dacă oprești calomniile împotriva lui.

Și să mai știi că aceste cuvinte patria este cea care Ți le adresează prin glasul meu și spune că dorința comună a tuturor este ca să se reverse asupra acestui om un dram de fericire, prin mijlocirea Desăvârșirii Tale.

EPISTOLA 97
Către Sfatul orașului Tiana*
Scrisă în anul 372

Domnul, Care descoperă adâncurile și dă pe față dorințele inimilor, a dat și celor smeriți putere să înțeleagă până și uneltirile cele greu de explicat pentru unii. Căci nimic nu ne-a scăpat și nici n-a rămas ceva ascuns din tot ce s-a săvârșit. Noi însă n-avem ochi și urechi pentru altceva decât pentru pacea lui Dumnezeu, pentru toate câte ne duc spre ea. Iar dacă alții sunt puternici și mari și se încred numai în ei înșiși, firește că noi, care nu suntem nimic și nu suntem vrednici de nimic, nu ne vom face despre noi o astfel de părere, încât să

140. Cf. epist. 74, 75 și 76.

* Tiana devenise capitala provinciei Capadocia Secunda în urma scindării din anul 371. Ambițiosul episcop Antim, devenit de acum mitropolit al Tianei, s-a purtat rău față de Sfântul Vasile atunci când l-a hirotonit necanonic pe Faust (semiarian), episcopal Satalelor (cf. epist. 126). Sfântul Vasile a dovedit multă răbdare față de el, așa încât relațiile dintre ei vor fi de atunci înainte prietenești (epist. 122, 128, 210 etc). În această epistolă, sfântul se adresează direct Sfatului orășenesc din Tiana, îndemnându-i să păzească unitatea credinței întru legătura păcii.

credem că am putea consolida situaţia dacă am trăi în izolare, pentru că ştim sigur că avem nevoie de ajutorul fiecăruia dintre fraţi mai mult decât are nevoie o mână de alta.

De altfel, chiar din clipa în care ne-a zidit cu trup, Domnul ne-a arătat cât este de necesară oamenilor comuniunea. Când mă gândesc că un mădular nu-i în stare să se ajutoreze câtă vreme e despărţit de celălalt, atunci cum să cred că în treburile vieţii eu mă voi mulţumi numai cu serviciile prestate de mine însumi ? Nici un picior nu poate umbla singur dacă nu se sprijină pe celălalt; nici un ochi nu poate vedea limpede dacă nu stă în legătură cu celălalt, dacă nu se fixează împreună cu celălalt asupra obiectelor văzute. Auzul e şi el mai clar când percepe vocea cu amândouă timpanele urechilor, iar pipăitul e mai sigur şi el când se face cu degetele unite. În general, nimic din câte vedem împlinindu-se atât în lumea firii, cât şi în a celor făcute cu voie liberă nu se realizează fără participarea celorlalte. Chiar şi rugăciunea, atunci când nu are mai mulţi părtaşi, e cu mult mai slabă decât cea săvârşită împreună cu alţii, căci şi Domnul ne-a făgăduit că va fi de faţă în mijlocul a doi sau trei credincioşi, acolo unde aceştia cheamă numele Lui în acelaşi gând[141].

Însăşi iconomia mântuirii a luat-o asupra Sa Domnul, ca să împace prin sângele crucii Lui pe cele pământeşti cu cele cereşti[142].

Pentru toate acestea, să dorim ca în zilele câte vom mai fi în viaţă să fim pe pace şi să cerem ca şi la sfârşit, când vom închide ochii, lucrul să se săvârşească tot în pace. Pentru această pace m-am hotărât să nu cruţ nici o oboseală, să nu spun sau să fac ceva nevrednic, să nu mă sperii de lungimea călătoriilor, să nu mă dau înapoi de la nici o oboseală, numai pentru ca să mă învrednicesc şi eu să am răsplata făcătorului de pace[143]. Şi dacă va veni cineva după mine pe acest drum, urmându-mă ca pe un conducător, acesta va fi pentru mine cel mai bun şi mai drag lucru. În schimb, dacă o va apuca pe drum contrar, să se ştie că eu nici atunci nu-mi voi schimba hotărârea. La ziua răsplătirii fiecare va ajunge să-şi recunoască singur roadele faptelor proprii.

EPISTOLA 98
Către Eusebiu, episcop de Samosata*

Scrisă în anul 373

I

Eram tare nerăbdător să vizitez oraşul Nicopole, dar, după ce am primit scrisoarea în care Decenţa Ta spuneai că nu vei veni, am renunţat cu multă

141. *Mt.* 18, 20.
142. *Col.* 1, 20.
143. *Mt.* 5, 9.
* Potrivit celor spuse în epist. 95, trebuia să aibă loc în Nicopolea Armeniei o întâlnire între Sfântul Vasile, Meletie al Antiohiei şi Teodot al Nicopolei. Sfântul Vasile descrie eşuarea întâlnirii. Totodată, trebuia să se întâlnească şi cu Eusebiu, dar acesta n-a putut veni.

părere de rău. Mi-am adus aminte, e drept, și de starea sănătății mele total șubrezită. Dar mi-a venit în minte, totodată, și faptul că cei care mă chemaseră[144] au făcut-o doar ca să-și împace sufletul, întrucât, după ce că ne făcuseră invitația doar în treacăt, prin <evaluatorul și> colectorul de dări Helenios din Nazianz, ei n-au mai binevoit să trimită măcar un curier care să-mi confirme această invitație. Și apoi, întrucât le sunt cam suspect din pricina păcatelor mele, m-am temut să nu le tulbur bucuria întâlnirii prin prezența mea. Dacă aș fi știut că este de față și Noblețea Ta, eu nu m-aș fi dat înapoi să pornesc la drum chiar pentru probleme mai grele, dar singur nu mă văd în stare să privesc în față nici probleme din cele mai mici, și, gândindu-mă că scopul întrunirii era rezolvarea unor probleme de înalt interes bisericesc, am lăsat să treacă timpul și am amânat întâlnirea pentru o dată mai liniștită și mai lipsită de tulburări, preferând să vin la Nicopole să discutăm aceste probleme bisericești și cu de Dumnezeu iubitul episcop Meletie, dacă el ar refuza să se ducă la Samosata. Dacă n-ai fi refuzat, ne-am fi repezit toți, cu condiția să ne fiți amândoi îndrumători, atât el însuși, prin răspunsul pe care ni-l va trimite (căci îi scrisesem), cât și Cuvioșia Ta.

II

Ar fi trebuit să ne întâlnim, între timp, și cu episcopii din Capadocia Secunda, dar aceștia, după ce au luat numele altei eparhii, repede și-au închipuit că pentru noi ei au devenit „oameni ai altei națiuni și ai altei rase", întrucât n-au mai vrut să știe de mine, n-au mai luat deloc legătura cu mine și nici n-au mai stat mult de vorbă cu mine. Ar fi fost de așteptat și o întâlnire cu preavenerabilul episcop Eustație, lucru pe care l-am făcut eu. Dar, întrucât mulți strigau împotriva lui că ar fi falsificat într-o măsură oarecare credința, am intrat în discuție cu el și am constatat că, slavă Domnului, el urmează cu înțelepciune linia dreaptă în credință.

Scrisorile episcopilor n-au ajuns la Respectabilitatea Ta, cred că din pricina celor care trebuiau s-o trimită și pe a mea, dar poate și din vina mea, căci din cauza multor treburi se vede că mi-a scăpat din vedere.

Cât despre fratele nostru Grigorie, aș fi dorit și eu să-i încredințez administrarea unei Biserici potrivite cu firea lui. Asta ar însemna întreaga Biserică de sub soare concentrată în una singură[145], dar cum așa ceva nu-i cu putință, atunci să fie făcut episcop, dar nu ca să fie cinstit după scaun, ci ca scaunul să fie cinstit după el. Căci însușirea omului mare nu se măsoară după promovarea la scară ridicată, ci ține mai curând de ridicarea celor mici prin puterile proprii. Ce-i de făcut cu Psalmatios, care, cu toate avertismentele fraților

144. Teodot, episcopul Nicopolei.

145. E vorba de Sf. Grigorie Teologul. Merită subliniată aprecierea Sfântului Vasile despre vrednicia Sfântului Grigorie. Pe de altă parte, se pare că Eusebiu este cel care i-a șoptit Sfântului Vasile că episcopia de Sasima nu-i potrivită pentru un om ca Grigorie.

lui, se află tot în solda lui Maxim[146], pentru persecuții ? Și totuși ei nici acum nu ezită să-i scrie, căci, din pricina slabei lor sănătăți și a multelor treburi casnice, ei nu-l pot vizita.

Dar să știi, de Dumnezeu iubitule Părinte, că starea lucrărilor mele pastorale cere imperios prezența Ta aici și va fi nevoie să-ți mai pui la încercare încă o dată cinstita Ta bătrânețe, ca să vii în sprijinul Capadociei, care s-a șubrezit de acum și e gata să se prăbușească[147].

EPISTOLA 99

Către comitele Terențiu*

Scrisă în anul 372

I

Cu toate că m-am sârguit cu toată râvna să dau ascultare, cel puțin în parte, ordinului împărătesc, precum și scrisorii prietenești a Respectabilității Tale[148], ale căror motive și hotărâri sigur că sunt pline de intenții și de sentimente bune, totuși nu mi-a fost dat să-mi duc zelul până la capăt. Prima cauză și cea mai adevărată sunt păcatele mele, care-mi stau pretutindeni în cale și-mi împiedică împlinirea oricărui demers. A doua e înstrăinarea și lipsa de colaborare tot mai pronunțată, pe care mi-o arată episcopul dat nouă ca auxiliar, <Teodot>.

Într-adevăr, nu știu ce să se fi întâmplat cu Preavenerabilul frate Teodot, care-mi făgăduise, nu de mult, că mă va ajuta în toate și care se grăbise să mă

---

146. Maxim a urmat lui Ilie ca guvernator al Capadociei. Din descrierea pe care i-o face Sfântul Vasile aici, el părea puțin prietenos față de ortodocși, dar mai târziu s-a schimbat și el, devenind prieten al lor.

147. Cu toată „șubrezenia" ei, Capadocia n-a fost silită să dea episcopi exilați, cum a fost cazul cu Eusebiu.

* Terențiu, general și comite bizantin, comanda în anul 372, în Georgia, o armată de 12 legiuni de soldați. Era un om de o rară cultură - cum reiese din epist. 84 -, dar și de adânci convingeri religioase. Două fete ale lui erau diaconițe în Samosata, cum deducem din epist. 105. În același timp însă, Terențiu era supus politicii duse de împăratul Valens, de sprijinire a arianismului. Se pare că el a fost cel dintâi (poate înainte de prefectul Modestos) care a încercat să-l intimideze pe Sfântul Vasile prin amenințări. Nu va fi fost nici străin de scindarea provinciei Capadocia. În schimb, epistolele următoare ne dovedesc din plin că, departe de a se fi lăsat intimidat, Sfântul Vasile va câștiga pe cei doi demnitari și va stabili relații bune cu ei și cu alții. Probabil că datorită lui Terențiu s-a obținut de la împărat aprobarea ca hirotonirea și instalarea episcopilor din Armenia Mică - nu de mult intrată în administrație bizantină - să fie făcută de Sfântul Vasile împreună cu Teodot, episcopul Nicopolei. Epistola 99 cuprinde răspunsul hotărât al sfântului că n-a fost posibilă colaborarea cu Teodot din pricină că acesta n-a vrut să colaboreze cu Eustațiu de Sebasta, cel mai cunoscut episcop al regiunii, dar care înclinase spre arianism. Astfel, cele două zile petrecute în Satala au fost un eșec.

148. Deci Terențiu va fi pus la cale decizia imperială (despre Armenia Mică).

ducă de la Gitasa[149] la Nicopole, dar, când m-a văzut sosit acolo, l-a apucat așa o frică și groază de păcatele mele, încât n-a mai vrut să mă primească nici la rugăciunile de dimineață, nici la cele de seară ! Să zicem că va fi procedat cu dreptate față de un păcătos ca mine, dar o astfel de hotărâre a lui nu s-a dovedit deloc a fi folositoare stării comune a Bisericilor noastre. Ca motiv al acestei atitudini a fost acuzația că aș fi acceptat să intru în comuniune cu preavenerabilul episcop Eustațiu[150]. Or, iată ce am făcut eu în această privință:

II

Când am fost invitat să particip la întrunirea convocată de fratele Teodot, lucru pe care nu-l puteam refuza, căci eram animat de toată dragostea, am crezut potrivit să intru mai întâi în contact cu pomenitul frate Eustațiu, pentru a nu lăsa să se dovedească deșartă și fără folos întrunirea noastră. I-am arătat acestuia toate acuzațiile doctrinare de care amintea fratele Teodot, precum și altele, și l-am rugat să ne spună dacă de acum înainte urmează credința cea dreaptă, pentru ca să păstrăm și pe mai departe comuniunea cu el, iar în caz că învățătura lui nu consună cu a noastră, atunci să știe că-l vom trata în consecință. Am discutat mai mult laolaltă și am pierdut toată ziua ocupându-mă numai de aceste lucruri, iar la venirea serii ne-am despărțit fără a fi ajuns la nici o înțelegere. A doua zi, începând din ședința de dimineață, am reluat discuțiile în aceeași problemă. Acum sosise și fratele Pimeniu, preot din Sebasta, care a apărat cu ardoare poziția opusă. Încet, încet, m-am dezvinovățit de acuzele pe care mi le aduseseră[151] și am reușit să-i conving în așa măsură de dreptatea atitudinii mele, încât, cu ajutorul Domnului, nu se mai putea descoperi între noi nici cel mai mic dezacord. Pe la ora nouă ne-am ridicat să facem rugăciunea, să dăm mulțumire lui Dumnezeu pentru că am ajuns să cugetăm la fel și să grăim la fel. Mai trebuia să primesc de la acest om doar o mărturisire scrisă, pentru ca să vadă și vrăjmașii lui că s-a supus cu adevărat, lucru care ar fi fost o mărturie clară și pentru ceilalți. Dar pentru a fi și mai siguri, am vrut să am o întrevedere cu Teodot și cu frații din jurul lui spre a primi în scris și de la ei o mărturisire de credință, ca s-o prezentăm celui de care a fost vorba, pentru a obține un dublu rezultat: pe de o parte, să biruie dreapta credință, iar pe de alta, să fie și ei mulțumiți că propunerile lor au fost acceptate și satisfăcuți că nu mai există împotriva lor nici un motiv de contestație. Dar încă înainte de a ajunge să pricepem de ce trebuia să ne consfătuim și ce rezultat ar ieși de aici, episcopul Teodot cu cei din jurul lui au socotit că n-ar mai trebui să fim invitați și noi. Așa că m-am întors

149. Gitasa era o localitate retrasă, unde își petrecuse Sfântul Meletie „exilul" său.

150. Mai mult de o jumătate de zi s-au purtat discuții, iar când a fost vorba să se confirme și în scris înțelegerea, Eustațiu și Teodot au negat totul. Poate să fi fost și Sfântul Vasile prea idealist, prea pretențios. Nu se știe.

151. Atât Teodot, cât și Pimeniu ar fi vrut să-l împace pe Sfântul Vasile cu Eustațiu. Poate că și pretențiile Sfântului Vasile vor fi fost prea mari.

înapoi de la jumătatea drumului, descurajat că se zădărniciseră oboselile depuse pentru pacificarea Bisericii.

III

Aşadar, fiind nevoit să fac drumul în Armenia, ca unul care cunoşteam caracterul ciudat al acelui om, și întrucât am vrut să dau socoteală prin mărturie sigură şi de atitudinea mea și, în acelaşi timp, să mulţumesc şi pe acel om, am plecat la Gitasa, locul unde petrecea de Dumnezeu preaiubitul episcop Meletie şi unde ne-am întâlnit din nou cu omul în cauză, cu Teodot. Dacă aş fi fost acuzat că stau în comuniune cu Eustaţiu, aş fi anunţat rezultatul întâlnirii, cu care ocazie l-aş fi adus să împărtăşesc toate convingerile mele, dar întrucât Teodot spusese că Eustaţiu tăgăduise după ce ne părăsise, declarând el însuşi ucenicilor săi că în realitate nu se pusese de acord cu mine în privinţa nici unui punct de credinţă, eu i-am răspuns - spune-mi, preaminunatule, n-am făcut oare lucrul cel mai just şi mai sigur ? - că în ce mă priveşte eram convins, sprijinindu-mă pe statornicia de care a dat dovadă totdeauna acest om, că nu se lasă totdeauna prea uşor atras în atitudini contrare şi că dacă admite odată ceva, el nu o face pentru a tăgădui ce-a spus înainte[152].

El e un om care fuge de minciună ca de ceva groaznic, chiar şi atunci când e vorba de problemele cele mai neînsemnate, că-i departe de a se opune adevărului, mai ales când e vorba de lucruri atât de importante şi al căror ecou e atât de general. Dacă totuşi s-ar întâmpla ca aluziile Tale repetate să fie întemeiate, ar trebui să-i prezinţi formularul scris, care să conţină expunerea întreagă a dreptei credinţe. Dacă voi vedea acest consimţământ al lui confirmat de iscălitura lui, eu voi rămâne în comuniune cu el, dar dacă voi simţi că se retrage, voi renunţa la contactul cu el. Întrucât aceste condiţii au fost aprobate de episcopul Meletie şi de confratele Diodor, preotul care a fost de faţă la întâlnire, preavenerabilul frate Teodot şi-a dat şi el consimţământul, rugându-mă să cobor la Nicopole să-i vizitez Biserica şi să-l iau ca însoţitor până la Satala, despărţindu-se de noi la Gitasa.

Dar cum am ajuns la Nicopole[153], uitând şi vorbele pe care le auzise de la mine şi de făgăduielile pe care mi le-a făcut, m-a copleşit cu tot felul de batjocuri şi fel de fel de semne de dispreţ, cum am relatat mai sus, şi s-a despărţit de mine.

IV

Cum aş fi fost dar în stare, preastimată căpetenie, să duc la îndeplinire sarcina propusă şi să aşez episcopi în Armenia[154], din clipa în care cel ce

152. Eustaţiu era un fel de „amfallax", un om care-şi schimbase mereu părerile.

153. Atât Nicopole, cât şi Satala, erau situate în Armenia Mică, dar sediul mitropolitan era la Satala.

154. Încă o mărturie despre respectul recunoscut Sfântului Vasile chiar şi dincolo de graniţele arhiepiscopiei lui.

împărtășește aceleași răspunderi se poartă cu mine în felul acesta ? Și totuși cu ajutorul lui nădăjduiam că voi găsi oamenii care-mi trebuie, pentru că în eparhia lui sunt destui oameni evlavioși și înțelepți, care vorbesc limba localnicilor și care cunosc multe alte însușiri deosebite ale acestui popor. Și cu toate că știu numele acestora, totuși nu-i voi divulga pentru a nu primejdui, cel puțin pentru alte vremuri, situația din Armenia. Și acum, după ce am venit până la Satala cu sănătatea mea atât de șubrezită, totuși cred că datorită ajutorului lui Dumnezeu am rânduit bine lucrurile, împăcându-i pe episcopii din Armenia și dându-le îndrumările cuvenite ca să lase la o parte neînțelegerile vechi și să vină din nou la râvna adevărată a casei Domnului. Le-am lăsat și regulamente în legătură cu încălcarea rânduielilor în Armenia și le-am spus cum să lucreze pentru a-și vedea de menirea lor. Am primit și o cerere a Bisericii din Satala, în care mă rugau să le dau un episcop. Totodată, m-am mai ocupat și de calomniile îndreptate contra fratelui Ciril, episcopul Armeniei, și am aflat, cu ajutorul lui Dumnezeu, că aceste calomnii erau neîntemeiate și erau pornite numai din defăimarea rivalilor lui, cum mi-au mărturisit-o chiar ei înșiși. Cred că într-o măsură oarecare am contribuit la apropierea lui de poporul din Satala, în așa chip ca acesta să nu se mai ferească de a veni în comuniune cu el.

Astfel de lucruri se pare că nu sunt de prea mare importanță, dar dacă nu putem face mai mult, cauza provine din neînțelegerile care ne despart pe unii de alții, în urma vicleniilor diavolului. Ar fi trebuit să nu vă spun aceste lucruri, ca să nu fac impresia că dau în vileag și propriile mele rușini, dar pentru că nu era alt mijloc de a mă apăra față de Luminăția Ta[155], am găsit necesar să spun tot adevărul și să istorisesc amănunțit tot ce s-a petrecut.

EPISTOLA 100

Către Eusebiu, episcop de Samosata*

Scrisă în anul 372

Mă uitam la scrisoarea Ta preaiubită, pe când mă aflam în ținutul vecin al Armeniei, cu plăcerea cu care navigatorii zăresc de pe vapor scânteind în depărtare, la orizont, o lumină salvatoare, mai ales când se întâmplă să fie învăluiți de furia vântului sălbatic. Într-adevăr, dacă scrisoarea Onorabilității Tale e prin ea însăși fermecătoare și mângâietoare, înseamnă că împrejurările i-au sporit și mai mult farmecul. Ce anume a fost și cât de mult m-am întristat, nu Ți-aș putea spune, căci m-am hotărât ferm să uit supărările, dar, în schimb, diaconul nostru coslujitor, care-Ți aduce această scrisoare, le va istorisi pe toate Cuvioșiei Tale.

---

155. Se vede că fusese acuzat și în scris.

* Scrisă din Satala Armeniei în august 372, după eșecul provocat de Teodot (cf. epist. 99). Sfântul Vasile dorea să-și revadă prietenul cu ocazia hramului Sf. Mc. Eupsihie (7 sept.).

Sănătatea mi s-a șubrezit de tot, încât nu pot întreprinde, fără să-mi cauzeze dureri, nici cele mai mici mișcări. Dar aș vrea, dacă s-ar putea, cu ajutorul rugăciunilor Tale, să-mi împlinesc măcar acum vechea mea dorință, cu toate că acest drum mi-a făcut atâtea neajunsuri: treburile Bisericii noastre au fost prea mult timp neglijate ! Dacă atâta vreme cât mai trăiesc, Dumnezeu mă mai găsește vrednic să ne mai vedem o dată, Cuvioșia Ta, în Biserica noastră, voi avea într-adevăr bună nădejde de a nu fi lipsit cu totul de darul lui Dumnezeu. Și dacă această vizită va putea avea loc, aș avea dorința ca ea să se facă în timpul hramului, când ne adunăm în fiecare an la pomenirea Fericitului Mucenic Eupsihie[156], la o dată destul de apropiată, anume la 7 septembrie. Pentru că, în afară de altele, suntem înconjurați de lucruri care solicită multă grijă și care impun și colaborarea Ta, atât pentru a instala episcopi noi, cât și pentru a analiza și a ne sfătui în legătură cu cele săvârșite contra noastră de naivitatea lui Grigorie (de Nyssa), care a convocat și sinoade în Ancira și nu scapă nicio ocazie de a ne pune în situații dificile[157].

EPISTOLA 101
De mângâiere[*]

Scrisă în anul 372

Ar fi fost de dorit ca prima scrisoare pe care ți-o trimit să aibă o temă mai de bucurie. În ceea ce mă privește, așa s-ar fi petrecut lucrurile, pentru că vreau ca toți câți și-au pus în gând să urmeze viața evlavioasă să pășească zi de zi tot spre mai bine. Dar întrucât Domnul, Care îndrumă totdeauna viața noastră după înțelepciunea Lui cea negrăită, spre folosul nostru sufletesc, a rânduit să aibă loc și altfel de întâmplări, care ți-au adus multe dureri, m-a îndrumat cu iubire, ca pe unul care sunt legat de tine prin dragostea cea întru Dumnezeu, și cum am aflat de la frații noștri despre întâmplarea care a dat peste tine, am socotit de cuviință să-ți adresez un cuvânt de întărire și de mângâiere.

Dacă ar fi fost cu putință să vin prin părțile unde se întâmplă ca noblețea ta să-și aibă reședința, aș fi făcut-o cu toată bucuria. Dar pentru că boala trupească și mulțimea treburilor care mă absorb au făcut ca și drumul pe care l-am întreprins să provoace mare pagubă Bisericilor noastre, am preferat să-i fac modestiei tale o vizită măcar prin scrisoare, aducându-ți aminte că aceste întristări nu vin fără rost peste robii lui Dumnezeu, Care ne îndrumă viața ca să ne încerce dragostea adevărată față de El, Creatorul nostru. După cum pe atleți nevoințele alergării îi duc la răsplăți, tot așa și pe noi, creștinii, încercarea

156. Martirizat recent sub Iulian Apostatul, Sf. Eupsihie e amintit și în epist. 142, 176, 200, 252. Despre el, Sozomen, *Ist. bis.*, Migne, P.G. 67, 1248-1249.

157. Despre „lipsa de experiență" a Sf. Grigorie de Nyssa, cf. epist. 58, 225, 231.

* Fără să indice nici un nume, Sfântul Vasile vrea să-i mângâie pe cei din Neocezareea și Nicopole, fiind zdrobit sufletește din cauza episcopului Eustațiu de Sebasta (epist. 99), care n-a acceptat să intre în comuniune cu el.

ispitelor ne îndrumă spre desăvârşire dacă le primim pe cele rânduite de Dumnezeu cu răbdarea cuvenită şi cu toată mulţumirea. Toate sunt îndrumate de bunătatea lui Dumnezeu. Nimic din cele ce se întâmplă nu trebuie să le primim cu întristare, chiar dacă ele ne-ar provoca pentru un timp vreo neplăcere. Căci şi dacă n-am cunoaşte motivele pentru care tot ce se întâmplă în viaţa noastră este văzut de Dumnezeu ca un lucru bun, totuşi să fim convinşi că oricum totul e în folosul nostru, fie ca răsplată pentru răbdare, fie pentru un suflet care ni s-a răpit; dacă ne-am lăsa copleşiţi de răutatea care sălăşluieşte în lume, am ajunge să fim stăpâniţi de păcat. Dacă nădejdea creştinilor s-ar mărgini numai la viaţa de pe pământ, desigur că s-ar crede că despărţirea timpurie a sufletului de trup ar fi ceva îngrozitor, dar dacă desfacerea sufletului de legăturile trupului e numai un început al adevăratei vieţi pentru cei ce trăiesc după Dumnezeu, atunci de ce să ne întristăm ca şi cei ce n-au nădejde ?[158] Roagă-te, deci, ca să nu fii copleşit de suferinţe, ci să dovedeşti că eşti deasupra lor şi că le-ai biruit deja.

EPISTOLA 102
Către cetăţenii din Satala
Scrisă în anul 372

Mişcat de cererile voastre şi ale întregului popor, am primit să port grijă de Biserica voastră şi v-am făgăduit înaintea lui Dumnezeu să nu trec cu vederea nimic din ceea ce stă în puterea mea să fac. De aceea m-am silit, cum este scris, să am grijă de voi ca „de lumina ochilor"[159], căci atât de deosebită e dragostea ce vă port, încât ea nu m-a lăsat să-mi aduc aminte de nimic, nici de rude şi nici măcar de legăturile obişnuite pe care le aveam cu acest om[160] încă de când era copil. Dimpotrivă, uitând de toate temeiurile personale care ar putea îndreptăţi legăturile mele cu el, fără să ţin seama nici de multele regrete ale poporului de unde vine şi care se vede acum lipsit de conducătorul lui, nici de lacrimile tuturor rudelor lui şi neţinând seama nici de supărarea căruntei sale mame, care mai răsuflă numai datorită îngrijirii date de el, în ciuda tuturor acestor motive luate laolaltă, oricât de mari şi de numeroase ar fi ele, n-am avut decât un singur scop: să împodobesc Biserica voastră cu un conducător bun şi să-i stau într-ajutor, pentru că de acum e îngenuncheată din pricină că a fost multă vreme lipsită de un îndrumător şi pentru că acum are nevoie de îndrumare spre o direcţie sigură şi hotărâtă ca să se ridice din nou[161].

---

158. *I Tes.* 4, 13.

159. *Zah.* 2, 12.

160. Pimeniu.

161. Satala era capitala provinciei Armenia Mică. În anul 372, când Sfântul Vasile a vizitat Satala, i-au ieşit înainte reprezentanţii localităţii, cerându-i să le dea episcop. Întrucât era singur (căci nu l-a însoţit şi Teodot, episcopul Nicopolei), nu li s-a putut împlini cererea. Acum îi anunţă că situaţia s-a schimbat şi că le-a ales ca păstor pe Pimeniu, prieten şi rudă a sa (epist. 99). A se vedea şi epist. 122.

Acestea sunt cele ce voiam să vi le spun din partea mea; cât despre voi, vă cer ca purtarea voastră să nu fie sub așteptările nădăjduite și nici mai prejos decât făgăduințele pe care le-am dat acestui om, că, adică, l-am trimis la rude și la prieteni. Prin urmare, fiecare dintre voi trebuie să o ia înaintea celorlalți, prin zelul și iubirea față de acest om. Pretind, așadar, să-i arătați aceeași bună întrecere și printr-o deosebită purtare de grijă să-i mângâiați inima, făcându-l să uite o patrie, să uite rudele și un popor atât de dependent de conducerea lui, pe cât e un prunc legat de sânul mamei lui. Încă înaintea lui vi l-am trimis pe Nicias, pentru a fi aduse la cunoștința onestității voastre toate cele împlinite, ca să prăznuiți mai devreme bucuria și să aduceți mulțumiri Domnului, Care a binevoit să vi se împlinească dorința prin intermediul nostru.

EPISTOLA 103
Către credincioșii din Satala

A dat Domnul să se împlinească cererile poporului Său și, prin intermediul smereniei noastre, le-a dat un păstor[162] vrednic de numele Lui, care nu negustorește prin cuvinte, cum fac cei mai mulți, și care și mai mult, pentru noi, care iubim curățenia învățăturii și am primit să viețuim după poruncile Domnului, e în stare să se facă iubit mai presus de orice limită, în numele Domnului, căci El l-a umplut de darurile Sale cele duhovnicești.

EPISTOLA 104
Către prefectul Modestos*

Scrisă în anul 372

Fie și numai faptul că scriu unui bărbat atât de însemnat, chiar atunci când nu e cazul unui pretext special, e un lucru care aduce o onoare în plus celor care-l înțeleg și-l simt cu adevărat, pentru că întreține legăturile cu oamenii care-i întrec cu totul pe cei obișnuiți, constituind cea mai mare distincție pentru cei care sunt vrednici de aceasta. Ca unul care lupt pentru o întreagă patrie, mă văd silit să înfățișez această întâmpinare marelui Tău spirit, pe care-l implor s-o primească cu blândețe, așa cum îi este caracterul, și să-și întindă mâna spre patria noastră, care e de acum îngenuncheată cu totul[163]. Iată și pricina pentru care prezint această rugăminte.

---

162. Pimeniu, de la cuvântul grec ποιμήν - păstor. Epistola de față trebuie pusă în legătură cu cea de sub nr. 102. Aceea e adresată conducătorilor, respectiv deputaților orașului Satala; aceasta e adresată poporului.

* Acesta e Modestos, celebrul „prefect al pretoriului", care a amenințat pe Sfântul Vasile, dar care apoi s-a arătat prietenos cu marele ierarh, dovadă că avem aici nu mai puțin de 6 epistole privind relațiile prietenești dintre cei doi. În această epistolă, Sfântul Vasile cere scutire de dări pentru cler, așa cum hotărâse încă împăratul Constantin cel Mare.

163. Aluzie la dezmembrarea în două a provinciei capadociene.

Pe cei care își închină viața lor slujirii lui Dumnezeu, pe preoți și pe diaconi, vechea legiuire financiară îi scutea de impozit. Or acum, cei care vin să facă recensământul (pentru plata impozitelor, n.tr.), ca și cum n-ar fi primit nici o poruncă în acest sens de la Excelența Ta, i-au înscris și pe ei, cu excepția poate doar a câtorva, care și așa erau scutiți din motive de vârstă. Cer dar ca măcar acest favor să ni se mențină, ca un semn al bunăvoinței Tale, care să-Ți poată păstra de acum înainte tot timpul o bună amintire. Aprobă dar ca sfințiții slujitori să fie tratați după vechea legislație fiscală și scutirea să nu fie legată de persoana celor înscriși acum (căci atunci scutirea ar putea trece și la urmași, or nu totdeauna se întâmplă ca aceia să fie vrednici de preoție), ci ca, după modul obișnuit în registrele de dare, să se dea pe față clericilor o scutire generală, așa încât întâistătătorii Bisericilor să poată acorda scutire de impozite celor care profesează preoția în orice localitate[164]. Hotărârea aceasta va asigura mărinimiei Tale glorie netrecătoare în urma acestor fapte bune, obligându-i pe mulți să se roage pentru casa împărătească, dând statului și un mare câștig, pentru că noi nu acordăm scutire clericilor fără să facem deosebire, ci pe rând tuturor celor care sunt în serviciu, lucru pe care-l facem în mod liber, în administrația noastră, după cum poate vedea oricine vrea să-l cunoască.

EPISTOLA 105

Unor diaconițe, fiicele comitelui Terențiu*

Scrisă în anul 372

Când am vizitat Samosata, am nădăjduit că mă voi întâlni cu Decența Voastră, iar când am constatat că n-am reușit, am răbdat cu greu această pierdere, căci îmi făceam tot felul de planuri, adică dacă ar fi mai ușor să mă apropii eu de ținutul Domniilor Voastre ori ar fi preferabil ca Domniile Voastre să vizitați patria noastră. Dar acestea rămân la voia lui Dumnezeu.

Pentru moment, întrucât am aflat că fiul meu duhovnicesc, Sofronie, pornește spre Voi, i-am încredințat cu plăcere această epistolă, care Vă aduce salutări și exprimă gândul că nu uit, cu ajutorul Domnului, să Vă pomenesc și să aduc mulțumiri Domnului pentru că sunteți un bun vlăstar, dintr-o bună rădăcină, care dă roade bune, fiind într-adevăr ca niște crini înconjurați de

164. Sfântul Vasile cere să se dea această scutire în mâna episcopului, care poate să-i controleze pe clericii din subordine. Scutirea a intrat și în legislația de stat. Cf. Cod. *Theod. lib.* VI, *Tit.* II, 34. <Termenul pentru impunere și repartiție fiscală este κῆντος, calchiat după latinul „census". Despre echivalența noțiunii cu cea de *exisôsis* și *anagraphê*, v. Fr. Dölger, *Beiträge*... (cit. *Supra*, scris. n. 36, n. 2), p. 79, 121, r. 9 și p. 143>.

* În anul 372 Sfântul Vasile vizitase Siria și sperase să-l întâlnească și pe comitele Terențiu, dar nu s-a putut, de aceea trimite scrisoare măcar fiicelor lui (calde sprijinitoare ale activității filantropice a sfântului, dar și râvnitoare în ale credinței ortodoxe), făcându-le și un rezumat al credinței trinitare. A se vedea și epist. 99.

spini . Dar, cu toate că sunteți împresurate de atâta răutate a unor oameni care sunt în stare să schilodească învățătura cea adevărată, totuși nu Vă lăsați duse în ispită și nu părăsiți mărturisirea credinței apostolice, ca să îmbrățișați inovațiile ajunse acum la putere. Cum să fie o astfel de purtare nevrednică de cea mai mare recunoștință a lui Dumnezeu și cum să nu atragă ea, pe bună dreptate, laudele cele mai mari ?

Credeți în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfânt. Nu trădați această comoară ! În Tatăl, Care e începutul a toate; în Fiul, Cel Unul-Născut, născut din Tatăl, Dumnezeu adevărat, desăvârșit din Cel desăvârșit, Icoana cea vie, Care reflectă în El pe Tatăl întreg; în Duhul Sfânt, Care-și are existența din Tatăl, fiind izvorul sfințeniei, Putere dătătoare de viață, Har care desăvârșește, prin Care omul e înfiat și ceea ce era muritor devine nemuritor, unit cu Tatăl și cu Fiul în toate, în mărire și în veșnicie, în putere și în împărăție, în stăpânire și în dumnezeire, cum mărturisește și tradiția Sfântului Botez.

Iar câți spun că ar fi făptură ori Fiul ori Duhul sau care înjosesc cu totul Duhul, coborându-L la rang de slujitor și de rob, aceia sunt departe de adevăr și trebuie să evităm orice comuniune cu ei și să le respingem argumentele, ca fiind otrava sufletelor. Iar dacă Domnul va da să ne întâlnim cândva, Vă vom expune mai pe larg problemele legate de credință, pentru ca să puteți recunoaște, prin dovezi scoase din Scriptură, atât puterea adevărului, cât și slăbiciunea ereziei.

EPISTOLA 106

Unui soldat*

Scrisă în anul 372

Oricât de multe ar fi cele pentru care ar trebui să mulțumim lui Dumnezeu și de care a găsit de cuviință să ne învrednicească în decursul călătoriei noastre, am judecat că cel mai bine dintre toate acestea este cunoașterea vredniciei tale, pe care ne-a hărăzit-o Domnul. Am ajuns astfel să cunoaștem un om care ne arată că și în viața de soldat se poate dobândi desăvârșirea dragostei de Dumnezeu și că semnul ei deosebit nu se vede în bogăția hainei cu care ești îmbrăcat, ci în starea sufletească a creștinului. Eram mânați de cea mai vie dorință atunci când voiam să-l întâlnim; iar de fiecare dată când ni-l aducem aminte, ne bucurăm în chip deosebit.

Poartă-te dar bărbătește, fii tare și silește-te mereu să nutrești și să-ți dezvolți dragostea față de Dumnezeu, pentru ca și tu, la rândul tău, să fii cel căruia îi dă daruri din ce în ce mai bogate. Să-ți aduci aminte de mine. N-avem nevoie de nici o altă dovadă ca să fim siguri că nu ne uiți, întrucât avem mărturia faptelor.

---

* Se dau sfaturi pentru „lupta cea dreaptă", în înțelesul celor din Epistola către *Efeseni* 6, 10-17.

EPISTOLA 107
Către Iulita, văduvă*
Scrisă în anul 372

Tare m-am întristat când am înțeles, din scrisoarea nobleței tale, că te împresoară din nou aceleași necazuri. Ce să faci cu oameni de un caracter atât de nestatornic, care vorbesc o dată într-un fel, altă dată într-altul, și care nu rămân la angajamentele pe care și le-au luat ? Dacă, după făgăduielile luate în fața mea și a fostului prefect, omul e de părere și acum că el n-ar fi zis nimic, cu toate ca ziua scadenței se apropie, după părerea mea un astfel de om pare a fi pierdut cu totul orice rușine. Cu toate acestea, i-am scris din nou, certându-l, și i-am adus aminte de făgăduielile făcute.

I-am scris și lui Heladios, omul de casă al prefectului, pentru ca prin el să afle situația și prefectul însuși. Într-adevăr, nici eu n-am crezut că-mi va fi îngăduit să merg atât de departe cu un astfel de judecător, pentru că nu-i scrisesem niciodată într-o problemă particulară, ba m-am temut că mă va respinge, pentru că, după cum știi, oamenii de rang mare sunt tare sensibili în astfel de situații. Dacă totuși va fi vorba să primim vreun răspuns favorabil, va trebui să-i mulțumim lui Heladios, căci e om bun și cu sentimente prietenești față de mine, temător de Dumnezeu și cu o trecere de neînchipuit pe lângă prefect. Mare e Dumnezeu, El să facă să treci peste toată supărarea, desigur cu condiția să nădăjduim și noi în El cu inimă deschisă și sinceră.

EPISTOLA 108
Către tutorele moștenitorilor Iulitei
Scrisă în anul 372

M-am mirat auzind că Tu ai dat uitării acele frumoase făgăduințe, vrednice de mărinimia Ta, și că adresezi acum acestei surori o pretenție din cele mai năpraznice și de neevitat. Ce trebuie să-mi închipui după vorbele care se poartă, nu pot spune. Într-adevăr, cei cu care ai lucrat mărturisesc - eu o știu chiar de la Tine - despre marea Ta generozitate și-mi aduc totodată aminte și de făgăduințele pe care le-ai făcut în fața mea și a acestui om[165]: Tu ai spus că acorzi o amânare mai scurtă, dar pe urmă ai consimțit la una mai lungă, pentru că ai vrut să Te supui rigorii situației și să acorzi o ușurare acestei văduve, silită să piardă din casă dintr-odată o sumă atât de mare de bani. Care-i de fapt pricina din care s-a hotărât o astfel de schimbare, nu-mi pot închipui. Totuși, oricare ar fi ea, Îți cer să-Ți aduci aminte de vechea Ta gene-

---

* După cum se vede și din epist. 109, Sfântul Vasile îi comunică acestei văduve că a intervenit chiar pe lângă prefect (prefectul pretoriului sau al unui oraș), pentru a-i veni în ajutor în nedreptatea ce i se face.

165. Fostul prefect, despre care e vorba în scrisoarea anterioară.

rozitate, să mai îndrepţi privirile spre Domnul <din cer>, Care răsplăteşte bunele gânduri, şi să-i dai amânarea pe care ai făgăduit-o încă de la început, pentru ca ea să-şi poată vinde bunurile şi să-şi plătească datoria. E limpede că-mi aduc aminte şi de următoarea făgăduinţă pe care ai mai făcut-o: dacă ai primi aurul pentru care Te-ai înţeles, ai da femeii de care-i vorba toate actele de care se făcuse învoiala şi care fuseseră întocmite înaintea autorităţilor, precum şi cele care fuseseră scrise în particular.

Te rog, deci, fă-ne cinstea şi dobândeşte-Ţi de la Domnul o mare binecuvântare ! Aducându-Ţi aminte de făgăduinţele făcute[166], recunoscând că nu eşti decât om, se cuvine ca şi Tu să aştepţi clipele când vei implora ajutorul lui Dumnezeu. Nu Te lipsi de el din pricina asprimii Tale de acum, ci atrage asupră-Ţi toate milostivirile lui Dumnezeu, arătând faţă de cei năpăstuiţi o bunătate şi o indulgenţă deplină.

EPISTOLA 109
Către comitele Heladios[*]
Scrisă în anul 372

Refuz cu totul să aduc o împovărare Bunătăţii Tale, din pricina mărimii puterii cu care ai fost înscăunat, ca nu cumva să par că aş întrece măsura şi aş abuza de prietenia Domniei Tale. Totuşi, temeiuri puternice nu-mi îngăduie să nu vorbesc.

Aşadar, această soră, rudă a mea, mâhnită din pricina văduviei şi îngrijorată de averea unui copil orfan, când am văzut-o copleşită de obligaţii apăsătoare, care trec peste puterile ei, mi-a fost milă, m-am întristat în sufletul meu şi m-am grăbit să-Ţi adresez rugămintea ca, dacă-Ţi stă în putere, să binevoieşti să stai într-ajutor omului trimis de dânsa. Întrucât plătise până acum cu banii ei ceea ce făgăduise, potrivit sfatului meu, în calitate de supravieţuitoare, ar urma ca de acum să fie eliberată de orice nedreptate care s-ar mai putea ivi. I s-a promis, într-adevăr, că, după ce va fi plătit capitalul, îi vor fi iertate dobânzile. Dar, în clipa de faţă, cei care se ocupă de această moştenire încearcă să scoată, pe lângă capital, şi dobânzile. Ca om care ştii că Dumnezeu socoteşte banii văduvelor şi ai orfanilor ca banii Săi proprii, grăbeşte-Te să-Ţi pui râvna în slujba acestei cauze, în nădejdea răsplăţii date de Domnul nostru Însuşi. Cred, într-adevăr, că dacă îngăduinţa preaminunatului prefect află că deja capitalul a fost achitat, s-ar milostivi şi de celelalte necazuri ale acestei

166. În faţa unui mare demnitar, Sfântul Vasile cere sprijin pentru o văduvă: să i se facă uşurări la plata impozitelor. A se vedea şi epist. 74, 75, 76.

* Dregător cunoscut de Sfântul Vasile (epist. 107, 109, 281), Heladios e rugat să ajute pe o femeie văduvă într-un proces de moştenire. N-am putut avea la îndemână studiul lui A. Cavallin, *Zum Verhältnis zwischen regierendem Verb und Participium conjunctum*, în revista „Eranos", Göteborg, 1946, pp. 280-292.

case, ca una care a fost total îngenuncheată și care nu mai are putere să se împotrivească jignirilor și amenințărilor venite din afară. Te rog, deci, iartă necesității care m-a făcut să Te supăr și ajută să se reglementeze această afacere, atât cât Îți îngăduie puterea ce Ți s-a dat. Căci ești săritor și bun în felul Tău de a lucra, întrucât în numele binelui Te folosești de atribuțiile pe care le-ai primit.

EPISTOLA 110
Către prefectul Modestos*
Scrisă în anul 372

Pe câtă cinste și intimitate ne arăți când Te cobori până la noi, printr-un aer familiar, tot pe atâta și încă mai mult să-Ți sporească Bunul Dumnezeu faima și bunul nume pe întreagă viața Ta ! Ca unul care de mult doream să-Ți scriu și să mă bucur de prețuirea Ta, am fost reținut de respectul față de înaltul rang pe care-l ocupi și m-am temut să nu se creadă că aș abuza de franchețea cu care m-ai tratat.

Acum însă, două motive m-au împins să-mi iau îndrăzneala: întâi, îngăduința de a-Ți scrie pe care am primit-o de la mărinimia Ta cea neasemuită, iar în al doilea rând, durerea celor ce se află în deznădejde. Și dacă rugăciunile celor mici au vreo trecere în urechile celor tari, atunci îngăduie, preaminunatule, să Te rugăm să acorzi, în Duhul adevăratei iubiri de oameni, izbăvirea unei regiuni agricole nenorocite, reducând la o cotă acceptabilă obligațiile pe care le au de susținut, pentru întreținerea armatei, locuitorii din regiunile de la graniță, din munții Taurus, ca să nu fie ruinați de tot și pentru ca serviciile lor să fie încă multă vreme spre folosul obștesc, lucru despre care, suntem convinși, se interesează cel mai mult un mare filantrop așa cum e Domnia Ta.

---

* Modestos era „prefect al pretoriului", ceea ce corespunde într-un fel prim-ministrului de azi. După cum ne istorisește Sf. Grigorie Teologul, Modestos a fost cel care l-a însoțit pe împăratul Valens în Cezareea în anul 370, care a îndrăznit să amenințe pe ierarh cu exilul. Dar chiar în anul următor, când împăratul a venit a doua oară în Cezareea și când a semnat hotărârea de a scinda în două provincia Capadocia, n-a îndrăznit să semneze edictul de exilare. Mai mult, se pare că tocmai Modestos ar fi fost cel care ar fi intervenit la împărat să nu-l exileze, căci, după cum spusese cu ocazia primului drum, nici un alt episcop nu i-a răspuns atât de curajos ca Sfântul Vasile. Din clipele acelea, Modestos devine unul din admiratorii sfântului. Din cele șase epistole, câte s-au păstrat de la Sfântul Vasile către Modestos (nr. 104, 106, 110, 279, 280, 281), cea de față este o intervenție pentru reducerea impozitelor unor locuitori din regiunea de graniță a munților Taurus. Sf. Vasile spune că însuși Modestos i-a dat voie să scrie. După cum se știe, aici, pe Eufratul superior, pe lângă Melitene, a fost granița răsăriteană a Imperiului Bizantin, dar tot de aici au pornit și nemulțumirile paulicienilor și bogomililor. H. Ahrweiler, *La frontière et les frontières de Byzance en Orient*, în „Rapoartele Congresului XIV de studii bizantine", București, 1971, vol. II, p. 7. Intervenția sa e cu atât mai semnificativă, cu cât în vremurile acelea cel care nu putea plăti impozitele la timp era obligat să plătească ulterior suma împătrit. A se vedea și epist. 21.

EPISTOLA 111
Către prefectul Modestos*
Scrisă în anul 372

În alte împrejurări n-aş fi îndrăznit s-o tulbur pe Nobleţea Voastră, fiind eu însumi capabil să mă apreciez şi să-mi cunosc posibilităţile; dar când l-am văzut pe acest prieten copleşit de greutăţi, pentru că a fost chemat să compară înaintea judecăţii, mi-am luat îndrăzneala să-i dau această scrisoare, ca s-o arate sub formă de cerere şi să dobândească o binefacere oarecare. Oricum, cu toate că nu-s vrednic de nici o consideraţie, modestia crede că ea chiar şi numai singură îşi poate lua dreptul de a-l înduioşa pe cel mai înţelegător dintre dregători şi să mă ierte, pentru că, dacă nici o greşeală n-a fost săvârşită de acest om, atunci să fie salvat graţie adevărului însuşi, iar dacă a greşit, să-i fie iertată greşeala din pricina mea, a celui care scriu această rugăminte. În ce stare stau lucrurile aici, cine le ştie mai bine decât Tine ? Tu vezi slăbiciunile de care se face vinovat fiecare şi Tu conduci totul prin neasemuita purtare de grijă de care dai dovadă.

EPISTOLA 112
Către guvernatorul Andronic*
Scrisă în anul 372

I

Dacă aş fi atât de sănătos încât să fiu în stare să iau asupra mea cu uşurinţă greutăţile călătoriei şi să îndur asprimile iernii, n-aş fi scris, ci aş fi venit s-o caut eu însumi pe Mărinimia Ta, iar acest lucru din două motive: mai întâi, ca să plătesc o datorie făcută printr-o veche făgăduinţă (ştiu că promisesem să mă duc la Sebasta şi să mă bucur de Desăvârşirea Ta; e bine ce ai făcut, dar eu am ratat întâlnirea pentru că am sosit ceva mai târziu decât Excelenţa Ta), apoi, pentru ca să mă plătesc personal de solia pe care eu însumi mă temeam s-o trimit, pentru că mă simţeam prea mic pentru a dobândi o favoare atât de mare. Mă mai gândeam, totodată, că prin exprimarea în scris nimeni n-ar reuşi să convingă în nici o privinţă pe nici un dregător sau poate nici chiar pe vreun particular atât de bine ca atunci când ar fi fost el de faţă şi s-ar putea respinge unele învinuiri, pentru altele s-ar putea cere îngăduinţă, iar pentru altele s-ar putea cere chiar iertare. Or, nimic din toate acestea

* O intervenţie, de astădată tocmai în favoarea fostului prefect, Modestos, acum dizgraţiat. Sfântul Vasile declară că stă chezaş pentru bunătatea lui.

* Ca şi în epist. 72 şi 73, aşa şi aici se face intervenţia, cerându-se uşurare la judecarea unei „infracţiuni" serioase. Se dau două citate din „*Istoriile*" lui Herodot, care militează pentru iertare şi împăcare.

nu s-ar putea rezolva prin scris. La toate aceste temeiuri n-aveam pe nimeni pe care să-l pun în față decât pe Tine, minte divină[167] ce ești; va fi destul să-Ți fac cunoscută părerea pe care o am despre problema respectivă, așa încât restul va rămâne în seama Ta. Or, așa ceva nici nu am mai stat la îndoială să fac.

II

Iată dar și calea pe care o apuc, ezitând și chiar refuzând a dezvălui motivul lucrurilor pentru care fac acest discurs. Acest Domițian e un prieten apropiat, datorită unor vechi raporturi familiale, așa încât nu fac nici o deosebire între el și un frate. Dar, în fond, de ce n-aș spune adevărul ? Căci, de altfel, atunci când am aflat pricina pentru care a îndurat aceste suferințe, am spus că și el merita să fie pedepsit. Într-adevăr, nu există om care după ce a comis o greșeală mică sau mare să scape de pedeapsă ! Dar, fiindcă am văzut pe acest nenorocit tremurând de frică pentru greșeala făcută și știind că mântuirea lui depinde de Tine, m-am gândit că-i destulă atâta pedeapsă, de aceea Te rog să Te arăți față de el și mărinimos și înțelegător. Ca să reduci din putere pe cei care se împotrivesc e o însușire a unui om și a unui conducător; dar ca să fii bun și blând cu cei întristați e o faptă de om care-i întrece pe toți prin măreție sufletească și blândețe. De aceea ai putea, dacă vrei, să-Ți arăți, prin aceeași faptă, mărinimia, fie ca să Te răzbuni, fie ca să salvezi după voia Ta. Să fie pentru Domițian destulă pedeapsă această frică de pedeapsă la care se așteaptă și pe care-și dă seama că ar merita-o; Te rugăm să nu mai adaugi și Tu altă pedeapsă. Gândește-Te: printre cei care au trăit mai înainte, au existat mulți oameni care au greșit față de stăpânii lor, dar urmașilor lor nu li s-a transmis nici măcar numele, în schimb numele celor care și-au stăpânit mânia și care, prin filozofie, s-au ridicat cu mult deasupra mulțimii, au rămas nemuritoare pentru toți oamenii. Să adăugăm dar și această însușire la istorisirile în care se va vorbi despre Tine ! Ajută pe cei care vrem să-Ți preamărim faptele, pentru ca acestea să întreacă pildele de bunătate cântate de cei vechi. Astfel, se spune că Cresus și-a retras mânia față de cel care i-a ucis fiul, care se predase el însuși spre a fi pedepsit[168], iar Cirus cel Mare, după ce a câștigat biruința asupra lui Cresus, a făcut din el un prieten[169]. Te vom număra printre acești oameni vestiți și, pe cât ne va sta în putere, vom face cunoscute aceste fapte, bineînțeles dacă nu cumva vom fi socotiți că vom fi niște vestitori prea neînsemnați pentru un om atât de mare.

---

167. <Editorul Courtonne consideră că Sfântul Vasile, care utilizează de obicei o terminologie legată de natura omenească, recurge aici la o hiperbolă pentru a repara ofensa ce-i fusese făcută guvernatorului (*op. cit.*, vol. II, p. 13, n. 2). Credem însă că e vorba și de tendința de sacralizare - acum în sens creștin - a puterii imperiale, implicit a demnităților subordonate acesteia>.

168. Herodot, *Istorii*, I, XLV, trad. rom. Ad. Piatkovski, București, 1963, p. 33.

169. *Idem*, I, LXXXVIII. p. 56.

III

La toate acestea mai trebuie spus şi faptul că pe cei care săvârşesc vreo nedreptate oarecare îi pedepsim nu pentru cele deja întâmplate (căci prin ce s-ar putea opri oare să nu se împlinească ceea ce s-a întâmplat ?), ci pentru ca să se facă ei înşişi mai buni în viitor ori pentru ca să servească drept exemplu pentru alţii, ca să-i facă mai buni. Or, în cazul de faţă, s-ar putea spune că nimeni n-ar invoca nici una, nici cealaltă, căci Domiţian îşi va aduce aminte despre acest necaz chiar şi după moarte, dar şi ceilalţi cred că sunt aproape morţi numai când se uită la el. De aceea, dacă am adăuga la această pedeapsă orice lucru cât de mic, s-ar părea că ni s-ar potoli mânia; însă aş putea spune că mult ar trebui ca aşa ceva să fie adevărat şi n-aş mai face nici o aluzie dacă n-aş fi înţeles dreptatea spusei sfinte că-i „mai fericit a da decât a lua"[170]. Şi mărinimia atitudinii Tale nu se va vesti doar înaintea câtorva, căci toţi capadocienii vor vedea ceea ce se va întâmpla, iar eu le-aş dori să socoată această măreţie sufletească în rândul calităţilor pe care le ai deja de mult.

Mi-e teamă să mă opresc din scris, căci cred că aş fi păgubit dacă aş lăsa ceva neamintit. Doar un singur lucru aş mai adăuga: Domiţian are scrisori de la mulţi care-i cer achitarea, dar a considerat-o pe cea primită de la mine mai preţioasă decât toate, pentru că a înţeles, nu ştiu cum, că eu aş avea o oarecare crezare din partea Desăvârşirii Tale. Deci, ca să nu se înşele nici el în nădejdile pe care şi le-a pus în mine şi ca să putem scoate de aici o oarecare prestanţă în faţa cetăţenilor noştri, îngăduie tuturor, Stăpâne mai presus decât ceilalţi, să Te roage a fi de acord cu cererea noastră. În orice caz, Tu n-ai socotit lucrurile omeneşti a fi de mai puţină valoare decât oricare din filozofii din trecut şi ştii ce comoară frumoasă a fost pusă deoparte pentru oricine-i ajută pe cei nevoiaşi.

EPISTOLA 113
Către preoţii din oraşul Tars

Scrisă în anul 372

Mare bucurie am simţit în Dumnezeu Cel Sfânt când l-am întâlnit pe acest trimis al Vostru, pentru că prin prezenţa lui m-a mângâiat în multele mele supărări şi pentru că prin el mi-a fost dat să gust mărturia limpede a dragostei ce-mi purtaţi[171]. Iar bucuria adusă de un singur om mi-a dat să înţeleg râvna pentru adevăr a Voastră, a tuturor. La timpul cuvenit, el Vă va transmite ceea ce am discutat împreună, dar până atunci am să Vă fac şi eu cunoscut un lucru,

---

170. *Fap.* 20, 35.

171. Între supărările de care vorbeşte Sfântul Vasile este desigur dezmembrarea provinciei Capadocia, despre care ne vorbesc multe din epistolele sale.

iar acela este următorul: vremurile de astăzi oferă o mare predispoziție spre surparea Bisericilor, lucru de care m-am convins de mult timp. Lucrarea de zidire a Bisericii, de îndreptare a greșelilor, de ajutorare a celor năpăstuiți și de apărare a fraților cu credință sănătoasă - toate acestea au dispărut cu totul. Nici de vindecarea celor ce pătimesc de boli și nici de purtarea de grijă față de cei amenințați de molime nu se mai aude nimic. Ca să folosesc o comparație, poate cam îndrăzneață, situația Bisericii de azi seamănă cu aceea a unei haine vechi, care e gata să se sfâșie la prima întrebuințare, fără nădejdea de a putea fi readusă la vechea ei menire. Or, în astfel de împrejurări trebuie să depunem multă râvnă și multă sârguință ca să mai putem aduce o îmbunătățire cât de mică Bisericii. Un lucru bun care ar trebui făcut este reunificarea Bisericilor <locale>, care s-au dezbinat una de alta de atâta vreme. Și această unire s-ar putea face numai dacă vom dovedi răbdare față de cei neajutorați și dacă vom acționa în așa fel încât să nu mai provocăm noi zguduiri sufletești[172].

Întrucât dar s-au deschis multe guri grăind împotriva Duhului Sfânt și s-au ascuțit multe limbi hulind împotriva Lui, Vă rugăm ca, în măsura în care Vă stă în putere, să micșorați cât mai mult numărul acestor hulitori, primind în comuniune pe cei care nu socotesc că Duhul Sfânt e o creatură, pentru ca, în felul acesta, ori să se micșoreze numărul lor și să se întoarcă rușinați la adevăr ori, dacă totuși mai stăruie în rătăcire, să-și regăsească credința când vor vedea cât de puțini au mai rămas. Deocamdată să nu le cerem nimic mai mult, ci să propunem fraților care vor să se unească cu noi să recunoască Simbolul stabilit la Sinodul din Niceea, iar dacă primesc acest lucru, să le cerem doar atâta: să nu spună despre Duhul Sfânt că ar fi o creatură, nici să nu intre în comuniune cu cei care susțin acest lucru. Mai mult decât atâta Vă rugăm să nu le cereți, pentru că sunt convins că, în urma contactelor îndelungate și a strădaniilor pașnice, orice ar mai trebui pentru clarificarea lucrurilor ni-l va dărui Dumnezeu, Care „toate le lucrează spre binele celor ce-L iubesc pe El”[173].

EPISTOLA 114
Către credincioșii din Tars, despre Chiriac
Scrisă în anul 372

Dacă știm ce lucru mare e bunul păcii, atunci ce să mai zicem de bărbații care sunt „fiii păcii” ? Întrucât, așadar, acest mare lucru atât de minunat și de

---

172. Surparea Bisericii din Tars îl supără pe Sfântul Vasile încă din anul 369, când, după moartea episcopului ortodox Silvan, partida ariană a reușit, cu ajutorul mai-marilor zilei, să-și aleagă un episcop al lor. De aceea, ca și în alte episcopii, Sfântul Vasile îi îndeamnă pe preoții din Tars să rămână statornici în credință. Aceeași temă e tratată și în epist. 114.

173. *Rom.* 8, 28.

vrednic de urmat cu râvnă de toţi cei care-L iubesc pe Domnul e în primejdie de a fi redus doar la un simplu nume, pentru că nedreptatea s-a înmulţit de pe urma „răcirii dragostei"[174] la cei mai mulţi, mă gândesc ca acei care slujesc Domnului cu toată justeţea şi sinceritatea să aibă drept singur scop al strădaniei lor aducerea la unitate a Bisericilor care s-au dezbinat între ele în atâtea părţi şi în atâtea feluri[175]. Dacă aş porni să fac acest lucru numai eu singur, de bună seamă şi nu pe nedrept aş putea fi învinuit că mă amestec unde nu se cuvine. Căci nimic nu-i atât de propriu unui creştin decât să facă pace, fapt pentru care Domnul ne-a şi făgăduit cea mai mare răsplată[176].

Or, întâlnindu-mă cu fraţii de la voi, am văzut cât de mult preţuiesc ei dragostea faţă de ceilalţi confraţi ai lor şi cât de mult vă iubesc, dar cu atât mai mari sunt dragostea lor faţă de Hristos şi atenţia lor faţă de dreapta credinţă. Şi am mai văzut că-şi dau multă silinţă să dobândească şi acest îndoit câştig: să nu fie despărţiţi de dragostea voastră şi să nu trădeze credinţa cea sănătoasă. Iată deci, după ce am înţeles şi acceptat bunele lor intenţii, m-am hotărât să scriu Onorabilităţilor Voastre, ca să vă rog cu toată dragostea să staţi cu adevărat uniţi şi gata de-a lua parte la toate grijile Bisericii[177]. Am mers până acolo încât m-am pus chezaş pe lângă ei pentru dreapta voastră credinţă, şi i-am asigurat că, prin ajutorul lui Dumnezeu şi prin râvna ce-o aveţi pentru adevăr, sunteţi gata să înfruntaţi totul, oricâte ar trebui să suferiţi pentru învăţătura cea dreaptă ! Însă, după convingerea mea, iată care sunt condiţiile care vă stau în cale şi care sunt destule ca să vă dea asigurare înaintea fraţilor de care am vorbit: să primiţi mărturisirea de credinţă stabilită de Părinţii noştri întruniţi la Niceea, să nu eliminaţi din ea nici un cuvânt şi să ştiţi că cei 318 Părinţi, care s-au întâlnit acolo fără duh de ceartă, n-au vorbit fără lucrarea Duhului Sfânt. Să mai adăugaţi pe lângă această mărturisire de credinţă că nu trebuie să numim Duhul Sfânt creatură şi nici să-i primim în comuniune pe cei care-L numesc aşa. Ca Biserica lui Dumnezeu să fie curată, trebuie să nu aibă în ea nici o neghină. Dacă milostenia voastră ţine aceste propuneri, care sunt în stare să le dea deplină siguranţă, sunt şi ei gata să dovedească supunerea pe care o doriţi, iar eu stau chezaş pentru fraţi că vă vor arăta o totală şi neîntrecută rânduială, dacă desăvârşirea voastră stă gata să le ofere acest singur lucru pe care vor să-l dobândească.

---

174. *Mt.* 24, 12.

175. *Evr.* 1, 1.

176. De „fiii lui Dumnezeu" *(Mt.* 5, 9).

177. Ca şi în epist. 113, aşa şi aici se insistă pentru pacificare, adăugând, pe lângă hotărârea sinodului din Alexandria din anul 362, care recomanda nu numai formula „o fiinţă şi trei ipostasuri", ci şi primirea în comuniune a celor care afirmau dumnezeirea Fiului (chiar dacă nu admiteau termenul „deofiinţă"), şi despre Duhul Sfânt că nu-i creatură.

EPISTOLA 115
Către eretica Simplicia*
Scrisă prin anul 372

Desigur că numai din nesocotință ajung oamenii să-i urască pe cei mai buni și să-i iubească pe cei mai răi. Iată de ce-mi stăpânesc și eu limba și înăbuș în tăcere insultele pe care le primesc. Eu însă Îl voi aștepta pe Judecătorul Cel de sus, Care știe cum să pedepsească la sfârșit toată răutatea. De ar cheltui cineva bani mai mulți decât nisipul mării, sufletul său suferă când el calcă în picioare dreptatea. Căci de fiecare dată cere Dumnezeu jertfa, dar nu pentru că ar avea nevoie de ea, ci pentru că El primește ca prețioasă jertfa adusă de bunăvoie, cu cuget curat și drept. Însă când cineva se înjosește călcând legea, atunci Dumnezeu consideră că rugăciunile aceluia s-au făcut cu nepăsare. Adu-ți aminte, omule, de ziua din urmă, dar pe mine te rog să nu mă dăscălești. Despre lucrurile acestea știu mai multe decât tine și nu sunt nici înăbușit de spini lăuntrici, nici nu amestec un dram de bine cu de zece ori atâta răutate. Ai stârnit împotriva mea șopârle, broaște râioase și alte vietăți primăvăratice, care de care mai mârșave. Va veni însă o pasăre de sus și le va sfâșia. Despre astfel de lucruri eu știu că trebuie să dau socoteală, dar nu cum gândești tu, ci cum știe să judece Dumnezeu. Dacă trebuie și martori, nu robii vor fi cei care se vor înștiința, nici neamul nelegiuit și nenorocit al eunucilor, acest soi de vietăți nici feminine, nici masculine, veșnic înnebuniți după femei și invidioși, care se vând pentru un salariu derizoriu, nestatornici, nici dispuși să mai împartă, veșnic gata să primească orice, veșnic nesătui, care plâng pentru o cină pierdută, gata să se mânie, îmbolnăviți după bani, cruzi, afemeiați, robi ai pântecelui. Și ce să mai zic ? Încă de la naștere o astfel de ființă e condamnată sa fie pusă în fiare. Cum ar avea o cugetare dreaptă cei ale căror picioare pășesc strâmb ? E drept că acești indivizi trăiesc în curăție, dar fără răsplată, din cauza lanțurilor pe care le poartă; în schimb, sunt nebuni după dragoste neîmpărtășită din pricina unui organism pocit. Deci nu ei se vor ridica să vină ca martori la judecată, ci ochi ai oamenilor drepți și priviri ale unui om desăvârșit, oameni care nu ascultă de altceva decât de pornirile conștiinței.

EPISTOLA 116
Către Firminos*
Scrisă în anul 372

Scrisorile tale sunt rare și mai sunt și scurte, fie din lenea de a scrie, fie poate din sfatul de a alunga sațietatea care provine din prea mare belșug ori

* Ca un adevărat retor, Sfântul Vasile deplânge aici lipsa de caracter, care devenise una din bolile veacului. Simplicia va fi încercat să-și spele vreun păcat trimițând bani Sfântului Vasile. Acesta îi răspunde după cuviință. Migne, P.G. 32, 529, nota 89.

* Firminos începuse viață ascetică, dar apoi îmbrățișă milităria. Poate că la intervenția altor părinți, Sfântul Vasile descrie în culori nu prea frumoase armata, spre a-l îndemna pe acest tânăr să revină.

pentru că vrei să te obişnuieşti să vorbeşti scurt. Totuşi, pentru mine acestea nu-s destule, şi chiar dacă ar fi cât de multe, ele sunt mult mai puţine decât dorinţa mea, întrucât vreau să ştiu totul despre tine: cum o duci cu sănătatea, cum merge deprinderea ascetică, dacă stărui în primele hotărâri ori dacă te-ai oprit la un nou plan, schimbându-ţi părerea după împrejurări. Dacă ai rămas acelaşi, nu voi cere un număr prea mare de scrisori; mi-ar fi de ajuns doar câteva vorbe, de pildă „sunt sănătos, o duc bine". Dar întrucât am aflat lucruri care m-ar face să roşesc dacă le-aş spune (că tu ai părăsit rânduielile fericiţilor strămoşi ca să dezertezi la bunicul tău după tată şi ca să te pregăteşti să devii Bretanis, în loc de Firminos), doresc să aud răspuns tocmai la aceste întrebări şi să înţeleg pricinile care te-au adus să-ţi angajezi viaţa pe această cale. Întrucât tu însuţi ai păstrat tăcerea, pentru că-ţi era ruşine de ce-ai hotărât, te rugăm să nu iei o asemenea hotărâre, care te face să roşeşti, şi dacă vreun plan ţi-a trecut prin gând, alungă-l şi revino-ţi, iar după ce vei fi spus pentru totdeauna adio armatei, armelor şi mizeriilor de pe câmp, să te întorci iar în patrie, convins că-i destul, pentru siguranţa vieţii şi pentru o faimă deplină, să-ţi conduci oraşul tot aşa de bine cum au făcut-o strămoşii tăi. Pentru tine acest lucru nu va fi greu să se îndeplinească, lucru de care sunt convins dacă judec şi talentele tale şi micul număr de rivali. Deci, fie că această hotărâre nu va fi fost luată de la început, fie că ea va fi fost luată şi apoi respinsă, fă-mă să ştiu cât mai repede. Dar dacă, Doamne fereşte, stăruie aceleaşi planuri, această nenorocire să vină ea de la sine ! Atunci nu mai am nevoie de nici o scrisoare.

EPISTOLA 117

Fără adresă, despre asceză*

Scrisă în anul 372

Mă gândesc că şi din alte motive mă socotesc a fi de folos Venerabilităţii Voastre, dar mai ales acum neliniştea în care suntem ne face neapărat răspunzători de sarcinile pe care ni le impun obligaţiile de serviciu, fapt pe care-l văd şi primii veniţi, cu atât mai mult voi, pe care atâtea lucruri vă leagă de noi. Nu cred însă că-i necesar să reînvii trecutul, pentru că s-ar putea spune că noi am fost pentru noi înşine pricina unor tulburări prin încăpăţânarea de a ne îndepărta de acea bună practicare a credinţei, singura care duce la mântuire. Acesta este şi motivul pentru care prin această tulburare am fost predaţi ispitei.

Dar întrucât faptele s-au petrecut, este nevoie de un avertisment care trebuie să ne împiedice de a cădea a doua oară în aceleaşi greşeli. Cât despre urmări, eu ţin foarte mult ca a ta cuvioşie să fie pe deplin convinsă că, dacă va vrea Dumnezeu, ele se vor ivi foarte uşor, întrucât lucrul e firesc şi n-are

* Scrisoarea de faţă o adresează Firminos lui Vasile, drept răspuns pentru epist. 116. Altfel, desfăşurarea ideilor din această epistolă nu pare a o urma pe cea cu care ne-a obişnuit Sfântul Vasile.

nimic intolerabil, iar numeroșii noștri prieteni din tabăra militară stau gata să ne ajute. De aceea, vom alcătui o nouă cerere, după modelul libellos-ului înmânat vicarului[178]. Dacă în acest caz nu se va produce nici o întârziere, vom fi curând trimiși acasă, această ocazie fiindu-ne oferită de către scrisoare. De altfel, sunt convins că în astfel de împrejurări preferința noastră poate mai mult decât poruncile împăratului. Dacă o arătăm neschimbabilă și nezguduită în rezoluția vieții desăvârșite, apărarea fecioriei va fi de neînvins și de nebiruit datorită ajutorului dumnezeiesc. Pe fratele pe care ni l-ai încredințat îl privim cu plăcere, îl socotim ca pe una din rudele noastre și dorim ca el să fie vrednic de Dumnezeu și de mărturia ta.

EPISTOLA 118

Către Iovin, episcop de Perrhes*

Scrisă la sfârșitul anului 372 sau la începutul anului 373

Te socotesc încărcat cu o datorie onorabilă: Ți-am făcut un împrumut, dragostea, și trebuie s-o iau cu dobândă, întrucât nici Domnul nostru nu renunță la acest fel de dobânzi. Plătește deci, scumpe suflete, acum când Te întorci din nou în patria noastră. Ea va fi desigur capitalul; dar care va fi dobânda? Să fii Tu acest om care vine lângă noi, care cu atâta ne întreci pe noi, cu cât părinții sunt mai buni decât copiii lor.

EPISTOLA 119

Către Eustațiu, episcop de Sebasta*

Scrisă la sfârșitul anului 372 sau la începutul anului 373

Iată că mă adresez iubirii Tale și prin mijlocirea preadistinsului și preaevlaviosului frate Petru, rugându-Te, ca și alte dați, să mă ai și de astădată în rugăciunile Tale, ca dezbărându-mă de unele obișnuințe urâte și păgubitoare să ajung cândva vrednic de numele lui Hristos. Oricum, chiar dacă nu o spun, Tu totuși vei sta de vorbă despre problemele noastre, informându-Te amănunțit despre tot ce se petrece, pentru ca să nu dai ascultare în chip necontrolat zvonurilor rele despre noi, care cred că vin de la cei care, fără teamă de

178. Locțiitorul guvernatorului.

* Printr-un delicat proces de substituire, Sfântul Vasile prezintă obligația de a scrie ca un capital și o dobândă, de care episcopul Iovin de Perrhes se face dator dacă nu știe să le folosească cum trebuie.

* De multă vreme defăimările aduse de Eustațiu Sfântului Vasile au umplut paginile acestei corespondențe. Din scrisoarea de față reiese și alt mijloc: Eustațiu trimise sfântului doi monahi care să fie propuși colaboratori apropiați, Vasile și Sofronie. Faptele au dovedit că ei erau niște agenți ai lui Eustațiu. Sfântul Vasile răspunde că tentativa n-a reușit. Nu ni se spune în ce a constat ea.

Dumnezeu și fără rușine de oameni, s-au pornit cu obrăznicie împotriva noastră. Ce fel de atitudine ne-a arătat acest „nobil Vasile", pe care l-am primit din partea Cuvioșiei Tale ca ocrotitor al vieții mele, mă rușinez chiar și numai să o spun, dar vei ști-o cu de-amănuntul când fratele nostru Te va înștiința. Și nu spun acest lucru ca să mă răzbun pe el (rog pe Dumnezeu să nu-l pedepsească pentru felul cum s-a purtat), ci îmi iau hotărârea în interesul nostru, pentru ca dragostea pe care mi-o arăți să fie sigură, pentru că mă tem să n-o zguduie prin mulțimea ponegririlor pe care le scornesc unii ca să-și acopere nereușita. Oricât de mult ne-ar învinui, vioiciunea cugetului Tău să-i descoasă și să-i întrebe dacă au avut curajul să ne învinuiască pe față sau dacă au cerut doar îndreptarea greșelii pe care ne-o pun acum în cârcă ori dacă pur și simplu au vrut să-și arate ura față de noi. Cu toate că-și îmbrăcaseră gândurile într-o formă plăcută și în cuvinte drăgăstoase, ei ascundeau în suflet un noian adânc de viclenie și de amărăciune, așa cum a dovedit-o meschina lor tăcere.

Ce situație ridicolă arătăm noi, în această privință, celor care în acest nenorocit oraș se scârbesc tot mai mult din pricina vieții cucernice și afirmă că masca smereniei e folosită doar drept pretext ca să inspire încredere și ca o prefăcătorie pentru a înșela în orice fel, și chiar dacă noi n-o exteriorizăm, o știe prea bine mintea Ta cea înțeleaptă, și anume, nici o îndeletnicire nu-i atât de bănuită de păcat așa cum e îmbrățișarea unei vieți ascetice. Iar cum s-ar putea remedia această stare de lucruri rămâne în grija Ta s-o pătrunzi. Învinuirile urzite împotriva noastră de Sofronios nu-s o prevestire că lucrurile s-ar îndrepta, ci un început de dezbinare și de separare și mai mare, dând pe față un adânc proces de răcire a dragostei dintre noi. Cer, așadar, milostivirii Tale să-l oprească în drumul lui fatal și să-Ți dai toată silința, prin dragostea care emană din Tine, să strângi laolaltă ceea ce se dezbină, iar nu să adâncești și mai mult dezbinarea celor care au pornit spre separare[179].

EPISTOLA 120

Către Meletie, episcopul Antiohiei*

Scrisă în anul 373

Am primit o epistolă de la episcopul Eusebiu cel preaiubit de Dumnezeu, în care cere din nou să scriem apusenilor în legătură cu unele probleme bisericești. A vrut să fie scrisă de mâna mea și semnată de toți cei din comuniunea

179. Ca în nici o altă epistolă, cuvintele de la sfârșitul acestei scrisori ne duc cu gândul la un plan al vrăjmașilor Sfântului Vasile de a-l dezbăra și pe Eustațiu de legăturile lor strânse. Desigur că tentativa lor n-a reușit.

* Eusebiu de Samosata făcuse o schiță care prezenta în rezumat situația Bisericilor tulburate de arianism. Memoriul trebuia să poarte semnătura lui Meletie. Între timp, Sfântul Vasile scrisese apusenilor trei epistole: 70, 90, 92, dar apusenii nu trimiseseră nici un delegat care să-i sprijine pe ortodocși. Sfântul Vasile se arăta exasperat.

noastră. Întrucât însă n-am găsit modul cum trebuia să scriu în legătură cu ceea ce poruncea, am trimis Credincioşiei Tale doar un memoriu, pentru ca, după ce-l vei fi citit şi după ce vei fi ascultat şi ceea ce Îţi va fi spus şi preadoritul copreot Sanctissim, să binevoieşti a-l completa Tu însuţi, în această privinţă, după cum vei găsi de cuviinţă, eu fiind gata să aprob ceea ce scrii şi să-l trimit îndată celor din comuniunea noastră, pentru ca, având odată semnăturile tuturor, să poată porni la drum cel ce va urma să plece la episcopii din Apus[180]. Porunceşte, dar, să ni se facă cunoscut ceea ce mintea Ta va fi hotărât, pentru ca să nu rămânem neinformaţi despre ceea ce vei fi cugetat.

În legătură cu cele scornite sau puse deja la cale în Antiohia împotriva noastră, acelaşi frate le va relata Venerabilităţii Voastre, dacă nu cumva zvonul evenimentelor n-o va lua înaintea celor petrecute deja. Căci trebuie să ne aşteptăm ca ameninţările să se realizeze cât de curând, întrucât vreau să ştii că fratele Antim l-a hirotonit ca episcop pe Faust (cel care e împreună cu Papas[181]), fără a fi cerut voturile altora, şi l-a instalat în locul preavenerabilului frate Ciril, astfel încât a împânzit Armenia de dezbinări. Şi pentru ca să nu se spună minciuni împotriva noastră şi pentru ca să nu fim învinuiţi noi de neorânduielile care s-au întâmplat, Ţi-am adus la cunoştinţă aceste fapte. Desigur că Tu vei binevoi să le faci cunoscute şi altora. Cred că mulţi se vor întrista din pricina acestei neorânduieli.

EPISTOLA 121

Către Teodot, episcop de Nicopole*

Scrisă în anul 373

Iarna e aspră şi atât de multă zăpadă s-a depus, încât nu ne-a mai rămas să ne mângâiem uşor nici măcar prin scrisori. Ştiu că acesta-i motivul pentru care şi Cuvioşiei Tale i-am trimis puţine scrisori şi pentru care şi eu am primit puţine. Dar întrucât preaiubitul frate şi preot Sanctissim s-a angajat să plece în călătorie până prin ţinuturile Tale, prin el o salut şi pe Moderaţia Ta şi o rog să facă rugăciuni şi pentru mine, dar să dea ascultare şi fratelui pomenit înainte, ca să afle de la el în ce stare stau problemele Bisericii şi să arate pe cât se poate o râvnă cât mai fierbinte pentru aceste probleme.

---

180. Această epistolă menită să fie trimisă apusenilor este diferită de cea de sub nr. 92. Ea pare să nu fi fost expediată înainte de anul 376, din cauză că apusenii îl susţineau pe Paulin în locul lui Meletie pe scaunul Antiohiei.

181. Probabil se face aluzie la Eustaţiu, care era poreclit aşa ca unul ce promovase din tinereţe viaţa monahală.

* Epistola e în legătură cu cea de sub nr. 120. Discută două probleme: 1) preotul Sanctissim, care a călătorit şi în Apus, face o călătorie de informare şi prin Armenia Mică spre a putea raporta în Apus; 2) hirotonirea necanonică a lui Faust de către Antim al Tianei (cf. epist. 120 şi 122).

Ştii că Faust a venit la noi aducând scrisori de la „papa", prin care se pretinde ca el să fie făcut episcop. Deoarece am cerut mărturia de la Cuvioşia Ta şi de la alţi episcopi, el, nevrând să mai stea în legătură cu noi, a trecut la Antim şi, luând hirotonie de la acesta, fără să se fi făcut nici măcar amintire despre mine, s-a întors[182].

EPISTOLA 122
Către Pimenios, episcopul Satalelor
Scrisă în anul 373

E drept că ai cerut să-Ţi trimit scrisori de la episcopii din Armenia[183], când urmau să treacă prin oraşul Tău unii din participanţii la sinodul de acolo. Cunoşti acum şi pricina pentru care nu le-am trimis. Pentru că Ţi-am spus adevărul, cred că mă vei ierta; dacă însă aceia au ascuns scrisorile, după cum socot, atunci Îţi spun eu cauza.

Antim[184], cel atât de generos în toate, care de multă vreme făcuse pace cu mine, abia găsind prilejul să-şi pună în aplicare ambiţia lui deşartă şi să-mi facă necaz, a hirotonit prin abuz, din propria lui autoritate şi cu propria sa mână, fără să mai aştepte şi votul altuia dintre voi, pe Faust[185], bătându-şi astfel joc de atenta mea purtare de grijă în astfel de probleme. Întrucât el a călcat o veche rânduială, dispreţuindu-vă şi pe voi, de la care eu aşteptam să găsesc o mărturie, el a săvârşit o faptă care nu ştiu dacă poate fi plăcută înaintea lui Dumnezeu, întristându-mă. Din pricina tuturor acestor motive, n-am mai trimis nici o epistolă nici unuia dintre episcopii din Armenia, inclusiv Cucerniciei Tale. Dar nici pe Faust nu l-am primit în comuniune, protestând deschis şi spunând că, dacă nu aduce şi de la voi epistolă irenică, voi rămâne pentru totdeauna străin de el şi voi căuta să-i conving şi pe ceilalţi care sunt de aceeaşi părere cu mine să-l considere şi ei la fel.

Dacă crezi totuşi că cele întâmplate se mai pot schimba în bine, grăbeşte-Te şi trimite-i şi Tu lui Faust epistolă în acest sens, dacă crezi că viaţa lui se mai poate îndrepta, şi îndeamnă-i şi pe alţii să facă la fel[186]. Dacă însă lucrurile

---

182. Sub acest „papa" sau „ava", cum numeau răsăritenii pe conducătorii unor mănăstiri, credem că trebuie înţeles Eustaţiu de Sebasta.

183. E vorba de Armenia Mică.

184. Ambiţiosul episcop Antim de Tiana, care a acceptat (ori a provocat ?) dezmembrarea în două a Arhiepiscopiei Cezareei, a fost unul din ghimpii cei mai dureroşi puşi în coasta Sfântului Vasile. A se vedea epist. 120, 121, 122.

185. Faust, pe care Antim l-a hirotonit necanonic, fusese colaborator al lui Eustaţiu de Sebasta. El ceruse mai întâi Sfântului Vasile să-l hirotonească, dar acesta n-a vrut s-o facă până n-are şi voturile episcopilor din jur, Teodot de Nicopole, Pimenios din Satala şi alţii. Atunci Faust s-a dus la Antim, care l-a hirotonit.

186. Cu alte cuvinte, de dragul păcii, Sfântul Vasile ar fi făcut şi acest pogorământ, anume să-i recunoască lui Faust canonicitatea.

nu se mai pot îndrepta, înștiințează-mă și pe mine, ca să nu-mi mai fac nicicum de lucru cu el, chiar dacă - după cum au arătat - el este cel care a făcut primii pași ca să se rupă de comuniunea cu mine și să treacă la Antim, disprețuindu-ne și pe mine și această Biserică, socotindu-mă nevrednic de iubirea lor.

EPISTOLA 123
Către monahul Urbikios*
Scrisă în anul 373

Era vorba să mă vizitezi - și lucrul bun era pe cale de a se realiza - ca să mă „astâmperi cu vârful degetului, căci mă chinuiesc în văpaia aceasta"[187]. Ce s-a întâmplat între timp ? Oare păcatele noastre s-au pus împotrivă în așa fel încât ți-am împiedicat avântul și astfel am rămas să îndur pe mai departe dureri atât de insuportabile ? Într-adevăr, după cum dintre valuri unul coboară, altul se ridică, pe când un al treilea se frânge, înnegrindu-se din pricina izbiturilor, tot așa și din patimile noastre omenești unele s-au oprit, altele sunt în curs de desfășurare, pe când altele se formează din nou, încât, după cât s-ar părea, ar exista o singură scăpare din răutăți: ori să ne supunem timpului, ori să ne smulgem din calea celor care ne urmăresc[188].

De aceea, vino odată pe la mine, oricât de greu ar fi lucrul acesta, fie ca să mă consolezi ori să-mi dai vreun sfat, fie să mai stai câtva timp cu mine, oricum să mă liniștesc chiar și numai văzându-te. Iar ceea ce este mai important este să te rogi și iarăși să te rogi, pentru ca să nu mă copleșească gândurile rele, ci să-mi arunc mai bucuros ancora nădejdii în Dumnezeu, pentru ca să nu fiu numărat cu slugile cele netrebnice, care numai când le face bine Îl binecuvântă, dar când le mai trimite câte-o supărare nu vor să-L cinstească. Să te rogi deci pentru mine, pentru ca să tragem folos și din suferințe, încrezându-ne în Domnul, îndeosebi atunci avem mai multă nevoie de El.

EPISTOLA 124
Către Teodor
Scrisă în anul 373

Se spune că acei ce se lasă stăpâniți de patima iubirii, atunci când dintr-o necesitate de neînlăturat sunt nevoiți să se despartă de cei iubiți, dacă privesc spre chipul persoanei iubite își mai potolesc simțămintele, liniștindu-se numai

---

* Numele lui Urbikios îl mai întâlnim și în epistola 362, deși nu se poate spune că ar fi una și aceeași persoană. Ca în cele mai multe epistole, Sfântul Vasile îi cere lui Urbikios sfatul în grelele frământări prin care trecea (mai ales intrigile lui Eustațiu), dovadă că acest personaj îi era veche cunoștință.

187. *Lc.* 16, 24.

188. Imagine des folosită de Sfântul Vasile (cf. epist. 70, 92 etc).

dacă privesc doar cu ochii portretul ființei iubite. N-aș putea spune dacă acest lucru e adevărat sau nu. Cu toate acestea, ceea ce mi se întâmplă mie atunci când mă gândesc la bunătatea Ta nu e departe de cele spuse.

Întrucât, așadar, simțământul pe care mi-l trezește sufletul Tău curat și loial este, așa-zicând, tot un fel de dragoste (doar că, pentru ca s-o gustăm mai mult decât orice alt bun pe care-l dorim, nu-i lucru ușor, din pricina împotrivirii păcatelor noastre), am socotit că cea mai reușită icoană a bunătății Tale ar fi prezența Ta în fața preaiubiților noștri frați. Dar și dacă mi s-ar întâmplă să-Ți întâlnesc ființa fără anturajul lor, chiar și atunci aș crede că, văzându-Te pe Tine, i-aș vedea și pe ei. Spun acest lucru pentru că măsura dragostei e atât de mare în oricare din voi, încât fiecare din voi v-ați recunoaște unul pe altul după râvna de a vă întrece unul pe altul.

De aceea, am mulțumit lui Dumnezeu și doresc, dacă-mi va fi dat s-o mai duc o bucată de vreme, ca această viață să-mi fie și mai plăcută prin ajutorul Tău, întrucât deocamdată îmi văd viața ca pe ceva neplăcut și nedorit, atâta vreme cât sunt despărțit de cei dragi ai mei. Pentru că, după părerea mea, nu-i cu putință ca cineva să fie prea voios când îl desparți de cei care-l îndrăgesc cu adevărat[189].

EPISTOLA 125

Copia Mărturisirii de credință* dictate de Sfântul Vasile și pe care a semnat-o Eustațiu, episcop de Sebasta

Scrisă în anul 373

I

Cei care s-au declarat înainte pentru o altă mărturisire de credință, dar care doresc acum să treacă la comuniunea cu cei dreptcredincioși, precum și cei care abia acum doresc sa fie instruiți în învățătura cea adevărată, trebuie să fie lămuriți în credința care fusese redactată de Sfinții Părinți în Sinodul convocat odinioară la Niceea. Acest lucru le-ar fi de folos și celor bănuiți de a se fi împotrivit învățăturii celei sănătoase și care-și ascund convingerile lor eretice sub subterfugii cu aspect de adevăr. Și pentru aceștia ar fi indicată numita Mărturisire de credință. Căci ori se vor lecui de boala lor ascunsă, ori,

189. Finețea și eleganța cu care se exprimă aici Sfântul Vasile, sentimentul iubirii care-i leagă pe membrii unei comunități de viețuire duhovnicească ne duc cu gândul la un nucleu monastic de pe valea Irisului, al cărui îndrumător va fi fost tocmai acest Teodor, despre care nu știm alte amănunte, dar pe care fostul lor dascăl, ajuns acum episcop, ține să-i păstreze în dragostea lui.

* Aplicând hotărârea sinodului din anul 362 de la Alexandria, care recunoștea în Dumnezeu „o singură ființă, dar trei ipostasuri", Sfântul Vasile și alții au decis ca să primească în rândurile lor pe oricare dintre arienii care doresc să se întoarcă la comuniunea cu Biserica, chiar dacă nu acceptă formula „deoființă", fiind destul să recunoască despre Fiul că e Dumnezeu adevărat.

dacă și-o vor ascunde și mai adânc, își vor lua asupră-și judecata înșelăciunii, în timp ce pe noi ne ușurează de răspundere la ziua judecății, când „Domnul va lumina cele ascunse ale întunericului și va vădi sfaturile inimilor"[190].

Cu alte cuvinte, așa trebuie să-i primim din momentul în care mărturisesc că au crezut în sensul cuvintelor stabilite de Părinții noștri de la Niceea și după înțelesul sănătos cuprins în cuvinte. Căci există și din aceia care chiar și în această Mărturisire de credință falsifică învățătura adevărului, explicând sensul cuvintelor din ea după propriile lor opinii. Oare nu așa a îndrăznit să spună și Marcel[191], care susținea, în chip hulitor, despre Persoana Domnului nostru Iisus Hristos că ar fi simplu „cuvânt" folosit doar ca pretext pentru a interpreta greșit expresia „de aceeași ființă" ? Tot așa, unii dintre adepții impietății lui Sabelius Libianul cred că „persoana" și „ființa" sunt unul și același lucru și de aici iau dovezi pentru susținerea blasfemiilor lor, pentru că în Mărturisire este scris: „dacă însă cineva zice că Fiul e dintr-o altă ființă sau ipostas, pe acela îl exclude din rândurile ei Biserica universală". În realitate, acolo Părinții n-au înțeles sub ființă și ipostas unul și același lucru. Dacă amândouă aceste cuvinte ar avea același înțeles, de ce ar mai fi fost nevoie de amândouă ? Or, e limpede că Părinții, întrucât unii tăgăduiau că Fiul ar fi din ființa Tatălui, iar ceilalți afirmau contrariul, că n-ar fi de aceeași ființă, ci dintr-un alt ipostas, pe amândouă părerile le-au respins, ca fiind contrare adevărului Bisericii. Căci, spuneau ei, acolo unde și-au exprimat părerea că Fiul e deoființă cu Tatăl, acolo nu s-au mai adăugat și cuvintele „din ipostasul Lui". Aceasta s-a făcut pentru combaterea părerii greșite și cuprinde în sine o lămurire a învățăturii despre mântuire. De aceea, trebuie să mărturisim că Fiul e de aceeași ființă cu Tatăl, după cum este scris acolo.

Tot așa mai trebuie mărturisit că Tatăl este Persoană proprie, Fiul Persoană proprie și Duhul Sfânt Persoană proprie, după cum au mărturisit clar acest lucru Sfinții Părinți; căci prin cuvântul „lumină din lumină" ei au arătat limpede și deslușit că una e lumina care naște și alta e lumina născută, și totuși avem lumină și într-un caz și în celălalt, deși ființa e numai una și aceeași. Dar să reproducem și Mărturisirea de credință care a fost redactată la Niceea.

„Credem într-unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pământului, al tuturor celor văzute și nevăzute. Și într-unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, născut ca Unul-Născut din Tatăl, adică din ființa Tatălui, Dumnezeu din Dumnezeu, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, iar nu făcut, Cel deoființă cu Tatăl, prin Carele toate s-au făcut, cele din cer și cele de pe pământ. Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire S-a pogorât din ceruri, S-a întrupat, S-a făcut om, a pătimit și a înviat a treia zi, S-a suit la ceruri și iarăși va să vie să judece viii

190. *I Cor.* 4, 5.

191. La început mare apărător al Crezului niceean, Marcel de Ancira a căzut apoi în rătăcirea antitrinitară a sabelienilor.

și morții. Și întru Duhul Sfânt. Iar pe cei ce zic: era un timp când Fiul nu era și că înainte de a Se naște nu era și că din cele ce nu erau S-a făcut, sau care spun că e din alt ipostas sau ființă, sau că Fiul lui Dumnezeu e schimbător ori neschimbător, pe aceștia Biserica Catolică și Apostolică îi anatematizează".

II

Întrucât celelalte au fost acum destul de limpede și de corect definite, parte prin îndreptarea celor ce fuseseră denaturate, parte prin prevenirea celor ce era de așteptat să se întâmple, pe câtă vreme învățătura privitoare la Duh a fost atinsă numai în treacăt, fără ca să se fi învrednicit de vreo explicare mai amănunțită întrucât pe atunci nu se iscase nici o discuție în legătură cu ea, aceasta aflându-se consolidată în inimile credincioșilor în mod firesc și fără viclenie, încetul cu încetul a crescut mult sămânța rea a blasfemiei, pe care o răspândise înainte Arie, urzitorul ereziei, și apoi a fost alimentată de nelegiuiții lui aderenți, spre paguba Bisericii, încât s-a ajuns la o adevărată defăimare a Duhului Sfânt; pentru toate acestea e necesar să se precizeze aceasta și împotriva celor care nici pe ei nu se cruță și nici nu-și dau seama de inevitabila amenințare pe care Domnul nostru a hotărât-o împotriva hulitorilor Duhului Sfânt, anume că trebuie afurisiți cei ce zic că Duhul Sfânt ar fi o creatură[192] și care nu mărturisesc că după natură Duhul e Sfânt, întocmai cum și Tatăl e Sfânt după natură, și Fiul la fel, înstrăinându-L de natura cea dumnezeiască și fericită.

O dovadă despre adevărul acestei învățături este că nu trebuie să îndepărtăm pe Duhul nici de Tatăl și nici de Fiul, întrucât trebuie să ne botezăm așa cum am fost învățați și să credem așa cum ne-am botezat și să ne închinăm așa cum am primit credința[193] - în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfânt -, iar de comuniunea cu cei care numesc pe Duhui Sfânt creatură să ne ferim, socotindu-i adevărați hulitori de Dumnezeu; de aceea se face cunoscut în chip hotărât - pentru că împotriva defăimătorilor e necesar să se facă această precizare - că noi nu-L numim pe Duhul Sfânt nici „nenăscut", întrucât cunoaștem numai un singur „nenăscut" și un singur început al tuturor lucrurilor, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos; dar nici „născut" nu-L numim pe Duhul Sfânt, pentru că am învățat din tradiția credinței că numai Fiul este Cel Unul-Născut; dar am mai învățat că Duhul adevărului de la Tatăl purcede și mărturisim că, fără să fi fost creat, Duhul e și El din Dumnezeu.

Mai trebuie excomunicați și cei ce-L numesc pe Duhul Sfânt ființă slujitoare, coborându-L prin această expresie în rândul creaturilor. Căci Sfânta

---

192. Aici se face aluzie la învățătura despre divinitatea Persoanei a treia din Sfânta Treime, pe care Sfântul Vasile o expune în tratatul *Despre Duhul Sfânt*, precum și în mai multe epistole: 151, 200, 231, 233, 236 etc.

193. Este subliniată relația de reciprocă dependență dintre doctrină și cult.

Scriptură este aceea care ne-a învățat că duhurile slujitoare sunt creaturi atunci când a spus: „oare nu sunt toți duhuri slujitoare, trimiși ca să slujească ?”[194].

Iar din pricina celor care răstălmăcesc orice și nu țin învățătura lăsată de Evanghelie, este necesar să mai precizăm că trebuie să fugim și de aceia care părăsesc rânduiala lăsată de Domnul și-L pun fie pe Fiul înaintea Tatălui, fie pe Duhul Sfânt înaintea Fiului, atacând deschis dreapta credință. Căci datori suntem să păstrăm neatinsă și nesmintită rânduiala pe care am primit-o chiar din gura Domnului atunci când a zis: „mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”[195].

Semnătura lui Eustațiu episcopul: „Eu, episcopul Eustațiu, am citit acestea în fața ta, Vasile, am luat cunoștință de ele și am aprobat împreună cu tine ceea ce era scris mai sus. Am semnat în prezența fraților, a lui Fronton al nostru, a horepiscopului Sever și a altor clerici”.

EPISTOLA 126
Către Atarvios*

Scrisă în anul 373

Ajunși până la Nicopole cu nădejdea că se vor liniști tulburările iscate acolo și se vor îndrepta iarăși abaterile de la rânduielile canonice ale Bisericilor acelora, m-am supărat peste măsură pentru că nu te-am întâlnit, întrucât, după cum am aflat, ai plecat în grabă, tocmai în toiul sinodului ținut chiar de voi.

Drept aceea, am fost silit să recurg la scrisoare, prin care îți aduc aminte că ești dator să vii până aici, ca să-mi aduci măcar cât de puțină mângâiere în întristarea ce mi-ai pricinuit-o și care m-a copleșit de moarte când am auzit că-n mijlocul Bisericii te-ai încumetat la niște lucruri de care n-am mai auzit niciodată până acum.

Dar, oricât de supărătoare și de rea ar fi această comportare, o trec cu vederea, pentru că s-a îndreptat împotriva unui om care, lăsând pe seama lui

194. *Evr.* 1, 14.

195. *Mt.* 28, 19.

* Acest Atarvios, episcopul Neocezareei, era rudă cu Sfântul Vasile și poate cel mai mare adversar al său. Nu se cunoaște motivul pentru care nu voia să păstreze legături de comuniune cu ceilalți colegi ai săi, după cum aflăm din epist. 69 scrisă cu 2 ani înainte. În epist. 115, Vasile se plânsese aceluiași personaj pentru faptul că persista să-l judece după calomniile colportate împotriva lui cu scopul de a nu intra în comuniune cu el, iar în scrisoarea de față Atarvios e dojenit din nou că n-a voit să se întrevadă cu superiorul său (Sfântul Vasile), dispărând tocmai în timpul ședințelor. Vina lui de căpetenie constă în faptul că n-a vrut să dea declarație că osândește rătăcirea lui Sabelios și a lui Marcel de Ancira. Se știe că nici mai târziu (epist. 204, 207, 210) el nu părăsise vechile erezii. V. și Pr. Ioan G. Coman, *Sf. Vasile cel Mare și Atarbios, sau între calomnie și onestitate, ignoranță și discernământ, izolare și ecumenicitate,* în vol. „Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1630 de ani”, ed. a II-a revăzută, adăugită și îngrijită de Emilian Popescu și Adrian Marinescu (=„Studia Basiliana”, vol. I), Ed. Basilica, București, 2009, pp. 635-640/641.

Dumnezeu răzbunarea pentru toată jignirea ce i-ai adus-o, dorește pacea din toată inima, pentru ca să nu apară din pricina lui nici un prejudiciu adus poporului lui Dumnezeu.

Întrucât unii din cinstiții și credincioșii noștri confrați m-au înștiințat că tu răspândești inovații în ale credinței și predici lucruri potrivnice adevăratei învățături, ceea ce m-a îndurerat și m-a neliniștit peste măsură, gândindu-mă că, pe lângă miile de răni pe care le-a suferit Biserica de la dușmanii adevărului Evangheliei, mai răsare acum încă un rău, prin reînnoirea vechii rătăciri a acelui dușman al Bisericii, care a fost Sabelie (pentru că frații m-au informat că cele spuse se apropie de învățătura aceluia), pentru aceea ți-am scris să nu întârzii să vii până la mine, făcând o mică plimbare până aici, și, după ce îmi vei fi dat asigurarea pe care o doresc, de a-mi potoli supărarea ce mi-ai făcut, să aduci iarăși mângâiere în Bisericile lui Dumnezeu, care au rămas copleșite în chip insuportabil și grav după toate cele întâmplate și cele despre care s-a zvonit că au fost grăite de tine.

EPISTOLA 127
Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă în anul 373

Preamilostivul Dumnezeu, Care știe să alterneze tristețile cu bucurii și să-i mângâie astfel pe cei smeriți ca să nu fie copleșiți peste măsură de supărări, al căror rost nu l-ar înțelege, mi-a trimis o mângâiere tot atât de mare ca și tulburarea care a dat peste mine la Nicopole[196], poate anume ca să-mi confirme sosirea la vreme a preaiubitorului de Dumnezeu episcop Iuvin. Cât de binevenită a fost sosirea lui, să ne-o spună el însuși. Nu voi vorbi numai despre acest lucru, ca să nu fac prea lungă epistola și ca să nu se pară că prin amintirea unei greșeli[197] îi învinuiesc pe cei care, din pricina schimbării intervenite, au ajuns să fie îndrăgiți de mine.

În schimb, mă rog să dea Bunul Dumnezeu să Te arăți pe meleagurile noastre, ca să îmbrățișez cinstita Ta onorabilitate și să-Ți istorisesc în toate amănuntele întâmplările de azi. Căci se obișnuiește ca încercarea care ne-a întristat să ne aducă oarecare consolare dacă o relatăm <altora>.

În rest, pentru câte lucruri preaiubitul de Dumnezeu episcop[198] le-a făcut după măsura dragostei sale față de noi, dar în primul rând pentru fermitatea

196. Venit la Nicopole, Sfântul Vasile trebuia să cerceteze cazul hirotonirii necanonice a lui Faust ca episcop al Satalelor, pe care-l hirotonise episcopul semiarian Antim de Tiana. A se vedea epist. 123. La întoarcere, l-a vizitat episcopul ortodox Iuvin de la Perrhes.

197. Probabil se face aici aluzie la formula omiană de la Rimini din anul 359, prin care Fiul este recunoscut a fi „asemănător cu Tatăl întru toate". Nicolae Chifăr, *op. cit.*, vol. II, p. 43.

198. Iuvin.

lui în respectarea cu strictețe a canoanelor, adresează-i laude, aducând mulțumire Domnului pentru faptul că discipolii Tăi arată pretutindeni marca onorabilității Tale.

EPISTOLA 128
Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă la începutul anului 373

I

Desigur că eu n-am fost încă în stare să-mi arăt prin fapte zelul pentru pacificarea Bisericilor Domnului, dar mărturisesc că în inima mea am o atât de mare dorință pentru acest lucru, încât mi-aș da bucuros și viața, numai să pot stinge văpaia acestui rău pe care ni l-a aprins diavolul. Și dacă din cauza acestei dorințe pentru pace nu aș fi fost determinat să mă apropii de locurile dinspre Coloneea[199], așa să n-am eu parte de pace în viața mea ![200] Eu caut însă adevărata pace, anume aceea pe care ne-a lăsat-o Însuși Domnul[201]. Ceea ce am cerut să mi se dea în mână drept confirmare e o garanție pentru omul care nu dorește nimic altceva decât pacea cea adevărată, chiar dacă unii certați cu dreptatea și cu adevărul răstălmăcesc altfel lucrurile. Și aceia n-au decât să folosească limba după cum vor, pentru că o dată și o dată tot se vor căi pentru cuvintele lor[202].

II

Pe Sfinția Ta o rog să-și aducă aminte de propunerile de la început și să nu se rătăcească primind niște răspunsuri străine de întrebările puse, nici să accepte drept concluzii valabile născocirile unor oameni care, fiind lipsiți de capacitatea de a exprima părerile lor, desfigurează adevărul mai rău decât oricine. Eu am formulat propuneri în cuvinte simple[203], limpezi și ușor de reținut. (Căci nu greșim, n.n.) dacă-i vom exclude din comuniune pe toți cei care nu primesc credința Sinodului de la Niceea și dacă vom refuza să mai stăm în legătură cu cei care afirmă că Duhul Sfânt este făptură.

---

199. Oraș în Armenia.

200. Rar întâlnim în toată corespondența Sfântului Vasile cuvinte de o sinceritate atât de puternică, dar și amară, ca în epist. 126, 127, 128, în care ni se vorbește despre ranchiunele și greutățile pe care i le fac tocmai rudenia sa, episcopul Atarvios de Neocezareea, precum și episcopul Eustațiu de Sebasta, care, prin atitudinea lor nestatornică, dar și ascunsă, dau adeseori câștig de cauză arienilor. A se vedea epist. 65, 204, 207, 210. Formula de credință ortodoxă de sub epist. nr. 125 a fost semnată până și de Eustațiu de Sebasta, alt ierarh care a dat mult de lucru Sfântului Vasile, dar de Atarvios nu.

201. *In.* 14, 27.

202. Aderenții lui Eustațiu.

203. E vorba de actul din epist. 125.

Însă, în loc să răspundă cuvânt cu cuvânt la întrebările trimise de Tine, acela îmi recită ca un rapsod lucrurile pe care Tu i le-ai trimis. Și n-a făcut acest lucru dintr-o naivitate a cugetului, cum ar fi putut să-și închipuie cineva, și nici pentru că nu și-ar fi dat seama de urmări, ci se gândește poate că, refuzând propunerile noastre, se descoperă pe sine în fața mulțumilor, pe când dacă s-ar fi învoit cu noi s-ar fi îndepărtat de calea de mijloc, față de care n-a văzut până acum nimic mai de cinste.

Deci, să nu ne ademenească pe noi cu tertipuri sofistice și să nu răspundă împreună cu toți ceilalți care sunt de părerea lui, ci să ne trimită un cuvânt scurt, drept răspuns la întrebări, ori să mărturisească deschis că renunță să mai stea în comuniune cu dușmanii credinței. Dacă-l vei convinge să facă așa și-mi vei trimite răspunsuri drepte și așa cum le cer, atunci voi declara că eu sunt cel care am greșit în toate și că iau asupra mea toată vina. Atunci să ceri de la mine să dau dovadă de smerenie. Întrucât însă el nu dă nici un semn de schimbare, iartă-mă, preaiubite părinte, că nu pot să mă prezint la altarul Domnului cu fățărnicie. Pentru că dacă nici de acest lucru nu mă tem, atunci pentru ce pricină m-aș îndepărta de Evipiu[204], care-i atâta de capabil în cuvânt și de înaintat în vârstă, iar pe deasupra și-a dobândit atâtea îndreptățiri la prietenia cu noi ? Dacă în împrejurarea respectivă am procedat bine și după cum o cerea adevărul, atunci ar fi desigur ridicol ca tocmai prin linia de mijloc a acestor oameni spirituali și de bun gust să apărem uniți cu cei care au aceleași păreri ca el, ca Evipiu.

III

Dar, pe lângă acestea, nu socot că-i drept să ne înstrăinăm cu totul de cei care nu primesc credința (niceeana n.tr.), ci cred că este folositor să avem oarecare grijă față de oamenii aceștia, potrivit vechilor rânduieli ale dragostei, și să le scriem epistole pornite dintr-o opinie unanimă, care să-i consoleze și să-i îndemne la contacte, arătându-le că aceasta-i adevărata credință a Părinților. Și dacă-i vom convinge, atunci să ne unim cu ei în aceeași comuniune; dacă însă nu vom reuși, atunci să ne mulțumim cu aceea că ne respectăm unii pe alții așa cum suntem, alungând din comportarea noastră orice ambiguitate și îmbrățișând o viețuire evanghelică și lipsită de viclenie, așa cum au trăit cei dintâi ucenici ai Cuvântului dumnezeiesc, căci, după cum se spune, „inima și sufletul mulțimii celor ce au crezut erau una"[205]. Dacă s-ar lăsa convinși de Tine, ar fi lucrul cel mai bun; dacă nu, atunci să cunoașteți măcar cine sunt cei care caută vrajbă și să încetați de acum înainte de a ne mai scrie despre împăcare.

---

204. Episcop arian notoriu, de care se mai amintește și în epist. 68.
205. *Fap.* 4, 32.

EPISTOLA 129
Către Meletie, episcopul Antiohiei

Scrisă la sfârşitul anului 373 sau la începutul anului 374

I

Mi-am dat seama că urechile Preasfinției Tale vor rămâne nedumerite auzind de recenta învinuire adusă lui Apolinarie, cel care afirmă orice cu multă uşurință[206]. Până acum n-am ştiut nici eu că ar exista în acest sens şi mărturii, dar, în urma unor cercetări, cei din Sebasta le-au descoperit, le-au strâns la un loc şi pun în circulație un text pe baza căruia mă învinuiesc şi pe mine că aş avea aceleaşi concepții şi aceleaşi idei ca şi Apolinarie. Drept aceea, spun ei, trebuie să admitem mai întâi că peste tot (la Vasile n.tr.) e vorba de o compunere identică cu a lui (Apolinarie n.tr.); ce-i mai important este că ea e plină de învățăturile străine ale aceluia, deoarece altfel el n-ar fi putut spune acelaşi lucru şi pentru al doilea şi chiar al treilea motiv. Pentru că, după cum spune Scriptura, [Dumnezeu], Care este în primul rând Tată, Acela este în al doilea rând şi Fiu, iar în al treilea rând şi Duh. Şi tot aşa, Cel care este în primul rând Duh[207], Acelaşi este în al doilea rând şi Fiu, întrucât Domn este şi Duhul, iar în al treilea rând Tată, întrucât desigur şi Duhul este Dumnezeu[208]. Şi pe cât se poate exprima forțat inexprimabilul, Tatăl este pentru El Însuşi Fiu, iar Fiul poate fi pentru El Însuşi Tată. Acelaşi lucru se poate spune şi despre Duhul, întrucât Treimea este un singur Dumnezeu.

Iată şoapte mult trâmbițate, despre care nu-mi vine să cred că sunt opera celor care le-au pus în circulație, cu toate că, socotind după calomnia pe care au pornit-o împotriva mea, nu cred c-ar mai exista ceva pe care să n-aibă curajul să nu-l facă.

Într-adevăr, scriind unora dintre confrați, după ce şi-au afirmat duşmănia împotriva mea, ei au ținut să adauge şi pe cele amintite adineauri. Le-au numit, e drept, învățături eretice, dar n-au dat pe față cine este autorul lor, lăsând să se creadă, de către cei mai mulți, că eu aş fi cel care le-a scris[209]. După cât m-am putut convinge, inventivitatea lor n-a ajuns decât până la compunerea scrierilor, de aceea, dorind să resping calomnia pe care au pus-o la cale împotriva mea şi să arăt tuturor că eu n-am nici o legătură cu cei care spun astfel de lucruri, m-am văzut nevoit să pomenesc numele, pe acel bărbat[210], care se apropie de impietatea lui Sabeliu. Cam atât despre tema aceasta.

---

206. Aderenții lui Eustațiu de Sebasta au răspândit texte conținând opere scrise de ereticul Apolinarie, subliniind, în acelaşi timp, că Vasile ar fi îmbrățişat astfel de rătăciri. Apolinarie a fost episcop în Laodiceea Siriei (sec. al IV-lea).

207. *II Cor.* 3, 17.

208. *In.* 4, 24.

209. Ca şi în epist. 130, 207, 210 etc., Sfântul Vasile declară că el a osândit totdeauna erezia lui Apolinarie. În ceea ce priveşte epistola colegială, de salutări tinereşti, pe care el recunoaşte că a trimis-o lui Apolinarie cu aproape 20 de ani înainte, lucrurile stau altfel.

210. Apolinarie.

II

Dar a venit cineva de la tabăra militară, făcând cunoscut că de la prima mișcare realizată de ocârmuitor[211], la care l-au îndemnat cei care răspândesc calomniile împotriva mea, s-a încetățenit și o altă hotărâre: ca să nu mai fim dați fără temei pe seama acuzatorilor și nici să fim lăsați la discreția lor, cum se hotărâse la început, ci să se acorde o amânare. Dacă aceste măsuri se mențin ori dacă se vor hotărî altele mai umanitare, le voi face cunoscute Cuvioșiei Tale. Dacă însă vor rămâne în vigoare cele de la început, nu voi uita să Vi le descopăr și pe acelea.

III

Oricum, fratele Sanctissim se află de mult în preajma Voastră și cele dorite de el au fost comunicate Desăvârșirii Tale. În caz că va fi nevoie de o epistolă adresată apusenilor, dă-Ți silința și compune-o, apoi trimite-mi-o, ca să mă îngrijesc să fie iscălită de toți cei care avem aceeași credință și să avem pregătite dinainte aceste iscălituri puse pe o hârtie separată, pe care s-o putem apoi lega de cea care vine de la preaiubitul nostru preot Sanctissim[212]. În ceea ce mă privește, întrucât n-am aflat încă nimic deosebit de amintit, n-am socotit necesar să mai scriu altceva celor din Apus. Propriu-zis, cele ce trebuie scrise acestora au fost scrise mai demult, așa încât cele ce sunt de prisos n-are rost să le scriem. Și apoi, oare nu e ridicol să-i tulburăm de mai multe ori cu aceeași problemă ?

Mi s-a părut, în schimb, că există o temă nefolosită și indicată pentru o nouă scrisoare, iar aceasta este următoarea: să-i rugăm să nu fie primiți în chip pripit în comuniune cei care merg acolo din Răsărit, ci numai cei pe care îi aleg și-i recunosc de la început fiecare dintre părți[213], pe ceilalți să-i primească numai pe temeiul mărturiei comunităților, și să nu se însoțească cu oricine care scrie o formulă de credință drept dovadă a ortodoxiei lui, pentru că atunci se vor da pe față că stau în legătură cu vrăjmașii noștri, care, când e vorba doar de cuvinte, adeseori spun aceleași lucruri, în schimb se războiesc între ei ca unii din cei mai mari dușmani. Așadar, pentru ca să nu prindă și mai mult curaj erezia, întrucât cei care sunt în dezacord între ei își opun reciproc scrisorile pe care și le trimit, occidentalii trebuie să fie rugați ca primirea în comuniune a celor care se prezintă la ei să se facă cu aceeași grijă ca și în cazul celor pentru care se fac documentele în scris, după rânduiala Bisericii.

---

211. Împăratul Valens. Se vede că prima „campanie" de prigoane a fost mult mai complexă: scena cu prefectul Modest, dezmembrarea provinciei Capadocia, calomniile de filo-apolinarism etc.

212. Strângerea celor 40-50 semnături de pe extinsa eparhie a Sfântului Vasile n-a fost lucru ușor într-o vreme de prigoană dusă de autoritățile filo-ariene. Despre ele ni se vorbește și în epist. 92, 120, 125.

213. Să ne gândim la situația jalnică a atâtor fracțiuni din Biserica Antiohiei.

EPISTOLA 130

Către Teodot, episcopul Nicopolei*

Scrisă în anul 373 (374)

I

Bine şi pe bună dreptate m-ai pedepsit, preacinstite şi cu adevărat preadorite frate, pentru că de când m-am despărţit de Cuvioşia Ta, ducând aceleaşi formule de credinţă adresate lui Eustaţiu, n-am mai vorbit cu el nimic despre acest subiect, nici pe scurt, nici pe larg. Din păcate, eu am trecut cu vederea acţiunile lui, nu pentru că nu erau vrednice să le amintesc, ci pentru că faima despre el se răspândise la toţi oamenii şi nimeni nu avea nevoie de învăţături de la mine ca să priceapă intenţiile omului acestuia, întrucât el însuşi s-a îngrijit de acest lucru, aşa încât în toate colţurile lumii a trimis scrisori, pe care le-a compus împotriva mea, ca şi cum s-ar fi temut că n-ar avea destui martori cu privire la părerile lui.

Tot el este şi cel care s-a retras din comuniunea cu mine, întrucât nu-i părea firesc să vină la întâlnire cu mine în locul rânduit, nici pe ucenicii săi nu i-a dus după cum făgăduise. Dimpotrivă, împreună cu Teofil Cilicianul[214] mă înfiera în întruniri publice cu blasfemii neîntemeiate şi făţişe, ca şi cum aş fi inspirat în sufletul poporului diferite învăţături ale lui Apolinarie. Desigur că ar fi fost îndeajuns chiar şi numai acestea ca să se rupă legăturile mele cu el. Mai mult, atunci când a venit în Cilicia şi l-a întâlnit pe un oarecare Ghelasie, care prezenta un simbol de credinţă pe care numai Arie sau oricare din ucenicii adevăraţi ai lui Arie ar fi putut să-l alcătuiască, atunci m-am convins şi mai mult despre necesitatea despărţirii de el, înţelegând că nici etiopianul nu şi-ar schimba vreodată pielea, nici leopardul petele şi nici cel crescut în învăţături perverse n-ar putea să scuture răul ereziei[215].

II

Pe lângă aceste acţiuni răutăcioase, a mai adăugat şi alta, anume că a scris împotriva mea; mai mult, a alcătuit cuvântări extinse, pline de tot soiul de batjocuri şi de calomnii. Până acum nu le-am dat nici un răspuns, căci am fost învăţaţi de apostol să nu ne răzbunăm singuri, ci să lăsăm loc mâniei lui

---

* E de mirare cum de scrie Sfântul Vasile atât de curtenitor lui Teodot de Nicopole, care, potrivit epistolei 99, nici măcar nu voia să comunice cu el. Obiectul principal al scrisorii este purtarea scandaloasă a episcopului Eustaţiu de Sebasta (prietenul lui Teodot), care hirotonea a doua oară, batjocorind canoanele, pe unii episcopi.

214. Prieten cu Eustaţiu, episcopul Teofil din Ierapolea Ciliciei - alături de Eustaţiu şi Silvan din Tars - a călătorit până la Roma, în 365, pentru a-şi aduce un certificat de ortodoxie niceeană, spre a fi primit de credincioşi în eparhie. Poate de aici şi ura faţă de Sfântul Vasile.

215. Exprimare prin proverbe.

Dumnezeu[216], iar pentru că am înţeles cât de adâncă a fost prefăcătoria cu care s-a comportat faţă de mine în tot timpul, am rămas fără grai din pricina nedumeririi.

Chiar dacă nimic nu s-ar fi întâmplat în urma celor amintite, cui nu i-ar fi provocat groază şi aversiune ultima îndrăzneală a omului acestuia ? După cum aud (dacă-i adevărat zvonul şi dacă n-a fost născocit din răutate), el nu s-a dat înapoi să hirotonească a doua oară pe unii clerici[217], faptă pe care nu cred c-a săvârşit-o cineva până astăzi, nici măcar ereticii. Cum e cu putinţă să îndurăm cu resemnare astfel de lucruri şi să credem că rătăcirile lui se mai pot vindeca ? Nu vă lăsaţi duşi de cuvinte mincinoase şi nu vă încredeţi în bănuielile bărbaţilor uşuratici în a lua de bune toate, căci mi se pare că noi judecăm cu nepăsare astfel de fapte. Trebuie să ştii, preadoritule şi preacinstitule, că nu-mi aduc aminte să fi dat peste sufletul meu vreodată o situaţie atât de plină de jale ca acum, când am auzit de o astfel de stricare a aşezămintelor bisericeşti. Ci roagă-te ca să ne dea Domnul să nu săvârşim nimic în stare de furie, ci să avem dragoste, care „nu se poartă cu necuviinţă, nu caută ale sale"[218].

Căci vezi cum oamenii care n-o au trec dincolo de măsura omenească, se poartă cu necuviinţă în viaţă, îndrăznind să săvârşească fapte de genul cărora trecutul nu are exemple.

EPISTOLA 131
Către Olimpiu*

Scrisă în anul 373

I

Într-adevăr, auzirea unor fapte neaşteptate e în stare să provoace omului ţiuitul ambelor urechi, lucru care mi s-a întâmplat acum. Vorbele defăimătoare conţinute în aceste scrisori care circulă împotriva mea au picat în nişte urechi de acum foarte obişnuite, pentru că am primit, nu de mult, epistola care se potrivea tocmai cu păcatele mele, cu toate că nu mă aşteptam s-o văd scrisă de cei care mi-au trimis-o. Şi mai ales textul celei de a doua scrisori mi-a părut a cuprinde în ea atâta exagerare, încât o întunecă pe cea dintâi.

Cum să nu-mi fi pierdut cumpătul când am dat peste epistola preaevlaviosului frate Dazina, plină de o mulţime de insulte la adresa mea, de învinuiri

---

216. *Rom.* 12, 19.

217. Arienii şi donatiştii au practicat şi astfel de metode.

218. *I Cor.* 13, 5.

* Cetăţean bogat din Neocezareea, bun prieten cu Sfântul Vasile, care îi descrie cât adevăr se cuprinde în calomniile lui Eustaţiu, care-l acuza pe Sfântul Vasile că ar fi primit ideile lui Apolinarie prin faptul că, în tinereţe, sfântul îi scrisese aceluia o singură epistolă colegială, însă ideile şi cărţile ereticului niciodată nu le-a aprobat.

de neiertat și de cuvinte de revoltă, ca și cum m-ar fi găsit „în sfaturile celor mai necredincioși"[219] dintre vrăjmașii Bisericii ? Și îndată, ca să arate adevărul acestor vorbe răutăcioase îndreptate împotriva mea, au adus niște „dovezi" scrise, scoase dintr-o scrisoare compusă nu știu de cine. Am recunoscut, mărturisesc, unele fragmente ca scrise de Apolinarie de Laodiceea, nu pentru că eu aș fi citit ceva din lucrările lui, ci pentru că le-am auzit relatate de alții. Dar am descoperit că fuseseră așezate acolo și alte părți, pe care nici nu le-am citit vreodată și nici n-am auzit spunându-se așa ceva de către alții; despre adevărul celor spuse am pe cineva martor în cer. Atunci, cum e cu putință ca cei care se întorc cu scârbă de la minciună și care au învățat că iubirea e împlinirea legii[220] și cei care mărturisesc că „poartă slăbiciunile celor neputincioși"[221] să accepte să mă atace cu aceste calomnii și să mă osândească pentru ceea ce alții au scris ? În zadar judec și mă tot gândesc în sinea mea, eu nu-mi pot închipui cauza, decât dacă, așa cum am spus-o de la început, eu am considerat ca amărăciunea pricinuită de aceste răutăți să fie o parte din pedepsele cuvenite pentru greșelile mele.

II

Într-adevăr, am început să simt o durere în suflet văzând că „s-au împuținat adevărurile la fiii oamenilor"[222], dar apoi m-am temut de mine însumi să mai adaug și alt păcat la cele de mai înainte și să încerc să-i urăsc pe oameni, pentru că-mi dădeam seama că nu mai există bună credință la nimeni, dacă cei în care-mi pusesem încrederea, pentru lucrurile cele mai importante, s-au manifestat așa față de mine și de adevărul însuși. Să știi, frate, Tu și oricare prieten al adevărului, că aceste scrieri nici nu-mi aparțin, nici nu le aprob și nici nu au fost alcătuite cu știrea mea.

Iar dacă am trimis cândva, cu mulți ani în urmă, o epistolă lui Apolinarie sau altcuiva, pentru așa ceva nu trebuie să fiu osândit. Eu nu osândesc pe nimeni care s-a dezbinat trecând la erezie, pentru că are legături de prietenie cu aceia - știți cine sunt acești oameni fără să le mai pomenesc numele -, pentru că fiecare va muri în păcatele lui.

Am răspuns acest lucru în legătură cu volumul care mi-a fost trimis ca să cunoști și Tu însuți adevărul și ca să spui adevărul curat și altora care nu vor să-l socoată drept neadevăr. Dacă ar trebui să mă apăr de fiecare dintre învinuirile aduse, o voi face cu ajutorul lui Dumnezeu. Noi, frate Olimpiu, nu spunem nici că există trei Dumnezei și nici nu suntem în comuniune cu Apolinarie.

219. *Ps.* 1, 1.
220. *Rom.* 13, 8.
221. *Rom.* 15, 1.
222. *Ps.* 11, 1.

EPISTOLA 132

Către Avramios, episcop de Batnai*

Scrisă în anul 373

Tot timpul cât a trecut din toamnă până acum n-am știut în ce loc se află Cuvioșia Ta. M-am convins că toate zvonurile erau contradictorii: unii spuneau despre Cuvioșia Ta că Te-ai fi așezat în Samosata, alții la țară, iar alții spuneau că Te-ar fi văzut lângă Batnai. Iată de ce nu Ți-am scris regulat. Acum, aflând că petreci în Antiohia, în casa preaveneratului comite Satornin, m-am grăbit să încredințez această epistolă preadoritului și preaevlaviosului copresbiter Sanctissim, prin care trimit salutări dragostei Tale. Te rog ca, oriunde Te vei afla, să-Ți aduci aminte mai întâi de Dumnezeu, iar în al doilea rând și de mine, pe care Te-ai hotărât să mă iubești încă de la început și să mă numeri între cei mai apropiați ai Tăi.

EPISTOLA 133

Către Petru, episcopul Alexandriei*

Scrisă în anul 373

Dacă ochii devin soli ai prieteniei trupești, pe care o întărește trăirea în aceeași casă și care se realizează în urma unor relații îndelungate, în schimb adevărata dragoste e un dar al Duhului, care unește laolaltă până și cele depărtate spațial, ajutându-i pe cei dragi să se cunoască nu prin cine știe ce însușiri trupești, ci prin calități sufletești. Așa a lucrat și între noi harul Domnului, îngăduindu-ne să ne vedem cu ochii sufletului și să ne îmbrățișăm cu dragoste adevărată, să ne apropiem între noi și să ne unim, așa-zicând, prin comuniunea credinței. Pentru că sunt convins că, fiind urmaș al unui bărbat atât de mare[223] și având norocul să petreci împreună cu el timp mai îndelungat, umbli în același duh și pășești potrivit acelorași învățături ale dreptei credințe.

Pentru aceea o salutăm pe Venerabilitatea Ta și dorim să urmezi, deodată cu toate celelalte, și cu bunăvoința pe care acel bărbat ne-o arăta și să ne trimiți cât mai des știri despre preocupările Tale și să porți de grijă comunităților de pretutindeni cu aceeași dragoste și bunăvoință pe care a arătat-o preafericitul Atanasie față de toți cei care-L iubesc cu adevărat pe Dumnezeu.

---

* Scrisoare prietenească; cunoștința cu acest episcop din Siria va fi făcut-o într-una din călătoriile de dinainte de episcopat (ori numai în 372 ?).

* Acest personaj pare a fi identic cu cel pomenit în epist. 69 și pe care declara în 371 că l-a primit cu mare bucurie, deși din epistola prezentă reiese că nu l-a văzut nicicând.

223. Ca Sf. Atanasie cel Mare, pe care Sfântul Vasile i-l dă ca model de urmat noului său urmaș. Cu câteva săptămâni înainte de a fi scris această epistolă murise Sfântul Atanasie.

EPISTOLA 134
Către presbiterul Peonios
Scrisă în anul 373

Câtă bucurie mi-ai făcut cu scrisoarea ta ți-ai putut da seama singur, așa cum reiese din ce mi-ai scris, curăția inimii din care au ieșit aceste cuvinte descoperindu-se întru totul, cred, prin epistola trimisă. Căci după cum apa râului ne duce la izvorul de unde pleacă, tot așa și felul cuvintelor cu care mi te-ai adresat caracterizează inima din care ele au ieșit, încât mărturisesc că am încercat un sentiment straniu și cu totul ieșit din comun. Pentru că de câte ori citeam scrisoarea desăvârșirii tale, după ce o luam în mână și citeam noutățile de care-mi scriai, nu mă bucuram mai mult, pe cât mă întristam, gândindu-mă cât de mare era pierderea provocată de tăcerea ta[224].

Dar din momentul în care ai început să-mi scrii, să nu te oprești să faci acest lucru și în viitor. Pentru că așa faci mai mare mângâiere și bucurie decât cei care trimit sume fabuloase celor care nu se mai satură de bani. În privința grămăticilor, să știi că nu se află cu mine momentan nici un caligraf și nici un tahigraf. Pentru că, dintre cei pe care-i deprinsesem cu această îndeletnicire, unii s-au întors la vechiul lor fel de trai și la meseriile lor, pe când alții au refuzat eforturile de <a mai scrie>, epuizați fiind de boli îndelungate.

EPISTOLA 135
Lui Diodor, preot din Antiohia*
Scrisă în anul 373

Am citit cărțile trimise de desăvârșirea ta. Cea de-a doua mi-a făcut plăcere deosebită, nu numai din pricina scurtimii ei, lucru firesc la un om

224. Compusă laconic, dar elegant, epistola de față are meritul, între altele, că amintește de „caligrafii" și „tahigrafii" (= stenografii) de care s-a folosit și Sfântul Vasile. Poate și datorită acestui fapt epistolele sale s-au păstrat și au câștigat faimă atât de mare.

* Epistola de față a fost scrisă pentru a evidenția atât ca fond, cât și ca formă, moștenirea culturii clasice, dar și a celei creștine deopotrivă. Nu prea se cunosc în istoria literelor veacurilor creștine multe mărturii colegiale de preocupări literare, prezentate atât de obiectiv și de elegant ca cea de față. Valoarea ei e cu atât mai mare cu cât, se știe, din opera lui Diodor de Tars ni s-a păstrat foarte puțin. Păcat că nu știm ce anume conțineau cele două lucrări care sunt apreciate aici. Pe cea mai scurtă a reținut-o pentru a o multiplica prin copiere. Face, într-adevăr, cinste amândurora sublinierea Sfântului Vasile că nici unul din ei „nu scrie atât ca să impresioneze prin mulțimea cunoștințelor, cât mai ales ca să zidească sufletește". Scrisoarea dă dovadă încă o dată de adâncile cunoștințe ale autorului în domeniile oratoriei și filozofiei antice. Se știe că în anul 373, când se redacta această epistolă, Diodor era simplu preot. El se apropiase de Sfântul Vasile în timpul prigoanelor ariene, când s-a refugiat la Antiohia. El va ajunge episcop de Tars numai după moartea lui Valens (378). Numele lui era celebru (epist. 160). La Antiohia el contează ca întemeietor al celebrei școli catehetice, care-l va număra între elevii săi și pe Sf. Ioan Gură de Aur.

zăbavnic și mai obosit în toate, ci în același timp și pentru că e concentrată în idei, iar combaterea ereziilor și răspunsurile cuvenite sunt limpede expuse. În același timp, și simplitatea expresiilor și lipsa unui limbaj meșteșugit mi s-au părut foarte potrivite cu ceea ce se așteaptă de la un creștin care scrie nu atât ca să impresioneze prin știință, cât mai ales spre folosul de obște. Prima carte, în care vigoarea ideilor e aceeași în ceea ce privește tratarea problemelor, dar fiind încărcată de expresii mai bombastice, de figuri de stil mai variate și de farmecul tipic dialogurilor, mi-a făcut impresia că cere mai mult timp, în cazul în care ai vrea să o pătrunzi până la capăt, precum și un apreciabil efort de gândire pentru cel ce ar dori să înțeleagă ideile și să le rețină în memorie. Întrucât chiar dacă obiecțiile și problemele folosite aici în expunere par a introduce în lucrare o vioiciune obișnuită dialogului, totuși, prin oprirea și întârzierea pe care o produc întrerup continuitatea gândirii și reduc din puterea discursivă a cuvântului.

Oricum, agerimea minții tale știe bine un lucru, anume că până și filozofii păgâni care au scris dialoguri, ca Aristotel și Teofrast, au intrat imediat în temă, fiind conștienți că lor le lipsește avântul dialogurilor platonice[225]. Or, cu puterea cuvântului său, Platon folosește în același timp amândouă aceste mijloace: combate atât părerile adversarului, dar îl și demască pe acesta, trădând când îndrăzneală sau nerușinare la Trasimah, când sprinteneala gândirii sau frivolitatea lui Hippias, când lăudăroșenia sau aroganța lui Protagora. Când însă introduce în dialoguri personaje nedeterminate, o face numai spre a urmări claritatea argumentării, fără să mai scoată nimic altceva de la ei în legătură cu tema. Așa a procedat el în „Legile" sale.

II

De aceea și noi, care nu ne lăsăm antrenați la scris de dorul după măriri deșarte, ci doar de intenția de a lăsa fraților noștri sfaturi de discursuri utile, dacă e nevoie să ne referim la câte un personaj cunoscut tuturor pentru caracterul lui arogant, trebuie să amintim prin cuvântare câteva fapte cunoscute din viața aceluia, bineînțeles în măsura în care ni se îngăduie să lăsăm la o parte faptele și să-i judecăm pe oameni. Dacă însă materialul astfel introdus în dialog are în vedere personaje nehotărâte, atunci atacurile împotriva lor frâng continuitatea și nu duc la nici un efect. Am spus cele de mai sus ca să se înțeleagă că rodul muncii pe care l-ai trimis n-a intrat în mâinile unui lingușitor, ci ți-ai împărtășit strădaniile tale unuia din cei mai autentici frați ai tăi. Și am spus aceasta nu pentru ca să corectez cele ce ai scris, ci pentru ca să fim cu grijă față de lucrările viitoare. Căci, oricum, un om care are o astfel de capacitate și dovedește atâta râvnă pentru scris nu se va sătura nicicum de

225. Merită subliniată afirmația Sfântului Vasile că, deși Aristotel și Teofrast ne-au lăsat dialoguri, totuși nici ei și nici alții nu-l ajung pe Platon în compunerea și seriozitatea lui.

scris, mai ales că și cei care îi oferă teme literare nu se vor da înapoi să-l îndemne spre această îndeletnicire.

Mă voi mulțumi deci să citesc cărțile Tale, căci posibilitatea de a scrie eu o asemenea carte e foarte îndepărtată - de ce n-aș spune-o ? -, atât din pricina slabei mele sănătăți, cât și a lipsei de răgaz pe care mi-o lasă obligațiile mele. Ți-am înapoiat acum, printr-un citeț, prima lucrare, cea mai voluminoasă, după ce am parcurs-o așa cum mi-a fost cu putință. Pe cea de-a doua am păstrat-o pentru că vreau s-o dau la copiat[226], cu toate că până acum n-am reușit încă să găsesc vreun tahigraf. Iată până unde a ajuns criza din Capadocia, a cărei situație era altădată atât de invidiată !

EPISTOLA 136
Către Eusebiu, episcop de Samosata
Scrisă în anul 373

I

În ce stare m-a aflat bunul Iosakes Ți-o va istorisi mai bine el însuși, cu toate că n-are limbă destul de mlădioasă pentru a vesti în chip tragic suferințele care m-au copleșit, atât de gravă era boala mea. Se pare că acest lucru era cunoscut de toți care mă știau cât de cât. Într-adevăr, chiar dacă înfățișarea nu o spune, totuși eram într-o stare mai gravă decât cei aflați în disperare pentru viața lor, așa încât oricând ușor ar putea să-și dea seama în ce hal de slăbiciune mă găseam. Și totuși trebuia - iartă-mi febra care mă face să înfrumusețez puțin lucrurile[227] -, întrucât boala era starea mea firească, ca schimbarea acestei stări să mă ducă la cea mai deplină sănătate. Dar întrucât biciul Domnului este cel care-mi sporește durerea prin ceea ce se adaugă potrivit vinei mele, iată că, cu timpul, o boală s-a legat de altă boală în așa măsură, încât acest fapt să devină evident chiar și unui copil, pentru că oricum îmbrăcămintea aceasta a trupului totuși va dispărea o dată, dacă nu cumva iubirea de oameni a lui Dumnezeu, în mărinimia ei, nu ne va hărăzi nouă și acum timp pentru căință, ca de atâtea ori mai înainte, precum și o oarecare rezolvare și ieșire din nenorocirile mele de nesuferit. Aceasta va avea loc după cum Îi place Lui și după cum mi-o voi hotărî și eu.

---

226. În modestia lui, Sfântul Vasile spune că n-a avut vreme să scrie opere temeinice. E drept că, după ce a ajuns episcop, l-au copleșit problemele administrative. Dar ceea ce a scris până la anul 370 sunt lucrări de mâna întâi. Dintre cele două scrieri de care amintește aici, cea despre care spune că vrea s-o copieze este tratatul *Despre Duhul Sfânt*; cf. epist. 150. Despre lipsa tahigrafilor se plânge el în multe epistole.

227. Până și în situațiile cele mai puțin plăcute (de boală ori chiar de amărăciune față de duplicitățile ori lipsa de caracter ale unora dintre episcopii care i-au făcut multe neplăceri), Sfântul Vasile nu uită să facă haz cu un umor și o finețe de exprimare rar întâlnită. Desigur că și din această deschidere sufletească deosebit de caldă reiese o dată mai mult frumusețea caracterului lui.

II

În privința problemelor Bisericilor, referitor la modul în care ele se prăpădesc și sunt trădate întrucât, din pricina propriei noastre siguranțe, am uitat de interesele aproapelui, pentru că n-am putut pricepe că dacă binele general suferă se năruie și binele particular[228], ce nevoie mai e să spun acest lucru unui om ca Tine, care încă de multă vreme le-ai mărturisit și anunțat de mai înainte, Te-ai ridicat îndemnându-i și pe alții împotriva lor, fie prin mesaje, fie Tu însuți fiind de față, cu fapta, ca și cu vorba ? Acestea mi le aduc aminte ori de câte ori se întâmplă câte ceva, dar nu ne-am folosit întru nimic din ele.

Iar acum, dacă păcatele nu mă împiedicau, - mai întâi m-a întârziat două luni preaevlaviosul și preaiubitul nostru frate Eustație, ipodiaconul, care căzuse într-o boală cumplită, și am așteptat refacerea sănătății lui din zi în zi; în al doilea rând toți aflați împreună cu mine am mai slăbit, dar despre aceștia, câte le-am uitat, ți le va istorisi fratele Iosakes; în sfârșit, m-am molipsit și eu de această boală - repet, dacă nu s-ar fi întâmplat toate acestea, aș fi venit la timp la Vrednicia Ta, nu ca să aduc vreun folos problemelor obștești, ci ca să dobândesc și eu un câștig din întâlnirea cu Tine. Hotărâsem, de altfel, să rămân în afara hărțuielilor din sânul Bisericii, întrucât nu eram deloc pus la adăpost de uneltirile vrăjmașilor. Mâna cea tare a lui Dumnezeu să Te salveze pentru toată lumea, căci ne ești un străjer viteaz al credinței și ocrotitor neadormit al Bisericilor, de aceea fie ca înainte de plecarea din viața aceasta să ne învrednicească să ne mai întâlnim spre folosul sufletelor noastre.

EPISTOLA 137

Către guvernatorul Antipatros*

Scrisă în anul 373

Pare că tocmai acum simt cel mai viu paguba pe care mi-o aduce boala: un bărbat atât de important conduce patria noastră, iar eu sunt silit să lipsesc din pricina îngrijirilor pe care trebuie să le dau trupului ! De o lună întreagă urmez tratament cu ape termale de izvor, dar nu am nici un rezultat de pe urma lui. Se pare că lucrez degeaba în pustie sau provoc altora râsul din pricină că nu cunosc proverbul care spune că morților nu le mai ajută căldura la nimic.

De aceea, cu toată starea în care mă aflu, vreau să las totul și să o caut pe Distincția Ta pentru a mă desfăta de calitățile bune pe care le ai și să orânduiesc cum se cuvine, cu ajutorul dreptății Tale, problemele casei mele. Într-adevăr, casa mea proprie e tocmai casa preaonorabilei mame Paladia, de care nu

228. Mereu aceeași nepăsare condamnabilă față de interesele superioare ale Bisericii, chiar dacă, în modul ei de exprimare, Sfântul Vasile se vede pe sine însuși cel mai vinovat.

* După un răstimp de tratament termal pentru boala lui, Sfântul Vasile intervine de astă dată pentru niște rude ale bătrânei Paladia.

numai că ne unește legătura de rudenie, ci și rectitudinea modului ei <de viață> a făcut-o ca o mamă pentru noi. Întrucât dar s-a iscat un zgomot în legătură cu casa ei, cerem Mărinimiei Tale să amâne puțin ancheta și să aștepte sosirea mea; nu ca să se încalce legile (căci mai curând aș vrea să mor de o mie de ori, decât să cer așa ceva unui judecător prieten cu legile și cu dreptatea), ci ca să afli prin viu grai ceea ce nu se cade să spun în scris.

În chipul acesta nici Tu însuți nu Te vei îndepărta de adevăr și nici noi nu vom provoca nici un fel de neplăcere. Întrucât deci persoana respectivă e în siguranță și sub paza forțelor de ordine, să ni se acorde această favoare, care n-are în ea nimic de invidiat.

EPISTOLA 138
Către Eusebiu, episcop de Samosata
(aprilie-mai 373)

I

Ce crezi, prin ce stări sufletești am trecut când am primit scrisoarea Cuvioșiei Tale ? Când mă gândesc la starea de spirit exprimată în această epistolă, mă și văd zburând pe drumul drept ce duce spre țara Syrilor (Syriei), dar pe de altă parte îmi dau seama de neputința mea trupească de pe urma căreia stau țintuit la pat, simt nu numai că nu pot zbura, dar nici să mă întorc în pat nu sunt în stare. Căci acum, când a sosit aici iubitul și preavrednicul nostru diacon Elpidios, intru în a cincizecea zi de când bolesc în pat. Sunt tare istovit de febră, care, din pricina deshidratării și a înfășurării ca într-o meșă aprinsă a îmbătrânitului și uscatului meu trup, a provocat o epuizantă și lungă astenie.

Apoi, vechea mea suferință, acest ficat nenorocit, slăbit și mai mult după gripă, m-a oprit de la orice alimentație, alungându-mi și somnul din ochi și ținându-mă între viață și moarte, lăsând doar atâta vlagă în mine cât să simt amărăciunea suferințelor provocate de el[229].

De aceea am urmat și cură de ape termale naturale, precum și îngrijiri medicale, dar acest rău puternic le-a respins pe toate. Căci cine s-a obișnuit cu o boală ca aceasta o suportă mai ușor, dar dacă ea îl surprinde pe neașteptate, atunci nimeni n-are puterea diamantului ca să-i poată rezista. Chinuit de multă vreme de ea, niciodată însă nu m-a întristat boala în asemenea măsură ca acum, când m-a împiedicat să iau parte la întâlnirea cu un om atât de iubit ca Tine. La ce bucurie a trebuit să renunț, numai eu știu, cu toate că anul trecut numai cu vârful degetului am putut gusta din mierea preadulce a Bisericii voastre.

---

229. Despre suferințele sale ne vorbește adeseori Sfântul Vasile. Unii cred că cel mai grav îl va fi supărat ficatul (să fie vorba de malarie ?). P. Hristu, *op. cit.*, I, 266.

II

Ar mai fi fost necesar să mă întâlnesc cu Cuvioşia Ta şi pentru alte treburi oficiale: să mai facem schimburi de păreri pentru unele, de informaţii pentru altele, pentru că aici nu mi-a fost cu putinţă să aflu dragoste adevărată; chiar dacă se întâmplă să-ţi găseşti pe cineva drag, nici unul nu se apropie nici pe departe de desăvârşita Ta înţelepciune şi de bogata experienţă ce ai dobândit-o din numeroasele osteneli depuse pentru cauza Bisericilor, fiind în măsură să ne dai opinia ta <avizată> în problemele aflate la ordinea zilei.

În privinţa celorlalte lucruri, pe unele nu era posibil să le expunem în scris[230], iar cele care pot fi exprimate în siguranţă sunt următoarele. Prezbiterul Evagrie, fiul lui Pompeian din Antiohia, care plecase mai de demult în Apus, împreună cu acel fericit bărbat Eusebiu <de Vercelli>, s-a întors de curând de la Roma[231] şi cere de la noi o scrisoare în care să se răspundă cuvânt cu cuvânt la ceea ce ne-au scris apusenii. Propriu-zis, el a adus înapoi propunerile noastre, pentru că, spune el, ele n-au plăcut minţilor celor mai scrupuloase de acolo şi deci ar trebui ca o delegaţie, compusă din oameni demni de încredere, să fie trimisă cât mai curând acolo, pentru ca şi apusenii să aibă apoi o bună ocazie să ne viziteze[232].

După ce s-au convins ce rană ascunsă cuprinde rătăcirea lui Eustaţiu, cei din Sebasta care ne împărtăşesc sentimentele ne cer acum sa le stăm într-ajutor în problemele bisericeşti.

Oraşul Iconium din Pisidia, odinioară al doilea după capitală[233], actualmente totuşi în fruntea unei provincii formate din bucăţi diferite, a devenit şi el eparhie aparte. Ei ne cheamă să-i vizităm, pentru ca să le desemnăm episcop, căci Faustin a decedat.

Ca să ştiu dacă nu trebuie să evit hirotoniile din afara jurisdicţiei mele şi ce fel de răspuns să dau credincioşilor din Sebasta şi, în fine, ce atitudine să iau faţă de propunerile lui Evagrie, aş fi avut nevoie să mă documentez printr-o întâlnire personală cu Vrednicia Ta, dar a trebuit să renunţ şi la această plăcere din pricina stării proaste a sănătăţii mele. Dacă poţi găsi vreun om care să poată veni urgent până aici, fă-mi plăcerea şi-mi trimite

230. Discreţia trebuie păstrată chiar şi faţă de curieri, cf. epist. 137.

231. Între problemele care-l preocupau mai mult pe Sfântul Vasile era cea a schismei din Antiohia, pentru lichidarea căreia propusese chiar convocarea unui sinod ecumenic (cf. epist. 90, 92). Apusenii nu l-au ajutat, dar nici răsăritenii nu aveau emisari destoinici. Evagrie stătuse în Apus zece ani !

232. <Vizita episcopilor din Apus, reuniunea lor cu episcopii din Orient în vederea unui conciliu ecumenic a reprezentat marea idee împărtăşită de Sf. Vasile cel Mare în timpul episcopatului său. În unele scrisori, el o şi expune colegilor săi din Orient, pentru ca aceştia să i-o susţină pe lângă episcopii occidentali. Expresive în acest sens sunt epist. nr. 90 şi 92 (nota lui Yv. Courtonne, *op. cit.*, vol. II, p. 56)>.

233. Care era la Antiohia. În Iconium, după moartea lui Faustin a urmat un semiarian, Ioan, iar după el, Amfilohiu, confidentul Sfântului Vasile.

răspuns la toate aceste nedumeriri. Dacă nu, roagă-te lui Dumnezeu să-mi vină în minte ceea ce este plăcut Domnului.

Rânduiește să se pomenească și despre noi la sinod. Roagă-Te și Preasfinția Ta pentru mine, cere-o și poporului s-o facă, pentru ca în zilele și ceasurile câte mai sunt hărăzite șederii mele <pe pământ> să fiu învrednicit a sluji Domnului în chip cât mai plăcut.

EPISTOLA 139
Către locuitorii din Alexandria
Scrisă în anul 373

I

Am auzit de multă vreme vorbindu-se despre prigoanele care au bântuit în Alexandria și în restul Egiptului[234], iar sufletul meu a fost impresionat, după cum era și firesc, căci mi-am dat seama că aici era vorba de o meșteșugire a unui război diabolic. Căci, atunci când diavolul vedea că în vremea persecuțiilor înscenate de păgâni Biserica sporea și devenea tot mai înfloritoare, își schimba planul și nu mai lupta pe față, ci ne întindea capcane tainice, ascunzând planul urât al vrăjmașilor sub numele pe care-l au pretutindeni, ca să suferim și noi aceleași lucruri ca și părinții noștri, fără ca noi să fi părut că suferim pentru Hristos, pentru că de acum și prigonitorii noștri au acum numele de creștini[235]. Multă vreme am stat cugetând la aceste lucruri, izbit de uluire la vestea celor petrecute. Într-adevăr, mi-au țiuit amândouă urechile când am auzit de nerușinata și urâtoarea de oameni erezie a prigonitorilor voștri, când am auzit că nu respectau nici vârsta, nici muncile vieții călugărești, nici dragostea popoarelor; mergeau până acolo încât chinuiau trupurile, necinstindu-le, trimiteau în surghiun oamenii și jefuiau de toate bunurile pe cei pe care nu i-au găsit, fără teamă de condamnarea oamenilor, nici de înfricoșata răsplată a Dreptului Judecător ! Aceste știri ne-au înmărmurit și aproape că ne-au scos din minți. Dar la aceste gânduri s-a mai adăugat încă unul: nu cumva Domnul a părăsit cu totul Bisericile Sale ? Nu cumva acesta este ceasul din urmă și apostazia își face intrarea prin aceste <grozăvii> ca să se descopere, în sfârșit, cel nelegiuit, fiul pierzaniei, vrăjmașul care stă și se ridică împotriva a tot ce se numește Dumnezeu[236] sau altceva vrednic de cinstire ?

---

234. Nici n-a apucat bine să se așeze țărâna de pe mormântul Sfântului Atanasie (mort la 2 mai 373), că arienii lui Valens caută să spargă și această ultimă citadelă a ortodoxiei, care a fost Biserica Alexandriei, pe care o apărase cu cele 5 exiluri ale sale marele Atanasie (Fliche-Martin, *Hist. de l'Eglise*, III, 263). Acesta e motivul care îndeamnă pe Sfântul Vasile să-i încurajeze pe alexandrini prin epistola aceasta.

235. Arienii considerau că gruparea lor constituie creștinismul autentic, persecutându-i pe ortodocși ca eretici.

236. *II Tes.* 2, 3, 4.

II

Totuși, dacă această încercare e trecătoare, îndurați-o, voi, bunii luptători ai lui Hristos, și, chiar dacă lucrurile sunt menite pierzării, să nu ne descurajăm în fața evenimentelor actuale, ci să așteptăm din cer „revelația și arătarea Marelui Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos"[237]. Și dacă-i adevărat că toată creația se va desființa[238], iar chipul acestei lumi se va schimba, ce trebuie să fie atât de uimitor că și noi, care suntem o parte din creație, vom gusta din suferințele obștești și vom fi sortiți durerilor proporționale cu puterile noastre, pe care ni le rânduiește Dreptul Judecător ? Într-adevăr, El nu îngăduie „să fim ispitiți mai mult decât putem"[239], ba ne rezervă și calea de a ieși din încercare, pentru a o putea îndura. Ceea ce vă așteaptă, fraților, sunt cununile mucenicilor, ceata mărturisitorilor, care stau gata să vă întindă mâinile și să vă primească în rândul lor. Aduceți-vă aminte de sfinții de altădată: nici unii n-au fost socotiți vrednici de cununile răbdării pentru că au trăit în plăceri sau pentru că s-au pus în slujba lingușirilor, ci toți au fost supuși pârjolului marilor restriști și au adus dovezile vredniciei lor. Unii au primit proba batjocurilor și a biciuirilor, alții au fost tăiați cu fierăstrăul, alții au murit tăiați de sabie[240]. Acestea sunt însemnele de onoare ale sfinților. Fericit cine a fost socotit vrednic să sufere pătimiri pentru Hristos ! Și este mai fericit cel care a încercat și mai mari suferințe, pentru că „pătimirile vremii de acum nu sunt vrednice de slava care ni se va descoperi"[241].

III

Dacă aș putea, aș veni și eu la voi, pentru că nu pun preț pe nimic mai mult ca pe întâlnirea cu voi, ca să-i văd pe luptătorii lui Hristos, să vă îmbrățișez și să iau parte la rugăciunile voastre și la darurile duhovnicești de care v-ați împărtășit; dar, întrucât am un trup măcinat de o boală cronică, încât nu pot nici măcar să mă ridic din pat, și întrucât mulți sunt puși să ne pândească și, asemenea unor lupi răpitori, pândesc momentul când vor putea să sfâșie turma lui Hristos, vin să vă vizitez prin această scrisoare. Vă rog, mai întâi de toate, să faceți pentru mine rugăciuni stăruitoare ca să fiu considerat vrednic, cel puțin în zilele și ceasurile câte mi-au mai rămas, să slujesc Domnului după Evanghelia împărăției, în al doilea rând, să-mi iertați slăbiciunea și încetineala apăsătoare a scrisorii. Abia dacă am putut afla un bărbat care să ne poată îndeplini dorința, vorbesc despre fiul nostru, călugărul Eugeniu. Prin el vă mai rog o dată să faceți rugăciuni pentru mine și pentru întreaga Biserică și să ne

237. *Tit* 2, 13.
238. *II Pt.* 3, 11.
239. *I Cor.* 10, 13.
240. *Evr.* 11, 37.
241. *Rom.* 8, 18.

răspundeți, înștiințându-ne despre stările de lucruri de la voi, pentru ca, fiind lămuriți privitor la acest lucru, să fim și noi într-o stare sufletească mai bună.

EPISTOLA 140
Către Biserica din Antiohia*

I

Cine-mi va da mie aripi de porumbel, ca să zbor până la voi și să mă odihnesc[242], și astfel să-mi astâmpăr dorul de a mă întâlni cu dragostea voastră ? Din nefericire, îmi lipsesc nu numai aripile, ci și puterea trupului mi s-a slăbit în urma bolii îndelungate, iar acum m-au zdrobit cu totul și supărările care nu se mai termină. Căci cine poate avea un suflet tare ca diamantul sau ce obraz ar fi atât de gros și de nesimțit, încât să nu audă din toate părțile geamătul mulțimilor intonat ca un plâns unison și uniform și să nu se îmbolnăvească de supărare, să nu se gârbovească până la pământ, măcinându-se cu totul în urma atâtor griji împovărătoare ? Dar <Dumnezeu> Sfântul să ne dea putere să scăpăm din aceste încurcături fără ieșire și să ne hărăzească ușurare după atâtea chinuri ! De aceea, aș dori ca și voi să aveți parte de mângâiere și, întăriți de bucuria acestei nădejdi, să treceți mai ușor peste necazurile și suferințele de acum. Pentru că dacă ne plătim datoria pentru păcate, atunci loviturile pe care le-am primit până în această clipă par a fi destule pentru a înlătura de la noi de acum înainte mânia lui Dumnezeu, iar dacă vom fi fost chemați ca prin aceste încercări să ne luptăm pentru evlavie, atunci Domnul, Dreptul Care prezidează această luptă, nu va îngădui să fim încercați peste puterile noastre, iar pentru suferințele de până acum ne va răsplăti cu cununa răbdării și a nădejdii în El. Să nu slăbim, așadar, curajul luptei noastre pentru credință, nici să ne facem zadarnice chinurile pe care le-am răbdat până acum ! Căci nu după un singur act de curaj și nici după vreo suferință scurtă se poate vedea cât e de mare puterea sufletului, ci Domnul, Care

---

* Ce lungă a fost așteptarea ortodocșilor din Antiohia și de câtă răbdare au trebuit să dea ei dovadă ! Dacă au fost grele zilele prin care au trecut, în sec. al IV-lea, comunitățile din Alexandria și Constantinopol din pricina presiunii ariene, în schimb, la Antiohia situația a fost și mai grea, atât până la anul 360, când a ajuns arhiepiscop Meletie, cât și după această dată, întrucât s-a adâncit așa-numita „schismă din Antiohia", care a durat, cu întreruperi, aproape 40 de ani, când două (și de la un timp trei) partide se măcinau între ele. Meletie a fost nevoit să se refugieze în Armenia, în localitatea Gitasa, unde a stat în cele mai strânse legături cu Sfântul Vasile, care a luptat în toate chipurile ca să-l reașeze pe tron, dar lucrurile nu s-au putut îndrepta decât după moartea lui Valens, când Sfântul Vasile nu mai trăia. În această scrisoare, Sfântul Vasile se adresează direct comunității, date fiind stările descrise mai sus. Meletie lipsea din Antiohia de 8 ani. Sfântul Vasile îi mângâie și îi consolează: „ajutorul va veni, nu va zăbovi !". Îi roagă să țină neștirbit Crezul niceean. Poate de grija exactității acestui Crez va fi ezitat și el să completeze mai devreme învățătura despre Duhul Sfânt. Cf. Y. Courtonne, *op. cit.*, II, pp. 61-62, note.

242. *Ps.* 54, 6.

ne pune la încercare inimile, vrea ca să primim răsplata dreptăţii numai după ispitiri îndelungate şi pline de răbdare.

Să ne păstrăm dar statornicia cugetului, să ne întărim şi mai mult temelia credinţei în Hristos şi atunci nu va întârzia nici ajutorul. Cum zice apostolul, „va veni şi nu va întârzia"[243], <sau, cum se spune în Legea veche>, „aşteaptă întristare peste întristare, nădejde peste nădejde, încă puţin şi te voi izbăvi"[244]. Iată, aşa ştie să-i mângâie Duhul Sfânt pe fiii Săi prin făgăduinţa celor viitoare. Pentru că, într-adevăr, după întristare vine nădejde, iar ceea ce nădăjduim e foarte aproape de noi. Şi chiar dacă am vorbi de timpul cât durează viaţa unui om, va trebui să spunem că e vorba de un răstimp mult prea scurt în comparaţie cu viaţa cea fără de sfârşit, pe care ne-o asigură nădejdea noastră.

II

Cât despre Mărturisirea de credinţă, noi nu vrem să primim alta mai nouă, aşa cum au încercat să ne prezinte alţii, dar nici nu îndrăznim să compunem alta ieşită din mintea noastră, pentru a nu face omeneşti cuvintele credinţei, ci numai ceea ce ne-au învăţat Sfinţii Părinţi, numai pe aceea o popularizăm printre cei care ne întreabă[245]. Căci ea s-a încetăţenit în Biserica noastră de atunci de când Sfinţii Părinţi au redactat-o în scris cu ocazia întrunirii Sinodului de la Niceea şi credem că aceeaşi mărturisire o aveţi pe buze şi voi, iar pentru a nu fi acuzaţi de lenevie, nu renunţăm de la a o reproduce aici cuvânt cu cuvânt:

„Cred într-unul Dumnezeu, Tatăl Atotţiitorul, Făcătorul tuturor celor nevăzute şi al celor văzute. Şi într-unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut din Tatăl, adică din fiinţa Tatălui, Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut iar, nu făcut, deofiinţă cu Tatăl, prin Carele toate s-au făcut, atât cele din cer, cât şi cele de pe pământ. Carele pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire S-a pogorât din ceruri, S-a întrupat, făcându-Se om, a pătimit şi a înviat în a treia zi, S-a înălţat la cer şi iarăşi va să vie să judece viii şi morţii. Şi întru Duhul Sfânt.

Iar cei ce spun că a fost un timp când Fiul nu era şi că nu exista înainte de a Se fi născut (cu trup n.tr.), pentru că S-a făcut din nefiinţă, ei bine, pe aceşti oameni care susţin că Fiul e din alt ipostas sau fiinţă (decât Tatăl), Fiul fiind deci supus schimbării sau alterării, pe toţi aceştia Biserica catolică şi apostolică îi dă anatemei".

Iată, aşadar, ce trebuie să credem (noi, creştinii). Întrucât învăţătura despre Duhul Sfânt nu s-a precizat, pentru că pe atunci încă nu ieşiseră la iveală pnevmatomahii (luptătorii contra Duhului Sfânt, n.tr.), Părinţii n-au vorbit

243. *Evr.* 10, 37.

244. *Is.* 28, 10.

245. A se vedea şi actul de sub nr. 125.

nimic despre nevoia de a-i anatematiza pe cei ce spun că Duhul Sfânt ține de firea zidită și slujitoare. Or, în Dumnezeiasca și Fericita Treime n-a existat absolut nimic din lumea celor zidite.

EPISTOLA 141
Către Eusebiu, episcop de Samosata
Scrisă în vara lui 373

I

Am primit deja două scrisori de la dumnezeiasca și desăvârșita Ta înțelepciune. Cea dintâi descria plastic cu câtă nerăbdare am fost așteptat de către poporul de sub jurisdicția Sfinției Tale și câtă amărăciune am provocat prin neparticiparea la acel preasfânt sinod. A doua, de fapt anterioară dacă o apreciem după scris, dar care mi-a fost înmânată mai târziu, cuprindea îndemnul vrednic de Tine, dar necesar și mie, ca să nu neglijez Bisericile lui Dumnezeu și să las puțin câte puțin pe seama dușmanilor conducerea treburilor, fapt care ar face să crească autoritatea lor, iar a noastră să scadă. Cred că am răspuns la fiecare în parte.

Totuși, întrucât nu sunt sigur că cei cărora le-a fost încredințată slujba transmiterii corespondenței au păstrat răspunsurile mele, aș vrea să mă apăr personal de amândouă aceste probleme. Privitor la absența mea, consemnez un motiv foarte adevărat, a cărui justificare cred că va fi ajuns și la Sfinția Ta: am fost reținut de o boală a cărei gravitate m-a coborât până aproape de porțile morții. Chiar și acum când scriu această scrisoare, scriu copleșit de urmările acestei boli, care sunt atât de grele, încât ar ajunge unuia să spună că asemenea încercări sunt foarte greu de suportat.

II

Vreau să știe Cucernicia Ta că nu din neglijența mea au fost trădate interesele Bisericii în favoarea adversarilor ! În această privință, aș vrea ca Sfinția Ta să știi că, fie din lene, fie în urma unei atitudini încă îndoielnice și lipsite de loialitate față de mine sau chiar din cauza împotrivirii pe care diavolul o face faptelor bune, episcopii cu care stau în comuniune nu contenesc să se ridice împotriva mea.

În aparență, cei mai mulți suntem uniți unii cu alții, ceea ce a făcut de pildă și bunul <episcop> Bosporius <din Coloneea>. În realitate însă, episcopii nu-mi dau nici un ajutor în problemele de cea mai stringentă necesitate. Poate și această descurajare, mai mult decât altceva, mă împiedică să-mi recâștig puterile, pentru că în continuu crizele reînvie în urma supărărilor mele tot mai mari. Ce-aș putea face singur, câtă vreme canoanele, după cum bine o știi, nu-mi permit răspunderi de așa mare importanță ? Și totuși, ce metodă n-am încercat ? La ce judecată n-am făcut apel fie prin scris, fie prin întreve-

derile avute ? Doar au venit până în oraş la zvonul că aş fi murit. Întrucât însă Dumnezeu a hotărât să mă afle încă viu, le-am adresat cuvintele pe care le meritau. M-au respectat cât am fost de faţă şi au făgăduit tot ce se cădea, dar, din clipa în care au plecat, s-au grăbit să revină la vechile lor păreri. Se vede că am parte şi eu de acea stare generală de lucruri, când e evident că Domnul mă părăseşte, pentru că dragostea s-a răcit şi fărădelegea s-a înmulţit, cum zice Scriptura[246].

Să dea Dumnezeu să prisosească măcar rugile Tale atât de puternice pe lângă El ! Atunci, într-adevăr, vom putea fi şi noi de ceva folos în aceste greutăţi; ori măcar să ne ocolească osânda dacă nu putem să ne împlinim scopul strădaniilor.

EPISTOLA 142
Către un contabil al prefecturii
Scrisă în anul 373

Am strâns pe toţi fraţii noştri horepiscopi în ziua de pomenire a fericitului Eupsihie[247], ca să le fac cunoştinţă cu Vrednicia Ta. Întrucât însă ai lipsit, trebuie să-i înfăţişez prin scris desăvârşirii tale. Cunoaşte-l dar pe acest frate, vrednic de încrederea înţelepciunii Tale, întrucât e temător de Dumnezeu. Pentru cele ce-ţi va raporta cu bună aplecare în legătură cu cei nevoiaşi, binevoieşte a-l crede ca pe un om care spune adevărul, iar tu dăruieşte celor săraci ajutorul de care eşti în stare. Te rog, totodată, să vizitezi un azil de săraci din ţinutul învecinat şi să-l scuteşti cu totul de dări[248]. Această măsură a fost deja agreată şi de colegul tău, adică să scuteşti de sarcini obşteşti mica proprietate a săracilor.

EPISTOLA 143
Unui alt contabil
Scrisă în 373

Dacă ar fi cu putinţă să vin personal la Respectabilitatea Ta[249], aş face eu însumi un raport complet despre temele pe care voiesc să le discutăm şi aş lua apărarea oropsiţilor. Dar întrucât starea rea a sănătăţii şi ocupaţiile mele mă împiedică, îl trimit pe acest frate horepiscop în locul meu şi te rog să-i dai

246. *Mt.* 24, 12. Neputând participa nici la serbările de hram din Samosata, nici la primul sinod din Antiohia, Sfântul Vasile declară că nu numai boala grea l-a oprit, ci mai ales dezbinarea dintre colegii săi, lipsa lor de entuziasm, invidia lor. Să fi fost în parte şi o lipsă de tact a sfântului ?

247. Eupsihie era comemorat la data de 7 sept. Murise în timpul lui Iulian Apostatul (cf. epist. 100).

248. Se intervine pentru scutirea de dări a unui azil.

249. Numai în această singură epistolă Sfântul Vasile foloseşte trei formule diferite de politeţe: τιμιότης, τελειότης şi φρόνησις.

atenția sinceră și să-l folosești ca sfetnic; să fii convins că-i în stare, om înțelept și prieten al adevărului ce este, să dea sfaturi despre problemele ce se ivesc. Dacă binevoiești, te rog să vizitezi căminul de săraci administrat de el, și am convingerea că nu-l vei ocoli, căci nici tu nu ești necunoscător al acestei lucrări; și după cum mi-a spus cineva, tu însuți porți de grijă unuia dintre azilele din Amasia[250] prin bunurile pe care ți le-a dat Dumnezeu, iar când vei vedea acest așezământ îi vei da tot ce-i va lipsi. Și colegul tău mi-a făgăduit oarecare milă pentru azilele de săraci. Îți spun acest lucru nu pentru ca tu să-l imiți pe altul (căci în chip firesc tu ești pentru alții o călăuză în bine), ci pentru ca să știi că și alții ne-au dăruit în această privință semne de favoare.

EPISTOLA 144

Unui inspector fiscal al eparhilor*

Scrisă în anul 373

Sunt convins că îl cunoști pe acest om pe care l-am întâlnit în oraș. Totuși ți-l prezint și-l recomand, prin această scrisoare, ca pe unul care-ți va fi de folos în multe lucruri pe care le ai la inimă, datorită înțelepciunii și evlaviei cu care poate propune ce trebuie făcut. Despre ceea ce mi-ai vorbit la ureche e momentul să vorbești deschis acum, după ce fratele de care ți-am vorbit îți va face un referat despre situația săracilor.

EPISTOLA 145

Către Eusebiu, episcop de Samosata*

Scrisă în august 373

Cunosc nenumăratele oboseli pe care le înduri în folosul Bisericilor lui Dumnezeu, după cum nu mi-au rămas neștiute nici multele treburi pe care le ai, iar toate acestea nu le faci la întâmplare, ci rânduindu-le după voia lui Dumnezeu, precum și după „vecinul” care vă atacă, o soarta noastră, întocmai ca pe niște păsărele care zboară fără să se îndepărteze fiecare prea mult de <propriul> cuib. Nimic din acestea nu-mi rămâne ascuns. Dar dorința e un sentiment atât de puternic, inclusiv pentru a spera lucruri inacceptabile ori a

---

250. Din nou scutire pentru un azil din Amasia.

* Subiect similar cu cele două anterioare. Chiar și din puținele știri care se dau aici se poate admira până unde s-a întins activitatea filantropică a Sfântului Vasile.

* În anul 372 Sfântul Vasile vizitase pe prietenul său, Eusebiu de Samosata, care-i făgăduise că-i va întoarce vizita în anul viitor. Pretextând prezența unui înalt demnitar imperial, Eusebiu se scuză, fapt relatat într-un limbaj de ușoară ironie de către Sfântul Vasile. Nu se știe cum s-au petrecut lucrurile, dar, la scurtă vreme după anul 373, împăratul Valens - care venise să viziteze Siria (deci și Samosata) - va semna decretul de surghiunire în Tracia a lui Eusebiu, cum ne arată epist. 162, 183, 198, 239, 268. Deci „vecinul” era împăratul însuși.

încerca lucruri imposibile, dar mai ales nădejdea pe care ne-o punem în Domnul e mai puternică decât toate. Căci nu dintr-o vanitate nesocotită, ci prin puterea credinței mă aștept să apară o ieșire din dificultăți și ca Tu să învingi ușor piedicile pentru a o vedea pe cea mai iubită dintre Biserici și, desigur, ca să fii văzut și Tu de ea. Acesta va fi pentru ea cel mai prețios dintre toate bunurile: să privească fața Ta și să-Ți asculte glasul[251].

Deci, nu-i lăsa pe aceștia cu speranțele neîmplinite, pentru că anul trecut, când mă întorceam din Siria, aducând acea promisiune pe care am primit-o, pe ce culme crezi că am urcat Biserica prin acele făgăduințe ? Să nu amâi cu o altă ocazie vizitarea ei, preaminunatule ! Pentru că s-ar putea s-o vezi și altă dată, dar atunci nu împreună cu mine, întrucât boala mă presează să mă retrag grabnic din această viață plină de dureri.

EPISTOLA 146
Către Antioh*
Scrisă în anul 373

N-am să te învinuiesc nici de lene și nici de indolență pentru că ai rămas mut atunci când s-a ivit prilejul de a scrie. Salutul pe care mi l-ai trimis prin această mână atât de prețioasă îl socotesc mai de preț decât multe alte scrisori. Drept răspuns, te salut și eu și te îndemn să te legi fierbinte să-ți mântuiești sufletul, stăpânind prin cugetare toate patimile cărnii și păzind mereu gândurile la Dumnezeu în casa sufletului tău ca într-un templu preasfânt. La fiecare lucrare și la fiecare vorbă să ai înaintea ochilor tribunalul lui Hristos, pentru ca lucrările tale, una câte una, fiind legate de acest amănunțit și îngrozitor examen, să-ți aducă mărire în ziua răsplății, când vei fi considerat vrednic de laudă în fața întregii creaturi. Dacă acest mare om[252] ar primi să facă drum până la noi, n-ar fi un mic câștig să te vedem și pe tine împreună cu el în țara noastră.

EPISTOLA 147
Către Aburgios*
Scrisă în anul 373

Până acum credeam că e un simplu mit istorisirea lui Homer, când citeam partea a II-a în care se povesteau suferințele lui Odiseu. Dar cele ce mi

251. Nu era lucru ușor să parcurgi peste 250 km pentru o asemenea vizită.

* E vorba de un nepot al lui Eusebiu de Samosata. Lui i se adresează și epist. 168.

252. Eusebiu, unchiul lui Antioh.

* Fostul guvernator al Capadociei, Maxim, căzuse în dizgrație, de aceea Sfântul Vasile îl roagă pe generalul Aburgios să intervină pentru el ca să fie reabilitat măcar din punct de vedere moral. Să fi fost pricina căderii lui calomniile stârnite de relațiile lui Maxim cu o femeie, la care se face aluzie prin cuvântul „Scila" ? (P. Hristu, *op. cit.*, II, 228). Nu se știe.

se păreau până acum un simplu basm, de necrezut, m-am învățat să le consider cu totul verosimile când am auzit de nenorocirea neașteptată care a dat peste Maxim, cel vrednic în toate privințele.

Într-adevăr, și Maxim era căpetenia unei națiuni nicidecum de disprețuit, cel puțin tot atât cât s-a dovedit și Ulise ca strateg al chefalonienilor. Și după cum Ulise, care adunase mari bogății, s-a întors acasă cu mâna goală, tot așa și pe acesta nenorocirea l-a adus în așa stare, încât a trebuit să se arate în fața compatrioților săi în zdrențe străine. Poate că aceste mizerii cumplite le-a primit Ulise din pricină că i-a îndârjit pe lestrigoni și pentru că a căzut sub apăsarea Scilei, care, sub înfățișare de femeie, avea o cruzime și o ferocitate de câine.

După ce, așadar, abia a putut scăpa cu greu de această inevitabilă furtună, Maxim te roagă, prin mine, să-ți aduci aminte de firea comună și, întristat cum e firesc să fii pentru necazurile lui atât de nemeritate, să nu-i ascunzi situația sub vălul tăcerii, ci s-o faci cunoscută oamenilor de la conducere. El cere să i se dea un ajutor oarecare împotriva calomniei pornite împotriva lui, iar dacă acest ajutor nu vine, să fie măcar demascată intenția celui care l-a insultat. Ar fi, astfel, o consolare suficientă pentru un om care a căzut victimă unei nedreptăți, dacă ar vedea osândită în fața lumii răutatea celor ce au complotat contra lui.

EPISTOLA 148

Către Traian*

Scrisă în anul 373

Multă mângâiere aduce celor întristați chiar și numai faptul că poți și Tu să le plângi durerile, cu atât mai mult atunci când găsești bărbați în stare să simtă alături de ei durerile, datorită sentimentelor lor nobile. Așa e și cazul preaveneratului frate Maxim, fost conducător al patriei noastre: după ce a suferit ca nimeni altul, fiind golit de tot avutul moștenit de la tatăl său, precum și de tot ce agonisise în decursul alergăturilor sale încoace și încolo, după ce a îndurat nesfârșite suferințe, îmbolnăvindu-se, fără să-și fi putut apăra și drepturile sale cetățenești pentru care se zbate și ultimul cetățean liber, după ce dar a pătimit atâta, mi s-a plâns de toate aceste dureri și mi-a cerut să-Ți înfățișez și eu pe scurt toată această epopee de Iliadă care l-a copleșit.

* O nouă intervenție pentru același guvernator Maxim, de care ne vorbise epist. 98. Acum când a căzut și el în dizgrație și când a pierdut tot ce avusese, Sfântul Vasile intervine către actualul guvernator, Traian. Cf. și epist. 147. <Despre acest Traian, v. PLRE, p. 921, s.v. Traianus 2>.

Iar eu, întrucât n-am găsit altă cale să-i înlătur nici una din aceste nenorociri, i-am făcut bucuros plăcerea de a aduce la cunoştinţa Moderaţiei Tale câteva din cele pe care le-am auzit istorisindu-se despre el. Faptele care s-au petrecut merg până acolo încât dovedesc răutatea vinovatului, ne conving că victima face parte din ceata celor vrednici de milă, întrucât chiar şi numai faptul că a fost năpăstuit atât de greu e un semn că a fost rânduit de Dumnezeu la astfel de încercări.

Dar pentru Maxim e destulă mângâiere, pentru toate nenorocirile câte au dat peste el, faptul că Tu îl priveşti cu un ochi binevoitor şi că se îndreaptă şi peste el o rază din bunătatea Ta, de care se împărtăşesc atâţia alţii. Toţi suntem convinşi că influenţa Ta va fi armă hotărâtoare în faţa judecăţii. Iar cel mai îndreptăţit între toţi este aducătorul acestei scrisori, care a cerut-o cu gândul că va fi de folos. O, dacă l-am putea vedea şi pe el vestind, împreună cu atâţia alţii, din toată puterea glasului său laude la adresa Onorabilităţii Tale !

EPISTOLA 149
Către Traian*
Scrisă în anul 373

Ai putut vedea şi Tu nenorocirea care a dat peste Maxim, acest om socotit altădată între cei mai bine văzuţi, iar astăzi dintre cei mai nefericiţi, după ce fusese înainte tocmai în fruntea patriei noastre, mai bine n-ar fi fost ! Mă gândesc cât de detestabilă devine pentru cei mulţi conducerea popoarelor, dacă dregătoriile ei cele mai de frunte sfârşesc în chipul acesta. Încât ce nevoie am avea să istorisim amănunţit tot ce am văzut şi am auzit unui om care, prin marea sa pricepere, e în stare să ghicească tot ce a mai rămas nespus din faptele care au avut loc ? Nu mi se va părea fără rost să spun că, deşi învinuirile aduse acestui om înainte de sosirea Ta aici sunt multe şi grele, totuşi cele cunoscute după venirea Ta s-au dovedit a fi şi ele pildă de mare filantropie ! În orice caz, s-a exagerat foarte mult în calomnierea, în păgubirea şi în suferinţa îndurată de el, prin măsurile pe care stăpânitorul le-a scornit împotriva lui.

Mai nou, acest vicar[253] a venit cu o întreagă trupă să-şi completeze nelegiuirile. Dacă Tu n-ai vrea să-Ţi pui deasupra nedreptăţitului mâna Ta ocrotitoare, este de prisos să-Ţi cer să fii binevoitor. Totuşi, vrând să-l ajut pe acest om, rog Distincţia Ta să adauge prin noi ceva la râvna firească spre bine, pentru ca folosul rugăminţii făcute de noi pentru acest om să apară cu claritate.

---

* O nouă revenire la aceeaşi problemă ca şi în precedenta.

253. Cf. epist. 225.

EPISTOLA 150

Către Amfilohiu, ca din partea lui Heraclide*

Scrisă în anul 373

I

Îmi aduc aminte despre ce vorbeam odată împreună și n-am uitat nici ce-am zis eu, nici ce-am auzit-o spunând pe Noblețea Ta, cu toate că acum viața publică nu mă mai atrage. Cu toate că în ce privește inima sunt același și nu m-am dezbrăcat cu totul de omul vechi, cel puțin în afară, și în ce privește îndepărtarea de lucrurile veacului, totuși cred că de acum m-am ridicat oarecum la calea viețuirii în Hristos. Stau de vorbă cu mine însumi întocmai ca și cei care, plănuind să pornească cu vaporul pe mare, caută să scruteze semnele vremii. Navigatorii au nevoie de vânt prielnic pentru drum, pe când eu, de cel care să mă îndrume și să mă treacă singur prin valurile amare ale vieții.

După câte socot, aș avea nevoie mai întâi de un frâu pentru imboldirile tinereții, iar în al doilea rând de niște pinteni[254], care să mă îmboldească pe drumul pietății. Iar cea care mi le dă pe amândouă e mintea, care uneori îmi corectează lipsa de disciplină, alteori îmi îmboldește trândăvia sufletului. Mai am nevoie, apoi, și de alte leacuri care să-mi spele necurăția izvorâtă din obișnuință. Pentru că Tu știi, într-adevăr, că noi, care ne obișnuirăm de multă vreme cu viața lumească de la tribuna avocatului, nu prea suntem zgârciți la vorbe și nu prea punem nici o pază asupra închipuirilor care se stârnesc în cugetul nostru sub influența celui rău. Pe de altă parte, cădem pradă trufiei și nu ne dăm înapoi de a ne vedea pe noi înșine ca fiind între cei mai buni. Împotriva acestor lipsuri cred că am nevoie de un dascăl mare și experimentat. Dar și mai mult este nevoie de curăția ochilor sufletești, pentru ca, fiind îndepărtată, asemenea unei urdori, toată întunecimea provenită din ignoranță, să putem scruta prin frumusețea slavei dumnezeiești, ceea ce nu pot crede c-ar fi rodul unei strădanii mărunte, nici c-ar aduce un neînsemnat folos.

Știu sigur că acestea sunt lucruri pe care le vede și înțelepciunea Ta și la fel dorește să existe și cineva care să mă ajute în aceste strădanii, iar dacă într-o bună zi Dumnezeu îmi va ajuta să mă întâlnesc cu Moderația Ta, e limpede că voi învăța mai multe lucruri despre cele la care trebuie să meditez. În momen-

* Heraclide era prietenul lui Amfilohiu, viitorul episcop de Iconium. Terminaseră aceeași școală și profesau retorica, până ce într-o bună zi s-au hotărât amândoi să se călugărească și să urmeze calea Sfinților Vasile și Grigorie Teologul. Între timp, Heraclide vizitează pe Sfântul Vasile și se entuziasmează de lucrarea lui, rămânând în Cezareea. Amfilohiu acuză pe Sfântul Vasile că i-a „sedus" prietenul. Epistola de față constituie răspunsul Sfântului Vasile, dar „ca din partea lui Heraclide". Ea e o pledoarie pentru un creștinism al faptei.

254. Diogene Laertios, *op. cit.*, IV, 6, trad. rom., p. 235. Legenda spune că, deși bătrân, Platon s-a dus odată la o prăvălie să cumpere frâu și pinteni; frâul pentru cel mai ager dintre elevi (Aristotel) și pintenii pentru cel mai încet în cugetare (Xenocrate).

tul de faţă, din pricina ignoranţei mele, nici măcar nu-mi dau seama câte-mi lipsesc. Cu toate acestea, nu m-am pocăit de la bun început, dar nici nu şovăie sufletul meu spre ţinta unei vieţi mai înduhovnicite. Pentru aceea s-ar putea ca Tu să fi fost îngrijorat din pricina mea, nu cumva întorcându-mă cândva înapoi să ajung şi eu stană de piatră, cum s-a întâmplat demult cu o femeie oarecare[255]. E drept că slujbaşii statului mă urmăresc aşa cum îl caută agenţii pe dezertor; de fapt, însă, inima mea este cea care mă presează, mărturisindu-şi sieşi ceea ce am amintit.

II

Întrucât ai pomenit de vechile planuri şi pentru că ai declarat că Te-ai făcut însuţi pârâşul Tău, m-ai făcut să râd cu toată amărăciunea în care mă aflu; se vede că tot mai eşti încă retor şi nu Te laşi de îndeletnicirea aceasta[256]. În ceea ce mă priveşte, văd că, aşa neştiutor cum sunt (dacă nu mă depărtez cu totul de adevăr), nu există decât o singură cale care duce la Dumnezeu: cea pe care o bătătoresc împreună toţi cei ce merg spre El, rânduindu-şi viaţa în duhul aceluiaşi cuget. Căci unde m-aş putea duce, Doamne, ca să pot trăi departe de Tine, să nu trăiesc cu Tine şi să nu-Ţi slujesc Ţie, după ce lângă Tine ne-am găsit amândoi mântuirea ? Trupurile noastre vor putea fi despărţite unul de altul, dar ochiul lui Dumnezeu tot laolaltă ne vede pe amândoi, dacă, bineînţeles, viaţa mea e vrednică să fie văzută de ochii lui Dumnezeu. Căci am citit undeva în Psalmi: „Ochii Domnului spre cei drepţi"[257]. Doresc eu însumi să vieţuiesc şi trupeşte alături de Tine şi de toţi cei ce şi-au exprimat aceleaşi preferinţe ca Tine şi să petrec zi şi noapte îndoindu-mi genunchii înaintea Tatălui nostru, Care este în ceruri, împreună cu Tine şi cu oricine din cei ce se închină cum trebuie lui Dumnezeu. Căci ştiu că rugăciunea în comun aduce mare folos sufletului[258]. De fiecare dată când sunt aruncat undeva, într-un colţişor al sufletului meu, şi gem, întrucât pretutindeni mă însoţeşte acuza că sunt un mincinos, nu mai am putere să mă birui în faţa învinuirilor Tale, iar din clipa aceea mă osândesc eu însumi că sunt un mincinos care revine la vechile obiceiuri ale omului care nu spune adevărul.

III

Fiind venit lângă Cezareea ca să cunosc starea de lucruri de aici şi neputându-mă abţine să nu intru în oraş, m-am refugiat în azilul săracilor[259]

255. *Fac.* 19, 26.

256. Are dreptate Y. Courtonne (*op. cit.*, II, p. 73) că acuza adusă lui Amfilohiu poate fi întoarsă lui Heraclide ca un compliment.

257. *Ps.* 33, 14.

258. Un adevăr pe care Sfântul Vasile îl afirmă adeseori; cf. epist. 97, 207 etc.

259. A se vedea rugăciunea din timpul Axionului la Liturghia Sfântului Vasile.

din apropiere, ca să mă conving de ceea ce voiam să cunosc. Fiindcă, după obiceiul lui, preaiubitul episcop al lui Dumnezeu se afla atunci acolo, i-am expus toate problemele de care mi-a vorbit Înțelepciunea Ta. Câte sunt cele la care mi-a răspuns el însuși, pe care nu mi-a fost cu putință să le țin minte, trec cu mult peste mărimea unei scrisori. Dar dacă aș încerca o prescurtare a celor spuse de el, atunci adevărata măsură a sărăciei s-ar mărgini, zice el, la o singură haină, despre care aducea destule mărturii din Evanghelie. Una era scoasă din cuvântul lui Ioan Botezătorul: „Cel ce are două haine să dea și celui ce n-are”[260]. Alta era porunca dată de Mântuitorul ucenicilor de a nu avea două haine[261]. La acestea mai adăuga încă una: „Dacă vrei să fii desăvârșit, du-te, vinde-ți averea și dă-o săracilor”[262]. Tot așa ne-a dat El și pilda cu mărgăritarul[263], unde se spune că neguțătorul care a aflat de acest mărgăritar s-a dus să-și vândă tot ce avea ca să-l cumpere. Pe lângă acestea, am mai adăugat și aceea că nu trebuie să-și încredințeze cineva sieși împărțirea averilor, ci celui căruia i s-a încredințat administrarea bunurilor săracilor. Confirmarea acestei practici o scotea din Faptele Apostolilor. Într-adevăr, pe vremea acelora, credincioșii își vindeau averile, aduceau prețul și-l depuneau la picioarele apostolilor, iar ei le împărțeau tuturor, după cum avea nevoie fiecare[264]. El mai spunea că trebuie să ai experiență ca să faci deosebire între cel aflat cu adevărat în nevoi și cel ce cerșește din lăcomie[265]. Cine dă unui nenorocit dă lui Dumnezeu, dar cine dă unui vagabond, acela aruncă unui câine, insuportabil prin nerușinarea lui, dar pe care lipsa nu-l face vrednic de milă.

IV

Despre felul în care trebuie să trăim zi de zi, puține a avut de spus, când ne gândim la importanța mare a problemei. De altfel, aș dori să le înveți de la el Tu însuți, căci n-ar fi un lucru înțelept din partea mea să micșorez cumva expunerea exactă a învățăturilor lui. Aș dori să-l vizităm cândva împreună, pentru ca, pe lângă ceea ce păstrez până acum în memorie, mintea Ta să mai afle și altele noi, care Ți-ar lipsi. Îndeosebi, mi-aduc aminte de următorul cuvânt, din mulțimea celor pe care le-am auzit: învățătura despre felul în care trebuie să trăiască creștinul n-are nevoie atât de mult de cuvinte, cât mai ales de pilda zilnică. Știu că dacă n-ai fi reținut de nevoia de a Te îngriji de bătrânețea tatălui tău, n-ai fi pus nimic altceva înaintea dorului de a Te întâlni cu

260. *Lc.* 3, 11.
261. *Mt.* 10, 10; *Mc.* 6, 9; *Lc.* 9, 3.
262. *Mt.* 19, 21; *Mc.* 10, 21; *Lc.* 18, 22.
263. *Mt.* 13, 45.
264. *Fap.* 4, 34-35.
265. *Didahia celor 12 Apostoli* 13, 2 (P. S. B. 1, 31).

episcopul și nu m-ai fi sfătuit să-l părăsesc și să rătăcesc prin singurătate[266]. E drept că ne așteaptă peșterile și stâncile, pe când ajutoarele care ne vin de la oameni nu rămân cu noi de-a pururi. De aceea, dacă accepți să-Ți dau un sfat, convinge-l pe tatăl Tău să-Ți îngăduie să Te îndepărtezi de el pentru un timp și să-l găsești pe acest om care cunoaște multe lucruri datorită experienței altora, dar și datorită înțelepciunii lui proprii, prin care e în stare să-i învețe multe pe cei ce vin să-l vadă.

EPISTOLA 151
Către Eustatie, mare medic*
Scrisă în anul 373

Dacă scrisorile ne aduc vreun folos oarecare, atunci nu întârzia nici o clipă să ni le trimiți, îndemnându-ne astfel cât mai des la scris. Căci mie îmi place să citesc epistolele oamenilor înțelepți și care-L iubesc pe Dumnezeu, însă ca să știu dacă și tu găsești la mine ceva ce te-ar putea interesa, singur tu o poți spune, care mă citești. Așadar, dacă n-aș fi prins de prea multe ocupații, n-aș renunța la plăcerea de a scrie foarte des, căci se spune că și apa izvoarelor se face mai bună pe măsură ce se scoate mai des din ea. Oricum, se pare că recomandările tale doctoricești sunt de prisos, întrucât nu eu sunt cel care cer intervenția bisturiului, ci numai cei care au căzut și nu mai pot fi ajutați altfel[267]. Căci, așa cum spune zicala stoicilor, „deoarece evenimentele nu vin cum le dorim, trebuie să le dorim așa cum vin". Cât despre mine, eu nu cred că trebuie să-mi schimb părerile după cum o cer evenimentele, dar nici nu sunt împotrivă ca cineva să săvârșească fără voie anumite acțiuni necesare. Voi, medicii, nu vreți să ardeți rana unui bolnav, nici nu vreți să-i pricinuiți altă suferință, cu toate acestea și voi trebuie să vă resemnați adeseori, plecându-vă în fața grelelor cerințe ale bolii. Nici corăbierii nu aruncă bucuroși o parte din încărcătură, dar ca să înlăture scufundarea ei acceptă s-o arunce, pentru că, decât să moară, mai bine aleg viața dusă în sărăcie. Gândește-te deci că și noi îndurăm greu și cu multe plângeri despărțirea de cei duși departe de noi, dar totuși o îndurăm, întrucât pentru cei care iubesc adevărul nimic nu-i mai plăcut decât să-L ai pe Dumnezeu și nădejdea în El.

---

266. Încă o mărturie că Sfântul Vasile nu voia retragerea în pustie, ci comuniune și filantropie.

* Unui mare medic, poate fost coleg, Sfântul Vasile îi face aici o comparație între creștinism și medicină, ajungând la concluzia că cel dintâi va înțelege că idealul lui este să-L cinstească mai mult decât orice pe Doctorul sufletelor și al trupurilor. A se vedea și epist. 189.

267. Aluzie la sentința „doctorului" Eustațiu (de Sebasta), al cărui sfat de a folosi bisturiul pentru amputarea mădularelor bolnave din trupul Bisericii nu-i corect, întrucât el însuși s-a segregat, ieșind din comuniunea Bisericii. Dacă s-ar urma orbește sfatul lui Eustațiu, s-ar putea ajunge chiar la sinucidere.

EPISTOLA 152
Către generalul Victor*
Scrisă în anul 373

Dacă n-aş scrie altcuiva oarecare, aş putea fi învinuit de lene sau de uitare, dar cum să Te uit pe Tine, al cărui nume e pomenit de toţi oamenii ? Şi cum să mă lenevesc faţă de Tine, care Te ridici prin mărimea slujbei peste aproape toţi oamenii din Imperiu ? Şi totuşi cauza tăcerii nu e greu de ghicit: mă temeam să nu stingheresc un om atât de important. Dar pentru că la celelalte virtuţi ale Tale ai adăugat-o şi pe aceea: ca nu numai să primeşti scrisori trimise de mine, ci şi să cauţi care din ele au fost lăsate deoparte, iată Îţi scriu de astă dată cu încredere şi Îl rog de mai înainte pe Bunul Dumnezeu să Te răsplătească cu aceeaşi cinste pe care mi-o nutreşti şi Tu. Căci ai fost mai harnic decât mine în rugăciunile pentru Biserică atunci când ai săvârşit tot ceea ce am cerut. În ceea ce faci nu doreşti să fii plăcut oamenilor, ci lui Dumnezeu, Care Te-a cinstit, Ţi-a hărăzit bunuri în viaţa aceasta şi-Ţi va dărui şi altele în viaţa de dincolo, pentru că ai umblat pe calea adevărului, păstrându-Ţi cugetul în dreptatea credinţei de la început până la sfârşit.

EPISTOLA 153
Către fostul consul Victor*
Scrisă în anul 373

De oricâte ori mi se întâmplă să citesc vreo scrisoare a Distincţiei Tale, tot de atâtea ori slăvesc pe Dumnezeu pentru că păstrezi vie amintirea mea şi nu îngădui nici unei calomnii să micşoreze dragostea pe care ai vrut s-o cauţi încă de la început cu cea mai dreaptă judecată sau în virtutea unei bune obişnuinţe. Rugăm, aşadar, pe Dumnezeu Cel Sfânt să te păstreze în aceeaşi dispoziţie faţă de mine şi să mă învredniceşti de cinstea de care dai dovadă şi pe care mi-o arăţi în scrisoare.

EPISTOLA 154
Către Asholiu, călugăr şi preot*
Scrisă în anul 373

Bine ai făcut şi după legea dragostei duhovniceşti ai procedat când ai început tu cel dintâi să scrii, dându-mi şi mie pildă pentru o râvnă egală ca

* Probabil că e vorba de una şi aceeaşi persoană cu cea pomenită şi în epist. 153.

* Salutări prieteneşti.

* Destinatarului acestei epistole i se dă în unele variante manuscrise calitatea de „călugăr şi preot". După un an (374), Asholiu e întâlnit în epistolele Sfântului Vasile (nr. 164 şi 165) cu atributul de episcop. Se vede că promovarea lui va fi avut loc în acest răstimp. Asholiu era un

să-ți răspund. Prietenia lumească are nevoie de ochi și de întâlniri, pentru ca din ele să se înfiripeze începutul apropierii, însă cei ce știu să iubească în duh n-au nevoie de trup drept sol al prieteniei, ci părtășia la aceeași credință este cea care duce la unirea spirituală a două ființe. Să mulțumim, așadar, Domnului, Care ne-a mângâiat inimile, arătându-ne că dragostea nu s-a răcit încă în toți[268], ci că mai sunt încă în lumea aceasta oameni care se dovedesc cu adevărat ucenici ai lui Hristos[269]. Stările de lucruri de la voi mi s-au părut că se aseamănă cu stelele care lucesc în întunericul nopții, unele într-o parte a cerului, altele în cealaltă parte, și a căror strălucire încântă prin ea însăși, dar e cu atât mai îmbucurătoare cu cât nu o așteptai. Așa sunteți și voi luceferi ai Bisericii, puțini, e drept, și ușor de numărat, în aceste vremuri sumbre prin care trecem, parcă ați luci într-o noapte fără lună, dar care, pe lângă farmecul înălțător al virtuții voastre, mai aveți și darul de a fi foarte doriți, dar mai ales rar de găsit.

Scrisoarea ta mi-a făcut cunoscut îndeajuns sentimentele pe care le păstrezi pentru mine. Cu toate că-i scurtă ca număr de silabe, prin justețea cugetului ea ne-a dat suficientă mărturie despre gândurile pe care le nutrești. Faptul că ai venit și ai arătat râvnă pentru preafericitul Atanasie (al Alexandriei, n. tr.) e o dovadă foarte limpede că ai vederi sănătoase în problemele bisericești cele mai importante. Pentru bucuria pe care ne-a produs-o scrisoarea rămân mult îndatorat preacinstitului nostru fiu, Euphêmios[270], pentru care mă voi ruga Duhului Sfânt să-i facă parte de tot ajutorul, iar pe tine te îndemn să te unești cu noi în rugăciuni, ca să le putem face primirea cât mai curând atât lui, cât și preadistinsei lui soții, fiica noastră duhovnicească.

Îngăduie-mi, totodată, să te rog să nu stăvilești bucuria noastră încă de la începuturile ei, ci să ne scrii de fiecare dată când ți se va ivi vreo ocazie, făcând astfel să crească bunele tale sentimente față de noi, prin repetarea deasă a scrisorilor, dar și pentru a ne face cunoscut dacă Bisericile de la voi trăiesc în unire. Cât despre cele de la noi, roagă-te să se facă și aici pace deplină, cu ajutorul Celui care a certat vântul și marea[271].

---

personaj important, dovadă faptul că la 23 februarie anul 380 el va fi cel care va săvârși Taina Sfântului Botez asupra împăratului Teodosie cel Mare. Epistola de față îl aseamănă cu un luceafăr care luminează într-o noapte fără lună. Desigur comparația se adresa mai mult Bisericii conduse de el, decât lui personal. Dar faptul că el se arătase zelos față de linia ortodoxă niceeană, urmată cu atâta eroism de Sf. Atanasie cel Mare, din care se inspira și Sfântul Vasile, în lupta pentru apărarea unității de credință, l-a cucerit pe acesta din urmă, care-i și aduce laude în acest sens. Se știe că Sfântul Atanasie a închis ochii la 2 mai 373. Textul epistolei noastre credem că are în vedere și cele spuse în epistolele 69 și 70, față de care epistola 154 pare a fi un răspuns.

268. *Mt.* 24, 14; aceeași idee a răcirii dragostei dintre creștini, temă despre care scriitorul amintește adeseori în epistolele sale.

269. *In.* 13, 35.

270. Euphêmios trăia în Tesalonic, dar el pare a fi (ca și soția sa) originar din Capadocia (P. Hristu, *op. cit.*, II, 161).

271. *Mt.* 8, 26. „Luceferii Bisericii” care luminează „în întunericul nopții... în aceste vremuri sumbre” reprezintă aluzii la persecuția lui Dioclețian.

EPISTOLA 155
Fără adresă*, pentru un dascăl al Gymnaziului
(în fond „Către Iunius Soranus, comandantul Sciției Mici")

Scrisă în anul 373

Stau și mă gândesc cum să răspund ca să mă apăr de multele învinuiri care mi s-au adus prin această primă și singură epistolă cu care m-a învrednicit Noblețea Ta. Nu pentru că n-aș avea destule motive să mă justific, ci pentru că din mulțimea lor mi-e greu să-l aleg pe cel mai oportun, de unde apoi va și trebui să încep să-mi pregătesc îndreptarea. Dar poate că trebuie, mai bine, să răspund la fiecare pe rând, luându-le în ordinea în care mi le-ai semnalat în scrisoare.

Până astăzi n-am ajuns încă să-i cunosc pe cei care pleacă spre Sciția; nici nu s-a făcut vreo mențiune de cei plecați din partea casei tale, pentru ca, prin intermediul acestora, să-ți trimitem salutări, cu toate că aveam de gând să ne folosim de orice ocazie pentru a transmite omagiile noastre Venerabilității Voastre. Ca să te uit în rugăciuni e cu neputință, mai curând aș da uitării slujba la care m-a chemat Dumnezeu. Ca unul care, har Domnului, ești om credincios, îți aduci încă aminte de predicile din biserici și de rugăciunile pe care le facem pentru frații aflați în călătorie, pentru cei din serviciul militar, pentru cei care propovăduiesc cu îndrăzneală numele Domnului și pentru cei care aduc bune roade de viață duhovnicească în sfânta Biserică, lucruri pe care desigur socotim că le cunoști în mare parte sau chiar pe deplin. De altfel, cum aș putea să te uit, când atâtea lucruri mă fac să-mi amintesc, de pildă, de o nepoată atât de distinsă, de nepoți, de o familie care ne iubește atât de mult,

* Destinatarului nu i se indică numele. Unii copiști de mai târziu au adăugat Τῷ ἀλείπτῃ, adică „celui care l-a uns, antrenorului" („maître de gymnase", Y. Courtonne, *op. cit.*, II, 97-98. Benseler, *Griech. Wörterbuch*, s. v.); cu alte cuvinte, celui care l-a promovat pe martirul despre care se vorbește la sfârșitul epistolei. Din contextul întregii epistole reiese că destinatarul era o persoană binecunoscută Sfântului Vasile, care-l cunoștea și pe un frate al său, pe o nepoată și pe mai mulți nepoți, „care mă aveau tare drag pe mine, casa noastră, pe slugi și chiar pe prietenii noștri". Majoritatea cercetătorilor îl recunosc aici pe Iunius Soranus, comitele Moesiei, Sciției și Pontului, rudă apropiată a Sfântului Vasile. În acest sens se pronunță și editorii maurini al operelor Sfântului Vasile, atunci când declară: „putem dovedi că această epistolă a fost adresată *ducelui Sciției, Soranus*", după cum ni se spune în *Vita sancti Basilii*, Migne, P.G. 32, 611. Comitele era un creștin care cunoștea de aproape toate serviciile bisericești, cum reiese și din această epistolă. De aceea, nu ne mirăm că el a fost cel care, împreună cu episcopul Bretanion de Tomis, vor fi îndeplinit și dorința exprimată la finele epistolei de a trimite în Capadocia moaștele Sf. martir Sava Gotul, martirizat cu un an înainte în râul Buzău și al cărui Martiriu a și însoțit moaștele, cum ne spune *Scrisoarea Bisericii din Sciția către Biserica din Capadocia*, Knopf-Krüger. *Ausgewählte Märtyrerakten*, ed. III, Tübingen, 1929, pp. 119-124; în românește, însoțite de studiu, la Șt. Alexe, *1600 de ani de la moartea Sf. Sava Gotul*, în B.O.R., 1972, pp. 557-568. A se vedea și epist. 164 și 165. Cf. și P.S.B. 11, pp. 311-328 (Pr. prof. I. Rămureanu).

pe mine, casa noastră, pe slugile și chiar pe prietenii noștri ? Iar dintre toți aceștia, chiar și dacă n-aș vrea, cum să nu-mi amintesc de bunele maniere ale Domniei Tale ? Cât privește pe fratele Domniei Tale, pot spune că nici el nu m-a supărat cu nimic, dar nici eu nu i-am spus nici o singură vorbă care să-l amărască. Întoarce-ți dar mâhnirea față de cei care ți-au povestit minciuni, dar pe mine și pe horepiscop scoate-ne de sub orice defăimare. Iar dacă ne intentează proces acel dascăl superior, îi stau la îndemână tribunalele publice și legile statului. Căci eu pretind că voi nu aveți de făcut niciun reproș în această privință. Și oricâte fapte bune săvârșești, să știi că ție-ți aduci comoară de preț, iar ușurarea pe care o aduci celor care suferă prigoană pentru numele Domnului, aceea ție ți-o vei pregăti pentru ziua răsplății. În orice caz, ai face un lucru bun dacă ai trimite în patrie osemintele martirilor, dacă, după cum ai scris, prigoana de acolo creează și acum martiri Domnului.

EPISTOLA 156

Către preotul Evagrie*

Scrisă în anul 373

I

Eram atât de departe de a mă supăra pe lungimea scrisorii tale, încât și aceste câteva rânduri mi-au părut scurte în urma plăcerii pe care mi-a prilejuit-o citirea lor. Căci ce-i mai plăcut decât să auzi vorbe de pace sau ce se potrivește mai bine unui slujitor dedicat lui Dumnezeu decât să discute despre astfel de lucruri ? Să-ți dea dar Domnul răsplata celor care se străduiesc pentru pace, ca unuia ale cărui gânduri sunt atât de înalte și care urmărești cu atâta râvnă un lucru pe care-l socotim fericit !

Cât despre mine, să fii convins, minte preacinstită, că din pricina alegerii pe care am făcut-o și a urării pe care o fac, de a vedea cândva ziua când toți cei pe care părerile lor nu i-au despărțit de tot pe unii de alții se vor contopi în adunările noastre, eu nu voi lăsa nimănui întâietatea în râvna depusă în acest sens. Căci aș fi, într-adevăr, cel mai ciudat dintre toți vameșii dacă m-aș declara mulțumit cu schismele și dezbinările Bisericilor și dacă n-aș socoti ca unul din cele mai mari bunuri unirea mădularelor trupului lui Hristos. Și totuși, pe cât de mult persistă în noi această dorință, tot pe atât de mult, crede-mă, ne lipsește puterea de a o realiza. Căci nu-i ceva necunoscut deplinei tale cugetări faptul că relele, care s-au întărit cu anii, au nevoie mai întâi de timp ca să se îndrepte, apoi de educație statornică și hotărâtă, dacă vrei să ajungi până în adâncul răului, în așa fel încât să curmi din rădăcină bolile și să înlă-

---

* Acest preot fusese trimis în misiune bisericească în Apus. Mai târziu el s-a răcit de Sfântul Vasile, trecând de partea lui Paulin, în Antiohia. Notăm că Evagrie era originar din Antiohia. A se vedea și cele spuse în epistola 138.

turi suferințele celor slăbănogi. Înțelegi dar ce vreau să spun și, dacă trebuie să vorbesc și mai limpede, nu mă tem în această privință de nimic.

II

Egoismul înrădăcinat în suflet, în urma unei lungi obișnuințe, nu-l poate smulge un singur om, nici printr-o singură scrisoare și nici într-un răstimp scurt. Căci e cu neputință să se înlăture cu totul bănuielile și disensiunile izvorâte din contradicții, dacă o persoană vrednică de încredere nu mijlocește în chip hotărât pentru pace. Dacă ar curge peste noi toate izvoarele harului și dacă am fi în stare ca printr-un cuvânt, printr-o faptă ori prin daruri duhovnicești să-i descurajăm pe cei care se urăsc între ei, totuși ar fi nevoie de mult curaj pentru a începe o luptă de o atât de mare importanță. Dar poate că nici în acest caz tu nu mi-ai da sfatul să pornesc singur lupta pentru o îmbunătățire a situației, întrucât din darul lui Dumnezeu acolo există episcop, în grija căruia a fost încredințată răspunderea Bisericii[272]. El nu poate veni acum aici din cauza iernii și nici mie nu mi-e ușor să pornesc la drum, mai bine zis mi-e cu totul imposibil, nu numai pentru că mi-e trupul măcinat de o boală îndelungată, ci și pentru că trecerea peste munții Armeniei va deveni în scurtă vreme cu neputință chiar și pentru cei aflați în floarea vârstei. Desigur, nu mă voi da înapoi să-l informez în scris, numai că nu mă aștept ca scrisoarea mea să dea vreun rezultat deosebit, dacă ținem socoteală de cugetarea atentă a acestui om, precum și de natura scrisorilor, pentru că ceea ce se spune doar verbal nu poate convinge cu precizie. Trebuie spuse multe cuvinte, la rându-ți să asculți multe lucruri, să dai răspuns la multe întrebări și mai ales să fii hotărât în răspunsuri; or, nimic din toate acestea nu se poate rezolva prin scrisori, prin cuvinte goale și fără viață, aruncate doar pe hârtie. Dar, cu toate acestea, ți-am mai spus-o, nu voi sta la îndoială să scriu.

Să știi bine, frate cu adevărat preaevlavios și preadorit, că din darul lui Dumnezeu nu sunt certat cu nimeni și nici nu am pe suflet conștiința că m-aș fi amestecat în vreun chip nedorit în învinuirile care apasă sau despre care se spune că ar apăsa pe capul cuiva. De aceea, ar fi cazul să vă dați osteneala să vi se apropie cugetul de cugetul meu în convingerea că, dacă cineva nu-i pornit să facă rău cuiva, acela nu lasă să i se vâre în cap idei preconcepute că ar învinui pe cineva. Numai de ar vrea Domnul ca totul să se orânduiască după legile bisericești și în bună ordine !

III

Prea doritul nostru fiu Dorotei, diaconul împreună-slujitor, m-a supărat, spunându-mi despre Cuvioșia Ta că ți-ar fi fost frică să iei parte la întrunirea

272. Sfântul Vasile era de părere că adevăratul episcop al Antiohiei era numai Meletie.

lor[273]. Desigur că nu despre astfel de lucruri aş fi discutat, după câte îmi aduc aminte. Ca să trimit totuşi oameni în Apus mi-e cu totul imposibil, pentru că n-am pe nimeni potrivit pentru această slujbă. Dar printre fraţii de la voi, dacă-şi dă cineva silinţa cuvenită Bisericii, unul ca acela desigur că îşi va putea da seama la cine e vorba să meargă, în ce scop, de la cine va fi scrisoarea ce i se va încredinţa şi care va fi această scrisoare[274]. În zadar mă uit în jurul meu, căci nu văd pe nimeni. Mă rog să fiu socotit în rândul celor şapte mii care n-au plecat genunchiul înaintea lui Baal[275]. De altfel, cei care-şi întind mâna astăzi peste toată lumea urmăresc acelaşi lucru poate şi pentru sufletele noastre. Totuşi, acesta nu va fi un temei ca să ne slăbim râvna cuvenită Bisericilor şi lui Dumnezeu.

EPISTOLA 157
Către Antioh*
Scrisă în anul 373

Îţi poţi oare închipui ce dezamăgit am rămas că nu ne-am întâlnit vara aceasta ? Cu toate că nici în anii trecuţi întâlnirea noastră n-a fost atât de îndelungată, încât să ne saturăm de ea, totuşi chiar şi numai dorul de a fi întâlnit pe cineva drag, pe care l-ai visat, aduce în inimă o oarecare mângâiere. Tu însă, chiar dacă scrii, eşti atât de comod, încât nici uitarea de a mă vizita n-ai putea s-o atribui altei cauze decât comodităţii faţă de călătoriile pe care le inspiră prietenia.

Dar să nu mai vorbim despre aceste lucruri. Să mă primeşti în rugăciunile tale şi să rogi pe Domnul să nu ne părăsească şi, după cum ne-a scos din primejdiile prin care am trecut, aşa să ne mântuie şi de altele care ar mai putea da peste noi, întru mărirea numelui Celui în care ne-am pus nădejdea.

EPISTOLA 158
Către Antioh
Scrisă în anul 373

Întrucât şi păcatele mele m-au oprit ca să nu pot împlini dorinţa ce-am avut-o cândva, mă mângâi, măcar că îndulcesc această absenţă, scriindu-ţi. Te

273. În orice caz, participanţii la acea întrunire nu erau prea devotaţi lui Meletie. Se ştie că încercările de a împăca partidele din Biserica Antiohiei au eşuat atât pe vremea Sfântului Atanasie (cf. epist. 92 etc), cât şi mai târziu (cf. epist. 138 etc).

274. Aluzie la multele planuri de a-i asocia şi pe episcopii apuseni la opera de pacificare generală a Bisericii (epist. 70, 90, 92, 242, 243, 263).

275. *III Reg.* 19, 18.

* Despre acest personaj, căruia Sfântul Vasile îi spune „prieten", prof. P. Hristu (Sf. Vasile, *Opere,* vol. 3, Tesalonic, 1973, p. 28, în lb. greacă) crede că ar fi vorba de un nepot al episcopului Eusebiu de Samosata. A se vedea şi epist. 146, 168.

îndemn să nu încetezi a-ți aduce aminte de mine în rugăciunile tale, pentru ca, dacă trăim, să mă învrednicesc a mă bucura de tine, iar dacă voi muri, să plec din această viață cu o nădejde tare, prin ajutorul rugăciunilor tale. Îți recomand pe fratele care îți va face rost de cămile[276].

EPISTOLA 159

Către Eupaterios și către fiica lui*

Scrisă în anul 373

I

Câtă bucurie mi-a adus scrisoarea Distincției Tale, reiese și din cele ce mi le-ai scris tu însuți. Căci ce-ar fi mai plăcut pentru un om a cărui dorință este să stea de vorbă cu oameni temători de Dumnezeu și să se împărtășească din folosul de a sta în legătură cu ei, decât o astfel de scrisoare prin care se urmărește cunoașterea lui Dumnezeu ? Căci dacă Hristos este viața noastră[277], urmează că și vorba noastră trebuie să fie pusă în legătură cu Hristos, gândul și întreagă lucrarea noastră trebuie să depindă de poruncile Lui, iar sufletul nostru să reproducă chipul Lui. Mă bucur deci că mi se pun astfel de întrebări și-i felicit pe cei care mă întreabă. Ca să spun într-un cuvânt, noi preferăm mărturisirea de credință a Părinților întruniți la Niceea, față de oricare alta care a mai fost alcătuită după aceea, căci în ea Fiul e recunoscut deoființă cu Tatăl și ca fiind de aceeași natură cu Cel ce L-a născut: Lumină din Lumină, Dumnezeu din Dumnezeu, Binele din Bine și toate celelalte însușiri asemănătoare care au fost recunoscute de acești Sfinți Părinți și sunt mărturisite de noi, cei care vrem să pășim pe urmele lor.

II

Cât privește întrebarea pe care o ridică acum cei care țin mereu să aducă înnoiri[278], cei vechi au trecut-o sub tăcere, pentru că ea era necontroversată și a rămas încă nelămurită; mă gândesc la învățătura despre Duhul Sfânt. Voi mai adăuga lămuririle privitoare la această problemă așa cum ni le înfățișează Sfânta Scriptură, deoarece noi credem cum ne-am botezat și după cum cre-

---

276. Condițiile grele de călătorie din părțile Siriei explică necesitatea folosirii cămilelor. În alte epistole ni se vorbește de asini.

* Sfântul Vasile exprimă bucuria de a vedea oameni interesându-se despre problemele Crezului ortodox. Îndeosebi formula niceeană este cel mai mult amintită. Dar despre Duhul Sfânt spunea într-o epistolă anterioară (140) că Părinții n-au hotărât în sinodul de la Niceea, pentru că până atunci nu apăruseră pnevmatomahii care să-I conteste dumnezeirea. Acum Sfântul Vasile scrie în rezumat despre Crezul niceean și despre Duhul Sfânt.

277. *Col.* 3, 4.

278. Pnevmatomahii.

dem așa și preamărim. Așadar, așa cum ne-a fost dat să facem botezul în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh, tot astfel facem și mărturisirea de credință, după cum se face acest botez, și cinstirea pe care o aducem e la fel cu această credință, preamărind Duhul Sfânt împreună cu Tatăl și cu Fiul, pentru că noi credem că El nu-i străin de firea cea dumnezeiască. Ceea ce e depărtat, ca și cum ar fi străin după fire, nu s-ar putea împărtăși de aceeași cinstire. Cât despre cei care spun că Duhul Sfânt e creatură, ne e mai milă de ei decât de niște oameni care, din pricina acestui cuvânt, cad în greșeala de neiertat de a huli împotriva Duhului Sfânt. Că făptura e deosebită de Dumnezeire, nu-i nevoie s-o mai spunem nici măcar pentru cei care abia s-au deprins să caute în Sfânta Scriptură. Făptura e roabă. Duhul ne face liberi; făptura are nevoie să i se dea viață, Duhul e dătător de viață; făptura simte nevoie să fie învățată, Duhul este tocmai Cel care ne învață; făptura e sfințită, Duhul sfințește. Chiar dacă vorbești despre îngeri, despre arhangheli și despre toate puterile cele mai presus de lume, totuși și ele își primesc sfințenia tot prin ajutorul Duhului Sfânt. Duhul are o sfințenie firească, pe care n-a primit-o prin har, ci face parte din ființa Lui; tocmai de aceea a și fost nevoie să I se dea un nume special. Ceea ce este sfânt din fire, așa cum Tatăl e Sfânt din fire și cum Fiul este Sfânt din fire, aceea nu acceptăm să fie rupt și desfăcut de Treimea cea Dumnezeiască și Fericită; și nu aprobăm nici pe cei care Îl numără în chip nesocotit alături de făpturi (creatură).

Aceste cuvinte spuse în rezumat sunt suficiente pentru creștini, căci cu semințele mici se va putea cultiva cea mai mare parte a credinței, cu ajutorul ce-l va da Duhul. „Dă sfat celui înțelept și el se va face și mai înțelept”[279]. Cât despre învățătura întreagă, voi pune-o mai târziu, ca s-o întărim prin citate din Sfânta Scriptură și să lămurim pe cât se poate orice neclarități, să dăm cât mai multe dovezi și să întărim orice exprimare corectă a credinței. Acum să mă ierți pentru acest rezumat. N-aș fi scris toate acestea dacă nu m-aș fi gândit că ar fi o pagubă mai mare dacă s-ar respinge cu totul, decât dacă s-ar da o rezolvare imperfectă.

EPISTOLA 160
Către Diodor*
Scrisă în anul 373 (sau 374)

I

Mi-a sosit o epistolă sub semnătura lui Diodor, dar în realitate ea se potrivește mai curând altuia, iar nu lui Diodor. Căci mi se pare că un glumeț

279. *Pr.* 9, 9.

* Mai întâi trebuie subliniat faptul că acest personaj nu are nici o legătură cu Diodor din Tars, prietenul Sfântului Vasile, despre care se vorbește în epistola 135.

oarecare s-a ascuns sub numele tău, vrând să se facă mai crezut de auditorii lui[280]. Acesta, așadar, fiind întrebat de cineva dacă se cuvine să o ia în căsătorie pe sora soției decedate, nu s-a speriat de întrebare, ci, hotărându-se să răspundă liniștit, s-a executat cu bunăvoință și cu mult curaj față de această dorință desfrânată. Dacă aș avea la mine această epistolă, ți-aș trimite-o și ea ți-ar fi destul ca să te sprijine și pe tine și adevărul. Întrucât cel care mi-o arătase mi-a luat-o și a răspândit-o ca pe un trofeu împotriva noastră, a celor care ne-am împotrivit de la început căsătoriei, spunând că are mărturie scrisă pentru această îngăduință, de aceea îți scriu această epistolă, îndemnându-te să ne întoarcem cu brațe unite împotriva acelui text apocrif și să nu-i lăsăm nici o putere, pentru a nu pricinui cu ușurință vreo vătămare celor care-l citesc[281].

II

Așadar, în primul rând - și acest fapt constituie lucrul cel mai important - în astfel de cazuri există la noi un obicei pe care putem să-l scoatem în evidență ca având putere de lege, întrucât astfel de rânduieli ne-au fost lăsate drept tradiție de niște oameni care au trăit viață de sfințenie. Iată ce spuneau ei: dacă un om stăpânit de patima desfrâului ar ajunge la un moment dat să cultive legături nelegiuite cu două surori, în acest caz nu trebuie să mai socotim că ar fi vorba de o căsătorie și nici autorității Bisericii nu-i putem cere să o recunoască, ci să se despartă unul de altul. De aceea, chiar dacă n-am mai avea nimic altceva de spus, ar fi îndeajuns obiceiul pentru a ne feri de o astfel de nelegiuire. Întrucât însă cel care a scris epistola a încercat să introducă în viață, cu ajutorul unei argumentări mincinoase, o atât de mare nelegiuire, suntem nevoiți să nu uităm ajutorul pe care ni-l dă rațiunea, cu toate că, în cazuri din cele mai clare, bunul simț al fiecăruia are mai mare însemnătate decât logica.

III

Tu zici că este scris în cartea Leviticului: „Să nu iei de țiitoare pe sora femeii tale, ca să descoperi rușinea ei peste dânsa, încă fiind ea vie”[282], de unde ar reieși limpede că după moartea ei o poți lua. Or, împotriva unei astfel de interpretări aș spune, mai întâi, că toate câte se spun în Lege sunt spuse în legătură cu cei supuși Legii[283], iar dacă n-ar fi așa, ar însemna ca noi să

---

280. În al doilea rând, se pare că epistola de față a fost scrisă de Diodor însuși, dar Sfântul Vasile se preface a nu crede așa ceva, cu scopul clar de a-l combate, dar fără să-l jignească.

281. Insistența cu care Diodor susține că s-ar putea aproba cununia cu sora soției decedate ne dă să înțelegem că el ar fi un cleric din jurul Cezareei Capadociei. P. Hristu (*op. cit.*, III, 305) crede că el ar fi fost un horepiscop sau protopop din jurul acelei capitale. Epistola a circulat și în Biserica Română, în vol. *Cuvinte*, publicat în 1826 la București, fiind tradusă de mitropolitul Grigorie Dascălul: *Către un Diodor oarecarele*, BRV II, 1310.

282. *Lev.* 18, 18 (ed. 1914).

283. E vorba de Legea mozaică.

fim siliţi să ne şi tăiem împrejur, să ţinem şi cinstirea sâmbetei şi să ne ferim să mâncăm din cărnurile oprite de Legea lui Moise. Noi nu ne vom pune sub jugul robiei acestei legi dacă vom descoperi ceva ce serveşte plăcerilor. Dacă însă vreuna din poruncile Legii pare prea grea, vom căuta să ne bucurăm de libertatea cu care Hristos ne-a slobozit din legăturile Legii[284].

Am fost dar întrebat dacă s-a prevăzut în Scriptură că cineva ar putea lua de soţie pe sora soţiei sale. Am spus care este părerea mea, care e neîndoielnică şi adevărată, anume că aşa ceva nu se află scris. Ca să deducă însă cineva, din contextul cuvântului, ceea ce a fost trecut sub tăcere, aşa ceva s-ar fi căzut să-l spună legiuitorul, iar nu cel care se referă la textul Legii, iar dacă lucrurile ar sta altfel, s-ar îngădui celui care ar dori aşa ceva să îndrăznească să se apropie de sora soţiei sale chiar şi câtă vreme aceasta încă trăieşte. Într-adevăr, acelaşi raţionament se potriveşte şi în împrejurarea când, după cum este scris - „să nu o iei de ţiitoare" -, nimic nu te-ar opri s-o iei în alt chip decât ca ţiitoare. Cel care militează doar pentru ca să susţină pofta, acela va proclama şi permisiunea de a trăi în concubinaj cu ambele surori. În schimb, dacă se înlătură pricina pentru care se opreşte coabitarea cu două surori, atunci ce te-ar opri să le iei de soţii pe amândouă ? Vom spune dar că aşa ceva nu s-a scris, dar nici ei nu pot spune că ar fi lămurit lucrurile după cum vor, întrucât concluzia logică ar putea justifica amândouă felurile de împreunare[285].

Ar trebui să revenim acum puţin în urmă asupra împrejurărilor care au premers Legea, pentru a ieşi din încurcătură. Se pare însă că legiuitorul nu s-a gândit la orice fel de nelegiuire, ci opreşte în special pe cele răspândite printre egipteni, de unde a venit poporul evreiesc, şi printre cananei, printre care s-a mutat el după aceea. Textul respectiv ne spune: „De datinile egiptenilor, unde aţi trăit, să nu vă ţineţi, nici de datinile pământului cananeilor, în care am să vă duc, să nu vă ţineţi şi nici să nu umblaţi după obiceiurile lor"[286]. De aceea, e foarte probabil ca acest fel de păcate să nu se fi răspândit pe atunci între păgâni, pentru aceea legiuitorul n-a fost nevoit să le atragă atenţia să se ferească de ele, ci a crezut că, pentru a se feri de astfel de nelegiuiri, e destul să facă apel la obiceiul nescris. Dar cum poţi închide ochii faţă de un păcat mai mic, în timp ce se interzice unul mai greu ? Poate că s-or fi luat după exemplul patriarhului[287], încât mulţi iubitori ai plăcerilor trupeşti vor fi convieţuit cu două surori.

Şi atunci noi ce-ar trebui să facem ? Să vestim cele spuse de litera Legii ori să căutăm cele ce au fost trecute sub tăcere ? Să luăm o pildă. În legi nu-i spus că tata şi fiul n-au voie să aibă legături cu aceeaşi întreţinută, dar în scrierile proorocilor aşa ceva e privit ca cea mai grea nelegiuire. Pentru că se

284. Cf. *Gal.* 5, 1.

285. Atât cea de după moarte, cât şi cea din timpul cât trăia încă soţia legitimă.

286. *Lev.* 18, 3.

287. Se face referire la patriarhul Iacob, care avusese ca soţii două surori, pe Lia şi pe Rahila.

spune: „feciorul împreună cu tatăl său la aceeași desfrânată își află calea”[288]. Și câte alte feluri de patimi necurate n-a mai născocit școala diavolilor, despre care Scriptura dumnezeiască n-a vrut să vorbească tocmai ca să nu se mai întineze sfințenia ei cu atâtea numiri rușinoase, dezaprobându-le doar cu termenii generali ai necurăției ? Așa zice și Sfântul Apostol Pavel: „desfrâu și orice necurăție nici să nu se pomenească între voi, cum se cuvine sfinților”[289], cuprinzând sub noțiunea de „necurăție” și poftele bărbaților și ale femeilor unii față de alții, care nici măcar nu se pot exprima. De aceea, trecerea sub tăcere nu înseamnă numaidecât libertatea pentru orice fel de plăceri nesătule.

IV

Or eu spun că, chiar dacă această nelegiuire a fost trecută sub tăcere, totuși ea a fost interzisă cu asprime de legiuitor, căci tot acolo se spune: „Nimeni să nu se apropie de vreo rudenie de sânge a sa ca să-i descopere rușinea”[290], iar prin aceasta se oprește și acest fel de intimități. Într-adevăr, ce ar putea fi mai apropiat pentru un bărbat decât soția lui, parcă chiar mai mult și decât trupul lui propriu, încât ei nu mai sunt două trupuri, ci un singur trup ?[291] În urma acestui fapt, sora soției ajunge și ea înrudită cu bărbatul ei. După cum dar nu se cade s-o ia nici pe mama soției aceleia, pentru că nu-i îngăduit să le aibă nici pe mama soției și nici pe fiica ei, tot așa n-are voie s-o aibă nici pe sora soției, după cum n-o poate lua nici pe sora lui proprie. Și, dimpotrivă, nu se îngăduie nici să locuiască soția împreună cu rudele soțului, pentru că drepturile amândurora sunt comune.

Tuturor celor care discută problema căsătoriei eu le aduc aminte că „chipul acestei lumi trece și vremea s-a scurtat”[292], de aceea „și cei care au femei să fie ca și cum nu ar avea”[293]. Iar dacă cineva mi-ar aduce aminte de porunca „creșteți și vă înmulțiți”[294], îmi vine să-i râd în nas, pentru că nu poate face deosebire între vremurile la care se referă legiuirile. Căsătoria a doua este un leac împotriva desfrânării, iar nu provizie pentru desfrâu. „Dacă nu pot să se înfrânze, să se căsătorească”[295], zice Scriptura, dar nu zice să calce în picioare căsnicia.

V

Cei care au sufletul orbit de patima necinstei nu respectă nici legea firii, care a făcut încă de la început deosebire între noțiunile de rudenie. În ce fel

288. *Am.* 2, 7.
289. *Ef.* 5, 3.
290. *Lev.* 18, 6.
291. *Mt.* 19, 5; *Ef.* 5, 31.
292. *I Cor.* 7, 29, 31.
293. *I Cor.* 7, 21.
294. *Fac.* 9, 1.
295. *I Cor.* 7, 9.

de rudenie vom încadra pe cei născuţi dintr-o astfel de împreunare ? Vom spune oare că între ei sunt fraţi ori sunt veri ? Pentru că din pricina confuziei în care se complac îi putem numi şi într-un fel şi în celălalt. Nu prezenta, omule, pe mama vitregă drept mătuşă, dar nici nu înarma cu gelozie nevindecabilă pe cea care ca mamă e chemată să îngrijească mâine-poimâine de copii. Ura mamelor vitrege e singurul lucru care provoacă duşmănie şi după moarte, căci chiar dacă unii au trăit un timp în duşmănie, moartea pe toţi îi împacă, în schimb mamele vitrege îşi pun în aplicare ura mai ales după moarte.

Concluzia pe care o scoatem din cele spuse este aceasta: dacă omul se zbate după o căsnicie legitimă, toată lumea îi este deschisă; în schimb, dacă graba lui vine dintr-o patimă rea, cu atât mai mult va fi exclus din societatea oamenilor, pentru că scris este: „fiecare dintre voi să-şi stăpânească vasul său în sfinţenie şi cinste, iar nu în patima poftei"[296]. Cu toate că aveam de gând să spun mai multe, măsura la care mă obligă o epistolă mă opreşte. Doresc, drept aceea, ca sfaturile mele să se dovedească mai puternice decât pofta, aşa încât o nelegiuire de felul acesta să nu se încuibeze în ţinuturile noastre, ci să rămână doar în ungherul de unde a ieşit la lumină.

EPISTOLA 161

Lui Amfilohiu, cu ocazia hirotonirii ca episcop*

Scrisă în anul 374

I

Binecuvântat fie Dumnezeu, Care alege în fiecare neam pe cei plăcuţi, Cel care deosebeşte vasele alegerii şi se foloseşte de ele pentru slujirea celor sfinte ! El este Cel care şi acum, când Tu căutai să scapi nu de persoana mea, ci de chemarea pe care aveai s-o primeşti prin mijlocirea mea (de episcopat, n.tr.), Te-a prins în cursa harului Său şi Te-a pus în inima Pisidiei. Acolo eşti chemat să-i vânezi pe oameni şi să-i duci de la întuneric spre lumină pe cei răpiţi de diavolul, pentru ca să-i ajuţi să-şi dobândească din nou viaţa şi să intre iar în voia Domnului. Să spui dar împreună cu psalmistul: „Doamne, unde mă voi duce de la Duhul Tău şi de la faţa Ta unde voi fugi ?"[297].

---

296. *I Tes.* 4, 4-5. Se resimte în toată demonstraţia din această epistolă aceeaşi concepţie hotărâtă cu care Sfântul Vasile a apărat moralitatea acţiunilor omeneşti. Să se vadă mai pe larg în epistolele canonice 197, 199, 217.

* Sf. Amfilohiu de Iconium era originar din Capadocia. Era văr cu Sf. Grigorie Teologul. Hirotonia sa a avut loc la cererea Sfântului Vasile în anul 374. Cu ocazia aceasta, Sfântul Vasile îi trimite cuvinte de urare. Legătura dintre ei e confirmată şi de cele 18 epistole, după cum vom vedea. Unele din ele sunt cu conţinut canonic, altele dogmatic, cele mai multe, de confidenţă şi prietenie.

297. *Ps.* 138, 7. Deci, „fuga de preoţie" şi mai ales de episcopat îi făcea pe unii să jure că nu se vor hirotoni.

Căci astfel de minuni săvârşeşte Iubitorul de oameni, Stăpânul nostru. S-au pierdut nişte asini[298], ca să fie găsit un rege în Israel[299]. Acesta însă, fiind israelit, a fost dat în Israel, pe când pe Tine nu Te-a putut păstra patria care Te-a hrănit şi care Te-a ridicat până la o astfel de culme a virtuţii, ci priveşte spre vecina ei ca să dobândească şi acolo cinste[300]. Dar pentru că toţi cei ce nădăjduiesc în Hristos nu formează decât un singur popor, iar credincioşii lui Hristos sunt acum toţi o singură Biserică (cu toate ca aceasta ia diferite numiri după locul unde se află) şi patria însăşi e fericită şi se bucură de ceea ce a rânduit Domnul, ea nu-i de părere că a „pierdut" un om, ci că printr-un om au câştigat toate Bisericile. Să dea Domnul, fie că vom fi, fie că nu vom fi de faţă, să vedem împliniri bogate din lucrarea Ta şi să auzim de cât mai mult progres pe calea Evangheliei şi de cât mai multă bună rânduială în Biserici !

II

Lucrează, aşadar, bărbăteşte şi fii tare, mergi în fruntea poporului care a fost încredinţat de Preaînaltul dreptei Tale ! Şi, ca un cârmaci înţelept, pune stăpânire, prin hotărârile pe care le iei, peste orice furtună adusă de vânturile ereziei, păzindu-ţi corabia de primejdia scufundării în valurile sărate şi amare ale învăţăturii celei rătăcite, aşteptând cu răbdare pacea pe care o va face Domnul atunci când va găsi un glas vrednic să-L trezească pentru a porunci vânturilor şi mării să se oprească[301].

Dacă vrei să mă vizitezi acum când, după o lungă boală, mă apropii grăbit de sfârşitul de neînlăturat al plecării mele din cele de aici, atunci nu mai aştepta ocazii mai fericite, nici semne deosebite de la mine, căci ştii că pentru o inimă de părinte orice prilej de a-şi îmbrăţişa un fiu iubit este bun şi că dispoziţia sufletească valorează mai mult decât orice discurs. Nu te plânge gândind că sarcina luată ar întrece puterile Tale ! Nici chiar dacă ar trebui să duci singur această sarcină, ea tot nu ar fi prea greu de dus, căci Domnul Îţi ajută, după cuvântul psalmistului: „Aruncă spre Domnul grija ta şi El te va hrăni"[302]. Îngăduie să-Ţi adresez rugămintea să veghezi în orice clipă şi să nu Te laşi dus de obiceiuri rele, ci cu ajutorul lui Dumnezeu să le schimbi în bine toate câte Îţi vor ieşi în cale. Dumnezeu nu Te-a trimis să Te iei după alţii, ci ca Tu să conduci pe cei ce vor să se mântuiască. Îţi cer să Te rogi şi pentru mine, ca, dacă voi mai fi în viaţă, să fiu învrednicit să Te văd în Biserica Ta, iar dacă-mi va fi dat să plec din ea mai iute, să Te văd acolo sus, lângă

298. *I Reg.* 9, 3.
299. Se pare că antecesorii lui la episcopia din Iconium au fost semiarieni.
300. Originar din Capadocia, el păstoreşte în eparhia vecină a Pisidiei, cu capitala la Iconium.
301. *Mt.* 8, 20.
302. *Ps.* 54, 25.

Domnul, unde Biserica va fi ca o vie roditoare de fapte bune și Tu ca un bun lucrător și iconom credincios, care dă la vreme roada grânelor sale[303]. Toți de aici Te îmbrățișează cu drag. Păzește-Ți bunul nume pentru darurile duhului și ale înțelepciunii.

EPISTOLA 162
Către Eusebiu, episcop de Samosata

Scrisă curând după Paștile anului 374

Până și cea mai mică problemă produce și ezitarea de a scrie, dar și necesitatea de a reveni iar. Pentru că atunci când mă uit la datoria mea de a pleca la drum, iar pe de altă parte, când mă gândesc la folosul întâlnirii, îmi vine să disprețuiesc cu totul epistolele ca neputincioase, ele nefiind nici măcar umbră în comparație cu ceea ce este realitatea. Dar dacă socot că singura mângâiere pentru cineva care dorește să vadă și să-i audă pe bărbații cei mari și mai de frunte este să salute un om atât de vrednic și să-l roage în toată legea să nu ne uite în rugăciunile lui, atunci desigur că nu mai judec a fi un lucru mărunt schimbul de scrisori.

Cât despre venirea mea acolo, nu vreau nici să-mi scot din suflet nădejdea, dar nici pe Cuvioșia Ta n-aș vrea să Te descurajez. Pentru că mi-e rușine că nu pot lăsa impresia că m-aș încrede atât de mult în rugăciunile Tale, încât să mă facă din bătrân iarăși tânăr, dacă ar fi nevoie de așa ceva, iar nu doar cât să mă mai înzdrăvenesc un pic, din omul slab și stins cu totul, așa cum mă aflu acum.

Nu-i ușor să tălmăcească cineva în scris pricina pentru care nu pot fi acum de față acolo. Nu mă împiedică numai slăbirea în care mă aflu acum, ci și faptul că niciodată până acum n-aș fi avut un temei atât de puternic pentru a descrie o suferință atât de complicată și de deosebită cum este cea de față. E destul să spun că, din ziua de Paști și până acum, febrele, diareele și spasmele inimii m-au năpădit unele după altele, ca niște valuri deasupra cărora nu-ți mai poți înălța nici capul[304]. Care-i starea mea actuală Ți-o va descrie în amănunte fratele Barac[305], chiar dacă n-o va putea face în toată intensitatea ei, dar oricum cât să motiveze îndeajuns cauza lipsei mele. Sunt însă deplin convins că, dacă te alături cu sinceritate rugăciunilor noastre, atunci toate neajunsurile noastre vor trece cu ușurință.

303. *Lc.* 12, 42. Nici eparhia Pisidiei nu era scutită de frământări ariene. În plus, se simțea nevoia unor reforme canonice, după cum reiese din epist. 188, 199, 217.

304. În multe alte epistole și-a descris Sfântul Vasile sănătatea zdruncinată de boală, dar se pare că în nici una nu dă atâtea amănunte ca aici. E uimitor totuși cum a putut răzbi, măcinat de atâtea suferințe, să realizeze atâtea lucruri.

305. Curier.

EPISTOLA 163
Către comitele Iovin*
Scrisă în anul 374

Ți-am văzut sufletul în scrisoare. Căci, într-adevăr, nici un pictor nu poate surprinde atât de exact trăsăturile trupului, așa cum poate descoperi cuvântul tainele sufletului. Pentru mine, s-au exteriorizat în cuvintele scrisorii Tale atât statornicia caracterului și adevărul cinstei, cât și nuanțele cugetului. De aici și marea mângâiere pe care mi-a adus-o, cu toată depărtarea la care ne aflăm unul de altul. Drept aceea, să nu uiți să Te folosești de fiecare dată, când se ivește prilejul, de a scrie și de a-mi oferi câte o compensație de la distanță, întrucât înrăutățirea sănătății nu-mi mai lasă de acum nădejde să mai putem sta de vorbă față către față. Cât de mult am slăbit Îți va spune preaiubitorul de Dumnezeu episcop Amfilohiu, care m-a văzut, întrucât a stat mai multă vreme cu mine, și-Ți poate înfățișa în cuvinte ceea ce a văzut cu ochii lui. Dacă vreau să se cunoască aceste necazuri ale mele, nu e pentru altceva, ci poate ca o scuză pentru viitor, ca să nu dau prilej de a fi învinuit de lene și că, din această cauză, n-aș vrea să Te vizitez. Doar că pentru astfel de pierdere n-am avea nevoie atât de mult de apărare, cât mai ales de consolare. Căci, dacă mi-ar fi fost cu putință să mă întâlnesc cu Onorabilitatea Ta, aș fi socotit această bucurie mult mai de preț decât ajutorările pe care mi le fac alții în râvna lor.

EPISTOLA 164
Către Asholiu, episcopul Tesalonicului*
Scrisă în anul 374

I

Cât de mult a copleșit de bucurie inimile noastre scrisoarea Cuvioșiei Tale, nu o pot spune prea ușor, întrucât cuvântul nu-i în stare s-o exprime cu tăria cu care ar trebui, dar Ți-o poți imagina după frumusețea lucrurilor despre

---

* Iovin era un nobil distins, purtând titlu de comite, având o slujbă înaltă în administrația imperială, undeva prin părțile Anatoliei, unde era în bune relații cu episcopul Amfilohiu de Iconium, ucenicul și prietenul cel mai devotat al Sfântului Vasile, despre care se amintește și în această epistolă. Se vede că Iovin era și el unul din sufletele pe care Sfântul Vasile și le-a câștigat și cu care corespondа adeseori prietenește, așa cum reiese și din această epistolă.

* În istoriografie, se impune din ce în ce mai mult opinia că scrisorile nr. 164 și 165 au fost adresate lui Bretanion de Tomis (v. în acest sens *Studiul introductiv*, n. 38). Dintre diferitele variante manuscrise cuprinzând textul epistolelor Sfântului Vasile, unele atribuie destinatarului epistolei 164 calitatea de episcop de Tesalonic („lui Asholiu, episcop de Tesalonic"), altele nu-i dau nici o calitate (ci-i spun simplu „lui Asholios"), iar altele nu-i dau nici numele. În schimb, sunt și unele manuscrise care au în titlu pentru toate trei epistolele, 155, 164 și 165,

care ai scris. Câte nu ne-a spus scrisoarea ? Oare nu se vedea din ea dragostea față de Dumnezeu ? Oare nu se cuprindea în ea o minunată descriere despre martiri atunci când a expus atât de viu felul pătimirii lor, încât lucrurile păreau că s-ar petrece înaintea ochilor noștri ? Oare nu reies de aici chiar și stima și dragostea Ta pentru noi înșine ? Nu se cuprinde oare aici tot ce s-ar putea spune mai sublim ? Pentru aceea, din clipa în care am luat în mână scrisoarea și am citit-o de mai multe ori, înțelegând bogăția harului pe care Duhul Sfânt ni l-a dat, am avut impresia că ne-am afla în vremurile vechi, când înfloreau Bisericile lui Dumnezeu, fiindcă erau înrădăcinate în credință, în unire și în dragoste, ca niște mădulare diferite care se potrivesc atât de desăvârșit laolaltă, încât parcă formează un singur trup. Cu cât erau mai apăsați creștinii, cu atât mai mult creștea și numărul lor și sângele martirilor îi hrănea din belșug pe atleții tot mai numeroși ai dreptei credințe, pentru că cei care urmau pilda înaintașilor intrau în luptă întăriți de pilda celor dintâi. În vremurile acelea creștinii trăiau în pace unii cu alții, în pacea pe care Domnul ne-a lăsat-o și din care nu ne-a mai rămas azi nici o fărâmă, atât de mult am alungat-o unii de la alții.

„lui Asholios, episcop de Tesalonic". Ediția Migne se oprește la formula „lui Asholios, episcopul Tesalonicului". Același lucru îl face și Y. Courtonne, cu deosebirea că nu-l poate identifica pe destinatarul epistolelor 155, 164 și 165 cu cel de la ep. 154, care are numai atributul „monah și preot". De fapt, majoritatea acestor titluri și adrese au fost adăugate de copiști mult mai târziu, ele nu provin în orice caz de la Sfântul Vasile. Cei mai mulți cercetători, în frunte cu J. Zeiller, cred că adevăratul destinatar al acestei epistole a fost Bretanion, episcopul Tomisului. La trimiterea moaștelor spre Capadocia, sarcina propriu-zisă a îndeplinirii acestor obligații era firesc să cadă în seama localnicilor: Iunius Soranus și episcopul de Tomis, Bretanion. Părerile cercetătorilor sunt împărțite (a se vedea Șt. Alexe, *op. cit.*, p. 562 ș.u.). Mai importante sunt însă cele comunicate de textul scrisorii. <Bibliografia cea mai recentă a subiectului, cu susținerea lui Bretanion ca destinatar al scrisorilor nr. 164 și 165, la Emilian Popescu, „Sfinții Vasile cel Mare, Bretanion de Tomis și Martiriul Sfântului Sava «Gotul»", în *Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1630 de ani* (= "Studia Basiliana"), vol. II, p. 61-78>.

După ce se descrie bucuria primirii „din ținuturile barbarilor, care locuiesc la nordul Dunării", a moaștelor martirului, Sfântul Vasile spune că „cel care l-a uns pe altarul credinței (adică pe martirul Sava Gotul) va primi cununa dreptății, pentru că a întărit un mare număr de creștini în lupta pentru dreapta credință", iar mai departe: „istorisirile tale cuprind adevărate lupte atletice despre trupuri sfârtecate pentru dreapta credință, despre furia barbară neluată în seamă de cei a căror inimă a rămas netulburată, despre torturile de tot felul la care i-au supus chinuitorii, precum și despre felul în care și-au sfârșit martirii viața prin lemn și prin apă". Or, tot așa, „prin lemn și prin apă", spune și Martiriul Sfântului Sava că i s-au sfârșit și acestuia zilele, iar istorisirile și sublinierea că au fost mai mulți martiri ne duc cu gândul la cineva din localnicii de la Dunăre. E drept că Sfântul Vasile compară tăria credinței creștinilor de la Dunăre cu încrâncenarea luptelor fratricide dintre partidele ariene și creștine din Capadocia și din jur, unde nu mai pot înflori martiri, pentru că „s-a răcit dragostea" între oameni, și unde chiar și persecutorii își dau numele de creștini. Această constatare îl amărăște cu atât mai mult, cu cât încă din veacul al III-lea martirii din patria noastră, ca Eutihie și alții, au dat și altora „semințe pentru viața creștină".

Cu toate acestea, sufletele noastre au revenit la fericirea de altădată din clipa în care ne-a venit o scrisoare dintr-o țară îndepărtată, înflorită de frumusețea dragostei, ba ne-a sosit și martirul însuși[306] din ținuturile barbarilor de dincolo de Istru, vestind el însuși cât de curată este credința care domnește acolo. Cine ar putea să descrie bucuria pe care au încercat-o la această veste sufletele noastre ? Ce putere ne-am putea închipui că are cuvântul care ar fi în stare să exprime limpede simțămintele tainice ale inimilor noastre ? De bună seamă, când l-am văzut pe atlet (Sava Gotul, n.tr.), l-am fericit pe cel care l-a pregătit pentru luptă. El va dobândi în fața Dreptului Judecător cununa dreptății, pentru că a întărit un mare număr de creștini în lupta pentru dreapta cucernicie.

II

Deoarece ne-ai adus aminte și de acel fericit bărbat care a fost Eutihie și pentru că ai pomenit și de patria noastră, care dă și altora semințe pentru viața creștină, ne-ai făcut mare bucurie, amintindu-ne de cele trecute, dar totodată ne-ai și întristat, gândindu-ne la ceea ce vedem azi. Într-adevăr, azi nici unul din noi nu ne mai apropiem de virtutea unui Eutihie. Suntem atât de departe de a îmblânzi pe barbari prin puterea Duhului și prin lucrarea darurilor Lui, încât și pe cei blânzi îi sălbăticește mulțimea păcatelor noastre. Căci, într-adevăr, pricina că s-a răspândit așa de mult puterea ereticilor trebuie să ne-o atribuim nouă și păcatelor noastre. Și aproape că n-a rămas colț de lume care să fi scăpat de pârjolul ereziei.

Iar istorisirile Tale cuprind adevărate lupte atletice despre trupuri ciopârțite pentru apărarea credinței, despre furia barbară neluată în seamă de cei a căror inimă a rămas netulburată, despre torturile de tot felul la care i-au pus chinuitorii, despre felul în care s-au desăvârșit martirii sfârșindu-și viața, luptând prin cruce și apă (în ciuda oricăror schingiuiri)[307].

Care sunt însă mijloacele noastre de desăvârșire ? Mai întâi dragostea dintre oameni s-a răcit[308], învățătura Părinților se pustiește, naufragiile de la credință sunt dese, gurile dreptcredincioșilor au fost reduse la tăcere, creștinii alungați de prin biserici ridică afară, în câmp, mâinile către Stăpânul din cer. Și, cu toate că suferințele sunt grele, nicăieri nu mai sunt mucenici, pentru că cei ce ne năpăstuiesc poartă același nume cu noi[309].

---

306. Sava Gotul, respectiv moaștele lui. <Pentru atenția acordată de creștini încă de la început trupurilor celor martirizați, ca și ale tuturor celor morți dintre ei, precum și înmormântării decente a acestora ori moaștelor de sfinți în special, v. și H. Leclerq, în DACL (= *Dictionnaire d'Archéologie chrétienne et de Liturgie*), V, 1, Paris, 1922, col. 45-50, s.v. „ensevelissement"; mai recent P. Brown, *Cultul Sfinților*; traducere de Doina Lică, Postfață de Mitropolit Nicolae Corneanu, Timișoara, Ed. „Amarcord" și CEU Press, 1995, în special cap. I („Sfântul și Mormântul"), pp. 13-32, și II, pp. 33-57>.

307. „Prin cruce și prin apă" a sfârșit ca martir Sfântul Sava.

308. *Mt.* 24, 12.

309. Arienii care-i persecută pe creștini au pretenția că ei sunt „adevărații creștini".

Pentru toate aceste motive să faci și Tu rugăciuni către Dumnezeu și în rugăciunea pentru Biserică să cuprinzi și pe toți atleții viteji ai lui Hristos, pentru ca, dacă se mai îngăduie lumii să mai dăinuiască măcar câteva clipe așa cum se mai află acum și dacă întreaga fire n-a căzut încă din rosturile ei, prăvălindu-se toate de la locul lor, să hărăzească Domnul pace Bisericilor Lui și să le aducă astfel iarăși la pacea de altădată.

EPISTOLA 165
Către Asholiu, episcopul Tesalonicului
Scrisă în anul 374

Dumnezeu Cel Sfânt ne-a împlinit o veche dorință atunci când ne-a învrednicit să primim scrisoarea Credincioșiei Tale[310]. Desigur, cea mai mare și mai fierbinte fericire ar fi fost să Te vedem în carne și oase și să ne bucurăm de aproape de darurile Duhului care sălășluiesc întru Tine. Întrucât însă acest lucru nu-l îngăduie nici distanța mare care ne desparte, nici împrejurările deosebite care ne rețin pe amândoi, un fapt vrednic de o a doua dorință este să ne întâlnim sufletește, măcar prin scris, în dragostea cea întru Hristos.

Acest lucru l-am și trăit acum, când am primit scrisoarea Inteligenței Tale. Împărtășindu-ne din cele scrise, ne-am îmbogățit mai mult decât de două ori. Pentru că, pe de o parte, am ajuns să privim ca într-o oglindă în sufletul Tău limpezit cu totul prin mijlocirea cuvintelor; pe de altă parte însă, bucuria noastră a crescut de mai multe ori, nu numai pentru faptul că ești tocmai așa cum Te prezintă mărturia tuturor, ci și pentru că bunele Tale însușiri constituie marca de respect a patriei noastre. Ca o mlădiță nobilă, care a ieșit dintr-o rădăcină vânjoasă, ai umplut pământul de dincolo de granițele țării noastre cu roade duhovnicești. De aceea, pe bună dreptate, tresaltă de bucurie patria noastră pentru odraslele ei, iar când Tu Te distingeai în luptele pentru credință, ea-L preamărea pe Dumnezeu, auzind că prin Tine se păstrează buna moștenire a Părinților.

Și câte nu ne-ai dăruit și acum ? Patria care Te-a născut Tu ai cinstit-o cu un martir care a înflorit recent în țara barbară vecină cu voi, trimițând, ca un agricultor recunoscător, pârgă din roadă celor care-i dăruiseră semințele. Daruri

310. Termenul θεοσεβής nu se potrivește mireanului Iunius Soranus; în locul lui ar putea fi înțeles episcopul Bretanion de Tomis, care va fi redactat textul Martiriului Sfântului Sava și se va fi îngrijit, împreună cu comitele Iunius Soranus, de trimiterea moaștelor spre Capadocia. Însă, insistența cu care scrisorile 164 și 165 subliniază adeseori legăturile destinatarului cu „patria" lui (Capadocia), de care se află acum la distanță mare, deși e odrasla ei, ne duce cu gândul tot la „consângeanul" său (Migne, P.G. 32, 1524), la Iunius Soranus, căruia arhiepiscopul din Cezareea îi mulțumește pentru „pârga trimisă din țara barbară vecină" și pe care declară că îl va cinsti după cuviință, pentru că „a luptat pentru răspândirea Evangheliei lui Hristos". Sfântul Vasile a mai popularizat și în Capadocia cultul unor martiri, unii din ei (Eupsihie, Damas ș.a.) fiind martirizați doar de câțiva ani (a se vedea epist. 142, 280, 241). Se știe că, așa cum aflăm din scrisoarea anterioară (164), Sfântul Vasile a cerut chiar pomenirea Sfântului Sava în rugăciuni.

cu adevărat demne de un atlet al lui Hristos. E vorba de un martir al adevărului, care de curând a fost împodobit cu cununa dreptății, pe care l-am și primit cu bucurie și am dat slavă lui Dumnezeu, Cel care a împlinit răspândirea Evangheliei Hristosului Său la toate neamurile. Te rugăm, așadar, să-Ți aduci aminte în rugăciunile Tale și de noi care Te iubim și să Te rogi cu căldură Domnului pentru sufletele noastre, ca să ne învrednicească Dumnezeu să începem și noi cândva a-L urma pe drumul poruncilor, pe care ni le-a dat spre mântuire[311].

EPISTOLA 166

Către Eusebiu, episcop de Samosata*

Scrisă în anul 374

Oricât de scump ne este în toate privințele și oricât l-am pune între cei mai sinceri prieteni, totuși preavenerabilul nostru frate Eupraxips ni s-a arătat și mai de preț și mai sincer în urma sentimentelor pe care le manifestă față de Tine. Căci el s-a avântat spre Cuvioșia Ta, ca să folosim o vorbă a lui David, ca un cerb[312] care vrea să-și potolească setea arzândă și de nesuferit la un izvor bun și limpede. Fericit este cel ce s-a învrednicit să se apropie de Tine ! Dar și mai fericit este cel care, în urma suferințelor îndurate pentru Hristos și a ostenelilor sale pentru adevăr, și-a pus o astfel de cunună, precum puțini din cei ce se tem de Dumnezeu au putut dobândi. Tu n-ai dovedit doar o virtute nepusă la încercare, ai navigat și ai îndrumat sufletele altora nu numai pe vreme senină, ci ai răzbit prin greutățile încercărilor și Te-ai arătat mai tare decât prigonitorii Tăi prin bărbăția cu care ai înfruntat părăsirea patriei care Te-a născut[313]. Alții au parte de pământul strămoșesc, noi însă ne-am învrednicit de cetatea cea de sus; unii au parte de scaunul nostru vlădicesc, noi însă de Hristos. Oh, ce târguială fericită ! Câte nimicuri am disprețuit și câte bunătăți am dobândit ! Am trecut prin foc și prin apă, dar am încredere că vom ieși să ne mai înviorăm.

Într-adevăr, Dumnezeu nu ne va părăsi până la sfârșit și nici nu va privi cu nepăsare la prigoana îndurată de dreapta învățătură, ci, după mulțimea durerilor, mângâierile Lui ne vor aduce bucurie. Iată ce credem și în ce nădăjduim. În schimb, Tu, Îți cer, roagă-Te și pentru umilința noastră și, de fiecare dată când se va ivi vreun prilej, nu sta la îndoială să ne binecuvântezi cu scrisori și să ne sporești interesul pentru a cunoaște lucrurile de la voi, lucru pe care Te-ai învrednicit să-l faci acum.

---

311. Regretăm că n-am putut utiliza lucrarea lui G. Pfeilschifter, *Klein neues Werk des Wulfila*, în „Veröffentlichungen aus dem Kirchenhist Seminar", 3, 1 München, 1907, pp. 192-224.

* Epistola aceasta și cea următoare nu aparțin Sfântului Vasile, ci Sf. Grigorie Teologul. Totuși, unul din codicii vechi le înșiră între operele ierarhului nostru. În ele se exprimă bucuria de a putea răbda spre a câștiga mila lui Hristos.

312. *Ps.* 42, 1.

313. Episcopul Eusebiu fusese exilat de arieni.

EPISTOLA 167
Către Eusebiu, episcop de Samosata
Scrisă în anul 374

Ne bucuri și când scrii și când Îți aduci aminte de noi, dar, ceea ce-i și mai de preț, mai ales când ne binecuvântezi prin scrisori. Cât despre noi, dacă suntem vrednici de suferințele și de lupta pentru Hristos, doresc să o văd pe Cuvioșia Ta și să Te iau drept model de răbdare în suferințe. Dar pentru că nu suntem vrednici de această fericire, prinși fiind de multe trude și necazuri, facem doar ceea ce vine în rândul al doilea, adică cinstim desăvârșirea Ta și Îți cerem să nu uiți să-Ți aduci aminte de noi. Căci pentru noi nu e numai un folos faptul că suntem socotiți vrednici de scrisorile Tale, ci și o mândrie în fața mulțimii și o podoabă faptul că însemnăm ceva față de un om atât de mare prin virtute și având atâta familiaritate față de Dumnezeu, încât să-i poată familiariza și pe alții, prin vorbă, ca și prin exemplu.

EPISTOLA 168
Către preotul Antioh (aflat frățește în surghiun)
Scrisă în vara anului 374

Pe cât de mult deplâng Biserica pentru că a fost lipsită de îndrumarea unui astfel de păstor, pe atât de mult vă fericesc că v-ați învrednicit să fiți în această împrejurare împreună cu un bărbat care se luptă vitejește pentru credință[314], întrucât sunt convins că Domnul vă va da aceeași răsplată și vouă, care răbdați împreună cu el și-l sprijiniți în râvna Lui. Și cât de mare e câștigul de a te desfăta în liniște adâncă de prezența unui bărbat din învățătura căruia ai putut folosi atâtea, dar mai ales din experiența atâtor fapte ?

De aceea, cred că acum ați înțeles despre cine e vorba, căci în trecut și el avea gândul împrăștiat spre multe probleme, iar voi n-ați considerat că este bine să vă rupeți de la treburile zilnice și să vă dedicați în întregime fluxului duhovnicesc care se revarsă din inima curată a acestui om. Ci să dea Domnul ca în El să vă aflați mângâierea și ca nici voi înșivă să nu aveți nevoie de mângâierea altora. Și cred că acest lucru se va întâmpla după cum vă dorește inima, judecând după presimțirea mea personală, pe care am dobândit-o după scurta întâlnire pe care am avut-o cu voi[315], și după neîntrecuta învățătură a bunului dascăl, a cărui legătură chiar și de o zi este de ajuns ca merinde pentru mântuire.

---

314. Preotul Antioh, nepot al episcopului Eusebiu de Samosata, l-a însoțit pe unchiul său în surghiunul acestuia în Tracia.

315. Probabil se face aluzie la faptul că ori în drum spre Tracia ar fi avut loc o vizită în Cezareea, ori, mai probabil, Sfântul Vasile va fi făcut cunoștință cu Antioh în anul 372, când a vizitat Samosata.

EPISTOLA 169
Către Grigorie*

Scrisă în anul 374

Te-ai angajat la un lucru bun, distins și mărinimos: acela de a strânge laolaltă trupa prizonierilor de război a disprețuitorului Glicherios - așa era poreclit până acum - și să ascunzi pe cât se poate dizgrația noastră. De aceea, Cuvioșia Ta, trebuie să știi la ce mă refer și să pui capăt necinstei. Glicherios, cel care a ajuns azi în ochii voștri atât de serios și de important, a fost hirotonit de noi ca diacon pe seama Bisericii din Vinesa, ca să ajute la serviciu preotului local și să poarte de grijă de treburile Bisericii. Cu toate că în alte privințe e incomod, în problemele de lucru manual el nu-i lipsit de talent. Când a fost instalat ca diacon, a neglijat treburile aproape înainte de a le începe. Adunând sub autoritatea și puterea sa câteva fete nefericite, dintre care unele au venit la el de bunăvoie - cunoști superficialitatea tineretului în astfel de probleme -, iar altele au fost aduse cu sila, s-a gândit să ajungă conducător de turmă și, luându-și titlu și înfățișare de patriarh, a ajuns pe neașteptate trufaș. Și a urmat drumul nu cu gând de supunere și de evlavie, ci cu intenția de a face din aceasta o altă sursă de trai, ca și cum oricine ar fi liber să-și aleagă orice meserie, ajungând astfel să răstoarne aproape întreaga viață a Bisericii și bătându-și joc de preotul său, un om vrednic de tot respectul atât prin comportare, cât și după vârstă, socotindu-l totodată atât pe episcop, cât și pe noi, ca nevrednici de nimic, și umplând mereu orașul și toată tagma preoțească de tulburări și dezordini.

În sfârșit, întrucât a fost mustrat destul de blând de mine și de horepiscop[316] ca să înceteze de a ne disprețui <și a ne mai face de râs>, - după ce a îndemnat și pe tineri spre aceeași nebunie -, s-a gândit la o faptă cu totul nerușinată și neomenoasă. Luând și pe fete, pe câte a putut, au așteptat să se facă noapte și au dispărut, <el devenind astfel fugar>. O astfel de faptă e cu atât mai îngrozitoare, cu cât ne gândim la vremea în care a avut loc. S-a organizat și un sinod local și, cum era și firesc, s-a adunat lume multă. La rândul său, tânărul și-a adus cu el întreaga ceată, iar după ei și alții care i-au urmat, și, spre mai mare rușine, tinerii au început să danseze în fața creștinilor, stârnind râsul celor desfrânați și flecari. Nu s-a mulțumit cu atâta, deși și acest lucru e destul de grosolan, ci, după câte sunt informat, și pe părinții fetelor, care nu mai puteau suporta pierderea fiicelor lor, pentru care lucru au vrut să

---

* Nu se știe sigur căruia din cei doi Grigorie (Teologul ori de Nyssa) îi este adresată această epistolă. P. Hristu (*op. cit.*, III, 14-15) crede că lui Grigorie de Nyssa. Unii din criticii mai noi nu recunosc paternitatea Sfântului Vasile asupra epistolelor acestora (nr. 169-171), atribuindu-le Sf. Grigorie Teologul. A se vedea P. F. Fetwick, *A commentary of Gr. of Nyssy or the 38-th Letter of Basil of Cezareea*, in „Or. Chr. Per." Roma, 1978, p. 32. La fel, Anders Cavallin, *Studieri zu den Brieien hi. Basilius*, Lund, 1944.

316. Tocmai „aceste reproșuri ușoare" și tonul general al epistolei sunt un semn care se adaugă la altele pentru a ne împiedica să atribuim această misivă Sfântului Vasile, care ar fi vorbit cu mai multă duritate față de astfel de extravaganțe, Y. Courtonne, *op. cit.*, II, 105.

aducă iarăşi acasă această turmă rătăcită, încât s-au aruncat chiar şi în genunchi în faţa fetelor şi, plângând, le rugau să se reîntoarcă, acest faimos tânăr, împreună cu şleahta lui de tâlhari, i-a luat şi pe ei în râs în chip ordinar şi i-a repezit în chip necinstit.

Astfel de abuzuri nu trebuie tolerate de Cuvioşia Ta, căci batjocura se răsfrânge asupra noastră, a tuturor. Înainte de toate să porunceşti ca Glicherios cu fetele respective să se întoarcă înapoi şi să vină cu epistola de recomandare de la tine şi atunci poate că li s-ar putea acorda oarecare îngăduinţă. Dacă el nu vine, atunci trimite măcar pe fete la mama lor, la Biserică. Dacă nici acest lucru nu-i cu putinţă, atunci măcar pe cele care doresc să se reîntoarcă să nu le laşi să mai stea sub tirania acestuia, ci să le convingi să se întoarcă la noi, altfel eşti martor înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor că aceste lucruri nu vor sfârşi cu bine, nici potrivit rânduieliior Bisericii.

Cât despre Glicherios, cel mai bun lucru ar fi să se reîntoarcă din convingere şi cu seriozitatea cuvenită; dacă n-o face, să fie îndepărtat neapărat din serviciul lui.

EPISTOLA 170
Către Glicherie*
Scrisă în anul 374

Până când vei mai sta în rătăcire, Glicherie ? Până când vei mai lua decizii proaste în privinţa ta ? Până când mă vei tot tulbura şi vei arunca ruşine peste întreaga tagmă a călugărilor ? Revino-ţi în fire cu încredere în Dumnezeu, a Cărui dragoste de oameni o imităm şi noi. Dacă te-am pedepsit părinteşte, în acelaşi mod te vom şi ierta. Procedăm cu tine în felul acesta întrucât mulţi au intervenit pentru tine, iar mai mult decât oricare alţii, însuşi preotul tău, căruia îi respectăm bătrâneţile şi bunătatea. Dacă te tot îndepărtezi mereu de noi, vei fi decăzut cu totul din treapta ta, te vei despărţi şi de Dumnezeu, cu cântecele şi cu haina ta cu tot, daruri de care te foloseşti nu ca să duci pe fetele tinere spre Dumnezeu, ci spre prăpastie.

EPISTOLA 171
Către prietenul Grigorie
Scrisă în anul 374

Ţi-am scris, nu de mult, despre Glicherie şi despre fecioare. Încă nu s-au întors, ci lipsesc şi-n clipa de faţă, nu ştiu de ce şi cum. Desigur că nu te voi

* Ierodiaconul Glicherie făcuse parte din Biserica localităţii Vinesa, de care ne vorbeşte epistola 169. În loc să se distingă prin slujire serioasă, întrucât era şi călugăr, s-a împrietenit cu o ceată de fete tinere alături de care petrecea cântece, dansuri, excursii. Sfântul Vasile îl ceartă, cerându-i îndreptare.

învinui, ca și cum tu ai fi cel care faci acest lucru spre defăimarea mea, fie pentru că ai ceva împotriva mea, fie pentru că vrei să le faci pe plac altora.

Să se întoarcă, așadar, fără să se teamă deloc ! Stai tu chezaș pentru el. Pentru că ne doare când mădularele sunt dezbinate de trup, oricât de măiestrit s-ar fi făcut această separare. Dacă ei continuă să persiste în rătăcire, să cadă vina pe alții, căci noi ne spălăm pe mâini.

EPISTOLA 172
Către episcopul Sofronie*
Scrisă în anul 374

Cât de mult m-ai bucurat cu scrisorile Tale, nici nu-i nevoie să-Ți scriu. Îți poți închipui ușor acest lucru după faptele pe care le descrii și care sunt atât de bune. Căci cel dintâi rod al Duhului este dragostea, pe care ne-ai dovedit-o prin scrisoarea aceasta. Și ce ar putea fi mai prețios pentru noi în starea actuală a lucrurilor, când, din pricina înmulțirii nedreptăților, dragostea multora[317] s-a răcit ? Nimic nu-i atât de rar azi ca întâlnirea fratelui duhovnicesc, ca un cuvânt pașnic ori ca o comuniune spirituală, pe care aflând-o la desăvârșirea Ta, suntem datori să aducem o îndoită mulțumire lui Dumnezeu, rugându-ne să ne împărtășim din bucuria duhovnicească desăvârșită care sălășluiește în Tine. Căci dacă epistolele sunt în stare de așa ceva, cât de mare trebuie să fie bucuria conversației directe ? Și dacă atât de departe fiind, Tu totuși atragi și atenția altora, atunci de câte n-ai fi Tu vrednic când Te vei arăta de aproape ? Să știi bine că, dacă n-aș fi fost oprit de o mulțime nesfârșită de treburi și de nevoi inevitabile, care m-au țintuit pe loc, m-aș fi grăbit să pornesc eu să Te caut, desăvârșitule ! Deși marea piedică în calea mișcării e vechea mea boală, totuși parcă n-aș fi ținut seama nici de ea când mă gândeam la folosul sufletesc ce mă aștepta. Căci, ca să fii vrednic să întâlnești un bărbat care are aceleași gânduri ca și tine și care cinstește credința Părinților, după cuvântul cinstiților frați și împreună-slujitori, înseamnă că ne învrednicim a reveni la vechea fericire a Bisericilor, într-o vreme când puțini erau cei care se îmbolnăviseră de patima discuțiilor și a căutărilor și când toți erau în pace, fiind împlinitori și lucrători fără prihană ai poruncilor, așa încât prin sincera și nemeșteșugita lor mărturisire ei Îl cinsteau pe Domnul, păzind neclătinată și simplă credința în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt.

---

* Nu știm unde era scaunul episcopal al acestui Sofronie; se pare, probabil, undeva mai departe de Capadocia. Totuși, pare un apropiat al Sfântului Vasile, căci acesta îi face confidențe despre răcirea sufletească existentă printre slujitorii Bisericii.

317. *Mt.* 24, 12.

EPISTOLA 173
Către Teodora, „canonica”*
Scrisă prin anul 374

Pe mine mă urnește greu la scris faptul că nu-s convins că epistolele mele sunt înmânate de fiecare dată Iubirii Tale, ci că, din cauza lipsei de cinste a celor care le preiau, există multe alte persoane care le citesc înainte, mai ales astăzi, când stările de lucruri sunt atât de tulburate în întreaga lume. Din pricina aceasta, mă aștept la fel și fel de învinuiri și reclamații necrutătoare împotriva scrisorilor mele atunci când ajung să mă conving că totuși unele din ele sunt predate[318]. În realitate, ori scriu, ori tac, eu n-am decât o singură sarcină: să păstrez în inimă amintirea Cuvioșiei Tale. Să-ți ajute Dumnezeu să-ți urmezi drumul viețuirii tale duhovnicești, așa cum ți l-ai ales. De fapt, lupta pe care trebuie s-o duci nu-i deloc neînsemnată dacă-ți dai bine seama de făgăduința făcută și de ceea ce decurge din ea. Oricine poate alege o cale de viețuire potrivit Evangheliei, dar ca să urmărești împlinirea legii până în cele mai mici amănunte și să nu treci peste nimic din ce-i scris acolo, iată ceva ce n-a fost împlinit decât de un număr foarte mic din cei de care am luat cunoștință. Pentru așa ceva îți trebuie o limbă formată și un ochi îndrumat după dorința Evangheliei, să muncești cu mâinile tale spre a fi bine plăcut lui Dumnezeu, să-ți miști picioarele și să te slujești de fiecare dintre mădulare așa cum a rânduit de la început Creatorul; mai trebuie cuvioșie în îmbrăcăminte, grijă în felul cum vorbești cu oamenii, simplitate în hrană, lipsă a tot ce-i de prisos în avere.

Când stai să le înșiri, toate acestea par lucruri mărunte; în schimb, pentru realizarea lor m-am convins și eu că, într-adevăr, ți se cere să duci o luptă deosebită. Și mai trebuie să adaugi desăvârșirea în smerenie, care ne apără de aducerile aminte de mândria strămoșilor, care ne oprește (dacă natura ne-a dat ceva deosebit, fie pentru trup, fie pentru suflet) să ne lăudăm și să ne folosim de un pretext în felul cum ne judecă cei din afara mănăstirii, spre a nu ne înfumura și a ne umfla de laude deșarte.

Toate acestea stau în strânsă legătură cu viața evanghelică.

Tot așa stăm și cu statornicia în cumpătare, cu sârguința la rugăciune, cu dragostea sinceră față de frați, cu deschiderea sufletească față de cei în nevoie, cu smerenia cugetului, cu frângerea inimii, cu curăția credinței și cu echilibrul în tristețe, <adică păstrarea voioșiei până și în clipele de suferință>.

---

* Teodora era una din colaboratoarele Bisericii, mai ales pe tărâm pedagogic. Canonicele nu erau călugărițe, locuiau în grup, erau controlate de slujitorii Bisericii. Sfântul Vasile le dă sfaturi cum să activeze.

318. Iarăși problema serviciului poștal, de care se plânge Sfântul Vasile în multe din epistolele sale. Serviciul era aproape inexistent. Se foloseau mai mult curierii ocazionali.

Şi, pe deasupra, niciodată să nu ne părăsească gândul la înfricoşata şi neocolita Judecată, spre care ne grăbim cu toţii, deşi foarte puţini îşi amintesc de aceasta şi se îngrijorează pentru acest eveniment !

EPISTOLA 174
Către o văduvă
Scrisă cam prin 374

Cu toate că marea mea plăcere era să scriu mereu nobleţei voastre, preastimată doamnă, totuşi de fiecare dată m-am oprit, pentru că nu voiam să provoc discuţii din pricina oamenilor porniţi cu duşmănie faţă de mine şi care împing ura, după cum se spune, până acolo încât se dedau la anchete indiscrete, chiar numai dacă cineva primeşte vreo scrisoare de la mine[319]. Întrucât ai procedat bine scriind dumneata cea dintâi şi întrucât mi-ai scris tocmai ce trebuia, înştiinţându-mă despre anumite probleme sufleteşti, am ajuns la rândul meu să-ţi răspund, împlinind astfel două lucruri deodată: pe de-o parte, ca să-mi plătesc datoria, iar pe de alta, ca să răspund la ceea ce mi-ai scris Domnia Ta.

Fericit e sufletul care zi şi noapte n-are în gândurile sale altă grijă decât de a şti cum atunci, în marea zi, când toate făpturile vor sta în faţa Judecătorului ca să dea socoteală de faptele lor, va putea să răspundă fără frică de viaţa lui. Şi, într-adevăr, cel care-şi pune înaintea ochilor acea zi şi acel ceas şi care cugetă mereu la apărarea pe care o va face înaintea nemitarnicului Judecător, acela ori nu va mai greşi deloc, ori va săvârşi doar păcate uşoare, pentru că, dacă i se întâmplă să greşească, acest lucru se petrece fără ca să existe la mijloc frica de Dumnezeu. La cei în care e trează aşteptarea ameninţărilor Judecăţii, teama care sălăşluieşte în ei nu le va da prilej să cadă în fapte sau gânduri nedorite.

Prin urmare, adu-ţi mereu aminte de Dumnezeu, să ai în inimă teama de El şi cuprinde-i pe toţi în comuniunea rugăciunilor. Într-adevăr, de mare ajutor sunt cei care-L pot îmblânzi pe Dumnezeu. Fă şi dumneata lucrul acesta fără încetare. Căci şi în vremea cât trăim în trup rugăciunea ne este de mare folos, iar când plecăm de aici ea ne serveşte drept provizie pentru veacul ce va veni. Dar dacă această grijă e un lucru bun, în schimb descurajarea, lăsarea în voia sorţii şi pierderea nădejdii de mântuire sunt cele care strică cel mai mult sufletului. Să ai, aşadar, nădejde în bunătatea lui Dumnezeu şi aşteaptă ajutorul Lui, cunoscând că dacă ne vom întoarce bine şi sincer spre El nu numai că nu ne va respinge de tot, ci poate tocmai când vom pronunţa cuvintele rugăciunii ne va spune: „Iată-Mă !".

---

319. Într-adevăr, pornirea spre calomniere este unul din păcatele cele mai adeseori pomenite de Sfântul Vasile, iar leacul împotriva ei - frica de judecata lui Dumnezeu - e tot atât de des subliniat. O atitudine similară este de semnalat şi în scrierea anterioară.

EPISTOLA 175
Către comitele Magninianos
Scrisă cam prin anul 374

Mi-ai scris nu de mult Excelenţă, poruncindu-mi deschis, între altele, să scriu şi despre credinţă. Ei bine, eu admir râvna pe care o arăţi în această privinţă şi-L rog pe Dumnezeu să rămâi nedezminţit legat de bine, iar progresând neîntrerupt în ştiinţă şi în fapte bune să ajungi la desăvârşire. Însă, întrucât nu vreau să las scrierea despre credinţă şi nici să alcătuiesc alte mărturisiri de credinţă, nu vreau să-ţi trimit ceea ce-mi ceri. De altfel, cred că vă vor fi împuiat urechile cu anumite instrucţiuni cei din jurul dumneavoastră, ca unii care nu fac nimic altceva decât să mă calomnieze, ca şi cum s-ar recomanda că n-au altă calitate decât să mă învinuiască pe nedrept de nelegiuirile cele mai ruşinoase.

Pe aceştia trecutul îi vădeşte limpede cine sunt, iar o experienţă sporită îi va trăda şi mai mult. Eu rog însă pe cei ce cred în Hristos să nu pună întrebări prea curioase dincolo de vechea credinţă[320], ci să declare doar că ne botezăm în credinţa în care credem şi ne închinăm aşa cum am fost botezaţi. Să ne ajungă dar că dobândim aceleaşi noţiuni pe care le-am primit din Sfânta Scriptură şi să ne ferim de orice înnoiri în acest sector. Dar nu în inventarea noţiunilor se cuprinde mântuirea noastră, ci în mărturisirea curată despre Dumnezeirea în Care credem.

EPISTOLA 176
Către Amfilohiu, episcop de Iconium
Scrisă prin august 374

De-ar da Dumnezeu Cel Sfânt ca atunci când epistola mea va ajunge în mâinile Tale să Te găsească în deplină tărie trupească, ferit de orice greutăţi şi săvârşind toate după cum Ţi-e dorinţa, ca să nu rămână neîmplinită nici făgăduinţa făcută mie de a fi de faţă în oraşul nostru, pentru ca să sporim şi mai mult măreţia praznicului de hram, care se ţine în fiecare an în Biserica noastră în cinstea martirilor[321]. Să fii sigur, preacinstitul şi preaiubitul meu, că, chiar dacă poporul nostru primeşte atunci mulţi vizitatori, prezenţa nici unuia n-o doreşte atât de viu pe cât doreşte prezenţa Ta; atât e de puternic

320. Din conţinutul acestei epistole se deduce faptul că până şi mirenii se interesau de problemele dogmatice, lucru ştiut, altfel, de toţi. Frumos e faptul că Sfântul Vasile a ştiut să-i atragă şi să-i lămurească. E uşor de înţeles că între problemele la care se face aluzie, la loc de frunte e mai ales deofiinţimea Fiului şi a Duhului Sfânt cu Tatăl.

321. E vorba de pomenirea Sfântului Mucenic Eupsihie (7 sept.), mort sub Iulian Apostatul. Cu ocazia hramului, se discutau şi probleme bisericeşti. Despre Eupsihie ne mai vorbesc şi alte epistole, de exemplu nr. 100.

stimulentul de dragoste pe care l-ai lăsat în scurta petrecere în care ai mai fost la noi. De aceea, pentru ca să aducem cât mai multă slavă lui Dumnezeu, iar popoarele să se bucure și martirii să-și primească și pe această cale cinstea cuvenită, iar noi, bătrânii[322], să ne bucurăm tot așa de mult de cinstea pe care se cade s-o arătăm unuia din fiii cei mai vrednici ai ținuturilor noastre, fă-ne neapărat bucuria de a Te vedea aici, și încă cu o zi înainte de ținerea sinodului, ca să mai stăm de vorbă pe îndelete și să ne mai mângâiem unul pe altul prin împărtășirea bucuriilor noastre duhovnicești. Ziua <fixată pentru întâlnire> este a cincea a lunii septembrie. Te rugăm deci să sosești mai devreme cu trei zile, ca prin prezența Ta să faci mai strălucită și aniversarea anuală a azilului pentru săraci[323]. Fii sănătos și bucuros în Domnul, rugându-Te pentru mine, și prin harul Domnului să-mi fii păstrat atât mie, cât și Bisericii lui Dumnezeu.

EPISTOLA 177
Către magistrul Sofronios*
Scrisă în anul 374

Nu-i ușor să-i înșir pe toți cei care, prin mijlocirea mea, au primit ajutoare de la Excelența Ta, căci sunt foarte numeroși cei care recunosc binefacerile primite din mâna Ta cea puternică, pe care Domnul ne-a dat-o ca aliată în aceste împrejurări critice. Dar cel mai drept dintre toți și pe care Ți-l prezentăm acum prin scrisoarea noastră, preavenerabilul nostru frate, Eusebiu, a căzut pradă unei absurde calomnii, pe care numai dreptatea Ta poate s-o spulbere.

De aceea, Te rog să fii așa de bun față de acest om și să-l ocrotești ca și cum ai ocroti adevărul, făcându-i dreptate și asigurându-i condiții omenești de a-l apăra și proteja împreună cu adevărul, întrucât dispune și de un apărător important: are dreptatea de partea lui, pe care o va dovedi foarte ușor, limpede și fără a putea fi contrazis, afară poate dacă timpul actual nu-i va sta împotrivă.

EPISTOLA 178
Către Aburgios*
Scrisă în anul 374

Știu că am prezentat de multe ori pe numeroși oameni Vredniciei Tale și că am făcut servicii importante celor asupriți în împrejurări din cele mai

322. Când scria această epistolă Sfântul Vasile n-avea încă 45 de ani, de aceea cuvântul „îmbătrânit" s-ar potrivi poate mai mult din pricina bolii lui, care-i va fi stors vlaga.

323. Înainte de hram se comemora și „Vasiliada".

* Ca de atâtea ori altădată, Sfântul Vasile cere și acum protecția acestui prefect al capitalei, de data aceasta spre a face dreptate preotului Eusebiu, căzut pradă calomniei.

* Impresionantă e solicitudinea marelui ierarh pentru cei necăjiți. Aburgios pare a fi fost din familie de goți, dar foarte binevoitor (la intervenții). Pare a fi rudă cu sfântul. Cazul lui Eusebiu pare a fi același ca și în epistola 177.

grele, dar, după câte știu, nu am trimis până acum Excelenței Tale un om care să-mi fie mai drag sau care să lupte pentru cele mai înalte scopuri, adică pe preadoritul nostru fiu, Eusebiu, care-Ți înmânează această scrisoare de la mine.

În ce încurcătură a ajuns, va istorisi el însuși Excelenței Tale, dacă i se va da prilejul. Dar ceea ce se potrivește să spun eu e următorul lucru: să nu fie nedreptățit acest om și, pentru că s-au ivit mulți oameni care au fost surprinși cu fapte din cele mai greu de explicat, să nu fie și el însuși atins de vreo bănuială care îi apasă pe cei mai mulți, ci să primească o judecată dreaptă și să se cerceteze toată viața lui. Atunci, toată calomnia se va da în vileag și omul nostru, aflându-și cea mai dreaptă ocrotire, va fi vestitorul principal al binefacerilor primite de la blândețea Ta.

EPISTOLA 179
Către Arinteos*
Scrisă în anul 374

Că iubești libertatea și omenia ne-o dovedesc îndeajuns noblețea firii și faptul că ai un suflet deschis spre toți. De aceea, îmi iau îndrăzneala să mijlocesc pentru un bărbat vestit în ce privește lungul șir al strămoșilor, vrednic de o mai mare cinste și respect prin blândețea caracterului pe care-l are sădit în el, așa încât te rugăm să-l sprijini la procesul pe care-l are, care din punct de vedere al adevărului nu prezintă greutăți, în schimb, din pricina unei grave calomnii, e destul de primejdios. Ar ajuta mult la salvarea omului faptul că ai spune un cuvânt bun pentru el, favorizând astfel, în primul rând, dreptul <și noțiunea de justiție>, apoi dovedindu-ne și de data aceasta nouă, prietenilor tăi, stima și bunăvoința cu care ne-ai obișnuit.

EPISTOLA 180
Magistrului Sofronios, pentru Eumathios*
Scrisă în anul 374

M-a durut sufletul când am aflat despre acest bărbat vrednic de stimă, care se află într-o situație nenorocită. Într-adevăr, om fiind și eu, cum să nu iau parte la durerea unui om liber, copleșit de greutăți nemeritate ? Și tot întrebându-mă cum i-aș putea veni în ajutor, am înțeles că singurul mijloc de a-l scăpa de grijile care-l apasă ar fi să-l prezint Excelenței Tale. De acum încolo, e grija Domniei Tale de a alerga pentru el, cu râvna pe care (suntem martori și noi) ai arătat-o în folosul multora.

---

* Ca și Traian, Arinteos era un ofițer superior, care n-a aprobat politica de asuprire a ortodocșilor dusă de Valens. Moare în anul 378. Sfântul Vasile îi exprimă compasiunea pentru moartea soției lui (epist. 269). Persoana pentru care i se cere intervenția pare a fi Eumathios (epist. 180).

* Eumathios pare a fi fost profesor de retorică, ajuns acum la necaz.

Cunoşti problema lui din memoriul pe care l-a înaintat împăraţilor şi pe care, luându-l în mâinile Tale, Te rugăm să-l iei sub ocrotire şi să-l mângâi pe om cu tot ce poţi. În felul acesta ajuţi un creştin, un bărbat ales şi un om care şi-a câştigat respect printr-o cultură deosebită. Dacă voi mai spune şi aceea că prin facerea de bine arătată acestui om îmi faci şi mie o bucurie, deşi aici interesul meu este de puţină importanţă, şi atunci Excelenţa Ta, ca unul care acceptă să dea atenţie şi dorinţelor noastre, nu va fi făcut desigur puţin lucru.

EPISTOLA 181
Către Otreios, Episcopul Melitinei*
Scrisă în anul 374

Ştiu că despărţirea de noi a preaiubitului de Dumnezeu episcop Eusebiu a afectat-o pe Evlavia Ta la fel de mult ca şi pe mine. Întrucât amândoi avem nevoie de mângâiere, să ne încurajăm, aşadar, unul pe altul. Tu să-mi scrii ce mai este nou prin Samosata, iar eu să-Ţi aduc la cunoştinţă câte voi auzi de prin Tracia. Pentru că, în întristarea prezentă, mare uşurare e să afli că poporul s-a răzvrătit <la exilarea lui>[324], iar pentru bunătatea Ta să fii informat în ce stare se află părintele nostru comun al amândurora[325].

Ştirile de care am amintit nu le vom putea cuprinde acum în epistolă; le va da cel care le cunoaşte, pe care Ţi l-am prezentat şi care ne va putea informa mai amănunţit despre starea în care l-a lăsat şi cum le suportă pe toate. Să Te rogi, aşadar, şi pentru el şi pentru mine, pentru ca Domnul să dea cât mai curând scăpare din astfel de nenorociri.

EPISTOLA 182
Către preotul Paulin
Scrisă în anul 374

Pe cât de mult ne întristăm când ne aducem aminte de pustiirea Bisericilor[326], pe atât de mult vă fericim că v-aţi angajat îndată într-o luptă atât de

---

* Otreios, episcop de Melitina (Armenia Mică), era o vrednică figură ortodoxă a vremii. El a jucat un rol major la Sinodul II Ecumenic, după cum informează Sf. Grigorie de Nyssa, epist. 10 şi 18 (ed. Pasquali, Leiden, 1959, pp. 39-40; 58-60). Faptul că Otreios a rămas impresionat de plecarea în exil a lui Eusebiu e o dovadă că se cunoşteau mai de demult. A se vedea şi epist. 166, 167 şi 163.

324. Preţioasă mărturie de rezistenţă ortodoxă faţă de presiunea arienilor, care vor fi ocupat şi aici scaunul cu un candidat de-al lor.

325. Încă o dovadă că Sfântul Vasile îl socotea pe Sfântul Eusebiu ca duhovnic al său, personalitate la care el ţinea foarte mult.

326. Aluzie la Eusebiu, episcopul Samosatei, trimis în surghiun în Tracia. Preotul Paulin pare a fi unul din cei care s-au angajat să-l însoţească în exil pe episcopul lor, de aceea Sfântul Vasile îl felicită şi-l încurajează.

lungă, pe care să vă ajute Domnul s-o duceți cu răbdare, ca să primiți buna răsplată a unei credincioase slujiri și a unei dârze rezistențe pe care ați arătat-o pentru numele lui Hristos.

EPISTOLA 183
Către cetățenii din Samosata*
Scrisă în anul 374

Când văd că cercetările și prigoanele marii încercări s-au întins deja în toată lumea și că cele mai mari orașe din Siria trec prin aceleași grele încercări ca și noi, iar în schimb nu-i nicăieri un senat care să se arate atât de încercat și de distins spre fapte bune așa ca al vostru, care, prin râvna lui, s-a învrednicit de o faimă atât de mare, mai că-mi vine să mă bucur de cele întâmplate. Pentru că, dacă nu s-ar fi întâmplat acest fapt dureros, n-ar fi ieșit în evidență valoarea voastră. De aceea, se pare că pentru cei ce caută virtutea ceea ce-i cuptorul pentru aur, aceea e și prigoana pentru nădejdea în Dumnezeu, manifestată din partea celor ce tânjesc după virtute.

Deci înainte, minunaților, aveți grijă ca la oboselile de până acum să mai adăugați altele tot atât de mari și să arătați că puneți pe o temelie mai întărită o clădire și mai măreață și să vă strângeți iar în jurul păstorului vostru, când va da Dumnezeu să se reîntoarcă la scaunul său, fiecare din voi povestindu-ne câte-o faptă deosebită pe care a săvârșit-o pentru Biserica lui Dumnezeu, având de primit fiecare din voi după faptele sale, în ziua mare a Domnului, răsplată de la Atotmilostivul Dumnezeu.

Dacă vă mai aduceți aminte de noi și vreți să ne scrieți de câte ori e cu putință, pe de-o parte, veți face o faptă dreaptă, pentru că ne răsplătiți cu ceva de-al vostru, iar pe de altă parte, ne veți face o mare bucurie, pentru că prin epistole ne veți trimite și semne despre preadulcele vostru glas.

EPISTOLA 184
Către Eustațiu, episcop de Himeria*
Scrisă în anul 374

Știu că-i lucru trist și apăsător să rămână cineva orfan, pentru că, în primul rând, n-are cine să-ți mai poarte de grijă. De aici am înțeles că dacă Evlavia Ta nu scrii, înseamnă că Te-ai supărat din cauza evenimentelor, totodată fiind ocupat cu probleme mult mai grele: să alergi mai mult pentru

* Robust cuvânt de încurajare, adresat credincioșilor care-și deplâng părintele trimis în exil. Mângâindu-i, Sfântul Vasile le amintește că în curând își vor primi din nou părintele.

* O frumoasă scrisoare de îmbărbătare frățească, trimisă unui coleg de apostolat, pe care Sfântul Vasile îl roagă să-i scrie mai des, căci orice deschidere sufletească ușurează suferințele.

turma lui Hristos, din pricina vrăjmașilor care se ridică din toate părțile împotriva ei. Dar întrucât conversația cu cei de o credință cu noi constituie totdeauna o mângâiere în vreme de necaz, gândește-Te și scrie-mi de fiecare dată când e cu putință, ca în felul acesta să Te calmezi pe Tine însuți, ca și cum ai sta de vorbă cu mine, iar în același timp să mă mângâi și pe mine cu propriile Tale cuvinte. Același lucru mă voi strădui și eu să-l fac de fiecare dată când ocupațiile îmi îngăduie. Roagă-Te și Tu însuți și îndeamnă și pe frați să-și dea silința să-L îmblânzească pe Domnul, ca să ne arate cândva o mântuire din întristarea care ne învăluie.

EPISTOLA 185
Către Teodot, episcop de Beroia*
Scrisă în anul 374 (?)

Știu că și dacă nu-mi scrii, în inima Ta totuși nu s-a șters amintirea mea. Și deduc acest lucru nu din faptul că aș fi într-adevăr vrednic de a mă ține minte, ci din aceea că sufletul Tău dă dovadă de dragoste prisositoare. În orice caz, Te rog să Te folosești, pe cât e cu putință, de prilejurile care Ți se oferă, ca să-mi mai trimiți câte-o epistolă, pentru ca și eu să mă mai încurajez din tot ce aud despre Tine și să am și eu prilej să-Ți fac cunoscute gândurile mele. Pentru că acesta-i rostul convorbirilor dintre oamenii care stau la o atât de mare distanță, ca măcar prin scrisori să stea în legătură. Să nu ne înstrăinăm unul de altul, atât cât ne îngăduie împrejurările.

Să ne hărăzească Domnul și ocazia de a ne întâlni față către față, pentru ca în felul acesta să crească și dragostea dintre noi, iar mulțumirea ce o datorăm Stăpânului nostru să sporească și mai tare.

EPISTOLA 186
Către guvernatorul Antipatros
Scrisă în anul 374

Cât de frumoasă e filosofia ! Între altele, ea lasă pe cei care-o cultivă să se vindece cu puțină cheltuială, așa încât unul și același lucru slujește și ca hrană și ajută și sănătății. Căci după ce Ți-ai pierdut pofta de mâncare, după cum am auzit de la cineva, Ți-o poți recâștiga prin varză acră. Înainte cu greu o suportam, atât din pricina proverbului, cât și pentru că-mi aducea aminte de prietena mea, sărăcia; acum însă îmi pare că se schimbă atât părerile, cât și

* Atât el, cât și credincioșii lui rămân fideli liniei ortodoxe. Teodot semnează și epistola 92, adresată „Italienilor și Galilor".

râsul proverbului, văzând că această legumă e o bună hrănitoare pentru tineret, dar care, în același timp, i-a redat și căpeteniei noastre puterea de altădată. De acum înainte voi socoti că nimic nu poate sta alături de ea, nu numai lotusul lui Homer[327], dar nici vestita ambrozie, oricât de minunată ar putea fi ea, încât să-i poată sătura ca ea atât de bine pe <zeii> olimpieni.

EPISTOLA 187
Antipatros către Vasile*
Scrisă în anul 374

„Dacă îmbuci de două ori din varză mori" - așa spunea o zicală. Dar eu, care m-am servit din ea de mai multe ori, cerându-mi astfel moartea de mai multe ori, totuși nu voi muri decât o singură dată. Dar tot la fel se întâmpla și dacă n-aș fi gustat din ea decât o singură dată. Or, dacă așa stau lucrurile, să nu te temi dacă vei mânca din aceste bucate gustoase, atât de nedrept hulite de zicala aceea.

EPISTOLA 188
Către Amfilohiu, despre canoane
Scrisă în anul 374

I

Scriptura ne spune că „cel ce nu știe, de va întreba de înțelepciune, înțelepciune i se va socoti"[328]. Dar mi se pare că întrebarea unui înțelept e în stare să facă înțelept chiar și pe un nebun. Acest lucru mi se întâmplă și mie ori de câte ori primesc scrisori de la un om harnic ca Tine. Într-adevăr, mă fac mai știutor și mai înțelept decât aș fi eu însumi prin simplul fapt că mai pun întrebări, pentru că învăț multe lucruri pe care nu le știam, iar grija pentru exactitate devine dascălul nostru. Desigur că și în cazul de față, întrucât până acum niciodată nu dădusem atenție la obiectul întrebărilor Tale, am fost nevoiți să le examinez mai cu grijă și să ne aducem aminte ceea ce auzisem de la cei mai în vârstă și să aflăm astfel, prin propria noastră judecată, în ce măsură se apropie ele de cele ce ni s-au spus.

---

327. Homer, *Odiseea* IV, 603.

* Nostimă întâmplare a fost cea prin care, ca un filosof și doctor, Sfântul Vasile vindecă cu varză acră lipsa poftei de mâncare a guvernatorului Capadociei, Antipatros, care l-a surprins tocmai la masă, unde ierarhul l-a îmbiat să guste. Urmarea: după câtva timp, guvernatorul cere din nou să i se servească din această hrană atât de hulită, dar care întrece mâncarea zeilor. De subliniat umorul sfântului.

328. *Pr.* 17, 28 (ed. 1914).

II

În privința „catarilor"[329] (sau a celor curați, n. tr.), despre care s-a vorbit mai înainte și de care Îți aduci bine aminte, se cuvine a se proceda potrivit obiceiului din fiecare loc, deoarece cei care au luat atunci o hotărâre nu s-au putut pune toți de acord când a fost vorba de Botez. Botezul pepuzenilor[330] mi se pare că n-are nici o valabilitate și m-am mirat cum de l-a trecut cu vederea Dionisie[331] (cel Mare, n. tr.), care era un mare cunoscător al canoanelor. Într-adevăr, Botezul pe care cei vechi hotărâseră să-l primim e cel care nu se abate deloc de la credință, fapt pentru care pe unele <erori> le-au numit eresuri, pe altele schisme, iar pe altele adunări ilegale. Între „erezii" au numit grupările celor care s-au rupt și s-au înstrăinat cu totul de credință; „schisme" erau formațiunile celor care s-au separat pentru anumite motive de ordin administrativ, bisericesc sau din pricina unor probleme care s-ar fi putut rezolva dacă ar fi existat o înțelegere reciprocă, iar „adunări ilegale" sunt partidele formate de preoți sau de episcopi nesupuși, precum și de mireni nedisciplinați. De pildă, dacă un cleric oarecare a fost judecat pentru o abatere și înlăturat din slujbă pentru că nu se mai supunea canoanelor, ci pretindea pentru el întâietatea și funcția respectivă, iar împreună cu el au plecat și alții, părăsind Biserica cea universală, aici avem o adunare ilegală. Schisma, în schimb, este o neînțelegere cu cei din Biserică pe tema pocăinței. Între eretici îi amintim pe manihei, pe valentinieni, pe marcioniți, precum și pepuzenii înșiși - la aceștia neînțelegerea se leagă direct de credința în Dumnezeu.

Părinții cei vechi au hotărât să respingă cu totul Botezul ereticilor, în schimb să-l recunoască pe al schismaticilor, aceștia fiind oameni care se mai află încă în Biserică, pe când cei din adunările ilegale, dacă se îndreptează printr-o pocăință apreciabilă și printr-o întoarcere reală, trebuie primiți iarăși în Biserică, așa cum se întâmplă adeseori să fie primiți în treapta lor ierarhică și clericii care au plecat împreună cu alți nesupuși, dacă au făcut pocăință.

Pepuzenii sunt evident eretici, pentru că au hulit împotriva Duhului Sfânt, atribuind în chip nelegiuit și nerușinat lui Montan și Priscilei numirea de Paraclet[332]. Ei sunt, așadar, vrednici de osândă, pentru că hulesc Duhul Sfânt,

329. De la cuvântul grecesc καθαρὸς = cel curat. Sub această poreclă au apărut în mai multe rânduri, în Biserică, grupări de creștini mai rigoriști și mai scrupuloși, care au creat dezbinări sau schisme de multe ori pentru motive personale. Așa erau în sec. al III-lea novațienii (după numele preotului Novațian din Roma), care nu socoteau „curați" pe cei care în timpul persecuțiilor făcuseră unele concesii prigonitorilor păgâni și care doreau să fie reprimiți în Biserică. Tot la fel gândeau și montaniștii.

330. Pepuza era orășelul de naștere (în Frigia) a lui Montan, care a creat și el o sectă foarte răspândită după anii 200.

331. Dionisie cel Mare, episcop al Alexandriei în sec. al III-lea (248-264).

332. Acest neofit exaltat și-a ales ca „proorocițe" două aventuriere (Maximila și Priscila), cu ajutorul cărora își răspândește rătăcirile lui. Despre montanism a se vedea N. Chifăr, *op. cit.*, vol. I, Trinitas, 1999, pp. 109-111.

fie atribuind divinitatea Lui oamenilor, fie insultând Duhul Sfânt prin comparația Lui cu oamenii, astfel fiind vrednici de osândă veșnică, pentru că „hula împotriva Duhului Sfânt nu se iartă"[333]. Ce rost ar avea să admitem valid Botezul celor care botează în numele Tatălui, al Fiului, precum și al lui Montan sau al Priscilei ? Pur și simplu n-au fost botezați cei care au fost botezați în astfel de nume, despre care Tradiția nu ne-a învățat. De aceea, chiar dacă acest lucru a scăpat din vedere marelui Dionisie, noi trebuie să ne silim să nu le urmăm greșeala, căci absurditatea unei astfel de practici este vădită de la sine, însă și lămurită pentru toți cei care știu să judece cât de puțin.

„Catarii" fac parte și ei dintre cei care s-au separat, dar cei din vechime, în frunte cu Ciprian[334] și Firmilian al nostru[335], au hotărât să-i pună pe toți în aceeași categorie: catari, encratiți, hidroparastați, pentru că dezbinarea tuturor acestora a început printr-o schismă, iar cei care s-au despărțit de Biserică n-au mai avut harul Duhului Sfânt peste ei, pentru că prin întreruperea succesiunii a încetat continuitatea comuniunii. De fapt, cei dintâi care s-au depărtat primiseră de la Părinți hirotonia și, datorită punerii mâinilor acestor Părinți, ei aveau darul duhovnicesc, dar cei care s-au rupt, devenind laici, n-au mai avut putere nici să boteze, nici să hirotonească și nici să dea altora harul Duhului Sfânt, de la care s-au exclus ei înșiși; de aceea, Părinții au hotărât ca aceia care sunt botezați de ei, pentru că erau botezați de niște laici, venind la Biserică, să fie curățați din nou cu adevăratul Botez al Bisericii. Întrucât câțiva din cei din Asia, ca să se conformeze hotărârilor luate de cei mai mulți, au fost cu totul de părere să fie recunoscut Botezul acestora, zicem și noi să fie primit[336].

Trebuie însă să fim atenți în special la fapta urâtă a „encratiților"[337] (sau rigoriștilor, n.tr.), pentru că, spre a face cu neputință primirea lor în Biserică, ei au încercat să prevină primirea prin introducerea unui botez de tip special, stricând astfel însăși tradiția lui proprie. Deci, socot că, întrucât nu s-a primit despre ei nici o lămurire, ar trebui să respingem botezul lor, și chiar dacă va fi primit cineva de la ei Botezul, când vin la Biserică totuși să-i rebotezăm. Dar dacă aceasta ar fi o piedică pentru bunul mers al Bisericii Capadociei, ar

333. Lipsă notă și din text.

334. Episcop al Cartaginei († 258).

335. Episcop de Cezareea Capadociei (sec. al III-lea).

336. Se vede că Sfântul Vasile rămâne la rezolvarea mai indulgentă a situației: recomandă în general reprimirea schismaticilor (desigur aplicându-le obligații de penitență), dar respinge botezul ereticilor.

Nu trebuie uitat că cele trei mari „epistole" canonice (188, 199 și 217) au fost receptate de legislația Bisericii Ortodoxe fiind normative în viața creștină. Ralli-Potli, *Sintagma sfintelor și dumnezeieștilor canoane*, vol. I, Atena, 1854, pp. 88-294. În românește, N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. II, partea II: „Canoanele sfinților părinți", trad. N. Popovici-U. Kovincici, Arad, 1936, pp. 39-149.

337. Numiți așa între altele și fiindcă foloseau la Împărtășanie apă în loc de vin (ἐγκρατὴς - cumpătat).

trebui să ne întoarcem iarăși la Tradiție și să urmăm pe Părinții care au orânduit cele de cuviință pentru noi. Căci mă tem ca nu cumva, vrând să-i facem ezitanți la primirea Botezului, faptul să fie o piedică pentru cei care se mântuiesc, din pricina asprimii propunerii noastre. Iar dacă encratiții păstrează încă Botezul nostru, aceasta să nu ne facă ezitanți, căci nu suntem obligați să le facem concesii, ci ne silim să urmăm exact prevederea canoanelor. În orice caz, să se decidă ca acelora care vin de la botezul lor să li se împărtășească ungere[338] în fața credincioșilor și așa să se apropie de Taine. Pe de altă parte, eu știu că pe frații Izois și Satorninos, care erau de aceeași condiție, i-am primit în scaunul episcopal; din această pricină, pe cei care au fost împreunați din nou cu tagma lor nu mai putem să-i despărțim de Biserică, pentru că, primind pe episcopii lor, s-a statornicit un fel de canon[339], care îndreptățește comuniunea cu ei.

III

Femeia care-și omoară în chip voluntar fătul se face vinovată de acuzația uciderii. În credința creștină nu se precizează dacă fătul era format sau încă nu era. Dar dreptatea n-o cere numai ceea ce era vorba să se nască, ci și pe cel care a uneltit împotriva lui însuși, pentru că, așa cum se întâmplă adeseori, femeile mor în astfel de încercări. Aici se mai adaugă și uciderea fătului, care e o a doua ucidere, cel puțin intenționată de cele care nutresc astfel de fapte silnice. Totuși, pocăința acestor femei nu trebuie prelungită până la moarte, ci ele pot fi primite (din nou în comuniune, n.tr.) după un răstimp de 10 ani. Vindecarea lor să nu se hotărască după timp, ci după felul în care ele se pocăiesc[340].

IV

Diaconul care a comis desfrâu după ce a fost hirotonit va fi îndepărtat din diaconie, dar, odată coborât în rândul mirenilor, nu va fi scos din comuniune, căci într-adevăr există un canon vechi, potrivit căruia cei căzuți din treapta lor nu trebuie supuși decât la acest fel de pedeapsă, întrucât cred că cei vechi au urmat legea care zice: „nu va izbândi de două ori întru același necaz". Și mai este și alt temei, și anume: cei care sunt în tagma mirenilor, după ce au fost scoși din rândul credincioșilor, pot fi primiți din nou în locul de unde au fost alungați, iar diaconului îi ajunge o dată osânda caterisirii; deci, întrucât nu i se mai dă diaconia, în această osândă să constea pedeapsa. Aceste reguli sunt scoase după dreptul scris. Dar în toate cazurile de acest fel vindecarea ade-

338. Așadar, erau reprimiți în Biserică prin ungerea cu Sfântul Mir.

339. Can. 44, 47 apost.; 8. Sin. I Ec.; 95 Trulan; 7 Laod.; 47 Vasile c. M. Vezi Milaș, *Canoanele*, II, 2, p. 41.

340. Can. 65 apost.; 91 Trulan; 21 Ancira. Vezi Milaș, *op. cit.*, p. 50.

vărată constă în îndepărtarea de păcat. De aceea, cel care pentru plăcerea cărnii a lepădat harul își va dovedi deplin vindecarea numai prin îndepărtarea de plăceri, prin frângerea trupului și prin înfrânarea cu toată supunerea. Așadar, trebuie să ținem atât ceea ce reiese din dreptul scris, cât și ceea ce prevede Tradiția, iar în cazurile unde nu se admite asprimea dreptului, acolo trebuie să urmăm regula tradițională[341].

V

În legătură cu cei care se căsătoresc a treia oară sau de mai multe ori, cei vechi au hotarât același canon care se potrivește comparativ la cei cu a doua căsătorie: un an (oprire de la Împărtășanie, n.tr.) pentru a doua căsătorie, cu toate că alții spun doi ani. Cât privește pe cei cu a treia căsătorie, cei vechi îi opresc de la Împărtășanie trei ani și chiar patru ani. De fapt, ei nu-i mai spun „căsătorie" acestei împreunări, ci poligamie sau mai curând un desfrâu moderat. De aceea a zis și Mântuitorul către femeia samarineancă, care schimbase cinci bărbați: „cel pe care-l ai acum nu-ți este bărbat"[342], pentru că cei care au trecut peste limita căsătoriei a doua nu mai sunt vrednici în ochii lor să se numească „bărbat" ori „soție". Pentru cei care se căsătoresc a treia oară am primit obiceiul de afurisire pe cinci ani, nu din vreun canon, ci din urmarea celor primite mai înainte. Pe ei nu trebuie să-i oprim cu totul de la Biserică, ci să-i învrednicim de „ascultare" de doi ori trei ani și după aceea să li se dea voie să „stea împreună", dar de împărtășirea binelui să fie încă opriți, abia când vor arăta un rod oarecare de pocăință, abia atunci să se așeze în locul Împărtășaniei[343].

VI

Pe ereticii care se pocăiesc înainte de a pleca din viață trebuie să-i primim, dar nu fără chibzuință, ci cercetându-i dacă arată căință adevărată și dacă au roade care dovedesc râvnă pentru mântuire[344].

---

341. *Naum* I, 9 (ed. 1914).

342. Vezi Milaș, *op. cit.*, p. 52.

343. Sfântul Vasile cunoaște patru trepte de catehumenat, prin care propunea să fie canonisiți cei care puteau reveni prin Botez ori prin Euharistie în comuniunea Bisericii: 1) plângătorii sau tânguitorii (προσκλαίοντες), care trebuiau să petreacă afară, la ușa Bisericii, unde-și plângeau păcatele și-i rugau pe cei care intrau în Biserică să se roage pentru ei; 2) ascultătorii (ἀκροώμενοι), care aveau voie să asculte Liturghia până la citirea Apostolului și a Evangheliei; 3) îngenunchetorii (γόνυκλίνοντες) sau cei care se prosternează (ὑποπίπτοντες), care aveau voie să facă mătănii împreună cu cei credincioși; 4) cei care stau în picioare (συνεστῶντες) și care puteau rămâne în biserică pe toată durata Sf. Liturghii, dar nu puteau participa la Sf. Taine. Abia după aceea erau primiți din nou între creștini.

344. Cf. can. 12, 14 Sin. I Ec.; 7 Sin. II Ec.; 78, 96 Trulan; 12 Neocez.; 45 Cartag.

VII

Desfrânările călugărilor nu trebuie socotite căsătorii, ci unirile lor trebuie oprite pe orice cale, căci acest lucru e și spre întărirea Bisericii, dar și spre a nu se da prilej ereticilor să bârfească împotriva noastră, pe câtă vreme prin îngăduința noastră față de acest păcat i-am împinge spre el[345].

VIII

Cei care se depravează contra naturii sau cu animale sunt vrednici de aceeași pedeapsă ca și ucigașii, otrăvitorii, adulterii și închinătorii la idoli, de aceea Tu aplică și la aceștia dispoziția ce o ai împotriva celorlalți. Iar pe cei care fac penitență vreme de 30 de ani pentru necurățenia pe care au săvârșit-o în neștiință, nu trebuie să mai stăm la îndoială a-i primi, pentru că îi face vrednici de iertare atât neștiința, cât și mărturisirea lor deschisă, ca să nu mai vorbim de prelungirea pedepsei lor, căci au fost „dați satanei" aproape o viață de om, ca să învețe să nu se mai facă de rușine. De aceea să dai îndrumări să fie primiți fără întârziere, mai ales dacă au și lacrimi care înduplecă milostivirea Ta și dacă arată o viață demnă de milă[346].

IX

Cel care în mânie a folosit securea împotriva soției sale este un ucigaș. Dar bine ai făcut că m-ai făcut atent și mi-ai cerut într-un chip vrednic de înțelepciunea Ta să mă întind mai pe larg asupra acestei probleme, pentru că există multe deosebiri între faptele săvârșite cu voie și între cele fără de voie. E cu totul fără voință și departe chiar de intenția făptuitorului să arunci cu o piatră împotriva unui câine sau să dai într-un pom și fără să vrei lovești un om, căci intenția a fost să se apere de câine ori să-și doboare o poamă, iar nu să lovească pe omul care trecea întâmplător pe acolo. O faptă de felul acesteia este involuntară. Tot fără voie este și fapta celui care, voind să pedepsească pe cineva, îl lovește cu un bici ori cu o bâtă ușoară, dar omul s-a întâmplat să moară; aici trebuie ținut seama de intenția celui care a vrut să-l cumințească pe cel care a greșit, iar nu să-l omoare. Tot involuntară este și fapta celui care într-o încăierare se apără împotriva cuiva cu lemn ori chiar numai cu mâna, îndreptându-și lovitura tocmai spre locurile mortale, arătându-i că i-ar putea face rău, dar nu precis ca să-l omoare. De fapt, acțiunea aceasta se apropie de cea săvârșită cu voie, căci cel care a folosit astfel de unealtă spre apărare ori cel care a lovit fără cruțare, e clar că, lăsându-se stăpânit de pati-

345. Cf. can. 25, 26 apost.; 14, 15, 16 Sin. IV Ec.; 4, 6, 44 Trulan; 19 Ancira; 3, 18, 20, 32, 44, 60, 70 Vasile c. M.

346. *I Cor.* 5, 5. Amfilohiu fusese instalat în anul 333, așa că sfatul Sfântului Vasile îi prinde bine (cf. can. 61, 87 Trulan; 16, 17, 20, 21, 22 Ancira; 58, 62, 63, 65 Vasile c. M.).

mă, nu l-a cruţat pe om. Tot astfel, şi cel care foloseşte un par mai greu ori o piatră mai mare decât e de obicei puterea omenească e numărat printre ucigaşii involuntari, pentru că a vrut una şi a realizat alta. De fapt, împins de mânie, el a lovit atât de puternic, încât a omorât pe cel lovit, cu toate că silinţa lui a fost doar să-l rănească, iar nu să-l omoare pur şi simplu. Dar cine întrebuinţează sabie sau orice altă armă de acest fel nu mai are iertare, mai ales cel care a aruncat în om cu securea. Căci e limpede că n-a dat cu mâna în aşa fel încât gravitatea rănii să fie pe mărimea puterii lui, ci a aruncat unealta în aşa fel încât greutatea fierului, tăişul şi avântul puternic al aruncăturii făceau ca lovitura să fie neapărat mortală. Şi iarăşi cu totul voluntară şi fără ca să mai existe aici nici o îndoială e fapta săvârşită de tâlhari sau de năvălirile războinice, căci cei dintâi omoară căutând bani, ca să-şi ascundă învinuirea furtului, pe când cei care se duc să ucidă în război îşi propun deschis nu să sperie ori să pedepsească, ci tocmai să-i omoare pe vrăjmaşii lor. Tot aşa şi dacă cineva şi-ar pregăti o doctorie cu scop ascuns, dar în realitate această doctorie provoacă moartea, o astfel de faptă este voluntară. Aşa fac adeseori femeile care, căutând să atragă pe unii în dragoste prin descântece şi vrăjitorii, le dau nişte doctorii care produc întunecarea minţii lor. Deci, dacă aceste femei aduc moartea, sunt puse în rândul ucigaşilor voluntari, din pricina caracterului elaborat şi a practicii lor magice interzise, cu toate că ele vor una şi fac alta. De aceea, şi femeile care prepară droguri pentru provocarea avortului sunt ucigaşe, întocmai ca şi cele care primesc otrăvurile ce ucid fătul din pântecele mamei. Cu aceasta cred că am spus destule despre aceste lucruri[347].

X

Hotărârea Domnului că nu-i îngăduit nimănui să se despartă, afară doar de caz de desfrânare[348], se potriveşte deopotrivă atât bărbaţilor, cât şi femeilor, dacă urmărim desfăşurarea logică a ideii. Dar obiceiul prezintă şi aici deosebiri, mai ales când e vorba de femei găsim mai multe precizări; apostolul, de pildă, ne spune că cel ce se lipeşte de o desfrânată este un singur trup cu ea[349]. Iar Ieremia zice aşa: „Dacă o femeie se duce la alt bărbat, ea nu se va mai întoarce la bărbatul ei, ci pângărită fiind, rămâne pângărită"[350]. Şi „cel ce ţine pe cea preadesfrânată e nebun şi necredincios"[351]. Pe de altă parte, obiceiul rânduieşte că şi bărbaţii adulteri şi cei care trăiesc în desfrâu sunt datori să rămână în căsnicie, de aceea nu ştiu dacă poate fi numită adulteră femeia care trăieşte cu un bărbat care a fost părăsit (de soţia lui, n. tr.), deoarece aici vina cade asupra celei care şi-a părăsit bărbatul, contează deci, în primul rând, pricina

347. Can. 65 apost.; 21, 22, 23 Ancira; 2, 8, 11, 43, 54, 56, 57 Vasile c. M.; 5 Gr. de Nyssa.
348. *Mt.* 19, 9.
349. *I Cor.* 6, 16.
350. *Ier.* 3, 1 (ed. 1914).
351. *Pr.* 18, 22 (ed. 1914).

care a dus la desființarea căsătoriei[352]. Chiar dacă este bătută ori pentru că nu poate răbda bătăile, femeia trebuie să rabde mai vârtos decât să se despartă de soț. Nu trebuie să se țină seama nici de argumentul pierderii averilor, pe care l-ar invoca femeia. Dar nici cazul că soțul trăiește în desfrâu n-a fost prevăzut de obiceiul bisericesc și nici n-a fost rânduit femeii să se despartă de un soț infidel, ci să rămână cu el din cauză că nu se știe ce va urma. Căci „ce știi tu, femeie, dacă îți vei mântui bărbatul ?"[353]. De aceea, femeia care și-a lăsat soțul și s-a dus la altul este o adulteră, pe când cel părăsit este de iertat, și nici cea care viețuiește laolaltă cu unul ca acesta nu se osândește. În schimb, dacă bărbatul este cel care, după ce și-a părăsit soția, s-a dus la alta, este el însuși adulter, pentru că o face și pe dânsa adulteră, dar și cea care viețuiește cu el e adulteră, pentru că a atras la ea un bărbat străin[354].

XI

Cei ce se jură că nu primesc hirotonia nu trebuie ca, dat fiind jurământul depus de ei, să mai fie siliți să-și calce jurământul. Căci, cu toate că se pare că ar exista vreun canon care ar fi îngăduitor pentru astfel de oameni, eu știu din experiență că cei care-și calcă jurământul nu merg pe calea cea bună. Trebuie dar să cercetăm și felul jurământului, cuvintele, dispoziția sufletească în care s-au jurat, adaosurile amănunțite care au fost făcute în textul jurământului, iar dacă nu există nicăieri vreo circumstanță atenuantă, unii ca aceștia trebuie lăsați neapărat deoparte. În ceea ce privește cazul lui Severus sau mai exact al preotului hirotonit de el, se pare că el cuprinde o astfel de dezvinovățire, dacă ești cumva și Tu de aceeași părere. Pământul supus episcopiei Mistiei, peste care a fost rânduit acel om, poruncește să fie dat lui Vasode și atunci nici el nu-și va călca jurământul, căci nu se va depărta de localitatea sa; pe de altă parte, Longinos, avându-l pe Chiriac cu el, nu va lăsa părăsită Biserica și nici sufletul nu și-l va osândi prin lenevire. Nici noi nu ne vom arăta că am săvârși ceva potrivnic canoanelor părtinindu-l pe Chiriac, care, după ce s-a jurat să rămână la Mindane, a acceptat strămutarea. De fapt, întoarcerea lui va însemna salvarea jurământului, iar ceea ce a făcut în urma ordinului nu i se va socoti lui călcare de jurământ, pentru că n-a fost adaos la jurământ că nu s-ar depărta nici o clipă din Mindane, cu lipsa lui de memorie[355], zicând că Cel ce cunoaște și cele ascunse nu va privi nepăsător nimicirea Bisericii din pricina unui om ca el, care de la început a lucrat necanonic, s-a legat cu alții prin jurământ împotriva Evangheliei și învață să se calce jurământul prin aceea că

352. Se vede că ideile evanghelice nu pătrunseseră încă deplin, din moment ce situația femeii era judecată mai aspru decât cea a bărbatului.

353. *I Cor.* 7, 16.

354. Can. 48 apost.; 87, 94 Trulan; 20 Ancira; 102 Cartag.; 18, 21, 35, 77 Vasile c. M.

355. Situație proprie regiunii Antiohiei.

s-a strămutat, iar acum minte invocând lipsa lui de memorie. Dar întrucât nu noi suntem cei care judecă inimile, ci judecăm după cele ce le auzim, să lăsăm în grija Domnului pedepsirea, iar noi să-l primim fără să mai cercetăm și să-i iertăm uitarea socotind-o o slăbiciune omenească[356].

XII

Cel care a săvârșit uciderea fără voie, acela și-a plătit îndestul osânda în cei 11 ani (de excludere de la Sf. Împărtășanie, n.tr.). Într-adevăr, e limpede că pentru cei răniți prin lovire să aplicăm Legea lui Moise; pe cel căzut în urma rănilor primite, dar care poate umbla sprijinit de baston, nu-l vom socoti omorât; dacă însă nu s-a mai sculat după lovituri, cel care l-a lovit, chiar dacă n-a vrut să-l omoare, e socotit ucigaș[357], deși involuntar după intenția lui.

XIII

Pe preoții căsătoriți a doua oară[358] canonul i-a oprit cu totul de a mai sluji[359].

XIV

Părinții noștri n-au pus între ucigași pe cei care au săvârșit ucideri în Timpul războiului[360]; după părerea mea, ei ar fi vrut să ierte pe cei care au luptat pentru apărarea moralității și a dreptei credințe, dar poate că-i bine să-i sfătuim că, întrucât mâinile lor nu sunt curate, să se abțină de la Împărtășanie vreme de 3 ani[361].

XV

Cel care ia camătă, dacă va primi să întrebuințeze câștigul său nedrept în folosul săracilor și dacă se va lăsa de acum înainte de boala iubirii de bani, poate fi primit la preoție.

XVI

Mă mir că Tu cauți și în Scriptură precizări gramaticale și socotești că e necesar ca limba traducerii să exprime înțelesul ei canonic, iar nu să redea sensul esențial al cuvântului evreiesc. Întrucât nu se cade ca lenea să ne lase

356. V. canoanele similare: 25 apost.; 95 Trulan.
357. Can. 65 apost.; 23 Ancira; 2, 8, 13, 54, 57 Vasile c. M.
358. După ce le-a murit prima soție.
359. Can. 17 apost.; 3 Trulan; 7 Neocez.
360. „Omorul nu-i îngăduit, dar e și legal și vrednic de laudă a ucide pe inamic în război”, spunea Sfântul Atanasie, can. 1. Milaș, *op. cit.*, p. 28.
361. Can. 22, 23 Ancira; 8, 43, 45 Vasile c. M.; 5 Gr. de Nyssa.

nerezolvată întrebarea pusă de o minte atât de ageră, spunem că păsările cerului și peștii mării[362] au avut încă de la crearea lumii aceeași origine, pentru că și unele și celelalte au ieșit din apă, fapt pentru care ambele au aceleași însușiri: unele înoată prin apă, altele zboară prin văzduh, și din această cauză sunt pomenite la un loc. Dacă ne gândim la pești, această formă de limbaj nu și-a putut găsi corespondență literală potrivită, dar dacă le avem în vedere pe toate viețuitoarele care trăiesc în apă, ea a fost totuși foarte potrivit tradusă, pentru că și păsările cerului sunt supuse omului, ca și peștii mării, și nu numai ele, ci toate vietățile „care străbat cărările mărilor"[363]. Căci nu faptul că trăiește în mare face pe un animal viu să fie pește, de pildă chiții, balenele, peștele-ciocan, delfinii și focile, la care trebuie să adăugăm caii de mare și câinii de mare (= rechinii) și peștele-fierăstrău și peștele cu spadă și peștele-bou și, dacă vrei, urzica de mare, petoncla și tot felul de scoici, din care nici unul nu-i pește, dar care străbat „cărările mărilor".

* * *

Neeman n-a fost mare înaintea Domnului, ci „era om cu trecere înaintea stăpânului său"[364], adică era unul din cei care aveau putere pe lângă regele Siriei. Deci, cercetează cu amănunțime Sfânta Scriptură și atunci dezlegarea problemei va veni de la sine[365].

EPISTOLA 189
Către marele medic Eustatie

Scrisă pe la sfârșitul anului 374 ori la începutul lui 375

I

Toți cei care vă îndeletniciți cu medicina știți că chemarea voastră înseamnă grija față de om. Și mi se pare că cel care pune știința aceasta înaintea tuturor celorlalte îndeletniciri cărora își poate închina omul râvna și-a găsit judecata cuvenită și nu s-a depărtat de ceea ce trebuie crezut; în schimb, e tot atât de adevărat că de lucrul cel mai prețios dintre toate, care este viața, îți vine să fugi ca de ceva dureros atunci când nu poți reda cuiva sănătatea.

Or, iscusința voastră are drept scop să-ți redea sănătatea. În mod special, pentru tine această știință se dovedește plină de resurse, căci tu lărgești și mai mult granițele filosofiei, nelimitând doar la trupuri binefacerile acestei măiestrii, ci te preocupă și gândul să vindeci și bolile sufletului. Și când zic aceasta

---

362. *Fac.* 1, 20-21.

363. Ultima frază pare o interpolare, întrucât nu urmează șirul logic al ideii, ci mai degrabă *Ps.* VIII, 7-9 (notă Courtonne).

364. *IV Reg.* 5, 1.

365. Să nu se uite că Sfântul Vasile răspunde aici la întrebări puse de Amfilohiu.

nu mă iau după zvonurile celor mulți, ci pentru că am învățat din propria mea experiență. Și anume, în multe alte împrejurări, dar mai cu deosebire acum de curând, am ajuns într-o stare foarte grea din pricina negrăitei răutăți a vrăjmașilor noștri: parcă ar fi fost un curent rău, așa s-a năpustit ea peste viața mea, dar tu l-ai îndepărtat cu dibăcie, scoțând această nesuferită rană de la inima mea și revărsând în locul ei apa mângâietoarelor tale cuvinte[366]. Cât despre mine, pe măsură ce mă gândeam la uneltirile neîntrerupte și variate ale vrăjmașilor îndreptate împotriva mea, am socotit că ar trebui să tac și să primesc în liniște ceea ce unelteau, fără să mă împotrivesc acelor oameni înarmați cu minciuna, această armă nelegiuită, care adeseori se folosește și de adevăr ca să-și înfigă mai adânc colții. Dar tu m-ai îndemnat, pe bună dreptate, să nu trădez adevărul, ci să combat calomnia, temându-mă că nu multă vreme am mai putea răbda, dacă minciuna ar tot progresa în paguba adevărului.

II

Acești oameni care au prins ură pe mine mi se părea că fac cu mine ceea ce se spune într-o fabulă a lui Esop, unde lupul a ajuns să-l învinuiască pe miel, pretextând că îi este rușine, așa-zicând, să-l mănânce fără vreun motiv temeinic, deși acesta niciodată nu i-a putut face nici un rău, dar, cu toate că mielul a înlăturat orice învinuire calomnioasă, lupul nu-și pierdu deloc pofta, așa că dacă a pierdut din punctul de vedere al dreptului, în schimb s-a arătat biruitor prin dinții săi. Tot așa se întâmplă și cu cei care-și dau silința să pornească ură împotriva mea și socotesc că acest lucru ar fi o cauză nobilă, dar, pentru că se rușinează să mă urască fără motiv, scornesc împotriva mea tot felul de motive și de acuzații. De fapt, ei nu duc până la capăt nici una din afirmațiile lor, ci acum spun una, mai târziu spun alta, și până la urmă cine știe ce încă altă pricină o socotesc a fi izvorul urii pe care mi-o poartă. Răutatea lor nu se mărginește la un fapt precis, iar când îi iei la cercetări mai serioase, întrebându-i despre una dintre învinuiri, îndată trec la alta și, chiar dacă toate acuzațiile le sunt respinse, ei tot nu se lasă de ură ! Ne învinuiesc că ne închinăm la trei dumnezei, fac să răsune de minciunile lor urechile multora și nu încetează să scornească orice altă calomnie, numai să poată câștiga oarecum încrederea.

Însă adevărul e de partea noastră: arătăm în public tuturor, și îndeosebi celor cu care ne întâlnim, că am dat anatemei pe oricine vorbește de trei dumnezei

366. S-ar părea că primele fraze ale acestei lungi epistole sunt lipsite de sens. În schimb, ca și cum ai arunca o găleată cu apă rece peste cineva ca să-l trezești și să-l readuci la curaj și la trezire, așa află Sfântul Vasile mângâiere în lupta pentru apărarea credinței, care a ajuns să fie desfigurată de oameni răi și rătăciți. După cum se va vedea, e vorba de controversele trinitare ale vremii. Unii atribuie această epistolă Sf. Grigorie de Nyssa (Bardenhewer, *op. cit.*, III, 154).

și că nici măcar nu-i socotim creștini pe astfel de oameni[367]. Când aud de așa ceva, îndată ridică pe Sabeliu împotriva noastră, iar în legătură cu această învățătură se vorbește tot mai des despre o boală a cărei cauză e tocmai acest om. Împotriva acestei învinuiri noi recurgem la arma obișnuită, arătându-le că împotriva unei astfel de erezii simțim același dezgust ca și pentru iudaism.

III

Ce adică ? Credeți oare că după atâtea confruntări se descurajează și se liniștesc cumva ? Deloc ! Ne învinuiesc că am introduce alte înnoiri în ale credinței și dacă uneltesc în felul acesta împotriva noastră e pentru că noi recunoaștem existența a trei ipostasuri și totuși vorbim de o singură bunătate, o singură putere, o singură dumnezeire[368]. Într-un fel, observația lor nu-i departe de adevăr, spunem și noi, dar atunci când ne aduc această învinuire ei fac obiecția că felul nostru de a vorbi nu se potrivește cu obiceiul lor și că Scriptura nu conține așa ceva. Și noi ce răspundem la această observație ? Că nu socotim că ar fi drept să facem din obiceiul în vigoare la ei legea și canonul dreptei credințe. Căci dacă obiceiul este o dovadă de <credință> dreaptă, în schimb, și noi le putem contrapune obiceiul aflat în vigoare la noi. Iar dacă acești oameni îl resping, aceasta nu înseamnă că și noi am fi siliți să facem ca ei, întrucât acest lucru nu îl cere Scriptura cea insuflată de Duhul Sfânt, de aceea cei la care dogmele sunt de acord cu cuvintele dumnezeiești vor câștiga de partea lor votul adevărului. Și atunci în ce constă vina noastră ? În învinuirea care ni s-a adus, ni s-au reproșat două lucruri: cel dintâi ar fi că despărțim ipostasurile, al doilea, să nu mai punem la plural nici una din numirile pe care le atribuim lui Dumnezeu, ci, după cum s-a mai spus, să vorbim la singular, să spunem că e vorba de o singură bunătate, o singură putere, o singură Dumnezeire și tot așa și cu oricare dintre desăvârșirile de acest fel. Cât privește separarea ipostasurilor, ei n-ar putea să spună că sunt străini de cei care afirmă o diversitate de substanță în natura divină. Într-adevăr, nu-i logic ca aceia care vorbesc de trei substanțe să vorbească și de trei ipostasuri. Prin urmare, învinuirea se concentrează numai pe faptul că pronunțăm la singular numirile care sunt atribuite naturii dumnezeiești unice.

IV

Pe de altă parte, putem aduce aici și alt temei la îndemână și clar. Omul care-i osândește pe cei care vorbesc de o singură dumnezeire va fi neapărat

367. Se vede că hotărârea luată în anul 362 la sinodul din Alexandria - μιά οὐσία καὶ τρεῖς ὑποστάσεις (= o ființă și trei persoane) - era încă departe de a fi acceptată de toți. Cf. A. Grillmeier, *Le Christ dans la tradition chrétienne de l'âge apostolique à Chalcédoine*, Paris, 1973, p. 242 ș.u.

368. Deci Sfântul Vasile dovedește că a receptat hotărârea de la Alexandria: o singură ființă divină, în trei persoane. A se vedea, de altfel, și epistola 52. Sabelios admitea numai o singură persoană în divinitate.

de aceeași părere cu cei care vorbesc de mai multe dumnezeiri ori chiar de nici una. Căci nu se poate închipui o altă atitudine în afară de cea exprimată. Or, învățătura cea inspirată de Dumnezeu nu ne îngăduie să vorbim de mai multe dumnezeiri, căci de fiecare dată când amintește despre dumnezeire o citează la singular „căci în El locuiește trupește toată plinătatea dumnezeirii"[369]. Iar în alt loc: „Cele nevăzute ale Lui se văd de la facerea lumii, înțelegându-se din făpturi, adică veșnica Lui putere și dumnezeire"[370]. Dacă înmulțirea numărului dumnezeilor e un obicei al celor atinși de răul rătăcirii politeiste și dacă negarea dumnezeirii e o caracteristică a ateilor, care poate fi temeiul pe baza căruia suntem învinuiți că noi credem într-o singură dumnezeire ? <Adversarii> noștri ne descoperă și mai deschis scopul argumentării lor: despre Tatăl ei admit că e Dumnezeu; despre Fiul admit la fel că se cuvine ca și El să fie cinstit cu nume de dumnezeire; cât despre Duhul Sfânt, deși e numărat alături de Tatăl și de Fiul, totuși ei nu vor să-L mai cuprindă sub numirea de dumnezeire, ci socotesc că puterea dumnezeirii începe de la Tatăl și se termină la Fiul, excluzând de la mărirea dumnezeiască natura Duhului[371]. Drept aceea, vorbind foarte pe scurt, suntem datori să ne apărăm adevărul împotriva acestei învățături.

V

Cum judecăm noi lucrurile ? Împărtășind credința mântuitoare învățăceilor pe care i-a crescut în doctrina Sa, Domnul Îl pune și pe Duhul Sfânt în strânsă legătură cu Tatăl și cu Fiul. Or, ceea ce o dată a fost unit, spunem că această unire rămâne sub toate formele, căci nu s-a unit într-un punct ca să se despartă în altul. Puterea dătătoare de viață, prin care firea noastră se schimbă și din viața pieritoare trece la nemurire, puterea Duhului, dacă o înțelegem alături de Tatăl și de Fiul, rămâne nedespărțită de Ei în multe alte privințe, de pildă când e vorba de noțiunea de bine, de cea de sfințenie și de veșnicie, de înțelepciune, de dreptate, de tărie, de putere și, desigur, de pretutindenitate, deci în toate numirile folosite în înțelesul cel mai înalt[372]. Ne gândim deci - așa e just să credem - că Cel care S-a unit cu Tatăl și cu Duhul în atâtea înțelesuri, care sunt în același timp și sublime și vrednice de Dumnezeu, Acela nu poate fi întru nimic despărțit de El. Într-adevăr, nu cunoaștem între numirile atribuite firii divine să existe vreo deosebire în înțelesul de mai bine sau mai puțin bine și nici nu ne putem închipui c-ar fi corect să atribuim Duhului însușiri mai mărunte, pe care le-am socoti inferioare față de ale celorlalte Persoane. Toate noțiunile, ca și toate conceptele care se potrivesc lui Dumnezeu,

---

369. *Col.* 2, 9.

370. *Rom.* 1, 20.

371. De fapt, erezia pnevmatomahă pleca de la erezia ariană.

372. Poate că nicăieri Sfântul Vasile n-a susținut atât de hotărât divinitatea Duhului ca în această epistolă.

sunt între ele de o egală vrednicie, pentru că nu se deosebesc în nici o privință pentru specificarea obiectului lor. Noțiunea de bun nu ne duce gândul la un anumit obiect, iar cea de înțelept, de puternic și de drept la alte obiecte, ci, oricare ar fi numirile care li se dau, ele nu Îl descriu toate decât pe Unul singur. Dacă Acestuia îi zicem „Dumnezeu", descriem aceeași ființă ca și cea la care ne duce cu gândul oricare dintre celelalte numiri. Dar dacă toate numirile întrebuințate pentru ființa divină au între ele aceeași valoare pentru a desemna același obiect și dacă ele ne duc gândul spre aceeași ființă, cu toate că o descriu și unele și altele sub aspecte diferite, atunci pentru ce motiv să dăm Duhului alte numiri în comuniunea cu Tatăl și cu Fiul și să-L excludem numai de la dumnezeire ? Într-adevăr, trebuie ori să-I recunoaștem însușiri comune în orice privință, ori să nu I le recunoaștem în nici o privință. Dacă-i îndreptățit la unele, nu poate fi nedreptățit la celelalte. Dacă-i prea mic, după cum susțin ei, ca să Se poată împărtăși împreună cu Tatăl și cu Fiul de numirea de „dumnezeire", atunci nu-i drept să fie părtaș la nici un alt nume potrivit lui Dumnezeu. Dovada constă în aceea că ne servim de acesta din urmă ca să numim multe altele chiar inferioare.

Mai mult, Sfânta Scriptură nu cruță astfel de numiri echivoce chiar când ele ni s-ar părea neprobabile atunci când desemnăm idolii sub nume dumnezeiesc. Astfel: „dumnezeii, care n-au făcut cerul și pământul, vor pieri de pe pământ și de sub ceruri"[373]. „Toți dumnezeii neamurilor sunt idoli"[374]. Când vrăjitoarea în vraja ei cheamă pentru Saul sufletele pe care le dorea, ea zice că a văzut dumnezei urcând din pământ[375]. De ce să nu vorbim la fel și despre Valaam, care era un fel de prooroc și de vrăjitor, care avea profețiile în palmă, cum zice Scriptura[376], și care se asemuise diavolilor, prin curiozitatea proorocirilor lui, dar care a primit, zice Scriptura, sfaturile lui Dumnezeu ? Din Scriptură se pot aduna multe mărturii de felul acesta, dovedindu-se prin ele că acest nume nu-i deloc mai mare decât celelalte care I se aplică lui Dumnezeu, întrucât, după cum s-a spus, îl aflăm întrebuințat cu două înțelesuri, chiar și pentru unele neverosimile. Cât despre numirile de sfânt, de nestricăcios, de drept, de bun, nicăieri n-au legătură cu ceea ce nu li se cuvine, așa cum am desprins din Sf. Scriptură. Așadar, dacă nu se neagă că Duhul Sfânt are comune cu Fiul și cu Tatăl însușiri pe care credința le atribuie numai naturii divine, ce rost are să spui că El e exclus din această comunitate din pricina unei singure expresii [cea de „Dumnezeu"] pe care, după cum am văzut, până și demonii și idolii o au comună cu Tatăl și cu Fiul, din pricina omonimiei ?

---

373. *Ier.* 10, 11.

374. *Ps.* 95, 5.

375. *I Reg.* 28, 13 (ed. 1914). A se vedea Sf. Grigorie de Nyssa: *Despre vrăjitoarea din Endor.*

376. *Num.* 22, 1-41.

VI

Dar, spun vrăjmașii, această numire desemnează natura. Or, pentru Duhul nu există comunitate de natură cu Tatăl și cu Fiul și, de aceea, El nu are acest nume în părtășie cu Ei. Dar să ne arate după ce fel de semne au recunoscut deosebirea de natură și au descoperit, cu ajutorul evidențelor, ceea ce-i propriu și ceea ce-i străin de El, căci noi nu avem nici o nevoie de cuvinte sau de alte semne ca să precizăm ceea ce căutăm, însă, întrucât această natură e prea înaltă pentru a putea fi înțeleasă de cei ce-o caută și întrucât noi judecăm după anumite semne privitoare la lucruri care scapă cunoașterii noastre, va trebui neapărat să fim duși de mână, prin aceste lucrări dumnezeiești, la căutarea naturii divine. Dacă am vedea, deci, că lucrările săvârșite de Tatăl, de Fiul și de Duhul Sfânt diferă unele de altele, vom trage concluzia că naturile care le produc sunt și ele diferite, după diferența lucrărilor. Or nu-i cu putință ca ființele care se deosebesc în privința naturii să se acorde între ele din pricina caracterului specific al lucrărilor. Nici focul nu răcește, nici gheața nu încălzește, ci, cu diferența naturilor, activitățile care pleacă din ele se deosebesc unele de altele. Dacă acceptăm ca unică lucrarea Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt, fără nici o deosebire, nici varietate față de oricine ar fi, va trebui să deducem din unitatea de acțiune o unitate de natură[377].

VII

Tatăl, Fiul și Sfântul Duh împreună sfințesc, împreună dau viață, luminează, mângâie și săvârșesc în același fel toate lucrările asemănătoare. Deci nimeni să nu atribuie în chip special acțiunii Duhului puterea de a sfinți, după ce L-am auzit în Evanghelie pe Mântuitorul spunând Tatălui Său, în legătură cu ucenicii Săi: „Părinte, sfințește-i întru numele Tău"[378]. Așadar, pentru cei care-s vrednici trebuie să credem că tot ce se lucrează în ei e în comun lucrarea Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt: orice har, orice putere, orice înaintare morală, viața, mângâierea, schimbarea care duce la nemurire, trecerea la libertate, precum și toate celelalte bunuri care ajung până la noi. În schimb, până și (în legătură cu, n.tr.) noi, planul dumnezeiesc care ne conduce, indiferent că se realizează el în făptura noastră tainică sau duhovnicească sau în făptura sensibilă (dacă trebuie, cu ajutorul a ceea ce cunoaștem, să facă unele presupuneri în legătură cu ceea ce ne este superior), nici el nu s-a realizat în afara acțiunii și puterii Duhului Sfânt, întrucât fiecare om de la El primește ajutorul potrivit vredniciei lui personale și potrivit trebuinței lui. Într-adevăr, chiar dacă orânduirea

377. Are dreptate Y. Courtonne (*op. cit.*, II, 138-139) când spune că Sfântul Vasile poate fi socotit tot atât de adânc cugetător ca și cei doi Grigorie (de Nyssa și Teologul). Mai pe larg despre această problemă, în studiul Pr. Prof. Șt. Alexe, „Dumnezeirea Sfântului Duh la Sfântul Vasile cel Mare", în volumul *„Sfântul Vasile cel Mare. Închinare la 1600 ani de la săvârșirea sa"*, București, 1980, pp. 131-156.

378. *In.* 17, 17.

și purtarea de grijă a acestei lumi întrec puterea noastră de înțelegere, fiind mai presus decât puterea simțurilor noastre, s-ar putea afirma totuși, cu ajutorul a ceea ce ne este cunoscut nouă, ca o consecință logică, cum că puterea Duhului e lucrătoare în ambele domenii și că nu poate fi străină de guvernarea lucrurilor superioare. Într-adevăr, cel ce susține o astfel de bârfeală comite o blasfemie zadarnică și insolentă și nu-și sprijină absurditatea pe nici un temei. Dimpotrivă, cel care recunoaște că și lucrurile de deasupra noastră sunt guvernate de puterea Duhului Sfânt, împreună cu Fiul și cu Tatăl, face în această problemă o afirmație sprijinită pe o dovadă evidentă, care-i luată din însăși viața noastră personală. Deci, identitatea de acțiune în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfânt arată limpede absoluta asemănare de natură. Iată de ce, chiar și dacă numele divinității indică natura, totuși comunitatea de substanță permite acestei numiri să se aplice în sens propriu și Duhului Sfânt.

VIII

Dar nu înțeleg de ce prin această numire vrăjmașii noștri vor să desemneze natura divinității. Acești oameni aranjează toate lucrurile, ca și cum n-ar fi citit în Scriptură că natura nu-i rezultatul alegerii. Moise a fost ales rege al egiptenilor atunci când proorocia l-a numit, zicând: „Iată, Eu fac din tine un dumnezeu pentru Faraon”[379]. Această numire ne ajută deci să credem că e vorba de o putere oarecare, fie de supraveghere, fie de lucrare. Dar natura divină, sub toate numirile câte s-ar putea imagina, nu poate fi exprimată, în esența ei, așa cum ar vrea-o învățătura noastră. Când însă am atribuit lui Dumnezeu numirile de „binefăcător”, de „judecător”, de „bun”, de „drept” și toate celelalte de același fel, la deosebitele Lui lucrări ne-am gândit; dar natura Celui care lucrează prin ele noi n-o mai putem descoperi prin cunoașterea intuitivă a faptelor Lui. Într-adevăr, când se va da o definiție a fiecăreia din aceste numiri și a naturii însăși care desemnează aceste numiri, se va da aceeași definiție a acestora și a aceleia. Or lucrările a căror definiție e contrară vor avea și ele o natură diferită. Deci altceva e substanța sau ființa, pentru care nu s-a aflat termenul în stare să o facă cunoscută, și altceva e și semnificația numirilor pe care le poartă și care Li se dă pe temeiul unei activități ori a unei vrednicii oarecare. Că n-ar fi nici o diferență în acte, vom descoperi-o noi în comunitatea numirilor; cât despre diferența de natură, noi nu i-am aflat nici o dovadă evidentă, pentru că, după cum s-a spus, identitatea actelor lasă să se vadă comunitatea de natură. Deci, dacă divinitatea e un nume care desemnează un act, după cum zicem și noi că nu există decât un singur act pentru Tatăl, Fiul și Duhul, tot așa zicem că nu există decât o singură dumnezeire; și dacă, așa cum cred cei mai mulți, numele dumnezeirii indică natura, întrucât nu găsim în natură nici o diferență, nu greșim dacă spunem limpede că Sfânta Treime nu formează decât o singură dumnezeire.

379. *Ieș.* 7, 1.

EPISTOLA 190
Către Amfilohiu, episcop de Iconium
Scrisă în anul 374

I

De problemele Bisericii din Isauria[380] ai purtat grijă într-un mod vrednic de sârguința și de râvna Ta, lucru pentru care nu pot să nu Te laud. Că ar fi mai folositor, în toate privințele, dacă această grijă ar fi încredințată mai multor episcopi este, cred, ceva de la sine înțeles, chiar și pentru oricare nou venit. Și e sigur că acest lucru n-a scăpat nici înțelepciunii Tale, ci, dimpotrivă, ai semnalat bine această situație și m-ai înștiințat despre ea. Dar pentru că nu-i ușor să aflăm bărbați vrednici, trebuie să fim atenți ca nu cumva, în timp ce ne străduim să dobândim siguranța pe care ne-o oferă un număr mai sporit de oameni, pentru a aproviziona Biserica lui Dumnezeu cu o cârmuire mai grijulie, cu ajutorul mai multor păstori, să ajungem, fără să ne dăm seama, să desconsiderăm învățătura dumnezeiască din pricina nepregătirii celor chemați la demnitatea arhierească și astfel să obișnuim poporul să petreacă în nepăsare[381]. Căci și Tu știi că tocmai cei puși în fruntea mulțimilor ajung de regulă să creeze astfel de obiceiuri. De aceea, cred că e mai bine dacă alegem câte un bărbat încercat, de regulă din fruntașii orașului, dacă așa ceva e ușor și sigur, și lui să-i încredințăm toată răspunderea ca să pună în ordine toate amănuntele. Pentru o astfel de slujire, ajunge dacă omul e robul lui Dumnezeu, „lucrător cu fața curată"[382], care să „nu caute folosul lui, ci al celor mulți"[383], pe care să-i poată duce la mântuire. Iar acesta, dacă va vedea că puterile lui sunt mai slabe decât chemarea care-l așteaptă, „să caute lucrători la seceriș"[384]. Așadar, dacă vom găsi un astfel de bărbat, mărturisesc că este mai bine să fie unul decât mulți; și pentru Biserică este mai de folos, iar pentru noi mai fără primejdie, dacă vrem să reglementăm în felul acesta tema păstoririi sufletelor.

Dacă acest lucru nu-i ușor, atunci să ne îngrijim să punem întâistătători prin orășelele și târgurile care în vremurile vechi aveau scaune episcopale și abia după aceea să ridicăm pe unul din ei la rang de episcop în oraș[385], aceasta pentru ca nu cumva cel ales să devină o piedică în calea aranjării planurilor următoare și să dăm astfel naștere unui război intern, din pricina poftei lui de a cârmui peste mai mulți, nerecunoscând hirotonia episcopilor eparhiali. Dacă

380. Regiune muntoasă în sudul Asiei Mici, făcând parte din Episcopia de Iconium.

381. Aluzie la starea nepăsătoare din Biserica vremii aceleia, când, din cauza presiunilor ariene, erau promovate elemente tot mai slabe în fruntea episcopiilor.

382. *II Tim.* 2, 15.

383. *I Cor.* 10, 33.

384. *Mt.* 9, 37-38.

385. Tactică sănătoasă, pentru care Sfântul Vasile face apel la factorul tradițional. Prin ea s-a căutat dejucarea imixtiunii ariene. Prin „întâistătători" va fi înțeles și pe „horepiscopi" ?

acest lucru e greu și nu l-ar îngădui vremea, să fie cu grijă Înțelepciunea Ta la următorul fapt: să procedezi la delimitarea exactă a granițelor jurisdicționale ale episcopului din ținutul isaurilor, prin hirotonirea în jur a câtorva episcopi sufragani. Ar cădea în grija noastră să prevedem pentru viitor, ca episcopi pentru restul ținuturilor, oameni pe care i-am socoti potriviți în urma unei atente probe și examinări.

II

În legătură cu cele comunicate de Cucernicia Ta l-am întrebat și pe Gheorghe[386], care mi-a expus părerea lui. În această problemă trebuie să păstrăm tăcere, lăsând pe seama Domnului să poarte El grijă de casa Lui. Căci îmi pun nădejdea în Dumnezeu, că El ne va da putere să ieșim ca și altădată din greutăți, rânduindu-ne o viață mai ferită de tulburări. Dacă această măsură nu Te mulțumește, fă-mi plăcerea și trimite-mi un memoriu, în care să precizezi cam ce fel de post să creăm, pentru ca să începem să cerem ajutor de la fiecare din prietenii aflați în serviciu ori în chip gratuit ori pe un preț modest și să ne rugăm la Domnul ca să îndrume lucrurile spre bucuria noastră.

Am scris și fratelui Valeriu în legătură cu cele ce mi-ai încredințat. La Nyssa situația este așa cum ai lăsat-o Cucernicia Ta și, cu ajutorul rugăciunilor Tale, înaintează spre mai bine. Oricum, dintre cei care au fost smulși de la noi, unii s-au retras, alipindu-se de tabăra militară, alții au rămas, așteptând schimbări acolo. Mare e puterea lui Dumnezeu, încât să zădărnicească ori nădejdile unora ori să facă ineficace reîntoarcerea celorlalți[387].

III

Tălmăcind „manna”, așa cum ar fi scos-o dintr-o tradiție iudaică oarecare, Filon zicea despre calitatea ei că era în așa fel încât își schimba gustul după cugetul celui ce o consuma și că în sine ea era un fel de mei îndulcit cu miere, dar că gustul ei era când de pâine, când de carne, și încă de carne de pasăre ori de vietate sălbatică, dar uneori avea gust de legume, ba încă de o anumită legumă, după dorința fiecăruia, pe când altădată avea gust de pește, în așa fel încât fiecare din aceste calități se păstra neschimbată, după gustul celui ce o mânca[388].

---

386. Nu știm din altă parte cine era acest Gheorghe, probabil un candidat la episcopat. În orice caz, grija Sfântului Vasile mergea până acolo încât căuta să prevină presiunea ariană în această vreme în care împăratul Valens îi sprijinea pe față pe arieni.

387. Sf. Grigorie de Nyssa nu prea avea tactul necesar pentru a putea face inofensivă minoritatea semiarienilor care nu-l sprijineau. Nu va trece un an de când Sfântul Vasile va scrie aceste rânduri, și fratele său va fi depus prin presiunea guvernatorului Demostene. A se vedea epist. 225.

388. A se vedea și cele spuse în epist. 188, canonul 15. Oricum, Sfânta Scriptură se bucura de mare atenție din partea Sfinților Vasile și Amfilohie.

Scriptura cunoaşte care cu trei luptători: în timp ce în carele de luptă ale celorlalte ţări aflăm doi luptători, vizitiul şi hoplitul sau infanteristul, luptătorii carelor lui Faraon mai aveau pe lângă cei doi şi pe unul care ţinea frâul cailor.

Simpios mi-a scris o epistolă exprimând sentimente de respect şi de comuniune. I-am răspuns şi i-am mai anexat şi textul scrisorii pe care Ţi-am trimis-o Evlaviei Tale, încât, dacă crezi, o dată cercetată şi aprobată, dispune să i se trimită şi lui, deodată cu a Ta, la care mai adaugă şi Tu ceva de la Tine[389].

<Fie ca dragostea Bunului Dumnezeu> să Te păzească pentru mine şi pentru Biserica Lui sănătos, voios întru Domnul şi rugător pentru mine, prin iubirea de oameni a Sfântului.

EPISTOLA 191

Către Amfilohiu, episcop de Iconium*

Scrisă în anul 374

Căzându-mi în mână epistola Cucerniciei Tale, am adus mare mulţumire lui Dumnezeu, pentru că în cuvintele ei am găsit urmele unei vechi prietenii. Tu nu ai trecut în categoria celor mulţi, care fac cu încăpăţânare primele avansuri de convorbire prietenească, ci, după cum ai învăţat în ce constă măreţia pe care smerenia le-o dă sfinţilor, ai preferat să ţii rangul al doilea, dar totuşi să dai semn de viaţă înainte de mine. De altfel, aceasta e legea biruinţei între creştini, ca să se încoroneze şi cel care se mulţumeşte să aibă mai puţin.

Ca să nu rămânem însă cu mult în urma râvnei Tale celei nobile, iată ne adresăm Smereniei Tale şi exprimăm şi noi ceea ce simţim, pentru că odată ce, cu darul lui Dumnezeu, unitatea de credinţă este statornică între noi, din acea clipă nu există nimic altceva care să ne împiedice de a fi un trup şi un duh, după cum am şi fost aleşi într-o nădejde prin chemare. De dragostea Ta atârnă să legi de un început bun şi o urmare potrivită, adică, pe de o parte, să aduni în jurul tău pe cei de aceeaşi credinţă, iar pe de altă parte, să rânduieşti vremea şi locul pentru întâlnire, în aşa fel încât, întâmpinându-ne reciproc cu darul lui Dumnezeu, să conducem Bisericile după vechea rânduială a dragostei, primind ca mădulare ale noastre atât pe cei care vin dintr-o parte, cât şi pe cei care vin din cealaltă parte, trimiţându-i ca şi cum ar fi de-ai noştri şi primindu-i tot în acelaşi fel. Aceasta era pe vremuri fala Bisericii: fraţii care erau trimişi în misiune de la o margine la alta a lumii abia dacă erau înzestraţi din partea Bisericii lor particulare cu mici semne de recunoaştere, în schimb pe oriunde mergeau, ei găseau pretutindeni numai rude şi fraţi. Din păcate,

389. Simpios era episcop în Seleucia. Schimbul acestor scrisori va fi fost legat şi de formulări dogmatice de felul celei din epist. 125.

* Se pare că această epistolă n-a fost adresată lui Amfilohiu, ci lui Simpios din Seleucia Isauriei, fiind expediată prin intermediul lui Amfilohiu, după cum reiese din epist. 190 (Hristu, *op. cit.*, III, p. 21).

acest lucru și multe altele ni le-a răpit acum, prin diferite orașe, vrăjmașul Bisericilor lui Hristos, așa încât astăzi s-a ridicat un zid despărțitor chiar și în cadrul acelorași orașe, ajungând ca fiecare din noi să se uite cu ochi bănuitori la semenul său[390]. Prin aceasta ce altceva am câștigat decât să ne răcim sufletește unii față de alții[391], stare cu care a caracterizat Domnul în chip excepțional însăși situația apostolilor ?

Dacă vei găsi că-i indicat, faceți, între timp, cunoștință unii cu alții, ca să știm cu cine vom intra în comuniune. Și astfel, după ce, în vederea strângerii la un loc, vom alege o localitate potrivită pentru ambele părți și timpul potrivit pentru călătorie, vom porni la drum unii către alții, iar Domnul ne va îndruma pe drumul cel bun.

Să fii sănătos și voios și roagă-Te pentru mine, iar prin dragostea de oameni a Sfântului să-mi fii hărăzit ca o mare favoare !

EPISTOLA 192

Către magistrul Sofronios*

Scrisă în anul 374

Dacă, așa cum scrii în neîntrecutul Tău zel după fapte bune, Te-ai făcut Tu însuți obiect al unei îndoite bucurii, și anume, cea dintâi, de a fi primit o scrisoare, iar cea de a doua, de a fi lucrat în folosul nostru obștesc, în cazul acesta, ce <har sau> răsplată n-ar trebui să-mi închipui că am după ce am citit o scrisoare care-i ecoul celui mai dulce glas și când văd că folosul mi-a venit cu o promptitudine atât de mare ? Și nu numai că am primit cu plăcere scrisoarea care ni s-a trimis, dar plăcerea a fost cu atât mai mare, cu cât cel care o scria ai fost Tu însuți. Să ne hărăzească Domnul bucuria de a Te vedea cât mai curând ca să-Ți putem dovedi și prin viu grai recunoștința noastră, bucurându-ne totodată și de toate bunele însușiri pe care le ai.

EPISTOLA 193

Către Meletie, mare medic*

Scrisă în anul 375

Mie nu îmi este dat să pot ocoli asprimile iernii, așa cum fac cocorii, iar dacă pentru prevederea viitorului nu sunt poate cu nimic mai neajutorat decât

---

390. Din aceste cuvinte se deduce indirect sfatul dat de Sfântul Vasile: de a strânge rândurile între ortodocșii din Isauria, pentru că se vede că și în acele părți bântuia dihonia dintre frați.

391. *Mt.* 24, 12; *In.* 13, 35.

* Cu eleganța obișnuită, Sfântul Vasile recunoaște promptitudinea cu care prietenul i-a împlinit gândul.

* Descriindu-și în amănunțime suferințele trupești, Sfântul Vasile uimește pe oricare cu puterea lui de dăruire în folosul Bisericii.

cocorii, în schimb, în putința de a mă mișca liber în viață sunt tot atât de departe de păsări, pe cât sunt de departe și de putința de a zbura. Mai întâi m-au reținut anumite preocupări de ordin exterior, dar apoi niște febre neîntrerupte și puternice mi-au stors atât de mult vlaga trupului, încât aveam senzația că dacă există ceva mai slab decât mine, acela sunt chiar eu. Mă întrecusem deci și pe mine însumi. După aceea au urmat niște atacuri periodice de febră, care s-au repetat mai mult de douăzeci de ori. Acum, când se pare că aș fi scăpat de această febră, mă simt atât de slăbit în urma bolii, încât nu mă deosebesc întru nimic de un păianjen. De aceea, mi s-a interzis să fac orice călătorie, orice suflare de aer fiindu-mi mai primejdioasă decât valurile mării pentru un navigator.

Sunt nevoit, așadar, să rămân ascuns în cameră și să aștept primăvara, dacă bineînțeles voi ajunge până atunci și dacă nu mă va părăsi nădejdea din pricina bolii furișate înlăuntrul meu. Dacă Domnul mă va scăpa cu mâna Lui cea atotputernică, aș fi foarte bucuros să vin prin ținuturile tale atât de îndepărtate și să îmbrățișez cu mare bucurie pe un om atât de drag. Roagă-te ca viața noastră să fie rânduită în interesul sufletului.

EPISTOLA 194
Către Zoil
Scrisă în anul 375

Ce faci, minunate prietene, cauți să întreci măsura smereniei noastre? Tu, care ai o atât de înaltă pregătire și te pricepi atât de mult la scris, după cum reiese din epistola ta, îmi ceri să te iert, ca și cum ai vrea să te întreci și pe tine însuți? Eliberează-te de astfel de glume și scrie-ne de fiecare dată! Căci dacă mă delectez și eu cu puțină retorică, aceasta o fac când citesc cu multă plăcere scrisorile unui bărbat erudit, iar dacă voi fi înțeles din Scriptură cât de mare dar este să ai dragoste[392], voi socoti lucrul cel mai de preț conversația cu un om care ne iubește. O, dacă aș putea descrie ceea ce cer în rugăciuni: sănătate trupească și fericire pentru întreaga Ta casă!

În legătură cu starea în care mă aflu, să știi că ea nu-i cu nimic mai suportabilă decât se știa de obicei. Ajunge să spun doar atâta pentru a-ți putea da seama de slăbirea trupească la care am ajuns. Căci gravitatea din cale afară cu care boala a pus stăpânire pe mine nu poate fi prea ușor înfățișată prin cuvinte, nici să te convingă despre ea cumva prin fapte, chiar dacă ar mai exista în boala mea ceva care depășește tot ce ai știut despre ea tu însuți. Stă

392. *I Cor.* 13, 1-8. După cât îi admiră înalta pregătire, Zoil pare a fi fost unul dintre colegii de școală ai sfântului. Afară de câteva cuvinte amicale la început, îi descrie apoi prietenului său starea de extremă slăbire la care a ajuns organismul său.

de acum doar în puterea bunătății dumnezeiești să-mi dea tărie ca să îndur cu răbdare loviturile dureroase ale trupului, pe care Domnul, binefăcătorul nostru, mi le-a trimis spre îndreptare.

EPISTOLA 195
Către Eufroniu, episcop de Coloneea
Scrisă în anul 375

Întrucât Coloneea, pe care Domnul a rânduit-o sub conducerea Ta, e așezată departe de locurile mai circulate, oricât de multe scrisori aș trimite altor frați din Armenia Mică[393], către Cuvioșia Ta trebuie să scriu mai rar pentru că nu prea găsesc om de nădejde care să-Ți aducă scrisorile. Acum însă, așteptând fie că vei fi Tu de față, fie că epistola Îți va fi transmisă de episcopii cărora le-am predat-o, scriu Cuvioșiei Tale și Te salut prin scrisoarea aceasta, informându-te, pe de-o parte, că mai fac umbră pământului, iar pe de altă parte, rugându-Te să mă ai în rugăciunile Tale, ca astfel Domnul să micșoreze tristețile și să înlăture această mare greutate a suferinței care apasă ca un nor pe inima mea.

Se va întâmpla și acest lucru dacă va fi rânduit să revină la casele lor cât mai repede preaiubiții de Dumnezeu ai noștri episcopi, care sunt acum împrăștiați (în surghiun, n.tr.), îndurând pedepse de dragul credinței adevărate[394].

EPISTOLA 196
Către Aburgios*
Scrisă în anul 375

Te avânți ca o stea: o dată te arăți într-un ținut barbar, altă dată în altul; o dată împarți solda în natură (grâu) armatei, altă dată te înfățișezi înaintea împăratului într-o ținută de sărbătoare; iată ceea ce renumele, care ne aduce la cunoștință vești bune, nu încetează a ne aduce aminte.

Rugăm dar pe Dumnezeu ca planurile și acțiunile tale să înainteze pe măsura vredniciilor tale, pentru ca astfel să ajungi la o situație înaltă și ca să te arăți patriei tale câtă vreme mai suntem pe pământ și respirăm aerul care ne înconjoară. Căci doar atât mai avem din viață, atât timp cât mai suflăm.

---

393. Pentru un om ca Sfântul Vasile, care călătorise în tinerețe „peste mări și țări", cum ni se spune în epist. 204, nu putea fi ceva imposibil să țină legătura (măcar și în scris) și cu Biserica din Coloneea, așezată într-o regiune mai puțin circulată.

394. Aluzie la prietenul său, Eusebiu, exilat în Tracia (cf. epist. 183).

* Sfântul Vasile avea un dar deosebit de a-și arăta atenția față de oricine, cu atât mai mult față de cei care s-au dovedit devotați Bisericii. Aburgios era unul din aceștia.

EPISTOLA 197
Către Ambrozie, episcopul Mediolanului*
Scrisă în anul 375

I

Mari şi numeroase sunt darurile Stăpânului nostru, încât nici mărimea lor nu se poate măsura, nici mulţimea lor nu se poate socoti. Dar unul din cele mai mari daruri pentru câţi primesc binefaceri cu mulţumită este şi cel de faţă, şi anume, că deşi suntem foarte depărtaţi unii de alţii, după poziţia locului unde trăim, ni se oferă bunătatea de a ne uni prin comuniunea în scris. În două chipuri am avut bucuria să intrăm în legătură: întâi, prin întâlnirea noastră personală, iar în al doilea rând, prin comunicarea noastră prin scrisori.

Întrucât am făcut cunoştinţă prin cele pe care mi le-ai spus - cunoştinţă care nu se imprimă în mintea mea prin trăsăturile fizice, trupeşte, ci prin cunoaşterea frumuseţii omului lăuntric, vădită prin varietatea cuvintelor, deoarece fiecare din noi vorbeşte „din prisosul inimii"[395] -, am dat slavă Dumnezeului nostru, Care din fiecare generaţie alege pe cei bine plăcuţi Lui. Căci El a fost Cel care a înălţat din turma oilor un conducător pentru poporul Său (pe David, n.tr.), iar pe Amos l-a făcut chiar prooroc, luându-l tocmai de la păscutul turmei de capre ca să-l întărească prin Duhul Sfânt. Tot El a ales pentru purtarea de grijă a turmei lui Hristos pe un bărbat din oraşul împărătesc, căruia i s-a încredinţat spre conducere un popor întreg, om cu o cugetare înaltă, cu o origine strălucită, admirabil în viaţă, cu putere în ale graiului, îmbrăcat cu toate podoabele darurilor lumeşti. Şi acesta, refuzând toate favorurile vieţii, pe care le-a socotit pagubă, numai ca să dobândească pe Hristos[396], a luat cârma marii şi vestitei, prin credinţa în Dumnezeu, Biserica lui Hristos. Păşeşte dar înainte, omule al lui Dumnezeu, pentru că Evanghelia lui Hristos n-ai luat-o şi n-ai învăţat-o de la oameni, ci Însuşi Domnul Te-a mutat de la judecătorii pământului pe scaunul apostolilor[397]. Luptă-Te lupta cea bună,

---

* Mângâiat că de astă dată nu mai întâmpină decepţii din partea apusenilor, Sfântul Vasile se bucură de faptul că - potrivit tradiţiei - Sfântul Ambrozie fusese ales de popor printr-un semn ceresc (printr-o voce de copil: „Ambrozie să fie episcop !"), punându-l în legătură şi cu felul chemării regelui David de la oi şi a proorocului Amos de la caprele lui. A se vedea Socrate, *Ist. bis.* IV, 30, Migne, P. G. 67, 114.

395. *Mt.* 12, 31; *Lc.* 6, 45.

396. *Filip.* 3, 8.

397. Acest lung preambul, în care arhiepiscopul de Cezareea îl compară pe colegul său de la Mediolan cu ciobanul David, pe care Dumnezeu l-a luat de la turmele sale pentru a-l face rege, se justifică prin împrejurările ce au condus la alegerea lui Ambrozie. Acesta sosise la Mediolan, fiind trimis de prefectul Probus cu puterile unui judecător suprem. Îşi exercita misiunea sa când a survenit decesul episcopului arian, Auxentius. Adunat în biserică, poporul nu reuşea să ajungă la o soluţie în privinţa succesorului lui Auxentius, discordia ameninţând să degenereze în grave tulburări. Sosit la faţa locului, Ambrozie reuşeşte să potolească spiritele încinse prin farmecul discursului său. Un copil a strigat atunci: „Ambrozie episcop", iar mulţimea a preluat acest strigăt (n. lui Yv. Courtonne, *op. cit.*, II, pp. 150-151, n. 4).

alină suferințele poporului; dacă cumva s-ar molipsi careva de boala rătăcirii ariene, trezește în el vechile tipare ale Părinților și dă-Ți silința să continui corespondența ca să zidești în noi casa iubirii frățești pe temelia pe care ai apucat-o, căci numai așa vom putea fi alături duhovnicește unii lângă alții, chiar dacă în privința locașului pământesc ne despart mari distanțe de loc.

II

Interesul și râvna Ta pentru fericitul Dionisie[398], episcopul, sunt o dovadă a întregii Tale iubiri față de Domnul, a cinstei față de înaintașii Tăi și a zelului pentru credință. Pentru că atenția oamenilor față de cei dragi dintre cei de aceeași credință străbate până la Cel Atotputernic, Căruia Îi slujește, iar cel care cinstește pe luptătorii pentru credință dovedește că tot atât de mare este și râvna lui pentru credință, de aceea, această faptă aleasă formează o mărturie vie despre o virtute deosebită.

Din iubirea pe care o ai pentru Hristos am înțeles că dintre preavrednicii frați aleși de Evlavia Ta pentru împlinirea acestei bune lucrări, prin distincția comportării lor, cel mai mult a provocat lauda în fața întregii Tale preoțimi faptul că prin modestie i-au impresionat pe toți, impunându-le o statornicie generală. Și apoi, dovedind o râvnă și o purtare deosebită, s-au încumetat, pe de o parte, într-o vreme de iarnă insuportabilă, iar pe de altă parte, dovedind o râvnă deosebită, au convins pe cei care străjuiseră cu credincioșie osemintele fericitului Dionisie să le dăruiască lor acest „talisman” al vieții lor[399]. Și să știi că nici cei de altădată și nici puternicii zilelor de azi nu ar fi reușit să înduplece statornicia acestor oameni dacă nu i-ar fi înduioșat sinceritatea fraților care au prezentat cererea. La realizarea scopului propus a colaborat foarte mult și prezența fiului nostru, preaiubitul și preaevlaviosul Terasios, preotul, care s-a oferit, de bunăvoie, să suporte greutățile călătoriei, care a îmblânzit pornirea nesovăielnică a unora din credincioșii de acolo, convingând prin cuvinte pe cei care se împotriveau tradiției moaștelor și, preluând moaștele cu evlavia cuvenită, le-a păstrat pentru folosul fraților, de față fiind la acest fapt preoții, diaconii și mulți alți temători de Dumnezeu. Așadar, primiți-le cu atâta bucurie cu câtă vi le-au trimis paznicii lor. Nimeni să nu se îndoiască, nimeni să nu șovăiască; el e acel luptător nebiruit. Aceste oseminte le recunoaște Domnul, ele s-au luptat împreună cu sufletul fericitului. Ele și sufletul lui vor primi cununa la dreapta zi a răsplătirii lui, potrivit celor care spun

398. După cum reiese și din cei trei codici care au stat la baza ediției publicate de Maurini și reproduse de Migne, P. G. 32, 312, aici se termină textul acestei epistole. A. Cavallin („Die Legendenbildung um den Mailänder Bischot Dionysios”, în rev. *Eranos*, Göteborg, 1945 pp. 135-149) socoate (pe nedrept) neautentică partea a II-a a acestei epistole.

399. Dionisie urcase în anul 346 în scaunul episcopal al Mediolanului, dar în urma unor tulburări ariene el a fost exilat în Capadocia, unde a și murit în anul 374. Acum Sfântul Vasile e bucuros să poată împlini cererea Sfântului Ambrozie de a-i trimite moaștele Sfântului Dionisie.

prin scris că „toți trebuie să ne înfățișăm înaintea judecății lui Hristos, ca să ia fiecare după cele ce a făcut prin trup"[400].

O raclă a fost cea care a primit cinstitul lui trup, nimeni altul n-a mai fost pus lângă el. Mormântul lui era vestit, cinstea care i se acorda era pe potriva mărturiilor. Creștinii au fost cei care l-au găzduit și l-au coborât cu mâinile lor atunci și care l-au scos acum. Ei l-au sigilat, plângându-l ca și cum l-ar fi pregătit de drum pe tatăl și pe protectorul lor, și l-au trimis, socotind mai prețioasă bucuria voastră decât mângâierea lor. Evlavioși sunt, așadar, cei ce l-au încredințat, riguroși cei care l-au primit. Suntem martori că nu e vorba de nici o minciună, niciunde nu e vreo fraudă. Adevărul să nu fie deci calomniat de voi !

EPISTOLA 198
Către Eusebiu, episcop de Samosata
Scrisă după Paștile anului 375

I

După epistola pe care ne-a adus-o cineva dintre funcționarii oficiali[401], am mai primit una direct pe adresa mea. Cum a fost și firesc, n-am trimis prea multe epistole pentru că n-am găsit oameni care să vină spre Tine. În orice caz, au fost mai mult de patru epistole, dintre care fac parte și cele care ni s-au trimis din Samosata, drept răspuns la primele epistole ale Cuvioșiei Tale, și pe care i le-am confirmat cu sigiliul meu respectabilului frate Leontiu, prin controlorul financiar din Niceea, cu rugămintea de a le transmite din partea lui îngrijitorului casei lui, preaiubitului frate Sofronie, ca acesta să poarte grijă de expedierea lor către Tine. Întrucât însă epistolele acestea trec prin multe mâini, e lucru firesc ca uitarea sau comoditatea unuia să fie cauza pentru care n-au ajuns la Cuvioșia Ta. De aceea, Te rog să mă ierți că epistolele Îți sosesc atât de rar[402].

Ar fi trebuit, e drept, să-Ți fi trimis pe cineva de aici și n-am făcut-o. Drept ai judecat și ești în drept să-mi faci observație, dar să știi, totodată, că aici iarna a fost atât de aspră, încât toate drumurile au fost împotmolite până în zilele Paștilor, și n-am avut pe nimeni să aibă atâta curaj încât să înfrunte această greutate a drumului. Căci, chiar dacă corpul nostru preoțesc pare numeros, totuși se compune din oameni prea puțin obișnuiți cu drumețiile, întrucât ei nu se îndeletnicesc nici cu negustoria, nu le place să petreacă prin țări străine și cei mai mulți din ei deprind, în general, câte-o meserie sedentară,

---

400. *Rom.* 14, 10-12, *II Cor.* 5, 10. A se vedea în această privință și studiul Pr. Prof. Ioan G. Coman publicat în „Studii Teologice", nr. 5-6/1975, pp. 359-379, în care se apără autenticitatea integrală a epistolei.

401. E vorba de niște funcționari oficiali, trimiși în misiune.

402. Dacă erau greu de găsit curieri obișnuiți, cu atât mai greu se pot afla pentru corespondența cu cei exilați.

ca astfel să-şi poată asigura cele trebuincioase traiului zilnic[403]. De pildă, chiar şi pe fratele acesta, pe care l-am trimis la Cuvioşia Ta, l-am chemat de la ţară ca să-l folosim drept curier al epistolelor către Cuvioşia Ta, iar treburile noastre le va comunica deschis Cuvioşiei Tale, iar el, prin harul lui Dumnezeu, s-ajungă curat şi repede la mine.

Pe iubitul frate Eusebiu, citeţul, pe care de mult am dorit să-l trimit la Cuvioşia Ta, l-am reţinut, aşteptând să se îmbunătăţească vremea. Şi acum ne aflăm într-o frământare nu din cele mai fericite, de aceea mă tem ca nu cumva lipsa de deprindere cu drumeţiile să-i aducă oarecare greutăţi şi să-i prilejuiască vreo îmbolnăvire trupească, întrucât şi aşa e destul de bolnăvicios.

II

E de prisos să-Ţi mai aduc la cunoştinţă în scris inovaţiile doctrinare care s-au întins în tot Răsăritul, întrucât fraţii înşişi le vor putea expune destul de amănunţit prin viu grai. Să ştii însă, Preacinstite Cap al meu, că în clipa când scriam această scrisoare atât de rău mă simţeam, încât îmi pierdusem orice nădejde că aş mai supravieţui.

Nu mă simt în stare nici măcar să înşir toate simptomele suferinţelor care mă încearcă şi să descriu slăbirea şi urcarea continuă a febrei, precum şi reaua dispoziţie în care mă aflu. Pot să spun că din toate acestea reţin una singură: s-a împlinit vremea petrecerii în această viaţă nenorocită şi vrednică de plâns.

EPISTOLA 199

Către Amfilohiu, despre canoane*

Scrisă în anul 375

Îţi răspunsesem mai de mult la nişte întrebări pe care Cuvioşia Ta mi le puseseşi, dar scrisoarea n-am trimis-o încă, pentru că m-a oprit lunga şi primejdioasa mea îmbolnăvire şi pentru că n-am găsit un curier de încredere. Într-adevăr, foarte puţini sunt chiar şi pe aici oamenii care să cunoască bine drumul şi care să fie pregătiţi pentru o astfel de misiune. Deci, cunoscând acum pricinile întârzierii, iartă-mă. Am admirat la Tine dorinţa de a învăţa, pe care ai împreunat-o cu smerenia, întrucât doreşti să Te mai instruieşti şi după ce Ţi s-a încredinţat odată slujba de a-i învăţa Tu pe alţii[404], şi încă de a-i învăţa prin mine, când se ştie că eu nu stăpânesc o poziţie însemnată în domeniul cunoaşterii[405]. Dar pentru că vrei să faci acest lucru cu frică de Dum-

403. Interesante ştiri despre situaţia materială a preoţilor, ca şi despre profesiunile interzise lor de către canoane.

* A se vedea epistola 188, după care se face şi numerotarea canoanelor.

404. Am mai amintit că Amfilohiu fusese hirotonit ca episcop în anul 373.

405. Astfel de modestii întâlnim adeseori în epistolele Sfântului Vasile.

nezeu, ceea ce altcineva nu l-ar face prea uşor, trebuie ca şi eu să vin, chiar peste puterile mele, în ajutorul bunăvoinţei şi râvnei Tale.

XVII

M-ai întrebat privitor la preotul Vianor[406] dacă ar mai putea fi primit în cler în urma jurământului pe care l-a făcut. După câte ştiu, se luase o hotărâre comună pentru clericii din Antiohia care făcuseră jurământ deodată cu el, stabilindu-se că la întrunirile publice ei nu mai au voie să ia parte, în schimb în particular pot îndeplini slujbe preoţeşti. Hotărârea aceasta îi dădea drept şi lui Vianor să-şi exercite funcţia, întrucât serviciul lui de preot nu era legat de Antiohia, ci de Iconium; or, după cum mi-ai scris Tu însuţi, Vianor şi-a mutat chiar şi domiciliul de la Antiohia în Iconium. Dacă Cuvioşia Ta vei cere acestui om să facă penitenţă pentru uşurătatea cu care a făcut acel jurământ în faţa unui bărbat necredincios[407] pentru că nu mai putuse răbda neplăcerea acestei mici primejdii, atunci poţi să-l primeşti[408].

XVIII

În privinţa fecioarelor căzute, care, după ce făgăduiesc Domnului că vor trăi în curăţie, cad sub patimile trupului şi-şi calcă astfel legământul, Părinţii noştri, procedând cu bunătate şi cu blândeţe faţă de neputinţele celor care alunecă spre rău, au stabilit că ele ar putea fi reprimite în comuniunea Bisericii după ce vor fi făcut penitenţă vreme de un an, pentru că se aseamănă cazul lor cu al celor care se căsătoresc a doua oară. Dar, după cât mi se pare, prin harul lui Dumnezeu, Biserica este în creştere şi devine tot mai puternică[409] şi, întrucât se înmulţeşte acum şi tagma fecioarelor, sunt de părere că lucrul trebuie cercetat aşa cum se prezintă, făcând apel şi la sugestiile Scripturii, unde am mai putea găsi încă idei similare. Văduvia este mai prejos decât fecioria, de aceea şi păcatul văduvelor e mai mic decât cel al fecioarelor[410]. Să vedem în acest sens ce a scris Pavel lui Timotei: „iar de văduvele cele tinere fereşte-te, căci atunci când poftesc împotriva lui Hristos, vor să se mărite şi îşi agonisesc osândă, fiindcă şi-au călcat legământul dintâi"[411]. Or, dacă vă-

406. Cazul preotului Vianor se aseamănă cu cel al preotului Chiriac din can. 10 al acestui Sfânt Părinte. În amândouă cazurile se recomandă aplicarea principiului iconomiei, „pentru a nu face sminteală în faţa poporului", dar le dă şi epitimie.

407. Cel vizat aici pare a fi un episcop arian din timpul schismei din Antiohia. Era epoca lui Valens.

408. Vezi can. 25 apost., 95 Trulan, 10, 28, 29, 64, 81-82 Vasile c. Mare.

409. Cam prea multă îngăduinţă arată aici Sfântul Vasile „creşterii" Bisericii, când în cele mai multe epistole se plânge tocmai de criză, de dezbinări, de derută.

410. Încă de pe vremea Sfântului Pavel văduvele şi fecioarele depuseseră vot de castitate. Ele erau controlate de Biserică.

411. *I Tim.* 5, 11-12.

duva cade sub o judecată atât de grea pentru că și-a călcat credința făgăduită lui Hristos, ce va trebui să credem despre o fecioară, care e mireasa lui Hristos și un vas sfințit închinat Stăpânului ? Săvârșește un mare păcat chiar și sclava care-și dăruiește trupul unor căsătorii clandestine, umplând de stricăciune casa, iar prin viața sa nelegiuită batjocorește și pe stăpânii ei; fără îndoială că e cu mult mai grav ca o mireasă să devină adulteră, necinstind și unirea pe care a făcut-o cu Mirele său, dându-se unor plăceri necurate. Or, dacă văduva se osândește ca și o sclavă desfrânată, atunci și fecioara va cădea sub osânda unei adultere. Și după cum numim adulter pe cel care viețuiește împreună cu o femeie străină, faptă pentru care nu-l primim la Cuminecătură până ce nu se va fi lăsat cu totul de păcat, tot așa vom hotărî și când e vorba de fecioară.

Dar și acest lucru trebuie să-l stabilim acum: fecioară este cea care s-a adus de bună voie Domnului, renunțând la căsătorie și preferând viața de sfințenie. Deci, făgăduințele făcute Domnului le admitem din clipa în care vârsta omului a ajuns la maturitatea judecății. Într-adevăr, nu-i drept să socotim valabile declarațiile unor copile, ci numai când acestea au ajuns la mai mult de 16 sau 17 ani, fiind deplin stăpâne pe gândirea lor, și dacă, după ce au fost supuse unei destul de îndelungate cercetări, ele au stăruit, după ce au cerut cu insistență și după ce s-au rugat, să fie primite, abia atunci pot fi numărate între fecioare, confirmând făgăduința care prezintă astfel de garanții și putând fi pedepsite fără cruțare dacă ar călca-o. Căci multe sunt aduse înainte de împlinirea acestei vârste de părinți, de frați sau de alte persoane apropiate lor, fără ca ele să vină din convingere personală spre viața de necăsătorie, ci doar pentru că vor să-și asigure astfel niște mijloace oarecare de trai. Astfel de tinere nu trebuie primite cu ușurință, ci să aștepte până ce vom cerceta amănunțit intenția lor proprie[412].

XIX

Nici din făgăduințele pentru feciorie făcute de bărbați n-am recunoscut decât pe ale celor care s-au înscris în rândul călugărilor, căci se vede că au primit în chip tacit să ducă viață de necăsătorie. Totuși, și pentru ei cred că se cuvine să se procedeze tot așa, întrebându-i și primind din partea lor făgăduința lămurită, iar dacă se vor întoarce iarăși la viața legată de trup și de plăceri, să fie supuși pedepsei cu care sunt condamnați cei care trăiesc în desfrânare[413].

XX

Pe acele femei care, pe când se aflau încă în erezie, au mărturisit că doresc să trăiască în feciorie, dar după aceea au ales căsătoria, cred că nu tre-

412. Can. 19 Sin. I Ec.; 15, 16 Sin. IV Ec.; 40, 44 Trulan; 6, 44, 126 Cartag.; 4, 60 Vasile cel Mare.

413. Can. 26 apost.; 7, 16 Sin. IV Ec.; 44 Trulan; 19 Ancira; 6, 8, 20, 60 Vasile cel Mare.

buie să le osândim, „căci cele câte zice legea, le spune celor care sunt sub lege”[414]. Or, cele care n-au ajuns încă să se supună jugului lui Hristos nu cunosc nici legile Domnului. De aceea ele sunt primite de Biserică și, deodată cu iertarea tuturor celorlalte păcate, ele obțin de pe urma credinței în Hristos și iertarea acelora[415]. În general, pentru cele ispășite o dată în viața de catehumenat, nu se mai cere acum iarăși altă ispășire. Firește că pe aceștia Biserica nu-i primește fără Botez, de aceea drepturile acestei nașteri de a doua sunt pentru ei un lucru foarte necesar.

XXI

Dacă un bărbat, convietuind cu o femeie, nu se mulțumește cu viața de căsătorie, ci cade în desfrâu, noi îl socotim desfrânat și îi fixăm un timp mai îndelungat de pedepsire, totuși n-avem un canon care să ne dea drept să-l punem sub acuzarea de adulter dacă păcatul lui a fost săvârșit cu o femeie liberă de căsătorie, pentru că, zice Scriptura, femeia adulteră, odată „pângărită, pângărită va fi și nu se mai întoarce la soțul ei”[416], iar „cel ce ține pe cea desfrânată este nebun și necredincios”[417]; dimpotrivă, cel ce a desfrânat cu ea nu va fi exclus de la împreuna-viețuire cu soția lui. De aceea, femeia își va primi soțul dacă acesta se lasă de desfrâu, iar bărbatul va trimite la casa ei pe cea care s-a pângărit. Nu-i ușor să descoperi temeiul acestei practici, dar obiceiul așa s-a încetățenit.

XXII

Pe cei care au femei provenind din răpire și care le-au luat atunci când ele erau logodite cu alții cu plan de căsătorie nu trebuie să-i primim (la Împărtășanie, n.tr.) până când acele femei nu le vor fi fost luate și date logodnicilor, dacă aceștia vor vrea să le ia, ori să renunțe la ele. Iar dacă va lua cineva pe o femeie liberă, va trebui să i se ia, să fie dată la ai săi și să se lase la aprecierea rudelor ori a părinților, de vor fi, ori frați sau orice ocrotitori ai fetei; și de vor voi ei să o dea lui de soție, trebuie să se încheie nunta; iar dacă ei nu vor, să nu fie siliți.

Cât despre cel care și-a luat ca femeie pe una pe care mai întâi a necinstit-o, fie prin surprindere, fie prin orice silă, aceluia trebuie neapărat să i se aplice pedeapsa prevăzută desfrânării. Or pedeapsa pentru cei care desfrânează s-a hotărât să fie de patru ani. În primul an, desfrânații trebuie respinși de la rugăciunile obștei, ei rămânând doar să plângă la ușile Bisericii; în al

414. *Rom.* 3, 19.

415. Ereticii erau socotiți egali cu cei trecuți prin școala catehumenatului atunci când era vorba să fie primiți în rândurile credincioșilor ortodocși. În acest canon se vorbește despre cei ce „se nasc” prin Botez.

416. *Ier.* 3, 1 (ed. 1914).

417. *Pr.* 18, 23 (ed. 1914).

doilea an, ei pot fi primiți să stea la Liturghie până când se fac citirile Apostolului și Evangheliei; în anul al treilea, trebuie făcută pocăința (și mărturisirea păcatelor, n.tr.); în anul al patrulea, ei au drept să asculte întreaga Liturghie, împreună cu poporul, dar n-au drept încă să ia Sfânta Împărtășanie[418]. Abia după aceea să fie primit la împărtășirea cu cel Bun.

XXIII

Pentru cei care s-au căsătorit cu două surori sau cele ce s-au căsătorit cu doi frați, eu am trimis o scrisoare a cărei copie se află la Cuvioșia Ta[419]. În schimb, cel care a luat pe soția fratelui său, unul ca acesta să nu fie primit până ce nu se va fi despărțit de ea.

XXIV

Apostolul a hotărât că dacă văduva trecută în catalogul văduvelor, adică a celor întreținute de Biserică, se căsătorește, să i se treacă cu vederea. Nici pentru bărbatul văduv n-a fost rânduit nici o lege; pentru el e de ajuns pedeapsa rânduită celor care se căsătoresc de două ori. În schimb, văduva care a ajuns la șaizeci de ani și totuși ar vrea să viețuiască cu bărbat, nu va fi socotită vrednică de împărtășirea cu Cel Bun până ce nu va renunța la o astfel de patimă a necurăției. Iar dacă am înscris-o (între credincioșii Biserici, n.tr.), vina va fi a noastră, nu a femeii.

XXV

Cel care ține pe o femeie necinstită de dânsul va fi supus pedepsei fixate pentru necinstire, în schimb i se îngăduie s-o aibă de soție.

XXVI

Desfrânarea nu e nuntă și nici chiar început de nuntă. De aceea, dacă-i cu putință să-i convingem să se despartă unii ca aceștia care s-au unit prin desfrâu, ar fi lucrul cel mai bun. Dacă cu tot dinadinsul doresc să viețuiască împreună, să li se pună în vedere pedeapsa rânduită pentru desfrânare[420], dar totuși să nu-i despărțim, ca nu cumva să se întâmple ceva mai rău.

XXVII

Despre preotul care din neștiință a încheiat o căsătorie necanonică am hotărât ceea ce se cădea, adică să poată avea și el scaun în Biserică, dar de la celelalte activități preoțești să fie îndepărtat, căci este de ajuns pentru un om, care are situația lui, că i s-a dat iertare. Ca să binecuvântezi pe altul când tu

418. A se vedea la epist. 188 nota 343.
419. A se vedea epist. 160.
420. A se vedea mai sus can. 22.

trebuie să-ţi îngrijeşti propriile tale răni e o nepotrivire, căci când binecuvântezi împărtăşeşti sfinţenie. Or, cine n-are sfinţenie, pentru că a păcătuit din neştire, cum s-o dea altuia ? Deci el să nu binecuvânteze nici în public, nici în particular, și nici să împartă altora trupul lui Hristos, dar nici să nu săvârșească nici o altă lucrare sfântă, ci să se mulţumească doar cu întâietatea șederii și să ceară cu lacrimi Mântuitorului să-i ierte păcatul săvârşit din neștiință.

XXVIII

Mi se pare într-adevăr absurd ca cineva să facă un jurământ că nu se va atinge de cărnurile de porc. De aceea, binevoiește a-i învăța să nu mai facă astfel de legăminte și de făgăduințe fără rost, convingându-i că folosirea acestei mâncări este indiferentă, întrucât nici o făptură lăsată de Dumnezeu „nu-i de lepădat dacă se ia cu mulțumire"[421]. De aceea, legământul de care e vorba aici e ridicol, iar lipsirea de un astfel de aliment nu-i necesară[422].

XXIX

Dregătorilor care se jură să facă rău supușilor, la fel li se cade aplicat un leac în stare să-i vindece de o boală care trebuie tratată cu cea mai mare grijă. Tratamentul lor e de două feluri: mai întâi, să-i înveți să nu se mai jure, al doilea, să nu stăruiască în hotărârile cele rele. De aceea, dacă cineva a avut intenția de mai înainte ca printr-un jurământ să facă rău altuia, acela să-și dovedească părerea de rău pentru nesocotința cu care a făcut acel jurământ, dar să nu folosească evlavia drept pretext ca să-și respecte jurământul. Irod n-a avut nici un folos că și-a respectat jurământul, căci, pentru ca să nu și-l calce, s-a făcut ucigașul prorocului. O dată pentru totdeauna jurământul a fost interzis, dar cu atât mai mult trebuie osândită nenorocirea care s-a făcut.

De aceea, cel care s-a jurat trebuie să se căiască, nu să se zbată să facă și mai mare nelegiuirea. Cercetează-i numai absurditatea și vei vedea: de s-ar jura cineva să scoată ochii fratelui, oare ar fi bine dacă s-ar înfăptui una ca aceasta ? Dar de s-ar jura cineva să ucidă ? Dar dacă - pe scurt - ar făgădui cineva prin jurământ să calce orice poruncă ? „Juratu-m-am și m-am hotărât nu ca să săvârșesc păcatul, ci ca să păzesc judecățile dreptății Tale"[423]. Și după cum avem datoria de a întări porunca prin nestrămutate hotărâri, tot așa trebuie să nimicim și să stârpim în tot chipul păcatul.

XXX

În legătură cu cei care comit răpire, e drept că nu avem un canon mai vechi, dar mi-am făcut o socotință proprie, în sensul că trei ani să fie excluși de la rugăciuni, atât ei, cât și cei care i-au ajutat s-o facă. Iar pentru răpirea săvârșită

421. *I Tim.* 4, 4.
422. Merită subliniată larga și sănătoasa concepție a Sfântului Vasile despre post.
423. *Mt.* 14, 7; *Ps.* 118, 106.

fără silă nu se aplică nici o pedeapsă dacă la mijloc n-a existat nici necinstire și nici vreun furt oarecare. Văduva este stăpână pe sine însăși și stă în voia ei de a-l urma ori nu pe răpitor. De aceea, n-avem să purtăm grijă de pretexte[424].

XXXI

Femeia al cărei bărbat a plecat și nu știe unde se află, dacă se însoțește cu altul înainte de a se fi convins despre moartea lui, săvârșește adulter[425].

XXXII

Clericii care au săvârșit păcat de moarte sunt scoși din preoție, dar nu vor fi îndepărtați de comuniunea cu laicii, căci „nu vei fi urgisit de două ori în același necaz"[426].

XXXIII

Femeia care a născut în călătorie și n-a purtat grijă de cel născut trebuie să îndure pedeapsa ca pentru ucidere[427].

XXXIV

Pe femeile care au comis adulter și din evlavie au mărturisit ori au fost vădite într-un chip oarecare, Părinții noștri ne-au oprit să le dăm în vileag în public, ca nu cumva, vădindu-se, să oferim noi o cauză de moarte; însă ne-au mai poruncit Părinții ca ele să rămână excluse de la Împărtășanie până ce își vor împlini sorocul pocăinței[428].

XXXV

În cazul bărbatului pe care l-a părăsit soția, trebuie să se cerceteze care a fost pricina părăsirii și, dacă se constată că femeia a plecat fără motiv, bărbatul este vrednic de iertare, iar femeia trebuie pedepsită. Bărbatului i s-a dat această iertare pentru ca să păstreze mai departe comuniunea cu Biserica[429].

XXXVI

Femeile ostașilor care se recăsătoresc în timpul cât soții lor sunt dați dispăruți sunt supuse aceleiași pedepse ca și cele care se căsătoresc în urma absenței bărbaților lor care se află în călătorie și care nu așteaptă reîntoar-

424. Hotărârile Sin. IV Ec. vor fi și mai precise, cf. can. 27.
425. A se vedea aici, mai jos, can. 46.
426. *Naum* 1, 9; cf. can. apost. 20, 30, 64.
427. Cf. can. 52, aici, mai jos.
428. Cf. can. 48 apost.; 87, 93 Trulan; 21, 31, 35, 36, 46, 48, 77, 80 Vasile cel Mare.
429. Cf. can. 48 apost.; 87, 93 Trulan; 21, 35, 36, 46, 48, 77, 80 Vasile cel Mare.

cerea lor. Oricum, cazul acesta admite o oarecare indulgență, pentru că bănuiala este în favorul morții[430].

XXXVII

Cel care se căsătorește cu femeia altuia după ce i-a fost luată cea cu care trăise ilegal va suporta acuza de adulter față de prima femeie, dar pentru cea de a doua nu va mai fi învinovățit[431].

XXXVIII

Fetele care fără voia părinților s-au luat după bărbați, trăiesc în desfrânare, dar dacă ele se împacă cu părinții e semn că fapta își primește vindecarea. Totuși ele să nu fie primite imediat în comuniune, ci să fie pedepsite vreme de trei ani[432].

XXXIX

Femeia care trăiește împreună cu un bărbat adulter comite și ea adulterul, atâta vreme cât viețuiește împreună cu el[433].

XL

Femeia care fără învoirea stăpânului său se dă unui bărbat trăiește în desfrânare, iar cea care apoi a reușit să încheie căsătoria, pe care o poate contracta liber, e socotită ca măritată cu adevărat. De aceea, prima unire era un desfrâu, pe când cea de a doua, o căsătorie. De fapt, învoielile celor ce sunt sub stăpânirea altuia n-au nici o tărie[434].

XLI

Femeia care în văduvia ei dispune liber de ea însăși poate, fără să fie învinovățită, să locuiască împreună cu un bărbat dacă el n-are pe nimeni cu care să rupă căsătoria, după cum a zis apostolul: „dacă bărbatul ei va muri, este liberă să se mărite cu oricine vrea, numai întru Domnul"[435].

XLII

Căsătoriile încheiate fără de învoirea stăpânilor sunt desfrânări. Deci, atâta timp cât sunt în viață tatăl sau stăpânul lor, cei ce locuiesc laolaltă sunt vinovați, iar aceasta durează până când stăpânii lor vor aproba căsătoria. Dacă stăpânii aprobă, căsătoria lor e valabilă[436].

---

430. Cf. can. 16 al Sf. Vasile cel Mare.
431. Cf. și can. 77 al Sfântului Vasile.
432. Cf. can. 40 și 42 ale Sfântului Vasile.
433. A se vedea și can. 58 și 77 ale Sfântului Vasile.
434. Cf. și can. 42 și 53 ale Sfântului Vasile.
435. A se vedea și can. 30, 53 și 87 ale Sfântului Vasile.
436. Cf. și can. 38 și 40 ale Sfântului Vasile.

XLIII

Cel care a dat aproapelui o lovitură de moarte e ucigaş, indiferent dacă el a început bătaia sau dacă a lovit apărându-se[437].

XLIV

Diaconiţa care a săvârşit păcatul desfrânării cu un păgân nu mai este primită în comuniune, dar va putea să se împărtăşească după şase ani, bineînţeles dacă va vieţui în nevinovăţie. Păgânul care după încreştinare se întoarce iarăşi la sacrilegiul păgân face acelaşi lucru ca şi cum s-ar întoarce la vărsătura sa. Noi nu mai îngăduim ca trupul diaconiţei, care fusese consacrat odată, să ajungă din nou sub slujirea poftelor trupeşti[438].

XLV

Dacă cineva, după ce a luat numele de creştin, huleşte pe Hristos, nu mai are nici un folos de această numire.

XLVI

Femeia care s-a măritat fără să ştie cu un bărbat părăsit pentru o vreme de soţia sa şi care apoi a fost alungată pentru că între timp cea dintâi s-a întors la dânsul este o desfrânată, dar din neştiinţă. De aceea, nu va fi oprită de la nuntă, însă mai bine ar fi dacă ar rămâne aşa[439].

XLVII

Encratiţii[440], sacoforii[441] şi apotactiţii[442] sunt supuşi aceloraşi norme ca şi novaţienii, căci pentru aceştia s-a promulgat un canon, deşi deosebit, dar în ceea ce îi priveşte pe aceştia a fost trecut cu vederea. În general, noi îi botezăm din nou pe aceştia, chiar dacă la voi obiceiul rebotezării a fost interzis, aşa cum a fost interzis şi la romani în urma unei hotărâri speciale, totuşi vrem ca hotărârea noastră să se impună, fiindcă eresul lor e ca o odraslă a ereziei marcionite care detestă căsătoria, se feresc de vin cu dezgust şi spun că făptura lui Dumnezeu este spurcată; de aceea, noi nu-i primim la Biserică dacă nu se botează cu Botezul nostru, ca să pronunţe formula „Botezatu-ne-am în (numele) Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh", pe cei care cred că Dum-

437. Cf. şi can. 56 şi 57 ale Sfântului Vasile.

438. A se vedea şi can. 51 şi 70 ale Sfântului Vasile.

439. Cf. şi can. 31 şi 36 ale Sfântului Vasile.

440. Encratiţii (ἐγκράτεια = cumpătare), grupare rigoristă, uneori împreunată şi cu erezia, dar de cele mai multe ori numai cu schisma. Un reprezentant tipic al lor a fost Taţian Sirianul (sec. al II-lea) care condamna şi căsătoria, carnea, vinul, socotindu-le nedemne pentru creştini.

441. Aceştia purtau un sac în loc de veşmânt.

442. Aceştia respingeau căsătoria.

nezeu este autor al relelor, după pilda lui Marcion[443] și a altor eretici. De aceea, dacă se primește această hotărâre, trebuie să se întrunească mai mulți episcopi în sinod și așa să promulge canonul, pentru ca atât cei ce procedează în felul acesta să fie fără primejdie, cât și cel ce răspunde să fie vrednic de crezare în rezolvările date acestor probleme.

XLVIII

Femeia părăsită de bărbatul ei trebuie, după părerea mea, să rămână așa (nemăritată), pentru că Domnul a spus: „oricine va lăsa pe femeia sa, afară de cuvânt de desfrânare, o face să săvârșească adulter". Apoi, prin numirea ei de adulteră, a exclus-o pe dânsa de la împreunarea cu alt bărbat. Cum poate fi acuzat ca pricină de adulter un astfel de bărbat, iar femeia care s-a numit de Domnul adulteră să fie nevinovată ?[444].

XLIX

Violurile săvârșite prin silă nu trebuie să dea loc unei învinuiri. De aceea, nici sclava care a fost siluită de stăpânul său nu e supusă pedepsei[445].

L

Nu există lege privitoare la cea de a treia nuntă[446], din acest motiv cea de a treia căsătorie nu-i încheiată după lege. Desigur, eu privesc asemenea practici ca întinăciune pentru Biserică[447]. Dar nici nu arunc asupra lor osândă publică, de aceea le socotim mai de îngăduit decât desfrânarea propriu-zisă.

EPISTOLA 200
Către Amfilohiu, episcop de Iconium
Scrisă în primăvara anului 375

Îmbolnăvirile mele s-au ținut lanț una după alta, iar ocupațiile legate de treburile bisericești și de oamenii care tulbură Bisericile m-au năpădit iarna întreagă, precum și în tot acest răstimp, până în clipa în care Îți scriu această epistolă. De aceea, n-a fost cu putință nici să-Ți trimit ceva prin curier și nici să o vizitez eu însumi pe Cuvioșia Ta. Îmi închipui că așa s-au petrecut lucrurile și cu Tine; desigur nu mă gândesc la boală - ferească Dumnezeu !-, ci mai curând doresc să Te înzestreze Domnul cu îndelungată sănătate tru-

443. Unul din cei mai cunoscuți eretici ai sec. al II-lea.

444. *Mt.* 5, 32. A se vedea și can. 36, 46, 77 și 80 ale Sfântului Vasile.

445. Cf. și can. 30 al Sfântului Vasile.

446. A se vedea și cele spuse în can. 80 al Sfântului Vasile.

447. În decursul veacurilor, asprimea acestui canon s-a redus, Biserica arătându-se mult mai îngăduitoare față de căsătoriile a doua și a treia.

pească, pentru ca să poți sluji multă vreme poruncilor Lui, căci îmi închipui că „grija Bisericilor"[448] Îți aduce și Ție destule încurcături neplăcute.

Chiar și acum e vorba să-Ți trimit pe cineva anume, pentru a ne face cunoscută unul altuia situația în care Te afli. Întrucât Meletios, acest fiu preaiubit, care-i instruiește pe recruții recent intrați sub arme, m-a înștiințat că ar fi posibil să-Ți trimit salutări prin el, m-am grăbit să văd pe acest aducător al epistolei, om care în locul epistolei poate relata și despre mesajele noastre, atât din pricina caracterului lui iubitor de adevăr, cât și pentru că el știe bine toate problemele noastre[449]. Prin mijlocirea lui, o rugăm, mai întâi de toate, pe Evlavia Ta să mă pomenească în rugăciuni, pentru ca Domnul să binevoiască a mă elibera de greutatea trupului, care mi-a devenit o adevărată povară, apoi Bisericilor lui să le hărăzească pace, iar Ție să-Ți aducă liniște și ușurare, așa încât, după ce vei fi îndrumat în chip apostolesc treburile Lycaoniei, să începi să vizitezi și ținuturile noastre, fie câtă vreme mai sunt încă în trup, fie pe când va fi rânduit să plec la Domnul[450]. Oricum, să Te legi de aceste ținuturi ca și cum ar fi ale Tale, sprijinindu-i pe cei ce se clatină și ridicându-i pe cei indolenți, schimbând totul în ceea ce Îi place Domnului, prin darul Duhului care petrece în Tine.

Pe preacinstiții fiii noștri, Meletie și Melitie[451], pe care-i cunoști de mult și-i prețuiești ca și cum ar fi ai tăi proprii, să-i ții sub ocrotirea Ta, rugându-Te pentru ei. Pentru că ajunge atâta ca să aibă toată siguranța. Te rog să saluți din partea mea pe cei care se află în jurul Sfinției Tale, întreg clerul și poporul pe care-l păstorești, precum și pe toți iubiții de Dumnezeu frați ai noștri împreună-slujitori.

Să-Ți aduci aminte să faci pomenirea preafericitului mucenic Eupsihie[452] și să nu aștepți să-Ți aduc a doua oară aminte nu numai să-Ți fixezi exact ziua sosirii Tale la noi, ci și să o și avansezi cu câtva timp, pentru ca să ne și faci fericiți, desigur dacă vom mai fi încă pe pământ.

Până atunci, fii sănătos în Domnul, rugându-Te pentru noi, ca să ne fii păzit atât nouă, cât și Bisericilor lui Dumnezeu, prin harul Sfântului.

EPISTOLA 201

Către Amfilohiu, episcop de Iconium

Scrisă la începutul verii anului 374

Pentru multe pricini doresc să Te întâlnesc, atât pentru a Te folosi ca sfetnic în problemele care ne stau în față, dar mai ales pentru a mă mângâia după

448. *II Cor.* 11, 28.

449. Nu cunoaștem mai de aproape cine este acest Meletios, dar se vede că era un om apropiat și de încredere.

450. Semnul celei mai intime prietenii dintre cei doi ierarhi.

451. Deci și unul și altul erau folosiți ca oameni de încredere, curieri atât de căutați.

452. A se vedea și cele spuse în epist. 100, 176, etc.

lipsa pe care Ţi-am dus-o fără să Te văd de atâta vreme. Întrucât însă pricini diferite ne-au împiedicat pe amândoi, iar slăbirea generală a organismului Te-a doborât şi pe Tine[453], după cum nici mie încă nu mi-a trecut vechea mea suferinţă, să ne dăm unul altuia iertare, încât să nu ne facem învinuiri nici unul, nici celălalt (pentru că nu ne-am scris, n.tr.).

EPISTOLA 202
Către Amfilohiu, episcop de Iconium
Scrisă în vara anului 375

Întâlnirea cu Venerabila Ta Persoană este în orice împrejurare un mare privilegiu pentru mine, dar cu mult mai mult acum, când ne cheamă la întrunire probleme deosebit de importante. Întrucât urmările bolii mele sunt atât de grave, încât nu-mi îngăduie nici cea mai mică mişcare, şi sunt atât de puternice, încât atunci când mi-am făcut, cu trăsura, drumul până la paraclisul martirilor[454] puţin a lipsit să nu cad din nou în aceeaşi boală, sunt nevoit să-Ţi cer iertare. Drept aceea, dacă e cu putinţă să se amâne întrunirea cu câteva zile, atunci, cu ajutorul lui Dumnezeu, Te voi vizita şi mă voi face părtaş şi al grijilor care Te apasă. Dacă problema presează, faceţi cu ajutorul lui Dumnezeu ce veţi crede de cuviinţă, socotindu-mă prezent şi pe mine împreună cu voi, ca unul care accept tot ce veţi fi rezolvat bine.

Harul Bunului Dumnezeu să Te păzească sănătos şi voios întru Domnul şi rugător pentru mine, fiind păzit pentru Biserica lui Dumnezeu prin harul Sfântului.

EPISTOLA 203
Către episcopii de pe ţărmul mării
Scrisă în anul 375

I

M-a prins un dor mare să mă întâlnesc cu Voi, dar mereu s-a ivit o piedică în calea bunei mele dorinţe. O dată m-a împiedicat starea proastă a sănătăţii mele (căci desigur nu Vă poate fi necunoscut cât de aprig i-am simţit prezenţa încă din copilărie, iar acum, la bătrâneţe[455], se vede că boala a crescut deodată cu mine şi m-a pedepsit după dreapta judecată a lui Dumnezeu, Care rânduieşte totul cu înţelepciune), altă dată au fost grijile pentru binele Bisericilor, precum şi luptele duse împotriva adversarilor credinţei adevărate.

453. O boală, se vede recentă, apărută şi la Sfântul Amfilohiu.

454. Despre cultul martirului Eupsyhios (şi al altora) ni se relatează în multe din epistolele Sfântului Vasile; astfel, nr. 142, 176, 200, 252 etc.

455. Când scria aceste lucrări Sfântul Vasile avea doar 45 de ani.

Din această cauză, până în clipa de față am viețuit în mare tristețe și în adâncă supărare, pentru că simțeam că-mi lipsește sprijinul Vostru.

De la Dumnezeu, Cel care a binevoit să ia asupră-Și trup și să Se sălășluiască între noi[456] ca să ne îndrepteze viața prin pildele virtuților și să vestească prin însuși glasul Său Evanghelia împărăției, am înțeles că „întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții"[457]. Iar ca dar de rămas bun, atunci când era vorba să ducă la îndeplinire în Trupul Său iconomia mântuirii, a lăsat ucenicilor pacea Sa, spunându-le: „pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă"[458]. De altfel, nici eu n-aș putea crede că fără dragoste reciprocă și fără ca să fac tot ce-i cu putință pentru a trăi în pace cu toți m-aș putea socoti slujitor vrednic al lui Iisus Hristos.

Multă vreme am tot așteptat, nădăjduind mereu că va veni o vreme să ne cercetați și Voi. Nu se poate să nu știți că, fiind expuși public în fața tuturor, așa cum sunt stâncile ale căror piscuri ies din apa mării, îndurăm și noi furia valurilor eretice, care, deși se izbesc în jurul nostru, nu ajung să înece ceea ce se află în spatele nostru. Și când zic „noi", nu înțeleg doar puterea omenească, ci și harul lui Dumnezeu, Care arată că puterea Lui „întru slăbiciune se desăvârșește"[459], după cum zice și proorocul, vorbind în numele Domnului: „au de fața Mea nu vă sfiiți, pentru că am pus nisipul hotar mării ?"[460]. Cel Atotputernic a legat marea cea uriașă și înfricoșată de ceea ce e mai nestatornic, <mai slab> și mai de disprețuit, nisipul. Iar dacă așa stau lucrurile, concluzia logică ar fi ca iubirea Voastră să trimită la noi, mai des, pe câțiva din adevărații noștri frați să ne viziteze în necazurile noastre[461] sau să ne trimiteți mai des, permiteți-mi s-o spun, scrisori afectuoase, care să ne susțină zelul sau să ne îndrepte, în caz că greșim. Căci nu tăgăduim că n-am fi supuși la nenumărate greșeli, pentru că suntem oameni și trăim în trup.

II

Întrucât până acum ori că ați uitat ceea ce ne datorați, pentru că n-ați văzut ce era de făcut, preacinstiți frați, ori că nu ne-ați socotit vrednici de o vizită frățească, fiind poate preveniți de niște calomnii pe care unii le lansează împotriva noastră, iată acum începem noi corespondența și declarăm că suntem gata să ne spălăm înaintea Voastră de învinuirile aduse împotriva noastră,

456. *In.* 1, 14.
457. *In.* 13, 35.
458. *In.* 14, 27.
459. *II Cor.* 12, 9.
460. *Ier.* 5, 22 (ed. 1914).
461. Idei similare și în epistolele 90 și 92, în care Sfântul Vasile aștepta cu îngrijorare un semn de ajutor de la episcopii din Apus. Acum așteaptă același ajutor în lupta împotriva ereticilor, de la niște episcopi mai din apropiere. Ar fi fost bucuros măcar de o „vizită frățească" din partea lor, dar poate vor fi uitat de ea.

cu singura condiție ca aceia care ne hulesc să accepte să se prezinte față către față înaintea Cuvioșiilor Voastre: dacă voi fi dovedit vinovat, îmi voi recunoaște greșelile și, după ce Vă veți fi convins, veți dobândi iertare de la Dumnezeu scoțând din comuniune pe un păcătos ca mine, iar cei care vor fi dobândit această convingere împotriva mea vor dobândi răsplată, pentru că au făcut publică răutatea mea cea ascunsă.

Dacă însă mă osândiți înainte de a Vă fi convins, eu nu mă voi mai învinui de nimic altceva, decât că am pierdut ce era mai scump decât orice bun: iubirea care ne leagă de Voi, pierdere pe care și Voi o veți suferi la fel, întrucât nu mă veți mai avea mult, iar ceea ce-i mai grav este că vă dovediți potrivnici Evangheliei, care zice „nu cumva Legea noastră judecă pe om, dacă nu-l ascultă mai întâi și nu știe ce a făcut ?"[462]. Dar cel care varsă împotriva noastră batjocuri, fără să fi adus și mărturii despre cele spuse, acela va aduce împotriva sa însăși o nelegiuire prin folosirea greșită a cuvintelor. Căci cum s-ar cuveni să-l numim pe calomniator, dacă nu-i dăm un nume pe care însăși purtarea lui spune că îl poartă ? De aceea, cel care ne aduce învinuiri să nu mai fie un potrivnic[463], ci un acuzator, sau mai curând să nu accepte nici numirea de acuzator, ci să fie un frate iubitor, care atrage atenția frățește și care nu folosește convingerea decât pentru îndreptare. Să nu fiți, așadar, auzitori de calomnii, ci arbitri și judecători ai unor dovezi. Așadar, să nu fim părăsiți la necaz, ci să ni se arate limpede în ce constă vina noastră[464].

III

Să nu pună stăpânire pe Voi gândul că „noi" locuim la malul mării, că suntem străini de răul de care suferă cei mai mulți și că n-avem nevoie de ajutorul nimănui sau ce folos am avea dacă am sta în comuniune cu ceilalți ? Domnul a despărțit insulele de continent prin mări, dar a unit prin dragoste pe locuitorii din insule cu cei de pe continent. Nimic nu desparte pe unul de celălalt, fraților, atâta vreme, cel puțin, cât nu intervine vreun zvon deliberat care să îndemne la dezbinare. Unul este Domnul nostru, o singură credință, aceeași speranță. Dacă Vă considerați cap al Bisericii universale[465], capul nu poate spune picioarelor: „nu am nevoie de voi". Dacă Vă situați într-o altă categorie de membri ai Bisericii nu puteți să ne spuneți nouă, care facem parte din același trup, „n-avem nevoie de voi". Cele două mâini au nevoie una de alta, așa cum și picioarele se ajută unul pe celălalt, și tot astfel și ochii au o vedere mai limpede atunci când se face uz de amândoi.

---

462. *In*. 7, 51.

463. În grecește potrivnicul se exprimă prin διάβολος.

464. Se știe că Sfântul Vasile admitea la comuniune pe semiarienii care-și recunoșteau greșeala și cereau unirea. Alții îl acuzau pentru faptul că era conciliant, cf. epist. 204.

465. Poate că tot prin astfel de cuvinte Sfântul Vasile osândește mândria și înfumurarea cu care au tratat cererile repetate după ajutor, adresate prin atâția curieri (a se vedea epist. 90, 92).

Cât despre noi, recunoaștem slăbiciunea noastră și căutăm să fim de aceleași păreri. Știm, într-adevăr, că, chiar dacă nu sunteți prezenți trupește, ne veți fi de mare folos în împrejurările cele mai grele prin ajutorul pe care ni-l vor da rugăciunile Voastre. Dar pentru Voi nu-i un lucru potrivit nici cu judecata oamenilor și nu-i plăcut nici lui Dumnezeu să folosiți astfel de cuvinte, pe care nu le folosesc nici popoarele care nu-L cunosc pe Dumnezeu. Căci popoarele, se spune, chiar dacă locuiesc într-o țară aparte, totuși, din pricina nesiguranței viitorului, încheie între ele bucuros alianțe și urmăresc relații reciproce, știind că acestea sunt folositoare tuturora. Noi, fiii celor care au stabilit de la o margine la alta a lumii doar prin câteva norme de lege intercomuniunea dintre oameni, convingându-i că toți sunt cetățeni și rude cu toți, iată ne rupem acum de restul lumii, nu ne rușinăm nici de singurătatea noastră și nici nu ne mai gândim ce mare pagubă aducem provocând dezbinarea, necutremurându-ne nici pentru că ne-am vedea amenințați de proorocia Domnului nostru, Care a zis: „din pricina înmulțirii fărădelegii, iubirea multora se va răci"[466].

IV

Nu, preacinstiți frați, nu vă opriți la astfel de fapte, ci mângâiați-ne pentru cele ce au trecut, trimițând scrisori pașnice și afectuoase, potolind, ca printr-o <atingere> suavă, rana din inima mea, pe care ne-ați făcut-o prin nepăsarea de până acum[467]. Dacă vreți să veniți să ne întâlniți personal și să cercetați Voi înșivă greșelile în care am căzut, ca să vedeți dacă păcatele noastre vor fi atât de mari pe cum se aude ori dacă nu cumva sunt sporite de adaosul minciunii, - fie ! Suntem gata să Vă primim la sosire cu brațele deschise și rugătoare și să ne supunem unei cercetări amănunțite; singurul lucru pe care-l dorim este ca dragostea să conducă totul. Dacă vreți să stabiliți o localitate de la Voi, unde să mergem și să ne plătim de datoria de a Vă face o vizită și să ne oferim pentru verificarea la care vom fi supuși, numai să Vă vindece relele din trecut, și să nu lăsați de acum nici un loc pentru calomnie, - fie și aceasta ! Oricum, chiar dacă suntem îmbrăcați într-un trup bolnăvicios, atâta vreme cât mai suflăm, ținem de datoria sfântă să nu uităm nimic din ceea ce poate contribui la „zidirea Bisericilor lui Hristos"[468].

Nu tâlcuiți pe dos înțelesul rugăminții noastre, nu recurgeți la nevoia de a descoperi și altora chinul nostru ! Să știți, fraților, că până acum am ținut ascunsă în noi înșine această supărare pentru că ne-ar fi fost rușine să descoperim

466. *Mt.* 24, 12. Acest adevăr constituie pentru Sfântul Vasile - desigur numai în chip figurat -, prin deasa lui afirmare, poate cea mai amară realitate.

467. Se vede că sfântul va fi simțit destul de dureros indiferentismul episcopilor din nordul Capadociei.

468. *I Cor.* 14, 5, 12. Să nu fi rămas impresionați acești episcopi tradiționaliști de smerenia și râvna sfântului ? El nu urmărea decât „zidirea Bisericilor lui Hristos" *(I Cor.* 14, 5).

înstrăinarea Voastră și altora din cei cu care suntem în comuniune și care stau mai departe de ținuturile Voastre, de frică să nu-i supărăm și pe ei și să nu provocăm bucurie în sânul celor care ne urăsc. Toate acestea Vi le scriu acum numai eu singur, dar cu aprobarea tuturor fraților din Capadocia, care m-au rugat să nu mă folosesc de primul curier ce mi-ar ieși în cale, ci de un om care, prin inteligența pe care i-a dat-o Dumnezeu, ar putea completa toate pasajele rămase neclare în scrisoarea mea, căci mă tem ca ea să nu fie prea lungă[469]. Vreau să vorbesc despre doritul și preaevlaviosul frate Petru, preotul. Primiți-l cu dragoste și trimiteți-l înapoi cu cuvinte de pace, pentru ca să fie pentru noi un vestitor de fericiri.

EPISTOLA 204

Către cei din Neocezareea*

Scrisă în vara anului 375

I

Am tăcut multă vreme și unii și alții, preacinstiți și preaiubiți frați, parcă am fi supărați unii pe alții. Și totuși cine poate fi chiar așa de înverșunat și de neîmpăcat față de cel care l-a supărat, încât, dacă a avut pică pe el, să țină mânie o viață de om ? E drept că se întâmplă să putem vedea ca, chiar fără motiv îndreptățit, unii oameni să rămână despărțiți, pe cât știm noi, multă vreme, cu toate că există motive mai multe și serioase ca oamenii să se apropie și să trăiască laolaltă și în cea mai strânsă prietenie.

Unul din aceste motive, primul și cel mai important, este porunca Mântuitorului, Care a spus clar: „Prin aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții”[470]. Iar la rândul său, Apostolul (Pavel) ne arată limpede superioritatea dragostei, numind-o fie „împlinirea legii”[471], fie înfățișând-o ca pe cea mai înaltă dintre toate virtuțile, spunând: „De aș grăi în limbile oamenilor sau ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare și chimval răsunător. Și de aș avea și darul proorociei și tainele toate le-aș cunoaște și orice știință și de aș avea atâta credință

---

469. Se resimte în această scrisoare „lungă” dorința de disculpare a Sfântului Vasile, pe care o va afișa mai explicit în epistola 204. El, de dragul păcii, propunea primirea în comuniune a arienilor care se întorc. De fapt, credem că bănuiala dușmanilor lui ori chiar și a celor ce stăteau în rezervă era până la un punct justificată. Cine putea să dea garanția că „întoarcerea” arienilor era sinceră și definitivă ? Lecțiile prezentului nu erau totdeauna de prea bun augur. Însă dragostea sfântului pentru realizarea păcii era prea mare ca să n-o pună în aplicare. De aceea, raliindu-i și pe colegii din ținuturile nordice ale Asiei Mici la marele său ideal, sfântul nu voia să cedeze. Aproape cu aceleași cuvinte se adresează și celor din Neocezareea (epist. 204).

* După cum se va vedea din textul ei, epistola aceasta e adresată preoților din Neocezareea.

470. *In.* 13, 35.

471. *Rom.* 13, 10.

încât să mut și munții, iar dragoste nu am, nimic nu sunt. Și de aș împărți toată avuția mea și de aș da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi folosește"[472]. Și toate acestea nu ca și când nici una din virtuțile enumerate n-ar putea fi realizate fără iubire, ci pentru că Sfântul a vrut să asigure prin acest limbaj înflorit superioritatea universală a poruncii dragostei față de toate celelalte.

II

În al doilea rând, dacă faptul că am fi avut dascăli comuni contribuie în mare măsură la unire, apoi, într-adevăr, și voi și noi am avut aceiași dascăli, care ne-au învățat tainele lui Dumnezeu, părinții noștri duhovnicești, cei care au întemeiat dintru început Biserica voastră <din Neocezareea>. Mă gândesc la acel om mare, care a fost Sfântul Grigorie[473], și apoi la toți cei care au urmat după el pe tronul episcopal din orașul vostru, răsărind ca niște luceferi unul după altul și bătătorind același drum spre a lăsa, din viața cerească pe care au dus-o, semne ușor de urmat pentru cei ce o doresc. Și dacă nici însușirile trupești nu trebuie disprețuite, pentru că și ele ajută mult la statornicirea unei uniri de nezdruncinat și la adâncirea unei comuniuni vitale, să știți că și sub acest raport au existat poziții comune între voi și noi.

În această privință, o tu, cel mai onorabil dintre orașe - pentru că, vorbindu-vă vouă, mă adresez orașului vostru întreg -, pentru ce eu nu primesc de la voi nici o scrisoare de politețe, nici un cuvânt îmbucurător, ci, dimpotrivă, v-ați deschis urechile spre cei care se ocupă doar de calomnii ? Cu atât mai mult trebuie să mă îndurerez, cu cât văd împlinindu-se tot mai mult scopul strădaniilor lor, căci opera împotrivirii îl demască pe autorul ei, pe care, cu toate că este cunoscut ca părtaș la multe nedreptăți, totuși răutatea este cea care-l caracterizează cel mai deplin, fapt pentru care și-a primit și numele[474]. Dar să mi se ierte îndrăzneala că vorbesc pe față: văd că vă deschideți amândouă urechile față de cei care mă vorbesc de rău și primiți în sufletele voastre totul fără control, nefiind între voi nimeni care să deosebească minciuna de adevăr. Cine a fost cruțat vreodată de învinuiri răutăcioase atâta vreme cât a luptat singur ? Cine a fost dovedit mincinos dacă lipsea omul care-l calomnia ? Ce cuvânt nu găsește crezare la auditori dacă acuzatorul susține cu tărie că lucrurile așa s-au întâmplat și dacă cel acuzat nu-i de față și nu aude

472. *I Cor.* 13, 1-3.

473. Taumaturgul. Nu-i exclus ca însuși Sfântul Vasile să fi văzut lumina zilei în Neocezareea, unde părinții săi aveau întinse moșii. P. Hristu, *Sf. Vasile, Opere*, vol. III, în col. „Părinții greci ai Bisericii", Tesal. 1973, p. 161, în lb. greacă.

474. Persoana la care se gândește Sfântul Vasile și pe care o descrie așa e Atarvios, „omul calomniilor" după cum ni se spune în epist. 65, 126, dar mai ales în epist. 204, 207, 210. Durerea era cu atât mai mare, cu cât Atarvios era rudă cu Sf. Vasile. Din ultimele epistole reiese că el a îmbrățișat și sabelianismul.

acuzele răutăcioase care i se aduc ? Oare nu ne învață același lucru și experiența vieții, anume că auditorul care vrea să fie drept și nepărtinitor nu trebuie să se lase dus cu totul de spusele celui care a vorbit primul, ci să aștepte și apărarea acuzatului, pentru ca, din compararea celor două poziții, să poată scoate la iveală adevărul ? „Judecați judecată dreaptă"[475], iată o poruncă din cele necesare pentru mântuire.

III

Spun acest lucru nu ca și cum aș fi uitat de cuvintele apostolului, atunci când, fugind de judecățile omenești, își rezervă viața întreagă spre a da seama în fața nemitarnicului Judecător, căci zice: „pentru mine e prea puțin lucru să fiu judecat de voi sau de o judecată omenească"[476]. Întrucât învinuiri mincinoase au apucat să vă împuieze urechile, calomniind viața și credința mea în Dumnezeu, să nu uitați că cel ce acuză aduce prejudicii la trei persoane deodată: celui pe care-l calomniază, celor cărora li se adresează și persoanei sale proprii. Aș fi păstrat tăcerea - știți bine - în ceea ce privește prejudiciul persoanei mele, nu pentru că disprețuiesc stima voastră (cum aș putea-o face tocmai eu, care, ca să n-o pierd, vă scriu și acum și îmi pledez personal cauza), ci pentru că văd că, din cele trei persoane jignite, eu sunt atins cel mai puțin. Voi înșivă sunteți cei care îmi sunteți răpiți, iar vouă vi se răpește și adevărul. Cel ce face acest lucru caută să mă înstrăineze de voi după ce el însuși s-a înstrăinat de Dumnezeu[477], pentru că nu poți fi unit cu Dumnezeu atâta vreme cât disprețuiești poruncile Lui. Vorbesc, așadar, mai mult în folosul vostru decât în al meu, vrând să vă feresc de o pierdere ireparabilă. Căci ce pierderi mai mari ar putea da peste cineva decât aceea de a pierde cel mai prețios din câte bunuri există, adevărul ?

IV

În fond, ce vreau să spun, fraților ? Nu că eu aș fi un om fără păcat, nici că viața nu mi-ar fi plină de nenumărate scăderi. Mă cunosc bine și nu încetez de a vărsa lacrimi pentru păcatele mele, doar-doar voi îmblânzi cumva pe Bunul Dumnezeu ca să scap de osânda ce mă amenință. Și acest lucru se poate, dar cel ce judecă faptele noastre, să nu caute numai paiul din ochii mei[478]. Căci mărturisesc că mare grijă și respect port față de cei sănătoși. Dacă însă tu nu vei putea spune așa ceva (și cu atât mai puțin o vor putea spune aceia ai căror ochi sunt mai curați, pentru că se știe că însușirea celor desăvârșiți este tocmai să nu se înalțe, pentru că altfel ar putea fi acuzați de

475. *In.* 7, 24.
476. *I Cor.* 4, 3.
477. *Atarvios.*
478. *Mt.* 7, 3.

lăudăroșenia fariseului, care căuta să se fălească pe sine, în timp ce vameșul se smerea), atunci să te cercetezi bine la doctor și să nu judeci înainte de a veni Domnul, Care va judeca la arătare chiar și cele ascunse de întuneric și va da pe față și sfaturile inimilor lor[479]. Să te gândești și la Cel care a zis: „Nu judecați, ca să nu fiți judecați"[480], „Nu osândiți și nu veți fi osândiți"[481]. Peste tot însă, frații mei, dacă păcatele noastre pot fi îndreptate, atunci de ce nu ascultă de dascălul Bisericilor, care zice: „Mustră, ceartă, îndeamnă"[482] ? Iar dacă fărădelegea noastră nu poate fi vindecată, atunci de ce nu ni se dă vina pe față, de ce nu se denunță greșelile noastre și de ce nu scapă astfel Bisericile de răul pe care li-l facem ? Să nu îngăduiți, așadar, ca insulta să murmure între dinții voștri ! Asta ar putea-o face în chip excelent vreo roabă, care învârte la moară, sau vreun nătăfleț de prin piețe, oameni a căror limbă este mai ascuțită la clevetiri. Mai există doar episcopi ! Să fie chemați să judece ! Există preoți în fiecare parohie; să fie convocați cei mai vrednici dintre ei ! Să vorbească deschis oricine vrea, pentru ca faptele să constituie o dovadă, iar nu o insultă. Să mi se arate toate greșelile mele ascunse, numai să n-o facă din ură, ci să mă sfătuiască și să mă mustre ca pe un frate. Pentru că este mai cu dreptate ca noi, păcătoșii, să trezim mila în oamenii sfinți și lipsiți de păcat, decât să provocăm dușmănie.

V

Dacă am făcut vreo greșeală în cele ale credinței, să mi se arate rânduiala scrisă pe care am călcat-o. Să se instituie și aici un nou juriu drept și nepărtinitor ! Să se dea citire acuzațiilor ! Să se facă cercetări dacă nu cumva acuzația își are temei mai curând în ignoranța acuzatorului ori dacă nu cumva este anulată de însăși țesătura ei. Căci multe lucruri bune li se par rele celor ce au un criteriu nesigur de judecată, după cum nici sarcinile cu greutate egală nu par egale atunci când talgerele balanței nu sunt în echilibru, iar celui al cărui gust este afectat de boală până și mierea i se pare uneori amară. Și ochiul când nu-i sănătos nu vede clar toate obiectele reale, ci își închipuie multe lucruri care nu există în realitate, chiar și când se judecă puterea cuvântului se întâmplă adeseori ceva asemănător, când judecătorul este ceva mai puțin competent decât autorii. Căci atât cel ce judecă valoarea unei cuvântări, cât și cel ce a compus-o, trebuie să dovedească într-un fel aceeași pregătire. Nu cumva găsește să-și dea părerea despre agricultură cineva care n-a fost deloc agricultor ? Sau va judeca cineva ce înseamnă fals sau armonie în compozițiile muzicale, dacă acela nu stăpânește nici pe departe legile muzicii ? Oare va putea judeca orice prim venit o cuvântare, dacă nu va arăta cine i-a fost

479. *I Cor.* 4, 5.
480. *Mt.* 7, 1.
481. *Lc.* 6, 37.
482. *II Tim.* 4, 2.

dascăl și câți ani a învățat, într-un cuvânt, dacă n-a auzit cât de cât despre arta de a întocmi cuvântări ?

Dar nici în privința preceptelor duhovnicești nu-i îngăduit oricui să se preteze la examinarea cuvintelor rostite, ci numai celui căruia i s-a dat duhul înțelegerii, după cum ne-a învățat apostolul când a vorbit despre împărțirea darurilor: „Unuia i se dă prin Duhul Sfânt cuvânt de înțelepciune, iar altuia, după Același Duh, cuvântul cunoștinței; unuia i se dă credința în Același Duh, unuia facerea de minuni, iar altuia proorocire, unuia deosebirea duhurilor..."[483]. Deci, dacă Scripturile noastre sunt inspirate de Duh Sfânt, atunci să-mi arate cel ce vrea să judece <vorbele> noastre că el are harul deosebirii duhurilor în problemele duhovnicești. Dacă el însă hulește, așa cum o spune cu amărăciune, că provine din înțelepciunea lumii acesteia, atunci să-mi arate cel puțin că-i versat în înțelepciunea lumii și atunci îi vom conceda voturile judecății. Nimeni să nu creadă că am inventat un astfel de caz numai ca să scap de cercetare, din lipsă de mărturii. De aceea vă încredințez tocmai vouă, preaiubiții mei frați, datoria de a examina învinuirile puse în sarcina mea. Sunteți oare atât de întârziați la minte încât să aveți nevoie de toți avocații ca să aflați adevărul ? Și dacă învinuirile aduse vi se par de nerespins, atunci convingeți-i pe flecarii voștri să lase la o parte orice hulă, iar dacă nu sunteți siguri că așa stau lucrurile, atunci consultați măcar oameni în stare să cunoască fidel faptele sau, dacă vreți, cereți-ne explicații scrise. În orice caz, puneți la inimă hotărârea de a nu lăsa lucrurile nelămurite.

VI

Și apoi, ce altă mărturie mai evidentă despre credința mea v-ar trebui mai mult decât aceea că am fost crescut de acea preafericită femeie, bunica mea, care s-a născut aici, la voi ? Mă gândesc la acea renumită Macrina, care mi-a transmis învățătura Sfântului și Făcătorului de minuni Grigorie, precum și toate cele pe care tradiția orală i le-a păstrat până atunci și pe care ea însăși le păstra într-o neștearsă amintire și de care s-a folosit să crească și să formeze în dogmele pietății pe acel mic copil care eram eu. După ce am ajuns la vârsta când poți gândi singur și mintea mi s-a maturizat cu anii, am colindat peste mări și țări, iar pe oamenii pe care i-am găsit într-o viață potrivită cu regula pietății i-am socotit ca părinți adevărați și i-am ales ca îndrumători ai sufletului în calea spre Dumnezeu.

Sunt conștient și până în ceasul de față că, prin darul Celui care m-a ales la o chemare sfântă întru cunoașterea ființei Sale, n-am primit în inimă alt cuvânt potrivnic învățăturii celei sănătoase și nici nu mi-am întinat sufletul cu blestemata învățătură a ucenicilor lui Arie. Dacă uneori am admis în comuniune pe unii din cei proveniți din școala lui, care-și ascundeau acest rău în adâncul inimii lor și care pronunțau cuvinte pioase sau cel puțin nu se împotriveau

483. *I Cor.* 12, 8 -10.

celor spuse de mine, am făcut-o din pricină că nu am vrut să arunc asupra lor toate osândirile şi pentru că m-am supus hotărârii pe care Părinţii o luaseră în legătură cu ei. Căci eu am primit de la fericitul Atanasie, episcopul Alexandriei, o scrisoare pe care o am încă în mâini, iar celor care o doresc le-o pot arăta, scrisoare în care el lămureşte limpede că dacă vrea cineva să se întoarcă de la rătăcirea arienilor şi să recunoască mărturisirea de credinţă de la Niceea, atunci să-l primim fără rezerve, căci la o astfel de hotărâre au aderat şi episcopii din Macedonia şi Ahaia. Socotind necesar să urmez fără rezerve un astfel de bărbat, din cauza autorităţii pe care o prezentau aceşti martori, şi fiindcă doream, în acelaşi timp, să primesc răsplata făcătorilor de pace, am înscris în numărul celor care erau admişi la comuniune cu mine pe toţi cei care mărturisesc această credinţă[484].

VII

Bineînţeles, ar fi mai drept să nu judecăm problemele numai după unul sau doi din cei care nu urmează drumul drept al adevărului, ci după mulţimea episcopilor din întreaga creştinătate, care s-au unit cu noi prin harul lui Dumnezeu. Să fie întrebaţi cei din Pisidia, din Lycaonia, din Isauria, din cele două Frigii, din (cele două) Armenii, aflate în vecinătate cu voi, pe cei din Macedonia, din Ahaia, din Iliria, din Galia, din Spania, pe toţi cei din Italia, pe cei din Sicilia, din Africa, din Egipt, partea sănătoasă, precum şi ce mai rămâne din Syria. Toţi aceştia îmi scriu scrisori şi primesc scrisori de la mine. Din toate aceste scrisori trimise lor şi primite de la ei, puteţi vedea că toţi suntem uniţi prin aceleaşi sentimente şi avem aceleaşi idei. De aceea, cine se desface de comuniunea cu noi - să nu scape acest lucru atenţiei voastre ! -, unul ca acela se desparte de întreaga Biserică. Priviţi, fraţilor, în jurul vostru şi vedeţi cu cine sunteţi în comuniune: dacă nu sunteţi acceptaţi de noi, atunci cine vă va mai recunoaşte ? Nu ne puneţi în situaţia să luăm vreo hotărâre dureroasă în legătură cu preaiubita noastră Biserică ! Nu mă siliţi să destăinui ceea ce stă ascuns momentan în inima mea, acum când oftez şi plâng în mine însumi pentru răutatea ceasului de faţă, la gândul că, fără motiv, cele mai mari Biserici care trăiau între ele ca adevărate surori, din cele mai vechi începuturi, se află acum în neînţelegere[485]. Nu mă puneţi în situaţia să denunţ acest lucru înaintea tuturor celor cu care sunt în comuniune, nici nu mă siliţi să spun cuvinte pe care le ţineam până acum ascunse în inima mea prin frâna raţiunii. Ar fi mai bine să dispărem noi toţi, dar Bisericile noastre să fie în înţelegere

484. L. Duchesne, *Histoire ancienne de l'Eglise*, vol. II, Paris, 1910, p. 390 ş.u. Amănunte la A. Grillmeier, *Le Christ dans la tradition chrétienne*, Paris, 1972, 242-256, 323-336. Principala problemă era dacă „convertirea" arienilor se făcea în mod sincer sau nu. Dar aceasta aparţinea pedagogiei şi pastoraţiei Bisericii.

485. Jurisdicţiile celor două Cezarei (a Capadociei şi a Pontului) erau cele mai extinse.

reciprocă, decât să vedem copilăreştile şi măruntele noastre meschinării provocând un atât de mare rău popoarelor lui Dumnezeu ! Întrebaţi pe părinţii voştri şi ei vă vor informa că, chiar dacă mai demult comunităţile păreau separate geografic, erau una prin aceleaşi simţăminte, fiind conduse de un singur cuget. Neîntrerupte erau legăturile popoarelor între ele, dese erau vizitele pe care clericii şi le făceau unii altora. Păstorii înşişi erau însufleţiţi unii pentru alţii de atâta dragoste, încât fiecare îl socotea pe colegul său dascăl şi îndrumător în slujirea lui Hristos[486].

EPISTOLA 205
Către episcopul Elpidios
Scrisă în anul 375

Iarăşi am angajat pe scumpul nostru co-preot, Meletie, să aducă salutările mele Iubirii Tale. Ne hotărâsem, cu toate acestea, să-l cruţăm din pricina bolii pe care o contractase de bunăvoie, făcându-şi trupul rob de dragul Evangheliei lui Hristos, dar m-am gândit că mi s-ar fi cuvenit să Te salut eu personal prin astfel de mijlocitori în stare să suplinească cu uşurinţă prin ei înşişi tot ce n-a fost notat în scrisoare şi să devină pentru cel care o primeşte, ca şi pentru cel care o scrie, un fel de scrisoare însufleţită. Totodată, aş fi vrut să satisfac şi dorinţa pe care şi-a manifestat-o pe faţă pentru Desăvârşirea Ta, întrucât i-a fost dat de mai multe ori să se convingă pe viu de calităţile pe care le ai. Iată de ce l-am înduplecat şi de astă dată să vină la Tine.

Prin el mă achit de vizita pe care Ţi-o datoram şi cer să Te rogi pentru noi şi pentru Biserica lui Dumnezeu, pentru ca Domnul să ne dea să ducem o viaţă paşnică şi liniştită, după ce ne va scăpa şi de atacurilor duşmanilor Evangheliei. Dacă pare potrivit cu vederile inteligenţei Tale şi dacă crezi că ar fi totodată necesar să ne întâlnim noi amândoi ori s-avem întâlnire şi cu ceilalţi fraţi preacinstiţi, episcopii care locuiesc pe ţărmul mării, arată-mi Tu însuţi locul şi data unde să aibă loc această întâlnire şi scrie-le şi fraţilor[487]. Şi astfel, fiecare lăsându-ne la vreme orice ocupaţii care ne absorb, vom putea lucra ceva pentru zidirea Bisericii lui Dumnezeu, să uităm orice supărări care ne vin din bănuieli reciproce şi să întărim dragostea, fără de care nu există nici o ţinere deplină a vreunei porunci, după cum ne-a spus-o Însuşi Domnul[488].

486. Din pricina indignării, Sfântul Vasile nu pare să-şi fi încheiat epistola, despre care am putea spune că este cea mai frumoasă din câte a scris. Y. Courtonne, *op. cit.*, VI, 177.

487. După cum reiese şi din epistolele 206 şi 251, Elpidios era unul din episcopii devotaţi Sfântului Vasile. În scrisoarea de faţă şi în cea următoare se exprimă dorinţa lor de întâlnire undeva pe malul sudic al Mării Negre, spre a asigura unitatea ortodoxă a credincioşilor, ameninţată de grupul condus de Eustaţiu de Sebasta. Cf. epist. 203.

488. *Mt.* 22, 39-40.

EPISTOLA 206
<Scrisoare de> mângâiere, adresată episcopului Elpidios*
Scrisă în anul 375

Acum îmi dau seama cât de rea este starea sănătății mele, când văd ce piedică pune ajutorului pe care trupul meu trebuie să-l dea sufletului meu. Căci dacă lucrurile ar merge după dorința mea, nu m-aș mai adresa Ție prin scrisori sau prin mijlocirea oamenilor, ci mi-aș achita eu însumi datoria mea de dragoste și aș profita de aproape de folosul duhovnicesc pe care-l pot lua de la Tine. Din păcate, mă aflu cu sănătatea într-o stare atât de rea, încât nu știu dacă cu greutate voi rezista să mă mișc chiar și numai în patrie, la vizitele pe care sunt obligat să le fac în țară parohiilor mele. Dar să-Ți dea Domnul putere și râvnă, iar mie să-mi adauge și vigoare fizică, pe lângă bunăvoința pe care o am acum, pentru ca, așa cum Te-am mai rugat, să pot să-mi împlinesc plăcerea de a mă bucura de Tine când voi fi sosit în ținutul Comanei.

Mi-e teamă totuși, în legătură cu venerabila Ta Persoană, ca nu cumva doliul familiei Tale să fie o piedică, întrucât am înțeles că ai fost încercat prin moartea unui băiețel, a cărui pierdere firește că îl întristează și pe bunicul lui; dar pentru un bărbat care a ajuns la o astfel de înaintare în virtute și care cunoaște bine firea lucrurilor omenești printr-o experiență îndelungată și dintr-o învățătură duhovnicească deosebită, e logic să nu fie cu totul de nesuferit despărțirea de rudele cele mai apropiate. Într-adevăr, Domnul nu cere de la noi aceleași lucruri pe care le cere de la oamenii de rând. Aceștia trăiesc după obișnuință, pe câtă vreme noi ne servim de regula vieții după porunca Domnului și pildele de altădată ale bărbaților fericiți, a căror măreție de cuget s-a arătat mai ales în împrejurări grele.

De aceea, ca să lași și Tu în lume pildă de curaj și de sincer atașament față de obiectul nădejdilor noastre, arată că nu Te încovoi sub greutatea durerii, ci ești mai presus de mâhniri, răbdător în restriște, vesel în nădejdi. Să nu existe aici nici o piedică pentru întâlnirea nădăjduită dintre noi. La copiii mici, vârsta este un temei suficient ca să nu-i poți învinui, dar noi suntem nevoiți să ne ducem la îndeplinire slujba care ne-a fost încredințată de Stăpân și să fim gata în toate lucrurile pentru buna iconomisire a Bisericilor; pentru aceea a și rezervat Dumnezeu răsplăți bogate iconomilor celor credincioși și înțelepți.

EPISTOLA 207
Către clericii din Neocezareea
Scrisă în anul 375

I

Unanimitatea urii pornite împotriva noastră și faptul că toți, până la unul, dați ascultare căpeteniei[489] războiului împotriva noastră m-au silit să păstrez

* În epistola aceasta Sfântul Vasile exprimă condoleanțe episcopului Elpidios pentru moartea unui nepot al său.

489. Episcopul Atarvios.

tăcerea față de voi toți și să nu încep eu cel dintâi să reiau în scris sau verbal legătura cu voi, ci să-mi mistui amărăciunea în tăcere. Întrucât însă nu se cuvine să tăcem în fața calomniilor, nu ca să mă apăr pe mine răspund la aceste calomnii, ci doar pentru a nu îngădui să câștige ele teren, lăsând pe cei amăgiți să cadă pradă înfrângerii, am socotit necesar să vă mai trimit o epistolă, preaînțelepților, cu toate că nu m-ați învrednicit de nici un răspuns la scrisoarea circulară pe care v-am trimis-o de curând, atât vouă cât și tuturor slujitorilor altarelor din ținutul vostru[490].

Fraților, nu fiți slugarnici față de cei ce vă pun în suflete învățături greșite și nu stați nepăsători, uitându-vă cum vrăjmașii otrăvesc cu credințe nelegiuite poporul lui Dumnezeu care vi s-a încredințat ! Numai Sabelios Libianul și Marcel de Ancira[491] au mai îndrăznit să propovăduiască și să formuleze în scris astfel de nebunii, cum fac acum conducătorii voștri bisericești, care debitează niște sofisme și raționamente false, pe care le dau drept produsul minții lor, deși nu sunt în stare să le formuleze limpede. Împotriva mea, acești îndrumători ai voștri împrăștie în popor lucruri spuse și nespuse, dar, în același timp, ei se feresc în tot chipul să se întâlnească cu mine. Și ce credeți, de ce ? Oare nu pentru că se tem că le voi demasca învățăturile lor stricate ? Oamenii aceștia au ajuns până la un așa grad de nerușinare, încât născocesc împotriva mea tot felul de lucruri fanteziste, taxând învățăturile mele nici mai mult, nici mai puțin decât ca periculoase. Or, se știe că și de-ar aduna în mințile lor toate nălucirile lungilor nopți de iarnă, ei tot nu vor putea să-mi pună în socoteală nici cea mai mică blasfemie, pentru că în toate Bisericile există martori cu miile care mă pot apăra.

II

Dacă-i întrebi care-i cauza acestei nedeclarate și neînduplecate războiri, ei răspund că totul pornește de la modul deosebit în care se recită la noi psalmii și se cântă melodiile glasurilor bisericești, precum și alte lucruri, de care mai curând ar trebui să se rușineze. Mă mai învinuiesc și pentru că avem între noi oameni care se nevoiesc a trăi în viață ascetică rupându-se de lume și de grijile pământești, griji pe care Domnul le aseamănă cu spinii care împiedică cuvântul să aducă roade[492]. Acești oameni trăiesc în trupurile lor moartea lui Hristos[493], pentru că își iau asupra lor crucea și urmează lui Dumnezeu[494]. Mărturisesc că și viața mi-aș da-o numai să pot fi

490. Epist. 204.

491. Sabelios a trăit în sec. al III-lea și a fost primul mare eretic antitrinitar. După el, Fiul și Duhul ar fi numai „moduri" de existență a lui Dumnezeu, revelat lumii ca creator (Tatăl), mântuitor (Fiul) și sfințitor (Duhul Sfânt). Marcel, episcopul Ancirei, a apărat credința niceeană, dar apoi a primit sabelianismul.

492. *Mt.* 13, 7.

493. *II Cor.* 4, 10.

494. *Mc.* 8, 34.

învinuit de astfel de nedreptăți și să am pe lângă mine oameni pe care să-i îndrum într-o astfel de școală a evlaviei. Aud că există oameni cu astfel de virtuți în Egipt, ba se află și în Palestina o seamă de astfel de practicanți ai trăirii evanghelice. Mai aud că și în Mesopotamia se află astfel de bărbați cu viețuire desăvârșită și fericită. Noi, cei din Capadocia, suntem parcă niște copii, în comparație cu cei desăvârșiți. Există și femei care au ales această viață evanghelică, preferând fecioria în loc de căsătorie, învingând poftele cărnii numai spre a trăi în înfrânare deplină și socotindu-se fericite cu această alegere a lor, în orice parte a lumii ar trăi. În această privință, la noi s-a realizat foarte puțin până acum, pentru că suntem numai la începuturile inițierii în dreapta devoțiune. Dacă acest mod de viețuire aduce o oarecare neorânduială în viața femeilor, eu nu mă îmbulzesc să le apăr[495]. În orice caz, un lucru îl pot afirma: ceea ce n-a îndrăznit să spună până acum Satana, tatăl minciunii[496], o spun acum, în deplină libertate, inimi care nu cunosc scrupule și guri care nu mai au frâu.

Dar aș vrea să luați cunoștință că dorim să avem și noi atât mânăstiri de bărbați, cât și de femei, al căror mod de viață se află în ceruri, răstignindu-și trupurile cu patimile și cu poftele lor[497], fără să mai tremure îngrijorați de hrană și de îmbrăcăminte, care stăruie în rugăciuni zi și noapte, fiind la adăpost de pasiuni vătămătoare și așezați alături de Domnul. În acest caz, gura lor nu mai vestește lucruri omenești, ci cântă într-una imne către Dumnezeu, desigur lucrând în același timp și cu mâinile lor, pentru ca să aibă și ce să dea celor lipsiți.

III

Răspunzând la acuza cântării în psalmi, prin care calomniatorii noștri îi sperie îndeosebi pe oamenii mai simpli, iată ce am de spus: obiceiurile care predomină azi în toate Bisericile lui Dumnezeu se acordă și se armonizează între ele. De cu noapte poporul se scoală să meargă la lăcașul de rugăciune, unde, cu efort, cu mâhnire și cu lacrimi stăruitoare, se mărturisește Domnului, apoi se ridică în cele din urmă de la rugăciuni și se așează la cântarea de psalmi. Aici, împărțiți în două cete, credincioșii cântă pe rând psalmi, dând astfel mai multă tărie în meditare la cuvintele Scripturii și concentrându-și în același timp atenția spre o mai statornică îndrumare a gândurilor și a simțămintelor. Apoi se schimbă: se încredințează unuia grija de a începe cântarea și ceilalți îi răspundem. Astfel, după ce am petrecut noaptea prin alternarea cântării cu rugăciunea[498], când lumina zilei începe să lucească, tot poporul, într-o gură și

495. Să fie aici o aluzie la cele relatate de Sf. Grigorie de Nyssa în epistola nr. 2 „despre cei care se închină la Ierusalim" ?

496. *In.* 8, 44.

497. *Gal.* 5, 24.

498. Dezvoltarea rânduielilor celor șapte laude stă în strânsă legătură cu istoria monahismului. E. Braniște, *Liturgica specială*, București, 1980, p. 33.

o inimă, înalță spre Domnul psalmul de mărturisire, din care fiecare ne însușim îndemnuri de pocăință[499]. Dacă din pricina acestor obiceiuri vă separați de noi, atunci va trebui să vă separați și de egipteni, de locuitorii celor două Libii, apoi de tebani[500], de palestinieni, de arabi, de fenicieni, de sirieni și de cei ce locuiesc pe țărmurile Eufratului, cu un cuvânt, de toți cei ce cinstesc privegherile de noapte, rugăciunile și cântările în comun.

IV

Se obiectează că aceste practici nu existau în timpul Sfântului Grigorie (Taumaturgul, n.tr.). Dar pe atunci nu existau nici litaniile acestea sau cântările de pocăință pe care le cântați acum ! Și asta n-o spun ca să vă acuz de mustrare sau că aș dori ca toți să trăiți în plâns și în pocăință continuă, căci nici noi nu facem altceva decât ne rugăm pentru păcatele noastre. Nu cu cuvinte omenești ca voi, ci cu cuvintele Duhului căutăm noi să-L îmblânzim pe Dumnezeu[501]. (Spuneți, n.tr.) că pe vremea fericitului Grigorie nu existau aceste practici ? Ce mărturii aveți în această privință, voi care n-ați păstrat până acum nici una din rânduielile lui ? Grigorie nu-și acoperea capul în timpul rugăciunilor. Cum ar fi putut-o face când adevăratul ucenic al apostolilor spunea: „orice bărbat care se roagă și proorocește având capul acoperit necinstește capul său..., iar bărbatul nu trebuie să-și acopere capul, fiind chip și slavă a lui Dumnezeu"[502]. Acest suflet curat, care se învrednicise de comuniunea Duhului Sfânt, fugea de jurăminte, mulțumindu-se să spună doar: „da, da, nu, nu", după cuvântul Mântuitorului: „iar Eu zic să nu vă jurați nicidecum"[503]. El n-a cutezat să-i spună fratelui său: „nebunule"[504], căci se temea de amenințarea lui Dumnezeu. Cuvinte pătimașe de mânie și amărăciune n-au ieșit din gura lui, nici ura, nici defăimarea, căci știa că nu duc la Împărăția lui Dumnezeu. Pizma și trufia erau departe de acest suflet nevinovat. Nu se apropia de altar niciodată, până nu se împăca întâi cu fratele său[505]. Cu totul urgisită îi era Sfântului Grigorie viclenia cu care se țese acum la voi defăimarea unuia și altuia, pentru că știa că minciuna s-a născut de la diavolul și că Dumnezeu va pierde pe toți cei ce grăiesc minciuna[506]. Dacă sunteți convinși că între voi nu există astfel de patimi, ci sunteți curați, atunci într-adevăr sunteți ucenicii celui ce vă învață poruncile Domnului; dacă nu, atunci fiți atenți să nu strecurați țântarul[507], ca

499. *Ps.* 50.

500. E vorba de Tebaida prima, din Egiptul de Sus, una din primele patrii ale monahismului.

501. Rânduiala celor 6 psalmi de la utrenie era deja în uz în sec. al IV-lea. Cf. E. Braniște, *Liturgica specială*, p. 125.

502. *I Cor.* 11, 4-7.

503. *Mt.* 5, 34-37.

504. *Mt.* 5, 22.

505. *Mt.* 5, 23-24.

506. *Ps.* 5, 7.

507. *Mt.* 23, 24.

nu cumva, legându-vă de tonul în care se cântă psalmi, să vă faceți vinovați de călcarea unor porunci mai mari. Datoria de a mă apăra m-a silit să folosesc acest limbaj, ca să vă învățați să scoateți, mai întâi, bârna din ochii voștri, căci numai atunci veți putea scoate paiul din ochii altora[508]. Cu toate acestea, trec cu vederea toate, pentru că nimic nu rămâne necercetat de ochiul lui Dumnezeu. Numai de s-ar păzi cu tărie poruncile de căpetenie și să puneți capăt inovațiilor din domeniul credinței ! Nu tăgăduiți numele lui Hristos (schimonosind învățătura despre El, n.tr.) ! Nu tălmăciți greșit cuvintele Sfântului Grigorie[509] ! Altfel, atâta vreme cât voi sufla și voi putea grăi, va fi cu neputință să tac față de o așa mare primejduire a sufletelor.

EPISTOLA 208
Către Eulankios*
Scrisă în anul 375

Ai tăcut multă vreme, și aceasta în ciuda gustului tău pronunțat pentru cuvânt, chiar și după ce ți-ai luat ca îndeletnicire și artă faptul de a spune totdeauna ceva și de a te descoperi prin cuvântările tale. Se pare că tot cei din Neocezareea ar fi cauza tăcerii tale față de noi. Și se mai pare că, sub forma unui favor, eu recoltez un buchet de amintiri de la ei, pentru că nu mă vorbesc de bine după cum spun cei care-i ascultă. Dar tu făceai parte altădată din cei urgisiți din pricina mea, nu din cei care acceptau să fiu eu urgisit din cauza altora. Rămâi același ! Scrie oriunde te vei găsi și adu-ți aminte de mine, cum e firesc, dacă-ți pasă cât de cât de dreptate. Și, fără îndoială, e drept ca acei care au fost cei dintâi în iubire să fie răsplătiți cu o iubire egală.

EPISTOLA 209
Fără adresă, ca să se apere*
Scrisă în anul 375

Soarta a vrut să participi la durerile mele și să contribui și tu la luptele pentru apărarea mea. E aici o dovadă de suflet tânăr, pentru că Dumnezeu, Cel care conduce viețile noastre, oferă celor care pot susține lupte mari prile-

508. *Mt.* 7, 3-5.

509. După cum spune și în epist. 210, V (Migne, P.L. 32, 712), Sfântul Vasile denunță greșeala lui Atarvios atunci când acesta răstălmăcea în sens sabelian un pasaj din *Expunerea credinței* lăsată de Sf. Grigorie Taumaturgul.

* Se face aluzie la campania de blasfemii condusă de episcopii Atarvios și Eustatie; Eulankios era retor în Neocezareea și prieten cu Sfântul Vasile. Scrisoarea de față vrea să-i trezească prietenia de altădată.

* Scurtă, dar nuanțată formulă, „apărarea" sfântului trădează ceva din amărăciunea răcirii sentimentelor celor din Neocezareea față de Sfântul Vasile (cf. epist. 204-208).

juri de a câştiga un bun renume. Şi tu, ca probă de virtute, de care prietenia ta e în stare aşa cum e cuptorul pentru aur, tu ţi-ai oferit propria ta viaţă ! De aceea, şi eu mă rog lui Dumnezeu ca ceilalţi să devină mai buni, iar tu să rămâi egal cu tine însuţi: să nu încetezi să formulezi învinuiri ca aceea pe care o formulezi acum, reproşându-mi micul număr de scrisori faţă de o prea mare nedreptate. E învinuirea unui prieten; n-ai decât să reclami astfel de datorii ! Nu sunt în nici o privinţă un datornic de prietenie atât de nepotrivit !

EPISTOLA 210

Către fruntaşii oraşului Neocezareea*

Scrisă în anul 375

I

N-aveam nici o nevoie să vă fac cunoscută concepţia mea <teologică> şi nici să vă spun motivele pentru care mă aflu acum în acest ţinut. De altfel, nici nu mă consider ca făcând parte din categoria celor dominaţi de setea pentru mărire, nici nu cred că acest fapt este demn de atâţia martori. Ci sunt de părere că nici noi nu facem ceea ce dorim noi înşine, ci ceea ce mai marii noştri ne silesc să facem[510], râvna mea fiind mai degrabă de a rămâne complet neştiut, oricum mai mult decât caută să pună în lumină acest lucru căutătorii de glorie deşartă. Întrucât, după câte aud, urechile tuturor locuitorilor oraşului vostru au fost împuiate cu tot felul de zvonuri stranii, în care scop au fost angajaţi cu plată o serie de colportori de vorbe şi scornitori de minciuni, ca să vă descrie şi să comenteze greşit faptele şi acţiunile mele, am crezut că nu trebuie să vă las să fiţi informaţi în sens rău cu ştiri veninoase, ci m-am gândit că va trebui să vă spun eu însumi care sunt temeiurile mele.

Eram obişnuit să vin în acest sat încă din vremea copilăriei, între altele şi pentru faptul că aici am fost crescut de bunica mea, iar pe de altă parte, pentru că aici am petrecut cea mai mare parte din viaţa mea, atunci când, fugind de tulburările politice, am găsit că acest sat este cel mai potrivit pentru filosofie, din cauza liniştii pe care mi-o oferea aici singurătatea. Şi, să nu uit, că şi ceilalţi fraţi ai mei tot aici locuiesc. Iată pentru ce, găsind un scurt popas

---

* După cum se ştie, Sfântul Vasile se simţea strâns legat de Neocezareea Pontului, întrucât aici, în apropiere, şi-a trăit el parte din tinereţe, aici au strălucit în virtute bunicii (Sfânta Macrina) şi aici, pe valea Irisului, a organizat primele înjghebări de viaţă ascetică monahală. Din păcate, după cum s-a spus şi în epistolele 204 şi 207, episcopul Atarvios (deşi îi era rudă) a făcut tot posibilul pentru a tulbura unitatea şi liniştea Bisericii din acest oraş, răspândind tot felul de zvonuri la adresa Sfântului Vasile. Acesta este motivul pentru care sfântul se adresează acum fruntaşilor cetăţii. În epistola 207 se adresase preoţilor din Neocezareea. Cum se va vedea din epistolele 227-230, el venise în Armenia Mică şi cu alte scopuri.

510. Îl are în vedere pe Atarvios.

în multele ocupații care mă absorb, am venit cu drag în acest capăt de lume, nu ca să creez probleme altora, ci ca să-mi împlinesc o dorință a mea proprie[511].

II

Ce trebuință aveați să recurgeți la fantezii ori să vă angajați tălmăcitori de vise, țesând în legătură cu persoana mea fel de fel de povești ca de la beții și petreceri publice ? În ceea ce mă privește, chiar dacă aceste bârfeli pleacă de la alte persoane, eu pe voi v-am luat de martori ai cugetării mele. Și acum fac apel la fiecare din voi să-și aducă aminte de frumoasele zile de altădată, și anume de vremurile când orașul mă chema să țin lecții (de retorică, n.tr.), în care scop au venit la mine din rândurile voastre adevărate solii, formate din cei mai aleși oameni, și cum apoi se strângeau în jurul meu toți fără deosebire. Ce nu mi-ați fi dat atunci ? Ce nu-mi făgăduiați ? Și totuși nu m-ați putut câștiga (să rămân la voi, n.tr.). Cum aș încerca dar să intru acum prin forță la voi, eu care n-am dat ascultare acestui fapt atunci când am fost invitat ?

Pe de altă parte, cum aș putea da curs celor care acum mă calomniază, dar din fața cărora m-am furișat atunci pentru că mă lăudau și mă admirau ? Să nu credeți, preaiubiții mei: nu am un caracter atât de josnic, încât să fac așa ceva[512]. Căci nici un om prevăzător n-ar urca pe un vapor lipsit de cârmaci, nici nu s-ar apropia de o Biserică în care tocmai cei puși la cârmă provoacă valuri și furtuni. De unde vine faptul că întreg orașul e plin de tulburare ? Unii au fugit fără să-i urmărească cineva, alții au ieșit pe furiș, fără să-i atace nimeni, iar prezicătorii viitorului și ghicitorii de vise îi bagă pe toți în sperieți. De unde vine acest lucru ? Oare nu știe și cel din urmă copil că fruntașii sunt conducătorii mulțimilor ? Cauzele vrăjmășiei lor nu mi se cade să le spun eu, dar e tare ușor pentru voi să le vedeți pe toate[513]. Când amărăciunea și discordia au ajuns la ultimul lor grad de răutate, cu toate că motivul lor este cu totul neîntemeiat și ridicol, atunci boala sufletului este evidentă, chiar dacă survine prin calitățile celuilalt, primul și cel mai mare rău fiind propriu celui care a dobândit boala. La acești oameni există însă și ceva nostim: în timp ce sunt sfâșiați și chinuiți în adâncul lor, rușinea nu-i lasă să-și divulge nenorocirea. Și această boală sufletească nu se trădează numai prin ceea ce au făcut împotriva mea, ci și prin tot restul vieții lor. Însă, chiar dacă ea nu s-ar cunoaște, lucrurile totuși n-ar merge prea rău. Motivul cel mai verosimil pentru care cred că ei trebuie să evite întâlnirea cu mine și care poate că scapă celor mai mulți dintre voi, vi-l voi face știut acum. Dar să ascultați.

511. Ne putem închipui că un tânăr atât de iubit de mulțime ușor a putut provoca gelozie, neîncredere ori să fie privit chiar cu dușmănie de unii dintre căpeteniile orașului, mai ales dintre clerici.

512. Există în această corespondență multe pasaje care ne vorbesc despre tăria de caracter a Sfântului Vasile, care uneori era însoțită și de o susceptibilitate exagerată și de o mândrie jenantă.

513. Grupul condus de Atarvios se temea de Sfântul Vasile că ar căuta să pună alt episcop. De aici panica. Trebuie să mai punem la socoteală și faptul că în sec. al IV-lea mulțimile se pasionau furtunos de problemele teologice, după cum se va vedea îndată.

III

La voi se urmărește răsturnarea credinței, fapt contrar dogmelor apostolice și evanghelice, dușman și tradiției lăsate de acel mare bărbat care a fost Grigorie (Taumaturgul, n.tr.)[514], ca și de urmașii lui până la fericitul Musonios[515], ale cărui învățături încă răsună cu toată puterea în urechile voastre. Rătăcirea lui Sabelios, care ajunsese să se răspândească odinioară, fiind însă stinsă apoi de către Părinți, caută să o reînnoiască acum acești oameni, care, de frica dovezilor zdrobitoare ale adevărului, născocesc tot felul de visuri împotriva noastră. Ar fi mai bine să trimiteți la plimbare aceste capete îngreunate de vin și îmbibate de vedenii și de fumurile beției care li s-au suit la cap și, în schimb, să ascultați învățând de la noi, care veghem și din frica față de Dumnezeu nu putem ține sub tăcere vătămarea care vi se pregătește. Sabelianismul e un fel de iudaism care a început să se furișeze în învățătura evanghelică sub haina creștină. În realitate, cel care afirmă că Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt sunt o singură ființă în mai multe Persoane, dar care nu admite pentru cele trei Persoane decât un singur ipostas, ce altceva face decât să nege existența din veci a Fiului Cel Unul-Născut ? El mai neagă totodată și venirea Lui ca Mântuitor între oameni, la fel și coborârea Lui la iad, precum și învierea și judecata <pe care o va face la sfârșit>. Sabelios mai neagă totodată și orice lucrări personale ale Duhului Sfânt.

Or, după câte aud, între voi sunt unii care au curaj să spună lucruri și mai stranii decât cele ale nechibzuitului Sabelios. Căci martori care au auzit spun că la voi sunt niște înțelepți care afirmă și susțin cu tărie că nu ni s-ar fi transmis numele Fiului Cel Unul-Născut, ci acela al vrăjmașului Său[516], bucurându-se pentru asta și mândrindu-se ca și cum așa ceva ar fi invenția lor. Ei declară că Domnul a spus: „Eu am venit în numele Tatălui Meu și voi nu Mă primiți; dacă va veni un altul în numele său, pe acela îl veți primi"[517]. Iar pentru că a mai spus și în alt loc: „învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfânt"[518], e limpede, spun ei, că nu există decât un singur nume (pentru întreaga divinitate, n.tr.), căci n-a spus la plural (mai multe nume), ci la singular (un singur nume).

IV

Îmi vine să roșesc când vă scriu aceste lucruri, pentru că cei amestecați în această afacere sunt din neamul și din sângele meu, și plâng în inima mea, pentru că sunt nevoit (ca și cei care luptă cu doi inși deodată) să resping și să

514. Întemeietorul Bisericii din Neocezareea, mort pe la 270-275.

515. Mort în anul 368. A se vedea și epistola 28.

516. Lucifer.

517. *In.* 5, 43.

518. *Mt.* 28, 19.

nimicesc cu argumentele potrivite două încercări deodată[519], care se fac atât dintr-o parte, cât și din cealaltă pentru denaturarea doctrinei <creștine> și să redau astfel adevărului puterea probatoare care i se cuvine. De o parte ne sfâșie Anomianul, <adică aderenții lui Eunomios>, de cealaltă, după cât se pare, Sabelios. Dar vă conjur să nu dați atenție acestor nelegiuite sofisme, care nu pot înșela pe nimeni ! Să știți dar că „numele lui Hristos", care „este peste tot numele"[520] este numirea dată Fiului lui Dumnezeu Însuși, după cuvântul Apostolului Petru: „nu este sub cer nici un alt nume dat între oameni, în care trebuie să ne mântuim noi"[521]. Cât despre cuvintele „am venit întru numele Tatălui Meu", trebuie să știm că Hristos le pronunță pentru ca să-L indice pe Tatăl ca principiu și cauză a Sa. Iar dacă spune: „mergând, botezați în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh", nu trebuie să credem că ni s-a transmis un singur nume. Într-adevăr, după cum atunci când zice „Pavel și Silvan și Timotei"[522] sunt pomenite trei nume, dar toate trei sunt legate unul de altul prin silaba „și", tot așa și Cel ce a vorbit despre „numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh", deși a pomenit trei nume, le-a legat laolaltă printr-o conjuncție pentru a arăta că sub fiecare nume se ascunde ceva particular, desemnat de un nume, pentru că numele sunt cele care desemnează lucrurile. Că Persoanele au în ele însele o existență proprie și deplină, nu tăgăduiesc nici măcar cei ce au cea mai puțină minte. Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt au una și aceeași natură și o singură divinitate[523], dar numiri diferite, care ne duc cu gândul la idei precise și complete. Căci nu-i stă în putere rațiunii să aducă adorația cuvenită Tatălui și Fiului și Duhului Sfânt, dacă ea nu contemplă, fără să le confunde, însușirile fiecăreia dintre Persoane. Iar dacă tăgăduiesc că acestea sunt și cuvintele lor și înțelesul învățăturii lor, atunci și scopul strădaniilor noastre a fost atins. Însă cu greu văd că ar putea tăgădui așa ceva, pentru că prea multe mărturii se împotrivesc nefericitelor lor direcțiuni. Cu toate acestea, acum nu mai stăruim asupra trecutului. De-ar fi măcar prezentul sănătos ! Dar dacă vor stărui și pe mai departe în aceleași rătăciri, atunci va trebui să denunțăm și altor Biserici primejdia de la voi și să se trimită proteste la cât mai mulți episcopi ca să răstoarne și să nimicească această nelegiuire care se ridică încet-încet. Dacă aceste măsuri nu ajută deocamdată râvna noastră, oricum protestul de față mă va descărca de osândă la tribunalul Judecătorului.

519. De o parte arienii anomei, iar de cealaltă parte sabelienii.

520. *Filip.* 2, 9.

521. *Fap.* 4, 12.

522. *I Tes.* 1, 1.

523. Cu toate că în timpul când scria Sfântul Vasile aceste lucruri lipseau definițiile dogmatice privind aceste adevăruri, totuși acest mare ierarh susținea destul de hotărât dumnezeirea și a celei de a treia Persoane trinitare, așa cum reiese și din această afirmație și cum a expus-o mai amănunțit în tratatul *Despre Duhul Sfânt.* A se vedea și epist. 92, 129, 226, 244, 251, dar mai ales 161, 200.

V

Duşmanii şi-au formulat deja şi în scris bârfelile lor şi le-au trimis mai întâi acelui om al lui Dumnezeu, care e episcopul Meletie[524], iar acum, după ce au primit de la el răspunsurile pe care le meritau, întocmai ca mamele unor monştri, care se ruşinează parcă şi ele de nelegiuirile firii, îşi ascund la cuvenitul întuneric, pentru a le alăpta, ruşinoasele lor progenituri. Aşa şi defăimătorii noştri au încercat, prin scrisori, să intre în legătură şi cu episcopul Antim din Tiana, care împărtăşeşte ideile noastre[525], ei pretinzând că Grigorie[526] a spus într-o mărturisire de credinţă că Tatăl şi Fiul sunt de fapt doi după concepţie, dar unul după ipostas. Întrucât în „Dialogul cu Aelian"[527], acest lucru n-a fost afirmat ca articol de credinţă <în chip dogmatic>, ci polemic, ca pe o obiecţiune într-o discuţie, n-au putut înţelege acest fapt cei care se cred atât de grozavi în subtilitatea cugetării lor ! În acest dialog există multe greşeli ale copiştilor, după cum o vom dovedi noi înşine chiar prin cuvinte, în scris, dacă va voi Dumnezeu. Căutând să convingă pe un elin, el nu credea că ar trebui să discute prea amănunţit despre termeni, ci că mai curând ar trebui să se arate îngăduitor cu felul de cugetare al celui pe care voia să-l convingă, docil să se împotrivească esenţialului[528]. Aşa se explică de ce în acest „Dialog" există termeni care dau apă la moară ereticilor, cum e cazul cu expresiile „creatură" şi „făptură", precum şi cu toţi ceilalţi termeni asemănători. Tot aşa, multe pasaje în care se vorbeşte despre unirea lui Dumnezeu cu omul, ei le pun în legătură cu exprimarea despre dumnezeire, oameni care, în nepriceperea lor, caută să înţeleagă aceste scrieri, iar în felul acesta ei răspândesc peste tot rătăcirile lor, cum este şi această eroare.

Un lucru trebuie bine înţeles: aşa după cum cel care nu admite comuniunea fiinţei cade uşor în politeism, tot aşa şi cel care nu admite specificul, <deosebirea> ipostaselor cade în iudaism. De aceea, cugetarea noastră trebuie să se concentreze asupra unui subiect <precis>, operând cu trăsături clare, pentru a ajunge la cunoaşterea Celui pe care îl doreşte. Dacă nu admitem paternitatea şi dacă nu precizăm de cine este limitată această însuşire, atunci cum am putea înţelege noţiunea despre Dumnezeu-Tatăl ? Nu-i destul numai să socotim diferenţele Persoanelor <divine>, ci mai trebuie să <admitem> şi

---

524. Cei pe care-i denunţă Sfântul Vasile au crezut că dacă vor câştiga de partea lor pe Sfântul Meletie, atunci vor putea ruşina pe Sfântul Vasile. Or, se ştie din multe epistole, redate aici, că acei doi Părinţi (Vasile şi Meletie) erau strâns uniţi pe acelaşi front de luptă, cf. epist. 57, 67, 68, 69, 89, 92, 95, 98, 99, 120, 129, 214, 217, 258, 266.

525. Se ştie că înainte Antim era văzut rău de Sfântul Vasile, dar apoi s-au împăcat, cf. epist. 58, 92, 122.

526. Taumaturgul.

527. Scriere pierdută. A se vedea R. Voss, *Der Dialog in der Frühchristlichen Literatur*, Munchen, 1970.

528. În locul Sf. Grigorie Taumaturgul, autorul este cel care exprimă aici o judecată de valoare.

că fiecare dintre Ele există într-un adevărat ipostas. Căci nici măcar Sabelios n-a respins ficțiunea persoanelor fără ipostas, zicând că Același Dumnezeu, deși e unul ca subiect, tot El este Cel ce se schimbă de fiecare dată după trebuință, încât o dată împlinește funcția de Tată, altă dată de Fiu și altă dată de Duh Sfânt[529]. Această rătăcire, care fusese stinsă de multă vreme, a ajuns să fie acum reînnoită de scormonitorii acestei erezii anonime, acești oameni[530] care tăgăduiesc ipostasurile și neagă numirea de „Fiu al lui Dumnezeu", pe care, dacă nu încetează să-L blasfemieze într-una pe Dumnezeu, va trebui să-i plângem ca și pe cei ce-L neagă pe Hristos.

VI

Iată explicațiile pe care am socotit că trebuie să vi le dăm ca să vă puneți în gardă împotriva pagubelor pricinuite de aceste învățături perverse.

De fapt, dacă ar trebui să asemănăm învățăturile stricate cu niște otrăvuri mortale, cum trâmbițează și acești tălmăcitori de vise de la voi, atunci să știți că aici e vorba de cucută, de laptele câinelui și de alte otrăvuri ucigașe[531].

Acestea sunt otrăvuri ale sufletelor, nu discursurile noastre, așa cum țipă aceste creiere afumate de vin, pline de fantasme, datorită bolii de care suferă. Dacă aceștia erau cât de cât înțelepți, ar fi trebuit să știe că darul profetic nu poate străluci decât în suflete nepângărite și lipsite de orice pată. O oglindă murdară nu poate reflecta frumusețea chipurilor, iar sufletul care se lasă copleșit tot timpul de griji lumești și pe care-l întunecă patimile ce izvorăsc din plăcerile cărnii nu va fi în stare nici el să primească în sine iluminările Duhului Sfânt. Căci nu orice vis se schimbă îndată în proorocie, cum zice Zaharia, proorocul: „Domnul a lăsat vedenie și ploaie de iarnă, pentru că oracolele au rostit cuvinte deșarte, iar vrăjitorii au vedenii mincinoase și amăgitoare"[532]. Acești prooroci mincinoși și ignoranți visează și beau, cuibărindu-se în paturile lor[533], și nu înțeleg că adeseori fiilor neascultători[534] li se trimit și rătăciri. Căci există și duh de minciună, care, intrând în proorocii mincinoși, l-a înșelat odinioară și pe Ahav[535]. Întrucât știau acest lucru, ei n-ar fi trebuit să se înalțe până acolo încât să-și atribuie darul proorociei, ca unii care aveau o conștiință mai puțin trează chiar decât augurul Valaam, căci, fiind invitat cu daruri bogate de regele moabiților, acesta nu s-a putut hotărî să ia cuvântul împotriva voii lui Dumnezeu și să blesteme pe Israel, pe care nu l-a blestemat nici Domnul[536].

529. Tipică prezentare a antitrinitarismului modalist susținut de Sabelios.

530. Aici e vizat episcopul Atarvios cu aderenții lui, care nu recunoșteau Fiului un nume deosebit de al Tatălui.

531. Exprimare similară și în epist. 115.

532. *Zah.* 10, 1-2.

533. *Is.* 29, 8.

534. *Ef.* 2, 2.

535. *III Reg.* 22, 22.

536. *Num.* 22, 1-41.

Aşadar, dacă vedeniile din timpul somnului nu conduc pe aceşti oameni după poruncile lui Dumnezeu, atunci să se mulţumească cu Sfintele Evanghelii, care n-au nevoie de vise omeneşti pentru a inspira încredere. Dacă Mântuitorul ne-a lăsat pacea Sa[537] şi dacă ne-a dat poruncă nouă să ne iubim unii pe alţii[538], dacă aceste visuri aduc lupte, neînţelegeri şi fac să înceteze dragostea, atunci aceşti oameni să nu dea prilej diavolului să intre în sufletul lor, în timpul somnului, şi să nu dea mai multă crezare diavolului decât învăţăturilor mântuitoare.

EPISTOLA 211
Către Olimpiu
Scrisă în anul 375

Când am citit scrisorile Respectabilităţii Tale nu m-am mai putut stăpâni de bucurie şi voioşie, iar când am stat de vorbă cu fiii tăi, cei preadoriţi, mi se părea că te văd pe tine însuţi. Ei mi-au găsit sufletul într-o stare de foarte mare apăsare, dar l-au mângâiat atât de bine, încât am uitat de cucuta de la voi[539], pe care negustorii de vise şi datornicii de vise o răspândesc, învinuindu-mă pe mine ca să câştige pe cei pe care i-au plătit. Cât despre scrisori, câteva le-am scris şi voi trimite şi altele mai târziu, dacă vrei. Numai de ar fi de ceva folos pentru cei care le primesc !

EPISTOLA 212
Către Hilarios
Scrisă în anul 375

I

Îţi poţi închipui care a fost impresia mea sau ce am simţit când m-am dus până la Dazimon şi când am auzit că Înţelepciunea Ta plecase cu câteva zile înainte de sosirea mea. Nu numai admiraţia pe care Ţi-o port încă din copilărie, de pe băncile şcolii[540] chiar, m-a făcut totdeauna să preţuiesc mult conversaţia cu Tine, dar această cinstire se explică şi dintr-un alt motiv, anume că nimic nu există azi atât de vrednic de a fi cunoscut, cum este un suflet îndrăgostit de adevăr şi care are darul de a judeca bine lucrurile, adică tocmai ceea ce credem că se păstrează la Tine. În schimb, dintre ceilalţi, pe cei mai

537. *In.* 14, 27.

538. *In.* 13, 34.

539. „Cucuta" din epistola de faţă e amărăciunea creată de calomniile celor din Neocezareea (a se vedea epist. 204-210). Probabil o aluzie la otrava primită de Socrate când a fost condamnat la moarte de către „ingraţii" atenieni.

540. Hilarios pare a fi retor în Neocezareea. În tinereţe fusese coleg cu Sfântul Vasile.

mulți îi văd împărțiți ca la alergările de cai, unii mizând pentru aceștia, alții pentru aceia și aclamându-i pe cei din partida lor.

Dar Tu, care Te ridici deasupra fricii, a lingușelii și a oricărui simțământ josnic, e firesc să privești adevărul cu un ochi sănătos. Pe de altă parte, văd că nu ești câtuși de puțin îngrijorat de situația Bisericilor, pentru că mi-ai trimis chiar și o scrisoare pe această temă, după cum declarai în ultima epistolă. M-aş bucura să aud cine a primit să mi-o aducă, pentru a cunoaște pe cel care mi-a făcut necaz. De fapt, eu n-am ajuns încă să citesc vreo scrisoare care mi-a fost adresată de Tine[541] în legătură cu aceste lucruri.

II

Aș da orice ca să putem avea o convorbire, prin care să Te fac să înțelegi motivele mele de supărare (căci, după cum știi, chiar și numai istorisirea lor aduce ușurare celor întristați[542]) și ca să răspund la întrebările puse, neîncrezându-mă în caracterele fără suflet, ci făcând eu însumi și prin propriile mele mijloace o expunere clară și amănunțită, în stare să lămurească deplin problema. Cuvintele însuflețite au o mai mare putere de convingere decât scrisorile și nu sunt atât de ușor de atacat și expuse calomniei.

De acum nu mai rămâne nimic pentru nimeni care să nu fi fost încercat; pentru că și cei cărora le acordasem cea mai mare încredere, care, după părerea mea, așa cum îi vedem printre oameni, erau ceva mai mari ca să poată face parte dintre oameni, ei bine, zic, și aceștia au pus sub numele meu unele scrieri aparținând altcuiva[543], fără să se uite la conținutul lor, numai și numai ca să mă învrăjbească cu frații, ca și cum n-ar exista de acum altceva mai neliniştitor pentru cei evlavioși decât numele meu ! Căci, după ce m-am silit încă de la început să rămân necunoscut (cum nu știu să fi făcut altcineva din cei pe care i-au încercat suferințele atât de mult ca pe mine), iată că acum, dimpotrivă, ca și cum aș fi dorit să devin celebru față de toți oamenii, în toate colțurile pamântului, poate și ale mării, acești oameni nu fac altceva decât să vorbească despre mine. Cei care practică impietatea la limitele ei extreme și care introduc în Biserici învățătura necreștinească a neasemănării[544] au pornit război împotriva mea, iar cei care țin calea de mijloc, spun ei, și care, plecând tot de la aceleași principii, nu admit concluziile logice, pentru că, chipurile, ar răni urechile mulțimii, nu mă pot suferi nici ei, ci mă împroașcă

541. Încă un caz de pierdere a scrisorilor, căci serviciul poștal aproape nu exista.

542. E lucru știut că o bucurie, dacă e împărtășită altuia, devine mai mare, iar o durere împărtășită altcuiva face să scadă suferința. O astfel de experiență a fost adeseori exprimată de Sfântul Vasile în epistolele sale.

543. Aluzie la acuza de apolinarism adusă de Eustațiu.

544. Arienii de toate trei nuanțele: omousieni („de o ființă asemănătoare"), omei („asemănător în general"), dar mai ales anomei („nici nu se aseamănă"). Din categoria acestora din urmă face parte Eunomie, împotriva căruia a scris Sf. Vasile multe pagini în multe din operele sale.

cu toate injuriile posibile și nu se dau înapoi de la nici un plan rău, cu toate că, prin ajutorul Domnului, aceste planuri au început să se clatine.

Cum dar să nu mă întristeze acest fel de lucruri ? Cum să nu-mi devină dureroasă viața ? Cred că singura mângâiere în necazurile mele e șubrezenia sănătății mele[545], care mă face să cred că nu voi rămâne prea multă vreme în această viață nenorocită.

Dar în această privință am spus destule.

În suferințele Tale trupești Te îndemn și eu să Te comporți curajos și vrednic de Dumnezeu, Cel care ne-a chemat. Dacă vede că primim cu recunoștință necazurile de acum, fie că va înlătura pricinile suferințelor, cum a făcut cu Iov, fie că ne va răsplăti cu marile cununi ale răbdării în starea care urmează pentru noi după această viață.

EPISTOLA 213

Fără adresă, către un bărbat plin de pietate*

Scrisă în anul 375

I

Domnul, Care mi-a dat grabnic sprijin în necaz să-Ți dea și Ție ajutor pentru ușurarea sufletească pe care mi-ai făcut-o prin faptul că m-ai cercetat prin scrisoarea recentă, aducând drept răsplată pentru mângâierea smereniei mele o adevărată și mare bucurie duhovnicească ! Mă aflam într-o stare sufletească destul de rea când am văzut la o mare întrunire o sălbatică și totalmente irațională nepăsare din partea poporului și o veche și greu de îndreptat pornire spre rău a conducătorilor lui[546]. Dar, îndată ce Ți-am văzut scrisoarea și comoara de iubire ce se cuprindea în ea, am înțeles că Acela ce orânduiește treburile noastre a făcut să rămână o dulce mângâiere pentru cei care trăim în amărăciune.

De aceea mă adresez și eu Sfinției Tale, aducându-Ți obișnuita solicitare, ca să nu încetezi să Te rogi pentru sărmana mea viață, ca nu cumva, cufundat în mirajul vieții acesteia, să uit de Dumnezeu, „Cel ce ridică din pulbere pe cel sărac"[547]; sau, suferind de vreo trufie, să „cad în osânda diavolului"[548]; ori, neglijându-mi obligațiile, să fiu surprins de Stăpân pe când dorm; sau, încărcându-mă cu fapte păgubitoare[549], să rănesc conștiința împreună-slujitorilor mei; ori, stând mereu în apropierea celor bețivi, să sufăr, potrivit dreptei ju-

545. „Singura mângâiere în necazuri e boala mea" - iată o idee formulată antinomic, dar care a fost pentru Sfântul Vasile o adevărată lege de conduită în toată viața.

* Adresantul pare a fi fost episcop, oricum prieten al Sfântului Vasile.

546. Nepăsarea mulțimii și răutatea conducătorilor bisericești supărau cel mai mult pe sfânt.

547. *Ps.* 112, 7.

548. *I Tim.* 3, 6.

549. *Mt.* 24, 48-51.

decăţi a lui Dumnezeu, toate ameninţările adresate slugilor nevrednice. Drept aceea, Te rog să mă pomeneşti în rugăciunile Tale către Dumnezeu, ca să fiu treaz în toate, să nu fac de ruşine şi de ocară numele lui Hristos odată cu revelarea tainelor inimii noastre la marea zi a arătării Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

II

Ştii că din pricina uneltirii ereticilor aştept din clipă în clipă să fiu chemat la tabăra militară, sub pretextul păcii. Îndată ce a auzit acest lucru, episcopul în cauză[550] mi-a scris să ne îngrijim a ne deplasa până în Mesopotamia şi, după ce-i voi fi adunat pe episcopii ce împărtăşesc doctrina mea <ortodoxă> şi care conduc Bisericile de acolo, să pornim către împărat. Cât priveşte persoana mea, nici nu poate fi vorba ca organismul meu să suporte o astfel de călătorie pe timpul iernii. De altfel, nici nu pare necesară o astfel de întreprindere în afară, poate numai dacă Tu m-ai sfătui totuşi să fac acest lucru[551]. Voi aştepta deci şi din partea Cuvioşiei Tale un sfat care să-mi confirme părerea. De aceea, Te rog ca să-mi dai de ştire prin unul din fraţii de încredere ce anume să cred de cuviinţă din partea Desăvârşirii Tale, care indicaţie ar fi cea mai inspirată de Dumnezeu.

EPISTOLA 214

Către comitele Terenţiu*

Scrisă în primăvara anului 375

I

Când am auzit că Onorabilitatea Ta ai fost contrâns să iei din nou slujbă obştească, la început m-am tulburat, pentru că, trebuie să spun adevărul, m-am gândit cât de potrivnică este ea firii Tale, întrucât Ţi-ai luat odată rămas bun de la treburile obşteşti, dedicându-te numai purtării de grijă a sufletului tău; aşa încât m-am gândit că numai de silă Te-ai mai putea reîntoarce la cele dinainte. Dar apoi, din motive superioare, am socotit că poate Domnul, voind să aducă o mângâiere pentru nenumăratele dureri care căzuseră asupra Bisericilor noastre, va fi rânduit ca Excelenţa Ta să intre din nou în treburile obşteşti. Atunci am început să nădăjduiesc din nou că măcar înainte de a pleca din viaţa aceasta îmi va fi dat să o întâlnesc personal pe Respectabilitatea Voastră.

---

550. Maurinii cred că acest episcop ar fi Meletie.

551. Şi din aceste cuvinte reiese că destinatarul era o persoană deosebită.

* Comitele Terenţiu se pensionase de vârstă, dar la insistenţele împăratului Valens a primit să revină în activitate, între altele pentru pacificarea bisericească din Antiohia. Deşi ortodox convins, el a ajuns să promoveze în scaunul antiohian pe Paulin, iar nu pe Meletie, pentru care insista atât de mult Sfântul Vasile. Paulin adusese o recunoaştere din partea papei Damasus.

II

Dar iată că acum s-a răspândit la noi alt zvon, şi anume că Te afli în Antiohia şi că rezolvi anumite treburi cu cei mai înalţi demnitari imperiali. În afară de zvonul acesta, a ajuns până la mine şi informaţia că fraţii partidei lui Paulin poartă discuţii cu Statornicia Ta <ortodoxă> în vederea unirii cu noi; iar când zic „noi", înţeleg partida omului lui Dumnezeu, adică a lui Meletie, episcopul. Mai aud că ei pun în circulaţie şi epistola apusenilor, care reclamă pentru ei supravegherea peste episcopia Bisericii Antiohiei, prezentând în lumină falsă pe preaminunatul Meletie, episcopul adevăratei Biserici a lui Dumnezeu. Şi nici nu mă mir, întrucât cei de acolo nu cunosc deloc situaţia de aici, iar cei de aici, care socot că o cunosc, o prezintă mai mult în interesul lor, decât al adevărului. Şi acest lucru nu-i cu totul nefiresc, fie pentru că nu cunosc adevărul, fie pentru că vor să ascundă cauza pentru care preafericitul episcop Atanasie a ajuns să scrie către Paulin. Dar pentru că Desăvârşirea Ta ai oameni care sunt în stare să istorisească cu amănunte tot ce s-a întâmplat între episcopi[552] pe vremea domniei lui Jovian[553], Te rugăm să ajuţi să se aducă informaţii din partea acestora.

Întrucât nu învinuiesc pe nimeni, doresc s-avem dragoste pentru toţi şi mai ales pentru cei din rândurile credincioşilor apropiaţi de noi, felicitându-i pe cei care au primit scrisoarea din Roma. Şi chiar dacă prin această scrisoare se aduce o mărturie puternică şi hotărâtă în favorul destinatarilor, ne rugăm ca ea să spună adevărul şi să fie confirmată prin fapte. Dar acesta nu-i un motiv care m-ar putea convinge vreodată fie să nu-l recunosc pe Meletie şi să uit de Biserica de sub ascultarea lui, fie să socot de puţină importanţă problemele de la care a plecat dihonia de la început şi să cred că acestea n-au multă importanţă pentru dreapta evlavie. Căci, după mine, nu numai că n-aş consimţi să cedez vreodată pentru că cineva dintre oameni a primit o epistolă şi se mândreşte pentru aceasta, - numai pentru atât eu nu mă voi retrage -, ci chiar dacă ar veni această scrisoare din cer şi dacă ea nu ar fi de acord cu învăţătura cea adevărată a credinţei, nici atunci eu n-aş putea primi pe un astfel de om în comuniune cu sfinţii[554].

III

Pentru că, o minunate omule, adu-Ţi aminte că falsificatorii adevărului, cei care au introdus schisma ariană în credinţa sănătoasă a Părinţilor, nu aduc nici un alt argument că nu primesc învăţătura pioasă a Părinţilor decât termenul „deofiinţă", pe care-l tălmăcesc rău şi contrar întregii credinţe, spunând

552. Între Atanasie şi Meletie. A se vedea epist. 89.

553. Domneşte doar 8 luni (363-364).

554. Se ştie că Paulin fusese hirotonit de episcopul Lucifer de Cagliari în anul 362, deci la 2 ani după Meletie, care, e adevărat, se afla în exil atunci. De aceea, Sfântul Vasile nu putea accepta să nu se spună cum a început „dihonia".

că Fiul lui Dumnezeu e desemnat de noi ca fiind de aceeași ființă după ipostas[555]. Dacă le vom da vreun prilej să fim arătați de ei, care, mai mult din simplitate, decât din răutate, spun aceste lucruri sau altele asemănătoare acestora, nu facem nimic altceva decât să le dăm nezdruncinate argumente împotriva noastră și să întărim și mai mult erezia lor. Ei au doar o singură grijă în discuțiile lor despre Biserică, nu cum să-și formuleze părerile lor, ci cum să le atace pe ale noastre.

Ce ar putea fi mai primejdios decât această uneltire și mai în măsură să clatine credința mulțimilor decât faptul că unii din noi ar susține că ipostasul Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh este numai unul singur ? Chiar dacă subliniază cu grijă deosebirea dintre Persoane, ei fac acest lucru după a formulare care ne amintește pe cea a lui Sabelios. Acesta spunea, într-adevăr, că după ipostas Dumnezeu e numai Unul, pe când Scriptura Îl prezintă deosebit ca Persoană, potrivit însușirilor specifice ale fiecărei înfățișări sub care se prezintă: uneori îi dăm nume de Tată, când împrejurarea indică o astfel de Persoană, altădată numele se potrivește Fiului, și anume atunci când coboară să poarte grijă de noi sau pentru alte astfel de lucruri providențiale, și, în sfârșit, altădată îl leagă de Persoana Duhului, atunci când prilejul indică numele acestei Persoane. Dacă auzi chiar și în Biserica noastră pe unii oameni zicând că Tatăl și Fiul și Duhul Sfânt sunt Unul prin subiect, <adică au un singur ipostas>, dar ei înțeleg totodată că există separat trei Persoane deosebite, atunci cum să nu pară că aduc dovadă destul de limpede și de necontestat că numai cele spuse de ai noștri sunt adevărate ?

IV

Or faptul că ipostasul și ființa nu sunt unul și același lucru, cred că ne-au dat să-l înțelegem chiar și frații din Apus atunci când, simțind îngustimea limbii lor, au tradus în limba din Elada termenul de „ființă", căci, dacă ar exista o deosebire cât de mică de nuanță, ea s-ar fi păstrat prin deosebirea clară și de neconfundat a termenilor.

Dacă s-ar simți nevoia să-mi spun și eu pe scurt părerea despre această temă, aș zice cam așa: raportul dintre ceea ce-i comun și particular e același ca și cel dintre ființă și ipostas, pentru că fiecare din noi participăm la „ființă" prin ceea ce avem în comun, în schimb, însușirile individuale sunt specifice fiecăruia în parte. De aceea și aici termenul „ființă" este comun tuturor Persoanelor treimice, cum e cazul cu bunătatea, cu dumnezeirea și cu orice s-ar mai putea înțelege, pe când însușirile specifice le are fiecare separat: cea de părinte, de fiu sau de putere sfințitoare. De aceea, dacă s-ar spune că Persoanele sunt fără ipostas, o astfel de afirmație e ceva absurd, iar dacă am accepta

555. Neînțelegerile între partida lui Meletie și a lui Paulin aveau și rădăcini dogmatice legate de termenul „deoființă". Sfântul Vasile acuză pe partizanii lui Paulin de ignoranță și de rea credință.

ca adevărate toate trei ipostasele, atunci atâtea mărturisim câte și numărăm. În chipul acesta, prin învățătura despre „deoființime" se asigură și unitatea dumnezeirii, dar și recunoașterea Treimii, adică existența concomitentă a Tatălui, a Fiului și a Duhului Sfânt.

Prin aceasta, vreau totuși să fie convinsă și Onorabilitatea Ta de un lucru, și anume că atât Domnia Ta, cât și oricare altul din cei care sprijină adevărul și nu disprețuiesc pe bărbații care luptă pentru evlavie, sunteți datori să așteptați ca inițiativa de unire și de pace să fie luată de conducătorii Bisericilor, pe care eu îi socot „stâlp și întărire ai adevărului"[556] și pe care-i respect cu atât mai mult, cu cât unii dintre ei sunt surghiuniți pentru că li se aplică despărțirea ca pedeapsă[557]. Drept aceea, Te rugăm să rămâi nepărtinitor față de noi și liber de orice prejudecată, pentru ca să ne putem mângâia măcar cu gândul că Dumnezeu ni Te-a dăruit ca pe un toiag și ca o întărire în toate.

EPISTOLA 215
Către preotul Dorotei*
Scrisă în anul 375

Îndată ce am găsit prilej, am trimis scrisoarea pe adresa preaminunatului bărbat care e comitele Terențiu, gândindu-mă că aș provoca mai puține bănuieli dacă în problemele amintite i-aș scrie prin mijlocirea unor persoane străine, dar, în același timp, vrând ca nici să nu lipsească cu totul din această acțiune preaiubitul frate Akakios. Am predat, așadar, epistola perceptorului de impozite din ordinul prefecților, care călătorește cu poșta publică, cerându-i ca mai întâi scrisoarea să-ți fie predată ție.

În legătură cu călătoria spre Roma, nu știu cum de nu a înștiințat-o mai întâi pe Înțelepciunea Ta că, în timpul iernii, drumul e cu totul impracticabil, pentru că ținutul din Constantinopol și până la granițele noastre e plin de dușmani[558]. Dacă ar trebui să meargă pe mare, acum ar fi momentul. Numai de-ar primi preaiubitul de Dumnezeu și frate al meu, Grigorie, să călătorească pe mare și dacă ar accepta să conducă el delegația în problemele acestea ! Oricum, nu văd pe cineva care să-l poată însoți, iar pe el îl știu cu totul lipsit de experiență în problemele bisericești[559]. Cred însă că însoțirea cu un bărbat

556. *I Tim.* 3, 15.

557. Între alții, aceasta era situația lui Meletie al Antiohiei, Eusebiu de Samosata, Grigorie de Nyssa etc.

* Dorotei, diacon și mai apoi preot, era omul de legătură între Sfântul Vasile și Meletie, precum și între aceștia și cei din Apus.

558. Aluzie la pericolul infiltrațiilor și incursiunilor gotice, mai ales că aceștia erau în genere adepți ai arianismului.

559. E vorba de Sf. Grigorie de Nyssa, despre care Sf. Vasile cel Mare ne vorbește tot cam în astfel de termeni și în alte epistole: 58, 170, 171, 200.

cu simţăminte nobile va trezi respect şi va fi de foarte mare folos. Dacă e vorba de un om mândru şi îngâmfat, aşezat pe un tron înalt[560] şi din pricina aceasta neascultător faţă de cei care-i spun de jos adevărul, ce ar putea câştiga obştea din discuţiile unui om ca Grigorie, care habar n-are de linguşirile nedemne de un om liber ?

EPISTOLA 216
Către Meletie, episcopul de Antiohia
Scrisă în anul 375

Multe alte călătorii pe care le-am făcut în ultimul timp m-au îndepărtat de patrie. Am fost plecat până în Pisidia pentru ca, împreună cu episcopii din acele părţi, să punem în rânduială problemele legate de fraţii din Isauria[561]. De acolo drumul m-a dus până în Pont, pentru că Eustaţiu produsese destule tulburări în Dazimon, convingându-i pe mulţi <credincioşi> de acolo să se rupă de Biserica noastră[562].

M-am repezit şi până la căsuţa fratelui nostru, <Petru>, care, pentru că e în apropiere de Neocezareea[563], a oferit locuitorilor de acolo motiv de multă tulburare, iar pentru mine obiect de adâncă jignire[564]. Întrucât unii <oameni ai lui Eustaţiu> au luat-o la fugă[565], deşi nu-i urmărea nimeni, s-a crezut că noi am dori să intrăm cu forţa în oraş, doritori de a obţine chiar şi nechemaţi osanalele lor.

La întoarcere m-a prins o ploaie straşnică, aşa că m-am îmbolnăvit rău atât din pricina ploilor, cât şi de deprimarea pe care mi-a provocat-o scrisoarea primită de la Răsărit[566], prin care mă înştiinţau că pentru partizanii lui Paulin fuseseră aduse din Apus anumite scrisori, ca semne ale unei oarecare autorităţi, încât aderenţii acestei partide se făleau şi se mândreau din pricina aceasta. În acest sens se propunea chiar o mărturisire de credinţă, care dacă ar fi bine primită, apusenii ar fi dispuşi să se unească cu Biserica noastră. Mai mult, ni s-a comunicat totodată că a fost câştigat pentru cauza lor un om minunat, Terenţiu, căruia îndată i-am şi scris ca să-şi tempereze elanul şi să-l informez pe cât mi-a fost posibil, corect, despre viclenia lor[567].

---

560. E vorba de papa Damasus.

561. Isauria era atunci sub jurisdicţia lui Amfilohiu de Iconium.

562. Acelaşi înrăit intrigant Eustaţiu a alungat pe episcopii ortodocşi şi din ţinuturile maritime (din Amasia şi Zila).

563. Mănăstirile de pe valea Irisului, în care trăise în tinereţe Sfântul Vasile, erau acum în grija fratelui mai tânăr, Petru, episcop de Sebasta.

564. Activând pe linie strict ortodoxă, Petru a stârnit gelozia şi ura lui Atarvios şi Eustaţiu, cf. epist. 204, 207, 210.

565. Cf. epist. 210.

566. Este impresionant ce călătorii grele a făcut Sfântul Vasile.

567. Cf. epist. 215.

EPISTOLA 217
Către Amfilohiu, despre canoane
Scrisă în anul 375

Întorcându-mă din călătorie (fusesem plecat până în Pont, pentru problemele de ordin bisericesc și ca să-mi vizitez rudele[568]), am adus înapoi un trup cu totul zdruncinat și un suflet destul de zbuciumat[569], dar când am luat în mâini scrisoarea Cuvioșiei Tale am uitat deodată totul, pentru că mi-a fost dat să văd semnele celui mai plăcut glas dintre toate și ale mâinii celei mai dragi. Dacă m-a putut înviora în așa măsură până și o scrisoare de a Ta, Îți poți închipui câtă valoare acord eu unei întâlniri cu Tine ! Să dea <Dumnezeu> Sfântul ca să nu aibă loc într-un moment greu și ca Tu să fii cel care mă vei chema ! Dacă ai putea ajunge până la casa lui Eufimiade, n-ar fi deloc greu să ne întâlnim acolo, căci atunci aș scăpa de povara treburilor de aici și m-aș grăbi cât mai repede să-l îmbrățișez pe cel drag mie. De altfel, există încă un temei care mă silește să mă deplasez până la Nazianz, pricina retragerii neașteptate a preaiubitului de Dumnezeu episcop Grigorie, despre care habar n-am de ce s-a retras[570].

Referitor la omul despre care am mai stat de vorbă cu Desăvârșirea Ta și pentru care ai sperat să fie acum gata, trebuie să știi că, pe lângă o boală mai veche, el a mai dat recent și într-o grea suferință la ochi, așa încât, atât din pricina acestei vechi boli, cât și a celei mai noi, el a devenit cu totul neindicat pentru orice fel de slujbă care i s-ar fi putut încredința. De altfel, momentan nici nu găsesc aici altul. Poate că ar fi mai bine (cu toate că au lăsat problemele în grija noastră) ca oamenii să-și găsească pe cineva dintre ei. Trebuie să ne gândim că ei au rostit acele cuvinte din curtoazie, pe când în inima lor ei voiau ceea ce au discutat de la început, ca să le fie pus în frunte unul de-al lor. Dacă există cineva printre cei de curând încreștinați, indiferent dacă va fi pe placul lui Macedonie sau nu, să-l propună ei. Pregătește-l Tu pentru a-l avea unde ne va fi de nevoie, căci Domnul, Care-Ți dă ajutor în toate, Îți va da har și pentru acest lucru[571].

---

568. Între ei Macrina cea tânără, retrasă în monahism, și Petru, episcop de Sebasta.

569. Despre suferințele fizice, dar mai ales morale de care se plânge Sfântul Vasile, putem să vedem în diferite descrieri. A se vedea îndeosebi epist. 210, 214 și 216, unde se referă îndeosebi la amărăciunile provocate de nestatornicia de caracter a episcopului Atarvios din Neocezareea, precum și de „încurcătura" creată de hirotonia lui Paulin pentru scaunul din Antiohia, a cărei schismă durează vreo 40 de ani.

570. Bătrânul episcop Grigorie, tatăl lui Grigorie Teologul, murise în anul 374. În urma acestui fapt, fiul său, care fusese hirotonit fără voie ca episcop de Sasima, a „fugit" neașteptat și din Nazianz.

571. Probabil că se face aluzie la completarea vreunui scaun episcopal vacant, la care arienii erau foarte vigilenți. Pentru numerotarea canoanelor Sfântului Vasile, a se vedea epist. 188 și 199.

LI

Canoanele privitoare la clerici au fost înșirate în general, fără să se facă specificări deosebite, precizând doar că pentru cei căzuți se prevede o singură pedeapsă, și anume: depunerea din serviciu, fie că au vreun grad ierarhic, fie că rămân într-un serviciu fără hirotonie[572].

LII

Femeia care în călătorie n-a purtat grijă de fătul ei și a avut putința să-l salveze, fie socotind că astfel își ascunde păcatul, fie că avea o intenție cu totul sălbatică și neomenească, să fie judecată pentru ucidere. Dar dacă ea n-a putut purta grijă de făt și dacă acesta a murit din pricina singurătății și pentru că n-avea cele necesare, mama să fie iertată[573].

LIII

Văduva sclavă poate că n-a săvârșit greșeală prea mare dacă a fost silită la o a doua căsătorie prin răpire. Pentru aceasta nici nu va trebui s-o învinuim, căci nu aparențele se judecă, ci intenția. Firește că îi rămâne pedeapsa dată pentru a doua căsătorie[574].

LIV

Despre categoriile deosebite de ucidere involuntară știu că am scris nu de mult Cucerniciei Tale și nu pot spune nimic mai mult. Rămâne să chibzuiești dacă mărești pedepsele date, după particularitățile fiecărui caz în parte, sau chiar le ierți de tot[575].

LV

Cei care pleacă să lupte împotriva tâlharilor, dacă sunt mireni îi oprim de la împărtășania cu Cel Bun, iar dacă sunt clerici îi depunem din treaptă: „Tot cel ce scoate sabia de sabie va muri”, zice Scriptura [576].

LVI

Omul care a ucis în chip voluntar, dar apoi s-a căit, timp de douăzeci de ani va fi lipsit de împărtășania cu cele Sfinte, iar cei douăzeci de ani vor fi împărțiți

572. După cum spune can. 16 al Sinodului I Ecumenic, prin „clerici” se înțelegeau persoanele active în cadrul Bisericii, indiferent dacă erau hirotoniți ori erau numai hirotesiți. Pedeapsa dată acestora (celor insubordonați) era caterisirea (cf. can. 32).

573. A se vedea cele spuse de Sfântul Vasile și în can. 33.

574. Idei apropiate și în can. 22, 38, 40, 42.

575. Cf. can. 43, 56, 57.

576. *Mt.* 26, 52. Dispoziție mult prea aspră și oarecum în contradicție cu cele spuse de Sf. Atanasie cel Mare în canonul 1. A se vedea aici, mai sus, epist. 188, can. 12.

pentru el în chipul următor: patru ani trebuie să se „tânguiască”, stând în picioare afară, la ușile lăcașului de rugăciune, cerând credincioșilor care intră să se roage pentru el, mărturisindu-și astfel fărădelegea. După trecerea celor patru ani, va fi primit printre „ascultători”, ieșind împreună cu aceștia vreme de cinci ani. Vreme de șapte ani va ieși împreună cu cei care se prosternează făcând mătănii. Vreme de patru ani va sta numai în picioare, împreună cu cei credincioși, dar nu va putea fi împărtășit. După ce se vor fi împlinit toate acestea, se va împărtăși cu cele Sfinte[577].

LVII

Omul care a ucis fără voie va fi exclus vreme de zece ani de la Sfintele Taine. Cei zece ani vor fi împărțiți pentru el în chipul următor: doi ani se va tângui, trei ani va rămâne printre ascultători, patru ani va fi printre cei care se prosternează, un an va sta numai în picioare; după aceea va fi admis la cele Sfinte[578].

LVIII

Cel ce a săvârșit adulter va fi exclus vreme de cincisprezece ani de la Sfintele Taine: patru ani va fi printre plângători, cinci ani va fi ascultător, patru ani va fi cu cei care se prosternează, iar ultimii doi ani va sta în picioare, fără să poată lua Împărtășania[579].

LIX

Desfrânatul va fi lipsit vreme de șapte ani de împărtășania cu cele Sfinte: doi ani va fi printre plângători, alți doi ani printre ascultători, alți doi printre cei care se prosternează, iar un an va sta în picioare. În al optulea an va fi primit la Împărtășanie[580].

LX

Cea care a depus vot de feciorie și și-a călcat făgăduința va petrece în pocăință un răstimp egal cu cea care a săvârșit adulter. Tot așa vor fi pedepsite și cele care, după ce s-au legat să ducă viață de călugăriță, își calcă legământul[581].

LXI

Cel care a furat și se căiește și-și denunță el însuși păcatul va fi oprit numai de la participarea la Sfintele Taine vreme de un an. Dacă va fi denunțat

577. Mai pe larg, N. Milaș, *op. cit.*, I, 2, p. 56 (can. 8, 11, 43).
578. Cf. can. 2, 8, 11, 43, 54 și 56.
579. Idei similare în can. 37, 77.
580. Urmează deci toate treptele catehumenatului, cf. can. 21, 22, 26, 79, 80.
581. Sfântul Vasile a mai vorbit despre probleme asemănătoare în can. 6, 18, 19, 20, 44.

de altul, atunci va fi exclus vreme de doi ani. În tot acest răstimp el va face mătănii și va sta în picioare, după care poate fi primit la Împărtășanie[582].

LXII

Bărbatul care comite imoralitate asupra altui bărbat va fi pedepsit cu același timp de pocăință ca și pentru adulter[583].

LXIII

Cel care mărturisește că a comis fapte rușinoase cu animale va petrece același timp de pocăință[584].

LXIV

Cel care și-a călcat jurământul timp de zece ani nu se va putea împărtăși. Doi ani va petrece cu cei care se tânguiesc, trei ani cu cei ascultători, patru ani cu cei care se prosternează, iar un an va trebui să rămână numai în picioare, după care va putea fi primit la Împărtășanie[585].

LXV

Cel care-și mărturisește păcatul vrăjitoriei sau al otrăvirii va petrece în pocăință același număr de ani ca și ucigașul și va fi tratat ca unul care și-a recunoscut această ultimă nelegiuire[586].

LXVI

Cel care jefuiește mormintele va fi exclus de la Împărtășanie vreme de zece ani: doi ani va fi între tânguitori, trei ani între ascultători, patru ani între cei care se prosternează, iar un an va rămâne în picioare, apoi va fi îngăduit la Împărtășanie[587].

LXVII

Împerecherea fratelui cu sora va fi pedepsită cu același număr de ani ca și uciderea[588].

LXVIII

Cei care într-un grad de rudenie oprit pentru căsătorie sunt prinși în flagrant delict de păcătuire vor suferi pedepsele adulterului[589].

582. A se vedea cele spuse de N. Milaș, *op. cit.*, II, 2, pp. 113-114.
583. A se vedea ce a mai prevăzut Sfântul Vasile și în can. 7.
584. Cf. can. 6 al Sfântului Vasile.
585. Cf. can. 29 și 82 ale Sfântului Vasile.
586. Despre vrăjitori ne mai vorbește Sfântul Vasile și în can. 72 și 83.
587. A se vedea aici și can. 7 al Sf. Grigorie de Nyssa.
588. Cf. și can. 75 al Sfântului Vasile.
589. Despre căsătoria între rude ne mai vorbește Sfântul Vasile și în can. 75, 76, 79, 87.

LXIX

Citețul care se va împreuna cu logodnica sa înainte de căsătorie va fi admis să citească după o oprire de un an, dar va rămâne citeț fără să poată înainta în grad. Dacă se unește pe ascuns, fără căsătorie, va fi suspendat din funcție. Același regim se aplică și slujitorului[590].

LXX

Diaconul care și-a spurcat buzele[591] și care a recunoscut că a comis acest păcat și înainte va fi suspendat din slujbele sale, dar va fi primit să participe la Sfânta Împărtășanie deodată cu ceilalți diaconi. Același lucru e valabil și pentru preoți. Dacă vreunul e prins în flagrant delict de păcat mai greu, va fi depus, indiferent ce grad are.

LXXI

Cel care e conștient că a săvârșit oricare dintre păcatele amintite și care nu le-a mărturisit, ci a fost dovedit de altcineva că le-a săvârșit, va fi pedepsit cu același răstimp de pocăință cu care a fost pedepsit cel care a comis acele fapte.

LXXII

Cel care se predă vrăjitorilor sau unora ca aceștia va fi pedepsit cu același răstimp de pocăință ca și ucigașii[592].

LXXIII

Oricine s-a lepădat de Hristos și a călcat taina mântuirii trebuie să plângă de-a lungul întregii sale vieți și-i dator să facă pocăință, urmând să fie învrednicit de Împărtășanie abia în clipa când ar fi să părăsească această viață pe urma credinței în bunătatea lui Dumnezeu[593].

LXXIV

Dacă cineva din cei care au căzut în păcatele amintite mai înainte se îndreaptă, făcând pocăință, cel căruia i-a fost încredințată de Dumnezeu puterea de a lega și a dezlega, văzând căința păcătosului, poate să se facă mai îngă-

590. Cf. și can. 6, 32, 51 și 57.

591. Sfântul Vasile nu precizează în ce constă această „spurcare" a buzelor - prin atingerea fizică de ceva necurat ori prin simpla pronunțare a unor cuvinte „păgânești". Unii canoniști înclină pentru prima eventualitate. A se vedea ce a mai recomandat Sfântul Vasile și în can. 32, 51, 69.

592. Idei similare și în can. 81 și 83.

593. Can. 62 apost., 2 Sin. I Ec.; 3, 12 Ancira etc.

duitor întru a-i micșora durata pocăinței chiar fără a-l osândi, fiindcă istoria cuprinsă în Scriptură ne învață că cei care fac o pocăință mai aspră dobândesc îndată mila lui Dumnezeu[594].

LXXV

Cel care s-a spurcat cu sora tatălui său sau a mamei sale să n-aibă voie să intre în casa de rugăciuni până ce nu renunță la purtarea lui nedreaptă și de neiertat. După ce va fi ajuns să-și dea seama de grozăvia păcatului, să petreacă trei ani în rândul celor care se tânguie, stând în picioare la ușa lăcașurilor de rugăciune și rugând poporul care intră pentru rugăciune să-i fie milă de el și să adreseze nenumărate rugi Domnului. După aceea, să-l primească pentru un răstimp de trei ani, dar numai între cei ascultători, ascultând adică citirile din Scripturi, precum și cuvântul de învățătură, și să-l scoată apoi, fără să-l judece vrednic de a sta împreună cu ceilalți la rugăciune. Mai târziu, dacă va cere-o cu lacrimi și se aruncă la picioarele Domnului cu frângerea inimii și cu smerenie adâncă, să i se dea voie să facă mătănii sau prosternări vreme de alți trei ani. Apoi, după ce va fi dovedit „roade vrednice de pocăință"[595], să fie primit în al zecelea an la rugăciunea credincioșilor, dar fără să se poată împărtăși. După ce va mai fi stat la rugăciune în picioare încă alți doi ani, împreună cu credincioșii, să fie, în sfârșit, socotit vrednic de comuniunea Binelui.

LXXVI

Același canon și pentru cei care iau pe cumnatele lor[596].

LXXVII

Cel care-și lasă femeia cu care se unise în chip legiuit și care-și aduce apoi alta se supune, după hotărârea Domnului, osândei adulterului. Părinții noștri au lăsat anumite canoane, prin care au hotărât ca cei vinovați să stea un an în rândul celor care se tânguiesc, doi ani între ascultători și trei ani între cei care se prosternează. În al șaptelea an să stea în picioare împreună cu credincioșii și așa să se învrednicească de aducerea (jertfei liturgice, n.tr.) dacă se vor pocăi cu lacrimi[597].

594. Cum a spus-o în aceste trei epistole trimise Sfântului Amfilohiu (188, 199 și 217), Sfântul Vasile subliniază că esențială este nu „durata pocăinței, ci modul în care se face ea". De acum, acest clasic dascăl al „iconomiei" care a fost Sfântul Vasile, chiar dacă prevede canoane excepțional de grele (mai ales pentru mentalitatea creștină de astăzi), totuși uneori uimește în egală măsură prin umanismul și indulgența lui.

595. *Mt.* 3, 8. A se vedea ce a mai propus Sfântul Vasile în can. 67.

596. Cf. can. 26, 27, 68, 75, 78, 79 ale Sfântului Vasile.

597. Can. 48 apost. Să fie o contrazicere între canonul 58 al Sfântului Vasile și între acesta ? Acolo se prevedeau 15 ani, aici doar 7 drept pedeapsă.

LXXVIII

Aceeași regulă să se aplice și față de cei care iau în căsătorie două surori, chiar dacă nunțile lor au loc la timpuri diferite[598].

LXXIX

Cei care s-au înnebunit cu patima după mamele lor vitrege sunt supuși aceluiași canon, la fel și cei stăpâniți de patima nebunească după surorile lor[599].

LXXX

Părinții au trecut sub tăcere poligamia[600], socotind-o faptă dobitocească și cu totul străină de neamul omenesc. Mie mi se pare că ea e un păcat întrucâtva mai mare decât desfrânarea. De aceea, e lucru firesc ca acei vinovați să fie supuși canoanelor, adică să stea, pe rând, între plângători un an, între cei care se prosternează trei ani și abia după aceea să fie primiți la Împărtășanie.

LXXXI

Întrucât în decursul năvălirii barbarilor mulți au stricat credința în Dumnezeu făcând jurăminte păgânești[601] și gustând din anumite mâncăruri nepermise care fuseseră aduse în templele idolilor, unde domnește magia, să fie și ei pedepsiți după canoanele pe care le promulgaseră deja mai de demult Părinții noștri. Și anume, cei care au îndurat o constrângere completă, fiind supuși torturilor, nefiind în stare să rabde atâtea suferințe după ce fuseseră maltratați spre a fi siliți să se lepede de Hristos, să fie excluși trei ani: ca ascultători doi ani, ca prosternați trei ani, apoi să fie admiși la Împărtășanie. În schimb, cei care fără să fi fost constrânși au trădat credința în Dumnezeu, au mâncat la masa demonilor[602] și au făcut jurăminte ca și păgânii, după ce se vor fi rugat trei ani ca prosternați și după ce vor fi stat în picioare alți trei ani, petrecând cu credincioșii la rugăciune, să fie admiși la comuniunea Binelui.

LXXXII

În legătură cu cei care și-au călcat jurământul, dacă au fost necredincioși față de jurământ sub puterea silei și a constrângerii, să fie supuși unor pedepse mai ușoare, ca să poată fi primiți după șase ani. Dar dacă au trădat credința

598. Cf. can. 23 și 87 ale Sfântului Vasile.

599. Cf. can. 67 și 75 ale Sfântului Vasile.

600. Prin „poligamie" Sfântul Vasile se referă la căsătoria a III-a ori la mai mult decât atât. A se vedea aici, mai sus, can. 4.

601. E vorba de apostați, de primejdia cărora s-a ocupat sinodul din Ancira, din 315, în can. 1-9. Prin „barbari" se face aluzie probabil la invaziile perșilor ori ale goților.

602. A idolilor.

fără să fi suferit constrângeri, vor sta între plângători doi ani, între ascultători doi ani, apoi se vor ruga vreme de cinci ani fără să poată aduce jertfa liturgică[603], după care vor fi primiți la comuniunea de rugăciune. După ce vor fi arătat, desigur, căință sinceră, ei vor fi duși să se împărtășească cu Trupul lui Hristos[604].

LXXXIII

Cei care consultă pe ghicitori și se iau după obiceiurile păgânilor sau care primesc în casele lor pe unii oameni pentru descoperirea unor leacuri și pentru o purificare trebuie să cadă sub canonul celor șase ani: un an ca plângători, alt an ca ascultători, trei ani ca prosternați, apoi un an stând la rugăciuni în picioare, împreună cu cei credincioși, după care vor fi admiși la Împărtășanie[605].

LXXXIV

Scriu toate aceste reguli ca să putem pune la încercare roadele pocăinței, căci nu judec lucrările după durată, ci sunt atent la felul pocăinței[606]. Dacă păcătoșii nu vor să se despartă de năravurile lor, dacă vor să fie mai curând robii plăcerilor trupești decât robi ai Domnului și dacă nu se învoiesc să trăiască după Evanghelie, atunci nu mai există nici un semn comun între noi și ei. După mine, în mijlocul unui „norod neascultător și împotrivă grăitor" m-am învățat s-aud ceea ce ne spune Domnul: „Mântuiește-ți sufletul tău !"[607].

Deci noi nu primim să mergem la pierzanie împreună cu unii ca aceștia, ci, temându-ne de dreapta Judecată și având mereu înaintea ochilor ziua cea înfricoșată a răsplătirii Domnului, noi nu vrem să pierim deodată cu păcatele altora[608]. Căci dacă nu ne-au învățat pe noi cele înfricoșate ale Domnului și nici bătăile atât de mari nu ne-au făcut să înțelegem că din pricina fărădelegilor noastre ne-a părăsit pe noi Domnul și ne-a lăsat pe mâna barbarilor, că poporul a fost dus în robie la vrăjmași și s-a dat risipirii[609], pentru că cei care purtau numele lui Hristos nu s-au rușinat să facă astfel de fapte, dacă n-au recunoscut și dacă n-au vrut să înțeleagă faptul că din toate aceste pricini a

---

603. Comparându-se cele prevăzute la can. 64 al Sfântului Vasile (unde avem 2+3+4+1 = 10), aici avem 11 ani (2+2+5+2 = 11 ani).

604. A se vedea și cele propuse prin can. 10, 17, 29 și 64 ale Sfântului Vasile.

605. Cf. can. 65, 72.

606. *Is.* 65, 2 (ed. 1914).

607. *Fac.* 19, 17.

608. A se vedea mai sus cele spuse în can. 74. Oricât de ascetic e formulat crezul Sfântului Vasile, el exprima totuși o alternativă curajoasă, dar și încrezătoare în biruința binelui.

609. Aluzie clară la politica de dezbinare și de destrămare pentru a putea birui pe care o ducea împăratul Valens, în fața căruia însuși Sfântul Vasile dăduse dovadă de mult curaj și de demnitate.

venit peste noi urgia lui Dumnezeu, atunci ce mai avem comun cu astfel de oameni ? Ci totuşi suntem doritori să-i îndrumăm zi şi noapte în public şi în particular, dar să nu primim să fim duşi împreună cu răutăţile lor, ci mai vârtos să ne rugăm să-i câştigăm şi să-i scoatem din cursa vicleanului, iar de nu vom putea face acest lucru, atunci să ne sârguim măcar să ne mântuim sufletele de osânda cea veşnică.

EPISTOLA 218
Către Amfilohiu, episcop de Iconium
Scrisă în primăvara anului 375

Nevoia pentru care a venit la noi fratele Elian a fost rezolvată de el singur, fără să fi fost nevoie de nici un ajutor din partea noastră. În schimb, prin aceasta el ne-a făcut două bucurii: în primul rând, prin faptul că ne-a adus o epistolă de la Cuvioşia Ta, iar în al doilea rând, pentru că mi-a dat prilejul să-Ţi răspund la scrisoare. De aceea, prin venirea lui salut iubirea Ta cea adevărată şi de neuitat şi Te rog să mă pomeneşti în rugăciunile Tale acum când, mai mult decât oricând altădată, am nevoie de ajutorul Tău, pentru că starea organismului meu, care s-a înrăutăţit mult în urma drumului în Pont[610], e o urmare a insuportabilei mele boli.

E mult de când tot voiam să fac cunoscut Înţelepciunii Tale (şi n-am uitat acest lucru ca şi cum un motiv mai important mi-ar fi distras atenţia de la el), acum însă Îţi atrag atenţia să trimiţi în Lycia un bărbat serios, care să observe de aproape care sunt adepţii credinţei celei drepte[611]. Căci poate n-ar trebui să-i trecem cu vederea, dacă sunt adevărate toate câte mi le-a istorisit cineva dintre credincioşii care au venit de acolo, că, îndepărtându-se cu totul de doctrina asiatică[612], au de gând să treacă în scris la comuniunea cu noi. Dacă ar fi vorba să meargă cineva pe la ei, atunci să caute în Korydaloi pe Alexandru, episcop provenit dintre călugări, în Limyra să ia contact cu Diatim, în Kyroi să-i caute pe preoţii Tatian, Polemon şi Macarie, în Patara pe episcopul Evdemon, în Telmeson pe episcopul Ilarion, iar în Felon pe episcopul Lolian.

Pe aceştia şi pe alţii încă mult mai numeroşi ni i-a citat un prieten, declarând că au credinţă sănătoasă, de aceea am dat mulţumire lui Dumnezeu pentru informare, văzând că în ţinuturile Asiei mai există încă destui care nu s-au

---

610. Despre acest drum în jurul Neocezareei Pontului ne vorbesc mai multe epistole. A se vedea, între ele, nr. 216, 217, dar mai ales 204, 207, 210 etc. Cazul lui Atarvios şi în general al credincioşilor din Neocezareea l-a urmărit mult pe Sfântul Vasile. A se vedea şi indicele lucrării noastre.

611. Aceeaşi problemă centrală urmărită de Sfântul Vasile: organizarea unui front comun antiarian.

612. E vorba de pnevmatomahi, care nu admiteau divinitatea Sfântului Duh.

spurcat cu rătăcirea ereziei. Așadar, dacă este posibil, să o cercertăm, așteptând, fără să trimitem scrisoarea; odată ce ne-am convins, vom trimite o scrisoare și ne vom sili să invităm pe unul dintre ei pentru a se întâlni cu noi[613].

Fie ca toate cele ce privesc Biserica cea preaiubită nouă din Iconium să meargă în bună rânduială și la timpul lor ! Prin Tine, salutăm totodată pe toți clericii și colaboratorii Cuvioșiei Tale.

EPISTOLA 219
Către clerul din Samosata

Scrisă în anul 375

I

Domnul, Cel care rânduiește toate cu măsură, nu ne pune la încercări mai mult decât îngăduie puterile noastre, ci încearcă ocazional pe cei ce luptă pentru credință, fără să îngăduie să fie ispitiți mai greu decât le este puterea; El amestecă cu măsură lacrimile cu băutura[614] celor care trebuie să arate dacă în timpul suferințelor păstrează pentru Dumnezeu recunoștința la care are drept; în schimb, și-a arătat bunăvoința mai ales în hotărârea pe care a luat-o în legătură cu voi, neîngăduind vrăjmașilor să trimită asupra voastră o prigoană a cărei asprime pe unii i-ar putea doborî sau le-ar clătina credința cea întru Hristos. Deci, tocmai prin faptul că v-a scos în față niște vrăjmași ușor de înfrânt, Dumnezeu v-a pregătit - pentru biruința pe care o veți dobândi asupra lor - răsplata răbdării. Dar vrăjmașul comun al vieții voastre, care se luptă cu propriile voastre meșteșugiri împotriva bunătății lui Dumnezeu, când vă vede că respingeți ca un zid puternic atacurile lui exterioare, își dă silința să scornească între voi prilejuri de ceartă și de urâtă neînțelegere. La început, relele acestea par mărunte și ușor de vindecat, dar cu vremea ele cresc, fiind nutrite de dușmănie, și, printr-un proces firesc, se schimbă într-un rău cu neputință de vindecat. Așa se face că m-am hotărât să vă încurajez prin această scrisoare. Dacă ar fi fost cu putință, aș fi venit eu până acolo și m-aș fi rugat eu însumi pentru voi. Dar pentru că împrejurările nu îngăduie acest lucru, vă trimit aceste rânduri ca o ramură de măslin, așa încât, gândindu-vă la încurajările mele, să puneți capăt tuturor vrăjmășiilor care se pot ivi între voi[615] și să-mi trimiteți, cât mai în grabă, vestea bună că ați lăsat deoparte învinuirile reciproce.

---

613. E și aceasta o dovadă a lărgirii câmpului de acțiune a Sfântului Vasile. Provinciile vestice ale Asiei Mici stăteau mai mult în legătură cu Arhiepiscopia din Constantinopol, unde arienii și acum și pnevmatomahii erau foarte răspândiți.

614. *Ps.* 79, 6.

615. Poate că vrăjmășiile s-au manifestat mai cu putere în Samosata, după plecarea episcopului lor în exil (374).

II

Un lucru vreau să-l știe înțelepciunea voastră: în fața lui Dumnezeu se dovedește a fi mare cel care se pleacă smerit înaintea aproapelui său și care nu se rușinează să-și ia răspunderea în fața învinuirilor, chiar dacă ele nu sunt adevărate, numai să dăruiască Bisericii lui Dumnezeu marele folos al păcii. Să se producă între voi o bună competiție, <anume> care să fie primul în măsură să fie chemat fiu al lui Dumnezeu, procurându-și această demnitate prin facerea sa de pace. De altfel, preaiubitul de Dumnezeu episcop[616] v-a descris lucrurile așa cum se cuvine și vă scrie din nou ceea ce crede că trebuie să vă scrie din partea lui. Dar nici eu, căruia mi-a fost dat să fiu mai apropiat de voi, nu pot să nu mă îngrijesc de problemele voastre[617]. De aceea, când preaevlaviosul frate ipodiacon Teodor a venit și a spus că Biserica voastră este în suferință și în tulburare, întristându-ne brusc și fiind răniți de o adâncă durere în inimă, n-am putut păstra tăcerea. V-am îndemnat deci ca, lăsând deoparte orice dezbatere judecătorească, să statorniciți iar pacea dintre voi, ca să nu oferiți motiv de bucurie vrăjmașilor și să nu trădați fala Bisericii, care se trâmbițează acum în toată lumea, că toți, ca și cum ați fi stăpâniți de un singur suflet și de o singură inimă, trăiți într-un singur trup[618]. Întreg poporul lui Dumnezeu, oameni aflați în demnități și magistraturi politice, ca și întreg corpul clerical, îi salutăm prin Evlavia Voastră și-i îndemnăm să rămână așa cum i-am știut. Nu le cerem nimic în plus, pentru că încă de mai înainte am făcut imposibilă orice întrecere din pricina faptelor bune pe care le-au săvârșit înainte.

EPISTOLA 220

Către cei din Beroia*

Scrisă în anul 375

Domnul a lăsat drept mângâiere celor care n-au ocazia să se vadă față către față comunicarea prin scrisoare, prin care poți fi luminat nu atât în cele exterioare, cât mai ales în stările interioare sufletești. Îndată ce am primit scrisoarea Evlaviei Voastre, am și înțeles care-i situația la voi și am pus la inimă dragostea ce v-o purtăm, fără a avea nevoie de un timp prea lung pentru a face din aceasta un obicei. Ne-am aprins de dragoste pentru frumusețea sufletului vostru după chiar această dispoziție sufletească prezentă în scrisori. Pe lângă aceste lucruri scrise, de acest fel fiind ele, iscusința fraților mijlocitori <între noi> ne-a arătat încă și mai clar situația de la voi.

---

616. Eusebiu de Samosata.

617. Deci, după plecarea în exil a lui Eusebiu, grija de Biserica Samosatei a luat-o Sfântul Vasile.

618. Așadar, atât timp cât a fost episcopul în mijlocul lor, ei au fost uniți.

* Deși la mare distanță (Beroia, azi localitatea Halip din Siria), totuși Sfântul Vasile caută să-l întărească în credință (în anul 374) pe episcopul Teodot (epist. 185), iar acum pe fruntașii comunității.

Căci preaiubitul și preaevlaviosul co-slujitor al nostru, preotul Acacios[619], mi-a spus mai multe, istorisindu-mi lupta zilnică și stăruința voastră puternică în credința dreaptă, fapt care a sădit în noi atâta admirație și atâta dor de a ne bucura de frumusețile existente la voi, încât ne rugăm la Domnul să ne ofere ocazia pentru a face cunoștință prin proprie experiență cu lucrurile de la voi. Și nu mi-a vorbit numai de slujba de la altar, ci și de pacea și înțelegerea care domnesc între tot poporul <de credincioși>, de noblețea caracterului celor ce vă conduc orașul și rânduielile după voia lui Dumnezeu. Ferice de Biserica în care nu se află decât astfel de oameni și să ne rugăm ca această liniște să fie respectată și mai departe, astfel încât calităților pe care le-ați demonstrat în timpul luptei, să le dați o continuare, bucurându-vă de ele în vreme de răgaz. Căci se cuvine ca experiențele greu suportabile din viață să producă plăcere celor ce-și aduc aminte de ele. Deocamdată, vă îndemnăm să nu vă pierdeți curajul, să nu deznădăjduiți față de continuarea relelor ! Aproape sunt cununile și aproape-i ajutorul Domnului. Statornicia lucrurilor omenești e de scurtă durată. „Tot trupul este ca iarba și toată mărirea lui ca floarea câmpului. Se usucă iarba, floarea se veștejește, dar cuvântul Domnului rămâne în veci"[620]. Să ne legăm de porunca ce rămâne, să disprețuiți aparența care trece. Pilda voastră a întărit multe Biserici. Fără să vă dați seama v-ați strâns bogată răsplată, pentru că ați întărit în râvnă tocmai pe cei neexperimentați. Bogat este Răsplătitorul și în stare să vă dea vrednice răsplăți pentru nevoințele cu care v-ați luptat.

EPISTOLA 221

Către cei din Beroia*

Scrisă în anul 375

V-am cunoscut, preaiubiților, încă de mai înainte, după credința voastră cea renumită și după cununa cu care Îl mărturisiți pe Hristos. Poate că va zice cineva dintre voi: „Cine a putut transmite acest lucru atât de departe ?". Însuși Domnul a făcut acest lucru, El Care, pe cei ce cred drept în El așezându-i ca un sfeșnic, face ca lumina să strălucească în toată lumea[621]. Nu-i oare un obicei să fie proclamați biruitori cei care au alergat mai repede și calitatea muncii n-o dau oare cei destoinici ? Dacă pentru astfel de vrednicii și pentru altele de

---

619. Acest preot cult stătea în legătură cu Epifaniu, episcopul Ciprului. Din păcate, mai târziu el va fi amestecat în lupta dusă împotriva Sf. Ioan Hrisostom.

620. *Is.* 40, 6-8.

* Încă o dovadă prin care se arată cât de departe mergea dorința Sfântului Vasile de a păstra unitatea de credință și de simțire ortodoxă până și în ținuturile Siriei, din care făcea parte și episcopia de Beroia. El încurajează poporul într-o vreme când le lipsea episcopul. A se vedea și epistolele 185 și 220.

621. *Mt.* 5, 15.

felul lor rămâne neștearsă amintirea, cum nu-i va face vestiți Domnul în toată lumea pe cei ce cred drept în Hristos, despre care Însuși Domnul zice: „Eu preamăresc pe cei ce Mă preamăresc pe Mine"[622], împrăștiind dimpreună cu razele soarelui bucuria luminii lor care strălucește ?

Ați sporit și mai mult dorința mea de a vă vedea, pretinzându-mi și în scris, și anume printr-o astfel de scrisoare, în care, nemulțumindu-vă numai cu luptele anterioare pentru credință, ați zugrăvit minunat o și mai bogată și înfloritoare tărie sufletească pentru credința cea adevărată. De aceea, ne bucurăm alături de voi și ne rugăm ca Dumnezeu, Cel peste toate, ale Căruia sunt și lupta și alergarea și cununa, să vă insufle râvnă, să vă dea putere sufletului și să ducă lucrarea la deplina aprobare din partea Lui.

EPISTOLA 222
Către locuitorii din Chalkis*
Scrisă în anul 375

Scrisoarea credincioșiilor voastre m-a găsit în vreme de restriște, dar m-a înviorat așa cum cele câteva înghițituri de apă turnate pe gâtul cailor de cursă îi liniștesc, cai care, în scurta și rapida lor respirație, înghit în amiaza mare praful din terenul stadionului[623]. Am răsuflat, așadar, și noi ușurați când am trecut peste o etapă de prigoană și acum am mai prins curaj în urma celor ce ne-ați scris și ne-am întărit, aducându-ne aminte și de luptele voastre, așa că în felul acesta vom reuși să ducem și noi, cu dârzenie, lupta care ne stă în față.

Pârjolul ereziei care a pustiit cea mai mare parte a Răsăritului a început să se facă simțit și în ținuturile apropiate de noi, mistuind totul în calea sa și amenințând acum să aprindă și Bisericile din Capadocia, pe care le-a emoționat până la lacrimi fumul ținuturilor învecinate[624]. Acum flăcările stau gata să se întindă și la noi. O, de le-ar întoarce Dumnezeu cu suflarea gurii Sale și de-ar stinge flacăra acestui pârjol rău !

Dar cine ar fi atât de fricos și atât de laș sau atât de neinițiat în strădaniile atletice, încât să nu se simtă mai întărit în luptă prin aclamațiile voastre și să nu dorească a fi încununat ca biruitor deodată cu voi ? Căci voi ați preluat cei dintâi echipamentul pentru a intra în arena luptelor pentru dreapta credință, respingând nenumăratele atacuri ale ereticilor și îndurând dogoarea apăsătoare a ispitelor, atât voi, conducătorii Bisericii, cărora v-a fost încredințată grija

622. *II Reg.* 2, 30.

* Localitate situată în preajma Antiohiei (Siria).

623. Nu-i primul caz când Sf. Vasile ia imagini din viața sportivă. Astfel, în epist. 154 și 164 se vorbește despre „antrenor" (ἀλείπτης). Se știe cât de adânc a dezvoltat Sf. Grig. de Nyssa expresia paulină a „epectazei" (*Filip.* 4, 13. *Viața lui Moise*, în „P.S.B.", 29, 21 și urm).

624. Chiar dacă pare forțată (Y. Courtonne, *op. cit.*, III, 6), plasticitatea imaginii nu se poate tăgădui. Căldura cu care Sfântul Vasile îndrumă la păstrarea unității de credință este impresionantă.

altarelor, cât și fiecare din mulțime, ca și dintre cei puternici. Căci se petrec la voi lucruri într-adevăr minunate și vrednice de toată lauda prin faptul că sunteți una întru Domnul, atât cei care conduc, cât și cei care-i urmează în chip unanim. Drept aceea, sunteți mai tari în fața atacurilor vrăjmașe, nelăsând în fața lor nici o spărtură la vreunul din voi.

De aceea, ne rugăm zi și noapte împăratului veacurilor să păzească poporul integru în credință, dar să păzească și integritatea clerului care-l conduce și care poartă grijă cu trezvie de toate mădularele trupului Bisericii. Când ochii își împlinesc datoria, atunci lucrarea mâinilor se face cu destoinicie, mișcarea picioarelor e la adăpost de orice pășire greșită și nici o parte a trupului nu-i lipsită de grija cuvenită.

De aceea, vă rugăm ca, în ceea ce faceți și veți face, să fiți strâns uniți unii cu alții, cei care ați primit grija de suflete să stați lângă ei și să-i ocrotiți ca pe fiii voștri iubiți, iar poporul să vă păstreze respectul și cinstea cuvenită părinților, încât în această minunată comportare a Bisericii să se mențină, pe de o parte, puterea și statornicia credinței în Hristos, iar pe de altă parte, să se mărească numele lui Dumnezeu și să sporească și să se înmulțească binele dragostei. Când vom auzi de acestea ne vom bucura și noi de creșterea voastră în Hristos și, dacă ni se va rândui să mai rămânem încă cu trupul în lumea aceasta, fie ca vreodată să vă vedem în pacea lui Dumnezeu ! Or, dacă ni se va cere să plecăm de aici, atunci fie ca să vă vedem întru strălucirea sfinților, încununați împreună cu cei ce s-au distins întru răbdare, prin mărturii de fapte bune.

EPISTOLA 223
Către Eustațiu, episcop de Sebasta
Scrisă în anul 375

I

„Vreme este să taci și vreme este să grăiești", zice cuvântul Eccleziastului[625]. Așa și acum. După ce a trecut destulă vreme de tăcere, a sosit vremea să deschid și eu gura ca să descopăr adevărul despre unele fapte care nu se cunosc. Pentru că și marele Iov și-a dus multă vreme suferința în tăcere, dovedindu-și bărbăția tocmai în stăruința cu care și-a îndurat cele mai insuportabile dureri, dar, după ce răbdase atât de mult în tăcere și și-a dus chinul, păstrându-l ascuns în adâncul inimii, până la urmă totuși și-a deschis gura și a dat apoi la lumină ceea ce toți știu[626].

625. Puține persoane din cele cu care a avut contact Sfântul Vasile i-au provocat atâtea decepții și atâtea supărări ca Eustațiu, deși, chiar și după ce se dovedise că în ascuns îmbrățișase arianismul, Sfântul Vasile n-a ezitat să încerce a-l primi în comuniune. Poate să fi fost și o lipsă de tact în modul de a proceda al sfântului ? E greu de spus.

626. *Iov* 3, 1.

Și iată că a sosit acum și pentru noi al treilea an de tăcere, clipa bine venită, invidiind fala proorocului atunci când zice: „făcutu-m-am ca un om ce nu aude și nu are în gura lui mustrări”[627]. Destul am lăsat închisă în adâncul inimii durerea pe care mi-a provocat-o defăimarea oamenilor. Pentru că, într-adevăr, defăimarea îl înjosește pe om și îl tulbură cu totul pe cel sărman. Or, dacă din defăimare izvorăște un rău atât de mare încât doboară chiar și pe omul desăvârșit (căci la acest bărbat trebuie să ne gândim atunci când vorbim de om), pe cei săraci, adică cei lipsiți de învățăturile înalte, după cum spune proorocul când zice: „poate că aceștia sunt niște bieți nenorociți pentru că nu cunosc legea lui Dumnezeu, de aceea să mergem la cei mari”[628] (prin cuvântul „sărman” înțelegându-se cei lipsiți de minte și mai ales gândindu-se la cei nedesăvârșiți încă pentru omul cel lăuntric și neajunși încă la măsura deplină a vârstei bărbatului desăvârșit)[629], ei bine, despre aceștia spune Scriptura că sunt purtați dintr-un loc într-altul și se clatină întruna. E mai bine să sufăr durerea în tăcere, nădăjduind până la urmă că defăimătorilor li se vor îndrepta faptele. Pentru că aveam impresia că cele spuse împotriva mea nu veneau din răutate, ci din necunoașterea adevărului.

Dar pentru că văd că dușmănia lor crește cu vremea tot mai mult și că nu le pare deloc rău pentru cele vorbite până acum și nu numai că nu se gândesc să repare cele petrecute, ci încă le întăresc și mai mult ca să-mi distrugă reputația între frați, de aceea tăcerea nu-mi mai apare ca cea mai indicată. Mi-a venit în minte acum spusa proorocului Isaia, acolo unde grăiește: „Tăcut-am multă vreme, stat-am liniștit și mi-am stăpânit tăcerea, dar oare voi tăcea tot timpul ? chinuitu-m-am ca o femeie în durerile facerii”[630]. Fie ca să am acum parte de amândouă: pe de o parte, de răsplată pentru tăcere, iar pe de alta, de puterea de a demasca erezia, pentru ca în felul acesta să se poată seca amarul mincinoaselor învinuiri care se porniseră împotriva mea și ca să pot spune și eu cu psalmistul: „valuri înspăimântătoare au trecut peste sufletul meu”[631], iar cu ceva mai înainte se spunea așa: „de n-ar fi fost Domnul cu noi atunci când s-au ridicat oamenii împotriva noastră, poate că de vii ne-ar fi înghițit pe noi și apa ne-ar fi înecat pe noi, șuvoi ar fi trecut peste sufletele noastre”.

II

După ce mi-am cheltuit mulți ani din viață cu lucruri deșarte și întreaga tinerețe mi-am risipit-o cu truda zadarnică de a dobândi învățăturile înțelepciunii (lumești, n.tr.), despre care Scriptura spune că-i nebunie față de înțelepciunea cea adevărată[632], m-am trezit, în sfârșit, ca dintr-un somn adânc și

627. *Ps.* 37, 14.
628. *Ier.* 5, 4-5.
629. *Ef.* 4, 13.
630. *Is.* 42, 14.
631. *Ps.* 123, 1-5.
632. *I Cor.* 1, 20.

mi-am îndreptat privirea spre minunata lumină a adevărului evanghelic, apoi, convingându-mă de zădărnicia înțelepciunii prinților acestui veac și a măririlor lui trecătoare, mi-am deplâns amarnic lamentabila mea viață[633], rugându-mă <la Cel de Sus> să-mi fie hărăzită o bună îndrumare spre cunoașterea dogmelor dreptei credințe. În primul rând, mi-am dat silința să-mi îmbunătățesc obiceiurile, care mi se pervertiseră în urma îndelungatului contact cu oamenii care nu duceau o viață prea bună. Citind Evanghelia și înțelegând că cel mai bun prilej pentru desăvârșire este să-ți vinzi averile și să împărți bunurile cu frații aflați în lipsuri, iar în viața pământească să nu te îngrijorezi deloc și să nu te lași robit de lucrurile din lumea aceasta, mi-am dorit să găsesc pe cineva dintre frații care apucaseră mai de timpuriu pe acest drum, pentru ca împreună cu el să pot trece mai ușor peste frământările valului adânc al acestei vieți scurte.

Și, într-adevăr, am aflat mulți oameni de aceștia în Alexandria și îndeosebi în celelalte ținuturi ale Egiptului, pe alții în Palestina, în Celesiria și în Mesopotamia. M-am minunat de înfrânarea lor în mâncare și băutură, le-am admirat stăruința în tot felul de munci, am rămas uimit de râvna lor pentru rugăciune, văzând cum înlătură somnul și cum își impun să se abțină de la orice nevoie a firii, păstrându-și în toată vremea mintea slobodă și înălțată deasupra patimilor, în foame și sete, în frig și în goliciune, fără să poarte grijă de trup și fără să se gândească prea mult la el și să-i ducă prea mult grija, lăsându-mi impresia că ar petrece într-un trup străin, ca și cum și-ar avea cetățenia în cer. Și tot minunându-mă de aceste lucruri și fericind într-una viața acestor oameni, întrucât ei arătau că într-adevăr purtau tot timpul în trup omorârea lui Iisus[634], mi-am dorit din toată inima să pășesc și eu pe urmele lor pe cât îmi va sta în putință.

III

Când am văzut apoi că și în patrie la noi există astfel de oameni care imită pilda lor, am crezut că acum am găsit și eu un ajutor care să mă ducă la mântuire, socotind cele ce vedeam drept mărturie a celor nevăzute. Iar pentru că ideile fiecăruia din noi sunt ceva nevăzut, aflate în partea ascunsă a fiecăruia dintre noi, am crezut că ar fi potrivit, în semn de smerenie, să port o îmbrăcăminte mai umilă, și anume o haină aspră, un brâu și sandale de piele netăbăcită.

Și cu toate că mulți căutau să mă dezbare de legăturile cu oamenii aceștia, totuși eu nu le-am dat atenție, pentru că am văzut că ei preferă să ducă mai curând o viață austeră decât una plină de plăceri, așa încât curând am ajuns

633. În smerenia lui, Sfântul Vasile se condamnă mai mult decât trebuia și decât spunea Sf. Grigorie Teologul despre petrecerea lor la Atena. A se vedea și cele spuse de Sf. Grigorie de Nyssa, *Viața Sfintei Macrina*, p. 17.

634. *II Cor.* 4, 10.

și eu zelos aderent al felului lor de viețuire (așa cum organizase Eustațiu însuși, n.tr.)[635]. În acest scop, nu răbdam să li se aducă nici cea mai mică învinuire[636] privitoare la credința lor, deși mulți spuneau că ei n-au concepție sănătoasă despre Dumnezeu, că l-au avut ca dascăl tocmai pe căpetenia rătăcirii actuale (adică pe Arie, n.tr.), dar pentru că pe atunci niciodată n-am auzit cu urechile mele așa ceva, îi consideram calomniatori pe cei ce purtau aceste vorbe.

Mai târziu (în anul 370, n.tr.), eu am fost chemat la cârma Bisericii. Sub pretext că-mi ajută și colaborează frățește, ei au ajuns să urmărească și să supravegheze activitatea mea, fapt pe care l-am trecut sub tăcere, fie ca să nu se creadă că spun lucruri de necrezut acuzându-mă pe mine, fie ca, dacă aș spune lucruri de crezut, să nu dau prilej credincioșilor să nu mai aibă încredere în mine. Cam așa ceva mi s-ar fi întâmplat dacă n-ar fi fost mai tare purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Căci puțin a lipsit ca să ajung să bănuiesc pe toată lumea și să nu mai cred de acum în nici un om, atât de rănit îmi era sufletul de pe urma uneltirilor comise la adresa mea. Multă vreme se părea că există o aparență de comunicare între noi. Am avut, e drept, o dată sau de două ori discuții mai aprinse despre dogme, dar tot nu credeam că vom ajunge pe poziții opuse.

Însă, când ei au băgat de seamă că în legătură cu credința în Dumnezeu noi ne foloseam de aceleași vorbe pe care le auziseră dintotdeauna de la noi, lucrurile s-au schimbat. Căci chiar dacă situația noastră era regretabilă, măcar pentru asta am curajul să mă laud în Domnul: că niciodată n-am susținut opinii lunecoase despre Dumnezeu, nici n-am gândit în alt fel, încât să trebuiască mai târziu să-mi schimb opiniile. Dimpotrivă, am păstrat în mine, adâncind-o, aceeași învățătură pe care am primit-o de la fericita mea mamă și de la bunica mea, Macrina. Această credință n-am modificat-o nici mai târziu, când m-am mai maturizat, ci doar am adâncit-o, dar tot pe linia pe care mi-au transmis-o părinții încă de la început[637]. Ca și sămânța, care din mică se face mare prin creștere, dar în esența ei rămâne aceeași și soiul ei nu se schimbă, ci prin dezvoltare ea se desăvârșește, tot așa înțeleg că și învățătura mea despre Dumnezeu a sporit pe măsură ce am crescut... Drept aceea, să-și cerceteze fiecare conștiința și să se gândească la scaunul de judecată al lui Hristos. Și

635. N-am putut adânci legăturile Sfântului Vasile cu Eustațiu de Sebasta ca îndrumător pe teren ascetic. Amănunte la J. Gribomont, *Monahismul în sec. IV*, în „Studia Patristica", II.

636. Deși au fost destule. A se vedea Milaș, *Canoanele* (din Gangra etc.); V. Stefanidis, *Istoria Bisericească*, Atena, 1959, p. 160 ș.u., în limba greacă. Devenind un mare admirator al monahismului, Sfântul Vasile exagerează atunci când vorbește disprețuitor despre școala păgână pe care a urmat-o. Dacă n-ar fi frecventat școlile păgâne scrierile lui n-ar fi atât de valoroase, cf. Y. Courtonne, *op. cit.*, III, 12.

637. Ca și în epistolele 204, 207 și 210, Sf. Vasile cel Mare face referire la tradiția curată a învățăturii creștine, pe care, prin mijlocirea bunicilor săi, a primit-o direct de la Sf. Grigorie Taumaturgul.

abia după aceea să spună cei care au împuiat urechile lumii, acuzându-ne de învățătură eronată, inclusiv prin scrisorile publice alcătuite împotriva noastră, dacă a auzit vreodată de la noi ceea ce susținem acum.

Iată motivul care m-a silit să iau condeiul în mână și să mă apăr.

IV

Sunt acuzat că hulesc pe Dumnezeu, cu toate că nu se poate dovedi așa ceva nici din scrisul meu de până acum, nici din cuvântările pe care le-am ținut în mod deschis prin diferite biserici. Nu s-a putut găsi nici un singur martor care să fi auzit de la mine vreo astfel de hulă, nici măcar în vreo convorbire intimă. Atunci de unde sunt eu acuzat, dacă nu am scris nici o impietate, nici în chip păgubitor nu țin predici și nici în convorbiri particulare cu cei care mă vizitează acasă ? O, ce dramă nouă ! „Cutare, spune el, a scris în Siria, acum mai bine de douăzeci de ani, ceva situat câtuși de puțin pe linia dreptei pietăți. Fiind în comuniune cu acest om, acuzațiile aduse lui sunt și ale tale”[638].

„Dar, omule, prieten al adevărului, dacă ai învățat că minciuna e fiica diavolului[639], cum ai putut ajunge la convingerea că scrisoarea aceea a fost scrisă de mine ? Dacă n-ai trimis pe nimeni la mine, nici nu m-ai întrebat și nici nu te-ai informat de la mine, care puteam să-ți spun adevărul, și dacă scrisoarea este a mea, atunci de unde a reieșit că scrierea, pe care spui că o ai acum în mână, este din același an cu a mea ? Cine ți-a spus că scrierea ar fi de acum douăzeci de ani ? Cine ți-a băgat în cap că opera respectivă provine într-adevăr de la acel om căruia zici că i-aș fi scris eu ? Și chiar dacă el ar fi autorul și eu i-aș fi scris, iar timpul scrisorii mele ar coincide cu al lui, în ce constă dovada că eu mi-am însușit ideile lui, pe care susții că le-aș mai avea încă ?”.

V

Întreabă-te pe tine însuți: de câte ori n-ai venit la noi în mănăstire, pe malul râului Iris, pe când se afla cu mine fratele Grigorie, cel iubit de Dumnezeu, care ducea aceeași viață de retragere ca și mine ? Ei bine, m-ai auzit tu pe atunci vorbind vreodată de așa ceva sau ai prins măcar vreo aluzie cât de mică în acest sens ? (Și câte zile am petrecut împreună cu prietenii în satul de dincolo de râu, la mama mea, și am discutat împreună zile și nopți de-a rândul ? A putut reieși de undeva că aș fi avut astfel de idei ? Iar când, mai târziu, am

638. Apolinarie, episcopul Laodiceii siriene, fusese ortodox în tinerețe. Mai târziu a început să predice o doctrină eronată, prin care ataca integritatea firii umane în Persoana Mântuitorului. În tinerețe, Sfântul Vasile recunoaște că a scris o scrisoare pur inofensivă, exprimând doar salutări lui Apolinarie. Când a auzit de rătăcirea lui, Sfântul Vasile l-a condamnat.

639. *In*. 8, 44.

cercetat împreună cu răposatul episcop Silvanus[640], oare n-am discutat pe drum împreună tot aceleași lucruri ?)[641]. Și la Eusinoe, în timp ce era vorba ca Tu și cu mulți episcopi să plecați spre Lampsac[642], până v-ați luat rămas bun de la mine, oare nu tot despre probleme de doctrină am discutat ? Oare tahigrafii tăi n-au fost cu mine tot timpul, când am dictat scrierea[643] contra ereziei pnevmatomahilor ? Oare nu erau tot în preajma noastră și cei mai intimi ucenici ai tăi ? Oare nu mi-am exprimat destul de clar ideile atunci când ne întâlneam cu frații și când petreceam cu ei în rugăciune toată noaptea și când vorbeam și ascultam mereu cele referitoare la Dumnezeu fără să mă cert și să ridic glasul ?

Atunci cum e cu putință că această lungă experiență care ne leagă pe toți să atârne în fața ta mai puțin la cântar decât o simplă bănuială proastă și exagerată ? Și cine oare ar putea fi mai mult decât tine martor al concepțiilor mele teologice ? Ceea ce am discutat noi despre credință la Calcedon oare nu se acoperă pe întregul cu ceea ce am vorbit la Heracleea și, mai înainte, în suburbia Cezareei ? Oare nu stau toate acestea în strânsă legătură unele cu altele ? După cum am mai spus, e firesc ca, prin trecerea timpului, să se simtă în cuvântările mele un plus de adâncime și de dezvoltare, dar nici într-un caz nu poate fi vorba de o schimbare din mai rău în mai bine, nici de o completare a lipsurilor printr-un plus de cunoștințe. De ce nu te gândești și la aceea că tatălui nu i se pot pune în socoteală păcatele fiului, nici fiului pe ale tatălui, ci că fiecare din ei va muri în păcatele lui ?[644] Or, cel pe care-l calomniezi nu-i pentru mine nici tată, nici fiu, nu mi-a fost nici dascăl, nici ucenic. Dacă nelegiuirile părinților se atribuie copiilor, atunci e mult mai corect să-ți atribui ție ideile lui Arie, al cărui ucenic ai fost[645], și dacă cineva (adică tot tu) l-a zămislit pe ereticul Aețiu[646], nelegiuirea fiului să cadă pe capul tatălui acestuia. Dar dacă nici de una din acestea nu pot fi învinuit, atunci cel mai drept lucru ar fi să nu mi se ceară socoteală despre legături cu anumiți oameni cu care nici n-am avut de a face, indiferent dacă aceia au greșit sau nu ori dacă ei vor fi scris sau nu aceste lucruri condamnabile. Și apoi să mi se îngăduie să pun la îndoială cele spuse împotriva lor, întrucât toată experiența mea stă mărturie cât de porniți sunt acuzatorii spre calomnie.

---

640. De Tars.

641. Textul cuprins aici între paranteze se află numai în *Codicele Marcianus* 61 din Veneția, care datează din sec. al XI-lea și care ne-a păstrat textul a 272 epistole ale Sfântului Vasile.

642. E vorba de sinodul din anul 364, la care însuși Eustațiu și-a dobândit din nou „reabilitarea", cf. epist. 245.

643. Tratatul *Despre Duhul Sfânt*, cf. epist. 231.

644. *Iez.* 18, 20.

645. Eustațiu apare deci ucenic al lui Arie.

646. Căpetenia arienilor extremiști, care nu găsesc că ar fi existat măcar vreo asemănare între Tatăl și între Fiul (ἀνόμοιος).

VI

Dar chiar şi dacă s-au înşelat, calomniindu-mă şi crezând că aş împărtăşi opiniile celor care au redactat acele scrieri[647] în spirit sabelian pe care le răspândesc aceştia, nici atunci n-ar merita să fie iertaţi, întrucât aruncă asupra mea, fără dovezi sigure, tot felul de blasfemii şi jignesc întruna atât pe unii oameni care nici măcar n-au trăit împreună cu ei, ca să nu mai vorbesc de mine, care am trăit în cea mai strânsă prietenie cu ei. E și aceasta o dovadă că nici aceştia nu sunt conduși tocmai de Duhul Sfânt și au și ei păreri greșite. Pentru că cine umblă să strice prietenia cu semenii săi, unul ca acela trebuie să-și bată mult timp capul, pierzând nopți întregi fără somn și prin multe lacrimi amare trebuind să caute adevărul lui Dumnezeu. Căci și căpeteniile acestei lumi, atunci când e vorba să osândească la moarte pe un răufăcător, dau la o parte vălul și-i cheamă pe cei mai experimentaţi spre a investiga mai bine cazul, jertfind mult timp în acest sens, pe de o parte, pentru că așa cere seriozitatea legii, iar pe de altă parte, cu gândul că toţi suntem oameni, făcând cunoscut (prin poziția pe care o ocupă în fața lumii întregi, adeseori prin destule gemete și prin plâns) că ei promulgă sentințele sub obligația de a aplica legea, iar nu pentru plăcerea lor proprie. Or, cu cât mai mare trebuie să fie atenția și schimbul de păreri la cei care caută să strice prietenia și frăția statornicită între unii oameni timp atât de îndelungat ? Și cine face acest lucru ? De altfel, nu există decât o singură scrisoare, și aceea îndoielnică ! Drept aceea, ei nu pot spune că-mi recunosc semnătura după felul scrisului, întrucât nici nu au la mână un original, ci doar o copie. Și mai spun atunci că le-a fost suficientă o scrisoare, și încă una veche ? Pentru că până acum au trecut douăzeci de ani, de când s-a scris acelui tânăr[648]. Iar de atunci încoace se vede că nu am mai avut nici un singur martor al convingerilor mele și al vieții mele decât - vezi Doamne - pe cei care mă acuză acum !

VII

Dar nu această scrisoare e pricina dezbinării dintre noi. Alta a fost cauza neînțelegerilor, cauză pe care mi-e rușine s-o amintesc și pentru care aș fi păstrat tăcere pentru totdeauna dacă acțiunile lor recente n-ar fi făcut necesară, spre folosul tuturora, darea pe față a întregii lucrături. Acești faimoși oameni au fost de părere că, intrând în comuniune cu mine, își primejduiesc noua lor situație de conducători ! Și întrucât le-am luat-o înainte cu o mărturisire de credință, pe care eu însumi le-o întinsesem s-o semneze, nu pentru că n-aș fi avut încredere în crezul lor, ci - cum spun - pentru că aş fi vrut să înlătur îndoiala pe care o aveau mulți din frații de aceeași credință cu noi, ei bine, de teamă că din pricina mărturisirii aceleia nu vor mai fi recunoscuți de către

647. Se vede că au circulat şi acuze scrise la adresa Sfântului Vasile.

648. Erau deci încă laici, atât Sfântul Vasile cât şi Apolinarie.

conducătorii actuali ai arienilor[649], ei au rupt relațiile cu mine, pretextând și motivul rupturii: această scrisoare care a fost plăsmuită și pe care eu aș fi scris-o (lui Apolinarie, n. tr).

Dovada cea mai limpede despre cele spuse aici este faptul că, denunțându-mă și punându-mi în socoteală toate câte au vrut, ei au expediat scrisoarea respectivă pretutindeni încă înainte de a mi-o fi făcut cunoscută mie. Și de fapt scrisoarea sosise la ceilalți tocmai cu șapte zile înainte de a o primi eu, desigur, ei având instrucțiunea să o trimită de la unii la alții, urmărind ca în felul acesta epistola să fie răspândită în cel mai scurt timp în toată țara.

Așa mi-au fost raportate lucrurile încă din primele zile de către cei care mi-au istorisit cu cea mai mare claritate întreaga afacere, dar am socotit de cuviință să păstrez tăcerea până când Cel ce descoperă chiar și cele ascunse ale conștiințelor dă la lumină uneltirile lor prin mărturiile cele mai limpezi și mai incontestabile.

EPISTOLA 224
Către preotul Genethlios*
Scrisă în anul 375

I

Am primit scrisoarea Cuvioșiei Tale și am lăudat titlul pe care l-ai dat cărții scrise de ei: „Carte de părăsire"[650]. Ce justificare și-au pregătit alcătuitorii pentru când vor da față înaintea scaunului de judecată al lui Hristos nu pot înțelege. Toată vina au pus-o pe mine, copleșindu-mă cu vorbe grele, au scornit câte le trece prin minte, dar nu din cele câte le cuprinde adevărul. Își atribuie multă smerenie, iar pe mine mă afundă într-un noian adânc de îngâmfare, poate pentru că n-am primit pe cei trimiși de ei, toate sau în orice caz cele mai multe din cuvintele lor fiind numai minciuni, căci, ca să nu vorbesc exagerat, ei caută să-i convingă pe oameni, iar nu pe Dumnezeu, umblând să placă mai mult oamenilor decât lui Dumnezeu, Căruia nimic nu-I place mai mult decât adevărul. Apoi, pe lângă învinuirile aduse împotriva mea, acei indivizi au adăugat și niște teze eretice, ținând ascuns pe acel scriitor nelegiuit al lor[651], cu scopul ca cei mulți, mai ales cei care au mai puțină știință, să creadă învinuirea adusă împotriva mea, cu atât mai mult cu cât tezele sunt scoase tocmai din actul de acuzare alcătuit în scris împotriva mea. Într-adevăr, cei

649. Între aceștia, loc de frunte avea Euzoios, episcopul Antiohiei, sprijinit pe față de împăratul Valens.

* Epistola ne vorbește despre conflictul dintre Sfântul Vasile și Eustațiu de Sebasta. Reiese că preotul Genethlios luase apărarea lui Eustațiu, de aceea Sfântul Vasile se apără; cf. epist. 223.

650. *Mt.* 19, 7.

651. Apolinarie.

care și-au dat toată iscusința ca să mă calomnieze au trecut cu vederea numele autorului acelor învățături primejdioase, lăsând să se încetățenească în cei mai simpli bănuiala că eu aș fi cel care am cugetat și am scris aceste lucruri. Deci, cunoscând aceste fapte, te rog să nu te tulburi, ci să reduci la tăcere zgomotele lor, care totuși îi impresionează pe unii, cu toate că știu că apărarea mea e greu de primit, din pricina părerilor susținute de vorbele rele și dușmănoase care au fost răspândite împotriva mea chiar și de unele persoane vrednice de crezare.

II

Așadar, pentru că textele răspândite și atribuite mie nu sunt ale mele, socot că, chiar dacă furia lor împotriva mea întunecă cugetele lor ca să vadă în interesul lor, totuși, dacă sunt întrebați, nu-mi închipui s-ajungă la un grad atât de mare de împietrire, încât să îndrăznească să exprime cu gura lor și să spună că scrierile respective sunt ale mele. Și dacă ele nu sunt scrise de mine, de ce sunt învinuit de lucruri străine de mine ? Vor spune poate că eu țin legături cu Apolinarie și am în mine aceste învățături rătăcite. Să le fie cerute dovezi pentru acest lucru ! Dacă știu să cerceteze inima omului, s-o declare și veți putea proba adevărul lor în toate privințele ! Dacă dovedesc comuniunea mea cu el după cele văzute și cunoscute clar de toți, să arate fie epistola canonică trimisă de mine către el sau de el către mine, fie legăturile dintre clericii lui și ai mei, dacă am primit pe cineva cândva de la ei la rugăciunea de comuniune !

Dacă vor prezenta o epistolă pe care i-am adresat-o, de la un laic către alt laic, acum douăzeci și cinci de ani - și aceea nu ca scrisă de mine, ci una contrafăcută, Dumnezeu știe de către cine -, veți cunoaște nedreptatea lor după aceea că nici un episcop nu e osândit dacă a scris în chip neatent și nepăsător, ca într-o viață de laic, cu atât mai mult că nu era vorba de o epistolă cuprinzând probleme de credință, ci era o simplă scrisoare, cuprinzând salutări prietenești[652]. Dar poate că se știe că și ei au scris împotriva elinilor și iudeilor și, cu toate acestea, n-au fost osândiți. Într-adevăr, până azi nimeni n-a mai fost osândit pentru lucruri asemănătoare celor pentru care sunt osândit eu de către cei care „strecoară țintarul”[653]. Faptul că nici n-am scris acele lucruri și nici nu consimt cu ele, ci chiar îi anatematizez pe cei care mențin o astfel de cugetare, aceea a confundării ipostaselor, cu care s-a înnoit și cea mai nelegiuită erezie, a lui Sabeliu, sigur că e cunoscut înaintea lui Dumnezeu, Care cunoaște și inimile, dar e cunoscut și de întreaga frățietate a celor care au ajuns la cunoașterea smereniei noastre. Iar cei care acum sunt cei mai înverșunați vrăjmași ai mei să-și cerceteze și ei conștiința și să înțeleagă că eu sunt departe de asemenea învățături încă de la vârsta copilăriei mele.

---

652. Se uza cu răutate de orice mijloace ca să fie denigrat Sfântul Vasile.
653. *Mt.* 23, 24.

III

Care anume e cugetarea noastră adevărată, dacă ar căuta cineva s-o afle, acela o va recunoaşte după alt text, pe care şi-au pus mâna şi au subscris ei înşişi[654]. Vrând să tăgăduiască această semnătură, ei caută s-o ascundă printr-o calomnie îndreptată împotriva mea. Cu alte cuvinte, ei nu recunosc că le-a părut rău că au semnat textul care le fusese înmânat de mine, ci mă învinovăţesc pe mine cu acuze de impietate, crezând că vor scăpa de faptul că îndepărtarea lor de mine a fost doar un pretext, în timp ce, în realitate, ei s-au îndepărtat de credinţa pe care o mărturisiseră adesea înaintea multora, iar ultima oară o primiseră din mâna mea, semnând ceea ce poate fi uşor dovedit de toţi, aşa încât, prin acea scrisoare, toţi pot să cunoască adevărul.

Intenţia lor se dă pe faţă dacă va citi cineva mărturisirea pe care au dat-o lui Ghelasie[655], după ce odată îmi dăduseră mie semnătura, şi se poate vedea cât de diferită este acea mărturisire faţă de aceasta[656]. Aşadar, cei care se schimbă atât de uşor faţă de ceea ce a fost înainte să nu cerceteze paiul <din ochiul> altora, ci să-şi scoată mai întâi gunoiul din ochii lor[657]. Mai deplin mă voi apăra de toate aceste învinuiri şi mă voi lămuri în consecinţă în altă epistolă, care va mulţumi pe cei doritori de informaţii mai bogate.

Pentru moment, primind aceste scrisori de la noi, voi să alungaţi orice supărare din sufletul vostru şi întăriţi-vă dragostea faţă de noi, căci prin ea doresc foarte mult unirea cu voi. Ar fi cea mai mare supărare şi cea mai nemângâietoare durere în inima mea dacă ar spori atât de mult duşmăniile împotriva mea, încât să răcească dragostea şi să ne înstrăineze unul de altul.

EPISTOLA 225

Către Demostene (ca din partea corpului episcopal)*

Scrisă în decembrie, anul 375

Mare ne e recunoştinţa faţă de Dumnezeu şi faţă de împăraţi, care ne poartă de grijă, ori de câte ori vedem conducerea patriei noastre încredinţată

654. Mărturisirea de credinţă semnată şi de Eustaţiu, v. epist. 125.

655. Episcop al Cezareei Palestinei.

656. Se pare că diferenţele constau mai mult în vorbe decât în realitate, cum reiese şi din cele spuse în epist. 99, unde e vorba de o problemă similară, privitoare la cearta dintre Vasile şi Eustaţiu.

657. *Mt.* 7, 3-5.

* Se cunoaşte scena celebră dintre împăratul Valens şi Sfântul Vasile (descrisă de Sf. Grigorie Teologul în cuvântarea XLIII), cu care ocazie a ţinut să se amestece şi un mare sfetnic împărătesc, cu numele Demostene, despre care Sfântul Vasile a obiectat că „ar face mai bine să-şi vadă de sosurile, sale decât să se amestece în discuţii teologice". Demostene fusese înainte mare bucătar împărătesc. Aceasta s-a petrecut prin anul 370. De astă dată, un alt Demostene era vicar sau guvernator general peste întinsa provincie a Pontului, iar acesta voia să alunge pe Sfântul Vasile din scaun, dar poporul l-a apărat. În schimb, el a pus la cale arestarea Sf. Grigorie de Nyssa, de care ni se relatează în scrisoarea nr. 237. Scrisoarea de faţă e un protest demn, dar şi presărat cu ironie reţinută.

unui om care înainte de toate este creştin, iar apoi drept în modul de manifestare şi păzitor strict al legilor după care noi ne ghidăm viaţa omenească. În chip special, ne-am mărturisit această bucurie faţă de Dumnezeu şi faţă de împăratul nostru cel iubit de Dumnezeu cu ocazia numirii Tale în serviciu. Căci, simţind că unii din cei cărora nu le place liniştea au de gând să urnească la luptă împotriva mea tocmai onorabilul Tău tribunal, am aşteptat să fiu citat de Excelenţa Ta, ca să Te informez în legătură cu dreptatea cauzei, desigur poate că marea Ta înţelepciune ar vrea să ia asupra sa şi judecarea problemelor bisericeşti.

Or, dacă pe mine m-a trecut cu vederea acest tribunal, în schimb, pe fratele şi împreună-slujitorul meu, Grigorie[658], Atotputernicia Ta, întărâtat de denunţul lui Filohares, a poruncit să fie adus în faţa Ta, de aceea s-a supus poruncii, căci, cum ar fi fost cu putinţă să facă altfel ? Dar fiind măcinat de o boală de plămâni şi suferind din cauza degerăturilor, fiind mistuit şi de o slăbiciune renală, devenită cronică, a trebuit neapărat să fie transportat într-o localitate mai liniştită în vederea refacerii trupeşti şi pentru domolirea suferinţelor insuportabile, bineînţeles că aflându-se încă tot sub arest militar. Pentru motivele acestea, venim toţi (cei de la conducerea Bisericii, n.tr.) să o rugăm pe Excelenţa Ta să nu se tulbure din pricina faptului că Grigorie a amânat a se prezenta personal înaintea Ta, întrucât în urma amânării acesteia n-au fost atinse nici interesele stăpânirii şi n-au avut de suferit nici obligaţiile bisericeşti.

Iar dacă e vorba de o sumă de bani care, chipurile, ar fi fost irosită, aici sunt intendenţii banului sacru[659], pregătiţi să dea socoteală oricui va voi <acest lucru>, dezvăluind astfel calomnia celor care au cutezat să abuzeze de auzul Tău cel sigur. Dacă cumva e vorba de alte temeiuri canonice care necesită neapărată cercetare, iar Excelenţa Ta dispune să se reia ascultarea şi judecarea lui, atunci va fi nevoie să fim şi noi prezenţi, cu toţii, întrucât, dacă s-ar simţi vreo defecţiune în darea sentinţei, atunci toţi cei care l-am hirotonit suntem răspunzători, iar nu numai cel care la insistenţele noastre a primit forţat demnitatea episcopală[660].

Drept aceea, Te rugăm să ai grijă ca ascultarea să aibă loc în cuprinsul patriei noastre[661] şi să nu ne convoci pe pământ străin şi nici să nu ne sileşti să ne întâlnim cu episcopi cu care încă nu ne-am pus de acord în problemele bisericeşti. Totodată, Te mai rugăm să nu hărţuieşti peste măsură bătrâneţea şi neputinţa noastră. Să ştii că oricâte cercetări ai face, prin vrerea lui Dumnezeu,

658. Grigorie de Nyssa, fratele Sfântului Vasile.

659. Adică ţinând de resortul demnitarului *(comes sacrarum largitionum).*

660. Se ştie că atât Grigorie Teologul, cât şi Grigorie de Nyssa au primit cu rezervă hirotonia în episcop.

661. Adică în cadrul provinciei Capadocia. Nevrând să îmlinească această dorinţă - nu era sigur de reuşită -, Demostene a convocat un sinod format mai mult din episcopi semiarieni în oraşul Ancira, din provincia Galatia.

la instalarea acestui episcop nu s-a călcat nici o dispoziţie canonică nici mare, nici mică[662].

Ne rugăm, aşadar, ca sub dregătoria Ta să se ajungă la înţelegere şi la pace între fraţi. Dacă aceasta nu se realizează, cu greu poate avea loc şi întrunirea noastră. Căci şi din cei cu pregătire mai redusă, mulţi suferă din pricina dezbinării dintre ei şi ceilalţi.

EPISTOLA 226
Către asceţii de sub ascultarea sa
Scrisă în anul 375

I

Sfântul Dumnezeu ne poate hărăzi chiar şi bucuria de a ne întâlni, dacă dorim să vă vedem mereu şi să auzim cele privitoare la voi, pentru că odihna sufletelor n-o găsiţi în nimic altceva decât în sporul duhovnicesc şi în desăvârşirea voastră, prin ţinerea poruncilor lui Dumnezeu. Întrucât acest lucru nu-i cu putinţă acum, găsim necesar să vă cercetăm prin nişte fraţi preabuni şi temători de Dumnezeu şi să stăm de vorbă cu dragostea voastră prin scrisori. În acest scop, v-am trimis pe preaevlaviosul şi preacinstitul frate şi împreună-lucrător al Evangheliei, Meletie, preotul, care va descrie dorinţa pe care o nutresc pentru voi şi grija pe care o am pentru sufletele voastre, ziua şi noaptea îndreptând rugăciune către Domnul pentru buna voastră reputaţie, încât şi noi să avem îndrăzneală la ziua Domnului nostru Iisus Hristos prin mântuirea voastră, iar voi să străluciţi în splendoarea sfinţilor, când opera voastră va fi adeverită prin dreapta judecată a lui Dumnezeu.

Totodată, multe griji îmi provoacă greutatea ceasului de faţă, când toate Bisericile au fost zdruncinate şi toate sufletele sunt vânturate ca prin ciur. Căci unele guri s-au deschis în mod necruţător împotriva celor de o credinţă cu noi, iar minciuna este preferată fără sfială, adevărul e tăinuit. Cei acuzaţi sunt osândiţi fără să fie judecaţi, cei care acuză sunt ascultaţi fără cercetare. Drept aceea, şi eu, cu toate că am auzit că împotriva mea circulau multe epistole care mă stigmatizau, mă înfierau şi mă osândeau în multe privinţe, la care eram pregătit să le răspund aşa cum se cuvine la tribunalul adevărului, m-am hotărât să păstrez tăcerea, ceea ce am şi făcut. Într-adevăr, e acum al treilea an de când, mereu lovit de răutăţi, sufăr biciuirile acuzaţiilor[663],

---

662. În anul 376, Demostene a convocat tocmai în Nyssa un sinod format din episcopi semiarieni, care-l depun pe Sf. Grigorie de Nyssa şi-l înlocuiesc cu un candidat arian. Când a murit şi episcopul Teodot al Nicopolei (din Armenia Mică), Demostene a încercat să pună şi acolo un arian, dar nu i-a reuşit. Cât despre ingerinţa organelor statale în problemele bisericeşti (ca în epist. 94), desigur că era un abuz.

663. E vorba de calomniile răspândite de Eustaţiu de Sebasta împotriva Sfântului Vasile, despre care ne vorbesc şi epist. 223 şi 224. Sfântul Vasile ţinea mult să-i informeze pe monahi despre adevărata stare de lucruri.

mulțumindu-mă faptul că-L am pe Domnul, cunoscătorul celor ascunse, drept martor al delațiunii. Întrucât văd că mulți au tălmăcit tăcerea mea ca pe o confirmare a calomniilor lor și nu și-au putut închipui că eu tac din răbdare, ci pentru că nu puteam să deschid gura în favoarea adevărului, m-am hotărât să vă scriu, făcând apel la dragostea voastră cea întru Hristos să nu primiți nicidecum ca adevărate uneltirile care vin numai dintr-o parte, pentru că, după cum stă scris, legea nu judecă pe nimeni dacă nu-l ascultă mai întâi[664] și nu știe ce face el.

II

Și cu toate acestea, pentru orice judecător cu conștiința curată, faptele însele sunt suficiente ca să arate care-i adevărul, așa încât chiar și din tăcerea mea voi puteți să vă dați seama cum stau lucrurile. Căci cei care mă învinuiesc de învățătură eretică s-au dovedit acum pe față că fac parte din ceata ereticilor; cei ce mă osândesc că aș fi propovăduit doctrinele altora se arată acum a fi ei înșiși dușmani ai propriilor lor mărturisiri pe care ni le-au lăsat în scris. Știți ce obicei au cei care se pretează la astfel de lucruri: ei sunt gata să treacă totdeauna de partea celor mai tari, călcându-și în picioare prietenii mai slabi, slujindu-i pe cei de la putere. Cei care scriau acele faimoase epistole împotriva lui Eudoxios[665] și a aderenților lui, pe care le trimiteau tuturor grupărilor de frați, care se jurau că se vor feri să intre în comuniune cu ei, fapt pe care-l considerau prăpăd pentru suflete, și care, din aceeași pricină, n-au mai recunoscut hotărârile publicate în legătură cu caterisirea lor, pe motiv că ele ar fi fost luate de niște eretici - așa cum se sileau ei să ne convingă -, tocmai acești oameni au uitat totul și s-au dat de partea lor.

Și nici nu le rămâne altă posibilitate de tăgăduire, căci și-au arătat pe față gândul atunci când, la Ancira, au primit cu entuziasm să intre în comuniune cu ei, deocamdată doar în ascuns, numai prin casele lor, căci în public încă nu fuseseră primiți de aceia. Întrebați-i acum dacă mai e ortodox acel Vasilide[666], care se află în comuniune cu Ekdikios[667], și în cazul acesta pentru ce la reîntoarcerea din Dardania ei distrugeau altarele de prin ținuturile Gangrei, înlocuindu-le cu mese de-ale lor ? De ce se năpustesc până acum asupra Bisericilor din Amasia și Zelai[668] instituind acolo, prin forță, alți preoți și diaconi <decât cei legiuiți> ? Dacă păstrează comuniunea cu ei pe motiv că aceia ar fi ortodocși, de ce îi atacă în calitate de eretici ? Iar dacă-i consideră eretici,

664. *In.* 7, 51.

665. Mutat din Antiohia pe scaunul Constantinopolului, Eudoxios era socotit căpetenia arienilor omei, despre care ne vorbesc hotărârile sinoadelor de la Rimini și Seleucia, din anul 359.

666. Episcop de Gangra.

667. Deși fusese numai preot, arienii l-au pus (cu ajutorul vicarului Demostene) episcop în Parnassos (Pont), îndepărtându-l pe Ipsis.

668. Orășele în nordul Pontului; cf. epist. 251.

de ce nu evită comuniunea cu ei ? Nu-i limpede chiar și pentru mintea unui copil, preacinstiți frați, că astfel de oameni veșnic au în vedere numai interesul lor personal[669], atât când calomniază, cât și atunci când caută să atragă pe cineva de partea lor ?

De aceea, dacă s-au îndepărtat de noi, lucrul nu se datorează faptului că nu le-am fi răspuns (ceea ce îi supără cel mai mult, zic ei) și nici pentru că n-am fi primit pe horepiscopii pe care spun că ni i-au trimis. Cei care uneltesc astfel de lucruri vor trebui să dea odată socoteală înaintea Domnului. A fost trimis și un oarecare curier, Eustațiu[670], care, după ce a predat scrisoarea la cohorta Vicarului, a mai zăbovit încă trei zile în oraș, iar pe când s-a gândit să plece spre casă se făcuse seara târziu, iar eu dormeam când s-a apropiat de casa mea. Întrucât ar fi înțeles că nu sunt treaz, omul a plecat fără ca a doua zi să mă mai caute, ba, întrucât își făcea datoria superficial, s-a întors la ale lui. Aceasta-i nelegiuirea pe care aș fi săvârșit-o eu, iar acești oameni binevoitori nu-și vor fi închipuit că slujba care făcuse din mine un rob al dragostei ar putea contrabalansa o greșeală atât de mare[671], căci mânia lor împotriva mea a crescut atât de mult din pricina acestui păcat, încât ar fi vrut să mă alunge, dacă ar fi fost în puterea lor, din toate Bisericile pământului !

III

Cu toate acestea, în realitate nu acesta a fost motivul dezbinării, ci, întrucât își închipuiau că ar câștiga stima lui Euzoios[672] dacă s-ar despărți de noi, au născocit ei acele pretexte, pentru ca, prin lupta dusă împotriva mea, să poată intra în grația acelora care batjocoresc și astăzi mărturisirea niceeană, poreclindu-ne pe noi „omousieni", întrucât în acea mărturisire noi recunoaștem că Fiul Cel Unul-Născut e de aceeași ființă cu Tatăl, dar nu ca și cum ființa s-ar fi împărțit în două (Doamne ferește !), căci nu acesta a fost gândul acelui sinod iubit de Dumnezeu, ci (Părinții, n.tr.) susțineau doar că ceea ce este Tatăl ca ființă, același lucru trebuie atribuit și Fiului. Acest lucru este ceea ce ne-au dat ei să înțelegem atunci când s-au folosit de cuvintele „Lumină din Lumină". Or credința niceeană este tocmai cea care a fost adusă de aceștia din Apus și care a fost predată și sinodului din Tiana și prin ea au fost primiți și ei[673]. Pentru ca să-și justifice schimbările de atitudine ei se folosesc de un truc viclean: după cum obișnuiesc medicii, care atunci când dau peste o boală

669. Aceste ambiții mărunte erau într-adevăr o situație care-l amăra pe marele ierarh capadocian poate mai mult chiar decât lupta deschisă dusă de arieni împotriva ortodocșilor.

670. Probabil unul din oamenii lui Eustațiu de Sebasta.

671. Sfântul Vasile vorbește aici ironic.

672. Prieten vechi al lui Arie, Euzoios a ajuns episcop în Antiohia după ce arienii îl alungaseră pe Sfântul Meletie.

673. Nefiind primiți de credincioși în eparhiile lor, Eustațiu și alți doi colegi au fost nevoiți să călătorească în Apus, de unde au adus un „certificat de ortodoxie" de la papa Liberiu, pe care l-au predat sinodului din Tiana (367) ca să-i recunoască.

diferită își schimbă și ei limbajul, așa fac și oamenii aceștia, schimbă definițiile după cum cer împrejurările și le aplică odată într-un înțeles, altă dată în alt înțeles. Cât e de șubredă această născocire nu se cade s-o spun eu, o puteți vedea și voi înșivă. Domnul vă va da atâta înțelegere ca să recunoașteți care din ele este învățătura cea dreaptă și care cea strâmbă și pervertită. Dacă ar trebui să compui o dată o anumită formulă de credință, altă dată alta, după cum ar cere-o împrejurările, atunci înseamnă că s-a făcut o afirmație mincinoasă când apostolul a vorbit despre „un Domn, o credință, un botez"[674]. Dar dacă aceste cuvinte sunt adevărate, atunci nimeni să nu vă înșele cu astfel de „vorbe deșarte" !

Mă învinuiesc că aș propovădui lucruri noi în legătură cu Sfântul Duh. Cereți să vă spună în ce constă această noutate ! Eu mărturisesc numai ceea ce am primit, și anume că Mângâietorul a fost rânduit deopotrivă alături de Tatăl și de Fiul și că nu e pus în rândul făpturilor create. Căci, într-adevăr, totdeauna am crezut în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfânt, după cum ne și botezăm în Tatăl, în Fiul și în Duhul Sfânt. De aceea, niciodată să nu socotim că Mângâietorul e de altă ființă decât Tatăl și decât Fiul[675], căci mintea noastră luminată de Duhul Sfânt privește spre Fiul și-L contemplă pe Tatăl ca și cum L-ar vedea într-o oglindă. De aceea, noi nu suntem cei care născocim astfel de nume, ci pe Însuși Duhul Sfânt Îl numim și Mângâietorul și nu îndrăznim să-I stricăm mărirea care I se cuvine. Iată dar care este cu adevărat învățătura noastră. N-au decât să ne acuze cei care ne aduc astfel de învinuiri ! Persecutorul nostru să persecute ! Cei care fac să sporească și mai mult credința noastră prin învinuirile pe care ni le aduc să se pregătească pentru judecată, <cum ne spune Scriptura>: „Domnul este aproape"[676], lucru în privința căruia să nu ne facem nici o grijă.

IV

Dacă cineva trimite scrisori prin Siria, faptul nu contează pentru noi[677]. Scriptura ne spune: „Din cuvintele tale vei fi găsit drept și din cuvintele tale vei fi osândit"[678]. Să mă judece dar cuvintele mele, dar nimeni să nu mă osândească din pricina rătăcirilor altora și să nu-mi pună în față scrisori pe care le-am scris cu douăzeci de ani mai înainte spre a dovedi că astăzi stau în comuniune cu cei care au scris cândva aceste lucruri regretabile. Căci încă înainte de a fi fost scrise ele, eu, care eram pe atunci laic, am scris unor laici încă înainte de a se fi trezit vreo bănuială împotriva lor. Din ceea ce am scris

674. *Ef.* 4, 5.

675. Se știe că tocmai în timpul acesta compusese Sfântul Vasile (la cererea Sf. Amfilohiu de Iconium) tratatul său *Despre Duhul Sfânt*. A se vedea epist. 150 și indicele de la sfârșitul acestei lucrări.

676. *Filip.* 4, 5.

677. E vorba de acuza adusă Sfântului Vasile că ar sprijini apolinarismul (cf. epist. 129, 131, 224, 265).

678. *Mt.* 12, 37.

nu era nimic privitor la credință, cu atât mai mult n-am scris ceva potrivnic credinței, așa cum răspândesc acum știri cei care vor să mă calomnieze, ci am scris doar simple cuvinte de salut, care ar împăca pretențiile oricărui om dornic să adreseze unui cunoscut un astfel de cuvânt amical. Mă feresc și-i afurisesc ca nelegiuiți pe cei atinși de rătăcirea lui Sabelios, precum și pe cei care apără învățăturile lui Arie.

Pe cel care zice că Tatăl și Fiul și Duhul Sfânt sunt una și care-și închipuie că aici există o singură realitate sub mai multe numiri și că nu există decât un singur ipostas pe care-l desemnează aceste trei nume, noi îl socotim că face parte din rândul iudeilor[679]. Tot astfel, dacă spune cineva că Fiul Se deosebește de Tatăl în privința substanței sau dacă înjosește cineva Duhul Sfânt, coborându-L în rândul făpturilor, pe unul ca acesta îl anatematizez și eu și cred că el se apropie de rătăcirea păgânilor. Iar că epistolele mele ar închide gura celor care mă ponegresc, așa ceva e cu neputință: mai curând e probabil să fi fost întărâtați tocmai de apologiile mele și în chipul acesta să fi pornit împotriva mea cele mai mari și mai îngrozitoare atacuri. Totuși nu vă va fi greu să vă păziți urechile de astfel de răutăți, pe cât veți putea să vă păziți și inima întreagă, fără să o lăsați de mai înainte pradă calomniilor, cerând să se dea seama de orice acuză mi se aduce. Dacă găsiți în mine adevăr, nu dați loc minciunii; numai dacă simțiți că apărarea mea e slabă, atunci să credeți că cei care mă acuză spun adevărul. Ei veghează necontenit să-mi facă rău; nu așa ceva aștept de la voi. Trăind ca niște negustori, ei vor parcă să-și sporească averea, calomniindu-mă. Vă îndemn, deci, rămâneți pe la casele voastre, trăind demn, împlinind în liniște voia Domnului. În orice caz, feriți-vă de contactul cu astfel de oameni, a căror viclenie duce chiar la pierzania celor ce-i ascultă. Astfel, veți păzi întreagă dragostea față de mine, veți ține neștirbită și credința Părinților și vă veți dovedi bineplăcuți ai Domnului, ca prieteni ai adevărului[680].

EPISTOLA 227
Către clericii din Coloneea*
Scrisă în anul 375

Ce poate fi atât de bine și de plăcut înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor ca dragostea cea desăvârșită, despre care am învățat de la înțeleptul dascăl

679. E vorba de erezia lui Sabelios; iudeii într-adevăr nu primeau învățătura despre dogma Sfintei Treimi.

680. Se vede că între monahi făcuseră vâlvă calomniile lui Eustațiu, de aceea Sfântul Vasile le atrage atenția acestora.

* După moartea episcopului Teodot, unii credincioși din Nicopole au vrut un episcop arian, Fronton. Văzând acest lucru, episcopul Pimen din Satala, care fusese hirotonit de Sfântul Vasile, a intervenit repede și a instalat ca episcop de Nicopole pe Eufroniu, care-și avea reședința în Coloneea. Credincioșii din Coloneea s-au supărat. Sfântul Vasile caută să-i mângâie, spunând că acest gest va fi salvator și pentru unii și pentru alții.

<Pavel> că este „împlinirea legii"[681] însăși ? De aceea, aprob cu căldură ardoarea afecțiunii pe care o arătați păstorului vostru[682]. Nu-i lucru ușor de suportat nici pentru copilul iubitor de părinți să-și piardă părintele, dar nici pentru Biserica lui Hristos să plece din sânul ei păstorul și dascălul ei. De aceea, prin deosebita prețuire pe care o arătați episcopului vostru, ne faceți dovada unei frumoase și bune intenții. Iar această atitudine afabilă și demnă față de părintele vostru duhovnicesc este acceptabilă numai când se îndeplinește cu măsură și în limite rezonabile, iar dacă depășește aceste margini, atunci ea nu mai e vrednică de o astfel de apreciere.

În legătură cu de Dumnezeu iubitul și împreună-slujitorul frate al nostru Eufroniu, s-a îndeplinit o bună rânduială de către cei încredințați cu conducerea treburilor bisericești, care s-a dovedit necesară împrejurărilor de azi și folositoare pentru Biserica în care a fost transferat, ba chiar și pentru cei de la care a fost luat. Căci să nu socotiți că o astfel de faptă are doar o însemnătate omenească și nici să nu credeți că schimbarea lui a pornit doar din calculele pământești ale unor oameni care cugetă numai la lucruri trecătoare, ci să fiți convinși că aceste lucruri le-au săvârșit, cu conlucrarea Duhului Sfânt, oameni care au luat asupra lor răspunderea pentru Bisericile lui Dumnezeu. Acceptați această idee și dați-vă silința s-o duceți la îndeplinire. Primiți, așadar, cu liniște și bucurie cele întâmplate, cu convingerea că cei care nu primesc câte se lucrează în Biserică de către aleșii lui Dumnezeu se împotrivesc poruncii lui Dumnezeu. Să nu intrați în litigiu cu mama voastră, Biserica din Nicopole ! Nu iritați pe cei care și-au asumat grija sufletelor voastre ! De altfel, prin noua rânduială instaurată la Nicopole vor fi împlinite și cerințele voastre sufletești[683]. Dacă însă vreo furtună s-ar abate peste Nicopole, atunci, chiar dacă ați avea mii de paznici, prăpădul s-ar întinde și în scaunele mai mari, ca și în cele mai mici. Când cei ce locuiesc pe văile râurilor văd pe unii oameni că-și pregătesc stăvilare, atunci înțeleg că iau măsuri prin care să oprească valurile să iasă din matcă; tot așa înțelegem că și cei care au luat asupra lor greul îngrijirii de Biserici, deodată cu asigurarea altora se asigură și pe ei, luând măsuri care să-i scutească de orice tulburare, pe când alții rămân să sufere restriștea războiului.

De altfel, se cade să gândiți și că primejdia nu s-a depărtat cu totul de voi, în schimb acum s-a năpustit asupra altora. Nu suntem atât de invidioși, încât pe Cel care poate să dea și altora harismele să-L silim să oprească acest har numai pentru voi și să-l monopolizeze numai pentru ținutul vostru. După cum nu-i de laudă cel care împrejmuiește un izvor și oprește curgerea apei lui, tot așa nu-i străin de patima invidiei nici cel care oprește să se lățească și mai

681. *Rom.* 13, 10.

682. Eufroniu.

683. Nicopole era capitala regiunii. Dacă arienii ar fi fost lăsați de capul lor aici, atunci nenorocirea ariană ar fi cuprins toată regiunea, iar răul s-ar fi abătut și asupra Coloneei.

departe învățătura cea bună. Să poarte grijă, așadar, Eufroniu și de trebuințele Nicopolei, grijile voastre să-i fie încredințate ca un adaos pe lângă cele ale Nicopolei. Câte unui bărbat i se dă să poarte sarcini mai multe, în timp ce pentru voi grija lui nu s-a împuținat întru nimic.

Totuși, m-a supărat mult și am avut impresia că s-au spus lucruri dincolo de limită atunci când ați afirmat: „Dacă nu vom reuși altfel în dorința noastră, ne vom adresa tribunalelor și vom încredința cauza noastră unor oameni al căror scop principal este să vadă nimicirea Bisericilor"[684].

De aceea, feriți-vă de a vă lăsa duși de niște oameni conduși de judecăți nesănătoase, căutând scăpare pe la tribunale lumești, ca nu cumva să vină de aici o nenorocire, și atunci greul celor întâmplate va cădea pe capul celor care au provocat astfel de lucruri. Ci primiți sfatul pe care vi-l dau cu dragoste părintească și să credeți că rânduiala făcută de preaiubiții de Dumnezeu episcopi s-a produs după voia lui Dumnezeu. Să mă așteptați și pe mine, căci, dacă va vrea Domnul, voi veni să vă dau personal câte o povață cu mângâieri care n-au fost cu putință de dat evlaviei voastre în scris, iar atunci mă voi sili să vă împărtășesc și faptic îndemnurile necesare.

EPISTOLA 228

Către conducătorii comunității din Coloneea*

Scrisă în anul 375

Am primit scrisoarea trimisă de preacinstitele voastre persoane și am adus mulțumiri Preasfântului Dumnezeu că, deși aveți destule griji cu problemele administrative, totuși nu socotiți lucru nepotrivit să vă ocupați și de treburi bisericești, ci, dimpotrivă, pe cât a fost posibil, fiecare din voi a purtat grijă de ele ca și cum ar fi fost problemele lui proprii și ca și cum viața lor ar depinde de ele. Mi-ați scris, între altele, arătându-mi neplăcerea provocată de retragerea preaiubitului de Dumnezeu episcop Eufroniu, pe care nu vi-l mai lasă cei din Nicopole. Într-adevăr, dacă ar fi vorba să răspundem acuzei aduse de voi, atunci s-ar putea spune că el și-a reluat ceea ce fusese al lui, iar dacă am răspunde nobilei voastre obiecții, v-am spune, cu un glas care s-ar asemăna cu al iubitei voastre mame, că aveți acum, în chip obștesc, un părinte, care va împărtăși din harul lui în două părți, repartizându-l cu dreptate pentru amân-

---

684. „Cauza" reprezenta readucerea din nou a lui Eufroniu la Coloneea. Se vede că unii din preoți ar fi vrut mai bucuros să li se destrame Biserica, decât să le plece episcopul.

* După cum s-a putut deduce din mai multe epistole (195, 227, 229, 240 etc.), ca să contracareze acțiunea prozelitistă a arienilor, Sfântul Vasile și-a dat consimțământul ca episcopul Eufroniu din Coloneea (Armenia Mică) să ia în administrare și episcopia din Nicopole, centrul politic al regiunii. În această epistolă, Sfântul Vasile arată conducătorilor Coloneei că, propriu-zis, ei nu și-au pierdut episcopul, ci vor fi doar administrați împreună cu cei din Nicopole.

două eparhiile: nici pe aceia nu-i va lăsa să îndure neplăceri în urma mutării lui la vecini, dar nici pe aceștia nu-i va lăsa să sufere de lipsa ocrotirii trebuitoare.

Ținând seama, așadar, de greutățile vremurilor și înțelegând cu înțeleaptă judecată nevoia de îndreptare a lucrurilor, primiți pe episcopii care au adoptat acest mod de a restabili Bisericile Domnului nostru Iisus Hristos, dați-vă părerea între voi despre câte se cade să le discute bărbații care au pentru aceasta deplină pricepere a lucrurilor și care știu să primească și mărturii de la cei care le vor binele. Pentru că voi, cei care vă aflați la marginile Armeniei, e firesc să nu cunoașteți multe din problemele care ne frământă astăzi, pe când noi, care ne aflăm în cauză și care suntem asurziți zilnic și din toate părțile, când auzim de Biserici distruse, ne aflăm angajați adânc în luptă, ca nu cumva dușmanul comun, pizmuind îndelungata pace, în care decurge viața voastră, să poată semăna neghinele lui chiar și în ținuturile voastre și astfel să cadă și țara armenilor pradă lui.

Acum însă liniștiți-vă la gândul că primiți să vă folosiți împreună cu vecinii voștri așa-zicând de unele și aceleași vase. Ceva mai încolo, dacă va da Dumnezeu să vă cerceteze, veți primi o mângâiere și mai deplină, dacă credeți că așa ceva vi se va părea necesar.

EPISTOLA 229

Către clericii din Nicopole*

Scrisă în anul 375

I

Orice lucrare săvârșită chiar și numai de unul sau doi oameni credincioși suntem siguri că se împlinește prin conlucrarea Duhului Sfânt. Pentru că atunci când nu-și pun înaintea ochilor nici o socoteală omenească și când cei credincioși pornesc la lucru nu cu scopul de a gusta plăceri, ci cu intenția de a săvârși ceea ce e plăcut lui Dumnezeu, e limpede că Cel care îndreptează inimile lor este Domnul[685]. Când oamenii înduhovniciți preiau inițiativa unei lucrări și poporul lui Dumnezeu îi urmează de bună voie, cine se mai îndoiește că planurile s-au realizat cu colaborarea Domnului nostru Iisus Hristos, Care Și-a vărsat sângele Său pentru Biserici ?

Prin urmare, și voi ați socotit bine că preaiubitul frate și împreună-slujitor Pimeniu v-a fost trimis de Dumnezeu, venind la voi, pe de o parte, la momentul potrivit, iar pe de altă parte, venind tocmai ca să vă încurajeze. Eu nu-l felicit numai pentru că a luat o hotărâre bună, ci admir și curajul acestei hotărâri, întrucât, ferindu-se să tot amâne mereu lucrurile, nu numai că a

---

* În toate cele patru epistole - 227, 228, 229 și 230 - Sfântul Vasile insistă către autoritățile civile și bisericești din Nicopole și Coloneea de a păstra unitatea sufletească.

685. *Mt.* 18, 19.

oprit pe loc râvna uneltitorilor, nemailăsând vreme potrivnicilor să reacționeze și a năruit uneltirile celor care pun la cale curse viclene, ci și-a realizat planul îndată, cu o dreaptă hotărâre. Dea Domnul ca prin harul Lui să-l păstreze împreună cu casa lui, încât Biserica să rămână aceeași cu sine, prin venirea, după episcopul anterior, a unui bărbat tot atât de cinstit, și să nu dea teren celui rău, care, mai mult decât oricând altădată, se întristează de stabilitatea Bisericilor.

II

Cât despre frații din Coloneea, eu i-am încurajat mereu prin scrisori, de aceea voi sunteți datori să arătați și mai multă înțelegere pentru starea în care se află decât să-i iritați, ca și cum i-ați disprețui din pricina micimii orașului lor, nici să nu-i provocați la ceartă prin disprețul vostru. Pentru că, prin firea lor, oamenii certăreți ajung parcă să judece și mai puțin, rezolvându-și rău multe din necazurile lor, din pricina supărării pe care o au cu vrăjmașii lor. Nimeni nu-i atât de mic încât să nu poată dea prilejul unor mari nenorociri celor care aleargă după astfel de ocazii. Și spunem acest lucru nu doar în chip teoretic, din presupuneri, ci fiindcă avem experiența propriilor noastre nenorociri, care să dea Dumnezeu, ca prin rugăciunile voastre, să se îndepărteze de noi.

Rugați-vă ca să sosesc și eu cu bine la voi, iar atunci să ne bucurăm de actualul păstor și să ne mângâiem unii pe alții pentru plecarea din viață a părintelui nostru comun[686].

EPISTOLA 230

Către dregătorii orașului Nicopole*

Scrisă în anul 375

Hotărârile privitoare la Biserică se iau de către cei cărora le-a fost încredințată conducerea Bisericii și ele sunt confirmate de popor. Astfel, prima latură, care ține de resortul preaiubiților de Dumnezeu episcopi, s-a împlinit. În privința celeilalte, cade în sarcina voastră să vă legați cu toată puterea dragostei voastre de episcopul care v-a fost dat și să respingeți cu tărie încercările venite din afară[687]. Într-adevăr, nimic nu influențează atât de mult nici

686. Teodot.

* Cu prilejul instalării lui Eufroniu (ca urmaș al lui Teodot), Sfântul Vasile trimite fruntașilor din Nicopole epistola de față, prin care subliniază responsabilitatea comună a clericilor și mirenilor pentru bunul mers al vieții bisericești. În epistola 227, Biserica din Nicopole e numită „mama Bisericii din Coloneea" (de unde venea acum Eufroniu, ca administrator al ambelor eparhii). Se recomandă totodată celor din Nicopole să nu-i disprețuiască pe cei din Coloneea pe motiv că Nicopole e centru mai deosebit. Un alt adevăr subliniat în epistolele 227-230 e colaborarea strânsă dintre autoritățile civile și cele bisericești.

687. Adică ale partidei ariene, „încercări" sprijinite de episcopi ca Eustațiu, dar în primul rând datorate împrejurărilor politice, considerate a fi „din afară" față de Biserică.

pe dregători, nici pe ceilalți care vă invidiază pentru situația pașnică în care vă aflați, cât influențează unanimitatea în dragoste față de episcopul care v-a fost dat și tăria rezistenței voastre. Ceea ce-i face <pe uneltitorii invidioși> să piardă nădejdea de succes a oricărei acțiuni e să vadă că nici clerul, nici poporul nu acceptă inovațiile lor.

Faceți deci în așa fel ca părerea ce o aveți despre bine să fie generalizată în întreg orașul. Adresați mulțimilor și tuturor celor ce locuiesc la țară sfaturi cuviincioase, întărindu-i în bunele lor intenții, pentru ca să se facă cunoscută tuturor oamenilor sinceritatea dragostei voastre pentru Dumnezeu. O, dacă aș fi socotit vrednic să vin vreodată pe la voi și să vă vizitez Biserica hrănitoare a pietății, pe care o cinstim ca pe o metropolă a ortodoxiei, pentru că din timpuri străvechi e guvernată de oameni foarte cinstiți și aleși de Dumnezeu, atașați cuvântului credincios, în conformitate cu învățătura creștină ! Și episcopul care v-a fost desemnat voi l-ați apreciat, iar noi l-am cinstit ca vrednic. Numai să vă păziți prin darul lui Dumnezeu. Surpați planurile viclene ale dușmanilor și puneți în inimi tăria și perseverența de a păstra bunele lucruri ce vi s-au dat în suflete.

EPISTOLA 231
Către Amfilohiu, episcop de Iconium
Scrisă în anul 375

Rareori găsesc prilej de a scrie Cuvioșiei Tale, iar pentru aceasta nu puțin mă întristez. E ca și cum adeseori aș putea să Te văd și să mă bucur de Tine, dar numai arareori aș face-o. Însă, și dacă aș vrea să-Ți scriu nu pot, pentru că nu găsesc pe nimeni care să meargă spre voi[688]. Altfel, nimic n-ar împiedica scrisorile mele să-Ți ofere un adevărat jurnal al vieții pe care o duc, descriind dragostei Tale toate prin câte trec zilnic. Căci, într-adevăr, e mare ușurare să-Ți împărtășesc problemele noastre de fiecare zi, mai ales că știu că și Frăția Ta pentru nimic nu Te străduiești atâta ca pentru acest lucru.

Iată, de pildă, și scrisoarea de acum, aproape că mi-o ia din mână Elpidios, care stă gata să ajungă la stăpânul său spre a nimici defăimările țesute pe nedrept de niște dușmani de-ai lui. Prin această scrisoare trimit și eu Evlaviei Tale salutări dragi și Ți-l recomand pe acest bărbat ca pe un om vrednic de a fi ajutat atât pentru dreptatea cauzei lui, cât și pentru mine. Dar chiar și dacă nu avem altă mărturie în favoarea lui, pentru faptul că a ținut mult să-Ți aducă această scrisoare de la mine, merită să-l numeri între familiarii Tăi, să-Ți amintești de noi, dar să Te rogi și pentru Biserică.

Să știi că preaiubitul de Dumnezeu frate al meu a luat calea străinătății, pentru că nu mai putea îndura supărările oamenilor nerușinați. Cetatea Doara

688. Folosind prilejul că emisarul Elpidios (epist. 138) mergea spre Iconium ca să-și caute dreptatea într-o afacere personală, Sfântul Vasile scrie lui Amfilohiu, însă și mai rar, deși ar fi vrut s-o facă mai des.

e și ea în frământare, pentru că balena cărnoasă[689] tulbură adânc treburile acestei localități. Dușmanii țes împotriva noastră comploturi la Curte, după cum aud că se spune, dar până acum mâna lui Dumnezeu este cu noi. Roagă-Te ca nici de aici încolo să nu ne părăsească. Fratele e acum la adăpost de grijă; Doara și-a regăsit bătrânul său catârgiu, altul nu mai are, Domnul va risipi planurile inamice. Dacă aș reuși să Te văd, m-aș izbăvi de toate supărările prin care am trecut și de cele care mă mai așteaptă. De aceea, într-o zi, când Îți va fi cu putință, atâta vreme cât mai sunt pe pământ, învrednicește-Te să mă vezi.

Cartea „Despre Duhul Sfânt" a fost scrisă de mine și acum e gata după cum știi, dar frații care se află lângă mine m-au oprit să o trimit scrisă pe hârtie, spunându-mi că au instrucțiuni de la Noblețea Ta să fie scrisă pe pergament[690]. Și ca să nu pară că mă împotrivesc poruncilor pe care le-ai dat, am așteptat până acum și Ți-o voi trimite mai târziu, dacă aflu pe cineva în stare să o aducă până acolo. Fii sănătos și bine dispus, rugându-Te la Domnul pentru noi, să avem parte de Tine atât eu, cât și Biserica lui Dumnezeu, prin iubirea de oameni a Sfântului !

EPISTOLA 232
Către Amfilohiu, episcop de Iconium
Scrisă în anul 376

În fiecare zi când primesc o scrisoare de la Cuvioșia Ta pentru mine e zi de bucurie, cel mai mare dintre praznice. Dar când vin pe deasupra și semne de praznic, ce nume să-i dai acestei sărbători a sărbătorilor, cum obișnuiau în Legea veche să numească sabatul jubiliar ? Mulțumesc lui Dumnezeu că m-ai înștiințat că ești sănătos și că, grație păcii de care se bucură Biserica Ta, ai putut petrece praznicul mântuirii la care am fost făcuți părtași[691].

În ceea ce mă privește, unele vești proaste m-au tulburat adânc, căci n-am putut rămâne neîndurerat din pricina osândirii la exil a fratelui preaiubit de Dumnezeu[692]. Roagă-Te pentru el, ca să dea Dumnezeu să-și vadă în sfârșit Biserica vindecată de rănile grozăviilor eretice și să ne învrednicească de vizite cât mai dese atât timp cât mai suntem încă pe pământ. Fă o faptă demnă de valoarea Ta și de urările cele mai calde pentru noi. Trebuie admirat și gândul binecuvântărilor prin care ai cerut pentru mine, în chip tainic, o

689. E vorba de vicarul Demostene, fost bucătar la curtea imperială, același care a căutat să-l aresteze și pe Sf. Grigorie de Nyssa (cf. epist. 225). Cetatea Doara (viitoarea Anastasiopolis) era între cele mai întărite cetăți spre Orient. Sfântul Vasile pare a face aici aluzii la un candidat pentru episcopia de Doara, dar poporul nu l-a primit.

690. Despre acest tratat se mai vorbește și în alte epistole.

691. Și în Capadocia - ca și în alte provincii - Crăciunul se prăznuia pe atunci tot la 6 ian. Abia la sfârșitul sec. al IV-lea începe să se generalizeze data de 25 dec.

692. Grigorie de Nyssa. A se vedea și epist. 225 și 231.

bătrânețe robustă. Ai arătat că la lumina opaițelor Te îndemni la muncă până noaptea târziu, garantându-Ți vigoarea prin bunătățile unei hrăniri substanțiale. Eu, dragul meu, nu mai am vârsta de a putea mânca astfel de bunătăți, sănătatea dinților fiind serios afectată atât de timp, cât și de boală. Cât privește întrebările puse, răspunsurile sunt deja în memorie[693], atât cât mi-a fost mie posibil și după cum timpul a dat <aceste răspunsuri>.

EPISTOLA 233
La întrebarea lui Amfilohiu
Scrisă în anul 376

I

Cunosc obiecția, pentru că am auzit-o și eu însumi, dar tot așa de bine cunosc și constituția oamenilor. Ce să răspundem dar în această privință ?

<Mai întâi, să răspundem> că bun lucru este mintea omului și că tocmai prin ea suntem chip al Creatorului[694]. <Să mai spunem apoi> că și lucrarea minții este un lucru tot atât de bun, dar că, aflându-se în continuă mișcare, mintea adeseori plăsmuiește și imagini fantastice despre lucruri inexistente ca și cum ele ar exista, după cum adeseori mintea reușește să ajungă direct la adevăr. După concepția noastră, care credem în Dumnezeu, în mintea omului sunt prezente două puteri, una rea și demonică, în stare să ne atragă spre cădere, iar cealaltă dumnezeiască și bună, în stare să ne ridice spre asemănare cu Dumnezeu. Când mintea rămâne acasă la ea, atunci e în stare să sesizeze până și lucrurile cele mai mici, însușindu-și-le; în schimb, dacă se dă pe mâna seducătorilor, atunci își pierde puterea de judecată și se îndeletnicește cu închipuiri nebunești. În astfel de situație ea poate crede că lemnul nu-i lemn, ci e Dumnezeu, după cum poate spune că aurul nu-i ban, ci obiect de adorație divină. Dacă însă rațiunea se îndreaptă spre lucruri dumnezeiești și primește în sine din darurile Duhului, atunci ajunge să înțeleagă adevărurile dumnezeiești în măsura în care îi îngăduie acest lucru puterile firii.

---

693. E vorba de epistolele dogmatice 233-236.

694. Un respect nelimitat îl lega pe ucenic de dascăl, pentru că Amfilohiu totdeauna declara că vede în Sfântul Vasile pe dascălul și părintele său. Între scrisorile pe care le publicăm aici, cea de sub numărul 150 ne dă interesante amănunte din biografia spirituală a ucenicului printr-o scrisoare pe care dascălul i-o adresează ca și cum i-ar veni din partea fostului lui coleg de retorică, Heraclide. În altă scrisoare, Sfântul Vasile îi adresează un cuvânt la instalarea lui ca episcop de Iconium (nr. 161). Cele mai valoroase epistole pe care i le-a trimis dascălul - toate la cererea acestuia - au fost tratatul *Despre Duhul Sfânt*, apoi cele trei epistole canonice (188, 199 și 217), în sfârșit cele patru tratate privind puterea de cunoaștere a omului, raportul între ființa și energiile divine, precum și alte probleme speciale, toate expuse clar și succint în epistolele 233, 234, 235 și 236.

Căci aş zice că trei sunt stările sub care se prezintă viaţa omenească şi tot atâtea sunt şi lucrările minţii noastre. Anume, fie că sunt rele aplecările noastre, şi atunci şi mişcările minţii sunt rele, cum e cazul cu desfrânarea, furtul, închinarea la idoli, calomniile, certurile, mâniile, zavistiile, trufiile şi altele de felul lor, după cum le-a enumerat Apostolul Pavel printre lucrările cărnii[695]. Una de mijloc, <adică a doua>, este activitatea sufletului care nu are în sine nimic condamnabil, dar nici lăudabil, precum însuşirea acestor priceperi meşteşugăreşti, pe care le mai socotim de mijloc sau neutre, pentru că, în sinea lor, ele nu înclină nici spre virtute, nici spre păcat. Căci ce rău poate fi cârmuirea corăbiilor pe mare ori îndeletnicirea de lecuire a bolilor[696] de către doctori ? În ele însele acestea nu-s virtuţi, ci doar intenţia celor care le practică ar putea să le facă să încline spre una sau spre cealaltă. În schimb, mintea care se contopeşte cu dumnezeirea Duhului e deja capabilă de contemplarea marilor viziuni şi percepe frumuseţile divine cel puţin atât cât îi îngăduie harul şi acceptă constituţia ei să primească.

II

Astfel încât, lăsând deoparte acele chestiuni de dispută, ei să scruteze adevărul nu cu viclenie, ci cu evlavie. Pentru că puterea de judecată a minţii tocmai de aceea ni s-a dat, ca să cunoaştem adevărul. Iar adevărul întreg se cuprinde numai în Dumnezeul nostru. De aici şi datoria primordială a minţii de a căuta să cunoaştem pe Dumnezeu, şi anume o astfel de cunoaştere câtă este îngăduită unor mărunte existenţe pământeşti faţă de măreţia nesfârşită a dumnezeirii. Căci, cu toate că ochii sunt făcuţi ca să perceapă cele văzute, totuşi nu sunt în stare să le prindă pe toate dintr-o singură privire. Tăria cerului nu poate fi cuprinsă în întregime dintr-o singură privire, întrucât de jur împrejurul nostru ne înconjoară o privelişte nesfârşită, aşa că, într-adevăr, multe lucruri, ca să nu zicem majoritatea lor, ne rămân încă necunoscute. Aşa sunt natura aştrilor, mărimea lor, distanţa până la ele, mişcarea lor, întâlnirea lor la orizont, intervalul dintre unul şi altul, precum şi alte aspecte, ba am putea aminti chiar şi structura firmamentului, adâncimea de la sfera concavă la suprafaţa convexă, <adică începând din adâncurile de margine ale tăriei cereşti şi până la suprafaţa ei convexă[697]>. Şi cu toate acestea, din pricina

695. *Gal.* 5, 19.

696. Atât Sfântul Vasile, cât şi Grigorie de Nyssa, consideră medicina o „îndeletnicire", o meserie.

697. <În *Hexaemeron* Sfântul Vasile vorbeşte de suprafaţa concavă şi de suprafaţa convexă a firmamentului, pentru a explica pasajul din *Facere* 1, 7. Întrucât el vrea totdeauna să înţeleagă în sens literal cuvintele biblice, se vede obligat să admită că firmamentul, care prezintă ochilor noştri o suprafaţă convexă, are deasupra o suprafaţă concavă (n. Yv. Courtonne, cu trimitere la teza sa, *Saint Basile et l'Hellénisme*, p. 68)>.

lucrurilor pe care nu le cunoaştem, noi nu putem spune că nu poate fi văzută tăria cerului, ci, dimpotrivă, spunem că cerul e vizibil, deşi noi nu reuşim să vedem decât o mică parte din el.

Tot aşa trebuie înţelese lucrurile şi când vorbim despre cunoaşterea lui Dumnezeu. Dacă puterea minţii e tulburată de diavol, atunci omul va ajunge să se închine la idoli ori se va întoarce spre alt fel de fărădelegi. Dacă însă îşi va deschide cugetul spre ajutorul Duhului Sfânt, atunci va ajunge să cunoască adevărul şi să recunoască pe Dumnezeu. În această viaţă îl va cunoaşte însă numai „în parte", cum zice Apostolul, mai deplin abia în viaţa de dincolo, „când va veni ceea ce e desăvârşit şi când se va desfiinţa ceea ce este în parte"[698]. Prin urmare, puterea de judecată a omului ni s-a dat atât ca privilegiu, cât şi ca scop folositor de a cunoaşte pe Dumnezeu, şi anume până acolo să meargă cu cunoaşterea, până unde i s-a îngăduit.

EPISTOLA 234
La o altă întrebare a lui Amfilohiu

Scrisă în anul 376

I

Te închini cui ştii, sau cuiva pe care nu-l cunoşti ? Dacă răspunzi: „mă închin celui pe care-l cunosc", atunci ţi se poate riposta imediat: „ce fel de fiinţă are cel căruia te închini ?". Iar dacă vei mărturisi că nu-i cunoşti fiinţa, ţi se va putea întoarce întrebarea: „atunci cum cinsteşti pe cineva pe care nu-l cunoşti ?".

Noi însă spunem despre cunoaştere că poate fi înţeleasă în multe feluri. E drept că spunem că noi cunoaştem mărirea şi puterea lui Dumnezeu, înţelepciunea, bunătatea şi purtarea de grijă pe care o are faţă de noi, precum şi dreptatea cu care judecă El toate, dar însăşi fiinţa lui Dumnezeu n-o putem cunoaşte; aşa încât felul cum a fost pusă întrebarea constituie o cursă. Pentru că, dacă afirmă cineva că nu cunoaşte fiinţa lui Dumnezeu, prin aceasta el nu vrea să spună că n-are nici o cunoştinţă despre El, pe motivul că ideea de Dumnezeu decurge din multele însuşiri pe care le-am enumerat mai sus. „Dar - îţi va spune - Dumnezeu e simplu, chiar dacă toate cele enumerate adineauri ţin strâns de fiinţa Lui". Iată un sofism care ascunde mii de absurdităţi. Căci e discutabil dacă toate cele enumerate sunt sau nu numiri ale uneia şi aceleiaşi fiinţe, dacă se acoperă între ele, pe de o parte, frica de Judecata Lui cu iubirea de oameni, dreptatea cu puterea de creaţie, atotştiinţa cu răsplătirea, mărirea Lui cu pronia Lui, sau dacă nu cumva desemnăm prin fiecare din acestea însăşi fiinţa Lui. Pentru că, dacă afirmăm aşa ceva, atunci nu trebuie să ne mai întrebăm dacă cunoaştem într-adevăr fiinţa lui Dumnezeu, ci

698. *II Cor.* 13, 3.

să ne întrebăm dacă cunoaştem pe Dumnezeu ca neînduplecat în dreptatea Lui ori ca îndelung milostiv în iubirea Lui. Aceasta într-adevăr putem mărturisi că o cunoaştem. Dacă însă ei susţin că fiinţa Lui este cu totul altceva, atunci să nu ne mai înşele pe noi înşine făcând caz de simplitatea lui Dumnezeu. Pentru că, într-adevăr, s-a spus că una este fiinţa lui Dumnezeu şi cu totul altceva însuşirile pe care le-am enumerat. Căci lucrările sunt diferite, pe câtă vreme fiinţa e simplă, iar noi putem afirma că din lucrări Îl cunoaştem pe Dumnezeu, pe când de fiinţa Lui nu suntem în stare să ne apropiem, pentru că lucrările Lui sunt cele care coboară spre noi, dar fiinţa Lui rămâne inaccesibilă.

II

„Dar, va obiecta cineva, dacă nu-I cunoşti fiinţa, atunci nu-L cunoşti nici pe El Însuşi". Răspunde-i că nici tu, care zici că-I cunoşti fiinţa, prin aceasta nu poţi spune că L-ai cunoscut pe El Însuşi. Pentru că dacă un om muşcat de un câine turbat vede figura câinelui reflectată într-o fântână, acel om nu vede altceva decât tot un câine, dar sănătos; în schimb, e de plâns acel om dacă şi-ar închipui că a văzut tot un câine turbat, ceea ce nu-i adevărat. Deci, să nu mai lauzi un astfel de om pentru judecata lui, ci să-i plângi de milă pentru nebunia lui. Şi să ştii că miroase a joacă copilărească vorba de adineauri, „dacă nu cunoşti fiinţa lui Dumnezeu, înseamnă cu tu cinsteşti ceva ce nu cunoşti". În realitate putem răspunde: „eu ştiu că Dumnezeu există, în ce constă însă fiinţa Lui, acest lucru trece dincolo de puterea mea de înţelegere".

Cum mă voi mântui atunci ? Prin credinţă, căci credinţa e suficientă pentru a ne convinge că există Dumnezeu, dar nu ce este Dumnezeu în sinea Lui, iar El va răsplăti după cuviinţă celor care-L caută. Căci, în fond, cunoaşterea fiinţei dumnezeieşti constă tocmai în simţământul că fiinţa lui Dumnezeu n-o putem cunoaşte, dar închinarea nu stă în legătură cu cât cunoaştem din fiinţa lui Dumnezeu, ci cu convingerea că El există.

III

Dar să continuăm şi cu seria altor întrebări: „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată; Fiul Cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut"[699]. Ce a descoperit din Tatăl Cel Unul-Născut ? Fiinţa sau puterea ? Dacă a descoperit puterea, atunci atâta cunoaştem, cât ne-a descoperit. Dacă aceasta a fost fiinţa Lui, atunci spune-mi unde a putut numi fiinţa Lui „nenaştere ?"[700]. Şi în acest caz, când ar fi putut aduce Avraam închinare cuiva care nu se născuse ? Oare nu când a crezut în El ? Şi când a crezut ? Oare nu când a fost chemat ? Şi care este împrejurarea când Scriptura spune

699. În sensul celor spuse de *In.* 1, 18.
700. Cum afirma Eunomiu.

că el și-a dat seama că se află în fața lui Dumnezeu[701] ? Iar ucenicii când I s-au închinat ? Oare nu când au văzut făptura supunându-I-se ? Din faptul că marea și vânturile s-au plecat înaintea Lui, I-au recunoscut dumnezeirea.

Așadar, cunoașterea izvorăște din lucrări, iar din cunoaștere s-a născut închinarea. „Crezi că eu pot face aceasta ?”[702]. „Cred, Doamne, și s-a închinat Lui”[703]. În chipul acesta închinarea urmează credinței, iar credința se întărește prin putere. Și dacă susții că oricine crede, acela și cunoaște, și anume cunoaște din ceea ce crede cu adevărat, tot așa poți spune și invers: prin ce cunoști, prin aceea să crezi. Or noi cunoaștem pe Dumnezeu după puterea Lui, iar dacă credem în Cel pe care-L cunoaștem, atunci și închinarea o aducem tot Celui în care credem.

EPISTOLA 235
La o altă întrebare a lui Amfilohiu
Scrisă în anul 376

I

Care-i mai întâi, cunoașterea sau credința ? În orice caz, în științele omenești, noi susținem că credința este cea care precedă cunoașterea, pe când în domeniul teologiei creștine, chiar dacă ar spune cineva că cunoașterea trebuie să premeargă, noi nu-l contrazicem, dar să fie vorba de o cunoaștere care corespunde puterii de înțelegere a omului. Pentru că în domeniul științei trebuie mai întâi să crezi că o literă anumită se cheamă „a”, iar dacă înveți cum se scrie și cum se pronunță, atunci vei pricepe și sensul exact al valorii ei. Când vorbim însă de credința în Dumnezeu, ceea ce premerge întâi este ideea despre existența lui Dumnezeu, iar aceasta o deducem din lucrurile create. Faptul că Dumnezeu e Înțelept, e Puternic, e Bun și că are toate celelalte însușiri îl deducem ușor din comparația cu lumina creaturilor, pentru că așa Îl cunoaștem și ca Stăpân al nostru, al tuturor. Și întrucât Dumnezeu e Ziditorul întregii lumi, iar noi facem parte din lume, urmează că Dumnezeu e și Creatorul nostru. Acestei cunoașteri îi urmează apoi credința, iar din această credință izvorăște închinarea.

II

Acum însă, întrucât cuvântul „cunoaștere” are multe semnificații, cei ce-i batjocoresc pe oamenii mai simpli și fac paradă din cuvintele mai puțin obișnuite, punând tot felul de întrebări, sunt asemenea celor ce fac exhibiții prin teatre, aruncând în sus pietre și prinzându-le una după alta. Deși terme-

701. *Fac.* 18, 2.
702. *Mt.* 9, 28.
703. *In.* 9, 38.

nul „cunoaştere" se aplică multor [lucruri], iar ceea ce este în sine [un lucru] poate fi cunoscut după număr, mărime, putere, modul existenţei, momentul naşterii şi după fiinţă, totuşi aceştia concentrează totul într-o întrebare şi ne presează să mărturisim ce este fiinţa în sine, iar când văd că noi nu ne pripim să le răspundem, ne pecetluiesc cu învinuirea ruşinoasă a lipsei de evlavie.

Ceea ce însă mărturisim e faptul că, în realitate, cunoaştem despre Dumnezeu atât cât se poate cunoaşte, dar că e cu neputinţă să ştim ceea ce trece dincolo de puterea noastră de judecată. Aşa încât, dacă mă întrebi ce-i nisipul şi eu voi răspunde că ştiu, atunci desigur că vei râde de mine dacă ai cere să-ţi spun îndată şi câte fire de nisip sunt, pentru că prima ta întrebare s-a referit la aspectul sub care se prezintă nisipul, pe câtă vreme cealaltă întrebare era în legătură cu numărul firicelelor de nisip. Acest sofism seamănă cu ceea ce întreba cineva în felul acesta: „Cunoşti pe Timotei ?"[704]. Ei bine, dacă-l cunoşti, atunci îi cunoşti şi firea, căci doar ai recunoscut că-l cunoşti. În realitate, eu pot spune şi că-l cunosc şi că nu-l cunosc pe Timotei, dar în amândouă aceste feluri cunoaşterea mea e diferită. Căci felul în care-l cunosc nu-i acelaşi cu felul în care nu-l cunosc, ci unul e aspectul sub care pot spune că-l cunosc şi cu totul altul e cel sub care nu-l cunosc. Cu alte cuvinte, pe Timotei îl cunosc numai după înfăţişare şi după alte note similare, fiinţa lui lăuntrică însă n-o cunosc. Căci, în final, tot în acelaşi fel spun că şi pe mine într-un fel mă cunosc, dar în alt fel nu.

III

Să-mi explice, dar, în ce sens a zis Sfântul Pavel că „acum cunoaştem doar în parte ?". Cu alte cuvinte, cunoaştem numai parţial fiinţa Lui ori poate numai părticele din ea ? Aşa ceva nu-i corect, pentru că Dumnezeu nu Se împarte. Dar atunci cunoaştem întreaga fiinţă a lui Dumnezeu ? Cum să mai poată fi înţelese cuvintele: „când va veni ce e desăvârşit, atunci va înceta tot ce este în parte"[705] ? De ce sunt osândiţi închinătorii la idoli ? Oare nu pentru că L-au cunoscut pe Dumnezeu, dar nu I s-au închinat ca unui Dumnezeu ?[706] Iar la rândul lor, galatenii cei „lipsiţi de minte" oare de ce au fost luaţi peste picior de Sfântul Pavel când le-a spus: „acum, după ce aţi cunoscut pe Dumnezeu sau mai degrabă după ce aţi fost cunoscuţi de Dumnezeu, cum vă întoarceţi iar la stihiile cele slabe şi sărace"[707] ? Şi în Iudeea cum era cunoscut Dumnezeu ? Se ştia oare în Iudeea cum era în fond fiinţa Lui ? Iată ce zice proorocul: „boul îşi cunoaşte stăpânul"[708], ceea ce vrea să însemne,

704. Aristotel, *Metafizica* 993 b, trad. D. Bădărău, Bucureşti, 1965, p. 95. Discuţiile acestea erau pricinuite de erezia anomeilor, care nu admiteau nici o asemănare între Tatăl şi Fiul. Tot astfel, ei nu ştiau să facă deosebire între fiinţă şi persoană.

705. *I Cor.* 13, 10.

706. *Rom.* 1, 21.

707. *Gal.* 4, 9.

708. *Is.* 1, 3.

după puterea ta, că boul a cunoscut ființa stăpânului său, iar mai departe, „și măgarul, ieslea domnului său", cu alte cuvinte că și acest animal cunoștea ființa și esența ieslei. <Apoi conchide>: „dar pe Mine Israel nu Mă cunoaște"[709]. Se vede că, după părerea ta, Israel de aceea e osândit, pentru că n-a înțeles deloc ce e ființa lui Dumnezeu. Iată, și în alt loc spune: „Varsă mânia Ta peste neamurile care nu Te cunosc"[710], cu alte cuvinte: „nu cunosc ființa Ta".

Așadar, cum am spus, cunoașterea e un cuvânt cu multe înțelesuri. El conține și cunoașterea Creatorului și explicarea minunilor Lui, ținerea poruncilor Lui și strânsa familiaritate cu El. Dar acești oameni nu pot avea astfel de pretenții, ei mărginesc cuvântul „cunoaștere" numai la o singură semnificație, aceea de cugetare asupra ființei lui Dumnezeu.

Or, iată cum grăiește Scriptura: „așează-le toate spre mărturie acolo unde Mă voi arăta ție"[711]. Nu crezi oare că „Mă voi arăta" vrea să spună „îmi voi descoperi ființa Mea" ? Sau „cunoscut-a Domnul pe cei ce sunt ai Săi"[712]. Dacă ființa celor care sunt ai Săi o cunoaște, oare pe a celor fără de lege n-o cunoaște ?". „A cunoscut Adam pe femeia sa""[713]. Ființa ei ascunsă a cunoscut-o ? Și despre Rebeca spune că era „fecioară", pe care încă nu o cunoscuse un bărbat[714]. Și iarăși: „cum va fi aceasta, de vreme ce nu știu de bărbat ?"[715]. Nimeni n-a cunoscut ființa Rebecăi ? Spune cumva Maria: „n-am cunoscut ființa a nici unui bărbat" ? E știut doar că Scriptura folosește aici cuvântul „a cunoscut-o" în înțeles de împreunare între soți, în căsătorie. Iar cuvintele: „Se va arăta Domnul din locașul Său cel sfânt"[716] înseamnă că Se va descoperi celor ce se închină Lui. Iar aceea că „a cunoscut Domnul pe cei ce sunt ai Săi" înseamnă că i-a primit între casnicii Săi, pentru faptele lor bune.

EPISTOLA 236
Către Amfilohiu, episcop de Iconium
Scrisă în anul 376

I

Mulți sunt cei care au cercetat acel cuvânt din Evanghelie unde se spune că despre ziua sau ceasul sfârșitului lumii nu știe nici Domnul nostru Iisus Hristos[717]. Acest cuvânt ni-l aruncă mereu în față enomeii ca să înjosească

709. *Is.* 1, 3.
710. *Ps.* 78, 6.
711. *Ieș.* 25, 21.
712. *II Tim.* 2, 19.
713. *Fac.* 4, 1.
714. *Fac.* 24, 16.
715. *Lc.* 4, 31.
716. *II Tim.* 2, 19.
717. *Mt.* 24, 36. Anomeii erau arieni extremiști, care afirmau că între Tatăl și Fiul nu-i nici o asemănare (ἀνόμοιος). Cel mai cunoscut eretic anomeu a fost Eunomiu, împotriva căruia au scris tratate atât Sf. Vasile cel Mare, cât și Sf. Grigorie de Nyssa. A se vedea și epist. 210.

mărirea Unuia-Născut Fiul lui Dumnezeu și ca să arate că Fiul nu-i deoființă cu Tatăl, ci că ființa Lui ar fi de o vrednicie mai mică decât a Tatălui, pe motivul, vezi Doamne, că dacă nu cunoaște toate, atunci nici n-ar putea să aibă aceeași fire, nici să fie socotit ca având asemănare deplină cu Cel ce știe toate prin puterea de a cunoaște mai dinainte toate și de a vedea tot ce se va întâmpla în viitor. Aceasta este și întrebarea pe care Înțelepciunea Ta mi-ai pus-o ca nouă. Și-Ți voi răspunde cu ceea ce am auzit în copilărie de la părinți și ce am primit ca de la sine înțeles din dragostea față de bine și care, chiar dacă nu va zgudui nerușinarea vrăjmașilor lui Hristos, - căci ce argument ar putea fi mai puternic decât elanul lor ? -, celor ce-L iubesc pe Domnul și care țin asigurarea credinței ca fiind superioară unor simple mărturii logice, cred că le va oferi suficientă putere de convingere.

Desigur că și noi suntem de părere că termenul „nimeni" pare o expresie universală, pentru ca prin ea nu se exclude nici un om; totuși acest lucru nu se aplică atunci când avem în vedere textul Sfintei Scripturi, după cum am mai spus-o, în legătură cu pasajul „nimeni nu este mai bun decât unul Dumnezeu"[718]. Căci, atunci când zice aceste vorbe, Fiul o spune fără să Se excludă pe Sine, ci, întrucât Tatăl e cel dintâi Bine, atunci prin expresia „nimeni" trebuie înțeles „mai întâi". Tot așa trebuie înțeles contextul: „nimeni nu-L cunoaște pe Fiul decât Tatăl"[719]. Aici nici pe Duhul nu-L declară <Fiul> neștiutor, ci mărturisește că Tatăl e cel dintâi căruia-i aparține cunoașterea propriei naturi. Tot așa credem că expresia „nimeni nu știe" a fost pronunțată <de Fiul> pentru că primele cunoștințe despre lucrurile existente și viitoare aparțin Tatălui, Care socotim că face să se întrevadă pentru oameni cauza primă <a lucrurilor>. Căci altfel cum s-ar împăca această vorbă cu toate celelalte mărturii ale Sfintei Scripturi și cu concepțiile noastre în general, întrucât noi credem că Cel Unul-Născut este chipul Dumnezeului Celui nevăzut, iar nu chipul unei făpturi trupești, ci imaginea dumnezeirii înseși și a însușirilor neschimbătoare, care se pot concepe ca aparținând numai ființei dumnezeiești: un chip al puterii și al înțelepciunii veșnice, căci Însuși Hristos e numit „puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu"[720]. Desigur că o parte din înțelepciune ține de cunoașterea pe care El n-a exprimat-o întreagă, cu toate că aceasta nu poate fi în lume nicicând desăvârșită. Dar cum să fi fost cu putință să nu fi comunicat Tatăl acea zi și acel ceas al sfârșitului lumii tocmai Aceluia prin care au fost făcute veacurile și cele mai mici răstimpuri ale veacurilor ? Sau cum ar fi putut să lipsească pe Ziditorul tuturor de cunoașterea unor mici amănunte pe care El le-a zidit ? Și cum să nu știe de sfârșitul lumii tocmai Acela care spune că la sfârșitul ei vor apărea cutare sau cutare semne ? Căci acolo unde zice: „și încă nu este sfârșitul"[721], n-o spune ca și cum S-ar îndoi, ci o spune

718. *Mc.* 10, 18.
719. *Mt.* 11, 27.
720. *I Cor.* 1, 30.
721. *Mt.* 24, 6.

ca unul care o știe precis. Și tot așa, cu bună credință grăiește Domnul și atunci când face amintiri despre latura cea omenească. Căci cuvintele Domnului: „dă-Mi să beau”[722], <din convorbirea cu samarineanca>, se referă la potolirea cerințelor trupești, deși Cel care a cerut acest lucru nu era trup neînsuflețit, ci dumnezeire îmbrăcată în trup viu. Așa încât, în împrejurarea de care discutăm, nimeni nu greșește față de învățătura creștină atunci când raportează „neștiința” aceasta la Cel care, în planul iconomiei de mântuire a lumii, a luat totul asupra Sa și Care a crescut „în înțelepciune și în har înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor”[723].

II

Și apoi, așa iubitor de nevoințe cum ești, ar fi potrivit pentru Tine dacă ai tălmăci și ai confrunta între ele textele evanghelice de la Matei cu cele de la Marcu. Pentru că numai ele par a spune același lucru în acest loc. La Matei textul sună așa: „iar de ziua și de ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, ci numai Tatăl”[724], pe câtă vreme la Marcu citim: „iar despre ziua aceea și despre ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din cer și nici chiar Fiul”[725]. Ce trebuie să observăm aici ? Mai întâi că Matei nu pomenește nimic despre neștiința Fiului și totuși el consună peste tot cu Marcu în conținut atunci când zice: „ci numai Tatăl”. Însă trebuie să subliniem că acest cuvânt e spus în opoziție cu îngerii și că Fiul intenționat n-a fost socotit ca fiind de același grad de neștiință cu slugile Sale. Căci Domnul nu minte atunci când grăiește: „Toate câte are Tatăl ale Mele sunt”[726]. Deci, una din cele pe care le are Fiul este și cunoașterea acelei zile și a acelui ceas. De aceea și trece sub tăcere Domnul în locul de la Matei persoana Sa ca pe un lucru de la sine înțeles și zice numai că îngerii din cer nu știu, insinuând deodată cu cunoașterea Tatălui și pe a Sa proprie, așa cum spune și în alt loc: „Precum Mă cunoaște Tatăl și Eu cunosc pe Tatăl”[727]. Or, dacă Tatăl cunoaște pe Fiul întreg, în mod desăvârșit, încât pătrunde și toată înțelepciunea care sălășluiește în Acesta, fără îndoială, în aceeași măsură și [Tatăl] este cunoscut de către Fiul, împreună cu toată înțelepciunea ce locuiește în El și cu cunoașterea mai dinainte a celor viitoare. Aceeași tălmăcire o dăm și textului de la Matei: „decât numai Tatăl”.

În schimb, textul de la Marcu, întrucât pare a exclude pe Fiul de la cunoaștere, trebuie explicat așa: nimeni nu știe, nici îngerii lui Dumnezeu și chiar nici Fiul, ci numai Tatăl, ceea ce înseamnă că pricina cunoașterii din partea Fiului își are izvorul în Tatăl. Și această tălmăcire n-ar putea părea

722. *In.* 4, 7.
723. *Lc.* 2, 52.
724. *Mt.* 24, 36.
725. *Mc.* 13, 32.
726. *In.* 16, 15.
727. *In.* 10, 15.

forțată pentru cel ce o face cu bună credință, pentru că aici nu mai întâlnim, ca la Matei, cuvântul „numai”. De aceea, înțelesul pasajului de la Marcu e următorul: acea zi și acel ceas nu le știe nimeni, nici îngerii lui Dumnezeu, nu le cunoaște nici chiar Fiul, ci numai Tatăl, pentru că de la Tatăl I s-a dat și Lui cunoașterea. Se poate vorbi despre Fiul într-un chip în care ni se îngăduie să ne exprimăm despre dumnezeirea Sa, ca una care-i de aceeași ființă și de aceeași cunoaștere cu înțelepciunea și mărirea cuvenită dumnezeirii.

III

În legătură cu regele Iehonia, proorocul Ieremia spune că a fost surghiunit din pământul Iuda, spunându-i-se cuvintele: „disprețuit a fost ca un vas netrebnic și el și sămânța lui au fost aruncați, încât nimeni din sămânța lui nu va mai ședea pe tronul lui David și nu va mai domni peste Iuda”[728]. Cuvintele sunt simple și limpezi, pentru că atunci când Nabucodonosor a pustiit Ierusalimul, regatul încetase deja să mai existe, iar suveranii nu mai domneau ca mai înainte, după succesiune din tată în fiu, ci moștenirea lui David fusese detronată și își ducea acum zilele în robia babilonică. În schimb, cei care se vor întoarce iarăși, împreună cu Salatiil și cu Zorobabel, vor stăpâni norodul în chip popular; căci pe atunci stăpânirea trecuse în mâna preoțimii, pentru că numele preoțesc și regesc s-au contopit într-unul singur. De aceea, în cele privitoare la Dumnezeu, suveranul are cuvânt suprem atât ca rege, cât și ca mare preot. Dar până la venirea lui Hristos n-a încetat deloc prestigiul numelui preoțesc, cu toate că Domnul nu S-a așezat pe tronul lui Iehonia, care fusese numit tron regesc. Evident că tronul desemnează aici demnitatea regală.

Desigur că Ți-aduci aminte din istorie că lui David i-au fost supuse Iudeea întreagă, Idumeea, țara moabitenilor și toate ținuturile Siriei, precum și părțile mai apropiate și mai depărtate până spre Mesopotamia și spre cealaltă parte, până spre <Nil>, fluviul Egiptului. Or, dacă nimeni din urmași nu s-a mai arătat având un astfel de prestigiu, atunci cum să nu corespundă adevărului cuvântul profetului că nici unul din seminția lui Iehonia nu va mai ședea pe tronul lui David? Căci se vede că nici un alt urmaș n-a mai atins vechiul prestigiu (al tronului davidic, n.tr.). Totuși, numele lui Iuda n-a încetat până ce a venit Cel căruia I-a fost rezervat. Dar Acesta nu S-a așezat pe un tron material, pentru că statul evreiesc trecuse deja asupra lui Irod, fiul lui Antipater din Ascalon, și asupra fiilor lui, care au împărțit Iudeea în patru principate atunci când a venit guvernator Pilat și când conducerea supremă a statului roman o avea împăratul Tiberiu (de la Roma). Dar sub numele „tronului lui David”, pe care S-a așezat Domnul, se înțelege împărăția care nu se va mai lua de la El[729]; pentru că „El e așteptarea neamurilor”, nu numai a celei mai mici țărișoare din lume. Căci, zice <profetul>, va fi „o mlădiță care

728. *Ier.* 22, 28-30.
729. *Is.* 11, 10.

se va ridica din rădăcina lui Iesei", întocmai ca un steag pentru popoare, și spre ea vor căuta toate neamurile. „Căci Eu, Domnul, te-am chemat întru dreptatea Mea, ca să fii popor spre luminare neamurilor"[730]. „Acela va zidi casă numelui Meu și Eu voi întări scaunul domniei lui în veci"[731]. Așa a rămas deci Dumnezeu - cu toate ca n-a luat sceptru de domnie peste Iuda - mare arhiereu, cât și împărat peste întreg pământul, întărindu-I-se binecuvântarea lui Iacob prin cuvintele: „și se vor binecuvânta prin neamul Tău toate semințiile pământului"[732] și toate popoarele Îl vor preamări pe Hristos.

IV

Lăudăroșilor encratiți[733], care puneau strania întrebare: „de ce nu mâncăm și noi de toate ?", va trebui să le răspundem că și nouă ne este silă de murdăriile noastre. Căci, după mine, tot atât valorează dacă mănânci legume ori dacă mănânci carne, în schimb însă, când e vorba de ceea ce-i mai de folos, atunci tot așa de stricăcioase ne-ar putea fi și legumele ca și celelalte, după cum și la carne putem face deosebire între primejdios și folositor. Cucuta e și ea tot o legumă, după cum carne e și carnea de vultur. Totuși, nici un cunoscător nu consumă măselarița și nu se atinge de carnea de câine, decât numai în caz de necesitate extremă. Cine mănâncă însă ori din una, ori din cealaltă, nu comite nici un păcat.

V

În privința celor care spun că problemele vieții omenești sunt dirijate de destin, să nu ne mai întrebi pe noi de argumente, ci combate-i cu armele propriei Tale oratorii, căci răspunsul la astfel de întrebări ar fi prea obositor pentru sănătatea mea șubrezită de acum. În privința scufundării de la botez, nu știu ce Ți-a putut trece prin minte să pui o astfel de întrebare din clipa în care Tu însuți știi că acea scufundare întreită simbolizează cele trei zile (cât a stat Mântuitorul în mormânt). Căci nici n-ai putea scufunda copilul de trei ori fără să-l și scoți afară din apă tot de atâtea ori.

Cuvântul φάγος (= mâncăcios) se accentuează pe prima silabă.

VI

„Ființa" și „persoana" se deosebesc atât de mult una de alta, pe cât se deosebește generalul de particular, cum e, de pildă, cazul cu ființa vie a unei mulțimi de oameni sau numai a unui individ singuratic. De aceea, mărturisim că există o singură ființă în divinitate, pe câtă vreme în categoria existențelor

730. *Is.* 42, 6.
731. *II Reg.* 7, 13.
732. *Fac.* 22, 18.
733. Cf. epist. 199, nota 440.

particulare nu facem nici o deosebire, doar să luăm persoana ca ceva particular, așa că despre Tatăl, despre Fiul și despre Duhul Sfânt dobândim o noțiune precisă și limpede. Pentru că dacă nu contemplăm notele specifice ale Fiecăruia, cum sunt paternitatea, înfierea și sfințirea, ci mărturisim pe Dumnezeu după însușirea generală a ființei, atunci nu-i cu putință să explicăm în mod sănătos credința. Trebuie dar să adăugăm ființei ceea ce-i comun tuturor celor trei Persoane, exprimându-ne crezul în felul următor: dumnezeirea e comună, paternitatea e ceva specific, iar împreunându-le pe amândouă spunem: cred în Dumnezeu-Tatăl. Tot așa trebuie să procedăm și când vom mărturisi despre Fiul, împreunând ceea ce-i general cu ceea ce-i particular, și când putem spune: cred în Dumnezeu-Fiul. Și tot așa vom mărturisi și despre Duhul Sfânt, făcând legătura între general și special, spunând: cred și într-un Duh Sfânt dumnezeiesc. Așa că peste tot devine clar că în mărturisire se păstrează unitatea în divinitate, pe de o parte, și specificul Persoanelor prin separarea însușirilor atribuite fiecăreia, pe de altă parte. Iar cei care zic că ființa și ipostasul ar fi unul și același lucru vor trebui să mărturisească cum că numai fețele sau Persoanele sunt diferite și dacă vor refuza să mărturisească existența a trei ipostase, atunci va apărea clar că ei nu se rușinează a urma învățătura rea a lui Sabelios, care nu caută să distingă în mod corect noțiunea de persoană de cea de ființă, ci susține că există una și aceeași Persoană, care apare după necesitate sub înfățișări diferite.

VII

În sfârșit, mă vei întreba cum privim noi întâmplările obișnuite și indiferente, dacă sunt dirijate de un destin orb sau de dreapta pronie a lui Dumnezeu ? Răspundem: sănătatea sau boala, bogăția sau sărăcia, cinstea sau rușinea nu fac buni pe cei la care se află ele și nu fac parte din lucrurile care sunt bune de la natură, ci cele dintâi, întrucât ele ne aduc în viață o oarecare plăcere, sunt de preferat contrarelor lor și prezintă o oarecare valoare. Desigur, aceste stări sunt lăsate unora ca preț al dreptății, cum a fost cazul cu Avraam sau Iov și alții de felul lor. Pentru cei răi însă, ele au fost lăsate ca îndemn spre îmbunătățirea vieții lor, așa încât cel care și după o astfel de dovadă de bunătate a lui Dumnezeu tot mai persistă încă în răutate își va atrage în mod neîndoielnic osânda. Desigur că omul drept, chiar dacă are bogății, nu-și leagă inima de ele, nici nu le caută atunci când nu le are. Căci el nu-i lăsat să se bucure de cele ce i s-au dat, cât mai ales să le dăruiască. Nici unul din cei inteligenți nu dorește în chip nebun încurcăturile pe care le provoacă împărțirea averilor străine, afară doar de cei cărora le place să fie lăudați de toată mulțimea admiratorilor și susținătorilor și mai ales aceștia să fie dintre oamenii de vază. Cei drepți însă socotesc boala ca pe o luptă, în urma căreia se așteaptă să primească mari coroane pentru răbdarea lor. Dar a socoti pe altcineva decât pe Dumnezeu drept cârmaci în astfel de cazuri e un lucru nu numai nebunesc, ci și lipsit de pietate.

EPISTOLA 237
Către Eusebiu, episcop de Samosata
Scrisă în anul 376

I

Am scris Cuvioșiei Tale o scrisoare, care trebuia să-Ți fie înmânată de vicarul de Tracia[734]. Ți-am mai scris și alte scrisori, pe care trebuia să Ți le predea un oarecare prepozit la trezoreria Filipopolei și care pleca din țara noastră în Tracia. L-am rugat la plecare să ia aceste scrisori. Dar nici vicarul n-a putut lua asupra-și sarcina de a-Ți aduce scrisoarea. În timp ce mă aflam în vizită prin eparhie, acest om a sosit seara în oraș, iar a doua zi de dimineață a și pornit-o la drum, așa că slujitorii Bisericii noastre n-au știut de venirea lui și astfel scrisoarea a rămas aici. Cât despre acel prepozit, poate că sub presiunea unor împrejurări oarecare, independent de voința lui, a plecat fără să poată lua scrisorile și fără să mă vadă. Nu mi-a fost cu putință să găsesc alt comisionar, așa că am rămas dezolat pentru că n-am putut scrie și nici nu pot să primesc de la Cuvioșia Ta nimic. Și totuși aș fi dorit, dacă mi-ar fi fost cu putință, să-Ți comunic lucrurile care survin în fiecare zi, iar acum sunt atâtea lucruri foarte importante, încât am nevoie de scrierea unui adevărat jurnal, și să știi că l-aș fi alcătuit, tot dacă șirul neîntrerupt de evenimente nu mi-ar fi stricat planurile.

II

Ne-a sosit un vicar nou[735]. Acesta e primul și cel mai mare dintre relele noastre. Omul are sentimente eretice, nu știu, dar (cred că e ignorant în ale credinței și n-are nici cel mai mic interes și nici cea mai modestă pricepere pentru astfel de probleme, căci îl văd ocupându-se zi și noapte cu totul de alte lucruri în sufletul și în trupul său), în orice caz, e prietenul ereticilor, cărora le arată cam atâta înțelegere pe câtă ură ne arată nouă. A convocat un sinod de călcători ai credinței în Galatia[736], în mijlocul iernii, și l-a alungat pe Hypsis ca să-l pună în loc pe Ekdikios[737]. A ordonat ca fratele meu[738] să fie ridicat de un agent necunoscut, pe motiv că e acuzat; apoi, după ce și-a făcut de lucru un timp și cu treburi de-ale armatei, s-a întors din nou, spumegând a mânie și ucidere, și a strâns la casa sfatului pe toți clericii Bisericii din Cezareea. A stat apoi mai multe zile la Sebasta ca să claseze pe oameni; a chemat ca

734. Acolo, în Tracia, unde a stat Eusebiu în surghiun 4 ani, nu e sigur dacă vicarul sau guvernatorul adjunct pentru regiunile rurale i-a înmânat scrisoarea.

735. E vorba de fostul bucătar imperial, Demostene, cel care a căutat să-l aresteze pe Sf. Grigorie de Nyssa (cf. epist. 225).

736. Sinodul s-a ținut în decembrie 375 la Ancira, capitala Galatiei.

737. Episcop în Parnassos, cf. epist. 226.

738. Grigorie de Nyssa a fost judecat în lipsă și destituit din scaun.

senatori pe unii din cei cu care stăteam și eu în comuniune și i-a condamnat la servicii publice, în timp ce pe aderenții lui Eustațiu îi trata cu cele mai mari onoruri. Din nou a rânduit să se convoace la Nyssa un sinod, la care să participe cei din Galatia și Pont.

Aceştia s-au conformat, au venit şi, întrunindu-se, au trimis pe cineva la Biserici. N-aş vrea să calific pe acest ultim personaj, dar își poate închipui Inteligența Ta de ce e în stare acest individ, pus în slujba unor astfel de intenții omenești. Iată, de pildă, în clipa când scriu, aceeași echipă a luat-o spre Sebasta ca să se întâlnească cu Eustațiu și, împreună cu el, să întoarcă lucrurile pe dos la Nicopole, acum când răposatul Teodot abia de câtva timp își doarme somnul de veci.

Până acum, locuitorii acestui oraş au respins curajos și vitejește cele dintâi asalturi ale vicarului. El se străduise să-i convingă să-l accepte pe Eustațiu și prin el să primească episcop, dar, din clipa în care a văzut că nu vor, se străduiește cu insistență să-l pună pe un altul, pe care ei nu-l vor. După cât se vorbește, pe curând trebuie să ne așteptăm la un nou sinod, la care e vorba să fiu și eu chemat, fie numai ca să fiu și eu de față, fie pentru ca să-și aplice metoda[739].

Iată dar cum stăm cu Bisericile. Cât privește sănătatea mea, e mai bine să tac decât s-o mai descriu, pentru că, pe de o parte, m-aş întrista dacă aş spune adevărul, iar pe de altă parte, nu m-aş putea împăca să mint.

EPISTOLA 238

Către preoții din Nicopole*

Scrisă în anul 376

Am primit scrisoarea Evlaviilor Voastre, dar n-am aflat din ea nimic mai mult decât știam. Pentru că în toată vecinătatea mai întâi a ajuns vestea prin care s-a popularizat rușinea celui care a căzut pe capul vostru și al credincioșilor voștri. Prin deșarta lui poftă, acest om și-a atras disprețul cel mai rușinos și din pricina amorului său propriu și-a pierdut și răsplata. Și această mărire, a cărei poftă l-a făcut să se vândă cu prețul fărădelegii, n-a putut-o gusta, din pricina urii îndreptățite a celor ce se tem de Domnul. Prin decizia luată, el a dat o mărturie foarte limpede despre sentimentele care l-au însuflețit toată viața: niciodată n-a trăit în nădejdea bunurilor făgăduite de Domnul,

739. „Omul" lui Eustațiu era Fronton, dar până la urmă se știe că rezistența populației ortodoxe s-a dovedit biruitoare, datorită, între altele, transferării în Nicopole a episcopului Eufroniu; cf. epist. 229, 247.

* În anul 375, când Eustațiu de Sebasta a venit cu vicarul Pontului, Demostene, și l-a așezat cu sila în Nicopole pe Fronton, poporul a fost nevoit să plece afară din oraș, ca să-și țină acolo slujbele (cf. epist. 195, 228, 229, 230, 240, 246, 247). Sfântul Vasile se adresează preoților, mângâindu-i și încurajându-i.

ci din profiturile pe care le putem trage din lucrurile omenești, iar cât despre cuvintele credinței, acestea erau la el o aparență de evlavie. Pe toți pe care-i întâlnea în drum, căuta să-i înșele. Și faptul acesta cu ce vă putea întrista ? V-a putut oare face mai răi decât erați înainte ? Doar o singură ruptură s-a făcut în obștea voastră. Și chiar dacă au mai plecat după aceea încă doi sau trei, aceștia erau doar niște ticăloși, ajunși să stoarcă acum milă din cauza căderii lor. Însă, prin ajutorul lui Dumnezeu, tot corpul comunității voastre a rămas întreg, mădularele netrebnice au căzut, restul n-a fost mutilat. Iar dacă vă simțiți îndurerați pentru faptul că ați fost alungați în afara zidurilor cetății, cel puțin aici, în câmp, petreceți sub ocrotirea lui Dumnezeu, căci și îngerul păzitor al Bisericii a plecat împreună cu voi. Culcă-se acum ei singuri în casele goale și pregătească-se acum de judecată din pricina împrăștierii poporului. Chiar dacă a ieșit de aici destulă strâmtorare, am credința în Domnul că ea nu va fi fără de folos pentru voi. Cu cât vin peste voi mai multe încercări, cu atât mai măreață va fi răsplata Dreptului Judecător, Care vă așteaptă. Nu vă supărați pentru necazurile prezente[740] și nu vă lipsiți de nădejde. Încă puțin, foarte puțin timp, Apărătorul vostru va veni și nu va întârzia[741].

EPISTOLA 239
Către Eusebiu, episcop de Samosata
Scrisă în anul 376

I

Ne-a hărăzit Domnul și de data aceasta, prin mijlocirea preadoritului și preaevlaviosului frate copreot al nostru, Antioh, să putem saluta, mai întâi, pe Preasfinția Ta și să-Ți cerem să rămâi credincios obiceiului de a Te ruga pentru noi, iar în al doilea rând, să oferi relațiilor noastre o oarecare mângâiere epistolară după această lungă absență. De câte ori Îți faci rugăciunea Îți punem la inimă ca prima și cea mai importantă dintre cererile adresate Domnului să-Ți fie aceasta: să ne scape de oamenii nesimțiți și vicleni[742], căci atât de mult au pus ei stăpânire peste popor, încât acum nu mai vedem înaintea ochilor altceva decât imaginea ducerii în robie a poporului iudeu. Cu cât decad și se vlăguiesc mai mult Bisericile, cu atât mai mult vedem înflorind în oameni pofta de dominare. Or, tocmai pe mâna oamenilor slabi, a sclavilor născuți din sclavi, a încăput acum și vrednicia episcopatului, încât se explică de ce nici un slujitor adevărat al lui Dumnezeu n-ar mai dori să stea alături de astfel de exemplare disperate, cum e cazul și cu cel trimis de Anysios, omul

740. *Avac.* 2, 3.

741. *Evr.* 10, 37.

742. Multă amărăciune și mult adevăr se exprimau în aceste cuvinte; nesimțirea și viclenia apăsau mai greu decât tirania !

lui Evipios, și al lui Ekdikios din Parnassos[743]. Cine l-a așezat pe acesta ca episcop, acela și-a pregătit, spre nefericirea lui, o otrăvitoare merinde de drum spre viața de dincolo. Aceștia sunt indivizii care au alungat și pe fratele meu din episcopatul de Nyssa, pentru ca să așeze în locul lui un om, sau mai bine zis un sclav, care nu valorează doi bani, dar care se poate lua la întrecere, pentru pustiirea Bisericii, cu cei care l-au așezat. În orășelul Doara tot ei au trimis un om josnic, slujitorul unor oameni fără căpătâi, care a fugit de la stăpânii săi[744]. Prin aceasta, ei voiau să facă pe plac unei femei fără Dumnezeu, care se folosise până atunci de Gheorghe după bunul ei plac, iar acum îl avea pe acesta ca succesor al aceluia, aruncând astfel rușine asupra deplorabilului nume al episcopatului. Oare, nenorocirea venită peste cei din Nicopole cine ar putea-o deplânge cum se cuvine ? Nemernicul Fronton se prefăcuse mai întâi că ia apărarea adevărului, dar până la urmă a trădat rușinos și credința și s-a trădat și pe el însuși, iar drept plată a trădării a câștigat un nume necinstit. E drept că a primit de la ei vrednicia de episcop, așa crede el, dar în ochii tuturor oamenilor el a ajuns, prin lucrarea lui Dumnezeu, un obiect de rușine generală pentru toată Armenia. Și totuși obrăznicia lor n-are margini și nu se pot plânge nici de colaboratori de aceeași valoare. Celelalte întâmplări din Siria le cunoaște fratele Antioh mai bine decât mine și le va istorisi mai bine.

II

Despre atitudinea celor din Occident Tu ai fost cel dintâi informat, căci fratele Dorotei Ți-a descris-o. Ce fel de scrisori va trebui să-i dăm acum, când pleacă ? Poate își va potrivi drumul deodată cu bunul Sanctissim, om foarte zelos, care străbate întreg Orientul și care se gândește să adune de la toți episcopii mai importanți semnături și scrisori[745]. Ce va trebui să scriem prin intermediul lor sau cum să ne punem de acord cu cei ce scriu, eu însumi nu știu, dar dacă dai curând peste oameni care vin spre noi, învrednicește-Te să ne anunți și pe noi. Mi-a venit în minte o vorbă a lui Diomede: „n-ar fi trebuit să te rogi de el, pentru că e un om arogant. Căci, într-adevăr, firile mândre se încarcă de obicei cu dispreț atunci când vrei să fii atent cu ele"[746].

743. A se vedea și cele spuse în epist. 92, 226 etc.

744. Cf. epist. 231.

745. Dorotei și Sanctissim erau delegații Orientului trimiși în Apus. Cf. epist. 120, 121, 129, 215 etc.

746. Homer, *Iliada*, I, 698. Ne putem închipui câtă durere se strânsese în sufletul Sfântului Vasile ca să descrie în astfel de cuvinte atitudinea cu totul nefrățească și lipsită de înțelegere a episcopilor apuseni, cărora s-a adresat de atâtea ori și cu atâta căldură. Cf. epist. 70, 90, 212, 243, 263 <(n. T. Bodogae). Vasile este dur față de frații săi din Biserica latină. Era într-adevăr vorba de orgoliu la aceștia atunci când nu răspundeau la toate cererile Răsăritului ? Vasile era, la rândul său, lipsit cu totul de acest păcat ? Lectura corespondenței sale atestă la el o mândrie care uneori era foarte aproape de orgoliu (n. Y. Courtonne, *op. cit.*, III, p. 61, n. 1)>.

Dacă Domnul ne va sta în ajutor, ce nevoie am avea să-l mai cerem de la alții ? Iar dacă mânia lui Dumnezeu ar mai persista, atunci ce ajutor ne-ar mai putea aduce îngâmfarea Occidentului ? Oamenii aceştia nu cunosc adevărul, nu au răbdare să-i lămureşti, dar, fiind câştigaţi de mai înainte prin bănuieli false, ei fac acum ceea ce făcuseră mai de demult pentru Marcel, adică intraseră în luptă cu cei care se sileau să le explice adevărul şi când colo tocmai prin aceştia au întărit erezia. În ceea ce mă priveşte, aş fi vrut să-i scriu personal corifeului lor[747], nu sub formă de scrisoare colectivă. N-aş fi scris nimic despre problemele bisericeşti, decât prin aluzii le-aş fi dat să înţeleagă că ei nu cunosc adevărul în legătură cu cele ce se petrec la noi, nici nu apucă drumul prin care să-l cunoască, doar aş fi făcut în general observaţia că nu trebuie să se lege de oameni care au fost umiliţi de încercări, dar nici să confunde demnitatea cu orgoliul, păcat care şi numai acesta ajunge ca să creeze duşmănie contra lui Dumnezeu.

EPISTOLA 240
Către preoții din Nicopole
Scrisă în anul 376

I

Ați făcut bine și că ne-ați scris, dar și că ați făcut-o printr-un astfel de om, care chiar și fără scrisoare ar fi fost în stare să ne aducă o mângâiere deplină în grijile prin care trecem și să ne lămurească precis cum stau la voi lucrurile. Erau multe știri pe care am fi vrut să le aflăm de la cineva care le cunoaște bine, din pricina zvonurilor care circulau dintr-o parte și din alta și care au ajuns până la noi, dar preadoritul și preacinstitul frate Teodosie, copreotul, ni le-a descris pe toate și ne-a lămurit[748] cu măiestrie. De aceea, câte le sfătuim în cugetele noastre, acelea vi le și descriem evlaviei voastre, și anume că ceea ce s-a întâmplat la voi, aceea s-a întâmplat la mulți alții; și nu numai acum, ci și în vremurile trecute au existat nenumărate exemple de astfel de fapte. Unele au fost consemnate în istorii; altele le-am moștenit de la cei care le știu din tradiția orală. Să ne gândim numai la persoane singuratice sau la orașe întregi: prin câte încercări nu le-a fost dat să treacă pentru numele Domnului celor ce nădăjduiau în El ! Dar acum totul a trecut, nu

747. Este vorba de papa Damasus.

748. Auzind că din pricină că li s-a răpit Biserica, cu ocazia instalării episcopului arian Fronton, preoții din Nicopole s-au îndreptat spre noul episcop, Sfântul Vasile cere preoțimii să-și regăsească vechea ortodoxie. Le cere, totodată, să stea alături și să-i ajute pe frații lor din Coloneea, al căror episcop, Eufroniu, i-a părăsit, trecând la Nicopole. Propriu-zis, la protestul enoriașilor, Sfântul Vasile a fost nevoit să-i lase pe Eufroniu să gireze amândouă eparhiile (epist. 227, 228).

mai există lucru întunecat care să poată ascunde o suferință veșnică. Așa cum grindina, furtunile și alte flageluri pe care firea le dezlănțuie vatămă și nimicesc obiectele moi, pe care le distrug ușor, iar când întâlnesc obiecte tari, mai curând suferă ele pagubă, decât să le facă lor vreo stricăciune, tot așa și grelele încercări pornite împotriva Bisericii se dovedesc a fi mai slabe decât tăria de neclintit a credinței în Hristos. Căci, după cum norul care aduce grindină trece repede și după cum torentul ocolește prăpăstiile (cel dintâi a făcut loc seninului pe cer, pe când cel de-al doilea a dispărut în hăurile adâncului, lăsând doar uscat drumul pe unde s-a scurs), tot așa și furtunile care ne chinuie acum nu peste mult încetează de parcă n-ar fi fost; cu o condiție: să nu privim numai spre prezent, ci prin nădejde să ne îndreptăm privirile spre viitorul apropiat.

II

Așadar, fraților, dacă încercarea e grea, să îndurăm suferințele, căci nimeni nu este încoronat dacă n-a fost rănit în luptă și n-a fost acoperit de praf. Dar poate că acestea nu-s decât jocuri diavolești fără importanță: oamenii care au fost trimiși împotriva noastră sunt supărători pentru că sunt niște slujitori ai celui rău, dar sunt și de disprețuit, pentru că Dumnezeu a legat neputința de răutatea lor. De aceea, să ne ferim de a cădea în osândă grea pentru plângeri mai mărunte, pentru că și prin cele mai mici dureri ne putem provoca mari suferințe. Or, numai un singur lucru trebuie să ne doară: pierderea celui[749] care, pentru o mărire trecătoare (dacă trebuie numită „mărire" rușinea cu care se acoperă înaintea tuturor), s-a lipsit de cinstea veșnică a celor drepți. Însă voi sunteți fii de mărturisitori și fii de martiri, care au rezistat păcatului până la sânge. Fiecare din voi să se folosească de pildele din familia sa, ca să se poată împotrivi cu tărie în lupta pentru credința pioasă. Nimeni dintre voi n-a fost sfâșiat în bătăi, nimănui nu i s-a confiscat casa, n-am fost siliți să plecăm în surghiun, n-am cunoscut temnița. Ce suferință teribilă am îndurat noi ?

Sau poate că e un cuvânt supărător faptul că n-am suferit nimic și că n-am fost socotiți vrednici să suferim pentru patimile lui Hristos ? Dacă vă întristați când vedeți că un necunoscut ocupă casa de rugăciune, atunci închinați-vă în aer liber Stăpânului cerului și al pământului, gândiți-vă că cei unsprezece ucenici au fost închiși în foișor, pe când cei care-L răstigniseră pe Mântuitorul își săvârșeau în faimosul lor templu slujbele cultului iudaic. Iuda a ales mai bine moartea prin spânzurare, decât o viață trăită în rușine, arătându-se probabil superior celor care au înfruntat toate condamnările omenești și care pentru acest motiv nu simt nici o jenă săvârșind fapte atât de rușinoase.

749. Fronton.

III

Aveți grijă să nu fiți înșelați de minciunile lor în timp ce spun că-și fac mărturisire de dreaptă credință. Astfel de oameni mai degrabă Îl negustoresc pe Hristos, ei nu mai sunt creștini, căci preferă numai ceea ce le este folositor în această lume, în locul vieții trăite după adevăr: când cred că au dobândit această putere deșartă, atunci se alătură dușmanilor lui Hristos; când văd popoarele tulburându-se, atunci se prefac din nou că s-au întors la dreapta credință[750]. Nu recunosc pe un astfel de episcop al lor și n-aș putea număra în rândul preoților lui Hristos pe cel care a fost pus pe prima treaptă de niște mâini necurate, spre surparea credinței.

Așa judec eu lucrurile. Dacă aveți vreo părtășie cu noi, cugetați ca noi; dar dacă nu primiți sfat decât de la voi înșivă, atunci fiecare e stăpân pe propriul lui cuget, iar noi suntem străini de acest sânge[751]. Dacă vă scriu aceste lucruri, n-o fac pentru că nu mai cred în voi, ci, făcându-vă cunoscută părerea mea, vreau să spulber nehotărârea multora, ca nu cumva să fie atrași la comuniunea cu ei, iar după ce au primit de la ei punerea mâinilor, să nu ne silească - odată ce pacea va fi revenit după aceste triste evenimente - să-i mai numărăm în ceata slujitorilor de lucruri sfinte. Salutăm prin voi pe toți clericii, atât pe cei care locuiesc în oraș, cât și pe cei aflați în parohii la țară, și, împreună cu ei, pe tot poporul care se teme de Domnul.

EPISTOLA 241
Către Eusebiu, episcop de Samosata
Scrisă în anul 376

Nu scriu Cuvioșiei Tale ca să Te plictisesc și nici pentru că aș vrea ca, insistând adesea asupra greutăților noastre, să-Ți mai dau și eu de lucru cu scrisorile mele, ci ca să ne procurăm noi înșine o mângâiere prin plângerile noastre, căci odată ce ți-ai mai revărsat aleanul te simți parcă mai mângâiat sufletește. De aceea, vreau să îndemn și cugetul Tău mărinimos să se roage cât mai intens pentru binele Bisericilor. Căci Moise petrecea mereu în rugăciuni pentru poporul său, iar când a pornit lupta împotriva lui Amalec, nu și-a lăsat în jos mâinile de dimineața până seara, ci mâinile sfântului au rămas așa până la sfârșitul bătăliei[752].

750. Așa pare că s-a întâmplat și în Nicopole: o parte din preoții hirotoniți de Fronton (și probabil că și el) s-a întors la ortodoxie pentru că a văzut că poporul rămăsese atașat ortodoxiei.

751. *Mt.* 27, 24.

752. *Ieș.* 17, 10-13. Ca să încurajeze pe episcopul Eusebiu aflat în exil, Sfântul Vasile îi amintește de lupta dusă împotriva amaleciților, când, ca să biruiască iudeii, mâinile lui Moise au fost ținute în sus de Or și de Aaron, până ce aceștia (iudeii) au învins.

EPISTOLA 242
Către cei din Apus*
Scrisă în anul 376

I

Dumnezeu Cel Sfânt a făgăduit celor ce nădăjduiesc în El că vor găsi scăpare de orice supărări. Cu toate că şi noi suntem prinşi într-un ocean nesfârşit de nenorociri, fiind izbiţi de valurile ameţitoare ale duhurilor răutăţii, rezistăm în „Hristos, Cel care ne întăreşte"[753], şi nu slăbim sârguinţa pentru binele Bisericii, nici nu pierdem nădejdea că ne-am prăpădit în acest vifor al furtunilor care ne învăluie, ci ne păstrăm pe cât putem râvna, ştiind că nici <Iona>, cel ce fusese înghiţit de chit, nu şi-a pierdut nădejdea, ci a strigat către Dumnezeu şi s-a învrednicit astfel de mântuire.

Tot aşa şi noi, deşi am ajuns până la capătul răutăţilor, totuşi nu pierdem nădejdea în Dumnezeu, ci ne întoarcem în toarte părţile, aşteptând de undeva ajutorul. Iată de ce ne întoarcem din nou cu gândul spre Voi, preacinstiţi fraţi, căci ne-am aşteptat că în vremuri de restrişte, cum sunt cele de azi, să Vă arătaţi cu înţelegere faţă de noi, dar când ne-aţi dezminţit nădejdile, atunci am zis în sinea noastră: „am aşteptat pe cel ce m-ar milui, şi nu era, şi pe cei ce m-ar mângâia, şi nu i-am aflat"[754]. Dar când pătimirile noastre sunt atât de mari, încât vestea lor a ajuns până la marginile lumii pe care o cunoaştem, şi dacă e drept <ce scrie apostolul> că, „dacă suferă un mădular, toate mădularele suferă împreună"[755], atunci de bună seamă că s-ar cuveni ca îndelungata noastră pătimire să trezească şi sensibilitatea Voastră. Căci nu apropierea geografică, ci unirea în Duh este aceea care formează legătura frăţească dintre noi şi pe care am crezut c-o aflăm în dragostea Voastră.

II

De ce dar n-am primit din partea Voastră nici o scrisoare de mângâiere, nici vreo vizită frăţească şi nimic altceva din cele ce s-ar cuveni să se vadă

---

* După ce în urma epistolelor anterioare (90 şi 92) nu primise nici un răspuns, Sfântul Vasile încearcă la începutul anului 376 să convingă totuşi pe episcopii apuseni să vină în ajutor Bisericilor orientale. Epistola 242 pare a fi adresată episcopului Romei, pe când cea cu nr. 243 e adresată episcopilor din Galia şi Italia. Din amândouă epistolele se desprinde mâhnirea Sfântului Vasile că nu primeşte ajutorul solicitat.

753. *Filip.* 4, 13.

754. *Ps.* 68, 24.

755. *I Cor.* 12, 26.

pentru noi în virtutea legii dragostei ? Căci iată suntem în al treisprezecelea an de când s-a dezlănțuit contra noastră războiul eretic, iar în răstimpul acesta au căzut peste Bisericile noastre mai multe suferințe decât cele de care-și aduc aminte oamenii să fi avut loc de când a început a se propovădui Evanghelia lui Hristos[756]. Nu vom căuta acum să Vi le descriem amănunțit pe fiecare, pentru ca nu cumva sărăcia cuvintelor noastre să minimalizeze mărimea relelor. Pe de altă parte, credem că nu aveți nevoie de lămuriri, pentru că e vreme multă de când știrea despre realitatea faptelor va fi ajuns la Voi.

Iată, pe scurt, în ce constă nenorocirea Bisericilor noastre: trebuind să-și părăsească lăcașurile de rugăciune, mulțimile se adună prin locuri pustii. Să vedeți ce priveliște de plâns: femei, copii, bătrâni și alți viețuitori, cu sănătatea șubredă, sunt puși să îndure sub cerul liber uraganul cumplit al ploilor, al ninsorilor, al vânturilor, al înghețurilor iernii sau arșița fierbinte,a verii; și toată pătimirea aceasta din pricină că nu vor să primească dospitura stricată a învățăturii lui Arie.

III

Cum ar fi cu putință să se exprime în cuvinte toată această dureroasă stare de lucruri, dacă nici măcar nenorocirile noastre și ceea ce poate fi văzut la fața locului n-au putut trezi compasiunea Voastră ? De aceea, Vă rugăm, măcar de acum, să întindeți mâna spre Bisericile deja îngenuncheate ale Răsăritului și să trimiteți oameni care să le întărească în gândul răsplății pregătite celor ce suferă cu răbdare pentru Hristos. Cuvântul pe care ne-am obișnuit să-l auzim nu-i atât de lucrător ca un glas care vine din străinătate ca să aducă mângâiere, mai ales când cei ce-o fac sunt cunoscuți ca oameni de rară cinste, așa cum din darul lui Dumnezeu Vă cunoaște toată lumea, pentru că Voi V-ați păstrat credința neatinsă de nici o pată, păstrând neîntinată comoara Crezului apostolic.

Din păcate, situația de la noi e cu totul alta. În Răsărit am avut oameni care, din dorința după mărire și, mai ales, dintr-o aroganță care desfigurează cu totul sufletul creștinului, au încurajat unele inovații în exprimarea dogmatică și urmarea a fost că Bisericile au căzut în anarhie, iar în ele s-a infiltrat, ca prin niște vase poroase, corupția eretică.

De aceea, iubiții și preadoriții noștri, fiți doctorii celor bolnavi și dascălii celor sănătoși, vindecați ce-i bolnav și pregătiți alifia dreptei evlavii pentru partea sănătoasă.

---

756. Persecuția ariană a durat în Orient treisprezece ani. Suferințele îndurate de ortodocși sunt cele mai grele din istoria Bisericii. Păstorii erau alungați și locașurile de cult răpite de arieni, poporul era silit să se roage pe câmp și în pustie. Cf. epist. 92, 238 etc.

EPISTOLA 243
Către episcopii Italiei și Galiei. Despre starea și confuzia Bisericilor*
Scrisă în anul 376

I

Celor într-adevăr preaiubiți de Dumnezeu și preadoriți frați și coliturghisitori de aceleași sentimente cu noi, episcopilor din Gallia și Italia, <li se adresează> Vasile, episcopul Cezareei din Capadocia. Domnul nostru Iisus Hristos a binevoit să numească întreaga Biserică Trupul Său, ne-a făcut pe fiecare în parte mădulare unul altuia și ne-a îngăduit tuturor - fiecare din locul unde se găsește - să stăm între noi în legături de dragoste. De aceea, cu toată depărtarea spațială, noi suntem sub acest raport apropiați unul de altul, încât nu poate zice, de pildă, capul către picioare că „eu n-am nevoie de voi”[757]. Cred, așadar, că nici Voi nu veți căuta să Vă descotorosiți de noi, ci mai degrabă veți căuta să participați cât mai mult la supărările cu care am fost loviți pentru păcatele noastre, așa cum și noi ne bucurăm de pacea cu care V-a învrednicit Dumnezeu pe Voi.

Am mai implorat de multe ori dragostea Voastră pentru milă și pentru ajutor. Se vede că măsura pedepsei noastre nu s-a umplut, încât nu V-a fost îngăduit să ne săriți în ajutor. În chip deosebit vrem ca tulburările de la noi să binevoiți a le aduce și la cunoștința împăratului care cârmuiește peste ținuturile Voastre[758], iar dacă așa ceva va fi greu de realizat, atunci cel puțin să vină de la Voi câtiva frați să ne cerceteze și să mângâie pe cei îndurerați, și în felul acesta să vadă cu ochii lor strâmtorările din Răsărit, pe care nu le-ar putea aprecia deplin numai după auzite, pentru că nici o descriere nu le-ar putea reda exact.

II

S-a abătut peste noi o grea prigoană, preacinstiți frați, poate cea mai grea din câte au fost. Păstorii sunt persecutați pentru ca să se împrăștie turma. Lucrul cel mai dureros e că cei urmăriți acceptă mai curând martirajul, dar poporul nu-i onorează pe acești luptători ca pe niște mucenici, pentru că și cei ce-i persecută s-au ascuns sub numele de creștini. Singura vină care se pedepsește fără crutare astăzi este respectarea strictă a tradițiilor Sfinților Părinți. Din pricina aceasta, cei temători de Dumnezeu sunt alungați din țară și exilați

---

* Apelul fierbinte făcut la începutul anului 376 descrie situația grea în care se zbăteau Bisericile Orientului. „Până nu e prea târziu”, spunea Sfântul Vasile, ajutați-ne să salvăm „comoara credinței”.

757. *I Cor.* 12, 21.

758. În Apus domnea pe atunci Grațian (375-383).

prin pustiuri. În fața judecătorilor de astăzi nu mai sunt respectate nici cărunteţele, nici practicarea dreptei evlavii, nici trăirea după poruncile Evangheliei, chiar dacă ea s-a urmat cu credincioșie din copilărie până la vârsta bătrâneţelor.

<În viața de toate zilele> nici un răufăcător nu este condamnat fără dovezi, pe când episcopii sunt arestați pentru simple denunţuri și pedepsiți fără să se fi adus nici o mărturie despre vina lor. Există și din aceia care nu i-au cunoscut nici pe acuzatori, nici n-au fost duși la vreun tribunal, ba nici măcar nu li s-a făcut vreun denunţ formal, au fost luați cu forța în miez de noapte, alungați peste graniță și lăsați în prada sorții și a morții prin suferințele pustiei.

Urmările acestor stări de lucruri sunt cunoscute de toți, chiar dacă nu vom vorbi despre ele: surghiunirea preoţilor, alungarea diaconilor și nimicirea clerului întreg. Căci ori te închini la idoli, ori dacă nu, ești dat usturimii biciului, <cum zice proorocul>[759]: „E numai un oftat în popor, numai un plâns neîncetat, acasă și în public, toți își plâng unul altuia nenorocirile. Nimeni nu poate avea inimă atât de împietrită, după ce și-a pierdut tatăl, să poată duce fericit viața de orfan. Vaiete în oraș, vaiete la țară, plâns pe străzi, plâns în pustie, numai bocete și jale auzi peste tot"[760]. Au dispărut de tot bucuria și buna dispoziție duhovnicească, s-au cernit serbările noastre în doliu. Au fost închise lăcașurile de rugăciuni, la altare abia am mai auzit câte o sfântă slujbă. Nu se mai adună creștinii, nu mai există dascăli în fruntea lor, nu se mai țin școli ziditoare de suflet, nici serbări de hram, nu se mai aud imne de noapte, nu mai întâlnești acele fericite tresăltări sufletești prilejuite de participarea la slujbele bisericești și de împărtășirea din darurile duhovnicești ale Tainelor, care înalță atât de mult sufletele celor care cred în Domnul. Am putea și noi zice cu proorocul: „Azi nu mai avem nici împărat, nici prooroc, nici îndrumător, nici jertfă sau tămâie, nici loc pentru a aduce roade în fața Domnului și să aflăm milă înaintea Lui"[761].

III

Iată, Vă scriem aceste lucruri ca unor oameni care le cunosc; căci nu există un colț de pământ pe lumea aceasta unde să nu se fi auzit de încercările prin care trecem. Dar nici să nu credeți că Vi le spunem ca să Vă învățăm ori să Vă cerem milă. Știm că nu ne-ați putea uita nicicând, după cum nici o mamă nu uită pe copiii purtați în pântecele ei[762]. Facem acest lucru mai mult cu gândul la cei apăsați de dureri și care găsesc de obicei puțină ușurare prin gemetele lor. Căci am putea zice că descărcăm și noi astfel ceva din greul tristeții prin aceea că Vă împărtășim cu drag nenumăratele noastre supărări.

759. *Plâng. Ier.* 1, 11 ș.u.
760. *Am.* 8, 10.
761. *Cânt. celor 3 tineri,* 14.
762. Cf. *Is.* 49, 15.

Poate Vă veți hotărî odată și Voi să Vă rugați mai fierbinte pentru noi, înduplecându-L pe Domnul să Se împace cu noi.

Căci dacă ar fi numai pe noi această obidă apăsătoare, ne-am fi hotărât s-o ascundem în tăcere și să ne bucurăm singuri, știind că suferim pentru Hristos, căci, <cum spunea apostolul>, nu sunt vrednice a sta în cumpănă suferințele veacului acestuia cu mărirea viitoare care ni se va arăta[763]. Acum însă ne este teamă să nu se întindă și mai mult această nenorocire, cum se întinde pârjolul focului prin materia inflamabilă, care, după ce a mistuit în vecini, se aruncă și mai departe. Într-adevăr, pecinginea ereziei se întinde tot mai departe și ne temem că, după ce va înghiți Bisericile noastre, va trece și în partea sănătoasă a diocezelor Voastre. Poate că noi am fost lăsați cei dintâi pradă dinților fioroși ai dușmanilor lui Hristos, pentru că la noi vor fi fost prea mari păcate. Sau poate, mai probabil, de aceea ne încearcă pe noi mai întâi dușmanul nostru al tuturor, pentru că la noi s-a început prima oară să se vestească Împărăția lui Dumnezeu și de aici a pornit apoi peste tot pământul, de aceea a ajuns acum ca și sămânța apostaziei să înceapă tot din aceste părți, iar de aici să pornească apoi mai departe. Căci <acest dușman> are de gând să aducă întunericul răutății tocmai peste cei luminați de lumina cunoștinței lui Hristos.

Priviți deci, ca adevărați ucenici ai lui Hristos ce sunteți, suferințele noastre ca și cum ar fi și ale Voastre ! Căci nu pentru bani, pentru onoruri sau pentru alte bunuri pământești ducem noi acest război, ci pentru avutul nostru obștesc, pentru comoara credinței celei adevărate lăsate de Părinți, pentru asta stăm noi și astăzi pe câmpul de luptă. Luați dar parte la durerea noastră, o iubitorilor de frați, întrucât e drept că la noi s-a închis gura celor evlavioși, dar au rămas slobode limbile nerușinate ale celor ce rostesc nedreptăți împotriva lui Dumnezeu. Stâlpii și întăririle adevărului au fost dați la o parte, iar noi (peste care se trece cu dispreț din cauza păcătoșeniei noastre) n-avem îndrăzneala să grăim deschis. Luptați dar și pentru alte popoare și nu Vă uitați numai la situația Voastră, ca unii care spuneți că sunteți bine adăpostiți de aceste furtuni în golfurile Voastre, pe care darul lui Dumnezeu Vi le-a apărat până acum de furia acestor vânturi ale răutății ! Dați o mână de ajutor și Bisericilor bântuite de furtună, pentru ca să nu suporte naufragiul credinței, fiind singure și părăsite de toți ! Deplângeți-ne, pentru că Cel Unul-Născut e defăimat și nu se află nimeni care să-I ia apărarea ! Duhul Sfânt e disprețuit și cel care ar putea să-i înfrângă pe hulitori e alungat. Închinarea la mai mulți dumnezei s-a întărit. După părerea ereticilor, există un Dumnezeu mare și unul mic. Prin cuvântul „Fiu" nu s-ar înțelege, zic ei, o ființă deopotrivă cu Tatăl, ci una mai mică, iar Duhul Sfânt - după ei - nu ține nici El de desăvârșirea Treimii și nu ține în nici un fel de dumnezeire, ci ar fi doar una din făpturile aduse de Tatăl ori de Fiul așa fără temei și la întâm-

763. Cf. *Rom.* 8, 18.

plare. „Cine va da capului meu apă și ochilor mei izvor de lacrimi"[764], ca să deplâng multe zile acest popor, care, prin aceste nelegiuite învățături, e împins spre pierzanie. Urechile oamenilor simpli au fost amăgite și obișnuite cu nelegiuirile ereziei. Copiii Bisericii sunt educați cu învățături stricate. Ce trebuie să facem ? Ereticii botează, dau muribunzilor merindea pentru drumul veșniciei, îi vizitează pe bolnavi, mângâie pe cei în suferință și în lipsuri, dau ajutor de tot felul și împart darul Sfintelor Taine. Prin toate aceste lucruri săvârșite de ei, se naște în aceste popoare o legătură de armonie cu ei, așa că, în scurtă vreme, chiar de ni s-ar da libertate, n-ar mai fi nici o nădejde ca pe cei prinși în această îndelungată înșelăciune să-i mai putem întoarce din nou la calea adevărului.

V

De aceea, am fost nevoiți să alergăm mai mulți dintre ai noștri la Cuvioșia Voastră, pentru ca în parte să-și expună fiecare starea de fapt a lucrurilor. Acum însă tocmai în aceasta stă dovada situației noastre grele în care ne aflăm și care nu ne îngăduie nici măcar să facem o călătorie până la Voi, căci și numai pentru foarte scurt timp dacă unul din noi ar lipsi din parohia lui, poporul ar cădea în mâna uneltirilor ereticilor. Totuși, în loc de mai mulți, cu ajutorul Domnului, măcar pe acesta l-am trimis, pe preaevlaviosul și iubitul frate și împreună-slujitor, preotul Dorotei, care va putea întregi prin cuvintele sale tot ce nu este scris în această scrisoare, căci el a urmărit tot ce n-am scris aici și e un zelos apărător al dreptei credințe. Primiți-l, Vă rog, cu pace și trimiteți-l curând înapoi. Fie ca el să ne aducă o veste bună cu referire la devotamentul și sprijinul pe care-l arătați fraților Voștri !

EPISTOLA 244
Către Patrofil, episcopul Bisericilor din Egeea*

Scrisă în anul 375

I

Ți-am citit scrisoarea pe care ai trimis-o prin fratele nostru, împreună-slujitorul Strategios, și am făcut-o cu plăcere. Cum ar fi putut fi altfel, după ce fusese scrisă de un om cuminte și de o inimă învățată să se manifeste cu iubire față de toți, după cum spune porunca Domnului ? Și am înțeles acum și cauza pentru care ai tăcut atâta vreme. Păreai nedumerit și îngrozit că acest Vasile,

---

764. *Ier.* 9, 1.

* Acest Patrofil era îndurerat din pricina neînțelegerilor dintre bătrânul Eustațiu de Sebasta și Sfântul Vasile. În această epistolă, Sfântul Vasile arată nestatornicia și duplicitatea lui Eustațiu. Până la urmă Patrofil se convinge de vinovăția lui Eustațiu (cf. și epist. 250).

care din tinerețe fusese sluga plecată a aceluia[765], care în anumite împrejurări a făcut cutare și cutare lucru, a venit acum să se lupte cu toți oamenii, numai ca să facă jocul acestui personaj, căci s-a schimbat de atunci cu totul și a preferat războiul în locul dragostei, și mai știu eu câte altele ai mai scris, în care-Ți arătai surprinderea față de această întoarcere neașteptată a lucrurilor[766]. Și chiar dacă Te-ai pornit la luptă contra mea, totuși nu m-am supărat, căci nu-s chiar atât de refractar la avertizări, încât să mă supăr de observațiile frățești ale colegilor mei. Departe de a fi tulburat de cele ce ai scris, ele m-au făcut mai curând să râd, pentru că, în timp ce existau atât de multe și de puternice motive care păreau să întărească până acum prietenia noastră, iată că acum Tu însuți, pentru pricini despre care abia acum s-a aflat și de la Tine, ai luat condeiul și ai scris în așa fel încât până și Tu Te-ai speriat. Ți s-a întâmplat, cu alte cuvinte, același lucru ca multor oameni care nu caută să cerceteze starea lucrurilor, pentru că nu au de-a face decât cu oameni care nu se silesc să caute adevărul, ci judecă deosebirea dintre indivizi fără să-și aducă aminte de îndemnul Scripturii, care zice: „Nu-i bine să te uiți la fața omului atunci când judeci”[767].

II

Dar pentru că Dumnezeu nu Se uită la fața omului, eu n-am să uit să-Ți comunic și Ție apărarea pe care am pregătit-o pentru judecata cea mare (a lui Dumnezeu). În ceea ce mă privește, cred că între noi n-a existat nici un fel de pricină mare sau mică de neînțelegere, doar că oameni care ne urau (și asta pentru motive pe care numai ei le cunosc, fapt despre care nu aflu necesar să scriu nici o vorbă) puneau la cale tot felul de uneltiri. Le-am respins nu o dată sau de două ori, dar acuzele nu se mai sfârșeau și ar fi fost fără rost să mă apăr de fiecare dată, pentru că eu locuiam departe, iar cei ce puneau la cale minciunile acestea puteau răni direct oamenii cu inimile mai simțitoare și care nu învățaseră să-și astupe de tot una din cele două urechi, până când puteam reveni eu acolo. Mai mult, cred că nu Ți-a rămas nici Ție necunoscut faptul că creștinii din Nicopole au cerut adeseori mărturii care să-i determine să-și dea deplina lor adeziune.

Iată pentru ce m-am hotărât să recurg la serviciile documentului scris. M-am gândit că în felul acesta voi obține dintr-o dată două rezultate: în primul rând, aș fi convins pe nicopolitani să nu mai nutrească sentimente dușmănoase față de acest om[768], iar în al doilea rând, aș fi închis gura defăimătorilor, întrucât conglăsuirea credinței ar fi îndepărtat denunțurile atât dintr-o parte, cât și din cealaltă.

765. Eustațiu de Sebasta.
766. De această ruptură mai sunt vinovați și alții; cf. epist. 204.
767. *Deut.* 1, 17; *Pr.* 18, 5.
768. Eustațiu.

Mărturisirea de credință a și fost redactată[769], a fost adusă de mine și a fost și iscălită, dar tocmai atunci s-a decis să se mai convoace un sinod, căruia i s-a fixat și data, pentru ca și frații de pe teritoriul eparhiei mele să se poată întruni și să se pună de acord și ei, iar în felul acesta comuniunea să fie de acum înainte adevărată și sinceră.

Noi am venit la întrunire în ziua fixată, iar dintre frații de pe teritoriul eparhiei mele, unii sosiseră deja, pe când ceilalți soseau unul după altul, bucuroși și plini de dorință, așa cum e firesc să alerge cei ce vor să facă într-adevăr pace. Trimisesem și o circulară, ba și curieri să anunțe că ne-am prezentat deja, căci tocmai în eparhia mea fusese fixat locul unde să-i primim pe toți participanții.

În schimb, de partea cealaltă n-a sosit nimeni, nici curierii, nici altcineva care să anunțe sosirea celor așteptați. Oamenii pe care-i trimiseserăm s-au întors descriind marea tristețe și murmurele celor de acolo, care erau convinși de acum că eu aș fi promulgat o credință nouă și afirmau că sunt hotărâți să nu mai dea voie episcopului lor să mai treacă pe la mine. A venit și cineva aducând o scrisoare cu declarații de devotament față de persoana mea, dar care nu amintea nimic de ceea ce se stabilise la început. În sfârșit, fratele Teofil, om vrednic de tot respectul și stima mea[770], trimițând pe cineva din anturajul lui, a făcut cunoscute câteva lucruri mărunte, pe care s-a văzut obligat să le și descrie și pe care, se vede, trebuia să le aud și eu. Nu m-a învrednicit însă nici el să-mi scrie, nu atât pentru că se temea de mărturia scrisului, cât mai ales din grija de a nu fi nevoit să vină să mă salute ca episcop al locului. Oricum, expresiile lui erau dure și porneau dintr-o inimă înfierbântată. După toate acestea m-am retras, desigur rușinat și cu inima strânsă, fără să mai pot spune ceva celor care mă asaltau cu întrebări. N-a mai trecut mult și am plecat în vizită în Cilicia, iar când m-am întors de acolo, curând au sosit și scrisorile prin care se întrerupea orice comuniune între noi.

III

Cauza acestei rupturi era faptul, spune <Eustațiu în epistola sa>, că eu scrisesem cândva lui Apolinarie[771] și că stau în comuniune cu confratele nostru, preotul Diodor. Pe Apolinarie nu l-am socotit niciodată ca dușman, ba există unele fapte pentru care chiar îl respect ca om. Dar niciodată eu n-am fost legat de el în așa măsură încât să se poată aduce de aici o învinuire, mai ales că eu însumi am avut motive să-l condamn ca unul care i-am citit câteva din scrierile proprii. Cu toate acestea, eu nu-mi aduc aminte să-i fi cerut vre-

769. E vorba de textul din epist. 125.

770. Exprimare ironică.

771. Aceeași acuză de care se vorbește și în alte epistole (223, 224, 226). Sfântul Vasile precizează că, într-adevăr, trimisese cu vreo douăzeci de ani înainte o epistolă cu salutări prietenești lui Apolinarie. În schimb, când e vorba de erezia lui Apolinarie, el însuși a combătut-o în scris.

odată vreo carte despre Duhul Sfânt, nici să fi primit vreo altă carte de-a lui pe care mi-ar fi trimis-o. În schimb, aud spunându-se că el a fost unul din cei mai fecunzi scriitori, dar că numai o mică parte din operele sale au ajuns să fie citite. Personal, nici n-am avut răgazul să cercetez astfel de lucrări, căci sunt și cam dificil când e vorba să receptez scrieri mai noi, mai ales că organismul meu nu-mi îngăduie să depun efort mai mare nici măcar la citirea și adâncirea Sfintei Scripturi. Așa încât ce legătură are cu mine faptul că cineva a scris o carte care nu-i pe placul altcuiva ? Cu toate acestea, dacă cineva trebuie să fie învinuit dintr-o astfel de pricină, atunci să-mi dea și mie socoteală cel ce mă acuză de legături cu Apolinarie: de ce acuzatorul meu a stat în legătură cu Arie, care i-a fost dascăl, și cu Aețiu[772], care i-a fost ucenic ? Or, eu în nici un fel n-am avut nici ca dascăl, nici ca ucenic, pe omul căruia i se impută acuzații ce se revarsă asupra mea.

Cât despre Diodor, pe acesta l-am moștenit ca ucenic de la preafericitul Silvan și-l iubesc și acum și-l prețuiesc pentru farmecul tipic al cuvântului lui, în stare să facă mai buni pe mulți din cei ce-l întâlnesc[773].

IV

Sub impresia acestei scrisori, cum era și firesc, și uluit de schimbarea atât de stranie și de neașteptată, n-am mai fost în stare nici să răspund, pentru că inima mea mi s-a sfâșiat, limba mi-a paralizat, mâna mi-a amorțit și încercam un sentiment vulgar, să mi se ierte că spun un adevăr, parcă simțeam că încep să urăsc pe toată lumea, că mă uit la toți cu neîncredere și că cred chiar că bunătatea iubirii nici n-ar exista realmente în firea omului, că ea ar fi doar un cuvânt frumos care adaugă cel mult un plus de podoabă la cei ce folosesc astfel de expresii, în timp ce în inima omului n-ar exista deloc o astfel de dispoziție[774]. Or, dacă un om ca el, care și-a scrutat cu grijă viața începând din pruncie și până la adânci bătrâneți, s-a putut amărî atât de ușor pentru astfel de motive, fără să aibă nici o considerație față de poziția în care mă aflam eu și fără să aprecieze că ar fi mai de importanță un trecut bazat pe experiență <ortodoxă> decât o calomnie ieftină, întocmai cum pe un mânz neîmblânzit, care n-a învățat încă să-și ducă în spinare călărețul, o ușoară bănuială îl face să se tragă înapoi, să se răsucească și să trântească la pământ pe cel de care se bucurase înainte, atunci ce trebuie să cred de ceilalți, de-a căror prietenie aveam atâta siguranță și care mi-au dat atâtea mărturii de bună purtare ? În sufletul meu tot depanam aceste gânduri și le întorceam de pe-o fată pe alta, dar ele mă mușcau și mă sfâșiau tot mai tare prin amintirea trecutului. Iată de ce n-am răspuns nimic la această scrisoare și nu din mândrie am tăcut - să nu

772. Căpetenia arienilor anomei sau eunomieni.

773. Semnificativă apropiere ! Cf. și epist. 160.

774. Pe bună dreptate, pasajul acesta miroase prea mult a retorică, cf. Y. Courtonne, *op. cit.*, III, pp. 77-78.

bănuieşti aşa ceva, frate dragă, pentru că eu nu mă mărturisesc înaintea oamenilor, ci vorbim în Hristos, ca în faţa lui Dumnezeu -, ci din uluire, din dezorientare şi din neputinţa de a spune ceva pe măsura supărării pe care o încercam.

V

În vreme ce mă găseam în starea aceasta, mi-a sosit şi altă scrisoare, adresată de formă unui oarecare Daziza, dar, în realitate, vizându-i pe toţi oamenii, după cum o dovedeşte repeziciunea cu care s-a răspândit şi care a fost atât de uimitoare, încât în câteva zile a făcut ocolul întregului Pont şi a străbătut şi Galatia. Unii ziceau chiar că ar fi ajuns şi în Bithynia, iar vestitorii acestor noutăţi „fericite" ar fi atins şi Helespon-tul ! De bună seamă că vei fi aflat fel de fel de lucruri ce se scriau la adresa mea în scrisoarea către Daziza, pentru că nu Te-au situat destul de departe de prietenia lor, încât să Te lase nerăsplătit de astfel de onoruri[775]. În cazul că această scrisoare nu Ţi-a căzut încă în mână, am să Ţi-o expediez. Din ea vei mai afla că sunt învinuit şi de înşelăciune şi de uneltiri, că eu aş fi cauza ruinei Bisericii şi a pierzaniei sufletelor ! Şi ai să mai vezi de aici, totodată, încă o cauză pe care ei o cred cea mai întemeiată dintre toate: că aş fi preferat în chip viclean această mărturisire de credinţă nu pentru a face un serviciu celor din Nicopole, ci cu intenţia de a le stoarce cu forţa o adeziune ! La toate acestea, las pe Dumnezeu să judece. De unde aveau ei vreo dovadă clară despre ceea ce aveam eu în adâncul inimii mele ? Şi iată ce m-a mirat şi mai mult la ei: din clipa în care am iscălit textul mărturisirii pe care le-am prezentat-o, s-au arătat atât de dornici de dezbinare, încât, în dorinţa de a convinge pe cei ce-i acuzau, au început să amestece faptele reale cu cele inexistente, nemaigândindu-se că ei cu mâinile lor au prezentat sinodului din Tiana textul mărturisirii aduse de la Roma[776], care există la noi în arhivă şi care cuprinde credinţa Părinţilor. Au uitat până şi propria lor cuvântare, pe care au ţinut-o atunci când, păşind în mijlocul sinodului, au deplâns înşelăciunea care i-a făcut să accepte tomosul redactat de grupul lui Eudoxios[777].

Într-adevăr, ca mijloc de justificare pentru greşeala comisă, ei s-au gândit că, odată plecaţi spre Roma[778], au şi primit credinţa Părinţilor ca să repare prin

775. Oricât de nestatornic va fi fost Eustaţiu, totuşi faptul că a putut găsi înţelegere la destui episcopi (ca să nu mai vorbim de cei mari ai zilei) dovedeşte că susceptibilităţile şi amărăciunile Sfântului Vasile se dovedesc exagerate. Y. Courtonne, *ibidem*.

776. La sinodul din Roma din anul 366, Eustaţiu a semnat, împreună cu alţi episcopi, formula niceeană; o copie după această mărturisire s-a păstrat la Roma, alta (cu semnătura papii) a fost prezentată la sinodul din Tiana, iar la data scrierii acestei epistole (376) ea se păstra în arhivă la Cezareea Capadociei.

777. Eudoxios, episcop al Constantinopolului (începând din 360), era aderent al partidei semiariene a „omeilor", cei care semnaseră formula de la Rimini-Seleucia din anul 359.

778. Fragmentul ilustrează prestigiul de care se bucura încă de atunci scaunul Romei, chiar şi „până în îndepărtatul Orient" (Y. Courtonne, *op. cit.*, III, p. 79, n. 1).

îmbunătăţirea propusă paguba făcută Bisericii prin pactizarea cu răul. Dar cei ce au făcut cele mai multe călătorii pentru credinţă şi care au ţinut această predică înţeleaptă ne insultă acum că am umbla, chipurile, pe căi piezişe şi ca şi cum sub haina dragostei am unelti acţiuni viclene ! Or până şi zvonurile care circulă acum arată că ei sunt cei care au osândit credinţa de la Niceea. Au participat şi la Cizic şi s-au întors şi de acolo cu un alt simbol de credinţă.

VI

Dar de ce să vorbesc teoretic despre nestatornicie când faptele însele îmi dau mărturii şi mai puternice despre deturnarea lor tocmai către contrarul lor ? Aceşti oameni n-au voit să se plece nici în faţa hotărârii luate împotriva lor de 500 de episcopi[779] şi nici n-au consimţit să renunţe la pretenţia de a conduce ei Bisericile, cu tot numărul mare al celor ce căzuseră de acord cu propunerea de a-i depune din scaun. Şi aceasta pentru că - zice Eustaţiu - episcopii nu primiseră părtăşia Duhului Sfânt, Biserica nu mai conducea cu ajutorul harului lui Dumnezeu, ci puseseră mâna pe cele mai de frunte scaune prin puterea lumească, iar pentru ca să-şi satisfacă pofta lor de mărire deşartă, recunosc acum ca episcopi numai pe foştii lor supuşi, hirotoniţi între timp de ei înşişi. Întreabă-i Tu însuţi, deşi ei dispreţuiesc pe toţi oamenii ca neavând nici ochi, nici urechi şi nici inimă înţelegătoare ca să poată pricepe urmarea celor petrecute, şi cere-le, zic, să-Ţi spună ce convingeri mai au în inima lor ? Cum pot fi deodată episcopi atât cel depus de Evippios[780], cât şi cel instituit de el, căci şi unul şi altul sunt lucrarea aceleiaşi mâini ? Dacă Evippios n-a avut darul proorocului Ieremia să „piardă şi să dărâme, să smulgă şi să sădească”[781], atunci el nu avea îndreptăţirea nici să scoată pe unul şi nici să pună pe altul. Căci dacă-i dai una din puteri, trebuie să i-o dai şi pe cealaltă. Dar se ştie, pe cât se pare, că scopul lor e numai unul: să-şi urmărească peste tot doar interesul lor, să-i considere prieteni numai pe cei care le sprijină dorinţele şi să judece ca duşman şi să nu cruţe de nici o calomnie pe cel care li se opune dorinţelor.

VII

Şi care sunt acum uneltirile lor îndreptate împotriva Bisericii ? Ele sunt îngrozitoare din pricina nestatorniciei celor care le aplică şi jalnice din pricina celor ce le suportă. Din fiii şi nepoţii lui Evippios, chemaţi la Sebasta tocmai din străinătate printr-o solie demnă de încredere, au început să câştige acum încrederea poporului. Aşa au ajuns ei să se facă stăpâni pe altare şi să devină plămădeala <rea> care dospeşte acum în Biserică. Ei sunt şi cei care

779. La sinodul din Constantinopol din anul 360.
780. Episcop arian, cu care Sfântul Vasile a rupt comuniunea.
781. *Ier.* 1, 10.

ne urmăresc pe noi, pentru că apărăm deofiinţimea Fiului cu Tatăl. Cât despre Eustaţiu, el care, începând de la Roma până la Tiana, a purtat pretutindeni pe o foaie de hârtie cuvântul „deofiinţă", iată-l acum în cârdăşia lor, cu toate că multă vreme nu fusese primit în mult dorita lor comuniune, fie pentru că ei se temeau de uneltirea celor ce se puseseră de acord împotriva lui, fie pentru că ţineau la prestanţa şi la autoritatea lor.

Din cine era format grupul lor[782], cum şi-au obţinut fiecare din ei hirotonia şi cu ce anume s-au ocupat în tinereţele lor înainte de a ajunge la poziţia actuală, cred că istorisirea acestor isprăvi nu voi mai avea timp să o fac pentru fiecare din ei, căci am învăţat să mă rog să nu grăiască gura mea lucruri omeneşti[783]. Dacă vrei să le cunoşti, vei putea să le afli, iar dacă nu, în orice caz, ele nu vor rămâne ascunse de Judecătorul <Dumnezeu>.

VIII

Cu toate acestea, sentimentele pe care le-am încercat n-aş fi vrut să nu le fac cunoscute Iubirii Tale. Anul trecut, pe când căzusem la pat cu o febră din cele mai rebele şi care mă dusese până în preajma porţilor morţii, din care numai bunătatea lui Dumnezeu m-a mai scăpat, am rămas foarte abătut în convalescenţă când meditam la multele necazuri spre care mă întorceam şi mă tot gândeam în sinea mea: ce se mai ascunsese în adâncurile înţelepciunii lui Dumnezeu, potrivit căreia mi s-au mai dăruit iarăşi zile de viaţă în trup ? Când am auzit de toate cele pe care Ţi le-am relatat, m-am gândit că Dumnezeu poate îmi va hărăzi să văd odată Bisericile izbăvite de zdruncinătura provocată mai înainte de ruptura celor cărora li se încredinţase totul pe urma demnităţii lor prefăcute. Dar poate că Domnul aşa a vrut să-mi mai lungească puterile sufleteşti şi să le facă cel puţin mai treze pentru viitor, pentru ca să nu mă mai îngrijorez de cele omeneşti, ci să-mi întremez puterile cu ajutorul poruncilor evanghelice, pe care nici vremea, nici lucrurile omeneşti şi nici chiar loviturile vieţii nu pot să le schimbe, ci rămân aceleaşi şi se perpetuează veşnic în forma în care au fost propovăduite de gura cea nemincinoasă şi fericită (a Domnului, n.tr.).

IX

Oamenii sunt ca norii, care se lasă duşi de vânt, odată într-o direcţie, altădată într-alta, după schimbările vremii, dar cei despre care am vorbit sunt cu mult mai schimbători decât ce mi-a fost dat să cunosc în viaţă. Înţeleg că în anumite împrejurări oamenii pot relata ceva similar despre cei cu care au trăit. În orice caz însă, mie nu mi-a fost dat până acum să cunosc prin experienţă

782. Grupul semiarian, adunat într-un sinod ilegal condus de Eustaţiu.
783. *Ps.* 16, 4.

proprie ori prin mărturia altora o nestatornicie în ale credinței așa cum este cea observată la ei.

La început au pornit-o pe urmele lui Arie, după aceea au trecut de partea lui Hermoghen[784], ale cărui idei erau cu totul opuse rătăcirii lui Arie, după cum o dovedește însăși credința pe care acest om o propovăduia de la început la Niceea. Dar Hermoghen a murit și ucenicii lui și-au schimbat iarăși credința, trecând de partea lui Eusebiu[785], corifeul partidei arienilor, după cum spun cei care l-au cunoscut personal. Căzând din această vrednicie (puțin importă din ce motive), ei s-au întors iarăși în patrie și și-au tăinuit mai departe sentimentele ariene. Ajunși la episcopat, ca să trecem peste cele întâmplate între timp, câte feluri de mărturisiri de credință n-au semnat ? Una în Ancira[786], alta în Seleucia[787], a treia și cea mai cunoscută în Constantinopol[788], alta în Lampsac[789], apoi în localitatea Nike din Tracia[790], iar mai nou cea din Cizic[791], despre care nu cunosc amănunte, dar după câte aud, aici s-a trecut sub tăcere termenul „deoființă", în schimb s-a pus în circulație cuvântul „asemănător după ființă", semnând împreună cu Eunomiu cunoscutele blasfemii împotriva Duhului Sfânt.

Aceste mărturisiri de credință pe care le-am înșirat, chiar dacă nu se contrazic una cu alta, toate dovedesc aceeași instabilitate de gândire, pentru că autorii lor nu rămân niciodată credincioși propriilor lor exprimări. Acestea sunt adevărate, mii de alte lucrări neamintite le-am trecut sub tăcere. Întrucât acești indivizi vor fi ajuns și până la voi, Îți cerem să ne scrii la rândul Tău, prin aducătorii prezentei scrisori (mă gândesc la împreună-slujitorul nostru Strategios), dacă ai rămas același față de noi ori dacă și Tu Te-ai schimbat în urma întâlnirii cu ei. Căci se pare că nici ei nu se vor fi putut stăpâni să nu vorbească, dar nici Tu, care mi-ai scris astfel de lucruri și care față de ei nu vei fi vorbit cu deplină sinceritate. Dacă ai rămâne și pe mai departe în comuniune cu noi ar fi un lucru minunat și ar fi cel mai de dorit. Dacă Te-au câștigat ei pentru cauza lor, lucrul ar fi desigur întristător. Și cum n-ar fi regretabilă despărțirea de noi a unui astfel de frate ? Oricum, în lipsă de altceva mai bun, cel puțin am fost destul de instruiți de către acei <oameni>, încât să suportăm astfel de pierderi.

---

784. Hermoghen a fost episcop de Cezareea înainte de Dianios. În Sinodul din Niceea (325) el a fost secretar și cel care a dat citire Simbolului niceean.

785. Episcop al Nicomediei și apoi al Constantinopolului, Eusebiu a fost căpetenia arienilor sub împăratul Constantin.

786. În anul 358.

787. În anul 359 pentru răsăriteni, iar pentru episcopii apuseni la Rimini.

788. În anul 360.

789. În anul 364.

790. Aici s-a semnat formula ariană de la Rimini.

791. Anii 375-376, cf. epist. 251.

EPISTOLA 245
Către episcopul Teofil*
Scrisă în anul 375

Cu toate că am primit mai demult epistola Dragostei Tale, am așteptat să găsesc o persoană mai de încredere pentru a-Ți răspunde, iar ea să completeze cele ce le voi fi uitat eu. Întrucât acum m-a cercetat preaiubitul și preaevlaviosul Strategios, fratele nostru, am crezut de cuviință să-l folosesc drept curier pe el, pentru că îmi cunoaște și părerile, dar, în același timp, poate să aducă și un serviciu real și evlavios în problemele noastre.

Să știi dar, preadorite și preacinstite, că dragostea ce-Ți port e un semn de mare prețuire, pe care din punctul de vedere al dispoziției sufletești nu m-am gândit nici o clipă s-o împuținez, cu toate că au avut loc, între timp, multe și mari prilejuri de adevărate supărări. Dar, în ciuda tuturor acestora, am luat hotărârea de a nu vedea numai părțile rele, ci, întocmai ca la un cântar, să le am în vedere mai curând pe cele bune decât pe cele rele.

Întrucât lucrurile au fost schimbate de către cei de la care s-ar fi așteptat mai puțin s-o facă, să mi se îngăduie și mie nu să-mi schimb părerea, ci să-mi modific atitudinea. Ce-i foarte adevărat este că eu voi rămâne pe aceeași poziție, în vreme ce alții sunt cei care mereu trec de la o părere la alta, acum chiar părăsindu-ne pe față și trecând la vrăjmași. Cât de mare preț puneam noi pe comuniunea mea cu ei, atâta vreme cât făceau parte din gruparea cea sănătoasă, nu-Ți este necunoscut nici Ție. Acum însă, dacă nici pe aceia nu-i urmăm, ba fugim și de cei care au aceleași păreri cu ei, pe bună dreptate vom obține iertarea, ca unii care n-am pus nimic mai presus de adevăr și de siguranța lor.

EPISTOLA 246
Către locuitorii din Nicopole*
Scrisă în anul 376

Când văd că răul merge fericit înainte, iar evlavia voastră, obosită, renunță la luptă, descurajându-se în fața dezastrelor care nu mai încetează, încep să-mi pierd și eu curajul. Când, dimpotrivă, mă gândesc la puternica mână a

* O nouă mostră de „iconomie" sau de pogorământ folosit de Sfântul Vasile ca să-l câștige pe om prin bunăvoință. Teofil, episcop de Castavala (Cilicia) avusese păreri semiariene, dar a reușit să aducă de la papa Liberiu scrisoarea de recomandare ortodoxă (ca și Silvan al Tarsului și Eustațiu de Sebasta) și astfel în anul 365 toți trei au fost confirmați în post. Sub influența Sfântului Vasile, spre deosebire de ceilalți doi, Teofil declară că a rămas surprins de revenirea la arianism a lui Eustațiu, așa încât Sfântul Vasile îi scrie aceste rânduri pline de încurajare și de înțelegere. Epistola de față a fost dusă la destinație de același curier ca și cea de sub nr. 244.

* Până în clipa din urmă Sfântul Vasile avea nădejdea că ortodoxia se va restabili. Cu acest gând încurajează și pe locuitorii Nicopolei din Armenia Mică.

lui Dumnezeu şi când ştiu că El poate îndrepta din nou pe cei zdrobiţi în nenorociri şi „iubeşte pe cei drepţi, risipeşte pe cei mândri, coboară pe cei puternici de pe tronuri"[792], atunci mă schimb şi eu, nădejdea mă face mai sprinten şi ştiu că prin rugăciunile voastre Domnul ne va arăta iarăşi pacea în curând. Numai să nu slăbiţi în rugăciuni, ci, dimpotrivă, precum sunteţi dascăli prin cuvinte, în aceleaşi lucruri să vă arătaţi tuturor, prin fapte, pilde luminoase.

EPISTOLA 247
Către locuitorii din Nicopole*
Scrisă în anul 376

Câte gemete şi plânsete n-am încercat, auzind parcă cu urechile mele istorisirea acestor nenorociri, când am citit scrisoarea sfinţiilor voastre: lovituri şi insulte, jaful locuinţelor, depopularea oraşului, stricarea patriei întregi, prigoana Bisericii şi surghiunul preoţilor, năvălirea lupilor şi împrăştierea turmei ! Dar când am încetat să mai gem şi să mai plâng, mi-am întors privirea către Domnul din ceruri. Să ştiţi că sunt convins că ajutorul va veni curând şi că nu suntem părăsiţi pentru totdeauna. Ce-am suferit, am suferit din cauza păcatelor noastre, dar Dumnezeul milei Îşi va arăta bunătatea prin dragostea Lui mare pe care o are faţă de Biserici şi iubirea Sa de oameni. Totuşi, n-am încetat să merg la mai-marii zilei, rugându-i ori scriindu-le celor de la curte care ne iubesc ca să oprească mânia celui pornit cu turbare împotriva noastră. Cred că de osândirea lui[793] nu se mai îndoieşte nimeni, afară de cazul că vremurile atât de tulburi ca acelea de azi[794] nu mai oferă nici un răgaz pentru aşa ceva celor din fruntea statului.

EPISTOLA 248
Către Amfilohiu, episcop de Iconium
Scrisă în anul 376

Dacă voi lua în considerare numai dorinţele proprii, mă voi mâhni, pentru că mă aflu la o distanţă atât de mare de Evlavia Ta; în schimb, dacă am în

792. *Ps.* 145, 8; *Lc.* 1, 52.

* În epist. 240 Sfântul Vasile scria preoţilor din Nicopolea Armeniei că „nimeni dintre voi n-a fost schingiuit, nimănui nu i s-a confiscat averea, n-aţi fost nevoiţi să vă expatriaţi ori să fiţi întemniţaţi". Acum scrie contrariul (n. Y. Courtonne, *op. cit.*, III, p. 85, n.r.). Explicaţia se pare că ne-o dă faptul că între timp apăruse „pârjolul" legat de numele vicarului Demostene, care a căutat să-l aresteze şi pe Sf. Grigorie de Nyssa, umblând cu armata după el, căutând să forţeze clerul să accepte arianismul. Sfântul Vasile îi mângâie şi încurajează pe credincioşi, declarându-le că şi el va interveni în acest sens (n. T. Bodogae).

793. Probabil are în vedere pe împăratul Valens, care devenise odios din cauza prigoanei duse împotriva Bisericii, încât toţi îl osândeau în public; cf. epist. 74-76.

794. Aluzie la primejdia invaziei goţilor.

vedere viața pașnică pe care o duci, atunci aduc mulțumită lui Dumnezeu, pentru că Te-a îndepărtat măcar pe Evlavia Ta de văpaia care a devastat mai mult eparhia mea. Căci Dreptul Judecător, după faptele mele, mi-a dăruit un „înger al Satanei"[795], care mă bate fără încetare și sprijină în chip fanatic erezia, pornind un război atât de cumplit împotriva mea, încât nu cruță nici sângele celor care cred în Dumnezeu.

Oricum, Dragostea Ta, nu Te-ai înșelat când ai spus că acel Asclepios, care a fost crunt bătut de arieni, a murit în urma rănilor, mai bine spus, a preferat să se mute la viața veșnică, decât să intre în comuniune cu cei de felul lui Doic[796]. Nu uita, așadar, că toate celelalte merg cam după același calapod: așa stăm, de pildă, cu prigoana preoților și a dascălilor și multe altele pe care pot să le facă astfel de oameni care folosesc autoritatea politică după bunul lor plac[797]. Prin puterea rugăciunilor Tale, Domnul va pune odată capăt acestor abuzuri, dând și credincioșilor răbdare ca să îndure după cuviință greul nădăjduirii în El. Ca unul care judeci drept lucrurile, scrie-mi cât mai des despre problemele pe care le ai. Dacă ai găsi pe cineva care să poată duce cu toată încrederea cartea pe care am compus-o[798], fă-mi plăcerea și trimite-l încoace, pentru ca, încurajat și de critica pe care mi-o vei face, s-o putem trimite astfel și în mâna altora.

Să dea Domnul ca prin darul Lui să fii, de dragul meu și al Bisericii Lui, sănătos, voios și cald rugător la Dumnezeu !

EPISTOLA 249
Fără adresă, pentru un om evlavios
Scrisă în anul 376

Felicit pe acest frate că n-a avut parte de tulburările de la noi[799] și că se poate întâlni cu Evlavia Ta. Bună hrană de drum pentru veacul viitor și-a ales în viața dusă laolaltă cu cei ce se tem de Domnul ! Eu îl încredințez Vredniciei Tale și prin intermediul lui îți cer să te rogi și pentru mizerabila noastră viață, pentru ca, odată trecuți prin aceste grele încercări, să începem să slujim Domnului așa cum ne-o cere Evanghelia.

---

795. *II Cor.* 12, 7.

796. Doic era cel care păstra catârii lui Saul, devenit acum împărat al israeliților. Acest grai simbolic ne duce cu gândul la lupta arienilor și a pnevmatomahilor care se întețise.

797. În fond, aceasta a fost arma cea mai tare a arienilor, mai ales acum, când prigoana condusă de Valens a atins culmea.

798. E vorba de tratatul *Despre Duhul Sfânt*, despre care se mai amintește și în alte scrisori, între altele nr. 231. Sfântul Vasile i-a trimis-o lui Amfilohiu ca să-și dea părerea asupra ei, mai ales că acesta sugerase compunerea ei.

799. Atât epistola aceasta, cât și cele două anterioare, fac aluzie la prigoana lui Valens.

EPISTOLA 250
Către Patrofil, episcopul Egeii*
Scrisă în anul 376

Am primit abia aseară târziu răspunsurile la epistolele de mai înainte, dar oricum le-am primit prin preaiubitul Strategios și am dat slavă lui Dumnezeu că rămâi neschimbat în dragostea față de mine. Câte ai găsit de bine să-mi scrii despre aceeași problemă sunt o dovadă despre buna Ta intenție, și anume că judeci sănătos și-mi dai sfaturi folositoare.

În orice caz, întrucât presimt că scrisoarea mea ar fi și de data aceasta mai lungă dacă aș vrea să răspund la fiecare punct din cele scrise de Înțelepciunea Ta, mă mulțumesc să-Ți spun doar atât: dacă binele păcii se mărginește doar la ideea despre pace, atunci e ridicol să alegem pe cutare sau pe cutare și numai pe ei să-i numărăm în ceata celor pașnici, iar pe cei mai numeroși să-i excludem de la binele comuniunii. Dar dacă unirea cu cei socotiți periculoși face - sub apărare pașnică - jocul vrăjmașilor împotriva celor ce acceptă să se împace, atunci privește cu ce fel de oameni s-au amestecat cei care m-au urmărit cu ură nedreaptă și care țin de partida celor ce nu comunică cu mine. Nu-i nevoie să Ți-i înșir pe nume. Aceștia au fost convocați de ei în Sebasta și au luat în posesia lor bisericile, au liturghisit la altar și au împărtășit tot poporul din aceeași cuminecătură, proclamându-se episcopi în prezența clerului aflat acolo, însoțiți fiind de ei în toată țara ca niște sfinți și participanți la comuniunea cu ei. Dacă trebuie să preferăm gruparea oamenilor lor, ar fi ridicol să începem de la unghii și să nu ne îndreptăm îndată spre cap. Firește că dacă n-ar fi trebuit nici să socot și nici să ocolesc pe cineva eretic, atunci Te rog să-mi spui Tu pentru ce Te înstrăinezi și eviți comuniunea cu unii ? Iar daca aceștia sunt de evitat, potrivit expunerii dogmatice amănunțite, judecând lucrurile cu toată seriozitatea, să-mi spună acești oameni, pedanți în toate, din ce partidă sunt cei pe care i-au chemat lângă ei din Galatia ?

Dacă vei socoti că aceste lucruri trebuie să ne întristeze, să-i faci răspunzători de ele pe cei care au produs și dezbinarea. Dacă crezi că ei n-au aici nici un amestec, să mă ierți că nu accept să fac parte din aluatul dascălilor rătăciți, așa încât, dacă găsești de cuviință, părăsește argumentele forțate și osândește cu toată îndrăzneala pe cei care nu umblă drept după adevărul Evangheliei.

---

* Patrofil era prieten atât cu Sfântul Vasile, cât și cu Eustațiu de Sebasta. De aceea, s-a întristat când a văzut răcirea celor doi ierarhi, iar într-o scrisoare către Sfântul Vasile își exprimă nedumerirea, oferindu-și bunele oficii pentru împăcarea lor. Răspunsul Sfântului Vasile e cuprins pe larg în epist. 244, la care Patrofil răspunde acum din nou. Se declară prieten cu Sfântul Vasile, dar iarăși atinge problema împăcării.

EPISTOLA 251
Către creştinii din Evesa
Scrisă în anul 377

I

În ciuda numărului mare de treburi care m-au absolvit şi a miilor de griji care mi-au copleşit sufletul, niciodată n-am alungat din memorie grija pe care o nutresc iubirii voastre şi cer lui Dumnezeu să rămâneţi mereu în credinţa în care v-aţi hotărât şi să vă făliţi în nădejdea slavei lui Dumnezeu. Căci e greu azi şi numai arareori se poate găsi vreo Biserică deplin sănătoasă, căreia vremurile din urmă să nu-i fi adus vreo pagubă şi care să fi păstrat întreagă şi neschimbată învăţătura apostolică. Aşa v-aţi arătat voi în vremurile de azi, cu ajutorul Celui care în fiecare neam cinsteşte pe cei vrednici de chemarea Sa. Şi să vă dea Domnul bunătăţile Ierusalimului celui de sus, pentru că aţi pus pe capul celor mincinoşi învinuirile cele mincinoase, răspândite împotriva mea, şi pentru că n-aţi lăsat pe aceşti oameni să intre în inimile voastre[800] ! Ştiu şi am convingerea întru Domnul că răsplata voastră va fi mare pentru fapta aceasta. Căci înţelepţeşte aţi socotit în voi înşivă - şi acesta e şi adevărul - că cei care mi-au făcut rău în loc de bine şi mi-au arătat ură în loc de iubirea pe care le-o arătam au dovedit astfel că şi calomniile pe care le ţes împotriva mea pleacă de la faptul că şi-au dat ei înşişi adeziunile lor scrise la învăţătura cea dreaptă.

II

Dar ei n-au căzut numai în această situaţie contradictorie, în care ne acuză că noi am fi de vină că am luat sub formă de învinuire propriile lor semnături, ci, destituiţi fiind de toţi cei întruniţi la Constantinopol, ei n-au acceptat nici destituirea pronunţată de aceşti Părinţi, socotind adunarea lor drept „sinod al nelegiuiţilor", refuzând să-i numească episcopi, ca nu cumva, în chipul acesta, să se confirme sentinţa dată împotriva lor. Şi au şi declarat pentru ce motiv nu-i recunosc de episcopi: pentru că, ziceau ei, erau în fruntea unei periculoase erezii. Or n-au trecut nici şaptesprezece ani de când s-au petrecut aceste lucruri. Iar căpeteniile celor care i-au destituit erau tocmai Eudoxios, Evippios, Gheorghe, Akakios şi ceilalţi care fac parte din cei pe care voi nici nu-i cunoaşteţi. De unde se vede că cei care au pus stăpânire astăzi pe Biserici sunt tocmai urmaşii acelora, unii fiind hirotoniţi în locul lor, alţii promovaţi de ei înşişi[801].

800. Una din mângâierile cele mai mari ale Sfântului Vasile este cea exprimată aici: poporul n-a vrut să primească inovaţiile ariene.

801. Ca şi în alte epistole, Sfântul Vasile face un scurt rezumat al frământărilor ariene. Poate că, în fond, Eustaţiu şi ceilalţi descrişi aici se încăpăţânau legându-se mai mult de termeni, decât de dogma însăşi. Poate de aceea i-a şi urgisit poporul. A se vedea şi epist. 226, 244 şi altele.

III

Să ne spună cei care mă învinuiesc pe mine ca eretic cum puteau fi eretici acești oameni, despre care nu acceptau să-i destituie, și cum se face că ar fi ortodocşi ceilalți, care au fost promovați de ei și care păstrează încă aceleași credințe ca și părinții lor ! Dacă Evippios e ortodox, cum se face atunci că Eustațiu, care a fost destituit de el, nu-i laic ? Şi dacă același Evippios e eretic, cum se face că se află azi în comuniune cu Eustațiu, care a fost hirotonit tocmai de mâna lui ? Dar acestea sunt doar jocuri de copii puse la cale împotriva Bisericilor lui Dumnezeu, spre folosul acelor oameni care n-au altceva de lucru decât să-i învinuiască pe oameni, pentru ca apoi tot pe ei să-i instaleze din nou.

Altarele lui Vasilide Paflagonianul au fost răsturnate de Eustațiu pe când străbătea ținutul respectiv, ceea ce nu l-a oprit să slujească el însuşi la aceleași mese, iar azi pe același Vasilide îl cheamă ca să și le preia ! Tot Eustațiu l-a afurisit pe preaevlaviosul frate Elpidios, din pricină că acesta se unise cu cei din Amasia, iar acum îi roagă pe cei din Amasia să-i ofere și ei comuniunea. Predicile lui <Eustațiu> împotriva lui Evippios știți și voi înșivă cât de înfricoșătoare erau, iar acum, pe cei care împărtășesc părerile lui Evippios, același Eustațiu îi preamărește pentru dreapta atitudine a lor, cu singura condiție ca să-l ajute în râvna cu care se luptă ca să fie recunoscut iarăși ! Cât despre mine, eu sunt învinuit nu pentru că aș fi săvârșit vreo nedreptate, ci pentru că Eustațiu a crezut că în felul acesta își atrage stima celor din Antiohia. Cei pe care i-au rechemat anul trecut din Galatia, în nădejdea că prin ei vor putea să-și asigure deplina exercitare a vredniciei episcopale, erau oameni pe care-i cunosc și cei care au avut foarte puțin de lucru cu ei. Cât despre mine, să nu-mi dea vreodată Dumnezeu răgaz să enumăr faptele acestor oameni ! Şi cu toate acestea, cei din suita celor apropiați de Eustațiu și care erau cei mai de încredere ai lui, străbăteau întreaga țară cu onoruri și cu ceremoniile obișnuite episcopilor, fiind introduși în oraș cu alai mare și ținând adunări cu mare răsunet și cu autoritate suverană. Le-a fost încredințată turma, le-a fost dat altarul. Toți cei de azi știu că după ce s-au repezit până la Nicopole, totuși n-au putut face nimic din cele ce au făgăduit: cei de acolo știau în ce chip „s-au întors" ei și cum s-a ajuns la acest pas. În realitate, ei totdeauna caută să facă totul numai în interesul lor propriu. Dacă spun că și-au schimbat părerile, atunci să ne arate căința lor consemnată în scris, anatema împotriva crezului celor din Constantinopol, despărțirea de eretici și să renunțe de a-i mai înșela pe cei simpli. Acestea le cerem.

IV

Oricât de mici și de umili am fi, iubiți frați, noi suntem mereu aceiași prin harul lui Dumnezeu, ca unii care nu ne-am schimbat odată cu evenimentele de astăzi. N-avem o credință în Seleucia, alta în Constantinopol, alta în

Zele, alta în Lampsac, alta în Roma; iar cea care circulă acum nu-i deosebită de cele dinainte, ci e una și aceeași credință. Precum am primit de la Domnul așa ne botezăm, ne botezăm precum credem, precum credem așa ne închinăm Domnului, nici nu despărțim Sfântul Duh de Tatăl și de Fiul, nici nu-L punem în fața Tatălui, după cum nici nu spunem că Duhul e mai bătrân decât Fiul, așa cum încearcă să dovedească gurile celor ce hulesc[802]. Cine este atât de îndrăzneț încât să tăgăduiască ceea ce a așezat Dumnezeu și să scornească pentru numele dumnezeiești o altă ordine personală ? Dar nici nu spun că Duhul e creatură din clipa în care El e pomenit împreună cu Tatăl și cu Fiul și nici nu îndrăznim să numim cu nume de slujitor pe Cel rânduit să comande. Vă îndemn dar să vă aduceți aminte de amenințarea Domnului, Care a zis: „Orice păcat și orice hulă se vor ierta oamenilor, dar hula împotriva Duhului Sfânt nu se va ierta nici în veacul de acum și nici în cel ce va să vie"[803], de aceea să vă feriți de învățăturile periculoase împotriva Duhului. Țineți-vă tari în credință, aruncați-vă privirile în jurul vostru pe pământ și convingeți-vă cât este de neînsemnată această grupare bolnavă. Tot restul Bisericii, care, de la o margine până la cealaltă a lumii, a primit Evanghelia, e în această învățătură sănătoasă și nesmintită, <pe care o apărăm>. Ne rugăm ca ea să nu fie ruptă din comuniune și ne mai rugăm ca, împreună cu voi, să ne luăm partea în ziua de judecată a Domnului nostru Iisus Hristos, când va veni să dea fiecăruia după faptele lui.

EPISTOLA 252
Către episcopii din provincia Pontului
Scrisă în anul 376

Cinstea dată martirilor[804] trebuie să fie recunoscută cu râvnă de toți cei care-și pun nădejdile în Domnul, și îndeosebi Voi, care mărturisiți virtutea și care, prin rânduielile Voastre binevoitoare față de vestiții Voștri tovarăși de robie, arătați sentimente bune, pentru care sunteți puși la încercare de dragul Stăpânului nostru comun. Dar râvna Voastră își are rost în chip deosebit într-o anumită înrudire pe care viața petrecută într-o aspră disciplină o are cu cei pe care puterea sufletească i-a îndemnat să pornească spre desăvârșire. Întrucât Eupsihie și Damas și cei împreună cu ei sunt mucenici vestiți, a căror pomenire se face în fiecare an în orașul nostru și chiar și în tot ținutul din jur, Biserica Vă cheamă la pomenirea lor, pe Voi, podoaba acestui ținut, și Vă cere,

802. Mereu aceeași formulă trinitară, pe care o întâlnim și în tratatul *Despre Duhul Sfânt*, dar și în multe din epistole.

803. *Mt.* 12, 31-32.

804. Despre cultul acestor mucenici martirizați sub Iulian Apostatul ne vorbește Sfântul Vasile în mai multe epistole: 100, 142, 200. Cu ocazia pomenirii lor, episcopii prezenți țineau și întruniri cu scop bisericesc.

prin graiul nostru, să reluați obiceiul pe care-l aveați altădată, de a ne vizita. Convinși că Vi se cere o mare lucrare în sânul unui popor care caută să fie luminat de Voi și că răsplăți mari sunt pregătite în cinstirea cu care înconjurați pe martiri, primiți invitația mea și faceți-mi această plăcere, iar cu prețul unei mici oboseli gustați o mare binefacere.

EPISTOLA 253

Către preoții din Antiohia*

Scrisă în anul 376

Preaiubitul și preaevlaviosul fratele nostru Sanctissim, împreună-slujitorul, descriind dragostea și prietenia celor din Apus față de noi[805], va ușura, pe de-o parte, lupta pe care o duceți pentru Bisericile lui Dumnezeu, iar pe de alta, vă va înălța și vă va pune în mișcare, arătând în chip vioi, cu cuvintele lui proprii, câtă râvnă cer împrejurările de astăzi.

Fiecare din ceilalți ne-au raportat pe jumătate care sunt părerile bărbaților de acolo și starea lucrurilor; în schimb, fiind în stare să priceapă gândurile oamenilor și să tâlcuiască cu precizie starea lucrurilor, Sanctissim vă va spune toate și vă va îndruma în toate privințele râvna voastră cea bună. Așadar, aveți material care se potrivește cu dorința pe care ați manifestat-o totdeauna privitor la grija pe care o arătați în folosul Bisericilor lui Dumnezeu.

EPISTOLA 254

Către Pelaghie, episcop în Laodiceea Siriei*

Scrisă în anul 376

O, dacă mi-ar da Dumnezeu cândva prilejul să întâlnesc personal pe Cuvioșia Ta cea binecredincioasă și atunci, tot ce am uitat să punem în scrisoare, să completăm prin propria prezență ! Căci ca am început târziu să vă scriem și de multe lucruri simțim că trebuie să ne scuzăm. Întrucât se află aici preaiubitul și preaevlaviosul frate Sanctissim, preotul[806], acela Îți va istorisi toate, atât cele ale noastre, cât și pe cele ale Apusului. Sigur că noutățile de acolo Te vor bucura, în schimb, când va descrie tulburările care s-au înstăpânit la noi, s-ar putea să mai adauge și altă supărare și tulburare pe lângă cele câte le ai deja în inima Ta bună.

---

* Probabil se adresează preoților rămași fideli Sfântului Meletie.

805. În sfârșit, iată și un cuvânt de apreciere pozitivă a celor din Apus, față de lipsa de înțelegere și de mândria pe care le-au arătat în toate încercările de până acum. E drept, deocamdată numai vorbe.

* Episcopul Pelaghie semna și în anul 372 memoriul adresat apusenilor (epist. 92).

806. Sanctissim colecta subscrieri de la diferiți episcopi (epist. 239, 255, 256 etc).

Cu toate acestea, nu-i fără folos să vă întristați - sunteți în stare să-L îmblânziți și pe Domnul. Grija ce mi-o vei arăta se va revărsa peste noi și știu că vom obține ajutor de la Dumnezeu dacă vom avea conlucrarea rugăciunilor voastre. Dacă Te vei ruga deci împreună cu noi, ca să fim scăpați de atâtea griji și pentru un adaos de putere a trupului, Domnul ne va îndruma spre realizarea dorinței noastre și va îngădui să ne întâlnim cu Demnitatea Ta.

Epistola 255
Către Vitus, episcop în Carrhae*
Scrisă în anul 377

O, dacă s-ar putea să trimit Evlaviei Tale în fiecare zi câte o epistolă! Pentru că, din clipa în care am cunoscut dragostea Ta, aș dori foarte mult să fiu lângă Tine, iar dacă nu, măcar să-Ți scriu și să primesc epistole, ca să pot să Te informez despre mine și să aud cum o duci și Tu. Întrucât n-avem câte am vrea, ci numai câte ne dă Domnul, suntem datori să primim cu recunoștință și numai atâtea. Mulțumesc deci Bunului Dumnezeu că mi-a dat prilejul să scriu Evlaviei Tale în legătură cu sosirea preaiubitului și preaevlaviosul nostru frate, preotul Sanctissim, care, îndurând multă oboseală în drumul lui, Îți va istorisi în amănunt toate câte a aflat în Apus.

De aceea, suntem datori să ne arătăm mulțumitori față de Domnul și să-L rugăm să ne dea și nouă aceeași pace și să ne primim unii pe alții cu voie bună. Să saluți din partea mea întreaga frățietate cea întru Hristos.

EPISTOLA 256
Episcopul Vasile scrie către preadoriții și preaevlavioșii preoți Akakios, Aetios, Pavel și Silvan și către diaconii Silvinos și Lucios și alți frați călugări*
Scrisă în anul 376

Am auzit că o grea prigoană s-a pornit din nou împotriva voastră, și anume că, îndată după Paști, cei care au „postit ca să se certe și să se sfădească”[807] s-au năpustit asupra corturilor voastre, aruncând în foc truda voastră, ca să vă pregătească astfel în ceruri lăcaș nefăcut de mână omenească, iar pentru ei înșiși strângând sub formă de comoară tocmai focul de care s-au

* Prieten devotat al Sfântului Vasile, episcopul Vitus va participa și la ședințele Sinodului II Ecumenic, cf. P. Hristu, *op. cit.*, III, 352.

* În anul 376, ereticii au provocat prigoane împotriva ortodocșilor din Beroia Siriei, îndeosebi împotriva grupurilor de monahi. Sfântul Vasile îi mângâie cu această scrisoare. Se pare că primul dintre cei amintiți aici, Akakios, va fi ales mai târziu episcop în Beroia Siriei, fiind amestecat mai târziu în polemica dusă împotriva Sf. Ioan Hrisostomul.

807. *Is.* 58, 4.

folosit pentru vătămarea voastră. Văzând cele întâmplate, am suspinat adânc, plângând, fraților, nu pentru viața trupurilor voastre - Doamne ferește -, ci pentru cei care ajunseseră atât de cufundați în păcat, încât și-au întins propria lor răutate până într-acolo ! M-am așteptat să vă văd alergând repede spre smerenia mea, ca spre un adăpost mai înainte pregătit, având nădejdea că Domnul îmi va da să mă mai mângâi puțin îmbrățișându-vă în aceste suferințe neîntrerupte, pentru ca, întâmpinând vrednicele voastre sudori, pe care le picurați în folosul adevărului, să le adun eu pe zăbavnicul meu trup și astfel să m-ajute să fiu și eu părtaș măcar întru puțin laurilor pregătiți vouă de Judecătorul cel Drept.

Întrucât ideea acestui demers nici măcar nu v-a trecut prin minte și nici nu v-ați gândit că ați putea primi de la mine vreo mângâiere, aș dori să găsesc măcar prilejuri mai dese ca să vă scriu, și atunci, ca și cei care-i aclamă pe alergători, aș striga și eu prin scrisorile mele cuvinte de încurajare în buna voastră luptă. Dar până și acest lucru mi-a fost greu din două pricini: cea dintâi e că nu știam unde locuiți, a doua, pentru că nu-s mulți cei care să plece de la noi la voi. Dar Domnul ni l-a adus de curând pe preaevlaviosul preot Sanctissim, fratele nostru, prin care salut dragostea voastră și vă cer să vă rugați pentru mine în bucurie și veselie, pentru că „plata voastră este multă în ceruri"[808]. Iar pentru că puteți vorbi deschis către Dumnezeu, să nu încetați zi și noapte să strigați către El ca să domolească această furtună din Biserici, pentru ca păstorii să fie redați popoarelor lor și ca Biserica să-și revină la vrednicia care i se cuvine.

Sunt convins că dacă se va afla un glas care să înduplece pe Dumnezeul bunătății, El nu Se va lăsa așteptat prea multă vreme cu milele Sale și, deodată cu încercarea aceasta, ne va da și tăria ca să putem răbda toate[809].

Salutați din partea mea pe toți frații în Hristos.

EPISTOLA 257
Către călugării maltratați de arieni
Scrisă în anul 376

I

Câte am frământat eu însumi în inima mea, după ce am auzit vorbindu-se despre suferința cu care ați fost încercați de către vrăjmașii lui Dumnezeu, m-am gândit că ar fi bine să vi le istorisesc și vouă prin scrisoarea aceasta. Într-o vreme socotită vreme de pace, voi v-ați dobândit o fericire care-i pregătită celor „prigoniți din pricina numelui"[810] lui Hristos, căci nu fiindcă un nume plăcut și binevenit a fost dat lucrătorilor răului, ci pentru că trebuie să vedem în faptele lor altceva decât fapte dușmănoase. Eu cred că-i mai de

808. *Mt.* 5, 12.
809. Cf. *I Cor.* 10, 13.
810. *Mt.* 5, 11.

temut războiul ce ni-l fac cei din neamul nostru, pentru că de dușmanii declarați e ușor să te păzești[811], în schimb suntem expuși inevitabil la tot felul de neplăceri din partea celor care trăiesc printre noi. Tocmai dintr-o astfel de pricină au pornit și relele care au dat peste voi. Și părinții voștri au fost prigoniți, dar de către cei care se închinau la idoli. Le-a fost răpită și lor viața, casele le-au fost nimicite, ei înșiși erau surghiuniți de cei care se luptau cu noi pe față împotriva numelui lui Hristos. În schimb, cei care ne prigonesc azi pe noi nu ne urăsc mai puțin decât aceia, iar ca să înșele mulțimea, ei se dau drept purtători ai numelui lui Hristos, pentru ca nici cei care suferă cu adevărat prigoane să n-aibă mângâierea deplină că de fapt numai „mărturisesc" pentru credință, căci chiar dacă mulțimea mai neînvățată recunoaște și ea că ni se face nedreptate, totuși ea nu socotește drept martiraj moartea pe care noi o îndurăm pentru adevăr.

Iată de ce sunt convins că Dreptul Judecător ne pregătește mai mare răsplată decât celor care sufereau atunci martiriul; aceia se puteau justifica prin aprobarea oamenilor și, în același timp, așteptau și răsplata lui Dumnezeu, pe când noi nu primim de la popor ca recunoaștere cinstea cuvenită pentru faptele noastre bune. E firesc, așadar, ca în viața viitoare să fie rezervată o răsplată mult mai bogată muncilor îndurate pentru evlavie.

II

De aceea, vă cerem să nu vă pierdeți curajul la vremuri de restriște, ci să vă reînnoiți în dragostea de Dumnezeu și râvna voastră să crească cu fiecare zi, bineștiind că prin voi trebuie salvat restul credinței, pe care Domnul o va afla la venirea Sa pe pământ[812]. Nu trebuie să vă tulburați dacă unii episcopi au fost alungați din Bisericile lor. Dacă s-au ivit și trădători printre clerici, nu trebuie să se clatine încrederea noastră în Dumnezeu. Nu numele sunt cele care ne mântuiesc pe noi, ci cugetele și adevărata voastră dragoste față de Creatorul nostru. Gândiți-vă că în capcanele care I-au fost întinse Mântuitorului nostru, arhiereii, cărturarii și bătrânii erau cei care uneltеau aceste curse, că nu întâlneai decât câțiva oameni din popor care să primească cuvântul cu suflet sincer, că nu numărul mare al mulțimii s-a mântuit, ci doar cei aleși de Dumnezeu. Să nu vă speriați de mulțimea poporului care, ca și apele mării, se lasă dusă de vânturi în toate direcțiile. De-ar rămâne numai unul să se mântuiască, așa ca Lot în Sodoma[813], acela ar trebui să rămână până la Dreapta Judecată cu o nădejde neclintită în Hristos, pentru că Domnul niciodată nu-i va părăsi pe sfinții Săi. Rugați-vă sincer pentru nenorocitul meu suflet.

---

811. În amărăciunea sa față de lupta din culise dusă împotriva ortodocșilor și mai ales a monahilor, Sfântul Vasile face o asemănare cu lupta dusă de persecutorii păgâni împotriva martirilor de pe vremuri, numai că cea de acum e mult mai amară la gust, pentru că persecutorii de acum se dau drept „creștini".

812. Cf. *Lc.* 18,8.

813. *Fac.* 19, 1-38.

EPISTOLA 258
Către episcopul Epifanie
Scrisă în anul 377

I

Ceea ce era de așteptat de mult timp, după proorocia Domnului, se confirmă acum prin realitatea faptelor, anume că, „din pricina înmulțirii fărădelegii, iubirea multora se va răci"[814], fapt care a ajuns dominant la noi, dar care e contrazis de scrisoarea adusă de la Demnitatea Ta. Într-adevăr, ea e un semn real și neobișnuit al dragostei cu care Ți-ai adus aminte de mine, un om atât de modest și de mică vrednicie, căruia i-ai mai trimis să-l viziteze și câțiva frați, purtători vrednici ai unor scrisori irenice. Nimic nu-i mai rar decât o astfel de priveliște astăzi, când toți suntem priviți cu bănuială din toate părțile. Oamenii de azi nu mai au inimă, nicăieri nu auzi de compătimire, de lacrimi vărsate pentru vreun frate aflat în suferință. Nici prigoanele dezlănțuite împotriva celor ce luptă pentru adevăr, nici Bisericile <nenumărate> care o duc numai într-un geamăt, nici șirul lung de greutăți care ne învăluie nu sunt în stare să ne miște și să provoace înțelegere pentru cel din jurul nostru. Ne insultăm la căderi, mărim și mai mult rănile, facem și mai grele pătimirile provocate de eretici într-o vreme când noi, care lăsăm să se înțeleagă că avem în credință aceleași vederi, ne îndepărtăm unul de altul pentru cine știe ce fleacuri mărunte. Și atunci cum să nu admiri pe cel care arată în astfel de împrejurări o dragoste curată și deschisă față de aproapele său și care tocmai de dincolo de atâtea mări și țări - care despart trupurile noastre - ne bucură sufletele cu atâta solicitudine ?

II

Ceea ce am mai admirat la Tine e faptul că ai privit cu durere dezbinarea fraților de pe Muntele Măslinilor[815] și vrei să încerci o împăcare între ei. Nu Ți-au scăpat nici uneltirile urzite de alți tulburători, ci Te-ai angajat și în această privință cu o nouă sarcină, lucrare pe care iarăși am aprobat-o. Dar ceea ce n-am crezut că poate pleca de la Tine ca demn de înțelepciunea Ta a fost faptul că ai încredințat îndreptarea acestor lipsuri unor oameni ca noi, care nu prea suntem conduși de harul lui Dumnezeu, pentru că trăim printre păcate și acum nu mai avem nici o destoinicie în cuvinte[816], pentru că ne-am înde-

814. *Mt.* 24, 12.

815. E vorba de erezia lui Apolinarie, care tăgăduia integritatea firii umane a Mântuitorului și care a izbucnit mai întâi între niște călugări pe Muntele Măslinilor.

816. Iarăși o modestie din partea Sfântului Vasile. Cunoștința sa cu bătrânul Epifanie al Ciprului († 403) se va fi făcut prin Diodor din Tars, ascuns la Antiohia din pricina arienilor. Acolo venise și Epifanie să-i ajute pe ortodocși să-și aleagă un păstor bun în locul lui Vitalie, hirotonit de ereticul Apolinarie. Din păcate, nici el n-a reușit în planul său.

părtat sufletește de orice înțelepciune deșartă și pentru că n-am ajuns încă să stăpânim deplin nici dogmele adevărului.

Am răspuns deci preaiubiților noștri frați de pe Muntele Măslinilor (Elaion), lui Palladios al nostru și italianului Inochentie, în legătură cu ceea ce ni le scriseseră, și anume că la Simbolul Credinței din Niceea noi n-avem voie nici să adăugăm ceva, nici să prescurtăm, în afară de doxologia legată de Duhul Sfânt, pentru că despre Duhul Sfânt Părinții noștri n-au făcut mențiune decât în treacăt, întrucât până atunci problema în sine nu fusese încă adusă în discuție. Cât despre dogmele atinse în Simbolul Credinței privitoare la Întruparea Domnului, noi nici nu le-am pus în discuție și nici nu am argumentat acceptarea lor, pentru că depășesc puterea noastră de înțelegere, întrucât, după cum știm, în momentul în care ne atingem de simplitatea credinței, atunci nu vom mai putea pune capăt discuțiilor, pentru că veșnic principiul contradicției ne va duce tot mai departe și vom tulbura continuu cugetele oamenilor de rând prin introducerea celor mai stranii idei.

III

În ceea ce privește Biserica din Antiohia (mă gândesc la cea care a păstrat aceleași vederi cu ale noastre), de ne-ar hărăzi Dumnezeu bucuria s-o vedem odată unificată ! Ea e deosebit de expusă intrigilor dușmanului, care vrea să se răzbune pe ea pentru motivul că aderenții ei aici au luat pentru prima dată numele de creștini[817]. În Antiohia, erezia face dezbinare nu numai între ortodocși și arieni, ci chiar și în interiorul dreptei credințe înseși. În ceea ce ne privește, întrucât preavenerabilul episcop Meletie a fost cel dintâi care a vorbit deschis pentru adevăr și a susținut această frumoasă luptă încă din vremea împăratului Constanțiu, întrucât Biserica mea l-a avut în comuniune și l-a iubit în mod deosebit pentru rezistența lui statornică și neclintită, cu ajutorul lui Dumnezeu, eu am păstrat până acum legătura cu el și, de va vrea Dumnezeu, o voi păstra și de acum înainte. Chiar și preafericitul papă Atanasie, atunci când a venit de la Alexandria, dorea fierbinte să se realizeze comuniunea cu Meletie, dar, din pricina unor sfetnici răi, unirea dintre ei s-a amânat un timp, ceea ce-ar fi fost bine să nu se fi întâmplat. N-am primit niciodată în comuniune pe nimeni altul din cei care au mai încercat ulterior[818], nu pentru că i-am fi socotit nevrednici, ci pentru că n-am avut nici un motiv să-l osândim pe acesta[819]. Cu toate că am auzit vorbindu-se multe pe socoteala fraților acestora, eu nu le-am dat crezare, pentru că acuzații nu se găseau de față cu acuzatorii, cum cere Scriptura: „Nu cumva Legea noastră judecă pe om dacă

817. *Fap.* 11, 26.

818. Pe Paulin.

819. Adică pe Meletie. În epist. 89 Sfântul Vasile spune lui Meletie: „Venerabilul Atanasie ar fi vrut să se unească cu noi și a făcut tot ce a fost cu putință din partea lui, dar s-a întristat că atunci a trebuit să plece fără a fi putut restabili comuniunea".

nu-l ascultă mai întâi și nu știe ce a făcut?"[820]. Iată de ce nu putem să le scriem, preacinstite frate, și nu trebuie să fim siliți s-o facem.

Dar după cum zici Tu, n-ar trebui nici să ne unim cu unii, nici să ne ferim de ceilalți, ci mai bine să aducem la starea de dinainte elementele dezbinate. De aceea, întâi și întâi roagă-Te. În al doilea rând, îndeamnă-i să-și lase la o parte ambițiile și, ca să redea Bisericii puterea ei și să îngenuncheze orgoliul dușmanilor, să caute să se unească între ei.

Mult mi-a mângâiat sufletul și adaosul precis în care ai explicat deplin lucrurile, teologhisind că e necesar să mărturisim existența a trei ipostasuri (sau Persoane, n.tr.). Să învețe dar de la Tine frații antiohieni, cu toate că și până acum au știut-o, căci e limpede că Tu n-ai fi ales comuniunea cu ei dacă nu Te-ai fi asigurat dinainte despre ei.

IV

Poporul maguseilor[821], despre care Te-ai învrednicit să-mi ceri informații în altă scrisoare, e foarte răspândit pretutindeni în părțile noastre, pentru că s-a infiltrat prin coloniști aduși demult din Babilonia. Ei au obiceiuri aparte, n-au legături cu alți oameni și e cu totul imposibil să stai de vorbă cu ei, pentru că sunt robiți de diavol spre a face voia lui. La ei nu există nici cărți, nici dascăli care să-i învețe dogmele, ci sunt crescuți în tradiții nebunești, iar nelegiuirea se transmite din tată în fiu. În afară de aceste obiceiuri, pe care le poate constata oricine, ei se feresc ca de un lucru necurat să înjunghie vreun animal, cerând străinilor să le sugrume vitele de care au nevoie în alimentație. În schimb, se bălăcesc în căsătorii nelegitime, focul e cinstit ca zeitate și altele de acest fel.

În privința genealogiilor magilor, începând cu Avraam, nimeni până acum nu ni le-a istorisit, în schimb maguseii pun ca protopărinte al neamului lor un oarecare Zarnuas. Altceva nu mai pot scrie Preacinstitei Tale Persoane despre ei[822].

EPISTOLA 259

Către călugării Palladios și Inochentios*

Scrisă în anul 377

Cât de mult vă iubesc eu, trebuie să o deduceți după dragostea pe care mi-o arătați și voi mie. Mereu am dorit să fiu un făcător de pace, dar, pentru

820. *In.* 7, 51.

821. Din Arabia.

822. Se vede că Sfântul Epifanie căuta să-și îmbogățească informațiile despre credința maguseilor, despre care și scrie în *Panarion*, Migne, P.G. 42, 797.

* Aproape nu e scrisoare în care să nu ceară Sfântul Vasile să se facă rugăciuni pentru el. Cu atât mai mult cere acest lucru de la monahi. A se vedea și epist. 258.

că nu am reușit, m-am întristat. Cum n-ar fi așa ? Și totuși din pricina aceasta nu pot urî pe nimeni, căci știu că de multă vreme tocmai binele păcii este cel care ne-a fost răpit. Dacă dihonia neînțelegerilor vine din altă parte, să dea Dumnezeu ca să se astâmpere odată și cei care le-au pornit ! De bună seamă, eu nu vă pot cere să veniți mai des pe la mine, dar nici să nu credeți că ne-ați deranja dacă ați da pe la noi. Știu că oamenii care și-au ales viața dusă în sărăcie și care își procură cu mâinile lor cele necesare nu pot lipsi mult timp de la casele lor. Dar, oriunde ați fi, aduceți-vă aminte și de mine și rugați-vă cel puțin să fim în pace cu noi înșine și cu Dumnezeu, fără ca să ne tulbure vreun gând oarecare.

EPISTOLA 260
Către episcopul Optim*
Scrisă în anul 377

I

Întotdeauna îmi place să mă uit la copii, atunci când văd în purtarea lor cumințenie și statornicie care se ridică deasupra vârstei lor, iar familiaritatea pe care o au cu Evlavia Ta ne lasă să nădăjduim de la ei ceva deosebit în viitor. Dar când i-am mai văzut și venind la mine cu o scrisoare de la Tine, mi-au fost de două ori dragi. Când am citit și această scrisoare și am văzut în ea întreaga Ta purtare de grijă față de Biserici, precum și interesul pentru lectura Sfintelor Scripturi, am dat slavă lui Dumnezeu, rugându-L să reverse din bunătățile Sale peste cei care-mi aduceau o astfel de scrisoare, precum și asupra celui care mi-a scris-o.

II

Mi-ai cerut să-Ți spun care poate fi înțelesul acelui cuvânt des repetat de toată lumea în diferite prilejuri: „tot cel ce va ucide pe Cain înșeptit se va pedepsi”[823]. Prin aceasta mi-ai dat să înțeleg, de la început, că Tu ții strict porunca dată de Pavel lui Timotei[824] - încă o dovadă clară că-Ți place citirea Scripturilor -, apoi m-ai înviorat și pe mine, bătrânul amorțit de vârstă, de boală și de mulțimea supărărilor care s-au abătut asupra mea, copleșindu-mi viața, cu

* Episcop în Antiohia Pisidiei, Optim era bun prieten cu Grigorie Teologul. Se vede că el obișnuia să pună întrebări acestor mari dascăli, la care dădea uneori răspunsuri copilăroase. De aici aluzia discretă de la începutul acestei epistole. Tema acestei lungi epistole e răspunsul dat în legătură cu „pedepsirea de șapte ori” (resp. înșeptită) pentru cel care va ucide pe Cain (*Fac.* 4, 15) și despre păcatul lui Lameh (*Fac.* 4, 23-24). Sfântul Vasile adâncește ideea că ispășirea răului e o normă de drept imprescriptibil.

823. *Fac.* 4, 15.

824. *I Tim.* 4, 13.

mintea Ta mi-ai încălzit din nou ființa, care era asemenea cu cea a animalelor care se ascund în vizuină, și prin aceasta m-ai readus parcă la starea de veghe și la lucrările vieții.

Citatul amintit se poate tâlcui simplu de tot, dar, în același timp, el se poate înțelege și în chip deosebit. Înțelesul cel mai simplu care poate fi tâlcuit ușor, de oricine, e acesta: Cain trebuie pedepsit de șapte ori pentru cele ce a făcut. Într-adevăr, nu-i cazul ca un judecător conștiincios să stabilească răsplăți absolut egale pentru faptele săvârșite, în schimb, trebuie ca acela care a dat dovadă de o nelegiuire atât de mare să-și plătească datoria cu dobândă, ca el să devină mai bun în urma pedepselor și să învețe și alții din exemplul lui. Întrucât dar a fost hotărât pentru Cain ca să plătească de șapte ori ca pedeapsă pentru greșelile lui, acela care-l va ucide va anula, zice Scriptura, această hotărâre dată în legătură cu el de judecata cea dumnezeiască. Acesta-i înțelesul așa cum se vede el la prima lui lectură.

III

Întrucât cugetarea oamenilor sârguincioși e făcută să scruteze adâncurile, ea se întreabă cum se poate împăca dreptatea cu acest „înșeptit", adică dacă e vorba de șapte ispășiri pentru păcatul săvârșit ori dacă nu-i decât un singur păcat ? Or Scriptura dă ca limită pentru iertarea păcatelor numărul de șapte. „Doamne, de câte ori va greși față de mine fratele meu și-i voi ierta lui ? (întreabă Petru pe Domnul, n.tr.). Oare de șapte ori ?". La care Mântuitorul îi răspunde: „Nu zic ție de șapte ori, ci de șaptezeci de ori câte șapte"[825]. Deci, Mântuitorul n-a trecut la alt număr, spre a arăta limita iertării, ci a rămas la același număr, înmulțindu-l însă de șapte ori. Tot așa după șapte ani evreul putea să se elibereze din robie[826]. Șapte săptămâni de ani aduceau, după ei, vestitul jubileu, în timpul căruia pământul respecta sabatul, datoriile erau anulate, robii eliberați[827], și astfel, așa-zicând, se începea o viață nouă de la început, timp în care cea veche își primea sfârșitul în cel de al șaptelea număr.

Aceste obiceiuri erau simboluri ale veacului, care-și face revoluția în cicluri de câte șapte zile ale săptămânii, în drumul căruia suntem cuprinși și noi: în acest an păcatele se iertau după binevoitoarea înțelegere a Stăpânului nostru Bun, ca să nu fim dați pedepsei fără de sfârșit a veacului viitor. Așadar, cuvântul „de șapte ori" se folosește din pricina înrudirii lui șapte cu lumea aceasta, pentru că oamenii îndrăgostiți de această lume trebuie să-și afle pedeapsa mai ales în obiectele care i-au făcut să-și aleagă o viață păcătoasă.

---

825. *Mt.* 18, 21-22. Nu trebuie uitat că Sfântul Vasile citează totdeauna după textul Septuagintei. În textul ebraic, înțelesul versetului din *Fac.* 4, 5 e acesta: dacă va ucide cineva pe Cain, acela va fi pedepsit de 7 ori, ca și cum ar fi comis 7 ucideri. Cf. Y. Courtonne, *op. cit.*, III, pp. 106-107.

826. Cf. *Deut.* 15, 12.

827. Cf. *Lev.* 25, 10.

Cât despre ispășiri, dacă vrei să vorbim despre păcatele săvârșite de Cain, vom da iar de numărul șapte, iar dacă se desemnează pedepsele pe care Judecătorul le-a rânduit pentru el, nu ne-am înșela nici în ceea ce privește înțelesul cuvântului „ispășire". În ceea ce a îndrăznit Cain să facă, primul păcat este invidia din pricina preferinței al cărei obiect era Abel; al doilea e viclenia cu care s-a adresat fratelui său când a zis: „Să ieșim la câmp"[828], a treia e uciderea, care e o potențare a răului, a patra constă în faptul că e vorba tocmai de uciderea unui frate, ceea ce-i o nelegiuire și mai mare; a cincea ne prezintă pe Cain ca fiind primul om ucigaș, care a lăsat lumii întregi o pildă atât de nenorocită; a șasea greșeală a lui Cain o formează faptul că i-a pus pe părinți în doliu, iar cea de a șaptea e faptul că L-a mințit pe Dumnezeu, întrucât la întrebarea Domnului: „Unde este Abel, fratele tău ?", el a răspuns: „nu știu !"[829]. Așadar, șapte vini trebuiau ispășite de Cain pentru uciderea comisă de el. Când Domnul i-a zis: „Blestemat să fie pământul care s-a căscat ca să primească sângele fratelui tău"[830] și apoi continuă: „Gemând și tremurând vei fi pe pământ"[831], Cain a replicat: „Dacă mă scoți azi de pe fața pământului, mă voi ascunde și de la fața Ta și voi fi gemând și tremurând pe pământ și oricine mă va afla mă va omorî"[832]. La acestea, a răspuns Domnul: „Nu așa tot cel ce va omorî pe Cain de șapte ori se va pedepsi"[833]. Cain credea că orice prim venit îl va prinde ușor, pentru că nu mai avea siguranța pe care ți-o dă pamântul (acest pământ care fusese blestemat din pricina lui), și că e lipsit de ajutorul lui Dumnezeu, fiind supărat pe el din pricina nelegiuirii pe care o săvârșise. Astfel, era convins că nu mai are de așteptat nici un ajutor, nici de pe pământ, nici de la cer: „și va fi că tot cel ce mă află mă va omorî". Însă Scriptura combate greșeala lui Cain, spunând: „Nu așa", adică „tu nu vei fi omorât". Și, într-adevăr, moartea e un câștig pentru cei pedepsiți, pentru că le aduce scăpare de chinuri. Dar întrucât cuvântul „ispășire" e luat în două înțelesuri, desemnând totodată atât păcatul pentru care a fost pedepsit, cât și modul pedepsirii lui, să vedem dacă într-adevăr sunt șapte feluri de chinuri date celui care s-a purtat atât de rău.

IV

Cele șapte păcate ale lui Cain au fost numărate în capitolul precedent al acestei scrisori. De astă dată vom căuta să vedem dacă suferințele care i-au fost date ca pedeapsă sunt într-adevăr în număr de șapte. Și iată că așa stau lucrurile. Începând cu întrebarea Domnului: „unde este fratele tău, Abel ?", întrebare pe care i-a pus-o Stăpânul iubitor de oameni nu pentru că voia să

828. *Fac.* 4, 8.
829. *Fac.* 4, 9.
830. *Fac.* 4, 11.
831. *Fac.* 4, 12 (ed. 1914).
832. *Fac.* 4, 14 (ed. 1914).
833. *Fac.* 4, 15 (ed. 1914).

afle acel loc, Dumnezeu a vrut să-i dea prilejul lui Cain să exprime părerea de rău, așa după cum o arată chiar cuvintele Lui. Atunci când el a tăgăduit că ar ști, Dumnezeu l-a convins îndată, spunându-i: „glasul sângelui fratelui tău strigă după Mine din pământ"[834], încât cuvintele „unde este fratele tău, Abel" i-au dat ucigașului prilej de a lua cunoștință de păcatul săvârșit, fără ca să aducă lui Dumnezeu o informație nouă. Dacă nu s-ar fi întâmplat să-l caute Dumnezeu, Cain ar fi avut pretext să spună că ar fi fost părăsit și că nu i s-ar fi lăsat nici un prilej pentru pocăință. De aceea s-a prezentat însuși doctorul, pentru ca bolnavul să aibă la cine alerga. Însă Cain nu numai că-și ascunde rana, ci-și mai adaugă una atunci când minte, spunând: „nu știu, au doară eu sunt păzitorul fratelui meu ?"[835].

Și iată, de acum înainte el începe să-și numere pedepsele: „Blestemat să fie pământul din pricina ta"[836]. Prima pedeapsă. Un fel de destin tainic îl așteaptă pe Cain și-l silește să lucreze pământul, încât, chiar dacă ar mai vrea-o, el n-ar mai avea posibilitatea să se odihnească, iar un cui al suferinței îl ține mereu țintuit de pământul pe care l-a urât și care a ajuns blestemat din cauza lui, pentru că se murdărise cu sângele fratelui. „Vei lucra pământul"; groaznică pedeapsă, să-ți petreci viața cu cei pe care tu îi urăști, să locuiești împreună cu un vrăjmaș, cu un dușman care nu te lasă să te odihnești ! „Vei lucra pământul", cu alte cuvinte, pornit cu înverșunare la scormonirea pământului, tu să nu mai ai odihnă și libertate nici noaptea, nici ziua să nu mai scapi de oboseli, iar ceea ce-i și mai josnic decât un stăpân fără milă - să simți în chip tainic nevoia de a porni la lucru. „Și când vei lucra pământul, acesta nu-și va mai da roadele sale"[837].

Chiar și atunci când această robotă nesfârșită ți-ar da un rezultat oarecare, munca în sine n-ar fi o pedeapsă chiar atât de grea pentru cel ce s-ar încrâncena și s-ar obosi fără încetare. Întrucât truda omului e fără sfârșit, iar oboseala pe care ți-o provoacă pământul e și ea de multe ori fără rod (întrucât nici ea nu-și dă roadele sale), urmează cea de-a treia pedeapsă: sterilitatea muncilor: „Și vei fi gemând și tremurând pe acest pământ"[838]. Și acum se adaugă încă două la cele trei pedepse: geamătul continuu și tremuratul trupului din pricină că mădularele nu-și au sprijinul care provine din putere, întrucât s-a folosit rău puterea trupului, s-a primejduit întreaga alcătuire a lui, așa încât se clatină și tremură, nefiind în stare nici pâinea să și-o ducă cu ușurință la gură și mai neputincios când ia băutura, pentru că mâna sa nelegiuită, după ce a săvârșit fapta aceea urâtă, nu mai este în stare să-i vină în ajutor nici pentru trebuințele proprii și pentru necesitățile trupului său[839].

834. *Fac.* 4, 10.
835. *Fac.* 4, 9.
836. *Fac.* 4, 11.
837. *Fac.* 4, 12.
838. *Fac.* 4, 12 (ed. 1914).
839. Această osândă trebuie luată mai mult în sens moral.

O altă pedeapsă este aceea pe care Cain însuși o dă pe față atunci când spune: „de mă izgonești acum de pe pământ, mă voi ascunde de la fața Ta"[840]. Ce înseamnă „dacă mă izgonești de pe pământ" ? Înseamnă că îl scoate din ușurințele pe care pământul i le dă. Cain nu era încă mutat în alt loc, în schimb se înstrăinase de bunurile de pe el. „Mă voi ascunde de la fața Ta". Cea mai grea pedeapsă pentru cei înțelepți este despărțirea de Dumnezeu. „Și se va întâmpla că oricine mă va întâlni mă va ucide". Cain face o presupunere care decurge din cele precedente: dacă sunt izgonit de pe pământ și dacă mă ascund departe de fața Ta, înseamnă că voi fi omorât de cel dintâi trecător. Ce zice Domnul ? „Nu, nu va fi așa". Și a pus un semn pe Cain: aceasta-i cea de-a șaptea pedeapsă, aceea de a nu fi ascuns și de a putea fi cunoscut de toată lumea, printr-un semn clar, că el e autorul acestor fapte nelegiuite. Pentru cine judecă drept, rușinea e cea mai aspră dintre pedepse. Ea va rămâne în picioare și la Dreapta Judecată - așa am înțeles -, pentru că unii vor învia pentru o viață veșnică, alții pentru o rușine și batjocură veșnice.

V

Urmează acum o altă întrebare de același fel, și anume despre cuvintele spuse de Lameh femeilor sale: „am ucis un om pentru rana mea și un tânăr pentru vânătaia mea"[841]. Dacă pentru Cain va fi răzbunarea de șapte ori, apoi pentru Lameh „de șaptezeci de ori câte șapte"[842]. Despre Cain cred unii că a fost omorât de Lameh, că ar fi supraviețuit până la acea generație ca să sufere o pedeapsă și mai îndelungată. Acest lucru nu-i adevărat. Se vede, într-adevăr, că Lameh a săvârșit două omoruri, după cum ne-o spune el însuși: „am ucis un bărbat și un tânăr, pe bărbat pentru rană, pe tânăr pentru vânătaie, căci una e rana și altceva e vânătaia; una e bărbatul și altceva e tânărul". Dacă pentru Cain va fi răzbunarea de șapte ori, apoi pentru Lameh „de șaptezeci de ori câte șapte". E drept ca eu să sufăr 490 de pedepse, dacă Dumnezeu a pronunțat pentru Cain o dreaptă judecată, dându-i șapte pedepse. Căci după cum acela n-a învățat de la altul să ucidă, tot așa n-a văzut nici alt ucigaș suferind pedeapsă, pe când eu mereu aveam sub ochi pe acest om gemând și tremurând, pentru că pe mine, care dovedeam marea mânie a lui Dumnezeu, totuși pilda lui nu m-a făcut mai înțelept. Drept aceea, am meritat să execut 490 de pedepse.

Unii au ajuns la o astfel de tălmăcire, care nu-i nici ea potrivnică învățăturii Bisericii, pentru că de la Cain și până la potop au trecut șapte rânduri de oameni și îndată a venit peste ei pedeapsa, pentru că păcatul se răspândise foarte tare. Însă păcatul lui Lameh n-avea nevoie de potop pentru a fi

840. *Fac.* 4, 19.

841. *Fac.* 4, 23-24. Desigur că acest număr nu vrea să fie înțeles în sens literal, ci simbolic, moral.

842. *Mt.* 18, 28.

vindecat, ci numai de Cel „care ridică păcatul lumii”[843]. Numără dar neamurile de la Adam până la vremea lui Hristos și vei găsi, după genealogia dată de Luca, cum că Domnul, <Mântuitorul>, S-a născut în cea de a șaptezecea generație.

Așadar, am lămurit aceste probleme după cum am putut. Desigur c-am lăsat la o parte multe amănunte care ar mai fi putut fi explicate, dar n-am vrut să prelungesc lucrurile mai mult decât ar fi încăput într-o scrisoare. Pentru Înțelepciunea Ta este îndeajuns ceea ce ne spune Scriptura când zice: „Dă sfat celui înțelept și el se va face și mai înțelept”; și: „înțeleptul care a primit un cuvânt îl va aproba și va mai adăuga încă”[844].

VI

În schimb, cuvintele spuse de Simeon Mariei au un înțeles care n-are nimic complicat și nici adânc. „Și i-a binecuvântat Simeon și a zis către Maria: Acesta este pus spre căderea și spre ridicarea multora din Israel și ca un semn care va stârni împotriviri; și prin sufletul tău va trece sabie, ca să se descopere gândurile din multe inimi”[845]. M-am mirat văzându-Te că lași afară, ca fiind destul de limpezi, cuvintele amintite, ca să Te oprești numai la aceste vorbe: „prin inima ta va trece sabie”. Ca să explici cum a putut fi pus un astfel de suflet spre pedeapsă și spre înviere și să spui care-i semnul împotrivirii, așa ceva nu-mi pare mai puțin greu decât să răspunzi, de pildă, la cea de a treia întrebare: cum va trece sabia prin sufletul Mariei ?

VII

Cred că Mântuitorul e pentru cădere și pentru înviere, dar nu pentru că unii cad și alții se ridică, ci tocmai pentru că din noi cade ce e mai rău și învie ceea ce-i mai bun[846]. Arătarea Domnului e în stare să nimicească patimile trupului și să trezească însușirile proprii sufletului. Dacă Pavel spune: „Când sunt slab, atunci sunt tare”[847], înseamnă că același om poate fi totodată și slab și tare, adică slab din pricina trupului, dar e tare cu sufletul. Așa și Mântuitorul, nu le dă unora prilejuri de cădere, iar altora de înviere. Cei care cad, e limpede că din poziția lor verticală, pe care o aveau înainte, din aceasta cad, pe când necredinciosul nicicând nu stă drept, ci mereu se târăște pe jos ca șarpele. Deci păcătosul nu stă într-o anumită poziție din care să poată cădea, întrucât el deja se târăște pe jos din pricina necredinței. De aici și prima binefacere: cel care petrece în păcat cade și moare ca să trăiască apoi pentru

843. *In.* 1, 29.

844. *Inț. Sir.* 21, 16.

845. *Lc.* 2, 34-35.

846. Desigur nu cad și nici nu învie aceiași, ci după ce vor primi sau nu pe Mântuitorul Cel vestit de prooroci.

847. *II Cor.* 12, 10.

dreptate și să învieze, căci credința în Hristos ne dăruiește amândouă harurile. Să cadă, așadar, ceea ce-i mai rău, pentru ca în locul lui să aibă prilej să învieze binele ! Dacă nu părăsim desfrâul, atunci nici înțelepciunea nu înviază. Dacă nu părăsim nebuniile, nici cumințenia nu se va ivi. Așa trebuie înțelese cuvintele: „spre căderea și învierea multora".

VIII

„Ca un semn care va stârni împotriviri". Știu că în Scriptură crucea e numită „semn". „Moise, zice Scriptura, a făcut un șarpe și l-a pus pe stâlp"[848], adică pe o cruce. Avem aici un semn, care ne arată ceva neașteptat și nevăzut: propriu-zis și iudeii îl vedeau, dar era înțeles numai de mințile pătrunzătoare. Și astfel oamenii nu încetează nici azi să se certe când vine vorba de Întruparea Mântuitorului. Unii declară că El a luat asupră-Și un trup, alții spun că venirea Lui a fost netrupească; unii afirmă că a avut un trup supus suferinței, alții că nu Se preocupa decât în aparență de misiunea pe care trupul Său trebuia s-o ducă la îndeplinire; unii spun că a avut un trup pământesc, alții un trup ceresc; unii că a existat din veșnicie, alții că abia prin Maria Și-a luat începutul. Iată de ce s-a putut zice: „cu un semn care va stârni împotriviri".

IX

Scriptura ne vorbește de sabia cuvântului, în stare să pună la încercare și să deosebească gândurile, care „pătrund până la despărțitura sufletului și duhului, dintre încheietură și măduvă"[849]. Or, din momentul Patimilor, orice suflet a fost supus la un fel de îndoială, după cuvântul Domnului, Care zice: „voi toți vă veți sminti întru Mine"[850]. Iată de ce Simeon a proorocit despre Maria: „când te vei ridica în picioare lângă cruce, când vei vedea ce se întâmplă și vei auzi glasuri, atunci, după mărturia lui Gavriil, după tainica cunoaștere a zămislirii dumnezeiești, după marea descoperire a minunilor, atunci vei avea un fel de tulburare în sufletul tău. Pentru că trebuia ca Domnul să guste moarte pentru noi toți și, odată ajuns victimă de ispășire pentru lume, să îndrepteze pe toți oamenii prin sângele Său. Tu dar, care ai învățat de sus cele despre Domnul, vei simți o oarecare îndoială, ca un fel de sabie"[851], „ca să se descopere gândurile din multe inimi"[852]. Iată ce vor să ne spună și aceste cuvinte: după „smintirea" legată de crucea lui Iisus va veni de la Mântuitorul, pentru ucenici și chiar și pentru Maria, o vindecare rapidă, care le va întări inimile ca să creadă în El. Așa l-am văzut și pe Petru, care, după ce

848. *Num.* 21, 9 (ed. 1914).

849. *Evr.* 4, 12.

850. *Mt.* 26, 31.

851. Interpretarea mesianică a cuvintelor spuse de Simeon Mariei e redată liber, pe înțeles omenesc.

852. *Lc.* 2, 35.

„s-a smintit”, s-a legat mai tare de credința în Hristos. Deci, ceea ce era omenesc a fost respins drept slăbiciune, pentru ca astfel să iasă la lumină și mai tare puterea Domnului.

EPISTOLA 261
Către locuitorii din Sozopole
Scrisă în anul 377

I

Am citit, preacinstiți frați, scrisoarea pe care mi-ați scris-o în legătură cu ceea ce se petrece la voi. M-ați făcut astfel părtaș și pe mine la grijile voastre, ca să port și eu grijă de lipsurile voastre și de râvna de care dați dovadă, lucruri pentru care am adus slavă lui Dumnezeu. Dar, totodată, am gemut de supărare când am înțeles că, în afară de tulburarea pe care arienii au provocat-o în Biserici și de încurcăturile pe care aceia le-au făcut în învățătura de credință, la voi și-a făcut apariția un grai și mai neobișnuit, în stare să arunce pe frați într-o neliniște și mai mare, după cum ne-ați scris, pentru că unii oameni introduc o doctrină nouă, cu care urechile credincioșilor nu sunt obișnuite și pe care - spun ei - au scos-o din învățăturile Scripturii.

Ne-ați scris că sunt la voi câțiva care tăgăduiesc, pe cât le stă în putere, chiar planul iconomiei mântuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos, respingând însuși harul acestei mari „taine a creștinătății”[853]. E drept că veacurile trecute nu ne-au spus multe despre acest lucru, dar el a fost descoperit la vremea sa, atunci când, trecând prin toate treptele dragostei pe care o nutrea față de neamul omenesc, Domnul Iisus ne-a învrednicit până la urmă de însăși venirea Lui printre noi. A venit în sprijinul creaturii, mai întâi prin patriarhi, a căror viață a fost dată ca pildă și regulă de urmat pentru cei ce voiau să pășească pe urmele sfinților și care, voind să ajungă la desăvârșire prin fapte bune, trebuiau să dovedească aceeași râvnă ca și aceia. Mai târziu, le-a dat o lege drept ajutor, iar îngerii au primit poruncă s-o aplice prin mâna lui Moise. Au venit apoi prooroci, ca să vestească mântuirea ce urma să vină, apoi judecători, regi, drepți, ca să săvârșească minuni sub forme ascunse. În urma tuturor, în zilele din urmă, S-a arătat El Însuși în trup, „născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere, ca să dobândim înfierea”[854].

II

Însă, dacă venirea Domnului n-ar fi avut loc în trup, atunci Mântuitorul n-ar fi plătit morții prețul răscumpărării noastre și n-ar fi nimicit puterea morții. Într-adevăr, dacă ceea ce fusese supus puterii morții ar fi fost altceva

853. *I Tim.* 3, 16.
854. *Gal.* 4, 4-5.

decât ceea ce a luat asupra Sa Domnul, atunci moartea n-ar fi încetat de a-și arăta mai departe lucrarea și n-am fi avut nici un folos din suferințele îndurate prin trupul purtător de dumnezeire, n-ar fi omorât păcatul în trup, noi n-am fi fost înviați în Hristos, noi care eram morți în Adam; ceea ce căzuse n-ar fi fost reînnoit, ceea ce fusese doborât n-ar fi fost ridicat din nou; ceea ce devenise străin de Dumnezeu, prin înșelăciunea diavolului, n-ar fi fost din nou înrudit și înfiat de Dumnezeu[855]. Toate aceste daruri sunt nimicite de cei care spun că Domnul a venit cu trup ceresc[856].

Dar ce nevoie mai era de Sfânta Fecioară dacă trupul purtător de Hristos n-ar fi trebuit să fie luat din lutul lui Adam? Și cine ar fi atât de îndrăzneț încât să reînnoiască acum, prin ajutorul unor termeni sofistici și, desigur, cu mărturii scoase din Scriptură, învățătura lui Valentin, peste care liniștea s-a așezat de mult? Căci această învățătură neevlavioasă despre felul arătării Sale nu-i nouă: prima dată ea a luat naștere de la acel nebun Valentin, care, cu ajutorul câtorva expresii scoase din Apostol, a alcătuit pentru el niște scorniturі blestemate. El zicea că Domnul nu S-a făcut rob El Însuși, ci S-a îmbrăcat doar „în chip de rob", după care a mai spus și că El S-a născut numai cu trup aparent[857], așa încât nu pe omul însuși l-a luat ca să se îmbrace în el. Cam aluzii de felul acesta susțin azi și acei oameni de la voi, iar aceste noi blasfemii mă întristează cumplit.

III

Să susții că simțămintele omului trec și la dumnezeirea însăși e un gest al unor oameni care nu păstrează nimic din șirul logic al gândirii și care nu știu că una sunt afecțiunile cărnii și alta afecțiunile trupului însuflețit și, în sfârșit, cu totul altceva cele ale unui suflet care dispune și de un trup. Însușirea tipică a cărnii este să fie tăiată, micșorată, desfăcută, aceea a cărnii însuflețite e să se obosească, să simtă durere, să flămânzească, să înseteze, să fie biruită de somn; în sfârșit, specificul sufletului care are și trup constă în griji, în neliniști, în îngrijorări și în alte afecțiuni de acest fel. Unele sunt firești și nedespărțite de ființa vie, altele provin dintr-o voință pervertită, iar ele se furișează alături de cele dintâi spre a duce o viață dezordonată și nedeprinsă cu

855. Interesantă și umană viziune, prin care Hristos a respectat slăbiciunile firii, pregătind omenirea, rând pe rând, pentru primirea Sa. Despre pregătirea omenirii în vederea mântuirii lumii au vorbit frumos Sfântul Irineu prin ideea „recapitulării în Hristos", Ipolit prin „înalta iconomie dumnezeiască", Clement Alexandrinul prin ideea „coborârii în trup a Mântuitorului", Origen prin „funcțiunea revelatoare a Cuvântului întrupat", dar mai ales Sf. Atanasie prin ideea „factorului psihic" hotărâtor în doctrina despre întruparea Cuvântului. A se vedea A. Grillmeier, *Le Christ dans la tradition chrétienne*, Paris, 1973, p. 140 ș.u. A se vedea P.S.B., vol. 15, 87 și urm.

856. Cum afirma Apolinarie de Laodiceea.

857. Despre erezia gnostică a lui Valentin vorbește adeseori Origen în scrierile sale. A se vedea P.S.B., 6-9 la „indice".

virtutea. De aici se vede că Domnul accepta simțirile firii ca să dea siguranța unei întrupări reale, nu numai aparente, dar că toate simțămintele viciate, care tulbură puritatea vieții noastre, El le-a respins ca nevrednice de dumnezeirea Sa cea nepătată[858]. De aceea s-a spus că S-a născut „întru asemănarea trupului păcatului"[859]. De aceea, chiar dacă a luat asupra Sa trupul nostru cu afecțiunile lui firești, El n-a săvârșit păcat. După cum moartea, care ne-a fost transmisă prin trupul lui Adam, a fost înghițită de dumnezeire, tot așa și păcatul a fost suprimat de dreptatea care era în Iisus Hristos. Când vom învia, vom lua un trup care nu va fi supus morții și nici păcatului.

Iată, fraților, care sunt tainele Bisericii și care sunt tradițiile Părinților. Conjur pe orice om temător de Dumnezeu și care așteaptă judecata lui Dumnezeu să nu se lase dus de învățături felurite <heterodoxe>. Dacă învață cineva altceva, dacă nu se pleacă în fața cuvintelor sănătoase ale credinței și dacă, respingând vestirile Duhului, dă mai multă cinste propriei sale învățături decât cuvintelor evanghelice, puneți-vă în gardă împotriva unui astfel de om. Să dea Dumnezeu să ne întâlnim într-o zi, ca să putem completa, stând de vorbă, tot ce ne-a scăpat în această scrisoare ! Într-adevăr, aveam multe lucruri de spus și n-am scris decât o mică parte din ele, pentru că nu voiam să trec măsura unei scrisori. Suntem convinși, totodată, că pentru cei ce se tem de Dumnezeu ajunge avertismentul pe care vi l-am dat în aceste câteva cuvinte.

EPISTOLA 262
Către călugărul Urbikios*
Scrisă în anul 377

Bine ai făcut că mi-ai scris, căci ai arătat o roadă a dragostei deloc de neglijat. Fă-o cât mai des ! Să nu crezi că pentru aceasta îți trebuie vreo scuză. Ne cunoaștem bine și știu că între oameni există pentru fiecare o egalitate de onoare, pe care ne-o dă natura: întâietățile la noi nu se bazează pe naștere, nici pe mulțimea banilor, nici pe alcătuirea trupească, ci pe superioritatea temerii față de Dumnezeu. În acest caz, ce te oprește să te temi mai mult de Stăpân și să fii în această privință mai mare decât mine ? Scrie-mi, așadar, cât de des și ajută-mă să știu cum se poartă frații din jurul tău și care dintre

858. Cf. *Rom.* 8, 3.

859. Desigur că nu se putea aștepta în veacul al IV-lea nici măcar de la Sfântul Vasile o formulare clară a doctrinei hristologice, așa cum se va preciza ea în urma sinodului din Calcedon. Totuși, Sfântul Vasile argumentează bine premisele și modul întrupării.

* Urbikios pare a fi fost îndrumătorul unei comunități călugărești, dar în același timp și admirator al Sfântului Vasile. Se vede că-i scrisese acestuia, cerându-i diferite sfaturi. Epistola de față este unul din răspunsurile sfântului. Cu multă delicatețe îl îndeamnă Sfântul Vasile să nu se sfiiască a-i cere oricând sfaturi. În același timp, se pare că și el căzuse în unele rătăciri privitoare la întruparea Domnului, care se apropiau de concepția lui Apolinarie; de aceea, epistola combate această „năstrușnicie".

credincioșii Bisericii voastre au păreri sănătoase, ca să știu cui îi pot scrie și pe cine să mă pot baza. Întrucât sunt câțiva, după câte aud, care falsifică cu idei sucite dreapta credință despre întruparea Domnului, le cer, prin intermediul dragostei tale, să se lase de astfel de păreri năstrușnice și să nu mai spună că Dumnezeu Însuși S-ar fi schimbat în trup ori că n-ar fi luat prin intermediul Mariei trup din țărâna lui Adam, ci El Însuși, cu întreaga Lui dumnezeire, S-ar fi schimbat ca să devină tot duh.

II

Această absurditate e foarte ușor de combătut. Dar fiindcă blasfemia e evidentă prin ea însăși, cred că pentru cel ce se teme de Domnul e de ajuns o singură observație.

Dacă Dumnezeu „S-a transformat", înseamnă că S-a și schimbat. Însă așa ceva să fie departe de învățătura și cugetarea noastră ! Doar Domnul Însuși a spus: „Eu sunt și nu Mă schimb"[860].

În al doilea rând, cum au putut trece asupra noastră roadele Întrupării, dacă trupul nostru n-a fost unit cu dumnezeirea, care s-a făcut stăpână pe împărăția morții ? Cel care s-a transformat și-a alcătuit un trup al Lui propriu, adică acest trup care a existat împreună cu natura divină condensată în el. Or, cum ar fi putut fi mărginită dumnezeirea la mărimea unui trupșor, dacă firea întreagă a Fiului Cel Unul-Născut a fost transformată ? Eu cred că nici un om cuminte și temător de Dumnezeu nu poate suferi de o astfel de boală. Întrucât mi-a ajuns și mie la urechi zvonul că unii din cei care trăiesc în preajma Dragostei Tale au fost atinși de această nebunie, am socotit că nu trebuie să mă mărginesc doar la trimiterea unor salutări, ci că scrisoarea mea trebuie să cuprindă și un avertisment, care să fie în stare, totodată, să zidească sufletele unor oameni care se tem de Dumnezeu.

Te rog, deci, să faci în așa fel ca aceste rătăciri să-și primească de la Biserică îndreptarea lor și să stai departe de comuniunea cu ereticii, căci, să știi, în aceste privințe nepăsarea nimicește libertatea de vorbire pe care trebuie s-o avem în Hristos.

EPISTOLA 263
Către cei din Apus
Scrisă în anul 377

I

Domnul Dumnezeul nostru, în Care nădăjduim, să vă hărăzească fiecăruia dintre voi atâta har spre împlinirea nădejdii care stă înaintea voastră, pe cât de mare este și bucuria cu care ați umplut inimile noastre, atât prin scriso-

860. *Mal.* 3, 6.

rile pe care ni le-ați trimis, cât și prin preaiubiții preoți, împreună-slujitorii noștri[861], precum și prin compătimirea pe care ați arătat-o față de noi, întristații, căci sunteți „îmbrăcați cu milostivirea îndurării"[862], după cum ne-au dat de știre cei amintiți adineauri. Și, într-adevăr, chiar dacă rănile rămân aceleași, totuși ne-a adus o oarecare ușurare credința că avem medici destoinici, care sunt în stare, dacă li s-ar da prilejul, să purceadă curând la vindecarea durerilor. Pentru aceasta, vă salutăm iarăși prin acești soli iubiți și vă rugăm, dacă Domnul vă va îngădui, să purcedeți spre noi și să nu pregetați să ne vizitați, pentru că cercetarea celor bolnavi este una dintre cele mai mari porunci[863]. Iar dacă Bunul Dumnezeu și înțeleptul Iconom al vieții noastre va păstra această bucurie pentru o altă dată, atunci trimite-ți-ne măcar în scris atâtea mângâieri câte credeți că sunt necesare celor întristați, spre îndreptarea celor striviți de dureri. Pentru că multe sunt loviturile care s-au abătut asupra Bisericii și mare este mâhnirea ce ne-au lăsat-o. Și nădejde de ajutor n-avem de nicăieri din alt loc, dacă Domnul nu ne va trimite vindecare prin voi, care îi sunteți slujitori adevărați.

II

Pe de-o parte, neobrăzata și nerușinata erezie a arienilor, care s-a rupt pe față de trupul Bisericii, persistă în rătăcirea ei și nu ne vatămă atât de mult, întrucât lipsa ei de pietate e cunoscută tuturora. În schimb, cei îmbrăcați în piele de oaie și care prezintă o înfățișare liniștită și blândă, dar înlăuntru sfâșie fără milă turma lui Hristos, întrucât provin din rândurile noastre, ușor provoacă pierdere în inimile celor mai simpli; aceștia sunt primejdioși și greu de ocolit.

Din această pricină, cerem să fie dați pe față prin fermitatea Voastră înaintea tuturor Bisericilor Răsăritului, pentru ca, ori să vină într-adevăr pe drumul cel drept alături de noi, fixându-și atitudinea în acest sens, ori, dacă rămân în izolarea lor, să mențină numai pentru ei acea stricăciune, fără ca, prin comuniune deschisă, să poată transmite rătăcirea lor și celor apropiați de ei. Numele lor trebuie însă ținut minte, pentru ca și voi să știți cine sunt cei care ne fac tulburări și să se facă cunoscută și Bisericilor voastre vina lor față de noi. Chiar și declarațiile noastre nu sunt văzute cu ochi buni de mulți care ne suspectează că, pare-se, din rivalitate personală noi am avea o atitudine meschină față de aceștia. Voi însă, cu cât locuiți mai departe de ei, cu atât prezentați în fața mulțimilor mai multă încredere, ca să nu mai vorbesc și de faptul că și

---

861. Prin mijlocirea preoților Dorotei și Sanctissim, pe care i-au trimis la Roma, în primul rând la papa Damasus, cerând condamnarea rătăcirilor ariene și apolinariste, dar în același timp și prin rechemarea lui Paulin de pe scaunul din Antiohia, scrisoarea aceasta exprima optimism în nădejdea că, în sfârșit, față de nepăsarea descrisă de epist. 92, 240 și 242, de astădată Apusul pare a veni în ajutorul Răsăritului în lupta pentru apărarea ortodoxiei.

862. *Col.* 3, 12.

863. Cf. *Lc.* 10, 37.

harul lui Dumnezeu vă ajută să purtați grijă de cei aflați în suferințe. Dacă aceleași hotărâri le vestiți mai mulți deodată, atunci e limpede că mulțimea celor ce au luat aceste hotărâri va contribui fără opoziție la acceptarea de către toți a acelor hotărâri.

III

Unul dintre cei care au provocat la noi mare supărare este Eustațiu de Sebasta[864], din Armenia Mică, pe vremuri fost ucenic al lui Arie, pe când acesta strălucea în Alexandria și afirma blasfemiile lui urâte împotriva Fiului Unuia-Născut, rămânând și după aceea între cei mai autentici aderenți, în schimb, când s-a reîntors în patrie, a dat fericitului episcop Hermoghen de Cezareea[865], care-l acuzase de erezie, mărturisire de dreaptă credință.

Și astfel, primindu-și hirotonia de la Hermoghen, după moartea acestuia s-a grăbit să se apropie de Eusebiu al Constantinopolului[866], care primise și el învățătura tot de la același Arie. Îndepărtându-se apoi de acolo, din anumite cauze, și revenind în țară, s-a răzgândit din nou și și-a ascuns cugetarea nelegiuită, afișând un soi de ortodoxie voalată. Reușind să ia un scaun episcopal (nu se știe cum va fi reușit), a semnat îndată anatematizarea lui „ὁμοούσιος" în sinodul întrunit la Ancira[867]. De acolo venind în Seleucia[868], a scris, împreună cu cei de aceeași părere cu el, ceea ce știm toți. Pe de altă parte, la sinodul din Constantinopol[869] a consimțit iarăși la propunerile ereticilor. Astfel, fiind proclamat ca depus din episcopat din pricina caterisirii lui anterioare din Melitina[870], s-a gândit la o altă soluție de revenire, folosind prilejul vizitei pe care a făcut-o la voi. Care sunt cele propuse lui de către preasfințitul episcop Liberiu[871] și la ce anume a consimțit el nu știm. Știm doar că a adus cu el o epistolă de restabilire a lui în scaun, pe care arătând-o în sinodul din Tiana[872], și-a reprimit scaunul. Așa se face că el prigonește acum credința aceea pe baza căreia a fost primit, luptă împreună cu cei ce anatemizează formula

864. Acest Eustațiu, care a dat atât de mult de lucru Sfântului Vasile, fusese la început prietenos față de el (vezi epist. 79 și 119). A semnat în duh viclean și Mărturisirea de credință alcătuită de Sfântul Vasile (epist. 125), dar apoi, tot mai nestatornic, începe să se arate potrivnic liniei ortodoxe (epist. 223). De aceea, în această epistolă Sfântul Vasile cere ajutorul apusenilor, ca să ia hotărâre împotriva lui, întrucât, în ascuns, el fusese ucenic direct al lui Arie.

865. Hermoghen este cel care a propus la Niceea formularea Crezului niceean. A se vedea și epist. 81 și 244.

866. Rudă cu familia împăratului Constantin cel Mare, Eusebiu de Nicomedia ocupă mai târziu scaunul de Constantinopol, ajungând cel mai înfocat apărător al arienilor.

867. Ținut în anul 358.

868. În anul 359.

869. Ținut în anul 360.

870. Oraș în Armenia Mică.

871. Papă al Romei, 352-366.

872. Ținut în anul 366.

niceeană și susține cu tărie, ca protector principal, erezia pnevmatomahilor[873]. Întrucât de acolo și-a luat el puterea de a nedreptăți Bisericile și folosește încredințarea care i s-a dat de voi pentru ruinarea multora, tot de acolo trebuie să vină și îndreptarea și să expedieze scrisori către Biserici în legătură cu formula prin care a fost primit, precum și cu sublinierea faptului că aceluia ce și-a schimbat opiniile i se anulează harul care i s-a dat de către episcopii de atunci.

IV

Al doilea după el e Apolinarie[874], care provoacă supărări de mari proporții Bisericii. Cu ușurința pe care o are la scris și cu destoinicia de a se exprima repede în orice domeniu, a umplut lumea cu scrierile sale, nevrând să asculte de sfatul înțeleptului care zice să se ferească omul de scrierea multor cărți[875], căci unde e vorba de mulțime, și greșeli pot fi multe. Căci cum ar fi cu putință ca prin cuvinte multe să fii scutit de păcătuire[876] ? Cele scrise de el în legătură cu teologia nu sunt construite cu dovezi din Scriptură, ci întemeiate pe argumente omenești. Căci și scrierile privitoare la înviere sunt alcătuite nu numai după metoda mitică (sau păgânească, n.tr.), ci îndeosebi după cea iudaică, pentru că în ea se spune că ne vom întoarce iarăși la slujirea Legii și ne vom tăia iarăși împrejur și vom ține sâmbăta, ne vom îndepărta de anumite mâncăruri și vom aduce jertfe lui Dumnezeu și ne vom închina în templul din Ierusalim și, în general, din creștini ne vom face iar iudei. Or, ce poate fi mai de râs decât astfel de lucruri și mai străin de învățătura evanghelică ? Și în legătură cu întruparea Fiului, învățătura lui a provocat o tulburare atât de mare între frați, încât puțini din cei care le-au recunoscut mai țin vechea rânduială a credinței, pe când cei mai mulți, dându-și seama de inovații, au căzut în mania unor nesfârșite controverse și în interpretări exagerate și compromițătoare.

V

Cât despre Paulin[877], merită și el câteva reproșuri mai ales în legătură cu hirotonirea lui, lucru pe care-l știți și voi. În orice caz, și pe mine mă supără faptul că înclină spre învățăturile lui Marcel[878], întrucât îi primește în comuniune, fără control, pe aderenții lui. Căci știți, preacinstiți frați, că învățătura

873. Care nu admiteau divinitatea Duhului Sfânt.

874. Apolinarie contestă integritatea firii umane în persoana Domnului Hristos, susținând că rațiunea sau puterea de judecată a Lui a fost înghițită de Logosul divin.

875. Cf. *Eccl.* 12, 12.

876. *Pr.* 10, 19.

877. Episcop în Antiohia.

878. Marcel de Ancira fusese la început mare susținător al Crezului niceean, dar pe urmă a căzut în rătăcirea sabeliană.

lui Marcel e un fel de anulare a întregii noastre nădejdi, pentru că nici pe Fiul nu-L primește ca având ipostas propriu, ci susține că El S-a arătat doar pentru scurt timp în lume, urmând să Se reîntoarcă din nou la Cel din Care a ieșit, și nici pe Mângâietorul nu-L primește ca existând în chip special. De aceea, nimeni n-ar greși proclamând această erezie cu totul străină de creștinism, numind-o un fel de iudaism stricat. De aceea stăruim ca și problema aceasta s-o luați în grija voastră. Și o veți prelua dacă nu vă va fi greu să scrieți la toate Bisericile Răsăritului despre cei care tulbură în toate felurile învățătura noastră[879]. Dacă ei se vor îndrepta, îi vom primi în comuniune, dacă însă vor persista cu convingere în inovațiile lor, atunci ne vom îndepărta de ei.

Că trebuia ca noi să precizăm lucrurile acestea împreună cu Înțelepciunea Voastră într-un sinod general e ceva de care noi înșine ne dăm seama. Dar pentru că timpul nu îngăduie, iar amânarea lor e primejdioasă, am fost nevoiți să trimitem pe frați, dându-le informații orale și despre alte probleme pe care am uitat să le expunem în epistola aceasta și pe care să le pună în acțiune Evlavia Voastră, ca să dobândim ajutorul cerut pentru Bisericile lui Dumnezeu.

EPISTOLA 264
Către Barsas, episcop de Edesa, aflat în surghiun
Scrisă în anul 377

Lui Barsas, episcopului cu adevărat preaiubit de Dumnezeu și vrednic de tot respectul și de toată stima, Vasile îi aduce salut întru Domnul. Întrucât adevăratul meu frate Domninos vine la Cuvioșia Ta, folosesc bucuros prilejul acesta de a-Ți scrie și de a Te saluta și prin el. Rog pe Bunul Dumnezeu să mă țină încă în viață, pentru ca să mă învrednicesc să Te văd și personal și să mă bucur de darurile cu care ai fost înzestrat. Îți cer doar să Te rogi să nu cad pradă pentru totdeauna dușmanilor crucii lui Hristos și să păzesc Bisericile Sale până când vor veni vremuri de pace, pace pe care numai Dreptul Judecător știe când ne-o va da, dar suntem siguri că ea va veni și nu ne va mai părăsi niciodată. Dar așa cum a rânduit iudeilor, pentru păcatele lor, o pedeapsă de șaptezeci de săptămâni de ani, poate că Atotputernicul, după ce ne va fi dat și pe noi vrăjmașului pentru o vreme oarecare, va rândui o zi când ne va rechema și ne va restabili pacea de altădată[880], desigur dacă - ști-vom când ? - apostazia nu va fi aproape și nici evenimentele de acum nu vor fi semnul venirii lui Antihrist. Dacă-i așa, roagă-Te ca Dumnezeul bunătății să alunge de la noi orice supărare, să ne păzească și să ne ajute să trecem fără pas greșit prin

879. Poate că și Sfântul Vasile e prea pretențios aici: ar fi fost destul dacă ar fi fost înștiințați măcar episcopii cei mai importanți (n. Y. Courtonne, *op.cit.*, III, p. 125).

880. Fiind urmărit de arieni, episcopul Barsas s-a refugiat mai întâi în insula Arathe, apoi în localitatea Oxirinhos de pe malurile Nilului. Sfântul Vasile îi trimite prin această epistolă cuvinte de încurajare. A se vedea și epist. 267.

aceste supărări. Pe toți cei care s-au învrednicit să fie împreună cu Evlavia Ta, îi salut prin Tine. Să fii sănătos și să Te bucuri întru Domnul; roagă-Te pentru mine, iar prin harul Sfântului să fii păzit în folosul Bisericii lui Dumnezeu.

EPISTOLA 265
Către Evloghios, Alexandru și Adelfocration, episcopi egipteni surghiuniți

Scrisă în anul 377

I

Descoperim că purtarea de grijă cu care conduce Bunul Dumnezeu Bisericile Sale este mare în toate privințele. Astfel, evenimentele care par copleșite cu tristeți și care, la prima vedere, nu sunt urmarea nici unui plan ascuns, sunt rânduite spre folosul celor mai mulți, în înțelepciunea lui Dumnezeu și în neînțelesele judecăți ale dreptății Sale. Căci, iată că Domnul a făcut să apară iubirea voastră din ținuturile Egiptului, s-o aducă în inima Palestinei și, după pilda vechiului Israel, s-o statornicească acolo, El Care ne-a scos din robia țării Asiriei, ca să stingă acolo idolatria prin sosirea sfinților.

Am înțeles că și astăzi se mai petrec fapte asemănătoare și că și voi înșivă vă aflați în aceeași situație, dacă ne gândim că, chemându-vă la această luptă pentru credință, Domnul v-a deschis, prin surghiun, stadionul fericitelor alergări și a dăruit pe martorii hotărârii voastre curajoase cu pilde luminoase, care-i duc spre mântuire[881]. Cu ajutorul lui Dumnezeu, am aflat cât de dreaptă este credința voastră, după cum am auzit și de jertfelnicia voastră față de frați, și că, după cum ni s-a spus, nu dați uitării, socotindu-le neînsemnate, faptele care sunt de folos tuturor și mai ales mântuirii, ci vă legați mai ales de tot ceea ce poate ajuta la zidirea Bisericilor. Drept aceea, m-am mai gândit că ar fi bine să mă alipesc și eu la ceata voastră minunată și să mă unesc prin scris cu Evlavia Voastră. De aceea, am trimis pe preaiubitul nostru diacon Elpidios să vă aducă aceste rânduri și să luați cunoștință prin el însuși (căci e în stare de așa ceva) de tot ce a putut scăpa instrucțiunilor cuprinse în scrisoarea mea.

II

Ceea ce m-a încurajat cel mai mult în dorința de a mă uni cu voi e ceea ce am auzit spunându-se despre râvna Cuvioșiilor Voastre pentru credința dreaptă: nici marele număr de scrieri, nici varietatea sofismelor n-au putut zgudui tăria

881. Egiptul a fost totdeauna o patrie deosebită a luptelor pentru credință. Așa citim îndeosebi în *Istoria bisericească* a lui Eusebiu de Cezareea (cărțile VI-VII), unde sunt menționați mulți martiri (fapt pentru care s-a păstrat tradiția de a li se încredința creștinilor să ducă cu ei acasă Sf. Împărtășanie, cf. epist. 93), dar unde a înflorit și arianismul. Din epistola de față reiese că prigoana continua și acum cu putere.

inimii voastre, ci ați recunoscut pe cei care fac înnoiri împotriva dogmelor apostolice și n-ați acceptat să păstrați tăcerea în legătură cu pagubele pe care aceștia le fac. Într-adevăr, mare întristare am aflat la toți cei ce și-au legat viața de pacea Domnului și pe care nu-i lasă liniștiți înnoirile de tot felul scornite de Apolinarie de Laodiceea[882]. Acest om mi-a făcut cu atât mai multă supărare cu cât se părea la început c-ar fi de-ai noștri. A suferi ceva din partea unui dușman declarat, chiar dacă durerea este peste măsură de grea, e într-un fel tolerabilă pentru cel care suferă, după cum este scris: „de m-ar fi ocărât vrăjmașul, aș fi răbdat”[883], dar să înduri păgubirea din partea unui om care împărtășește sentimentele tale și care e apropiatul tău, iată ceva foarte greu de îndurat și care nu-ți aduce nici o mângâiere[884]. Omul pe care crezusem că-l am tovarăș de arme în apărarea adevărului, am descoperit că în multe puncte luptă împotriva celor care vor să se mântuiască, încercând să distrugă mintea lor și s-o smulgă din rectitudinea învățăturilor. Ce îndrăzneală fierbinte n-a arătat el în faptele pe care le-a săvârșit ? Ce nebună și aventuroasă idee tinerească n-a exprimat el în cuvântările lui ? Oare n-au suferit toate Bisericile dezbinări lăuntrice, mai ales de când el și-a trimis oameni în cele conduse de ortodocși ca să le sfâșie și ca să le ceară, împotriva oricărui drept, comunități proprii ?[885]. Marea taină a evlaviei nu-i un subiect de râs când vezi episcopi plimbându-se pretutindeni fără popor și fără preoți, ducând peste tot un nume găunos, care nu fac nimic pentru progresul Evangheliei mântuirii ? Cuvântările lui Apolinarie despre Dumnezeu nu sunt oare pline de învățături nelegiuite din pricina vechii impietăți a nebunului Sabelios, pe care acesta le-a reînnoit prin tratate ? Dacă într-adevăr ceea ce vestesc pretutindeni locuitorii Sebastei[886] n-a fost fabricat de dușmanii lui Apolinarie și dacă acestea sunt într-adevăr de-ale lui, atunci nu mai există impietate pe care să n-o fi ajuns atunci când spunea că același lucru este să-I spui Tată și Fiu sau Fiu și Tată, precum și alte formule întunecate de impietate[887], la care nici măcar nu am vrut să plecăm urechea, ne rugăm să n-avem nici o părtășie cu cei care au grăit asemenea vorbe.

---

882. Despre Apolinarie se vorbește în multe epistole ale Sfântului Vasile (225, 244, 263 etc.). Aici nu se vorbește despre ereziile lui, ci se vorbește mai mult dintr-un punct de vedere personal: Apolinarie e prezentat ca un trădător al credinței, susținând un fel de iudaism reînnoit.

883. *Ps.* 53, 12.

884. Așadar, Sfântul Vasile scrie acestor trei episcopi egipteni nu numai din dorința de a-i preamări și încuraja pentru suferințele și exilul pe care le rabdă, ci și pentru a-i lămuri asupra discuțiilor dogmatice ale vremii, îndeosebi apolinarismul și pnevmatomahismul. La un moment dat, cei trei episcopi egipteni au condamnat amestecul apusean în problema schismei antiohiene (cazul Paulin), fapt care l-a bucurat pe Sfântul Vasile (care susținea cu toată tăria pe Sfântul Meletie ca singurul îndreptățit la scaunul Antiohiei), care de aceea le oferă celor trei episcopi intercomuniunea.

885. Afară de scaunul episcopal de Laodiceea, Apolinarie mai stăpânea câteva comunități ca Antiohia (sub Vitalie), alta în Beirut și probabil încă una sau două în alte locuri.

886. Adică aderenții lui Eustațiu de Sebasta.

887. Într-adevăr, apolinarismul pleacă într-un fel din antitrinitarismul modalist al lui Sabelios.

Oare nu Apolinarie e cel care a răvășit cu totul învățătura despre Întrupare ? N-a trezit el în cei mai mulți îndoiala asupra misiunii răscumpărătoare a Domnului nostru, în urma întrebărilor tulburi și întunecoase pe care le-a pus în legătură cu ideea despre Întrupare ? Ca să aduni și să explici toate aceste rătăciri și mai ales ca să le combați, ar trebui mult timp și multe vorbe. Cine a șters și a făcut să dispară pasajul care cuprinde făgăduințele, cum vedem în miturile fără temei ale acestui om ? Fericita nădejde a celor ce au trăit după Evanghelia lui Hristos el s-a încumetat s-o descrie cu atâta sărăcie și paliditate, încât ea se schimbă în simple povești ale unor babe și în scorneli evreiești. Întorcându-se la trecut, el făgăduiește reclădirea templului iudaic, respectarea cultului mozaic, un simulacru de arhiereu ca în vechime, după adevăratul arhiereu, <Hristos>, jertfe pentru păcate după „Mielul" lui Dumnezeu, Care ridică păcatul lumii[888], botezuri parțiale după unicul botez, cenușă de junincă pentru stropirea Bisericii, care, după credința în Hristos, n-are nici pată, nici zbârcitură și nici altceva de acest fel[889]; apoi curățiri de lepră, după nepătimirea dobândită prin înviere; o ofrandă de gelozie acum când bărbații nu-și mai iau nici femei și nici femeile nu-și mai iau bărbați, pâini ale punerii înainte, după „pâinea care s-a pogorât din cer", candele aprinse, după Cel care e „Lumina cea adevărată"[890].

Peste tot, dacă Legea poruncilor lui Moise e de acum desființată prin dogme, e limpede că dogmele lui Hristos vor fi anulate prin poruncile legii mozaice. Rușinea și nedumerirea mi-au acoperit fața, o apăsătoare supărare a pus stăpânire pe inima mea. De aceea vă rugăm, ca pe niște doctori învățați, care știu să educe prin virtute pe cei care se împotrivesc, să vă siliți să-l readuceți pe acest om la disciplina Bisericii, să-l convingeți să se lase de palavrele de care a dat dovadă în scrierile sale (căci el a confirmat spusa din *Proverbe* că „mulțimea cuvintelor nu scutește de păcătuire"[891]), puneți-i în față cu convingere dogmele dreptei credințe, ca reîndreptarea sa să fie evidentă, fraților, dar și căința lui să fie cunoscută.

III

Se cuvine, totodată, să se amintească Evlaviei Voastre și de ucenicii lui Marcel, pentru ca să nu luați, în legătură cu ei, vreo hotărâre nesocotită și ușuratică. Întrucât acest om a ieșit din Biserică din pricina unor dogme nelegiuite[892], trebuie ca, odată ce vor fi osândit acea învățătură greșită, aderenții

888. *In.* 1, 29.

889. *Ef.* 5, 27.

890. *In.* 6, 51. Cum a putut vesti Apolinarie o asemenea revenire la iudaism - iată ceva greu de explicat în sec. al IV-lea d. Hr.

891. *Pr.* 10, 19.

892. În epist. 69, Sfântul Vasile declara că învățăturile greșite ale lui Marcel sunt tot atât de condamnabile ca și ale lui Arie.

lui să fie admiși în comuniune, pentru ca cei care se vor fi unit cu noi prin mijlocirea voastră să fie primiți apoi de toți frații. Căci nu mică a fost supărarea multora când au auzit că, venind la Preacinstitele Voastre fețe, i-ați primit făcându-i părtași la comuniunea Bisericii. Or, ar trebui să știți că prin harul lui Dumnezeu voi nu sunteți singuri în Răsărit și că aveți mulți de partea voastră: aceștia sunt cei care apără ortodoxia Părinților care au statornicit la Niceea învățătura cea dreaptă. Și ar mai fi trebuit să știți și aceea că toți cei din Apus sunt de acord cu voi și cu noi, căci am primit „tomul" sau volumul în care e consemnată credința lor, îl păstrăm la noi și le urmăm învățătura. Ar trebui dar ca toți cei care sunt în comuniune cu voi să fie deplin liniștiți, pentru ca hotărârile luate să fie mai bine garantate prin aprobarea celor mai mulți și ca pacea să nu fie tulburată de unele bănuieli rele. Și ar fi bine să ne vadă consultându-ne cu seriozitate și blândețe în legătură cu problemele care interesează toate Bisericile lumii. Căci de laudă nu e cel care a luat în pripă o hotărâre oarecare, ci cel care a rânduit fiecare lucru pentru ca să rămână statornic și ale cărui intenții se văd cu timpul a fi cele mai firești pentru cine vrea să le cerceteze; un astfel de om e mai plăcut lui Dumnezeu și oamenilor, pentru că „rânduiește vorbele sale cu judecată"[893].

Iată, pe cât ne-a îngăduit conversația epistolară, părerile pe care le facem cunoscute Evlaviei Voastre. Să dea Domnul să ne putem bucura de o întâlnire personală ! Acum, după ce vom fi rânduit toate pentru împăcarea Bisericilor, vom primi împreună cu voi și răsplata pregătită de Dreptul Judecător pentru iconomii cei credincioși și înțelepți. În așteptare, binevoiți și ne trimiteți și nouă condițiile cu care ați primit pe ucenicii lui Marcel[894]. Căci, să știți bine, chiar dacă, în ceea ce vă privește, aveți garanții depline, nu trebuie să vă încărcați singuri cu o problemă atât de însemnată, ci trebuie ca și cei din Apus și din Răsărit, care sunt în comuniune cu noi, să consimtă și ei la reintegrarea acestor oameni.

EPISTOLA 266
Către Petru, episcopul Alexandriei
Scrisă în anul 377

I

Bun și cuviincios lucru ai făcut certându-mă ca pe un frate duhovnicesc, luminat de Domnul printr-o dragoste adevărată, pentru că nu-Ți aduc la cunoștință toate câte le fac aici, mari și mici. Căci Ție Ți se cade să Te interesezi de preocupările noastre, iar nouă ni se cuvine să-Ți mai spunem și noi unele

893. *Ps.* 111, 5.

894. Dacă declară solemn că părăsesc rătăcirile lui Marcel și că acceptă ortodoxia, ucenicii lui Marcel de Ancira pot fi reprimiți în comuniunea Bisericii, bineînțeles dacă prezintă garanții depline.

din necazurile noastre. Să știi însă, preacinstitul și preaiubitul nostru frate, că desele apăsări și chiar puternicele zdruncinături care zguduie Bisericile ne silesc să nu fim deloc străini de cele ce se întâmplă. După cum la cei ce lucrează în fierării, urechile li se obișnuiesc cu zgomotul izbiturilor dese ale ciocanelor, tot așa, prin repetarea deasă a știrilor proaste, ne-am obișnuit și noi să ne așteptăm, cu inima pregătită, mai mult la tulburări și la lovituri din pricina evenimentelor neașteptate.

Prin urmare, uneltirile nesfârșite ale arienilor împotriva Bisericii, cu toate că sunt multe, mari și cunoscute în întreaga lume, totuși sunt de suportat, întrucât provin de la dușmanii și vrăjmașii declarați ai învățăturii celei adevărate. De ei am ajuns aproape să ne mirăm când nu săvârșesc fapte cu care ne-am obișnuit, nu când se încumetă să pună la cale vreun atac mai serios împotriva dreptei cucernicii. În schimb, ne întristează cumplit și ne tulbură cele săvârșite de cei de aceeași simțire și de aceeași credință cu noi[895]. Dar nici acelea, cu toate că sunt și ele numeroase și ajung la urechile noastre, nu ne fac să ne pierdem cumpătul. De aceea, nici nu ne cutremurăm de ultimele dezordini înregistrate și nici n-am mai deranjat urechile voastre prea tare, pentru că, pe de o parte, știam că faima despre cele întâmplate era firesc să ducă la același rezultat, iar pe de alta, pentru că ne-am așteptat ca alții să fie vestitorii acelor rele. Și, în sfârșit, pentru că n-am crezut că este logic să vă indignați și voi din pricina unor asemenea fapte, care sigur v-ar fi adus supărare pe motiv că le-am fi neglijat.

Celor care au săvârșit aceste fapte, le-am scris cele cuvenite, rugându-i ca, întrucât frații de acolo au ajuns la o neînțelegere oarecare, totuși să nu se înstrăineze de dragoste, iar îndreptarea s-o aștepte de la cei care sunt în stare să vindece în duh bisericesc greșelile. Și întrucât Tu ai făcut acest lucru cu intenție bună și cinstită, Te-am lăudat și am mulțumit lui Dumnezeu pentru faptul că în Tine s-au mai păstrat urme din vechea bună rânduială și Biserica nu și-a pierdut vigoarea în vremea prigoanei prin care a trecut. Într-adevăr, deodată cu noi n-au fost prigonite și canoanele. Eu însumi adeseori am fost incomodat de cei din Galatia, dar n-am reușit niciodată să le răspund, pentru că am așteptat hotărârile voastre. Acum, dacă Domnul va da și ei vor vrea să vă asculte, nădăjduiesc să aduc din nou poporul la Biserică. Și atunci nu noi vom fi învinuiți că am trecut la ucenicii lui Marcel, ci, dimpotrivă, tocmai aceștia vor redeveni membri ai trupului Bisericii lui Hristos[896], încât învinuirea urâtă care căzuse asupra lor, din pricina ereziei, să dispară odată cu primirea lor în rândurile noastre și să nu mai fim rușinați că noi i-am fi îndemnat la rele.

---

895. Cu un tact deosebit, Sfântul Vasile caută să trezească și în sufletul acestui urmaș al marelui Atanasie mai mult activism față de atitudinea de om căldicel (Cf. *Apoc.* 3, 15) al multora din contemporani.

896. Aici face aluzie la aderenții lui Marcel de Ancira, vechi apărător al Crezului niceean, dar care apoi s-a dovedit eretic în legătură cu învățătura sa despre persoana Mântuitorului. Totuși, adeptul „iconomiei", Sfântul Vasile propunea ca adepții lui Marcel să fie primiți în comuniunea Bisericii dacă revin la ortodoxie.

II

M-a supărat și fratele Dorotei, întrucât - după cum mi-ai scris - n-a discutat cu Excelența Ta cu duh de dragoste și de blândețe. Mă gândesc că și acest lucru se datorează greutății aduse de vremurile actuale, pentru că se pare că, din pricina păcatelor mele, nu mai reușesc aproape nimic, întrucât până și cei mai importanți din frații noștri nu se dovedesc a fi distinși și potriviți chemării lor, pentru că nu împlinesc toate după dorințele noastre. Ca să revin la Dorotei, el mi-a istorisit discuțiile avute cu Preacinstita Ta față, în fața preavenerabilului episcop Damasus, și m-a întristat informația lui că preaiubitorii de Hristos frații și colegii noștri de preoție, Meletie și Eusebiu, au fost numărați în rând cu arienii[897]. Și dacă nimic altceva n-ar confirma ortodoxia credinței lor, totuși, pentru oricine judecă limpede, însăși pornirea arienilor împotriva lor constituie o puternică dovadă despre dreapta lor cugetare. De aceea și Evlavia Ta ești dator să reiei cu ei comuniunea de suferință pentru Hristos. În orice caz, să fii convins, Tu cu adevărat preacinstit, că nu există propunere ortodoxă care să nu fi fost proclamată cu toată îndrăzneala de acești bărbați și să nu fi avut ca martor pe Dumnezeu și ascultător pe mine însumi. În ceea ce mă privește pe mine personal, nici măcar un singur ceas n-aș fi primit să intru în legătură cu ei dacă aș fi aflat că ei șchioapătă în probleme de credință.

Dar, dacă vei găsi de cuviință, să lăsăm la o parte cele trecute și să punem un început pașnic pentru cele viitoare. Căci toți avem nevoie unii de alții în legăturile pe care le ținem cu membrii comunităților noastre, mai ales acum când Bisericile Răsăritului privesc spre noi, iar unitatea de credință dintre noi va fi privită ca punct de pornire spre sprijinire și întărire. Dar dacă ar băga de seamă că ești bănuitor față de alții, mâinile lor ar paraliza și ar slăbănogi, încât n-ar putea să le îndrepte împotriva dușmanilor credinței.

EPISTOLA 267

Către episcopul Barsas al Edesei, aflat în surghiun

Scrisă în anul 377 sau 378

Din pricina dragostei pe care o port Cuvioșiei Tale mă gândeam să vin să Te caut, să Te strâng cu drag în brațe și să aduc slavă Domnului, Care S-a preamărit întru Tine și Care a făcut vestită cinstita Ta bătrânețe în ochii tuturor celor ce se tem de El. Întrucât slăbiciunea trupului mă supără cumplit din pricina bolii și pentru că mai sunt însărcinat să duc și grijile de nespus ale

897. „Potrivit spuselor Sfântului Vasile, tocmai pe Meletie de Antiohia l-ar fi acuzat Damasus de arianism. Nu pare probabil - dacă peste tot această acuză e fondată - ca intransigentul arhiepiscop să fi declarat că Meletie ar fi fost «prea» ortodox. Cât despre Eusebiu, care fusese exilat de mai multe ori de arieni, acuza contra lui nu-i nici logică și nici de crezut". Așa se exprimă Y. Courtonne, (*op. cit.*, III, pp. 135-136). Conluzia lui e că mai probabil ar fi faptul că acuza adusă celor doi Părinți vine de la Petru al Alexandriei, căruia Vasile îi cere să se unească cu el în dragoste.

Bisericilor, fapt pentru care nu pot să merg unde voiesc și să mă întâlnesc cu cine doresc, mă folosesc de această scrisoare ca să-mi mai domolesc nerăbdarea în care mă aflu, de a mă bucura de însușirile cu care ai fost dăruit și ca să cer neîntrecuta Ta evlavie să-și împreuneze rugăciunile pentru mine și pentru Biserică, încât Domnul să ne ajute să trecem fără greșeli zilele sau ceasurile drumeției care ne-a mai rămas s-o facem. Să dea Domnul să vedem și împăcarea Bisericilor Lui, să auzim și despre soarta altora, coliturghisitori și tovarăși de luptă[898], așa cum cer și eu în rugăciuni, iar despre Tine însuți ceea ce noapte și zi popoarele supuse ascultării Tale se străduiesc să dobândească de la Domnul dreptății !

Să știi că dacă n-am scris mai des, nici măcar atât de des cât ar fi trebuit, totuși am scris Cuvioșiei Tale. Poate că frații cărora le-a fost încredințat serviciul poștal nu vor fi reținut și salutările mele[899]. Dar acum, după ce am aflat pe câțiva dintre ai mei care trec spre Tine, mă grăbesc să-Ți trimit această epistolă. Totodată, Îți mai trimit și niște daruri, pe care Te rugăm să le primești fără laudă din partea smereniei mele, cerându-Ți doar să mă binecuvântezi după pilda patriarhului Isaac[900]. Iar dacă din pricina ocupațiilor și a nenumăratelor griji în care-mi era cufundat cugetul, am trecut cu vederea unele datorii de bună cuviință, să nu mă judeci și nici să Te superi, ci să rămâi credincios desăvârșirii Tale, pentru ca să mă pot bucura de darurile Tale atât eu, cât și ceilalți[901].

Să fii sănătos, bucurându-Te întru Domnul; roagă-Te pentru mine și pentru Biserica lui Dumnezeu !

EPISTOLA 268
Către Eusebiu cel aflat în surghiun
Scrisă în anul 377

Ne-a arătat Domnul că nici în vremea noastră El nu-i părăsește pe cei cuvioși ai Lui, așa că ocrotește și viața Sfinției Tale cu mâna Lui tare și puternică. Și aceasta socotim că e aproape la fel cu petrecerea neatinsă a dreptului prooroc în pântecele chitului[902], precum și a celorlalți temători de Dumnezeu din cuptorul cel cu foc[903], întrucât și Cuvioșia Ta ai fost păzit neatins, cu toate că, după cât am înțeles, primejdiile războiului amenințau din toate părțile. Și să dea Atotputernicul Dumnezeu să păzească și de acum înainte

898. E vorba de întoarcerea din exil a celor surghiuniți.

899. Aceeași plângere întâlnită deseori în epistolele Sfântului Vasile. A se vedea, între altele, și epist. 212.

900. *Fac.* 27, 27.

901. Epistola 264 are ca destinatar același nume ca și epistola de față. Episcopul Barsus era în exil, după cum ne spun amândouă epistolele.

902. *Iona* 2, 1-11.

903. *Dan.* 3, 20 ș.u. Desigur că în Tracia amenințarea venea din partea goților, care de peste 100 de ani năvăleau mereu în sudul Dunării, iar peste un an (378) însuși împăratul Valens va muri luptând împotriva lor.

priveliștea aceasta mult dorită, atât pentru noi - dacă vom mai trăi -, cât mai ales pentru ceilalți, care așteaptă reîntoarcerea Ta[904] ca pe propria lor mântuire. Pentru că sunt convins că Preamilostivul <Dumnezeu>, Care vede lacrimile Bisericilor și ascultă suspinurile pe care le scot toți pentru Tine, Te va păzi în viață până ce va da bucurie celor ce se roagă ziua și noaptea.

Ne-am lămurit îndeajuns despre cele câte s-au comis împotriva Ta când a sosit preaiubitul nostru frate Libaniu, codiaconul, care era în trecere pe aici, dar vrem să mai cunoaștem și ce s-a mai întâmplat după aceea, pentru că am înțeles că în ținuturile pe unde Te afli s-au petrecut nenorociri mai grele și mai mari. Am vrea să știm aceste lucruri dacă-i cu putință mai repede, iar dacă acest lucru nu se poate altfel, atunci măcar de la preaiubitul frate și împreună-slujitor, preotul Pavel[905], deodată cu întoarcerea lui, după cum ne rugăm și ca viața voastră să fie păzită nevătămată și intactă !

Întrucât am înțeles că toate drumurile sunt pline de hoți și de dezertori[906], ne-am temut să dăm ceva fratelui care vine acolo, nu cumva să ne facem în chipul acesta vinovați, eventual chiar și de moartea lui. Iar dacă Domnul ne va da puțină liniște, după cum auzim vorbindu-se și de o trecere a armatei, ne vom da silința să-l trimitem pe unul dintre ai noștri, pentru a vă vizita și a ne relata amănunțit toate câte se petrec la voi.

EPISTOLA 269
Spre consolare soției lui Arinteos*
Scrisă în anul 378

I

Ar fi o urmare firească și foarte potrivită ca, după actuala ta stare sufletească, să fim și noi de față și să luăm parte la aceste dureroase evenimente. Ne-am fi potolit în cazul acesta tristețea personală, îndeplinindu-ne și față de Cinstita ta persoană datoria de a te consola. Întrucât însă trupul meu nu poate

904. După moartea lui Valens (378), toți episcopii exilați s-au întors la locuințele lor. Eusebiu a venit și el, dar după câteva luni a murit.

905. Diaconul Libaniu și preotul Pavel erau clerici din Samosata, care l-au însoțit pe episcopul lor în exil.

906. <Despre acești dezertori, v. T. Teoteoi, *O mărturie a lui Vasile cel Mare privitoare la romanitatea orientală*, în „Academica", XX, nr. 11-12/2009, pp. 71-74; Idem, *„Desertores" și „rhephougoi" - două mărturii despre romanitatea orientală în latinisme din texte bizantine*, în „Anuarul Facultății de Teologie «Patriarhul Justinian»", anul univ. 2008-2009, București, Ed. Universității, IX, 2009, pp. 373-395 >.

* Acest ofițer superior în armata bizantină (care salvase imperiul printr-o luptă hotărâtoare din anul 355 împotriva goților) a fost făcut consul în anul 372. Despre el ne dă știre și istoricul Ammianus Marcellinus (*Fontes Historiae Daco-Romanae*, vol. II, București, 1979, p. 125). Moartea lui a avut loc în anul 378 și în acest moment trist Sfântul Vasile trimite aceste cuvinte de mângâiere soției lui.

îndura drumuri mai lungi, am recurs la această convorbire prin scris, ca să nu se pară că aş fi cu totul nepăsător faţă de cele întâmplate.

Cine n-a gemut din pricina pierderii acestui bărbat ? Şi cine are o inimă atât de împietrită încât să nu verse pentru el lacrimi fierbinţi ? Pe mine m-a copleşit tristeţea cu atât mai tare cu cât am avut în vedere şi onorurile deosebite cu care acest om a înconjurat persoana mea şi a avut grijă de ocrotirea comună a Bisericilor lui Dumnezeu[907]. Dar m-am gândit că este omul care şi-a împlinit în această viaţă datoria de care trebuia să se achite şi că astfel fusese rechemat, la timpul potrivit, de Dumnezeu, Care conduce destinele noastre. O îndemn, aşadar, pe Înţelepciunea Ta să te pătrunzi de aceste gânduri, să-ţi păstrezi seninătatea faţă de cele întâmplate şi, după putinţă, să înduri suferinţa cu cugetul împăcat. Fără îndoială că numai timpul va fi în stare să aline inima şi să deschidă iarăşi cărarea gândurilor. Cu toate acestea, dragostea fără margini pe care i-ai purtat-o soţului, precum şi bunătatea pe care o arătai spre toţi, mă fac să cred că, în urma primirii acestei lovituri dureroase, ai să cazi în deznădejde din pricina profundei gingăşii a sufletului tău. De aceea, învăţătura Scripturilor e folositoare totdeauna, dar mai ales în împrejurări precum este cea de faţă. Să-ţi aduci aminte de hotărârea Creatorului nostru, potrivit căreia toţi câţi am ieşit din pământ ne vom întoarce iarăşi în pământ[908] şi că nimeni nu-i atât de mare încât să fie cruţat de moarte.

II

Bun şi mare era acest minunat bărbat, puterea trupului se lua la întrecere cu virtutea sufletului său, iar eu zic chiar că nimeni nu-l întrecea nici într-o privinţă, nici în cealaltă. Cu toate acestea însă era om şi el, aşa încât a murit ca şi Adam, ca şi Abel, ca şi Noe, ca şi Avraam, ca şi Moise sau ca oricare altul din câţi am mai pomeni şi care aveau aceeaşi fire cu noi. Să nu ne tulburăm deci că ne-a fost răpit, ci, dimpotrivă, întrucât am trăit împreună cu el, să-I mulţumim Celui care ne-a împreunat laolaltă. Răpirea unui astfel de bărbat ţi-e comună cu cea a altor femei, dar eu cred că nici o altă femeie, afară de tine, nu s-ar fi putut mândri cu un astfel de bărbat.

Căci, într-adevăr, Creatorul nostru a creat pe bărbatul acesta ca pe un exemplar unic al firii omeneşti, întrucât toţi ochii de pe stradă se întorceau după el şi fiecare limbă istorisea faptele lui. Pictorii şi sculptorii nu puteau plăsmui modele atât de reuşite ca el, iar istoricii care descriu marile isprăvi ale vitejilor se încurcă înşirând poveşti ireale[909]. De aceea, mulţi nu puteau să

907. Despre Arinteos a se vedea şi epist. 129.

908. *Fac.* 3, 19.

909. S-a scris mult despre influenţa retoricii asupra stilului părinţilor capadocieni. Sfântul Vasile n-a tăgăduit-o niciodată. Epistolele acestea oferă în acest sens multe mărturii. Însă, chiar şi când se arată curtenitor faţă de marii demnitari, la care intervine pentru câte un năpăstuit, sau când consolează pe cineva, expresiile panegirice, oricât de hiperbolic ar fi alcătuite, nu întrec măsura, ci par fireşti.

se împace cu gândul c-ar putea crede în acea tristă știre care circula și pe care n-o primeau deși o auzeau, anume că Arinteos a murit. Cu toate acestea, s-a întâmplat și cu el ceea ce se va întâmpla și cu cerul și cu pământul și cu soarele. A plecat având parte de o moarte luminoasă, fără ca bătrânețea să-l fi gârbovit, fără ca să piardă ceva din înfățișarea lui falnică, rămânând mare în viața aceasta, dar mare și în cea viitoare, fără ca strălucirea de acum să aducă vreo pierdere slavei nădăjduite, pentru că la plecarea din viață își curățise sufletul prin „baia nașterii de a doua"[910]. Faptul că tu i-ai fost ajutor și sprijin la acestea te va mângâia cel mai mult.

Mută-ți acum sufletul de la cele prezente la grija de cele viitoare, încât prin fapte bune să te faci vrednică să dobândești și tu, ca și el, același loc al odihnei ! Cruță pe bătrâna ta mamă, ai milă de tinerețea fiicei tale, căci ai rămas singura care poate să le consoleze. Fii pildă de bărbăție pentru celelalte femei și stăpânește-ți tristețea în așa fel încât nici să n-o scoți din inimă, dar nici să te lași cuprinsă de ea. În sfârșit, aruncă-ți privirile spre marea răsplată a răbdării, pe care ne-a făgăduit-o Domnul nostru Iisus Hristos ca plată pentru viața pe care vom fi trăit-o.

EPISTOLA 270

Fără adresă, în legătură cu o răpire*

Scrisă după anul 374

Sunt foarte supărat că nu vă indignați pentru un lucru interzis și nici nu vă puteți închipui că săvârșirea unei răpiri ar fi o crimă și o tiranie îndreptată împotriva vieții proprii și a neamului omenesc, precum și o jignire adusă oamenilor liberi. Știu că, dacă ați avea toți aceeași părere, nimic n-ar sta împotrivă ca acest fatal obicei să dispară din patria noastră. Depune, așadar, și tu în cazul de față o râvnă de creștin și desfășoară o muncă pe potriva acestei răutăți. Pe această tânără, ori în ce loc ai afla-o, dă-ți toată silința s-o prinzi și s-o redai la timp părinților ei. Cât despre acel individ, să-l scoți din pomelnicul rugăciunilor tale și să-l excomunici public, iar pe complicele lui, dimpreună cu toată familia lor, să-i excomunici pe timp de trei ani, pe temeiul canonului stabilit deja de noi[911]. Satul care a primit pe cea căzută și care a acoperit-o, dacă nu s-a luptat ca să o oprească, scoate-l în întregime din rugăciuni, pentru ca să învețe să vadă în răpitor un vrăjmaș public, asemenea șar-

910. *Tit* 3, 5. Încă o dovadă că până în veacul al IV-lea mulți amânau primirea botezului până spre anii ultimi ai vieții. Așa a făcut și Constantin cel Mare.

* În canonul 30 (amintit în epistola 199), Sfântul Vasile constata: „în privința celor ce răpesc nu avem un canon vechi" (Milaș, *Canoanele*, II, 2. p. 92).

911. A se vedea cele specificate în epist. 199, can. 22, 30.

pelui sau oricărei alte fiare primejdioase, și să fie gata astfel să-l alunge și să le apere pe victimele lui.

EPISTOLA 271
Scrisoare de recomandare adresată prietenului Eusebiu în folosul preotului Chiriac*

Scrisă în ultimii ani de viață

I

Cât de mult m-am supărat după ce am sosit în orașul tău, îndată după ce ai plecat tu, nu-i nevoie s-o mai spun unui om care n-are nevoie de vorbe, dar care știe din experiență că am mai pățit așa ceva. La ce preț nu ar trebui să calculez fericirea de a-l vedea pe Eusebiu, om desăvârșit în toate cele, să-l îmbrățișez, să mă întorc cu amintirea în tinerețe și să rechem zilele în care n-aveam pentru noi amândoi decât o căsuță mică și un cămin, unde aveam același dascăl, aceleași bucurii, același entuziasm, aceleași plăceri și aceleași lipsuri, unde totul era și egal între noi ! Cât n-aș da să mai pot evoca toate amintirile acelea printr-o convorbire cu tine și să mă descarc de această apăsătoare bătrânețe[912], spre a avea senzația că m-am prefăcut iarăși tânăr din bătrân ce eram ! Plăcerea acestor bucurii n-am putut-o gusta, în schimb n-am fost lipsit de plăcerea de a vedea înțelepciunea ta prin intermediul unei scrisori și să mă consolez cum pot, prin întâlnirea cu preavenerabilul preot Chiriac. Mi-e jenă să ți-l recomand și să-i fiu intermediar, ca să fac din el un familiar al tău, căci mi-e teamă să nu ți se pară că aș încerca un demers de prisos, prezentându-ți ceva ce-ți aparține special și care e minunat. Întrucât trebuie să stau ca martor al adevărului și să dăruiesc cele mai mari din bunurile mele celor care sunt uniți din punct de vedere spiritual, zic doar atât: cred că integritatea sacerdotală a acestui om e evidentă pentru tine însuți; din partea mea, țin și eu s-o garantez, deoarece nu știu să se fi făcut nici o calomnie împotriva lui din partea celor care-i atacă pe toți și nu mai au nici o teamă de Domnul. Totuși, dacă s-ar întâmpla ceva asemănător din partea lor, omul meu n-ar fi mai puțin vrednic. Vrăjmașii Domnului întăresc și mai mult treptele preoțești ale celor de la care ei luptă să răpească ceva din harul dăruit lor de Duhul. Precum am spus, nici că s-ar putea concepe ceva împotriva acestui om: e un preot ireproșabil, e unit cu noi și e vrednic de tot respectul. Hotărăște-te să-l vezi ca atare în propriul tău interes, dar și ca să ne faci nouă plăcere[913].

---

* Eusebiu era prieten și fost coleg de școală cu Sfântul Vasile.

912. Când scria aceste rânduri, Sfântul Vasile n-avea încă 50 de ani. Era mai mult îmbătrânit decât bătrân.

913. Probabil preotul Chiriac va fi căzut pradă unei calomnii. Sfântul Vasile îl apără călduros.

EPISTOLA 272
Către magistrul Sofronios*
Scrisă în anul 377 (sau 378)

I

Diaconul Actiacus m-a informat că unii oameni Te-au făcut să Te superi pe mine, acuzându-mă pe nedrept că n-aş avea sentimente binevoitoare faţă de Excelenţa Ta. În ceea ce mă priveşte, nu mă mir că s-au găsit linguşitori în preajma unui atât de mare personaj. E oarecum de înţeles să crească linguşirile slugarnice pe lângă oameni cu mari răspunderi. Fiind lipsiţi de calităţi, prin care să se evindenţieze, aceşti oameni îşi fac din defectele altora o trambulină. S-ar putea spune că, după cum neghina ia naştere ca o rugină în grâu, tot aşa şi linguşirea, cu toate că îmbracă pe din afară haina prieteniei, este compromiterea prieteniei. Aşa încât n-am rămas prea mirat că, asemenea unor bondari ce bâzâie în jurul stupilor, la fel şi aceştia bâzâie în jurul strălucitei şi minunatei tale case.

Dar ceea ce m-a surprins şi mi-a părut cu totul straniu e faptul că, fiind om atât de deosebit prin seriozitatea caracterului, ai putut deschide ambele urechi la aşa ceva şi ai primit de întemeiată o calomnie împotriva mea. E drept că am îndrăgit şi eu persoane, începând din primii ani ai tinereţii şi până acum la bătrâneţe, dar nu ştiu să fi preferat pe cineva înaintea Excelenţei Tale. Chiar dacă mintea nu m-ar fi putut convinge să îndrăgesc pe un om ca Tine, obişnuinţa creată încă din copilărie ar fi fost îndeajuns ca să mă lege de sufletul Tău. Dacă eu nu prea arăt nimic vrednic de această intenţie, Te rog să mă ierţi, căci e o slăbiciune a mea. Poate nici Tu nu ceri de la mine fapte concrete drept dovadă a bunăvoinţei mele, ci, în primul rând, o inimă iubitoare, ale cărei rugăciuni pot să ceară tot ce poate fi mai bun pentru Tine şi să-Ţi dea soarta ca lucrurile Tale să nu coboare niciodată atât de jos, încât să ai nevoie de serviciile unor personaje atât de mărunte cum sunt eu.

II

Cum aş fi putut eu vorbi sau acţiona împotriva Ta în problema lui Memnonios ? Căci mi s-a spus de către diaconul meu că de acest lucru e vorba. Cum aş fi preţuit mai mult bogăţia lui Hymetios, decât casa atât de primitoare a unui om ca Tine ? Nimic din toate acestea nu-s adevărate, căci nici n-am spus, nici n-am făcut nimic împotriva Ta[914]. Ceea ce poate că va fi dat prilej

* S-a vorbit în alt loc (ep. 33) despre intimitatea raporturilor dintre „tânărul" Vasile şi magistrul Sofronios. Scrisoarea de faţă a fost redactată spre sfârşitul vieţii ierarhului, care nu şi-a uitat nici acum eleganţa exprimării, dar nici Sofronios nu şi-a pierdut, se vede, prestigiul situaţiei sale sociale.

914. Din păcate nu ştim concret despre ce era vorba. Hymetios pare a fi fost un capadocian bogat, pe când Memnonios, un înalt funcţionar (P. Hristu, *op. cit.*, II, p. 280).

oamenilor care se leagă de aluzii închipuite, spunând minciuni, sunt cuvintele pe care le-am spus unora din cei care fac atâta tărăboi pe această temă: „Dacă acest om și-a propus să-și ducă la îndeplinire planul, puteți să protestați ori nu, vorbiți ori tăceți, dar să fiți convinși că ce are el pe inimă nu va întârzia să se arate. Iar dacă a renunțat la planul său, să nu înjosiți venerabilul nume al prietenului nostru și, sub pretext de a vă arăta zelul față de protectorul nostru, să nu trageți profit personal din procedeele care vă ajută să inspirați groază și să formulați amenințări".

Dar celui care a redactat testamentul eu nu i-am ținut nici predică lungă, nici scurtă, nici directă, nici prin intermediar.

III

Așadar, nu trebuie să pui la îndoială cuvintele mele decât doar dacă m-ai crede cu totul nesocotit, putându-mă trata în acest caz cu dispreț și acuzându-mă de marele păcat al minciunii. Te rog deci să mă scoți cu totul de sub bănuială pe tema aceasta și de acum înainte să crezi că afecțiunea mea față de Tine este deasupra oricărei calomnii. Ia pilda lui Alexandru cel Mare[915], căruia, chiar în clipa când trebuia să bea un medicament, i s-a adus o scrisoare conținând acuze tocmai împotriva doctorului care-i prescrisese tratamentul, dar Alexandru a fost atât de departe de a se încrede în calomniatori, încât a băut leacul în timp ce citea scrisoarea. Nu mă socot mai puțin vrednic pentru prietenie decât oricare din cei cunoscuți, întrucât sunt convins că niciodată nu am călcat legea prieteniei, pentru că, în același timp, am primit de la Dumnezeu și porunca dragostei creștine. În această privință Îți rămân îndatorat nu numai pe baza firii omenești comune tuturora, ci și pentru că recunosc în Tine atât pe binefăcătorul meu, cât și pe cel al patriei mele.

EPISTOLA 273
Fără adresă, pentru Hera*
Scrisă în ultimii ani ai vieții

Întrucât sunt cu totul convins că Preacinstita voastră persoană ne iubește atâta încât e în stare să vadă interesele noastre ca și cum ar fi ale lui proprii, îl recomand extremei Tale bunătăți pe preavenerabilul frate Hera, pe care nu-l numesc „frate" doar din obișnuință, ci pentru că, fără să exagerez, mă întrece chiar și în prietenie, prin sentimente de o absolută desăvârșire. Te rog să-l socoți ca pe un apropiat al tău și să-i arăți, cât va fi cu putință, ocrotirea ta în toate împrejurările în care va avea nevoie de mărinimia ta. În chipul acesta aș putea adăuga această binefacere la alte multe bunătăți pe care le-am întâlnit deja la tine.

---

915. Plutarh, *op. cit.*, *Alexandru* 19, 3, trad. rom. în vol. III, (București, 1966), p. 375.

* Epistolele 273, 274 și 275 au aceeași temă: o intervenție pentru un vechi cunoscut al Sfântului Vasile, cu numele Hera.

EPISTOLA 274
Către magistrul Himerios
Ca și precedenta

Știți mai bine decât oricare altul că prietenia și apropierea mea față de preavenerabilul frate Hera au început încă din vârsta copilăriei, iar prin harul lui Dumnezeu s-au prelungit până la bătrânețe. Aproape din aceeași vreme mi-a hărăzit Domnul să mă bucur de dragostea mărinimiei Tale, precum și de plăcerea de a ne cunoaște amândoi. Întrucât acest om are nevoie de ocrotirea Ta, Te rog și Te implor să confirmi vechea prietenie față de mine și să fii atent față de nevoile care îl apasă acum, încât să nu aibă nevoie de nici o altă ocrotire și să revină la mine abia după ce și-a realizat toate dorințele. În chipul acesta, alături de alte multe binefaceri pe care le-am primit de la Tine, să o pot număra și pe aceasta ca pe cea mai mare pentru mine și care prezintă cel mai mare interes.

EPISTOLA 275
Fără adresă, pentru Hera
Scrisă pe la 377

Ai prevăzut cu bunăvoința ta că am să te rog pentru preavenerabilul meu frate Hera și te-ai arătat pentru el mai binevoitor decât aș fi crezut-o, căci i-ai dat cinste deosebită și l-ai ocrotit în toate împrejurările. Totuși, întrucât nu pot păstra tăcerea în legătură cu situația lui, rog neîntrecuta ta demnitate să mai adauge la ceea ce știi că-mi face plăcere un plus de râvnă pentru acest om, trimițându-l în patrie mai întărit decât calomnia cu care vrăjmașii lui îl urmăresc. Nici măcar acum nu-i în afara săgeților invidiei, întrucât mulți caută să tulbure liniștea vieții lui. Împotriva lor vom afla o siguranță unică și de neclintit, dacă accepți să ții deasupra omului mâna ta ocrotitoare.

EPISTOLA 276
Către Harmatios cel Mare*
Scrisă în ultimii ani

Dacă legea comună tuturor oamenilor îi face pe cei înaintați în vârstă părinți comuni pentru cei tineri, în schimb, legea noastră specială, cea a creștinilor, îi pune pe cei bătrâni ca purtători de grijă pentru tinerii de această vârstă. Dacă o lege generală a omenirii face din bătrâni părinți obișnuiți ai celor tineri, în schimb legea specială a creștinilor ne pune pe noi, bătrânii, în locul părinților, ca să le purtăm de grijă la această vârstă tânără.

* Cu finețea-i obișnuită, Sfântul Vasile știe să influențeze pe un tată dintr-o familie nobilă să accepte că așa cum sufletul e superior trupului, tot așa educația spirituală depășește pe cea părintească. În felul acesta sfântul a convertit sufletul tânărului.

De aceea, să nu vezi vreo nepotriveală sau un amestec în treburi străine faptul că eu intervin pe lângă tine pentru copilul tău. Căci socot că-i drept să ceri să te asculte în toate celelalte, întrucât e răspunzător față de tine în ceea ce privește trupul lui, precum și în ceea ce privește legea firii și legea civilă, după care suntem guvernați, dar în privința sufletului, pe care l-a primit ca un dar dumnezeiesc de la Cel de sus atunci când el a venit pe lume, trebuie să ne gândim că el e supus altcuiva și că s-a îndatorat față de Dumnezeu cu cele mai scumpe dintre toate îndatoririle.

Deci, întrucât el L-a ales pe Dumnezeul nostru, al creștinilor, ca pe Cel adevărat, în locul mulțimilor de zei, cărora vă închinați aducându-le jertfe materiale, să nu te superi pe el, ci mai curând să-i admiri noblețea sufletească, pentru că, mai presus decât frica și decât respectul datorat tatălui său, el a pus apropierea de Dumnezeu printr-o adevărată cunoaștere și printr-o viață virtuoasă. De altfel, firea însăși, blândețea și caracterul lui pașnic față de toți te vor dezarma și nu te vor lăsa să mai păstrezi în inima ta nici o animozitate cât de mică față de el.

În sfârșit, sper că nu vei lua în nume de rău nici intervenția mea personală, mai bine-zis cea cu care orașul tău se plătește față de intervenția mea, pentru că întreg orașul te iubește și-ți dorește tot binele, căci i se pare că și pe tine te-a primit ca și cum ai fi creștin, atât a fost de mare vestea răspândită în oraș.

EPISTOLA 277
Către avocatul Maxim
Scrisă în ultimii ani

Bunul și vrednicul Teotecnos ne-a informat despre cele întâmplate cu Preacinstita ta persoană, iar prin cuvântul în care a schițat pe scurt trăsăturile sufletului tău a trezit în mine dorința de a te întâlni și atâta mi-a aprins dragostea față de tine, încât, dacă n-aș fi fost împovărat de boală, tovarășa mea nedespărțită, și dacă n-aș fi fost împresurat de nenumărate griji pentru Biserică, nimic nu m-ar fi împiedicat să vin să te văd. Într-adevăr, nu mic a fost câștigul să treci dintr-o familie mare și dintr-un neam vestit la o viață de simplitate evanghelică[916], să pui prin rațiune frâu tinereții și să faci din patimile trupești niște roabe ale cugetării și să dovedești smerenie, care se potrivește atât de mult unui creștin, dacă acesta se gândește la el însuși și dacă ia în seamă, cum e și firesc, de unde a venit și încotro merge. Într-adevăr, meditarea asupra firii noastre înlătură îngâmfarea sufletului, nimicește orice trufie și orice

916. Ca și cum ar face o confidență studentului Maxim, care pare proaspăt convertit la creștinism, Sfântul Vasile vorbește voalat, substituindu-și propriul său proces interior, că trecerea dintr-o familie mare într-o viață de simplitate evanghelică nu-i puțin lucru. În felul acesta, ca și în epistolele 2 sau 22, în care schițează elementele fundamentale ale slujirii călugărești, așa cum a început-o el însuși la Annisa, ierarhul nostru știe să prezinte cald și neforțat idealul unei vieți cu adevărat superioare.

egoism, cu un cuvânt ne face ucenici ai Domnului, Care a zis; „Învăţaţi de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima"[917]. Într-adevăr, preaiubite fiu, un singur lucru e de invidiat şi de laudă: binele cel netrecător. Acesta constă în a fi în cinste înaintea lui Dumnezeu, pe când bunurile omeneşti sunt mai nestatornice decât umbra şi mai înşelătoare decât visurile. Căci tinereţea trece mai repede decât florile primăverii, iar frumuseţea trupească se ofileşte fie din pricina bolii, fie din pricina vremii. În bogăţie nu te poţi încrede, măririle sunt schimbătoare. Măiestriile artelor sunt limitate şi ele doar la durata acestei vieţi. Chiar şi oratoria, cea mai vrednică dintre toate, îşi pierde farmecul dacă nu-i auzită.

Dimpotrivă, deprinderea virtuţii este o preţioasă dobândă pentru cel ce o are şi este cea mai plăcută privelişte pentru cei care o întâlnesc. Dăruindu-te acestei meniri, te vei învrednici de acele bunuri pe care Domnul le-a făgăduit la sfârşit drepţilor. În ce chip vom putea dobândi aceste bunuri şi cum vom păstra cele dobândite, pentru a le scrie e necesar un timp mai îndelungat decât cel propus în scrisoarea de faţă. Oricum, mi-a venit în gând să-ţi fac cunoscute chiar şi numai aceste câteva cugetări, în urma cuvintelor pe care le-am auzit spuse de fratele Teotecnos. Îi doresc să spună totdeauna adevărul, mai ales când vorbeşte despre tine, pentru ca Domnul să fie şi mai mult preamărit întru tine, căci, cu toate că ai ieşit dintr-un neam străin, totuşi eşti copleşit de roadele atât de bogate ale cucerniciei.

EPISTOLA 278
Către Valerian
Din timpul episcopatului

Pe Nobleţea Ta doream să o văd încă de când eram la Orfanene. Căci nădăjduiam că, aflându-te la Corsagene, n-ai fi stat la îndoială să vii până la mine, sinodul fiind ţinut la Attagene. Întrucât nu m-am putut duce la acel sinod, aş fi dorit să te văd măcar la munte, datorită faptului că Evesa era în apropiere şi îmi oferea din nou nădejdea de a te întâlni. Dar pentru că n-am reuşit să merg în nici una din aceste două localităţi, am recurs la epistolă ca să-ţi spun să vii să mă vezi, pentru ca, pe de o parte, să-ţi faci datoria ca tânăr de a-l vizita pe un bătrân[918], iar pe de altă parte, să primeşti de la mine, cu ocazia întâlnirii, un sfat oarecare, pentru că şi aşa ai de lucru cu câţiva cetăţeni din Cezareea, la care, pentru o rezolvare cât mai bună, e necesară şi mijlocirea mea. Deci, dacă nu ţi-e prea greu, să nu eziţi de a mă căuta.

917. *Mt.* 11, 29.

918. În alte câteva epistole mai repetă Sfântul Vasile acest lucru privitor la vârsta sa. Pe atunci el n-avea încă 50 de ani, o vârstă nu prea înaintată, dar era măcinat de boli şi de alergături. Şi totuşi a alergat până prin ţinuturile muntoase din Armenia Mică, dar, din păcate, nu s-a putut vedea cu Valerian, căruia îi scrie acum, încurajându-l.

EPISTOLA 279
Către prefectul Modestos*
Din timpul episcopatului

Sunt mulți curieri care, trecând pe la mine, duc diferite scrisori către Preacinstita Ta persoană și, întrucât am înțeles că, datorită stimei pe care mi-o arăți, mulțimea scrisorilor mele nu provoacă nici o neplăcere firii Tale de aleasă naștere, am dat și acestui frate o scrisoare, ținând seama că și el va dobândi ceea ce caută, iar eu voi fi trecut de Tine în rândul binefăcătorilor, pentru că ofer bunelor Tale intenții prilejuri de a face bine. De aceea i-am și dat cu mult zel scrisoarea acestui frate, știind bine că va obține el însuși toate cele pe care năzuiește să le aibă, iar noi vom fi socotiți printre binefăcători, întrucât procurăm bunei Tale intenții ocazii pentru <noi> binefaceri.

Problema pentru care Ți se cere ajutorul Ți-o va descrie cel în cauză, dacă vei îngădui să-l privești cu ochi binevoitori și să-i dai curaj să vorbească înaintea marii și mai presus de fire autorități a Ta. Dar această scrisoare îmi îngăduie să fac și eu o observație: câștigul pe care l-ar dobândi acest om, l-aș privi ca și cum ar fi al meu propriu, mai ales gândindu-ne că omul a venit la mine, în acest oraș, tocmai de la Tiana, în nădejdea că, prezentând această scrisoare ca pe o ramură de măslin, va avea câștig. Iar ca să nu fie dezmințit nici el în nădejdile lui și noi să ne bucurăm de stima obișnuită, iar râvna Ta pentru bine să poată fi satisfăcută și în cazul acesta, Îți cer să primești pe acest om cu bunăvoință și să-l consideri a fi printre cei mai apropiați ai Tăi.

EPISTOLA 280
Către prefectul Modestos
Din timpul episcopatului

Chiar dacă ar fi un lucru îndrăzneț faptul că vin cu scrisori de solicitare înaintea unui personaj atât de înalt, cinstea cu care m-ai înconjurat până acum alungă teama din inima mea și-mi dă curaj să scriu pentru oameni, e drept, înrudiți ca neam, dar care în sinea lor sunt vrednici de cinste, pentru curățenia moravurilor lor. Cel care-Ți predă această epistolă mi-e ca un fiu[919]. Dar, întrucât are nevoie numai de bunăvoința Ta ca să-și justifice dorințele, fii bun și primește scrisoarea pe care Ți-o prezintă cel amintit; dacă ar fi și timp să-și

* E vorba de solicitarea unei intervenții în favoarea unui om care a venit tocmai din Tiana ca să obțină această epistolă de recomandare. Se știe cine era prefectul Modestos (epist. 104, 110, 111). E probabil identic cu Domitius Modestus 2 din PLRE, I (AD 260-395), pp. 605-508, aici p. 607, unde se afirmă că, în calitate de *praefectus praetorio Orientis*, acesta a primit de la Sfântul Vasile scrisorile 104, 110 și 111 (toate din anul 372), precum și 279-281, ultimele datate între anii 369-378.

919. De astă dată intervenția făcută este pentru una din rudele Sfântului Vasile.

expună situația și să stea de vorbă cu cei care-l pot ajuta, atunci sunt sigur că prin hotărârea Ta își va vedea realizată cererea. Dar și eu mă voi mândri cu faptul că mi-a fost dat din darul lui Dumnezeu un astfel de ocrotitor, care consideră rudele mele ca pe proprii săi clienți și petiționari.

EPISTOLA 281
Către prefectul Modestos
Scrisă în timpul episcopatului

Îmi aduc aminte de marea cinste pe care mi-ai făcut-o acordându-mi, între alte favoruri, și pe acela de a scrie Nobleței Tale. Mă folosesc deci de acest dar și mă bucur de un har care dovedește cea mai mare dragoste de oameni, pe de-o parte, ca să mă satisfac pe mine însumi prin a mă întreține în scris cu un bărbat atât de însemnat, iar pe de altă parte, ca să dau prilej mărinimiei Tale să mă cinstească cu răspunsurile sale.

Întrucât o rugasem pe Excelența Ta în favoarea prietenului meu, Heladios[920], prim dregător al comunității, să fie eliberat din postul de efor al dărilor, ca să aibă timp să se ocupe de probleme ale patriei noastre, și pentru că altă dată am primit răspuns favorabil din partea Ta, reînnoiesc demersul meu și Te rog fierbinte să trimiți guvernatorului provinciei să-l elibereze de suprasolicitarea vechiului serviciu.

EPISTOLA 282
Către un episcop
Din timpul episcopatului

Dacă nu ești invitat te plângi; dacă ești invitat nu răspunzi. Ceea ce s-a întâmplat acum a doua oară dovedește că prima dată te-ai servit doar de un pretext ireal. În realitate n-ai fi venit nici dacă ai fi fost invitat atunci. Drept aceea, răspunde acum pe loc invitației pe care ți-o fac și nu fi iarăși absurd, căci știi că o învinuire nouă dă tărie dublă celei vechi, făcând-o cu mult mai întemeiată. Mereu îți cer să mă asculți și pe mine; dacă pe mine nu mă poți vedea, ar fi drept să nu treci cu vederea măcar pe sfinții martiri[921], căci toc-

920. Acest Heladios, care probabil că mai târziu va urca pe scaunul episcopal din Cezareea, cere să fie schimbat din postul de efor al dărilor. Se vede că în această problemă cererea de față era o revenire, căci prima intervenție nu-și atinsese scopul.

921. E vorba de cererea de a participa la hramul de pomenire a sfinților martiri Eupsihie, Damas și cei împreună cu ei, martirizați în anul 362, pe vremea împăratului Iulian Apostatul, din pricină că distruseseră statuia zeiței Tyhe (= Fortuna), instalată de împărat în Cezareea, după cum ne relatează istoricul Sozomen în *Istoria* sa (V, 11). Praznicul avea loc la 7 septembrie, după cum reiese din epist. 145, 176, 252. Cel vizat pare a fi Atarvios, episcopul Neocezareei, rudă cu Sfântul Vasile. A se observa finețea stilului.

mai de aceea ai fost pus pe listă între cei care participăm la slujbele de comemorare a lor. Arată-ți dar bunăvoința atât față de unii, cât și față de alții, iar dacă nici acest lucru nu-ți convine, atunci fii binevoitor măcar față de cei mai venerabili, <adică față de martiri>.

EPISTOLA 283
Către o văduvă
Din timpul episcopatului

Nădăjduiesc să găsim o zi potrivită pentru sinod după cele pe care trebuie să le ținem în regiunea muntoasă[922]. În schimb, nu întrevăd nici un prilej să ne întâlnim în afară de vremea când se va ține această întrunire bisericească, afară doar de cazul când Domnul ar putea rândui ceva dincolo de cele așteptate. Trebuie să înțelegi acest lucru și după propria-ți experiență. Dacă pe Noblețea Ta nu te preocupă decât o singură casă și totuși te plângi că te asediază o mulțime de treburi, îți poți oare închipui atunci câte ocupații mă copleșesc pe mine în fiecare zi ?

În privința visului pe care l-ai avut, cred că el arată destul de limpede că trebuie să te mai interesezi și de contemplarea spirituală <și de problemele duhovnicești>, deci să-ți îngrijești ochii și pentru că sunt făcuți ca să-L vadă și pe Dumnezeu. Când vei avea mângâierea pe care ne-o dau Sfintele Scripturi, atunci nu vei mai avea nevoie nici de mine, nici de nimeni altcineva ca să vezi îndată care-ți este datoria, căci vei fi destul de întărită prin sfatul Duhului Sfânt, care te va îndruma spre tot ce-ți va fi de folos.

EPISTOLA 284
Către un censor, pentru călugări
Din timpul episcopatului

Cred că în sectorul unde lucrezi există deja, pe lângă Excelența Ta, în legătură cu monahii, un oarecare regulament în vigoare, de aceea nu-i nevoie să cerem pentru ei un favor deosebit, căci pentru ei e destul dacă se pot bucura cu toată lumea de bunăvoința obștească. Totuși, întrucât cred că e de datoria mea să mă îngrijesc de acești oameni atât cât pot, mă adresez desăvârșitei tale înțelepciuni spre a cere ca să-i scutești de dări pe acești oameni, care s-au îndepărtat cu vremea de lume și care și-au omorât timpul, încât nu prestează munci prea folositoare fiscului statal prin nici un serviciu, nici bănesc, nici trupesc. De fapt, dacă trăiesc după chemarea pe care au ales-o, ei nu mai au nici bani, nici trup: de cei dintâi s-au lipsit ca să-i împartă la săraci, de cel

922. Faptele la care se face aici aluzie par a fi avut loc tot în Armenia Mică, în regiunea muntoasă. E vorba, probabil, tot de o impunere pentru o casă.

de-al doilea, ca să trăiască în posturi și în rugăciuni. Știu că la cei care viețuiesc așa vei avea trecere mai multă decât oricare altul și că vei vrea să ți-i câștigi pentru tine însuți ca ajutoare capabile, în stare să îmblânzească pe Domnul prin viața lor evanghelică[923].

EPISTOLA 285
Fără adresă, pentru protejarea bisericii
Scrisă în timpul episcopatului

Cel ce poartă grijă de Biserică și se îngrijește de averile ei este chiar iubitul tău fiu, cel care-ți predă epistola aceasta. Primește-l, te rog, să dea socoteală de câte dorește să relateze Distincției Tale. Fii atent la toate câte ți le descrie, pentru ca măcar acum Biserica să-și revină și să scape de hidra cea cu multe capete[924]. Pentru că atât de mare e avuția monahilor, încât mereu căutăm pe cineva s-o strângă ! În schimb, Biserica cheltuiește mai mult decât sunt puterile ei, în orice caz mult mai mult decât veniturile pe care le are de pe urma proprietăților ei.

EPISTOLA 286
Către trezorierul împărătesc*
Din timpul episcopatului

În decursul prezentei întruniri, au fost arestați câțiva răufăcători de meserie, care, împotriva poruncii Domnului, au furat hainele unor oameni nevoiași, pe care mai curând s-ar cuveni să-i îmbrace decât să-i dezbrace[925]. Propriu-zis, ei au fost prinși de cei care au fost puși să supravegheze buna rânduială din Biserică. Tu ai crezut că, întrucât girezi treburile publice, s-ar cădea să-i preiei tu pe acești oameni, iar eu îți scriu ca să-ți fac cunoscut că relele săvârșite înăuntrul Bisericilor se cade să primească de la noi îndreptarea cuvenită și să nu mai stingherim cu astfel de lucruri pe judecători.

De aceea și hainele care au fost inventariate în textul care se află în mâinile tale și în copia făcută în fața tuturor asistenților am dispus să fie primite și să se păstreze o parte pe seama celor despre care e vorba să se înfățișeze în

923. Aici Sfântul Vasile intervine pentru monahi ca să fie scutiți de dări.

924. „Hidra cu multe capete" - așa pare a-i numi Sfântul Vasile pe agenții fiscului în alergarea lor după impuneri cât mai mari.

* Termenul grec κομενταρήσιος, inexistent în Dicționarul Liddell-Scott, reprezintă un calc după latinul „commentariensis", desemnând un „public official in charge of state documents" (cf. Lampe, *op. cit.*, p. 766, s.v.), adică un dregător public, în cazul de față de la fisc (notă T.T.)

925. Probabil e vorba de un depozit de haine uzate, colectate în Biserică, spre a fi donate săracilor. Niște răufăcători au furat din ele. Sfântul Vasile cere ca pedeapsa s-o dea Biserica (cu mijloace duhovnicești), iar nu statul.

viitor, iar celelalte să se predea celor prezenți. Cât despre cei arestați, am cerut ca ei să fie îndreptați prin educația și dojana Domnului, întrucât cred că întru numele lui Dumnezeu îi vom putea face mai buni pentru viitor. Căci oricâte lucruri nu pot realiza pedepsele tribunalelor, știm că adeseori le împlinesc judecățile înfricoșătoare ale lui Dumnezeu. Dacă socoți că pentru acești răufăcători trebuie să se facă referat la comite, avem atâta încredere în justiție și în dreapta judecată a acestui bărbat, încât îți îngăduim să faci ce dorești.

EPISTOLA 287

Fără adresă, împotriva unor oameni nedrepți*

Din timpul episcopatului

Pare foarte greu să tratezi cu acest om. Nu știu cum să procedăm cu un caracter atât de schimbător (precum se poate presupune după câte se văd), de la care nu se poate spera nimic. Chemat la judecată, el nu ascultă; sau dacă totuși răspunde, o face cu atâta noian de vorbe și de jurăminte, încât îți trezește dorința să te descotorosești de el cât mai repede. Adeseori l-am văzut întorcând învinuirile împotriva celor care-l acuzau. Într-un cuvânt, între toate creaturile, câte trăiesc pe pământ, nu există fire atât de schimbătoare și gata să se dea la rele ca acest om, cum se poate convinge oricine, oricât de puțină experiență ar avea. De altfel, de ce mă întrebi și nu te hotărăști să rabzi tu însuți răutățile lui ca pe un fel de mânie inspirată de dumnezeire ? Ca să nu te pătezi de părtășia cu păcatele lui, scoate-l dimpreună cu toată familia lui din rugăciuni și din orice altă comuniune pe care ar putea să o aibă cu preoții. Poate se va rușina când toți ceilalți îl vor ocoli.

EPISTOLA 288

Fără adresă, împotriva unor oameni nedrepți

Scrisă în vremea episcopatului

Cei pe care nu-i cumințesc pedepsele statului și nu-i îndreaptă spre căință nici excluderea de la rugăciunile obștești, trebuie supuși canoanelor care au fost date de Domnul[926]. Căci scris este: „De-ți va greși ție fratele tău, mergi, mustră-l pe el între tine și el singur... Dacă nu ascultă, ia cu tine încă unul sau doi... Dacă nici pe ei nu-i ascultă, spune-l Bisericii; iar de nu va asculta nici de Biserică, să-ți fie ție ca un păgân și ca un vameș"[927]. Așa s-a întâmplat și

---

* Pare a fi vorba aici de procedura care ar trebui urmată față de omul răutăcios și nestatornic. Destinatarul va fi fost horepiscopul.

926. Tema e similară cu cea din epistola precedentă. Oricât de îngăduitor părea Sfântul Vasile, mai presus de toate dorea disciplină, desigur consimțită, dar dacă acest lucru nu se putea obține, atunci se recurgea la afurisire.

927. *Mt.* 18, 15-17.

în cazul omului acestuia: mai întâi a fost acuzat, apoi a fost mustrat în fața unei persoane, pe urmă în fața a două persoane, a treia oară în fața Bisericii, și pentru că i-am dovedit că a greșit și n-a primit să se îndrepte, de acum încolo să fie afurisit. Să se aducă la cunoștință în fiecare sat că trebuie să fie exclus din orice comuniuni cerute de firea noastră, așa încât, noi nemaiavând nici o legătură cu el, să ajungă cu totul hrană diavolului.

EPISTOLA 289
Fără adresă, în legătură cu o femeie îndurerată
Din timpul episcopatului

Întrucât socot că tot așa de mult greșim dacă-i lăsăm nepedepsiți pe păcătoși ca și atunci când îi pedepsim peste măsură[928], am dat acestui om pedeapsa care stă în competența mea: am cerut să fie îndepărtat de la orice comuniune bisericească și am sfătuit pe cei care se simțeau nedreptățiți să nu se răzbune[929], ci să lase în seama Domnului răsplătirea. Iar dacă îndemnurile mele ar fi avut vreo urmare, atunci și eu aș fi fost ascultat, pentru că m-aș fi folosit de un grai care ar fi inspirat mai ușor încredere decât ar fi făcut-o epistolele cu toată puterea lor de înduplecare. Dar când am auzit o mulțime de vorbe, nu lipsite de seriozitate, am tăcut și acum nu mai cred că ar fi bine să mai discut aceeași problemă. „Am disprețuit căsătoria, spunea ea, nașterea de prunci și lumea, ca să dobândesc un singur lucru: bunăvoința de a fi în apropiere de Dumnezeu și ca să fiu vrednică să mă bucur de a viețui în preajma oamenilor de cea mai bună reputație. Dar acest om, deprins încă din tinerețe să strice casele oamenilor, a forțat într-o bună zi ușa cu nerușinarea obișnuită și a intrat în casă. Întrucât nu ne cunoșteam decât doar din câteva discuții și neștiindu-i obiceiurile, n-am încercat să-l alung, dintr-un sentiment de neștiutoare pudoare. El însă s-a comportat cu atâta necinste și nerușinare, încât a umplut tot orașul cu vorbe defăimătoare la adresa mea, făcându-mă de rușine într-o scrisoare publică, pe care a și afișat-o pe ușa exterioară a Bisericii. E drept că pentru această purtare urâtă el a ajuns să guste din asprimile legii, dar, după ce a fost eliberat, a început din nou cu calomniile. A umplut cu injurii la adresa mea piața, gimnaziile, teatrele, casele celor care-l primeau, pentru că duceau aceeași viață ca și el. Din pricina acestor vorbe atât de insultătoare, n-am mai putut fi cunoscută prin calitățile mele, cum s-ar fi cuvenit, pentru că apăream în ochii tuturor descrisă în culori deosebit de nefavorabile.

928. Sfântul Vasile este considerat ca unul din cei mai reputați canoniști, dar el n-a uitat niciodată să judece și să pedepsească așa cum numai Biserica o poate face. Un păcătos nu poate rămâne nepedepsit, dar în același timp el nici nu trebuie pedepsit peste măsură. Cazul prezentat de femeia din această epistolă e rezolvat în același sens: „după cum nu-i lucru omenesc să-l predăm pe răufăcător, tot așa a-l elibera nepedepsit e fapta unui om care întărește insulta". De altfel, cazul de față pare patologic. Y. Courtonne, *op. cit.*, III, p. 159.

929. *Rom.* 12, 19.

În aceste împrejurări, continuă ea, unii fac haz de aceste cuvinte defăimătoare, pentru că, în chip firesc, oamenii sunt repede înclinați să se bucure de injurii, alții spun că au rămas indignați, dar nu iau parte la durerea mea; mai sunt și din aceia care sunt convinși că aceste injurii exprimă adevărul, pe când alții stau la îndoială pentru că iau în seamă mulțimea jurămintelor lui, așa încât nu-i nimeni care să-mi împărtășească durerea; ci, dimpotrivă, simt că trăiesc într-o singurătate apăsătoare, plâng în mine însămi, că n-am nici frate, nici prieten, nici rudă, nici rob, nici om liber, n-am absolut pe nimeni care să ia parte la durerea mea și am senzația că mă găsesc cu totul singură și mai de plâns decât întreg orașul, în care sunt atât de puțini oameni care să urască pe cei răi. Oamenii nu vor să creadă că insulta adresată unora sau altora face înconjurul orașului și că într-o bună zi îi va atinge și pe ei".

După ce mi-a istorisit, printre lacrimi, toate acestea și altele și mai îngrozitoare, nu m-a lăsat nici pe mine însumi liber de bănuieli, pentru că, în timp ce trebuia să plâng părintește împreună cu ea, am rămas nepăsător pentru un rău atât de mare și am filozofat doar rece la pătimirile altora. „Tu nu-mi poruncești, zise ea, să rămân nepăsătoare la pierderea banilor și nici să îndur oboselile trupești, ci să mă las jignită în reputația mea, a cărei pierdere formează pierderea comună și a preoțimii".

Față de toate aceste cuvinte judecă tu însuți, minunatule, ce ai vrea să-i spun acestei persoane, întrucât eu urmez logic tactica de a nu-i preda judecății pe răufăcători, dar nici să-i eliberez după ce o dată au fost predați ? Despre astfel de răufăcători a spus demult apostolul să ne temem de dregătorul care răspunde de răutăți: „teme-te, zice, căci nu în zadar poartă sabie"[930]. După cum dar nu-i lucru omenesc să-l predăm pe răufăcător, tot așa și a-l elibera e o faptă care întărește insulta. Poate că dacă s-ar putea amâna pentru un timp judecarea cauzei și să aștepți sosirea mea, atunci voi dovedi că n-avem nici un folos din faptul că nu există nimeni care să dea ascultare.

EPISTOLA 290

Către Nectarie*

Din timpul episcopatului

O, de-ar veni mult bine asupra celor care o îndeamnă pe Preacinstita Ta persoană să stea mereu de vorbă cu noi prin scrisori ! Să nu crezi însă că astfel

930. *Rom.* 13, 4.

* Cercetătorii au văzut în acest Nectarie pe viitorul patriarh al Constantinopolului (381-397). Sfântul Vasile afirmă că-l cunoaște din copilărie, de aceea și numele lui e pomenit în epistolele sale 5 și 6. În epistola de față i s-a pus întrebarea: cu ce poate contribui pentru alegerea celor mai buni demnitari la conducerea țării ? Se vede că era vorba de mai multe partide. El răspunde că Biserica îi sprijină pe cei mai buni, dar nu se poate angaja în lupte de partid. În rugăciuni însă Biserica cere împlinirea binelui.

de vorbe sunt spuse de noi din cauza unei obişnuinţe, ci din sinceră pornire sufletească cinstesc glasul tău cu cele mai mari laude. Ce-ar putea, într-adevăr, exista pentru mine mai de cinste decât Nectarie, pe care l-am cunoscut din copilărie ca având cele mai frumoase însuşiri şi care acum, datorită unor virtuţi în multe domenii, a urcat la o strălucire atât de mare ? De aceea şi cel mai iubit dintre toţi prietenii mei este cel care mi-aduce scrisori de la tine.

Cât priveşte alegerea celor care trebuie puşi în fruntea comunităţilor din provincia noastră, va trebui să caut să fac pe plac oamenilor, sau să plec urechea la intervenţii, ori să mă prefac că aş ceda de frică ? Fie ca să nu fac niciodată aşa ceva ! Pentru că atunci n-aş fi administrator, ci negustor, care schimbă darul lui Dumnezeu pe o prietenie omenească. Câtă vreme aprobările date de oameni se obţin numai pe bază de mărturii subiective, sentinţele privitoare la cei mai capabili sunt atribuite de Smerenia Mea Celui care cunoaşte tainele inimilor; şi atunci, poate că ar fi cu totul preferabil pentru fiecare ca, după ce a depus votul, să se abţină de la orice râvnă, să se ferească de orice spirit de grup ca şi cum ar fi depus mărturie pentru apropiaţii casei, de aceea să se roage lui Dumnezeu să nu ni se uite interesul. În acest sens, eu nu voi mai pune vina pe nimeni din pricina rezultatului obţinut, indiferent în ce rost s-a produs el, ci voi fi recunoscător doar lui Dumnezeu pentru cele întâmplate. Dacă, dimpotrivă, aceste alegeri se fac numai după criterii omeneşti, ele nu mai sunt alegeri, ci constituie doar o imitare a realităţii, însă de realitatea însăşi sunt departe cu totul.

Gândeşte-te că dacă ne-am strădui în tot felul să ne impunem punctul de vedere propriu, am putea ajunge la primejdia, care poate fi foarte mare, de a atrage cândva de partea noastră tocmai partida păcatului, pentru că, datorită uşurătăţii firii omeneşti, e posibil să se săvârşească multe păcate, chiar din partea celor de la care nimeni nu se aştepta vreodată. Mai mult, dacă dăm prietenilor cele mai bune sfaturi, după cum se şi întâmplă adeseori, nu ne supărăm că nu apărem convingători faţă de cei pe care-i sfătuim, iar în lucruri care nu sunt supuse voinţei oamenilor, ci hotărârii lui Dumnezeu, ne vom mai indigna oare că nu suntem preferaţi judecăţii lui Dumnezeu ? Dacă, aşadar, oamenii sunt cei care acordă funcţia, atunci ce nevoie e să fie cerută de la noi ? De ce nu şi-o ia fiecare ? Dacă însă ea e de la Dumnezeu, e cazul să ne rugăm, iar nu să ne indignăm; în rugăciuni nu se cade să cerem numaidecât împlinirea voinţei noastre proprii, ci să lăsăm acest lucru pe seama lui Dumnezeu, Care ne dă ceea ce crede El că ne foloseşte. Dumnezeu Cel Sfânt să îndepărteze de la casa ta orice întâmplare supărătoare, iar ţie însuţi şi alor tăi să vă dea o viaţă lipsită de boli şi de pagube, într-o completă prosperitate.

EPISTOLA 291
Către horepiscopul Timotei*
Scrisă în timpul episcopatului

Ca să-ți scriu tot ce-mi trece prin minte nu-i potrivit nici cu lungimea unei scrisori, dar, în general, nici cu genul epistolar însuși. Însă, iarăși, ca să te trec cu vederea mi-e aproape cu neputință, căci inima mea s-a înfierbântat din pricina unei drepte mânii împotriva ta. Voi merge, așadar, pe calea de mijloc, scriindu-ți unele și lăsându-le pe celelalte deoparte. Aceasta pentru că vreau să-ți atrag atenția asupra unui lucru într-un grai prietenesc și colegial.

Dacă tu ești acel Timotei despre care știu, din tinerețe, că ducea o viață ascetică atât de aspră, încât era învinuit că întrece măsura, mă întreb: cum de-ai încetat acum să cugeți ce trebuie să faci ca să fii bine plăcut lui Dumnezeu ? Și cum de te uiți acum numai la ceea ce zice cutare sau cutare despre tine, făcându-ți viața dependentă de părerea unora și a altora și calculezi doar cum să nu-ți pierzi nici prietenii, dar nici să te faci de râs în ochii dușmanilor ? Și, în schimb, de ce te temi, ca de cine știe ce rău, de rușinea pe care ai putea-o păți înaintea mulțimii, fără să te gândești că, în timp ce întârzii în aceste preocupări, uiți de ceea ce e mai important tocmai în această viață ? Sunt pline Sfintele Scripturi de învățături despre faptul că nu-i cu putință să facem în același timp două lucruri[931], adică să ne ținem legați de treburile lumești și să ducem, în același timp, o viață după Dumnezeu. De altfel, și firea însăși e plină de astfel de pilde. De exemplu, lucrarea minții nu reușește să formuleze în același timp două idei diferite, iar în percepția sensibilă nu se pot primi în urechi două glasuri deodată, nici nu se pot vedea doi oameni deodată, cu toate că avem deschise în același timp canalele acestor simțuri. Ochii, dacă nu-i îndreptăm pe amândoi spre același obiect văzut, nu-și pot îndeplini corect slujba lor. Așa stau lucrurile în lumea firii, iar dacă ar fi să cităm mărturii scoase din Scriptură, lucrurile n-ar fi mai puțin ridicole decât, vorba vechiului proverb, să duci cucuveaua la Atena[932].

De ce amestecăm ceea ce nu se poate amesteca, zgomotele lumești cu deprinderea ascezei ? Oare nu devenim stăpâni pe noi înșine când ne înde-

---

* Acest horepiscop era cunoscut din tinerețe de Sfântul Vasile, ca om care se deprinsese cu școala înfrânării și ascezei. De curând însă, inima Sfântului Vasile s-a „înfierbântat de mânie" împotriva lui, auzind că s-a lăsat dus de plăcerile lumești. Certându-l aspru, dar cu bunătate, marele ierarh îi aduce aminte de cuvântul Scripturii: nu-i cu putință să faci în același timp două lucruri.

931. *Mt.* 6, 24.

932. Aristofan, *Păsările*, 301; sau după proverbul francez: „porter de l'eau à la rivière", Bailly, *Dict. grec-français*, s.v. γλαύξ. Așadar a săvârși un lucru total inutil.

părtăm de zgomote, când nu ne mai încurcăm în atâtea afaceri și când nu mai încurcăm și pe alții ? Oare nu confirmăm prin fapte scopul evlaviei și al credinței, pe care odinioară ni l-am propus noi înșine, și nu arătăm astfel celor ce se gândesc să ne calomnieze că nu vor reuși să ne întristeze când vor ei ? Or toate acestea se vor întâmpla îndată ce le vom dovedi că pe noi nu ne mai atinge nici un atac. Destul pentru acest subiect.

Fie să ne întâlnim cândva ca să ne consfătuim mai temeinic despre cele ce sunt de folos sufletelor noastre, în așa fel încât să nu se afle că ne îngrijim doar de lucruri deșarte când va veni și pentru noi ceasul plecării inevitabile !

M-au bucurat în chip deosebit cele trimise din dragostea ta; chiar și după firea lor, ele erau foarte plăcute, dar când m-am gândit și la cel care le-a trimis, atunci s-au dovedit și mai delicioase. Lumânările și medicamentele întăritoare din Pont să le primești cu plăcere, când le vom trimite, pentru că momentan nu le avem.

III

SCRISORI NEDATATE
SAU DE AUTENTICITATE ÎNDOIELNICĂ

EPISTOLA 292
Către Palladios*
Fără dată

Jumătate din dorinţele mele mi le-a împlinit Dumnezeu Cel Sfânt, rânduind lucrurile în aşa fel încât să o întâlnesc pe distinsa noastră soră, soţia ta. El e în stare să-mi împlinească şi cealaltă jumătate, încât să ajung să o văd şi pe Excelenţa Ta, iar apoi să aduc deplină mulţumire lui Dumnezeu. Pentru că mare mi-e această dorinţă mai ales acum, când am auzit că ai fost ridicat la o mare cinste, când ai îmbrăcat haina nemuritoare care, acoperind omenitatea, a nimicit în trup moartea, iar ceea ce era muritor a fost înghiţit în îmbrăcămintea nemuririi.

Aşadar, întrucât prin harul Său Domnul te-a făcut casnic al Său[1], te-a îndepărtat de orice păcat, ţi-a deschis Împărăţia cerurilor şi ţi-a arătat calea care duce la fericirea de acolo, te rugăm, ca pe un bărbat care întrece atât de mult pe alţii prin înţelepciune, să primeşti acest dar cu toată înţelegerea şi să te faci paznic credincios al acestei comori, dându-ţi toată râvna ca să asiguri paza acestui depozit împărătesc. Şi astfel, după ce vei fi păstrat intactă această pecete, să te înfăţişezi înaintea Domnului, strălucind în lumina sfinţilor, fără ca să pricinuieşti vreo pată sau cută pe îmbrăcămintea curată a nemuririi[2], ci păstrând sfinţenia în toate mădularele, ca unul care s-a îmbrăcat în Hristos, întrucât „câţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi îmbrăcat"[3]. Să fie dar sfinte toate mădularele, pentru a se învrednici să se acopere cu îmbrăcămintea cea sfântă şi luminoasă.

EPISTOLA 293
Către Iulian
Fără dată

Cum ţi-a mers cu sănătatea în acest răstimp ? Poţi să-ţi întrebuinţezi mâna fără greutate ? Cum merg celelalte treburi ? Progresează ele după dorinţa ta, aşa cum şi noi îţi urăm şi cum de fapt o meriţi, având în vedere preferinţa ta ?

---

* În această epistolă de felicitare, Sfântul Vasile exprimă bucuria că Palladios a primit botezul creştin. Soţia sa i-o luase înainte. După felul cum i se adresează, Palladios era un mare demnitar al imperiului.

1. *Ef.* 2, 19.
2. *Ef.* 5, 27.
3. *Gal.* 3, 27.

La cei care-și schimbă ușor gândurile, e cu totul firesc ca viața să fie ea însăși lipsită de ordine, dar cei ale căror planuri sunt hotărâte, statornice și mereu aceleași e de așteptat să ducă o viață conformă principiilor lor. Într-adevăr, nu stă în puterea corăbierului să poată liniști valurile când vrea, dar e foarte ușor să ne facem o viață tihnită și fără valuri dacă vom ști să reducem la tăcere zgomotele pe care patimile le ridică în noi și dacă ajutăm voinței să fie mai tare decât tot ce poate veni din afară. Pentru că nici pierderile, nici bolile, nici alte greutăți ale vieții nu-l vor putea atinge pe omul virtuos atâta vreme cât își va ține cugetul destul de sus, încât să poată păși pe urmele lui Dumnezeu, să-și îndrepte privirea spre viitor și să stăpânească ușor și cu iscusință furtuna care se ridică de pe pământ. Într-adevăr, despre cei pe care i-au înlănțuit puternic grijile vieții, s-ar putea spune că, asemenea unor păsări care în zadar poartă aripi[4], se târăsc pe jos ca niște dobitoace.

Pe tine ocupațiile nu mi-au putut îngădui să te văd vreme mult mai îndelungată decât pe cei care se luptă să treacă marea înotând. Și cu toate acestea, întrucât e destul să-i vezi ghearele și recunoști îndată leul întreg, tot așa cred că mi-a fost îndeajuns o singură experiență ca să te cunosc destul. De aceea, socot că este mare lucru faptul că dai atenție problemelor mele și că nici eu n-aș fi absent din cugetul tău, ci că sunt mereu cu tine prin amintire. Or scrisoarea e o dovadă de amintire: cu cât vei scrie mai des, cu atât va fi mai mare plăcerea pe care mi-o faci.

EPISTOLA 294
Către Festos și către Magnos*

Părinții trebuie să poarte grijă de copiii lor, plugarul de plantație și de semințe, dascălul de ucenicii săi, mai ales când din pricina solului cel bun le dau nădejdi de recolte cât mai mari. Plugarul se bucură de truda sa atunci când vede spicele dând în pârgă sau plantele dezvoltându-se; ucenicii fac bucurie dascălilor, iar copiii părinților, atunci când sporesc, unii în virtute, alții în înălțime. În legătură cu voi, grija noastră este cu atât mai mare și nădejdile cu atât mai pretențioase, cu cât evlavia e superioară tuturor celorlalte deprinderi, mai bună decât toate viețuitoarele și toate roadele. Noi am înrădăcinat-o și am întreținut-o în sufletele voastre, încă plăpânde și nevinovate, iar acum dorim să le vedem la înflorire deplină, care să ne făgăduiască roade coapte cu ajutorul pe care dorința voastră după învățătură îl va putea da rugilor noastre. Căci

4. Grija de „omul cel dinlăuntru" este una din temele cele mai des întâlnite în epistolele Sfântului Vasile. Dacă de acesta nu ne îngrijim, zice el, suntem ca un animal care se târăște sau ca „o pasăre care în zadar poartă aripi". Altfel, îl mângâie pentru luxația mâinii.

* Aceștia par a fi doi ucenici din primii ani ai episcopatului. Grija de suflet e ideea centrală a epistolei, așa cum părinții poartă grijă de copii, plugarul de semințe, dascălul de ucenicii lui. „E nebiruit dorul celor care vor să învețe", zice sfântul. „Oricât de mare ar fi distanța dintre noi, adaugă el, eu sunt mereu cu voi".

știți bine că bunăvoința noastră față de voi, precum și ajutorul lui Dumnezeu, vin și după intențiile voastre: dacă acestea sunt îndreptate cum trebuie, Dumnezeu invocat sau neinvocat va fi de față ca să vă ajute și orice om care-L iubește pe Dumnezeu se va oferi el însuși să vă învețe. E nebiruit dorul celor care pot să învețe ceva folositor, iar sufletul celor care doresc să se instruiască este liber de orice împotrivire. În această privință, nici depărtarea fizică nu-i o piedică, întrucât Cel care ne-a creat dintr-o neîntrecută înțelepciune și din marea Sa iubire de oameni n-a încuiat cugetarea în trup, nici putința de a vorbi n-a legat-o doar de limbă, ci cu ajutorul timpului a dat ceva mai mult oamenilor, și anume capacitatea să împlinească această osteneală de a da mai departe învățătură nu numai celor despărțiți de o mare distanță, ci și celor care se vor naște mult timp după aceea. Experiența întărește cuvintele mele: cei care au trăit cu foarte mulți ani înainte îi învață pe tineri în scrieri, unde se și păstrează lecțiile acestui învățământ, de aceea, cu toată distanța care ne desparte, eu sunt mereu cu voi prin cuget, stând comod de vorbă împreună, pentru că învățământul nu cunoaște piedică nici pe pământ, nici pe mare, dacă veți avea grijă de propriile voastre suflete.

EPISTOLA 295
Către niște călugări[*]

Sunt de părere că, prin darul lui Dumnezeu, voi n-aveți nevoie de alt îndemn în afară de cuvintele pe care vi le-am adresat, invitându-vă pe toți să îmbrățișați același mod de viață, și anume <de obște>[5], după pilda celei care se practica pe vremea apostolilor; ați primit aceste cuvinte ca pe o învățătură mântuitoare, pentru care ați și adus mulțumiri lui Dumnezeu. Nu sunt simple cuvinte cele pe care le-ați auzit de la mine, ci învățăminte care trebuie puse în practică pentru folosul celor care le primesc spre liniștirea mea, care vi le-am formulat, și, în sfârșit, spre mărirea și lauda lui Hristos, al Cărui nume a fost invocat peste noi[6]. Iată pricina pentru care v-am trimis pe fratele nostru preadorit, astfel încât cel necunoscător să învețe să cunoască, cel molatic să se îndemne, iar ceea ce constituie o piedică, să devină evidentă pentru noi.

Mare mi-e dorința să vă văd adunați laolaltă și să aud spunându-se despre voi că nu vă place viața fără bune mărturii, ci că mai curând acceptați ca toți să fiți paznici privegherii voastre reciproce și minuțioase, martori ai faptelor voastre bune. În chipul acesta, fiecare va primi, mai întâi, o răsplată deplină și corespunzătoare, iar în al doilea rând, o altă răsplată desăvârșită pentru

---

* „Credința lucrătoare prin iubire", după cuvântul apostolului, iată în rezumat ce vrea să pună în suflet Sfântul Vasile comunității monahale pe care a lăsat-o în Pont. Se resimte, așadar, și în aceste sfaturi specificul „filosofiei monahale" precizate de el: mântuirea prin dăruirea de sine în folosul semenului.

5. *Fap.* 2, 42-47; 4, 34-35.

6. *Ier.* 14, 9.

progresul fratelui său, pe care trebuie să ni-l predăm unul altuia atât prin cuvânt, cât şi prin faptă, cu ajutorul convorbirilor dese şi al îndemnurilor noastre.

Mai presus de toate vă rog să vă aduceţi aminte de credinţa Părinţilor şi să nu vă lăsaţi clătinaţi de cei care, în liniştea noastră, încearcă să vă ducă la rătăcire, bineştiind că nici rânduiala aspră a călugăriei nu-i de dorit doar de dragul ei, ci numai dacă e luminată de credinţa în Dumnezeu, după cum nici mărturisirea dreaptă a credinţei, dacă nu-i însoţită de fapte bune, nu ne va putea recomanda înaintea lui Dumnezeu. Ca omul lui Dumnezeu să fie întreg şi pentru ca viaţa noastră să nu şchiopăteze, trebuie să se îndeplinească ambele condiţii. Căci, după cum zice apostolul, credinţa e cea care ne mântuie, dar nu orice credinţă, ci numai „credinţa lucrătoare prin iubire”[7].

EPISTOLA 296
Către o văduvă*

Ţinând seama de bunătatea ta şi cunoscându-ţi râvna pe care o ai pentru lucrarea lui Dumnezeu, mi-am luat deunăzi îndrăzneala de a te socoti ca pe o fiică a mea şi am folosit catârii tăi, e drept, cu atenţia cuvenită, dar cu gândul că parcă ar fi ai mei, însă s-a prelungit cam mult partea de timp în care i-am folosit. Trebuia să fi scris despre acest lucru Preacinstitei Tale Persoane, ca să ştii că şi răspunsul meu e dovada unui sentiment de o deosebită mulţumire. Mă folosesc, în acelaşi timp, de această scrisoare, ca să reamintesc Vredniciei Tale că se cade să ne aducem mereu aminte de Domnul, spre a avea pururea înaintea ochilor plecarea din această lume şi spre a ne orândui viaţa în vederea înfăţişării înaintea Dreptului Judecător, Care să nu ne lase să fim înşelaţi, ci să ne asigurăm, pe temeiul faptelor noastre bune, înaintea Celui care va descoperi taina inimilor noastre în ziua venirii Sale. Te rugăm să transmiţi salutări şi preanobilei tale fiice, pe care o îndemn să-şi petreacă viaţa meditând la dumnezeieştile cuvinte ale Domnului, pentru ca sufletul ei să se hrănească cu învăţătura lor mântuitoare şi ca înţelegerea ei să crească şi să sporească mai mult decât creşte trupul sub influenţa naturii.

EPISTOLA 297
Către o văduvă

Socot că s-ar fi cuvenit, din pricina vârstei înaintate[8], precum şi din pricina afecţiunii mele duhovniceşti, să profit de prezenţa trupească a neasemuitei

7. *Gal.* 5, 6.

* Epistola de faţă pare a fi scrisă în timpul marilor lucrări filantropice ale Vasiliadei (371-373). Ierarhul mulţumeşte acestei femei că i-a împrumutat gratuit catârii pentru lucrările efectuate. A se vedea şi epist. 94. Sfântul Vasile trimite salutări şi fiicei acesteia.

8. Am mai vorbit despre vârsta destul de redusă a Sfântului Vasile.

tale nobleți și să te vizitez, iar în caz că nu te-aș fi găsit, să nu mă dau bătut, ci să-mi împlinesc lipsa măcar scriindu-ți. Iată însă că am și găsit un curier potrivit al scrisorilor către Preacinstita Ta Persoană, prin care să te salut, îndemnându-te, în primul rând, să împlinești lucrarea Domnului, pentru ca Sfântul Dumnezeu să dea să ți se scurgă zilele cu cinste, în evlavie și demnitate, făcându-te vrednică și de bunurile viitoare.

În al doilea rând, îți încredințez pe tânăra fiică de care ți-am vorbit, cu rugămintea s-o primești ca și cum ar fi propria mea fiică și propria ta soră. Socoate ca și cum ar fi ale tale toate cele ce le va împărtăși sufletului tău frumos și curat, ocupă-te de ea, convinsă fiind că-ți asiguri prin aceasta răsplata de la Domnul, iar în același timp îmi faci și mie o bucurie, ca unul care, din dragoste pentru Hristos, împlinesc pentru tine măsura iubirii creștine.

EPISTOLA 298
Fără adresă, către un om evlavios

Binevoiește și fă-mă vrednic să ajung sfetnic la toate și părtaș la toate grijile tale, așa cum poate face numai un om vrednic de desăvârșirea Ta, și Dumnezeu te va răsplăti pentru dragostea ce-mi porți, ca și pentru grija ce o ai ca să-ți orânduiești bine viața. M-am mirat că înșelăciunea acestui om te-a putut supăra, crezând că apa ar avea cine știe ce putere ciudată, deși nici o mărturie nu-i confirmă faima. În realitate, nu este nimeni din cei de aici care să fi câștigat pentru sănătatea trupului vreo îmbunătățire mai mare ori mai mică decât am fi nădăjduit, afară poate de cazul când întâmplător va fi simțit cineva vreo ușurare, lucru care se întâmplă oamenilor fie când dorm, fie când lucrează ceva în viață. Dar cel care surpă iubirea încearcă să convingă pe cei mai simpli să atribuie aceste lucruri întâmplătoare specificului apei. Însăși experiența te poate convinge că graiul meu spune adevărul[9].

EPISTOLA 299
Către un inspector fiscal

Știam de când mi-ai scris că te descurci greu cu administrația publică. Există o veche zicală, potrivit căreia cei care urmăresc virtutea nu se avântă prea bucuros în slujbe obștești, căci neajunsurile care se întâlnesc la medici se văd și la dregătoriile publice. Într-adevăr, doctorilor le e dat să vadă lucruri dezgustătoare, fac experiențe neplăcute, iar cu prilejul nenorocirilor altora se produc și destule neajunsuri personale. Așa ceva se întâmplă și la adevărații dregători, pentru că oamenii interesați, care privesc numai la bani și care se

9. Efectul curativ al unor ape nu poate da dreptul cuiva să atribuie puterilor diavolești ceea ce stă în firea lucrurilor. A crede altceva e șarlatanie.

lasă atrași de mărirea însăși, ca și cum ea ar fi binele cel mai mare, socot că astfel își câștigă puterea prin care să-și poată ajuta prietenii, să înlăture pe dușmani și să dobândească ceea ce doresc.

Dar tu nu ești ca aceștia. Decât cine și ca cine ? Tu te-ai îndepărtat de bunăvoie de vredniciile politice, oricât de mari ar fi fost acestea, într-o vreme când puteai conduce un oraș întreg ca și cum ai fi îngrijit de o singură casă. Or tu ai ales atunci o viață fără griji și liniștită, pentru că te-ai gândit că-i mai de preț nici să n-ai, dar nici să produci altora neplăceri, ceea ce, după cum consideră și alții, nu produce decât tulburare.

Întrucât Domnul n-a vrut ca ținutul iberiților să ajungă sub competența cârciumarilor și nici recensământul de impunere a dărilor să nu se desfășoare ca într-un târg de sclavi, ci ca fiecare să fie înscris după situația reală, primește această slujbă, deși e greu de îndeplinit, dar spunându-ți cel puțin că prin ea poți să câștigi bunăvoința lui Dumnezeu. Să nu tremuri în fața puterii, dar nici nu disprețui sărăcia, arătând celor administrați de tine o imparțialitate mai deplină decât orice cântar. Și astfel, râvna ta pentru dreptate va apărea cu claritate în ochii celor care ți-au încredințat această chemare și te vor admira între toți ceilalți. Chiar dacă acest lucru nu-l vor recunoaște ceilalți, o va face Dumnezeu, Care ne-a pus înainte mari răsplăți pentru faptele noastre bune[10].

EPISTOLA 300
Cuvânt de consolare către tatăl unui student

Întrucât pentru creștini Domnul ne-a pus pe locul al doilea, după părinți, încredințându-ne formarea religioasă a copiilor celor ce cred în El, am socotit că nenorocirea care l-a surprins pe răposatul tău fiu e ca și cum ar fi a noastră și deplângem moartea lui prematură, jelindu-o din toata ființa alături de tine. Îmi pot da seama cât de mare trebuie să fie greutatea acestei dureri pentru propriul lui tată după trup, între altele din faptul că și în mine, care nu-i sunt părinte decât după învățătură, întristarea inimii a fost atât de adâncă. De fapt, față de fiul tău nu trebuia nici să simțim supărare și nici să exprimăm în sentimente sau în cuvinte o astfel de întristare, căci cu adevărat vrednici de plâns sunt numai cei care și-au pierdut nădejdile pe care și le puseseră în el. Ei sunt într-adevăr vrednici de multe lacrimi și gemete, ca unii care, pe când fiul lor se află în floarea vârstei și apt pentru desăvârșirea studiilor lui, l-au primit mut și căzut pradă acelei lungi și groaznice tăceri.

O asemenea nenorocire, mărturisesc, m-a tulburat și pe mine ca om și am vărsat fără să vreau nenumărate lacrimi, lăsând să-mi scape din adâncul inimii

10. Se știe câte nedreptăți se săvârșeau la stabilirea impozitelor și la încasarea lor. Multe din epistolele Sfântului Vasile ne dau știri bogate în acest sens. În cea de față, Sfântul Vasile îi spune unui agent fiscal să primească să facă un astfel de serviciu, dar să muncească cinstit, ca pentru Dumnezeu.

gemete de om needucat, pentru că durerea care m-a cuprins mi-a întunecat mintea, parcă ar fi fost niște nori. Când însă mi-am revenit în sinemi și am privit cu ochii sufletului spre firea lucrurilor omenești, am cerut iertare Domnului pentru sentimentele pe care, de prea multă emoție, sufletul le încercase în fața nenorocirii întâmplate și m-am dojenit ca să îndur cu liniște aceste suferințe, căci, după vechea sentință a lui Dumnezeu, ele sunt legate de viața omului.

A plecat încă tânăr, la o vârstă la care omul dorește cel mai mult să trăiască, era remarcat între toți colegii săi, fiind drag profesorilor, în stare să atragă la prietenie chiar și pe cel mai sălbatic dintre dușmani printr-o singură întâlnire, ager la învățătură, blând în caracter, mai rezervat decât ar fi spus-o vârsta, și ceea ce s-ar mai putea adăuga e mai puțin decât realitatea, căci acest om era născut tot din om. Ce se așteaptă să spună în acest caz tatăl unui astfel de copil ? Ce altceva decât să-și aducă aminte că și tatăl său a murit ? De aceea, din clipa în care și el s-a născut dintr-un părinte muritor, ce ciudățenie constă în faptul că și el a devenit tatăl unui muritor ?

Cât despre aceea că a murit prematur, înainte de a se fi săturat de viață și înainte chiar de a fi ajuns la deplina maturitate a vieții, înainte de a fi pășit în rândurile bărbaților și de a fi lăsat urmași din familia sa, acestea nu constituie temei de a face și mai mare durerea, cum sunt convins, ci sunt motive de consolare pentru cele întâmplate. Trebuie dar să mulțumim Domnului pentru faptul că a rânduit ca fiul să nu lase pe pământ copii orfani, să nu lase în urma lui o văduvă ajunsă pradă unei lungi tristeți sau care să trebuiască să împartă locuința cu un alt bărbat și să-l disprețuiască astfel pe soțul primei căsnicii. Viața tânărului n-a fost de lungă durată în această lume, dar cine e atât de nesimțit să nu vadă această scurtare ca unul din cele mai mari dintre bunuri ? Șederea de aici al cărei timp se prelungește e un prilej pentru cele mai multe rătăciri și greșeli. Însă fiul tău n-a săvârșit rele, n-a urzit viclenii împotriva aproapelui, n-a ajuns să trebuiască să se amestece în tovărășii cu oameni răi, n-a fost încurcat în blestemățiile pieții, n-a cunoscut necesitatea de a păcătui, nici minciuna, nici nerecunoștința, nici lăcomia, nici gustul plăcerii, nici poftele cărnii, nimic din ceea ce ia naștere în sufletele desfrânate ! A părăsit viața fără ca nici una din aceste pete să-i fi murdărit sufletul, s-a dus curat[11] spre cel mai bun deznodământ. Pe cel iubit nu pământul ni l-a ascuns, ci cerul l-a primit. Dumnezeu este Cel care rânduiește soarta noastră, care pune capăt vremii de trăit pe pământ, care l-a adus în această viață și tot Dumnezeu este Cel care hotărăște să plece din ea. Avem ca învățătură în noianul durerilor pilda vestită a marelui Iov, care a zis: „Domnul a dat, Domnul a luat. Cum I-a plăcut Domnului, așa s-a întâmplat. Fie numele Domnului binecuvântat în toți vecii”[12].

---

11. N-avem nici un motiv să nu credem că, dincolo de retorica vremii, tânărul a cărui moarte a descris-o Sfântul Vasile era un sfânt.

12. *Iov* 1, 21 (ed. 1914).

EPISTOLA 301
Cuvânt de mângâiere
Scrisă în anul 372

Care erau simțămintele mele la vestea nenorocirii care te-a lovit, nici un cuvânt n-ar reuși să le descrie limpede. Pe de o parte, m-am gândit la pierderea pe care a suferit-o comunitatea credincioșilor prin dispariția din viață a ocrotitoarei lor, iar pe de altă parte, mă gândeam în ce tristețe s-a preschimbat voioșia Demnității Tale, văzând limpede cum s-a prăbușit cea mai fericită dintre case și cum s-a destrămat mai repede decât visul conviețuirea care părea a fi atins la voi culmea fericirii. Chiar dacă ai fi de diamant, cum să nu te frângi sufletește în astfel de cazuri ? Încă de la prima întâlnire am simțit o oarecare apropiere de Credincioșia Ta și atât de mult am câștigat sufletește din bunătatea ta, încât zilnic căutam să te am pe limbă, iar când am ajuns să cunosc și acel minunat suflet, care ți-a fost soție, atunci m-am convins într-adevăr că, în ceea ce privește familia voastră, se confirmă cuvântul din cartea Proverbelor <lui Solomon>, unde se spune că „o femeie înțeleaptă este un dar de la Dumnezeu”[13]. Atât de mult vă potriveați între voi, încât aveai impresia că uitându-te la unul îl vedeai ca într-o oglindă pe celălalt. În fine, oricât de multe ar spune cineva în această privință, tot n-ar putea ajunge să spună destul[14].

Dar cum va trebui să se simtă cineva în fața unei legi a lui Dumnezeu care a stăpânit dintotdeauna și după care cel ce are să se nască e dator să și plece într-un anumit moment și orice suflet care a dat vieții toate cele necesare până la capăt trebuie, la un soroc anumit, să se desfacă de legăturile trupului ? N-am fost și nici nu suntem cei dintâi și nici singurii care am suferit aceste lucruri, preaminunatul meu frate, ci toate nenorocirile care au venit peste părinții, peste bunicii și peste toți ceilalți înaintași ai noștri, toate acestea le pătimim și noi. E plină viața oamenilor de astfel de pilde.

Dar tu, care duci un trai atât de deosebit de alții, se cade să-ți păstrezi de-a lungul pătimirilor neveștejită mărinimia și să nu-ți pierzi cumpătul din pricina caracterului trecător al vieții prezente, ci să fii mulțumitor Celui ce te-a dăruit cu ea de la început. Faptul că cineva moare e o însușire comună a tuturor celor care avem parte de aceeași fire, iar conviețuirea cu o femeie vrednică a fost totdeauna un privilegiu nu al prea multor bărbați, care au fost socotiți chiar de judecata lui Dumnezeu drept fericiți. Desigur că durerea unor despărțiri e tot un dar de la Dumnezeu, pentru cei ce judecă lucrurile

13. *Pr.* 19, 14.

14. Cel pe care-l mângâie Sfântul Vasile e un bărbat nobil, care în unele manuscrise poartă numele de Maximos. El pare a fi fost un mare filantrop. Se pare că atât el, cât și soția lui, erau vechi cunoștințe ale sfântului.

limpede[15]. Cunoaștem pe mulți care primesc desfacerea conviețuirii nepotrivite ca pe o eliberare de cine știe ce sarcină grea.

Privește, omule, cerul și soarele, privește toate făpturile din jur și vezi că, cu toate că sunt atât de mari și atât de multe, după o vreme nu se mai văd deloc. Din toate acestea primește învățătura că, întrucât facem și noi parte din făpturile muritoare, urmează că ne-am primit și noi părticica corespunzătoare și potrivită firii noastre comune. Iar întrucât și căsătoria însăși e doar o consolare în moarte și pentru că n-a fost cu putință ca omul să rămână permanent în ea, Creatorul a înțeles să asigure perpetuarea vieții prin succesiunea trupească. Iar dacă ne mâhnim pentru că soția ne-a plecat prea repede, măcar să n-o pizmuim pentru că n-a respectat măsura cu totul încărcată de necazurile vieții și că ne părăsește tocmai când o dorim mai mult, cum se întâmplă cu floarea de dar, care își mai păstrează și mai târziu farmecul parfumului. Înainte de orice, lasă-te îndrumat de învățătura despre înviere, pentru că ești creștin, și-ți trăiește viața în nădejdea bunurilor viitoare.

Așa se cuvine să cugeți, căci soția ta a pornit pe un drum pe care trebuie să-l parcurgem cu toții. Iar dacă te tulburi de ce ea a plecat înaintea ta, pentru așa ceva nu se cade să ne întristăm. Poate că mai târziu starea ei ar fi fost și mai chinuitoare, căci dacă trăim ani mai îndelungați, ne facem vinovați de mai multe pedepse. De aceea, să lăsăm în pace gândurile triste și să reînnoim mai bine grija despre felul în care se cuvine să ne arătăm cât mai plăcuți lui Dumnezeu.

EPISTOLA 302
Spre consolare soției lui Brison*

Ce nevoie aș avea să descriu cât de mult ne-a întristat vestea despre nenorocirea care a dat peste Brison, cel mai bun dintre oameni ? În orice caz, nimeni n-ar putea avea o inimă atât de împietrită, încât, după ce a cunoscut pe acest bărbat și apoi a auzit că a fost răpit pe neașteptate dintre oameni, să nu vadă ca o pierdere generală a omenirii dispariția unui astfel de om. La supărarea mea s-a adăugat îndată grija de tine, întrucât mă gândesc că dacă ceea ce s-a întâmplat a fost ceva atât de greu și de neîndurat chiar și pentru cei care nu sunt înrudiți cu Brison, atunci îmi închipui în ce stare e însuși sufletul tău, care e atât de bun din fire, atât de simțitor din pricina structurii lui,

---

15. Desigur că nu ușor ajunge omul să se împace cu această constatare. În schimb, amintirea frumoasă a unei ființe iubite mângâie, pe când una urâtă deprimă.

* Înalt dregător militar, mort „în floarea isprăvilor militare", cum se exprimă în stilul obișnuit al elogiilor panegirice, pare a fi impresionat și pe împărat, altfel nu și-ar fi permis Sfântul Vasile să literaturizeze pe tema morții lui. În cuvinte simțite el caută să o consoleze pe soția lui rămasă văduvă, mângâindu-se cu fiii, a căror grijă a rămas acum numai pe umerii ei.

și în ce stare ești tu, care ai rămas acum atât de abătută, în urma acestei nenorociri, încât prin despărțirea de soț ai senzația că parcă întreaga ființă ți-a fost frântă în două. Pentru că, într-adevăr, potrivit cuvântului Domnului, nu mai sunt doi, ci un singur trup[16], iar o astfel de despărțire nu-i mai puțin dureroasă decât o frângere în două a trupului nostru.

Dar dacă pricina întristării e atât de mare și poate chiar mai mare decât am spus, e cazul să ne întrebăm: ce consolare avem pentru ceea ce s-a întâmplat ? Mai întâi, însăși legea pe care Dumnezeu a statornicit-o încă de la început, în înțelesul că oricine vine pe lume trebuie să o și părăsească la momentul potrivit[17]. Or, dacă așa a fost rânduită soarta oamenilor, începând încă de la Adam și până în vremurile noastre, atunci nu se cuvine să ne indignăm împotriva legilor obștești ale firii, ci să primim ceea ce a rânduit Dumnezeu pentru noi, căci El a hotărât ca acest suflet să se retragă din lume, dar nu să se mistuie și să se ofilească cu vremea, ci să-și sfârșească viața în floarea vârstei și în strălucirea isprăvilor militare. De aceea, nu trebuie să ne supărăm pentru că ne-am despărțit de un astfel de om, ci să mulțumim lui Dumnezeu că ne-a învrednicit de conviețuirea cu un bărbat a cărui pierdere o simte aproape întreaga Împărăție Romană, pe care și împăratul însuși îl deplânge, ostașii îl regretă și toți marii dregători îl jelesc ca și cum ar fi fost unul dintre fiii lor.

Așadar, fiindcă ți-a lăsat amintirea valorii lui proprii, gândește-te că prin aceasta ai destulă mângâiere în suferința ta. Și apoi mai vreau să cunoști și faptul că acela care nu cade în întristări, ci-și duce greul durerii cu nădejdea în Cel de sus, va avea de la Dumnezeu mare răsplată pentru răbdarea sa.

De altfel, nouă nu ne îngăduie rânduiala apostolească să ne întristăm pentru cei morți, așa cum e cazul la cei din afara Bisericii[18].

În sfârșit, și fiii tăi să ți se înfățișeze ca niște icoane vii, care să te consoleze și să te mângâie pentru absența celui pe care-l regreți ! Și astfel grija pentru formarea lor să-ți întoarcă sufletul de la gândurile triste și dacă vrei să știi cum vei putea bineplăcea lui Dumnezeu, cere-I ca pentru răstimpul cât vei mai trăi pe pământ să găsești în cugetul tău preocupări din cele mai alese. Căci pregătirea apărării pe care trebuie s-o înfățișăm înaintea Domnului nostru Iisus Hristos și râvna pe care o vom desfășura pentru ca să ne numărăm la un loc cu cei pe care-i iubește sunt în stare să alunge întunericul de pe suferința noastră, în așa fel încât să nu fim mistuiți de ea. Să-ți dea Domnul în suflet mângâierea care vine de la Duhul Lui, Duh de bunătate, pentru ca și în starea în care te afli să ne mângâi și pe noi, iar pentru toate femeile de vârsta ta să ne fii pildă bună de viață virtuoasă.

---

16. *Fac.* 2, 24; *Mt.* 19, 6.
17. *Fac.* 3, 19.
18. *I Tes.* 4, 13.

EPISTOLA 303
Către comitele tezaurului particular al împăratului*

Am impresia ca locuitorii ținutului acestuia s-au folosit de calomnii și de minciuni ca să o convingă pe Cinstita Ta Persoană să-i impui pe acești oameni la o contribuție suplimentară de iepe. Întrucât așa ceva constituie o nedreptate și pentru aceea trebuie să nu fie pe voia Demnității Tale, ca să nu mai vorbesc că și pe mine mă supără, din pricina familiarității care mă leagă de cei nedreptățiți, mă grăbesc să o rog pe Bunătatea Ta să nu îngădui continuarea acestei batjocuri numai de dragul unora care vor să facă rău.

EPISTOLA 304
Către Aburgios*

Omul în favoarea căruia intervin este cel despre care ți-am vorbit, nu demult, prin intermediul diaconului. Întrucât el vine acum aducând această scrisoare de la noi, să plece de la tine satisfăcut în ceea ce dorește.

EPISTOLA 305
Fără adresă, pentru oameni virtuoși

Omul acesta ți-e cunoscut, după cum dovedesc istorisirile lui, dovadă că la fiecare prilej numele tău e pe buzele lui: pentru amintirea lăsată printre ortodocși, pentru ospitalitatea arătată asceților, pentru toate aceste fapte bune, omul acesta te pune pe primul loc. Când mai e vorba și de dascăli, el nu poate suferi să-ți treacă altul înainte, așa după cum atunci când e vorba de luptătorii pentru adevărata evlavie sau de cei care răstoarnă cugetările sucite ale ereziei, el n-ar alege pe altcineva ca să-l pună înaintea ta, pentru că mărturia lui îți atribuie, în toate domeniile, o virtute nebiruită și neîntrecută. Și spune că așa ceva nu-i greu de dovedit, pentru că le istorisește la urechile unor oameni care știu și mai multe decât cele pe care, dacă le-ar spune altcineva, ai crede că le exagerează.

Așadar, omul acesta, venind la tine, ți-a cerut o scrisoare, nu ca să se insinueze în familiaritatea voastră prin mine, ci ca să-mi facă mie un serviciu,

---

* Nu-i știm numele, dar putem fi încredințați (G. Ostrogorski, *Gesch. d. byz. Staates*, p. 31) că, începând din epoca lui Constantin cel Mare, „comes rerum privatarum", cum se numea cel care răspundea de tezaurul particular al împăratului, era persoana care răspundea nu numai de darea în natură (annona) pentru întreținerea armatei, ci și de bunul mers al finanțelor statului. Îndrăzneala cu care Sfântul Vasile cere acestui demnitar să renunțe la sechestrul suplimentar de cai grăiește de la sine. Din păcate, nu știm data când s-a scris această epistolă.

* Despre Aburgios am mai vorbit adeseori (epist. 33, 75, 147, 178, 196).

dându-mi prilejul să salut niște prieteni dragi[19]. Domnul îl va răsplăti pentru bunăvoința sa, iar tu, prin rugăciunile tale și prin râvna pe care o arăți față de toți, plătește cât poți din datoria ta de recunoștință. În același timp, informează-ne care mai e situația Bisericilor.

EPISTOLA 306
Către guvernatorul din Sebasta

Știu că Cinstita Ta Persoană primește cu plăcere scrisori de la mine și știu și de ce: ai îndrăgit binele și ești oricând gata când e vorba să faci binefaceri. De aceea, întrucât de fiecare dată îți dau prilej să-ți arăți noblețea intențiilor, te și repezi spre scrisorile mele în convingerea că ele conțin ocazii să săvârșești fapte bune[20]. Iată că acum se ivește un alt prilej, care poate primi însușirile tipice ale bunătății tale în toate privințele și, în același timp, se face și crainicul vredniciilor tale.

Niște oameni plecați din Alexandria să-și facă datoria și pe care aceeași lege obștească a întregii firi omenești îi obligă să aibă grijă de morții care au părăsit această lume cer ocrotirea ta: poruncește să se dea dreptul, printr-o hotărâre obștească, să se transporte cadavrul uneia din rudele lor, care și-a sfârșit viața în Sebasta, pe vremea cât a staționat acolo unitatea lui militară, și să se acorde, pe cât e posibil, serviciul poștei publice, pentru ca astfel, prin mărinimia ta, oamenii să se simtă ușurați sufletește în această drumeție lungă. Vestea acestor fapte va ajunge până la marele oraș al Alexandriei, iar ea va grăi și locuitorilor lui de minunea vredniciei tale, un lucru ușor de înțeles pentru priceperea ta, chiar dacă eu nu spun mai multe. Iar noi vom adăuga și pe aceasta lângă alte multe binefaceri pe care ni le-ai arătat.

EPISTOLA 307
Fără adresă

Firile certărețe resping adeseori chiar și gândurile bune, socotind cinstit și bun nu ceea ce pare cinstit în fața tuturor (chiar dacă acest lucru e avantajos), ci ceea ce le place numai lor, chiar dacă acest lucru e păgubitor. Aceasta din cauza ignoranței și lipsei lor de caracter, care nu-i lasă să fie atenți la sfaturile altora și nu le îngăduie să se mândrească decât cu propriile lor idei și cu ceea ce le trece lor prin gând[21]. Or, ceea ce le trece prin gând e ceea ce

19. O exprimare plină de finețe, cum rar întâlnești. Nu-i de mirare că maestrul oratoriei, Libaniu, și chiar Iulian Apostatul au fost nevoiți să recunoască Sfântului Vasile talentul.

20. Felul în care îl face pe guvernator să se simtă obligat pe plan moral nu e, cum s-ar crede, un simplu tertip al Sfântului Vasile. Cazul pe care-l relatează această epistolă grăiește de la sine despre umanismul cuceritor al sfântului.

21. Mai rar auzi zugrăvindu-se atât de pregnant mentalitatea celor certăreți și egoiști. Sfântul recomandă împăcarea chiar și înaintea instanței.

le place, iar ceea ce le place e ceea ce vor ei. Omul care crede că folositor e numai ceea ce vrea el nu-i un bun judecător, ci se aseamănă cu orbii conduşi de către orbi. De aici vine faptul că foarte uşor el se împotmoleşte şi are doar propria experienţă ca dascăl al interesului. Într-o astfel de neplăcere poate ajunge oricine îşi face de lucru cu un astfel de om. Căci, cu toate că ar fi trebuit să se orienteze după judecata unor prieteni comuni, cu toate că el însuşi a fost sfătuit adeseori chiar de mulţi din cei care se interesează serios de dreptate şi de adevăr, totuşi el şi atunci alerga la judecători şi la tribunale, preferând să piardă mult şi să câştige puţin. Dar chiar şi biruinţa pe care i-o aduc judecăţile făcute de magistraţi nu merge fără pagubă. De aceea tu, care-mi eşti atât de drag, fii săritor la nevoie, dar fă şi această faptă bună: împiedică amândouă părţile să introducă prea repede cauza pe lângă magistrat şi fă-te judecător tu însuţi în locul lor. Dacă unul din cei doi nu se lasă convins şi se împotriveşte sentinţei tale, ajută-l pe cel nedreptăţit şi pune-ţi influenţa în slujba celui care nu caută altceva decât dreptatea.

EPISTOLA 308
Fără adresă, pentru o protecţie

Pe când Preacinstita Ta Persoană se afla în prezenţa unor fraţi, ţi-am vorbit în favoarea locuitorilor din ţinutul Kaprala, îndrumându-i şi pe ei să se adreseze direct Bunătăţii Tale. Te-am rugat - având înaintea ta răsplata de la Domnul - să-i protejezi ca pe nişte săraci şi neajutoraţi întru toate[22]. Acum reînnoiesc iarăşi, odată cu scrisoarea aceasta, aceeaşi rugăminte, cerând totodată Bunului Dumnezeu să ţină şi să sporească strălucirea de care se bucură acum viaţa ta, pentru ca, pe temeiul unei puteri atât de mari, să poţi răspândi peste noi binefaceri din cele mai mari. N-avem decât o singură dorinţă: mântuirea întregii tale case, gândesc că eşti convins de acest lucru.

EPISTOLA 309
Fără adresă, pentru un sărac

Am mustrat aspru pe acest frate, care e îngrijorat de întocmirea tabelelor de impozit pe casa lui, cu toate că din capul locului scutirea necesară îi era asigurată în urma sărăciei lui[23]. Într-adevăr, după o viaţă îmbelşugată, pentru că Domnul aşa a rânduit pentru folosul lui sufletesc, iată-l ajuns acum la cea mai mare mizerie, încât abia dacă mai are cu ce să se hrănească, nemai-

22. Nu ştim ce vor fi cerut aceşti nevoiaşi din ţinutul Kapralei. Probabil o uşurare de dări.

23. Cel care a făcut atâtea pentru alinarea lipsurilor celor nevoiaşi a înţeles că stabilirea tabelelor de dare poate fi izvorul multor nedreptăţi. De aceea, intervenţia aceasta pentru un om cu trei copii se impunea direct atenţiei lui. Sărăcia trebuia înţeleasă în chip superior şi să ducă la scutirea de dări.

putând cere nici unui sclav să-l slujească, din mulţi câţi avea înainte sub stăpânirea lui. Nu-i mai rămâne decât trupul, un trup slăbit şi îmbătrânit, cum îl vezi şi tu însuţi, şi cei trei copii, care formează o grijă prea mare pentru un om atât de sărac.

Desigur că el nu are nici o nevoie de recomandarea mea, pentru că e destul de sărac pentru a-ţi înmuia inima, întrucât ştiu că ai simţăminte umane, de care eu niciodată nu m-am înşelat. Întrucât petiţionarii sunt greu de satisfăcut, m-am temut ca nu cumva să se uite ceva din cele datorate de mine faţă de el; şi de aceea ţi-am scris, ştiind că ziua când el o va vedea pe Excelenţa Ta va fi pentru el începutul unei vieţi fericite şi-i va aduce o schimbare care i-ar face viaţa măcar cu ceva mai bună.

EPISTOLA 310
Fără adresă, pentru nişte rude*

Eu însumi aveam o foarte mare dorinţă de a o întâlni pe Înţelepciunea Ta, pentru mai multe motive. Cel dintâi, de a mă bucura, după o lungă absenţă, de bunele tale calităţi. Al doilea, ca să te rog pentru nişte locuitori din Ariarathia. Acestora, întrucât de multă vreme erau strâmtoraţi, Domnul le-a dat o preţioasă mângâiere atunci când i-a fericit prin numirea în slujbă a Dreptăţii Tale. Pe de altă parte, există un ogor al uneia dintre rudele mele supraîncărcat cu impozite, ajungând acesta aproape cel mai sărac din toată Ariarathia. Îţi cer, aşadar, ca, pe cât se va putea, Bunătatea Ta să-l uşureze, ca de acum înainte s-o poată scoate cumva la capăt.

EPISTOLA 311
Către un dregător*

Oameni care nu ţin seamă de asigurările mele m-au rugat de multe ori să scriu Excelenţei Tale, urmărind să obţină ceva precis şi excepţional. Eu i-am asigurat de multă vreme că pentru noi tu vei fi paznic comun şi imparţial al drepturilor, afară de cazul că cineva e atât de nesătul încât întrece orice măsură[24]. Totuşi, ca să-i dau deplină satisfacţie acestui om, i-am dat epistola aceasta, trimiţându-l la tine, rugându-te să-l priveşti cu înţelegere şi, întrucât de multă vreme casa lui a fost încărcată peste măsură, să se învrednicească de oarecare uşurare.

---

* Această strâmtorare din cauza impozitelor se resimte şi în această epistolă, de data aceasta fiind vorba de nişte rude ale Sfântului Vasile.

* Tot despre uşurare de dări, Sfântul Vasile dând unui om o recomandare către dregătorul respectiv.

24. Existau şi oameni care cereau imposibilul ori cereau ce nu se cădea să ceară.

EPISTOLA 312

Către un cenzor (efor fiscal)*

Tu ştii câte profituri şi câte pierderi se fac oamenilor în urma întocmirii tabelelor de impozite. Drept aceea, acordă păsuire celui care şi-a dat atâta silinţă ca să nu fie nedreptăţit şi arată-te grăbit în a-l ajuta, pe cât e posibil, ca să nu se facă nedreptate.

EPISTOLA 313

Către un cenzor (efor fiscal)*

Rânduielile providenţiale ale lui Dumnezeu nu se pot sesiza de departe, iar în micimea cugetului nostru noi, oamenii, nu ne uităm decât la ceea ce-i lângă picioarele noastre. Adeseori, chiar şi când suntem îndrumaţi spre un final fericit ne supărăm. Şi totuşi Stăpânul, Care în înţelepciunea Lui conduce totul, suportă cu răbdare toată nepriceperea noastră. Îţi aduci aminte cât de mult ne supăram când ni se vorbea de o aşa-zisă purtare de grijă care conduce totul şi pe câţi prieteni nu-i luam ca aliaţi ca să ne ajute să respingem o astfel de jignire. Şi cam cu astfel de vorbe ne exprimam. Acum însă cred că-ţi dai seama cum stau lucrurile. Dumnezeu ţi-a oferit prilejul ca sa dai pe faţă marea bunătate şi frumuseţe a purtării tale şi să laşi pentru toate veacurile viitoare motivele pentru a păstra o fericită amintire. Căci aşa cum s-au făcut aceste recensăminte fiscale, tot aşa-i şi amintirea pe care le-o păstrează posteritatea. Pentru că sunt convins că şi dacă şi-ar fi dorit, locuitorii Galatiei n-ar fi putut nădăjdui să aibă parte de un caracter mai iubitor de oameni. Dar nu numai pe cei din Galatia i-aş putea socoti fericiţi din cauza administraţiei tale, ci şi pe mine însumi, pentru că şi eu am o casă în ţinutul Galatiei şi, slavă Domnului, încă cea mai strălucită dintre toate: dacă aş obţine de la Excelenţa Ta un ajutor oarecare pentru ea (şi l-aş primi dacă chipul meu nu s-a şters din memoria ta), atunci aş fi cu mare recunoştinţă faţă de Dumnezeu.

Dacă, aşadar, prietenia mea mai prezintă vreo însemnătate în faţa Preacinstitei Tale Persoane, atunci dă-mi voie să te rog pentru mine să acorzi casei vestitului magistrat Ulpicius o anumită uşurare, şi anume, fă în aşa fel ca în inventarul bunurilor actuale casa aceasta să apară scutită într-un chip vrednic de bunăvoinţa şi mărinimia d-tale, dar aş mai adăuga într-un chip care să fie vrednic şi de intervenţia pe care ţi-am făcut-o noi, cei care te iubim. Dacă nu vei reuşi deplin, fă măcar ce-ţi îngăduie împrejurările şi ce spune şi firea lucrurilor. În orice caz, să suprimi şi să nu laşi lucrurile în aceeaşi stare de mai înainte,

* Recomandare pentru a nu fi impus cu dare mai mare decât legală.

* Sfântul Vasile se adresează eforului sau inspectorului financiar însărcinat cu stabilirea impozitelor din regiunea Galatiei să reducă impozitul pus pe un imobil, proprietatea unui prieten al său.

astfel încât, prin intermediul Excelenței Tale, noi să putem pomeni cu mulțumire această unică favoare dintre nenumăratele binefaceri ale bunului magistrat.

EPISTOLA 314
Fără adresă, despre un solicitator

Cum era să scap prilejul oferit de a-ți scrie și de a trimite salutări Excelenței Tale acum când acest om vine spre tine și poate să descrie și personal ceea ce am avut de gând să-ți comunic, ba chiar să completeze ceea ce nu am reușit să amintesc în scrisoare, mai ales că el însuși dorește să facă acest serviciu întrucât ține mult la noi, fiindu-ne foarte atașat ? În orice caz, el vrea să transmită și răspunsul vostru, dar și să vă servească[25]. Eu i-am încredințat această epistolă prin care îți va transmite, mai întâi, toate urările de bine pentru viața aceasta, cât și fericirea răsplăților făgăduite dincolo; totodată, cer de la Dumnezeu Cel Sfânt să ne mai rânduiască vreo întâlnire câtă vreme mai facem umbră pământului. În ceea ce ne privește, nu pun la îndoială că, datorită nouă, îți vei spori dragostea față de fratele de care am amintit. De aceea te rog să-i dai prilejul s-o și cunoască în fapte.

EPISTOLA 315
Pentru o rudă

Deplin convins că nu vei refuza nici una din dreptele rugăminți pe care le-aș fi adresat Excelenței Tale, m-am grăbit să încredințez această epistolă acestei preadistinse îndrumătoare a orfanilor, care locuiește într-o casă mai de speriat decât culcușul unei hidre cu multe capete. La aceasta se mai adaugă faptul că eu sunt într-o anumită legătură de rudenie cu această femeie. De aceea, o rugăm pe Noblețea Ta să ne dovedească această stimă și să salveze cinstea datorată bunicului acestor orfani, oferind un ajutor, pentru ca de acum încolo traiul în acest așezământ să poată fi suportabil[26].

25. Păcat că nu știm cine era destinatarul acestei scrisori și nici curierul care o ducea. Regretul e cu atât mai justificat, cu cât curierul era cineva din cei apropiați de Sfântul Vasile. Să aparțină primilor ani de activitate episcopală, când poate că era indicat să nu se specifice numele ? Nu se poate ști, totuși se poate spune că mesajul dus de acest curier îl interesa și pe Sfântul Vasile direct.

26. Nu se știe cine erau orfanii de care se vorbește aici. P. Hristu, (*op. cit.*, II, p. 337) crede că ar putea fi chiar copiii ocrotitoarei. Dacă ar fi așa, s-ar fi lăsat să se înțeleagă din limbajul, e drept, foarte discret și nuanțat al Sfântului Vasile. Gândindu-ne la expresia προεστὼς = conducătoare sau întâistătătoare, credem că mai curând e vorba de un mic orfelinat condus de una din rudele sfântului. Or, în cazul acesta, obiectul cererii putea însemna reducerea de impozite, eventual chiar scutire deplină, așa cum mai întâlnim în multe din intervențiile pentru acordare de ajutor.

EPISTOLA 316
Pentru un om abătut

Deşi eram deplin convins că aceia care vin la Bunătatea Ta nu mai au nevoie de nici o scrisoare, întrucât frumuseţea perfectă a caracterului tău preţuieşte mai mult decât toate rugăminţile sau imboldurile spre bine ce i s-ar putea adresa, totuşi, din pricina prea marii griji faţă de acest fiu[27], am ajuns la hotărârea de a scrie curatului şi loialului tău suflet, ca să-ţi recomand omul şi să te rog ca, în marginile competenţei tale, să-i acorzi, pe cât se poate, întreg sprijinul în problema care îl interesează. De alt ocrotitor ştiu sigur că nu va mai avea nevoie dacă vei binevoi să te foloseşti, pentru a-i asigura ocrotirea, de toată puterea pe care ţi-a dat-o Domnul.

EPISTOLA 317
Fără adresă, pentru un nevoiaş

Rare sunt scrisorile pe care le trimit Preacinstitei Tale Persoane, dar pricina o reprezintă raritatea răspunsurilor care îmi vin de acolo. Ceea ce este pentru mine un semn că scrisorile mele nu le ai la suflet e faptul că eu nu primesc răspuns la fiecare din cele pe care le trimit. Dar iată că mulţimea problemelor care te reţin m-a făcut să-mi schimb părerea: trebuie să-l iert pe cel care are pe capul lui atâtea lucruri încât uită şi de mine, căci, chiar dacă cineva ar avea tot răgazul şi toată liniştea, totuşi n-ar fi, cred, prea greu să-şi aducă aminte de un om cu o viaţă atât de neînsemnată ca a mea[28]. Pe tine însă să te înalţe Cel Sfânt spre o strălucire şi mai mare şi să te păzească cu harul Lui în toată faima pe care o ai astăzi ! Oricum, pentru mine e un prilej în plus de a-ţi scrie, şi încă nu din cele mai mărunte, mai cu seamă cu ocazia venirii acestui curier, despre care-ţi cer să-mi dai un semn că şi-a îndeplinit bine serviciul şi a predat scrisoarea.

---

27. Poate că e vorba numai de un fiu spiritual, unul din credincioşii săi. Acolo unde nu intervin alte precizări, Sfântul Vasile îmbrăţişează în dragostea lui de părinte pe orice om ajuns în suferinţă fizică şi morală. Păcat că la multe din epistole nu se cunosc destinatarii şi nici felul suferinţei şi al nedreptăţii pentru care s-a apelat la ajutorul lor. Dacă am avea mai multe precizări de acest fel, am putea lărgi cu mult cunoştinţele privitoare la istoria socială şi spirituală a veacului al IV-lea.

28. Desigur termenul „neînsemnat" e forţat, dar nu-i aici singurul loc unde îl întâlnim (ca şi expresia „josnicia vieţii mele"). Poate că termenul ταπεινὸν va trebui să-l înţelegem în sensul expresiei călugăreşti „Smerenia mea". Credem că acesta va fi fost şi motivul - oricât de exagerat ar fi fost formulat - care l-a hotărât să-şi schimbe părerea că poate din pricina puţinătăţii persoanei şi vieţii lui îi sosesc atât de rar scrisorile. Oricum, expresia pare forţată. A nu se uita indicaţia privitoare la verificarea curierului.

EPISTOLA 318
Fără adresă, pentru un compatriot

Pe cei care vin din patria noastră ţi-i dă în seamă însuşi dreptul patriei, chiar dacă prin bunătatea firii tale îi pui sub paza purtării tale de grijă pe toţi cei care, pentru un motiv oarecare, au nevoie de vreun ajutor. Drept aceea, şi pe cel care va preda această scrisoare în mâinile Distincţiei Tale şi care e fiu al acestuia, primeşte-l ca pe un compatriot care are nevoie de ajutor, ca pe un om pe care ţi-l recomand şi eu. Pentru toate acestea fă-l să aibă parte de câştig, adică să dobândească de la tine tot ceea ce-i cu putinţă în problema care-l interesează. E limpede că pentru astfel de fapte bune sunt pregătite răsplătiri, dar nu din partea unor oameni mici ca mine, ci din partea Domnului, Care răsplăteşte orice gânduri bune[29].

EPISTOLA 319
Fără adresă, pentru un oaspete străin

Îndată după sosirea ta a apărut şi fiul care-ţi predă epistola de faţă şi care are nevoie, asemenea unui bărbat care trăieşte în ţară străină, de tot sprijinul pe care creştinii îl datorează ca gazde. Aşadar, omul acesta îţi va istorisi el însuşi mai pe larg problemele lui, urmând ca şi tu să-l ajuţi după cât îţi va sta în putere şi după cum o cer împrejurările. Dacă va fi de faţă şi guvernatorul, atunci sunt sigur că-i vei prezenta tu însuţi pe acest străin, căci numai cu ajutorul dregătorilor îi vei putea dobândi ceea ce cere. Mult aş dori să mai revină după ce-şi va fi dus la îndeplinire ceea ce dorise[30].

EPISTOLA 320
Fără adresă, în loc de salutare

De mult nu mi s-a mai întâmplat să-ţi scriu, preastimate, pentru că acela care-mi aducea răspunsurile şi-a prelungit şederea la noi în ţară, unde a dat peste nişte oameni şi peste unele treburi destul de neplăcute, încât a lipsit de acasă un an întreg[31]. Printr-o prefăcută împăcare, unii oameni l-au făcut să

---

29. Epistola de faţă pare a data din vremea când Sfântul Vasile era numai preot în Capadocia (365-369). În ea, Sfântul Vasile face apel la un dregător care trăia probabil departe de Capadocia, pentru a-l ajuta pe un compatriot de-al lui.

30. Învăţătura creştină prevede că primirea şi îngrijirea oaspeţilor şi a străinilor să se facă cu toată grija (*Rom.* 12, 13; *I Tim.* 3, 2; *Tit* 1, 8). Nu e clar ce fel de dorinţe va fi avut acest oaspete, dacă numai cu ajutorul dregătorilor puteau fi ele îndeplinite. Oricum, se pare că şi acest „fiu duhovnicesc" va fi avut de rezolvat o problemă (proces de moştenire ?), pentru care, acum după ce el nu mai locuia în patrie, era strict necesară şi intervenţia guvernatorului.

31. Iarăşi problema curierilor, dat fiind că nu exista un serviciu poştal organizat.

creadă că, dacă va birui răutatea care a dat peste el, ar ieşi cu totul deasupra necazurilor. Or abia târziu şi-a dat el seama de unde provine nenorocirea, întrucât, pe zi ce trecea, înşelăciunea în care se zbătea îl făcea să-şi piardă sentimentul nenorocirii. Or, fiindcă până la urmă omul s-o întors izbăvit de neplăcerile vremii de acum, precum şi de răutatea oamenilor[32], te salutăm tot prin mijlocirea lui şi-ţi cer să-ţi aduci aminte de mine în rugăciunile tale, căci am mare nevoie de ajutorul lor. În acelaşi timp, te mai înştiinţez un lucru - cei pe care răposatul episcop[33] îi lăsase cu obligaţia de a-i plăti datoria (în testamentul său amintise de această datorie, specificând cu ce şi prin cine s-a înţeles să-i fie ea plătită), neglijând sfaturile prietenilor, aşteaptă mijloacele de constrângere de care dispun tribunalele. Iată de ce prietenul meu s-a întors fără să fi putut primi nimic şi mi-a cerut să fiu pentru el martor în legătură cu aceste fapte în caz că va fi învinuit de lene sau de nepăsare în faţa Excelenţei Tale. Aşa stau lucrurile.

Cât despre situaţia Bisericilor[34], fie că de la Dumnezeu s-ar îngădui ca ea să rămână deocamdată aşa cum este, fie că ar ajunge într-o stare şi mai rea ori potrivit unor nădejdi s-ar schimba în mai bine, învredniceşte-mă şi pe mine s-o cunosc prin unul din adevăraţii noştri fraţi.

EPISTOLA 321
Către Tecla*

Anul trecut un frig aspru a venit peste ţinuturile noastre. În vii a smuls mugurii plăpânzi care trebuiau să dea rod, aşa încât, rămânând seci, păreau ca nişte cupe goale şi uscate. Dar de ce folosesc un limbaj atât de trist vorbindu-ţi de nerodirea plantelor ? Pentru ca, potrivit cuvântului lui Solomon[35], să te faci pentru mine o vie înflorită şi o viţă cu rod bogat, desigur nu rodind ciorchini cu struguri, ci turnând peste lucrări vin din rouă strugurilor. Avem aici oameni care ridică zidul de împrejmuire a Bisericii. Întrucât eu nu le pot da să bea din licoarea munţilor, m-am îndreptat spre mâna ta dreaptă, cea atât de plină de struguri, ca să porunceşti izvoarelor de pe câmpurile tale să curgă

32. E cu neputinţă să înţelegi despre ce fel de „prefăcută împăcare" şi de ce „răutate" poate fi vorba.

33. Nu se poate preciza cine putea fi acest episcop şi din ce eparhie. P. Hristu (*op. cit.*, III, p. 438) crede că ar putea fi vorba de predecesorul Sfântului Vasile, ceea ce pare puţin probabil, întrucât epistola e redactată în termeni destul de imprecişi.

34. Probabil e vorba de nişte Biserici aflate la mare distanţă de Capadocia, încât nu se pot da precizări.

* Stilul înflorit cu imagini atice pe care-l întâlnim în această epistolă i-a îndemnat pe cercetători să o atribuie Sfântului Grigorie Teologul (M. Gallay, *Saint Grégoire de Nazianz, Lettres*, tome I, p. 72). Totuşi, tradiţia manuscrisă (*Laurentianus Mediceus* cu numărul IV-14 din sec. XI-XII şi *Parisinus Coislianus* 237 din sec. al XI-lea) o atribuie tot Sfântului Vasile.

35. *Cânt.* 1, 13; 2, 5.

pentru mine așa cum curge un fluviu. Dacă vei face curând acest lucru, vei aduce multă odihnă în multe suflete și mă vei bucura, pe cât se va putea, și pe mine, cerșetorul în ale scrisului atic.

EPISTOLA 322
Fără adresă, pentru a prăznui Paștile împreună cu un prieten

Cum era firesc, m-am bucurat primind scrisorile Preacinstitei Tale fețe și am adus mulțumiri Domnului. M-aș fi grăbit să-ți și răspund, dacă cineva mi-ar fi adus aminte că la timpul potrivit eram dator să-ți scriu și eu. Mai ales că și problema pentru care m-ai rugat și-a găsit cu timpul rezolvarea. Dar până în momentul în care nu a fost încheiată, n-am putut să-ți dau nici un răspuns sigur.

Aceasta a fost cauza tăcerii noastre. N-a fost la mijloc nici nepăsare, nici uitare a datoriei mele. Chiar dacă aș fi fost cu totul nepăsător, m-aș fi silit în tot chipul să-mi ascund defectele în fața Demnității Tale. Dar nu stă în puterea mea să te uit nici măcar o clipă cât de scurtă (mai curând aș fi uitat de mine), deci ori de aș scrie, ori de n-aș scrie, eu te port pretutindeni în inima mea, în care te-ai așezat de-a binelea. Atât de greu îndur această lungă bucată de iarnă, încât te rog, dacă din pricina ocupațiilor despre care am auzit vorbindu-se, nu-ți poți părăsi sătenii[36], să mi se dea mie ocazia să mă abat pe aceste meleaguri și să gust astfel de aproape din adevăratul tău echilibru moral și din Distincția Ta. În orice caz, sperăm să faci în așa fel încât să petreci cu noi ziua mântuitoare a Paștilor, desigur împreună cu distinsa ta soție, căreia îi trimitem salutări, rugând-o să se alieze cu mine în a te convinge să veniți pe la noi.

EPISTOLA 323
Lui Filagrios Arcenos

Slavă lui Dumnezeu Celui Sfânt! Într-adevăr, n-aș putea spune că port recunoștință celor care te-au nedreptățit, întrucât, iată, ei mi-au dat prilej să-ți scriu! Dar Domnul, Care ne copleșește din toate părțile cu binefacerile Lui, știe să te mângâie chiar și prin acești pricinuitori de supărare. Și astfel, iată că și în purtarea necuviincioasă a celor care te-au părăsit mi s-a dat să văd un prilej de bucurie[37]. Numai dacă mi-ai putea scrie de fiecare dată, întrucât tu știi să scrii lucruri foarte frumoase, pe de o parte izvorâte dintr-o intenție atât

36. În termeni eleganți, Sfântul Vasile răspunde unui cunoscut care se stabilise undeva la țară, scuzându-se că din pricina lungimii iernii nu i-a scris mai devreme. În schimb, îl invită atât pe el, cât și pe soția lui, să vină să petreacă Paștile împreună. E de admirat cât de variată și de semnificativă era solicitudinea sfântului pentru a câștiga sufletește cât mai mulți oameni.

37. Delicat și fermecător în același timp, Sfântul Vasile știe să dezarmeze supărarea, înălțându-l pe om. S-ar putea ca Filagrios să fie una și aceeași persoană care a fost coleg cu Cezarie, fratele Sf. Grigorie Teologul (P. Hristu, *op. cit.*, III, p. 388).

de bună, dar şi exprimate într-o limbă foarte curată ! Cu toate că aş spune că nu căutăm să găsim plăcere în cuvinte, totuşi, într-un fel, ne lăsăm amăgiţi de farmecul lor, iar oameni cu grai atât de frumos ca tine mă duc aşa cum ştiu unii să conducă albinele în sunet de tamburină. Trimite-mi dar cât mai multe scrisori şi, pe cât se poate, cât mai lungi, căci scurtimea nu-i un merit pentru o scrisoare, cum nu este nici pentru un bărbat înălţimea redusă. Scrie-mi cum îţi merg treburile în gospodărie şi cum o duci cu sănătatea. Spune-mi dacă Bisericile se bucură de linişte, căci ştiu că tu te interesezi de astfel de lucruri, şi pe bună dreptate. Iar dacă ai vreo posibilitate să colaborezi cu noi pentru pace şi pentru unirea celor dezbinaţi[38], nu te da înapoi de a ne ajuta. Înainte desfăşura cu râvnă o astfel de muncă vrednicul Chiriac, după cum ne-o şi declară în scris, iar eu i-am stat într-ajutor pe cât mi-a fost în putere. De altfel, despre aceste lucruri am scris şi horepiscopului din aceste locuri. Dacă va realiza ceva din ceea ce i s-a rânduit, ne-o vor spune evenimentele însele.

EPISTOLA 324
Către Pasinic, medicul

O dovadă că persoana mea nu ţi-e indiferentă e faptul că m-ai întâmpinat, aşa-zicând, chiar înainte de a-ţi fi deschis uşa. În sine e un lucru apreciabil primirea unei scrisori amicale; dar dacă ceea ce e scris în ea poate servi celor mai sublime planuri, o asemenea scrisoare devine într-adevăr cu mult mai preţioasă. Căci să ştii bine: acest om minunat în toate privinţele care e Patrikios are pe buzele lui atâtea doctorii convingătoare, încât, fără să vorbim de ceea ce ai scris şi tu, dacă ar întâlni chiar vreun sarmat sau vreun scit, el îl va convinge uşor despre ceea ce ar dori[39]. Şi totuşi aceste vestite cuvinte de bucurie nu pleacă din inimă. De multă vreme se practică această înşelătorie: în cuvinte, aceşti oameni sunt simpli şi de o naivitate deplină, după felul cum grăiesc, gata să-şi încredinţeze interesele lor indiferent cărui tribunal[40], dar, odată ajunşi în faţa faptelor, se ascund să nu-i mai găseşti ! Este un lucru de la sine înţeles - şi să ştii şi tu însuţi - că acest om nu-i uşor de mânuit, iar pentru ca să-ţi fac această dovadă, n-ar trebui să dai atenţie mersului frumos al cuvintelor, ci să aştepţi dovezile care reies din fapte.

38. Tăria netrecătoare a pastoraţiei Sfântului Vasile se baza în mare măsură pe atragerea persoanelor singuratice sau uneori a grupurilor de laici pentru lucrarea duhovnicească în parohie. Îndeosebi munca pentru pace şi pentru unirea credincioşilor a rămas pilduitoare, adeseori chiar peste capul unor slujitori învrăjbiţi; cf. epist. 219, 222, 227-230, 246 etc.

39. Nu ştim cine era şi cu ce se îndeletnicea acest Patrikios. Probabil că era un panglicar bun de gură, dar fără caracter.

40. Tribunalul unor procesomani care perorează argumente sforăitoare, dar care dispar atunci când li se cere socoteală, seamănă cu nepotrivirea dintre vorbă şi faptă. Morala iese de la sine.

EPISTOLA 325
Către Magninianos*

Scrisoarea Excelenței Tale este suficientă numai ea singură spre a-mi produce o bucurie deplină. Dar, din clipa în care cea mai distinsă dintre femei, Eukelion, fiica noastră comună[41], mi-a înmânat epistola ta, a făcut mai mult decât să dubleze bucuria mea, nu numai pentru că ea este icoana vie a deplinei tale onestități, ci și prin ea însăși, care e o întruchipare a dorinței de a practica virtutea. Și dacă înainte am primit-o cu plăcere din cauza ta, acum am inversat lucrurile și te-am fericit pe tine din cauza ei[42], pentru că mari răsplăți ți-au fost rezervate de Dumnezeu, Stăpânul nostru, pe motivul că ai dat copiilor tăi o astfel de educație. O, de am putea să te vedem într-o zi și să ne bucuri cu calitățile pe care le ai, fără ca boala sau alte dificultăți să împiedice întâlnirea noastră !

EPISTOLA 326
Fără adresă, ca prevenire

Dumnezeu Cel Sfânt ne-a dat o fericită ocazie de a-ți scrie, ca să-l poți cunoaște pe acest frate, omul care ne ajută, din moment ce se întoarce spre Demnitatea Ta ca sol pentru convorbirea pe care o avem împreună prin scris. Rugăm pe Bunul Dumnezeu ca să urci și mai sus în dregătorie și în mărire și să ajungi pentru mine și pentru întreaga noastră patrie o podoabă de virtute personală. Te îndemn să păzești toată viața amintirea lui Dumnezeu, Care te-a creat și Care te-a copleșit cu onoruri, pentru ca, după ce va fi apus strălucirea acestei vieți, să fii învrednicit și de mărire cerească, în vederea căreia trebuie să facem totul, ca unii care ne îndreptăm viața spre nădejdea cea fericită[43].

EPISTOLA 327
Fără adresă, ca îndemnare

Fie ca să ți se dea răsplată de la Bunul Dumnezeu pentru cinstea ce mi-ai dat-o atunci, pe când eram de față, și pentru buna amintire de care m-ai învrednicit acum, când sunt absent, - căci până la noi a ajuns zvonul -, și fie ca la ziua cea mare a judecății lui Dumnezeu să te vedem lăudat pentru fapte bune; așa

* Magninianos pare a fi aceeași persoană despre care ni se vorbește în epist. 175. Se pare că el nu primise încă botezul.

41. Fiică trupească a lui Magninianos, a devenit fiică duhovnicească a Sfântului Vasile, dovadă că a îndrăgit calea virtuții.

42. Mereu aceeași exprimare grațioasă, de data aceasta printr-o antiteză.

43. Utilitarismul bunelor răsplăți pentru viața dusă în virtute este adeseori subliniat de Sfântul Vasile, totuși el este departe de a fi înțeles în sens egoist, necreștin sau chiar pelagian.

cum te-ai învrednicit de strălucire jos, tot așa să ajungi acolo sus să te bucuri de cinstire din partea Împăratului ceresc. Te îndemn, așadar, ca înainte de toate să dovedești pentru Biserica lui Dumnezeu o râvnă neîntreruptă, iar față de mine să arăți și mai multă bunăvoință, judecându-mă vrednic de amintirea ta și de întreaga ta ocrotire, cinstindu-ne și cu scrisori. Numai așa vom avea dovada că epistolele noastre nu-ți sunt o povară și numai așa vom îndrăzni să scriem și mai des mărinimiei tale[44].

EPISTOLA 328
Către Hyperechios

Salut Demnitatea Ta și-i doresc tot binele, iar pentru că ai multă dorință să știi despre mine cum mă simt, te înștiințez că nu o duc mai bine decât de obicei. Vreau să mă feresc însă de a face mărturisiri mai alarmante, de frică de a nu produce prea mare supărare celui care-mi trimite cele mai bune urări[45].

EPISTOLA 329
Către Falerios

O bucurie deosebită am încercat când am văzut acești pești de râu, aducându-mi aminte cu ciudă de chipul în care ne-au scăpat din mâini, căzându-ne la adăpost, sub gheață[46]. Dar epistolele tale sunt pentru mine mai prețioase decât peștii. Tot așa și scrisul mi-e mai prețios decât trimisul. Iar dacă ție-ți place să păstrezi mai mult tăcerea, cel puțin nu uita să te rogi pentru mine.

EPISTOLA 330
Fără adresă

Să știi că-mi ești drag, iată ți-o spun și în scris. Că tu mă urăști, am înțeles-o din faptul că mă treci sub tăcere. Scrie cel puțin de acum înainte, iar pe cei care te iubesc, iubește-i cu un condei, cu cerneală și cu o foiță de hârtie[47].

44. Iarăși câteva delicioase exprimări antitetice: „atunci" și „acum", „jos" și „sus", „povară", „îndrăzneală", legate - firește - de râvna pentru Biserică.

45. Despre starea sănătății Sfântului Vasile ni se vorbește în multe din epistole, dar s-ar putea spune că de cele mai multe ori ea e descrisă în termeni senini, de multe ori pe ton glumeț.

46. Agreabilă scenă: ca prieten ce-i era, Falerios s-a gândit să trimită Sfântului Vasile pești de râu. Mulțumindu-i, ierarhul rememorează împrejurarea când cei doi prieteni pescuiau împreună, fără să bage de seamă că între timp peștii pe care-i prinseseră s-au furișat și s-au salvat sub gheața de unde fuseseră prinși. Știm din descrierea Sfântului Vasile că apa râului Iris conținea mulți pești (epist. 14).

47. Pe cât de scurtă, pe atât de fin și elegant compusă este această satiră, în care autorul combate comoditatea la scris a prietenului.

EPISTOLA 331
Fără adresă

E zadarnic să scrii de două ori despre acelaşi lucru. Într-adevăr, ori că problema nu se poate rezolva, şi atunci fără rost ne tulbură cei care vin la noi, ori că acei ce primesc scrisorile ne dispreţuiesc, şi atunci dăm dovadă de prostie, scriind unor oameni care ne tratează cu dispreţ. Drept aceea, întrucât tu ai primit deja o scrisoare în legătură cu aceeaşi problemă şi întrucât am fost nevoit să-ţi scriu a doua oară, îndreaptă lucrurile, dacă stau în puterea ta, ori, dacă nu, măcar explică-mi pricina pentru care poruncile date n-au fost duse la îndeplinire de atâta vreme[48].

EPISTOLA 332
Altă scrisoare fără adresă

Dacă există un semn că mai eşti în viaţă, acela e cuvântul. Cum s-ar putea crede că mai eşti pe pământ dacă tu nu vorbeşti nicicând ? Pune capăt tăcerii tale, scrie-mi şi arată că mai eşti încă în viaţă[49].

EPISTOLA 333
Către un secretar*

Cuvintele au o fire înaripată, de aceea au nevoie de semne, pentru ca scribul să le prindă repede în zbor. De aceea tu, fiule, formează deplin semnele scrisului şi punctează logic pasajele. O greşeală oricât de mică poate strica o cuvântare întreagă, în schimb sârguinţa scriitorului marchează corect ceea ce spune.

EPISTOLA 334
Către un copist

Să scrii drept şi să te foloseşti de linii drepte: mâna să n-o apuce nici deasupra, nici să coboare în jos ca în nişte prăpăstii. Nu sili condeiul să meargă brambura, cum făcea racul lui Esop[50], ci mergi drept, ca şi cum ai lua-o după sfoara întinsă a zidarului, care păstrează peste tot aceeaşi distanţă şi care se fereşte de orice nereguli. Ceea ce-i strâmb e urât, pe când ceea ce-i drept e

48. Probabil că destinatarul va fi fost vreun horepiscop sau alt cleric de ordin inferior, dar tonul hotărât era de altfel o notă obişnuită în pastoraţia Sfântului Vasile, e adevărat, uneori dublat de prea multă susceptibilitate.

49. Se ştie că, moştenind modelul antic, părinţii capadocieni s-au distins în corespondenţa lor adeseori prin eleganţă şi laconism.

* Îndrumări pentru scriere corectă şi punctuaţie atentă.

50. Esop, *Fabule*.

plăcut la vedere și nu lasă ochii cititorului să se ridice sau să coboare ca pompele, așa cum mi s-a întâmplat și mie de câte ori am citit scrisorile tale. Întrucât liniile tale parcă urcă pe o scară, am fost nevoit ca, atunci când trec de la un rând la altul, să-mi ridic ochii tocmai spre limita cea mai de sus și apoi să cobor spre celălalt colț al hârtiei, iar șirul nu-l vedeam nicăieri: de aceea am fost nevoit să mă trag înapoi ca racul și să văd care-i ordinea, urmând mersul lui Teseu atunci când a luat-o după firul Ariadnei[51]. De aceea, să scrii drept și să nu-ți mai tocești mintea cu o scriere strâmbă și imperfectă.

EPISTOLA 335
Vasile către Libaniu*

Mi-e rușine să-ți prezint, pe rând, doar câte un capadocian, precum și pentru faptul că nu-i pot convinge pe toți cei ajunși la vârsta când s-ar putea dedica oratoriei și culturii să vină sub îndrumarea ta, servindu-se de tine ca de un maestru al exercițiilor lor. Întrucât nu-i pot găsi pe toți deodată în situația de a putea alege fiecare spre care ramuri dorește să meargă, ți-i trimit pe măsură ce-i pot convinge, făcându-le tot atâta bine cât se face arătându-se izvoarele celor care însetează după aceste îndeletniciri. Cel pe care-l trimit acum după ce te va fi frecventat va fi în scurtă vreme pentru el însuși destul de căutat. Deocamdată mi-e cunoscut numai prin tatăl său, care și-a făcut la noi un nume mare prin curățenia vieții și prin prestanța lui politică și, ceea ce-i mai mult, prin strânsa prietenie care ne leagă. Ca să-l mulțumesc pentru această prietenie, îi fac fiului lui favoarea de a face din el un ucenic al tău, lucru din cele mai de dorit pentru cei care știu să prețuiască vrednicia unui astfel de om[52].

EPISTOLA 336
Libaniu către Vasile

I

În sfârșit, mi-a venit la școală și un tânăr capadocian. E un avantaj că e un capadocian[53], și încă dintre fruntașii Capadociei ! Iată al doilea avantaj. Și

51. Potrivit legendei, ca să poată ieși din labirintul întortocheat al palatului de la Cnossos (Creta), eroul Teseu a luat cu sine un ghem de sfoară, care se desfășura pe măsură ce traversa mulțimea camerelor, și astfel, cu ajutorul acestui fir al Ariadnei (fiica regelui din Cnossos), Teseu a putut ieși din palat.

* După cum am arătat în studiul introductiv, din cele 24 de epistole câte ni s-au păstrat între Sfântul Vasile și retorul Libaniu, câteva nu pot fi socotite nicidecum autentice.

52. O notă comună, care de altfel i-a și legat pe acești doi reprezentanți de frunte, unul al culturii păgâne greco-romane și celălalt al culturii creștine, este dorul după învățătură, după cunoaștere. Nu degeaba cercetători serioși ca W. Jaeger (*Paideia*) și P. Lemerle (*Le premier humanisme byzantin*, Paris, 1971) fac dovada acestui lucru.

53. Capadocienii erau vestiți ca luptători, mai puțin ca iubitori de cultură.

pe deasupra îmi mai aduce și o scrisoare de la Vasile cel minunat[54]. Acestuia cine i-ar putea adăuga ceva mai distins ? Eu, cel pe care îl crezi uitat, chiar mai de mult, de pe când erai tânăr, te cinsteam în chip deosebit, pentru că te vedeam luându-te la întrecere în cumpătare cu bătrânii (și aceasta chiar în orașul ispitelor, cel plin de plăceri), având deja un mare bagaj de cunoștințe. Când te-ai gândit că trebuie să vezi și Atena, iar în vederea acestui scop l-ai convins și pe Celsus, l-am felicitat pe acesta că și-a legat soarta de tine. Iar după ce te-ai întors și te-ai stabilit în patrie, ne-am întrebat: „Ce face acum Vasile al meu și ce chemare a îmbrățișat ? Își va petrece viața cumva prin tribunale, luându-se la întrecere cu oratorii de altădată, sau îi pregătește el însuși pentru oratorie pe fiii unor părinți fericiți ?”. Când au venit apoi niște oameni și mi-au spus că urmezi o cale cu mult mai bună și că te gândești mai mult în ce chip ai putea ajunge prieten al lui Dumnezeu decât la modul în care să strângi bani, te-am fericit și pe tine și pe capadocienii tăi: pe tine pentru că vrei să fii un asemenea om, iar pe ei pentru că se pot lăuda cu un concetățean ca tine.

II

Știu bine că Firminos cel vestit și-a dat mereu silința să-i întreacă pe toți: din această silință a izvorât și puterea cuvântului lui. Dar oricât de multe laude sunt cele pe care le-a recoltat, nu știu dacă au existat vreodată atât de mari ca acelea pe care le-am desprins din scrisoarea ta. Dacă tu ești cel care spui că nimeni nu a întrecut faima acestui om, atunci cu ce cuvinte crezi c-ar trebui să-l lăudăm pe acesta ? Pe de altă parte, am impresia că tu mi i-ai trimis pe acești oameni înainte de a-l fi văzut pe Firminos. Altfel, scrisoarea ta nu ar vorbi despre el ? Și acum ce face sau ce ar voi să facă acest Firminos ? Petrece cumva în banchete de nuntă, ori peste așa ceva a trecut de mult, îl constrâng obligațiile de la serviciul municipal[55] și e nevoie neapărat să rămână ? Ce nădejdi sunt ca să ajungă iarăși în tovărășia cărților ? Să ne dea un răspuns; și am dori ca acesta să fie un răspuns bun. În orice caz, dacă ne supără, cel puțin ne va scuti de a ne arunca privirile spre uși. Dacă Firminos ar fi acum la Atena, ce-ar face curialii voștri ? Oare i-ar trimite galera salaminiană[56] ?

54. A se observa gradația: capadocian, fruntaș de-al lor, aducător al unei scrisori de la Vasile.

55. Comparația pe care o face Libaniu între faimosul Firminos, cel mereu fruntaș la carte, dar îngropat acum într-un birou municipal, și cei pregătiți de Sfântul Vasile pentru o prietenie cu Dumnezeu are valoarea unei recunoașteri, dacă nu a superiorității creștinismului, măcar a pregătirii lor mai temeinice decât cea a primilor ucenici. Pe de altă parte, amănuntele pe care le dă Libaniu despre personajele sale sunt o dovadă despre autenticitatea acestei epistole. Reiese deci că Firminos era curial.

56. „Galera salaminiană” era vasul atenian care transporta „theoriile sacre” de la ceremoniile și procesiunile grecești, generale etc., mai ales după biruința de la Salamina (480 î.d.Hr.) asupra perșilor.

Vezi dar că nu sunt înfruntat decât de concetăţenii tăi. Şi totuşi nu eu voi fi cel care va înceta de a-i iubi şi de a-i lăuda pe capadocieni. Sigur, şi încât mă priveşte pe mine, eu doresc ca ei să devină mai buni faţă de mine, dar dacă stăruie în aceleaşi gânduri, voi răbda-o. Firminos a rămas cu mine patru luni şi n-a trecut o singură zi ca să nu lucreze. Cât a câştigat, vei şti-o tu însuţi şi poate nu i-o vei lua în nume de rău. Dar ca să revină din nou aici, pe cine ar trebui să chem într-ajutor ? Dacă într-adevăr slujbaşii voştri sunt înţelepţi (aşa s-ar cădea să fie oamenii învăţaţi), atunci ne vor stima măcar alături de cei din ceata a doua, întrucât ne-au supărat când a fost vorba de prima ceată.

EPISTOLA 337
Către Libanius*
(Fără dată)

Iată încă un capadocian care te caută, tot fiu spiritual de-al meu. Demnitatea la care am urcat acum face ca toţi să-mi fie fii adoptivi. Numai de-ar fi şi acesta frate bun ca acela de mai înainte şi vrednic deopotrivă atât de atenţia mea, în calitate de părinte, cât şi de a ta, în calitate de dascăl, ceea ce bănuiesc că ar fi întru totul cu putinţă, întrucât cei care vin de la noi sunt oarecum mai bine dotaţi. Dar dacă vorbesc aşa, nu-i pentru ca Elocinţa Ta să-i aprecieze mai mult pe vechii tăi amici, asistenţa ta fiind pusă cu generozitate la dispoziţia tuturor. Tânărul nostru ar fi destul de mulţumit dacă ar fi primit printre admiratorii tăi chiar şi înainte de a fi fost verificat prin stagiul de durată. Bine ar fi să ni-l redai vrednic de aşteptările noastre, dar şi de reputaţia ta de orator ! El mai aduce încă un coleg, plin de sete de studiu, tot de origine nobilă şi tot apropiat mie. Cred că nu va fi printre ultimii, cu toate că în privinţa bogăţiei cei mai mulţi îl întrec.

EPISTOLA 338
Libaniu către Vasile

Ştiu că deseori vei scrie aceste cuvinte de care ai amintit: „Iată încă un capadocian care te caută”. Cred într-adevăr că îmi vei mai trimite mulţi, căci totdeauna şi în tot locul te foloseşti de elogii la adresa mea, iar prin aceasta sensibilizezi dorinţa atât a părinţilor, cât şi pe a copiilor. Dar ceea ce s-a întâmplat în legătură cu frumoasa ta scrisoare nu-i elegant să fie trecut cu vederea.

* S-a discutat mult despre autenticitatea şi neautenticitatea celor 24 epistole (nr. 335-359) dintre Sfântul Vasile şi celebrul retor Libaniu. Dintre acestea, cel puţin câteva pot fi verificate de împrejurările timpului. Îndeosebi cele de sub numerele 337 şi 338, privind trimiterea de către Sfântul Vasile a unor tineri care să înveţe de la Libaniu grăirea frumoasă, sunt mărturii clare că Sfântul Vasile cunoştea din plin eleganţa scrisului clasic.

Au șezut aici, în bancă, înaintea mea, mulți din cei sus puși, iar dintre ei cel mai bun este Alipiu, văr al vestitului Hierocle. Când însă mi-au adus emisarii scrisoarea ta, am citit-o în liniște, iar când am terminat-o, zâmbind și bucurându-mă am spus: „ne-a biruit". „Ce luptă ai pierdut și cum de nu te doare să fii biruit?", m-au întrebat cei de față. „M-a biruit, am răspuns, prin frumusețea scrisorilor, iar Vasile este cel care a câștigat biruința! Dar acest om mi-e prieten și acesta este faptul care mă bucură". Când am spus aceasta, auditoriul a dorit să se convingă de exactitatea biruinței. Alipiu a dat citire scrisorii și cei de față ascultau. Votul exprimat n-a contrazis deloc faptele. Cel ce o citise a ieșit afară cu scrisoarea, ca s-o arate, presupun, și altora, și numai cu greutate a mai înapoiat-o.

Mai scrie astfel de scrisori și biruie, pentru că aceasta înseamnă, până la urmă, că tot eu sunt cel ce biruiesc.

Pe de altă parte, ai dreptate când gândești că nu cu bani se judecă învățătura noastră, căci pentru cel ce nu are ceva, e destul să vrea să primească (învățătură, n.tr.). Dacă văd pe vreun sărac îndrăgostit de învățătură, acesta trece înaintea celor bogați. Desigur că nu erau așa dascălii pe care i-am cunoscut înainte, dar pe acesta nimic nu mă împiedică să-l prețuiesc mai mult decât pe ei, măcar în această privință. Așadar, nici un sărac să nu ezite a veni aici, dacă are măcar o singură calitate: sârguința de a învăța[57].

EPISTOLA 339
Vasile către Libaniu

Ce nu ne-ar putea spune un sofist, și încă un anumit sofist, căruia i se recunoaște îndemânarea de a micșora lucrurile mari atunci când voiește și de a mări pe cele mici? E tocmai ceea ce ai demonstrat tu în privința noastră. Scrisoarea aceasta, mâzgălitura, cum i-ați spune voi, cei rafinați în limbaj, care nu era mai ușor de suportat decât cea pe care o ai acum în mâinile tale, cuvintele tale au înălțat-o atât de sus, încât te-ai declarat biruit și ne-ai cedat nouă premiul în arta de a scrie. Tu faci ca părinții care, în jucăriile lor, îngăduie copiilor lor să se laude cu niște biruințe care-i ajută să câștige pe cheltuiala lor, cultivând generozitatea copiilor fără ca aceștia să se păgubească cu nimic. Într-adevăr, nu s-ar putea spune ce plăcere mi-au făcut cuvintele tale atunci când te jucai cu mine: era ca și cum un Polidamas[58] sau un Milon[59]

57. Chiar dacă s-ar socoti a fi opera unui retor creștin, care ar fi vrut să arate neapărat „biruința" tezei creștine asupra celei păgâne, faptul că la sfârșit Libaniu apreciază că „învățătura nu se judecă cu bani" e un argument puternic pentru autenticitatea acestor epistole (337 și 338), dat fiind faptul că, în general, filosofii antici erau destul de avizi după bani.

58. Luptător troian cunoscut, Homer, *Iliada*, XI, 57.

59. Atlet celebru, Herodot, *Istorii*, III, 137.

oarecare ar fi refuzat să se măsoare cu mine în luarea la trântă sau la loviturile cu pumnul[60]. Dar după ce am examinat cu toată atenția epistolele tale, eu n-am găsit în ele nici o dovadă de nereușită. De aceea, cei care umblă după figuri de stil exagerate trebuie să te admire aici pentru forța de care dai dovadă, ca unul care în aceste întreceri te-ai putut coborî până la mine, ca și cum ai fi vrut să împingi luntrea barbarului până dincolo de muntele Athos[61].

Cât despre mine, minunate prieten, să știi că petrec cu gândul mai mult la Moise, la Ilie și la alți asemenea bărbați fericiți. E drept că ei se folosesc de o limbă barbară[62] pentru a ne împărtăși învățăturile lor, învățături pe care le propovăduim și noi: înțelesul lor e plin de adevăr, cu toate că exprimarea lor se face într-o limbă nemeșteșugită, așa cum ți-o poate dovedi și epistola aceasta. Căci, chiar dacă am luat o oarecare învățătură de la voi, timpul ne-a șters-o din amintire. Pentru aceasta totuși scrie-mi, găsește și alte teme pentru epistolele tale, care să te pună în valoare, dar care pe noi să nu ne strivească[63]. Pe fiul lui Anesios, pe care deja ți l-am trimis, primește-l ca și cum ar fi fiul meu. Iar dacă-i fiul meu, înseamnă că e odrasla tatii, un sărman copilaș plecat dintr-o casă modestă[64]. Ceea ce vreau să spun e ușor de înțeles pentru un om înțelept, care-i totodată și sofist.

EPISTOLA 340
Libaniu către Vasile

Nici dacă te-ai fi gândit vreme îndelungată ca să găsești o aprobare pentru niște întorsături mai reușite la ceea ce ți-am răspuns la scrisoarea ta, cred că nici atunci nu ți-ai fi putut atinge mai bine ținta decât scriind lucruri ca acelea pe care mi le-ai scris ! Spui că sunt sofist[65] și că însușirea unui astfel de om e să mărească lucrurile mici și să le micșoreze pe cele mari. Într-adevăr, ascultându-te pe tine, epistola mea tocmai acest lucru a vrut să-l arate: că scrisoarea ta e reușită, deși ea nu-i frumoasă, nefiind cu nimic mai bună decât cea pe care mi-ai trimis-o înaintea ei, pentru că tu n-ai nici cea mai mică posibilitate oratorică, deoarece cărțile pe care le ai acum în mâini nu pot oferi

60. Făcând aluzie la slaba lui constituție, Vasile provoacă râsul amintind că cei mai mari luptători n-au îndrăznit să se lupte cu el.

61. Aluzie la ambiția lui Xerxes care, nevoind să înconjoare peninsula calcidică, a ordonat tăierea unui canal la nordul muntelui Athos spre a ajunge mai repede la Salonic. Herodot, *Istorii*, VI, 44.

62. Potrivit dictonului elen: „tot ce nu-i elen, e barbar". Nu degeaba învățătura creștină a fost numită „filozofia pescarilor". (Grigorie de Nazianz, *Oratio* 23, 12; Migne, P.G. 35, 1164).

63. A se reține nota de ironie destul de tăioasă, deși nerăutăcioasă.

64. Încă o mărturie în favoarea autenticității. Epistola are ceva din genul dialogurilor lui Platon.

65. Despre sofiști a se vedea cele scrise în comentariul epist. 20, 21, 339.

așa ceva, întrucât elocința pe care o aveai înainte a dispărut ca o undă. Încercând să mă conving de incapacitatea ta, am citit scrisoarea pe care ai compus-o și pe care ai ponegrit-o, și este atât de frumoasă, încât pe cei pe care erau de față când s-a citit nu i-am putut opri să sară în sus de bucurie[66]. M-am mirat, așadar, că, oricât te-ai strădui să nimicești deodată cu această scrisoare și efectul celei dinaintea ei, ți-ai pregătit din ea totuși și o podoabă pentru cea dintâi atunci când ai spus că seamănă cu aceea. Trebuia, dacă ți-ai fi propus acest scop, să faci din această scrisoare un prilej de a ponegri pe cea anterioară. Dar cred că stă în caracterul tău să calci în picioare adevărul[67]. Însă, adevărul ar fi fost deja călcat dacă față de acest plan ai fi scris într-un stil mai de rând și dacă nu ți-ai fi pus la contribuție realmente posibilitățile tale.

Așadar, se cade ca de acum înainte să nu mai hulești ceea ce ar trebui să aplauzi, pentru ca nu cumva pe această cale să ajungi să fii trecut în rândul sofiștilor tocmai tu care te zbați să mai reduci[68] din lucrurile mari. Cât despre cărțile de care spui că au stilul mai nepretențios, pe când gândirea e mai înaltă, să ai grijă ca nimeni să nu-ți încurce socotelile ! Căci, din cei care sunt tot timpul ai noștri, dar care altădată au fost ai voștri, rămân totuși rădăcinile, și ele vor rămâne câtă vreme veți trăi: niciodată timpul nu-i va face să dispară, chiar dacă veți uita să-i mai stropiți din când în când cu apă.

EPISTOLA 341
Libaniu către Vasile

Încă nici n-ai ajuns să-ți dai drumul mâniei împotriva mea, că am și început să tremur cu condeiul în mână. Dacă totuși nu i-ai dat drumul, de ce nu-mi scrii „preabunule" ? Dacă și acum te încăpățânezi împotriva mea cu atâta asprime (simțire care trebuie să fie străină de orice om bine simțit, mai ales tu, ca unul care predici că nu trebuie să ții mânia până la apusul soarelui[69]), cum se face că ți-ai ținut-o și la mai multe apusuri de soare ? Ori poate pentru că vrei să mă pedepsești lipsindu-mă de glasul tău cel dulce ca mierea ? Să nu

66. Fapt relatat în epistola 338.

67. Aceeași finețe și eleganță a frazei, deopotrivă de vrednice atât pentru Libaniu, cât și pentru Vasile.

68. Dincolo de complimente (care totuși nu credem că robesc într-atâta scrisul scriitorilor capadocieni, încât să se poată spune că stilul lor este „furat" de „sofistica a doua" a filozofiei grecești; L. Méridier, *L'influence de la seconde sophistique dans l'oeuvre de St. Grégoire de Nysse*, Rennes, 1906), aceste polemici prietenești se încadrează în toată opera marelui Vasile, care a știut întotdeauna să facă sinteză între ceea ce era bun în cultura greacă și între valorile creștine.

69. *Ef.* 4, 26. Are dreptate Y. Courtonne (*op. cit.*, III, p. 209) că tonul epistolei acesteia denotă cam multă afectare. Și apoi nu pare firească mânia lui Libaniu.

faci una ca asta, bunul meu prieten, ci să te arăți îngăduitor și să mă faci să mă bucur de limba ta numai de aur.

EPISTOLA 342
Vasile către Libaniu

Cel care are o pasiune pentru trandafiri, cum e firesc să aibă cei ce iubesc frumusețea, acela nu se poate supăra nici pe spinii lângă care se ascunde floarea. Am auzit pe cineva vorbind despre astfel de flori, glumind... sau grăind serios, următoarele: „ceea ce sunt ghimpii pentru iubitorii de flori, așa a lăsat pentru această floare și natura acei spini discreți".

Dar ce vrea trandafirul atunci când caută să intre în scrisoarea mea ? Nu-i nevoie să ți-o spun, căci tu îți aduci aminte de această epistolă a ta, care mi-aduce, ca un buchet de trandafiri, primăvara graiului tău atât de dulce și care mă înțeapă cu spinii reproșurilor și acuzelor. Dar și spinii trandafirilor tăi sunt pentru mine prilej de bucurie, pentru că mă înflăcărează cu un dor și mai puternic după prietenia ta[70].

EPISTOLA 343
Libaniu către Vasile

Dacă astfel de cuvinte au putut fi articulate de o limbă necizelată, mă întreb cum să te socot pe tine cel care o ascuți ? În gura ta se află izvoare de elocință mai bogate decât cursurile râurilor, în timp ce în mine, dacă nu mă stropește cineva în fiecare zi, nu rămâne decât tăcerea.

EPISTOLA 344
Vasile către Libaniu

Dacă nu scriu mereu Educației Tale, e pentru că mă opresc teama și neștiința, iar pe de altă parte, cum vei scăpa tu de osânda că păstrezi tăcerea cu o atât de mare încăpățânare ? Dacă s-ar ține seama că tu, a cărui viață se scurge printre tot atâtea cuvântări, ești încet la scris, ar trebui să fii blamat pentru că uiți de mine. Într-adevăr, cel care în fiecare clipă e gata să vorbească, acela nu poate fi gata și la scris, în schimb cel care, oricât ar câștiga de aici, rămâne tăcut arată că de fapt face acest lucru ori din dispreț, ori din uitare. Or, în fața tăcerii tale, eu voi răspunde printr-o salutare[71]. Te salut deci, Preaonorate. Scrie-mi dacă vrei, sau nu-mi scrie, dacă acest lucru nu-ți face plăcere.

---

70. Probabil aceste două epistole (341 și 342) au fost scrise într-o perioadă când Sfântul Vasile nu intrase încă în cler. Ele au o temă comună.

71. În fond, printre jocuri de cuvinte, epistola de față cuprinde doar reproșuri pentru tăcerea întârziată și iertare pentru tăceri viitoare.

EPISTOLA 345
Libaniu către Vasile

Cred că pe cât trebuie să mă scuz pentru că de multă vreme nu mi-am făcut răgaz să-ți scriu, pe atât n-am nevoie în această clipă de iertare, pentru că m-am așezat să-ți scriu abia acum[72]. Într-adevăr, eu sunt cel care alergam de fiecare dată când te arătai între noi și care plecam urechea cu nesfârșită plăcere la conversația care curgea de pe limba ta. Cuvântările tale mă fermecau și nu-mi venea să mă desprind de ele și ziceam ucenicilor mei: „acest om se arată cu atât mai biruitor față de fetele lui Ahelous[73], cu cât - dacă se duce în același fel ca și ele - nu-i primejdios, cum sunt ele. Și nu-i puțin lucru să spui că el nu-i primejdios: poemele lui sunt chiar un mare câștig pentru cel ce le ascultă".

Așadar, întrucât aceasta-i părerea mea și deoarece cred că sunt îndrăgit pentru că am impresia că știu să vorbesc, faptul de a nu îndrăzni să scrii este cea mai mare rușine și în același timp este o faptă a unuia care-și face necaz lui însuși. Căci e clar că tu răspunzi la scurta și neînsemnata mea epistolă printr-o scrisoare frumoasă și lungă și că te ferești, cred, să-mi faci o nedreptate și a doua oară. Prevăd că mulți vor exclama la acest cuvânt și-și vor zice în sinea lor strigând: „A putut oare săvârși Vasile și vreo nedreptate fie cât de mică ? Desigur că așa ceva au făcut și Eac, Minos și frații lui"[74]. În ceea ce mă privește, eu am recunoscut că tu ai fost cel care a biruit și pe alte tărâmuri. Cine te-a putut vedea și să nu te invidieze ? Totuși ai făcut o greșeală față de mine, iar dacă ți-o amintesc, convinge-i pe cei ce se supără de așa ceva să nu strige. Nimeni n-a venit să-ți ceară vreo favoare care i s-ar putea da foarte ușor și care să fie repartizată fără s-o fi dobândit. Or eu sunt dintre cei care am cerut o favoare, dar n-am primit nimic. În fond, ce ceream eu ? Întrucât adeseori eram împreună cu tine la Strategios, am vrut să pătrund, cu ajutorul științei tale, în adâncurile inspirației homerice: „dacă nu-i cu putință să îmbrățișez totul, atunci să mă introduci măcar într-unul din tărâmurile lui". Or eu aș fi dorit tocmai partea aceea în care grecii aflându-se într-o situație grea, Agamemnon a încercat să îmbuneze pe cel pe care-l supărase[75]. Pe când vorbeam așa, nu te-ai putut stăpâni să nu râzi, pentru că n-ai fi putut tăgădui că așa ceva nu ți-ar fi fost cu putință dacă ai fi vrut-o, dar n-ai fost dispus să faci daruri nimănui. Ție și celor care se revoltă pentru că am spus că tu ai făcut o supărare nu vi se pare că eu sunt cel care m-am păgubit cu adevărat[76] ?

---

72. Un adevărat calambur. Cum ar putea ierta Vasile pe Libaniu pentru că îi scrie, tocmai când însuși Vasile îi reproșează că nu scrie ?

73. Zeul râurilor, tatăl sirenelor.

74. Eac, Minos și Radamante erau socotiți judecătorii infernului.

75. Homer, *Iliada*, IX, 260-299. E vorba de jertfa care i se cerea lui Agamemnon pentru a câștiga bunăvoința zeilor, spre a începe lupta împotriva troienilor.

76. „Refuzul", deși glumeț, de care-i acuzat Vasile, e prezentat de Libaniu ca un prejudiciu serios (Y. Courtonne, *op. cit.*, III, p. 212).

EPISTOLA 346
Libaniu către Vasile

Dacă tinerii pe care i-am trimis au făcut vreun progres în arta oratorică, vei putea judeca tu însuți. Nădăjduiesc însă că acest progres, oricât de mic ar fi, se va bucura de aceeași apreciere ca și unul mare, din cauza prieteniei pe care mi-o arăți tu. Mai mult decât oratoria vei putea lăuda cumpătarea și virtuțile sufletești, care nu se lasă pradă poftelor urâte. Aceasta le-a fost marea lor grijă și, după cum era firesc, au trăit mereu cu gândul la cel care i-a trimis[77].

Primește dar ceea ce-i al tău și laudă-i pe cei care, prin purtarea lor, ți-au făcut cinste atât ție, cât și mie. Rugându-te să le stai într-ajutor, ar fi ca și cum un părinte s-ar ruga pentru copiii săi.

EPISTOLA 347
Libaniu către Vasile[*]

Orice episcop e o ființă lacomă. În schimb, cu cât îi întreci pe alții în grăirea frumoasă, cu atâta mă îngrozesc la gândul că te vei împotrivi cererii mele. Într-adevăr, am nevoie de grinzi: un alt sofist ar fi vorbit despre prăjini ori despre araci, nu că într-adevăr ar fi avut nevoie de ele, ci ca să facă mai curând paradă de micile lor fraze decât s-asculte de necesitate. Cât despre mine, dacă nu-mi faci rost de aceste grinzi, voi petrece iarna sub cerul liber, <cu casa descoperită>.

EPISTOLA 348
Vasile către Libaniu

Dacă realizarea unui profit înseamnă să mergi la pescuit și dacă aici stă înțelesul acestui cuvânt, pe care sofistica ta ni l-a scos din adâncurile greu de pătruns ale lui Platon[78], atunci apreciază, minunatule, care din noi suntem mai câștigați: noi care ne-am țintuit cu țărușii unei puteri epistolare sau neamul sofiștilor care au deprins măiestria de a încasa un venit de pe urma cuvântărilor lor ? Care dintre episcopi a pus vreo dare pentru cuvântările lui ? Cine a făcut din ucenicii săi izvoare de câștig ? Tu ești cel care îți plasezi cuvântările ca pe o marfă, întocmai ca aceia care, vrând să prindă mielul ca să-l prăjească, oferă mai întâi mielului prăjituri[79]. Nu vedeți cum ați înțepat și pe bătrân ca să poată țopăi ? Totuși, eu am rânduit pentru tine, om care înaintează fălos în

77. Idee similară cu cea din epistolele 337 și 338.

* De aici încep epistolele apocrife ale acestei corespondențe.

78. *Sofistul*, 218-226.

79. Pe bună dreptate epistola nu putea proveni de la Sfântul Vasile. El nu putea ponegri chiar atât de greu episcopatul și cu atât mai puțin îl putea insulta pe Libaniu.

cuvântările lui, atâtea grinzi câți soldați au trebuit să lupte la Termopile[80], toate destul de lungi, a căror umbră se proiectează departe, cum zice Homer al vostru, dar pe care Homer n-a mai făgăduit că le va da înapoi.

EPISTOLA 349
Libaniu către Vasile

Oare nu vei înceta odată, Vasile, să umpli cu capadocieni acest lăcaș sfânt al muzelor, și dintre capadocieni, cu cei care miros a pâine, a zăpadă și a alte bunătăți de acolo ? Puțin a lipsit că n-au făcut și din mine un capadocian și să-mi cânte în fiecare dimineață „vă salut" ! Și totuși trebuie să-l suport, căci așa-mi poruncește Vasile. Să știi că dacă am să notez amănunțit obiceiurile țării, am să îmbrac pe oamenii de acolo mai mult în noblețea și armonia muzei noastre, Caliopi, ca să vedeți în ei numai porumbei nobili, iar nu gugustiuci[81].

EPISTOLA 350
Vasile către Libaniu

Ți-a dispărut supărarea. De-ar fi constatarea aceasta un început bun pentru scrisoarea mea ! Iei în derâdere și ponegrești lucrurile de la noi fie în glumă, fie că vorbești serios. Dar de ce ai pomenit de zăpadă sau de pâine, când și tu ai putea gusta din glumele pe care le faci la adresa mea ? Eu, prietene Libaniu, ca să-ți provoc un râs și mai zgomotos, iată că am scris această epistolă acoperindu-mi-o cu un strat de zăpadă. Când vei primi-o și-o vei pipăi cu mâinile tale, vei recunoaște că a fost destul de rece această epistolă, fiind caracteristică pentru cel care ți-a trimis-o, acest om care se ascunde în așternut și care nu îndrăznește să scoată capul afară din camera sa. Avem case care sunt aidoma unor morminte până se va reîntoarce primăvara și ne va readuce la viață pe noi, cei amorțiți, dăruindu-ne parcă o nouă viață, precum plantelor[82].

EPISTOLA 351
Vasile către Libaniu

Mulți oameni de-ai voștri pe care i-am întâlnit ți-au admirat virtutea cuvântului. Ei au istorisit că o anume demonstrație oratorică s-a dovedit strălucită. A fost, spuneau ei, o întrecere din cale afară de strânsă, încât toți alergau

80. E vorba de lupta cu perșii în 480 î.d.Hr., la care cei 300 de soldați din Sparta, conduși de regele Leonida, au pierit vitejește până la unul. Chiar atâtea grinzi i-au trebuit lui Libaniu ? Epistola e neautentică.

81. Deși nota de umor fin nu lipsește, totuși epistola de față nu pare nicidecum autentic.

82. Finețea frazei nu-i la înălțimea scrisului Sfântului Vasile. Despre iernile grele ale Capadociei e drept că întâlnim și în multe din epistolele autentice descrieri bogate.

și nimeni nu s-a arătat în oraș în afară de Libaniu (care trebuia să lupte) și de ascultătorii de toate vârstele. Într-adevăr, nimeni nu credea că ar putea lipsi de la aceste întreceri, fie din cei intrați în mari dregătorii, fie din cei ce s-au distins în registrele militare, fie din cei ce se îndeletnicesc cu un meșteșug oarecare. Nu exista cineva, chiar și dintre femei, care să nu se grăbească să ia parte la întreceri. Și în ce consta întrecerea ? Care a fost cuvântarea care a strâns adunarea întregului popor ? Mi s-a spus că subiectul acestei cuvântări a fost un om cu o fire amărâtă. Lucrarea aceasta atât de admirabilă să nu eziți să mi-o trimiți, ca să pot și eu să laud cuvântările tale. Dacă-l laud pe Libaniu chiar și în scrierile sale, ce n-aș putea-o face acum, când am găsit un subiect pentru „laude"[83] ?

EPISTOLA 352
Libaniu către Vasile

Iată îți trimit cuvântarea mea acum, când sunt lac de sudoare. Cum n-aș fi, când trimit acest discurs unui astfel de om, care-i în stare, prin ușurința graiului, să arate că înțelepciunea lui Platon și talentul lui Demostene sunt citate peste tot în zadar ? Lucrarea mea e ca un țânțar comparat cu un elefant. Iată de ce mă înfiorez și tremur cu gândul la ziua când vei examina cuvintele mele. Puțin a lipsit să nu-mi pierd rațiunea[84] !

EPISTOLA 353
Vasile către Libaniu

Am citit cuvântarea ta, om plin de înțelepciune ce ești, și am rămas cuprins de o admirație fără margini. O, muzelor, o literelor, o Atenă, ce daruri mărețe faceți celor ce vă îndrăgesc ! Ce roade culeg cei ce trăiesc cu voi, fie chiar și numai pentru scurt timp ! O, izvor care se răspândește în râuri bogate, ce nu face el din cei care se adapă din el ? Cred că văd în cuvântarea ta pe omul amărât, ajuns la ceartă cu o femeie guralivă. E o cuvântare dotată cu suflare vie, pe care a scris-o pe pământ Libaniu, cel care singur a știut să dea suflet cuvintelor lui[85].

EPISTOLA 354
Libaniu către Vasile

Acum știu că sunt ceea ce se spune despre mine. Întrucât Vasile m-a lăudat, eu dețin față de toți ceilalți premiul biruitor; iar pentru că am primit și

83. E puțin verosimil că Sfântul Vasile ar fi scris într-un stil atât de lingușitor pentru Libaniu.

84. Cele trei hiperbole vorbesc împotriva autenticității: a) Vasile n-ar fi acceptat că întrece pe Platon și pe Demostene; b) comparația între un țânțar și un elefant e exagerată; c) pierderea rațiunii, la fel.

85. Un stil totuși prea lăudăros, ireal. Sfântul Vasile nu putea grăi în acel fel.

votul tău, îmi îngădui să păşesc cu pas mândru, ca un lăudăros care dispreţuieşte pe toată lumea. Iar pentru că tu ai compus şi o cuvântare împotriva beţiei, vrem s-o citim şi pe aceasta. Nu vreau să vorbesc deloc afectat, dar cuvântarea ta, când voi fi văzut-o, mă va învăţa arta de a grăi[86].

EPISTOLA 355
Libaniu către Vasile

Vasile, Care tu locuieşti la Atena şi ai uitat şi de tine însuţi ? Nu, fiii locuitorilor din Cezareea n-au putut auzi astfel de lucruri. Limba mea nu era obişnuită cu ele şi, întrucât treceam printr-un ţinut cam râpos, ea a rămas impresionată de noutatea numelor şi-mi zicea mie, tatălui ei: „Tată, tu nu m-ai învăţat acest lucru: omul acesta e un al doilea Homer, ba chiar Platon ori Aristotel sau chiar Susarion[87], cel care ştia tot". Aşa grăia limba mea, dar ce bine ar fi, Vasile, dacă tu ai fi cel care mi-ai adresa astfel de laude !

EPISTOLA 356
Vasile către Libaniu

Când primesc ceea ce-mi scrii sunt numai bucurie, dar când îmi ceri să răspund la ceea ce-mi scrii, atunci sunt plin de îngrijorare. Ce-am putea spune, într-adevăr, unei limbi atât de atice, decât că sunt ucenic al pescarilor, cum recunosc, şi că pentru aceasta sunt fericit [88].

EPISTOLA 357
Libaniu către Vasile

Ce s-a întâmplat cu Vasile încât să se supere pe o scrisoare ? Este acesta un semn de filosofie ? De la tine am învăţat să glumesc; totuşi, jocurile sunt serioase şi s-ar putea spune că nu stau rău nici tâmplelor cărunte. Dar tocmai în numele prieteniei şi al studiilor noastre comune împrăştie-mi descurajarea pe care mi-a provocat-o scrisoarea..., care nu se deosebea întru nimic[89].

---

86. Libaniu nu l-ar fi putut lăuda chiar într-atâta pe Vasile, încât să recunoască faptul că de la el ar fi învăţat oratoria ! E şi acesta un argument împotriva autenticităţii acestei epistole, altfel destul de fin stilizată.

87. Poet comic grec (sec. VI î.d.Hr.).

88. Fraze de o rară fineţe. Spre deosebire de epistola 339, unde se vorbea de învăţătura împărtăşită barbarilor, aici se vorbeşte de înţelepciunea pescarilor, adică a apostolilor.

89. Nu ni s-a păstrat nici într-un singur manuscris. Textul a fost însă cuprins în colecţia Migne.

EPISTOLA 358
Libaniu către Vasile

O, ce vremuri fericite au fost cele în care toţi trăiam unii pentru alţii ! Acum suntem despărţiţi amarnic unul de altul, dar în timp ce voi vă aveţi unul pe celălalt, eu care sunt lăsat să ţin locul tău, n-am aici pe nimeni care să-ţi semene. Am auzit că la bătrâneţile lui Alcim dă dovadă de avânturi tinereşti[90] şi zboară spre Roma după ce ţi-a impus osteneala să rămâi împreună cu băieţii tineri. Dar, ca unul care este blând în celelalte împrejurări, tu nu te vei supăra nici de astădată, după cum nu te-ai supărat nici când ai ajuns să-mi scrii cel dintâi.

EPISTOLA 359
Vasile către Libaniu

Tu care ai închis în cugetul tău toată măiestria celor vechi, iată taci de atâta vreme, încât nu mă laşi, fie numai şi prin scrisori, să scot un câştig cât de mic. Or dacă îndeletnicirea lui Dedal[91] era ceva sigur, aş fi venit la tine dacă aş fi făcut rost de aripile lui Icar. Totuşi, aşa cum nu-i cu putinţă să laşi ceara în faţa soarelui, în loc de aripile lui Icar îţi trimit scrisori care să-ţi dovedească prietenia mea. Iată care-i menirea cuvântărilor. Dar tu poţi să le îndrepţi încotro vrei; deşi dăruit cu o putere atât de mare, iată-te tăcând ! Hai, trimite până la mine izvoarele pe care gura ta să le facă să curgă sub formă de cuvântări !

EPISTOLA 360
Fragment dintr-o epistolă trimisă de Vasile lui Iulian Apostatul

Potrivit negreşelnicei credinţe a creştinilor, moştenită de la Dumnezeu, mărturisesc şi recunosc a crede într-un singur Dumnezeu, Tatăl Atotţiitorul, Dumnezeu-Părintele, Dumnezeu-Fiul, Dumnezeu-Duhul Sfânt; mă închin şi preamăresc un singur Dumnezeu în trei Persoane ! Mai recunosc şi iconomia Fiului în trup, iar ca Născătoare de Dumnezeu pe cea care L-a născut după trup, Sfânta Maria. Primesc şi pe Sfinţii Apostoli, pe prooroci, pe mucenici, la fel şi în ruga adresată lui Dumnezeu eu le cer ca prin ei, adică prin mijlocirea lor, Dumnezeu, prietenul oamenilor, să-mi fie ajutor şi să fie şi o răscumpărare care să-mi fie acordată pentru păcatele mele. Iată pentru ce cin-

90. Faptul că se referă la anumite persoane constituie pentru unii un argument care ar pleda pentru autenticitatea acestei epistole. În rest, aceleaşi elegante întorsături de fraze.

91. Lipind de umeri aripi de pasăre, acest erou legendar ar fi scăpat (împreună cu fiul său, Icar) din Labirint, dar apropiindu-se prea mult de Soare, li s-au topit aripile şi au căzut în mare.

stesc și preamăresc în chip deosebit trăsăturile sfintelor icoane, pentru că ele ne-au fost transmise de Sfinții Apostoli, ele n-au fost oprite și sunt chiar reprezentate în toate Bisericile noastre[92] !

EPISTOLA 361
Către Apolinarie*

Stăpânului meu, preavenerabilului Apolinarie, salutare de la Vasile.

Ți-am mai scris și până acum în legătură cu unele pasaje întunecate din Scriptură și m-am bucurat de răspunsurile pe care mi le-ai trimis ca și de tot ce mi-ai mai făgăduit. Acum mi-a venit, în legătură cu cele mai grele probleme, o grijă și mai mare. Ca să le fac față, n-am momentan pe nimeni la care să apelez ca asociat și ca apărător, care să-mi poată sta alături în știință și în cuvinte și care să-mi fie la îndemână așa cum îmi ești tu. Dumnezeu mi te-a rezervat ca pe un mare dar.

Cei care amestecă totul și care umplu lumea cu vorbe și cu scorniri au respins cuvântul „ființă" pe motiv că nu se întâlnește în proorocirile sfinte, de aceea ajută-mă să pricep cum au înțeles Părinții noștri acest nume și dacă într-adevăr tu nu l-ai găsit nicăieri în Scriptură. Într-adevăr, pâinea cea de toate zilele, poporul ales și toți cei din neamul lor, oamenii aceștia îl resping cu dezgust, ca și cum aceste cuvinte n-ar avea nimic comun cu Scriptura.

În al doilea rând, în legătură cu însuși cuvântul „deoființă" (din pricina căruia cred că fac toate acestea, ponegrind adânc „ființa", pentru motivul că nu s-a găsit nici urmă de pasaje unde să fie vorba de el), fii bun și dă-mi cele mai largi explicații, spune-mi ce înțeles are, cum poate fi folosit corect în legătură cu ființe în care nu poate fi luat în considerare nici ca un gen comun suprapus, nici ca obiect material preexistent și nici ca ceva detașat dintr-o parte a primului în vederea celui de-al doilea. Cum ar trebui să zicem despre Fiul că-i deoființă cu Tatăl fără să credem în nici unul din conceptele pe care le numărăm ? Consimte și dă-mi un răspuns mai amănunțit asupra acestei probleme.

Iată, atât cât știu eu, părerea la care m-am oprit: tot ce acceptăm că formează „ființa" Tatălui trebuie să fie admisă și pentru ființa Fiului. Prin urmare, dacă se spune despre ființa Tatălui că e o lumină înțelegătoare[93], veșni-

92. După cum se vede, mai ales din frazele de la sfârșitul acestui fragment, aici e vorba de o scrisoare apocrifă, datând din epoca controverselor iconoclaste.

* Cei mai mulți cercetători socotesc neautentice epist. 361-364, patru la număr. Ele s-au păstrat într-un singur codice *Parisinus Supp.* gr. 1020 din sec. al XI-lea. În orice caz, după cum s-a văzut din multe epistole (129, 131, 223, 224, 226, 244 etc), Sfântul Vasile nu putea cultiva cu acest ereziarh termeni atât de intimi ca în aceste scrisori. Bardenhewer, *op. cit.*, III, pp. 128-130. Au fost, e drept, și cercetători care au apărat autenticitatea lor. Așa I. Dräseke, *Apolinarios v. Laodicea,* Leipzig, 1892, dar cei mai mulți le contestă.

93. Rațională.

că, nenăscută, tot așa trebuie să spunem și despre ființa Fiului că e o lumină cugetătoare, veșnică, născută. Or expresia „întru totul asemănătoare" îmi pare a fi mai potrivită unei astfel de concepții decât (cuvântul, n.tr.) „deoființă"[94]. De fapt, o lumină care nu se deosebește de altă lumină nici în plus, nici în minus, nu poate fi identică cu ea, pentru că fiecare din aceste două lucruri se află într-o delimitare specială de ființă, ci este strict și exact asemenea ca ființă. Iată dar ce s-ar putea spune pe bună dreptate. Deci, ori ar trebui explicat ce înțeles au aceste noțiuni, ori să le lăsăm la o parte și să adaptăm altele mai potrivite. Așadar, un medic dibaci (spun ce am pe inimă) vindecă ceea ce este bolnav, ocrotește ce-i slab și întărește în tot chipul. Salut pe frații din juru-ți și le cer să se roage împreună cu tine ca să ne mântuim. Alegând să trăiască împreună cu rudele, prietenul Grigorie a rămas acasă. Să te țină Dumnezeu sănătos întru mulți ani și să stai într-ajutor cu ruga și cu știința.

EPISTOLA 362
Apolinarie către Vasile

Tu crezi ca un om care iubește pe Dumnezeu și cercetezi ca un om dornic de cunoaștere. Pentru mine graba de a-ți face pe plac este o datorie de dragoste, deși ea nu-i însoțită de destulă știință din pricina sărăciei mele și din cauza importanței deosebite a problemei. După cum zici și tu, o ființă nu se definește numai numeric și nici după cât poate fi ea cuprinsă între niște limite: mai e vorba propriu-zis și de ființa a doi oameni și a mai știu eu câți din cei aduși la unitatea de neam. Cel puțin în această privință, două lucruri, ba chiar și un număr și mai mare, sunt același lucru în ceea ce privește ființa, așa cum noi, toți oamenii, suntem toți „Adam", întrucât formăm o unitate, așa cum și fiul lui David este David, întrucât e de aceeași ființă cu el; tot așa, ai dreptate și tu să spui că după ființă Fiul este ceea ce este și Tatăl. Altfel, Fiul n-ar fi Dumnezeu, deoarece numai Tatăl e recunoscut ca singurul și unicul Dumnezeu.

În acest sens, e drept, nu există decât un singur Adam, căpetenia neamului omenesc, și decât un singur David, căpetenia rasei împărătești. În felul acesta vom îndepărta din concepțiile posibile pe cea care admite o singură ființă suprapusă sau o singură substanță supusă în Tatăl și în Fiul, atunci când acceptăm că ființa supremă e dotată cu însușiri absolute, așa încât Cel Unul-Născut din Tatăl are și El însușiri absolute. Într-o anumită măsură lucrurile de acest gen par că s-ar asemăna. Așa se explică de ce nici peste Adam, cel creat de Dumnezeu, și nici peste noi, cei născuți din oameni, nu s-a mai suprapus alt neam, ci Adam însuși e începutul și principiul omenirii. Același lucru se înțelege și când e vorba de David și de neamul ieșit din el, dar nu pentru faptul că

94. Imaginea „lumină din lumină", așa cum s-a folosit ea încă de la Niceea, era fericită, dar în explicarea ei partidele ariene nu s-au putut înțelege. Apolinarie a făcut primul pas de la erezia trinitară la cea hristologică, înlocuind pe νοῦς cu πνεῦμα în persoana lui Hristos Domnul.

e David şi nici pentru că însuşirile lui David încep deodată cu el, ca unul care e temelia tuturor celor care coboară din el, ci tocmai pentru că aceste însuşiri lipsesc, deoarece acum e vorba de alte legături comune tuturor oamenilor, aşa cum sunt cele dintre fraţi. Dimpotrivă, pentru Tatăl şi pentru Fiul un asemenea lucru nu există, ci Tatăl e un început cu totul de altă natură şi Fiul vine şi El din acel principiu. Cu alte cuvinte, nu mai există desfacere a unei părţi din primul, care să treacă într-al doilea, aşa ca în trupuri, ci e vorba de o naştere.

Într-adevăr, însuşirea proprie a Tatălui nu a fost împărţită spre a trece în Fiul, ci însuşirea proprie a Fiului s-a arătat venind din cea a Tatălui; acelaşi lucru când e vorba de diferenţă şi de diferit în identitate, cum am zice că Tatăl e în Fiul şi Fiul în Tatăl; nici diferenţa nu va păstra cu totul realitatea filiaţiei, cu atât mai puţin nici identitatea nu va păstra indiviziunea ipostasului, că fiecare din cele două vederi e unită cu cealaltă şi e uniformă, aceeaşi în chip diferit şi diferită în acelaşi chip, pentru ca, dacă cuvintele nu reuşesc să ne facă să înţelegem obiectul considerat, să i se poată aduce confirmare. Domnul întăreşte această concepţie atunci când prin expresia „mai mare"[95] arată pe Tatăl mai mare în egalitate, iar Fiul având egalitatea într-un grad mai mic[96]. Aşa ne-a învăţat când ne-a cerut să concepem pe Fiul într-o lumină de acelaşi fel, dar mai mică, fără să trebuiască să schimbăm fiinţa, ci apreciind aceeaşi fiinţă aşezată mai presus decât orice făptură, dar în urma Tatălui. Cei care n-au admis fiinţa în nici o identitate, aduc din afară asemănarea ca s-o adauge Fiului, ceea ce e limpede că trece şi la oameni, care ajung să fie asemenea cu Dumnezeu. Dimpotrivă, cei care cunosc asemănarea care se potriveşte creaturilor adaugă pe Fiul lângă Tatăl în identitate, dar într-o identitate inferioară, pentru ca nu cumva El să nu mai fie Tată sau vreo parte din Tatăl. Iată ce vrea să pună în lumină acest cuvânt. Cu totul altfel este Fiul: El e Dumnezeu nu ca Tatăl, ci ca venind din Tatăl. El nu-i modelul original, ci e chipul Lui. Fiul este deofiinţă, dar într-un chip cu totul deosebit, superior tuturor şi particular; nu ca nişte obiecte care sunt de acelaşi gen, nici ca acelea care se divizează, ci ca singurul şi unicul Fiu, de un gen şi de o specie cu totul unică a dumnezeirii, pe o cale nebătătorită şi mai presus de simţuri, pe care fiinţa care naşte, însuşindu-şi capacitatea de a naşte, a înaintat spre însuşirea generatoare proprie.

EPISTOLA 363
Către Apolinarie

Bunului meu stăpân, preavenerabilului frate Apolinarie, salutări de la Vasile. Am ratat prilejul care mi-ar fi ajutat să scriu Evlaviei Tale şi aş fi răspuns foarte bucuros vrednicei tale scrisori. M-am bucurat văzând că ţi-ai stă-

95. *In.* 14, 28.

96. Se resimte aici o uşoară nuanţă subordinaţianistă. Un argument în plus în favoarea caracterului apocrif al epistolei.

pânit plăcerea, mistuind-o în liniște. În realitate, mi s-a părut că numai tu singur ai dat dovadă de înțelepciune, umbrele tâlcuitorilor au zburat, părăsindu-ne. Și astfel numai tu ne îndrumi spre o înțelegere mai adâncă a lucrurilor. Acum e limpede pentru ce dorința pasionată de a cunoaște cuvintele dumnezeiești se leagă mai cu tărie de sufletul meu. Stau și mă gândesc dacă pot să-ți spun câteva întrebări controversate, nu cumva să par că aș fi prea îndrăzneț, dar, pe de altă parte, n-am nici puterea de a-mi ascunde gândul, răbdând parcă durerile facerii, mereu lacom de a primi noutăți. Mi-am dat seama, așadar, că cel mai bun lucru ar fi, prea minunate om, să mă informez dacă îngădui să-ți formulez câteva întrebări în legătură cu unele probleme controversate ori să păstrez tăcerea. Oricare ți-ar fi răspunsul, mă voi conforma viitorului. Îți dorim să te avem mereu în putere, în bucurie și în rugăciune pentru noi[97].

EPISTOLA 364
Apolinarie către Vasile

Stăpânului meu, preaiubitului meu frate, Vasile, Apolinarie îi adresează un salut întru Domnul. Unde eram eu, stăpâne, și unde sunt glasul tău atât de dorit și scrierile tale atât de cunoscute ? De ce, dacă ești de față, nu te aperi, și de ce, dacă lipsești, nu-mi dai curaj, când împotriva dreptei evlavii s-a iscat un război atât de cumplit și când, ca în mijlocul unei linii de bătaie, strigăm după ajutor spre cei care luptă împreună cu noi din pricina asalturilor vrăjmașe ? Dar nici nu am aflat calea de a te găsi, pentru că nu pot descoperi locul unde petreci acum. Te-am căutat în Capadocia, pentru că cei care te-au întâlnit în Pont m-au înștiințat că ai făgăduit să te întorci destul de repede, dar nu te-am găsit unde credeam. Întrucât am aflat că ești tot acolo, dau repede această scrisoare celui care mi-a spus. Când o vei primi, sper să nu te oprești să-mi răspunzi, sub pretext că acest om călătorește cu tine.

Să știi dar că între timp au sosit episcopii din Egipt și au răspândit scrieri care sunt în armonie cu cele mai vechi, cu alte cuvinte în armonie cu Sfintele Scripturi însele și cu ceea ce s-a subscris la Niceea pe aceeași linie. Era nevoie să se reia și să se explice acele scrieri, din pricina greșitei și rătăcitei interpretări pe care au introdus-o prin aceste texte cei care altădată se împotriveau pe față și care au luat acum ca metodă ascunderea acestei împotriviri sub aparența unei explicări. Așa se face că s-a șters în chip nelegiuit cuvântul „deoființă", ca și cum acest cuvânt n-ar trebui înțeles potrivit unei negații elenice. În locul cuvântului „deoființă" s-au introdus cuvintele „asemănător după ființă" sau după substanță[98]. Acest lucru a fost neclar judecat, confuz numit și răutăcios gândit, pentru că despre asemănare se vorbește la lucruri

97. Dintre toate cele patru epistole, aceasta are tonul cel mai lingușitor, un temei în plus împotriva autenticității ei.

98. A se vedea N. Chifăr, *op. cit.*, vol. II, p. 11 ș.u.

de același fel, nu la cele care sunt diferite între ele. Deci numai într-atâta putem spune că o substanță poate deveni asemănătoare cu o altă substanță, pe cât se aseamănă, de pildă, statuia unui împărat cu ființa lui reală. Drept răspuns la aceste nelegiuiri, se amintește ceea ce s-a profesat de oameni care au știut să devină creștini buni și care spun că prin cuvântul „deoființă" nu ni se arată că Fiul Se aseamănă cu Dumnezeu, ci că El este Dumnezeu, așa cum poate fi un fiu prin naștere, care are aceeași substanță sau aceeași ființă cu cel care l-a născut. Totodată, s-a pomenit în acest tratat și ceea ce se înțelege prin Duhul Sfânt, Care-i pus de Părinți pe aceeași treaptă ca și Tatăl și Fiul, pentru că e în aceeași dumnezeire. Cum s-ar cuveni dar să urmăm solia acestei declarații sfinte mai mult decât pe tine, om atât de plin de râvnă, însoțit de stăpânul meu, Grigorie, care nu scrie nici el măcar în ce țară se mai află și care nu anunță nici măcar câteodată cea mai mică noutate ? Multă sănătate, stăpâne preaiubit !

EPISTOLA 365
Vasile către împăratul Teodosie cel Mare*

O nenorocire a dat peste țara noastră nu numai în urma unei întâmplări neprevăzute în legătură cu oamenii, ci ca urmare a unei revărsări de ape. Voi explica cum s-a ivit această nenorocire. O ninsoare abundentă a căzut peste lacul nostru. Încă nu ajunsese să înghețe peste tot, că s-a pornit din sud un vânt călduț, amestecat cu ploaie. După acestea a urmat o topire rapidă și totală a zăpezii. S-au pornit apoi niște curenți de o tărie neîntâlnită până atunci și, în zgomotul de nedescris și greu de văzut, apele acestei revărsări s-au amestecat în cursul continuu al fluviului. Acest fluviu este cel pe care soarta ni l-a dat drept vecin. El izvorăște din Armenia și intră în lacul sfințit al Sebastei, unde cei patruzeci de ostași ai lui Hristos, nume purtat cu cinste și cu vrednicie, au înghețat în urma unui îngrozitor vânt dinspre nord. La ieșirea din acest lac (iartă-mă dacă spun adevărul, Preaputernice Împărat), acest fluviu, care ne înconjoară ca un neam vrăjmaș, ne inspiră o groază deosebită întrucât el nu poate fi nicicând și nicicum traversat cu piciorul și nu îngăduie țărilor care ne sunt necesare și folositoare să-și transporte mărfurile de care nu ne putem lipsi. Mă gândesc la cei din Galatia, din Paflagonia și din Hellenopont. Pe acolo și de acolo sosesc mărfurile de care avem nevoie, în primul rând pâinea, care se găsește acolo din abundență. Ținuturile care înconjoară lacul sunt înghețate și stăpânite de atmosfera din jur, de furia impetuoasă a fulgerelor, a trăznetelor, a grindinii și a fluviului. Nu mică este și primejdia pe

* Scrisoarea de față e apocrifă. Ea nu putea fi adresată de Sfântul Vasile împăratului Teodosie, întrucât la începutul lui 379 Sfântul Vasile a murit. Totuși, o serie apreciabilă în manuscrise conținând epistolele Sfântului Vasile o cuprind și pe ea.

care o constituie semeția muntelui Arge, de care se plângeau atât de des și strămoșii noștri.

Tu dar, Preaputernice Împărat, îngăduie-ne să Te rugăm să ne lași să-Ți legăm cinstea de țara care-Ți plătește dare, în așa fel încât, legând printr-un pod cele două țărmuri ale acestui fluviu, ne vei arăta că se poate trece pe aici ca printr-o a doua Mare Roșie.

Într-adevăr, fiind cuprins de milă față de viața atât de grea a iudeilor, Domnul le-a încuviințat să treacă pe jos prin Marea Roșie ca pe uscat, după ce le dăruise de conducător pe Moise. Pentru noi acest fluviu a fost totdeauna hotărâtor: a însemnat mare pierdere de oameni prin umflarea apelor sale revărsate, prin inundația pe care o produce peste tot ținutul roditor din jur, nu numai de pășuni, și din cauza noroiului care acoperă ogoarele noastre, silește boul de arat să sufere de foame, precum și toate celelalte viețuitoare de muncă din ținuturile învecinate. Dacă ar fi fost vorba de un om care ar face atâtea pagube altui om, n-am fi stat la îndoială să ne plângem la tribunale. Dar acestui fluviu imens, care nu ascultă de legi, ce pedeapsă dreaptă i s-ar cuveni ? Ne vedem dar siliți să Te rugăm, Preaputernice, ca unul care ești în măsură, să îndepărtezi într-o clipă această primejdie care-i amenință pe atâția trecători.

EPISTOLA 366

Vasile către călugărul Urbikios - despre cumpătare*

Bine ai făcut că mi-ai pus granițe precise, ca să nu mă ocup numai de cumpătare, ci și de roadele ei. Or, între roadele ei se cuprinde și împărtășirea din Dumnezeu, după cum dacă te lași stăpânit de patimi înseamnă să trăiești după duhul lumii. Cumpătarea este, în schimb, împotrivirea fățișă la poftele trupului și consacrarea mai mult lui Dumnezeu. Ea ocolește tot ce-i muritor, ca și cum în trupul ei s-ar afla Însuși Duhul lui Dumnezeu, Care ne amestecă cu Dumnezeu, întrucât în ea nu-i gelozie și nici invidie. Cel ce-și iubește trupul îl pizmuiește pe altul, în schimb cel care n-a primit în inima sa răul stricăciunii se întărește de acum împotriva oricărei suferințe: chiar dacă ar fi mort cu trupul, el trăiește mai departe prin nestricăciune. Dacă înțeleg bine lucrurile, am impresia ca prin cumpătare ajungem tocmai la Dumnezeu, așa că nu-ți mai dorești nimic simțind că ai de toate în tine. Nu mai dorești nimic, nu mai simți nici o patimă în priviri și nici în auz, ca și cum n-ai mai duce nevoie de nimic, ci ai fi în plenitudine deplină. Pofta e o boală a sufletului, pe când cumpătarea e cea care te însănătoșește de orice boală.

---

* Epistola 366 a fost publicată mai întâi în 1845 de cardinalul Mai, după care a fost reprodusă și în colecția Migne. Studii recente au dovedit că ea nu aparține Sfântului Vasile. A se vedea între altele: H. Völker, *Basilius Epistel 366 und Clemens Alexandrinus*, în rev. „Vigiliae christianae" 7 (Leiden, 1953), pp. 21-26.

Dar cumpătarea nu trebuie privită numai sub un singur aspect, de pildă, atunci când avem în vedere plăcerile dragostei. Nu, ci ea trebuie privită și în legătură cu toate celelalte dorințe rele pe care le încearcă sufletul, îndeosebi când acesta nu se mulțumește cu strictul necesar. Invidia se naște din pofta după aur, multe alte rele provin din pricina altor dorințe. Dacă nu te lași îmbătat de toate aceste dorințe, înseamnă că ești cumpătat. Tot astfel, și când te îndopi prea mult cu de toate nu se poate să nu-ți ieși din tine. Înfrânarea trupului este o cumpătare, întocmai ca și stăpânirea gândurilor rele. De câte ori nu ne-am tulburat în urma unei cugetări care n-a fost nici bună, nici adevărată, dar care ne intră în inimă, producându-ne fel de fel de griji deșarte ?

Oricum, cumpătarea ne eliberează, pentru că ea este în același timp și medic și putere: ea nu predică simplitatea, ci chiar ne-o dă. Cumpătarea e un fel de har al lui Dumnezeu. Iisus ni S-a înfățișat El Însuși în haina cumpătării: El umbla ușor atunci când pășea pe uscat, ca și pe mare. Nu pământul și nici marea erau cele care-L suportau, ci așa cum călca cu picioarele pe mare, tot așa n-a fost nici pentru uscat o greutate. Dacă moartea vine din stricăciune, iar nemurirea din eliberarea de stricăciune, atunci urmează că și Iisus ne-a adus îndumnezeirea, iar nu osânda morții. El mânca și bea într-un chip deosebit, fără să elimine hrana pe care o lua; cumpătarea era în El o putere atât de mare, încât hrana nu se mai strica în El, pentru că toată ființa Lui era lipsită de stricăciune[99]. Dacă ar fi în noi cât de puțină cumpătare, am fi și noi mai presus decât orice. Am auzit că și îngerii au fost aruncați din cer tocmai pentru că au fost necumpătați, căci așa au fost osândiți, nu s-au coborât ei înșiși. Ce-ar fi făcut acolo această boală, dacă n-ar fi fost acolo un astfel de ochi ? Iată de ce am zis că dacă am avea cât de puțină cumpătare și dacă n-am îndrăgi lumea atât de mult, ci veșnicia de sus, am fi și azi acolo, unde numai cugetul nostru poate urca. Numai un astfel de ochi poate să vadă astfel de lucruri nevăzute. Căci bine s-a spus: cugetul vede și cugetul înțelege. Ți se pare că în toate acestea nu s-a spus mare lucru, dar eu am scris ceva mai mult despre ele, pentru că în fiecare cuvânt se cuprinde un gând și știu că citindu-le, cu timpul, le vei vedea mai bine.

---

99. Chiar și numai această afirmație e o dovadă care confirmă neautenticitatea epistolei.

INDICE SCRIPTURISTIC
la Epistole*

* Pentru Epistolele Sfântului Vasile cel Mare, trimiterile prezenților indici au în vedere numerele de ordine sub care se află înregistrate fiecare din cele 366 epistole traduse aici.

INDICE REAL ȘI ONOMASTIC
la Epistole

CUPRINS

Tipografia Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă
Telefon: 021-4067194; 021-4067193
Fax: 021-3000553
e-mail: tipografia@patriarhia.ro; web: www.editurapatriarhiei.ro